

తల్లావఝ్ఝల వారు

జాతక కథలు

పాలి భాషనుండి ఆంధ్రీకరించినది

స్వామి శివ శంకర శాస్త్రి

[illegible]

ప్రథమ సంపుటి

సాహితీ సమితి . రేపల్లె

సర్వస్వామ్యములు
తల్లావఝ్ఝల కృత్తివాస తీర్థులవి
ప్రథమ ముద్రణము 1960
ప్రకాశకులు : సాహితీ సమితి

ముద్రాపకులు :
జంధ్యాల వెంకటప్పయ్యా శాస్త్రి
వెల్‌కమ్ ప్రెస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్
లైన్ 2, బ్రాడీపేట, గుంటూరు-2

✲

శ్రీ ఆమంచర్ల
శేషాచలపతి రాయలకు

అతడు విజ్ఞానవార్ధి, వైద్యమ్మునందు
అశ్వినేయుల దలపించు నంతవాడు;
ఉత్తమ సహృద్వరుండు, గుణోత్తముండు.

✲

ప్రస్తావన

జాతక మనగా జన్మమునకు సంబంధించిన దని అర్థము. ఈ గ్రంథము గౌతమ బుద్ధుని జన్మలనుగూర్చి చెప్పిన దగుటచే దీనికి జాతకము, జాతక కథలు అని పేరు పెట్టిరి. పుష్పము సంపూర్ణముగా వికసింపవలె నన్నను, జాతి చిరస్థాయి కావలె నన్నను పరిణామమునకు బహుకాలము పట్టును. మానవుడు సంబుద్ధుడు కావలెనన్నచో, ఒక్కజన్మము చాలక బహుజన్మములు కావలసి వచ్చును. (గౌతమ సిద్ధార్థుడు బుద్ధ డగుటకు అనేకజన్మ లెత్తవలసివచ్చెను. 547 జన్మములకు ఆయన బుద్ధు డయ్యెను. సంబుద్ధి కలుగుటకుపూర్వ మాయనకు తథాగతు డనియు బోధిసత్త్వు డనియు సంజ్ఞలు. బోధిశబ్దమునకు బుద్ధత్వ మనియు, సత్త్వశబ్దమునకు సంబుద్ధికై ప్రయత్నించువా డనియు తాత్పర్యము.)

బౌద్ధులు ఆత్మ నంగీకరింపరు. అట్టియెడ జన్మాంతరవాద మెట్లు పొసగును? ఆత్మ లేనపుడు పునర్జన్మ మెట్లు సంభవించును? అబౌద్ధదర్శనము లన్నియు ఆత్మ వాదమును ప్రాయికముగా నంగీకరించినవి. జన్మాంతరవాదము సమ్మత మయినపుడే జన్మపరంపరను గూర్చి చెప్పనొప్పును. భగవద్గీతలలోని జన్మాంతరవాదమునకు ఆత్మవాదము పునాది.

ఆత్మ శాశ్వత మని బౌద్ధధర్మ మంగీకరింపదు. క్రీ. శ. నాలు గైదు శతాబ్దులలో ఆచార్య వసుబంధువు రచించిన అభిధమ్మకోశమున ఈకారిక కలదు:

నా త్మా స్తి; స్కంధమాత్రం తు
కర్మ క్లే శాభి సంస్కృతమ్
అ న్తరా భవ సంతత్యా
కుక్షి మేతి ప్రదీపవత్ ......౩...౧౮

ఆత్మ అనెడి పేరు కల నిత్య, ధ్రువ, విపరిణామి పదార్థ మేదియు లేదు. కర్మము వలనను అవిద్యాది క్లేశమువలనను అభిసంస్కృత మైన పంచస్కంధము మాత్రము కలదు. పూర్వజన్మసంతతి క్రమముగా ఒకప్రదీపమువలన వేరొకప్రదీపము వెలిగినట్లు గర్భమున ప్రవేశించును.

బుద్ధుని యుపదేశానుసారముగా రూప, వేదన, సంజ్ఞ, సంస్కార, విజ్ఞానము లను పంచస్కంధముల సంస్కారమే వ్యక్తికి సంసారము కల్పించును. ఈపంచ స్కంధవాహిని సత్కర్మ దుష్కర్మములుగా సాగుచు, వ్యక్తికి తృష్ణ సంపూర్ణముగా క్షయించినపుడు తానుగూడ ఆగిపోవును.

ఇంచుమించుగా అన్నిభారతీయధర్మములు పునర్జన్మము నంగీకరించినవి. అనాత్మ వాదముతోపాటు పునర్జన్మము నంగీకరించుటయే బుద్ధుని యుపదేశ విశిష్టత. జనన మరణములనుండి విముక్తి పొందుటయే నేటిభారతీయ దార్శనికుల లక్ష్యము.

పాలిభాషలోని త్రిపిటకములలో జాతకకథ లంతర్గత మయినవి. సుత్త పిటకము అయిదు నికాయములుగా విభక్త మయినది:

(1) దీఘ నికాయము; (2) మజ్ఝిమ నికాయము; (3) సంయుక్త నికాయము (4) అంగుత్తర నికాయము; (5) ఖుద్దక నికాయము.

ఖుద్దక నికాయములో 5 గ్రంథము లున్నవి : (1) ఖుద్దక పాఠము; (2) ధమ్మ పదము; (3) ఉదానము; (4) ఇతివుత్తకము; (5) సుత్త నిపాతము; (6) విమాన వత్థు; (7) పేత వత్థు; (8) థేరగాథ; (9) థేరీగాథ; (10) జాతకము; (11) నిద్దేశము; (12) పటిసంభిదా మగ్గము; (13) అపదానము; (14) బుద్ధవంసము; (15) చరియా పిటకము.

వినయ పిటక విభాగము : మహావగ్గ; చుల్ల వగ్గ; పారాజికా; పాచిత్తియాది; పరివార పాఠ.

అభిధమ్మ పిటకములో ఏడుగ్రంథము లున్నవి : ధమ్మ సంగణి; విభంగ; ధాతు కథా; పుగ్గల పఞ్ఞత్తి; కథా వత్థు; యమక పట్ఠాన.

బుద్ధఘోషుని సమయమువరకును ఈగ్రంథము లన్నిటిని, వీనిలోని భాగములను పాలి శబ్దముతో వ్యవహరించుచుండిరి. ఆయన ఉద్ధరించినభాగములను, "అయ మేత్థ, పాలి" (ఇచ్చట ఇది పాలి); పాలియం వుత్తం (పాలియందు చెప్పబడినది) అని ప్రయోగించినాఁడు. పాణిని మహర్షి ఛందసి అని వేదములను, భాషాయాం అని తత్కాలప్రచలితభాషను నిరూపించినాఁడు. అట్లే బుద్ధఘోషుడు పాలియం అని త్రిపిటక మూలవచనములను అట్ఠకథాయం అని తనకాలమున సింహళములో లభించు అట్ఠకథలను జ్ఞాపకము చేసినాడు.

అట్ఠకథ అనగా అర్థముతో గూడినకథ. త్రిపిటకములను గ్రహించుటకు భాష్యము లావశ్యకములు. మహేంద్ర స్థవిరుడు క్రీస్తుకు పూర్వము నాల్గవ శతాబ్దిలో బుద్ధశాసనమును స్థాపించుటకై సింహళమునకు పోయినపుడు త్రిపిటకములతో పాటు వానిఅట్ఠకథలనుగూడ కొనిపోయె నని తెలియుచున్నది.

అర్థకథలు సింహళమున గ్రంథస్థము గావింపబడియుండవచ్చును. కాని వానికి విశేషప్రాచీనతను ఆపాదించుటకై మహేంద్రుడు వానిని వీనితో జోడించియుండును. తొలుత త్రిపిటకముల సూత్రములను బోధించుటకును వానిఅర్థములను బాగుగా స్పష్ట పరచుటకును వానితో పాటు కథలు చెప్పుటకూడ పరిపాటి అయియుండును. క్రమముగా పలుకులు లిపిబద్ధములు కానోపును.

సింహళకథలను అనంతరము ఆచార్య బుద్ధఘోషుడు పాలిభాషలోనికి అనువాదము చేసెను. సింహళములో ఉన్నంతవరకు అకథలు వారికే ఉపయోగించెను. పాలిలోనికి మారినపిమ్మట సర్వదేశవాసులకుగూడ ఉపయుక్తము లయ్యెను. పాలి భాషాంతరము మహాసుందరముగా నుండుటచే దానికి త్రిపిటకములతో సమానాదరము లభించెను.

మొదట పాలి అనునది ఏభాషకును పేరుకాదు. ఆ భాషానామము మాగధి. పాలి అనునది మూలవచనములకు పర్యాయవాచకము.

ప్రస్తావన

పాళీ భాషలోని గ్రంథవర్గీకరణము పరిశీలింపతగినది. త్రిపిటకవర్గీకరణము రాజగృహమున జరిగిన ప్రథమసంగతి ననుసరించినది. అట్ఠకథాచార్యులు ఇట్లు చెప్పినారు : “బుద్ధభగవానుడు పరినిర్వాణము చెందిన పిమ్మట సుభద్ర భిక్షువు తక్కిన భిక్షువుల తోడాడ్చుచు “అయుష్మంతులారా, విచారింప రాదు. మనము ముక్తుల మయినాము. ఆమహాశ్రమణుడు ఇది చేయుడు, అది చేయవద్దు అని పీడించెడివాడు. ఇప్పుడు ఇష్టము వచ్చినది చేయవచ్చును, ఇష్టములేనిది చేయవక్కరలేదు” అన్నాడు. అప్పుడు మహాకస్సప స్థవిరుడు సద్ధర్మము అంతర్ధాన మగు నని భయపడినాడు. దానిని రక్షించుటకు 500 మంది అర్హత భిక్షువులను పిలిపించినాడు. ఆసమ్మేళనములో మహాస్థవిర ఉపాలి ప్రశ్నించి, వినయమును సిద్ధము చేయించినాడు. అవల ఆనందమహాస్థవిరుని చే సుత్త అభిధమ్మ పిటకములు ప్రశ్నింపబడెను. ఒకమతప్రకారము జాతకము, మహానిద్దేశము, క్షుద్రనిద్దేశము, పటసంభిదామగ్గము, సుత్తనిపాతము, ధమ్మపదము, ఉదానము, ఇతివుత్తకము, విమానవత్థు, పేతవత్థు, థేరగాథ, థేరీగాథా, అభిధమ్మపిటకమున అంతర్గతములై సుగృహీతము లైనవి. రెండవమతప్రకారము ఈగ్రంథములను, చరియాపిటకము, అవదానము, బుద్ధవంశము కలిసి ఖుద్దకనికాయము అను పేర సుత్తపిటకములో అంతర్గతము లైనవి.

కాని ప్రథమసమ్మేళనములో క్షుద్రవర్గము చేసినవర్ణనములో త్రిపిటకముస ంగతి లేదు, పిటకసంగతి కూడలేదు. ఆ కాలమున ధర్మవినయములు కలిసిపోయి ఉండెను. ధర్మ వినయములలో అంతర్గతమైన టీకావాఙ్మయము ఎంత ఉండెడిదో తెలియదు. అయినను క్షుద్రవర్గమున ద్వితీయ సమ్మేళనములో ఉన్న త్రిపురవర్ణనమునుబట్టి ప్రథమసమ్మేళనములో క్షుద్రవర్గము క్రోడీకరింపబడలే దని తెలియుచున్నది. అశోకుని కాలమువరకును బుద్ధవచనములు రెండువిభాగములుగా ఉన్న వని తెలియుచున్నది. ధర్మము, వినయము. అంతవరకును త్రిపిటకములను వ్రాయుచు నేయున్నారు. అభిధమ్మపిటకములోని కథావత్థు అనుగ్రంథము రచించిన మొగ్గలిపుత్త స్థవిరుడు అశోకునికి గురు వని తెలియుచున్నది.

త్రిపిటక మంతటిలో నవాంగములతో గూడిన బుద్ధవచనములు ఎంతవరకు అయనచెప్పినవో, అనంతరము అన్యులు పూర్తిచేసినవో చెప్పుట కష్టము. అశోకుని బాభ్రశిలాశాసనమున 7 బుద్ధోపదేశముల నామము కలదు. బుద్ధుని నవాంగముల ప్రాచీనవర్గీకరణమున, జాతకములను చేర్చుటచే అవి ప్రాచీనము లనియు, మహత్త్వపూర్ణము లనియు స్పష్ట మగుచున్నది.

సాంచి భరహుత స్తూపములమీద జాతకకథలు చెక్కబడియున్నవి. ఇందువలన వాని ప్రశస్తి హెచ్చు ననవచ్చును.

జాతకముల అట్ఠకథలలో మూడుభాగము లుండును. దూరే నిదాన, అవిదూరే నిదాన, సంతికే నిదానము అవి.

బోధిసత్త్వుడు సుమేధ తపస్విగా జన్మించి భగవాన్ దీపంకరుని చరణములకడ

జీవితమును అర్పించినప్పటినుండియు వేస్సంతరుడు శరీరము విడిచి తుషితస్వర్గములో జన్మించువరకు కలకథ దూరే నిదానకథ. బోధిసత్వుడు తుషితస్వర్గమునుండి చరిత్యుతుడై మాయాదేవిగర్భమున జన్మించి బుద్ధగయలో బుద్ధత్వము పొందువరకును అవిదూర నిదానము. బుద్ధభగవానుడు ఎచ్చ టెచ్చటనో విహారము చేయునప్పుడు జాతకము చెప్పి ఆస్థానమును ఉల్లేఖించినవుడు సంతిక నిదానము. అం దున్న జాతక కథలు దూరేనిదానమున అంతర్గతములు.

జాతక కథ నాల్గుభాగములుగా విభజింపబడి యుండును. ప్రత్యుత్పన్న వస్తువు, అతీతవస్తు, అర్థవర్ణన, సమోదానము అని. ప్రత్యుత్పన్నవస్తు విధానము బుద్ధభగవానుడుండగా జరిగిన ఏదోసంఘటన; అతీతవస్తువిధానము ఏదోఅవసరము వచ్చినప్పుడు భగవానుడు చెప్పిన పూర్వకథావిధానము. అర్థవర్ణనము ఈగాథల వాక్య, శబ్దార్థములు, విశేషార్థముల వివరణము, వ్యాకరణము. సమోదానము, ఆయన పూర్వజన్మములో ఎవరో, ప్రధానపాత్ర లెవరో, ఎచ్చ టెచ్చట పుట్టిరో వానిసమ్మేళనము. కొందరు జాతక కథ అయిదు విభాగము లన్నారు.

సంస్కృత బౌద్ధ సాహిత్యమున జాతకమాల అను గ్రంథమును ఆర్యశూరుడు రచించినాడు. చరిత్రకారు డగు తారానాథుడు, అశ్వఘోష, ఆర్యశూరు లొకరే అన్నాడు; కాని యిది సమ్మతము కాదు.

సింహళ, శ్యామ, బ్రహ్మ, హిందు, చీన, ఆదిదేశములలోని థేరవాద బౌద్ధుల లెక్కప్రకారము జాతకములు 550. ఈసంఖ్యను జ్ఞప్తిలో నుంచుకొనుటకు వీ లగు నని అట్లు అని ఉండవచ్చును. కాని నికరముగా 547 జాతకములే కలవు. ఈకథలు 22 నిపాతములు, అనగా పరిచ్ఛేదములుగా విభక్తము లయినవి. ప్రథమనిపాతములో 150 కథలు కలవు. ఒక్కొక్కకథలో ఒక్కగాథ గాని శ్లోకము గాని ఉండును. రెండవ నిపాతములో ఉన్న 150 కథలలో ఒక్కొక్క దానిలో రెండుగాథ లుండును. 3, 4 నిపాతములలో ఏబదేసికథ లున్నవి. వానిలో ఒక్కొక్కదానిలో క్రమముగా 3, 4 గాథ లుండును. 5 నుండి 13వ నిపాతమువరకు ఈక్రమము మొత్తముమీద కానవచ్చును. ఈతొమ్మిది నిపాతములలో జాతకకథల మొత్తము 133. ఒక్కొక్క నిపాతములో ఎక్కువకథ లుండును. 14వ నిపాతమునకు ప్రకీర్ణకనిపాత మని పేరు. ఇందులో పద్యసంఖ్య అనియతము. నిపాతమునుబట్టి ఒక్కొకకథలో 14 గాథ లుండవలెను; కాని ఇంచుమించు పదిగాథ లుండును. ఒకదానిలో 47 కలవు. దీని తరువాత వానిలో గాథలసంఖ్య ఎక్కువ. చివరి రెండునిపాతములలో 90 కాక 100 కన్న ఎక్కువ. 22వ నిపాతమునకు మహానిపాత మని పేరు. దానిలో 10 కథలు కలవు. కాని ఒక్కొక్కజాతకములో వందలకొలది గాథ లున్నవి. చివరి వేస్సంతర జాతకములో 500 పైగా గాథ లున్నవి.

కాబట్టి జాతకములు 547. జాతక అట్ఠకథావర్ణనములో మహాగోవింద జాతకము ఉల్లేఖించినారు. కాని అది వీనిలో కానరాదు. సూత్రత్రిపిటకములో మహా

కోవిందుని జన్మకథ కలదు. అది ఈసంగ్రహమునకు సంబంధించినది కాదు. దీన్నిబట్టి ఒకప్పుడు జాతకసంఖ్య 547 కన్న ఎక్కువ ఉండవచ్చును. వీనిలో కొన్నిజాతకములను వేరుగా ఎంచవచ్చును. కాని అవి ఏదో పెద్దజాతకములో అంతర్గతము లయినవి. పంచపండితజాతకము, దసరక్ఖస జాతకము, మహాఉమ్మగ్గ జాతకములో కలిసి ఉన్నవి. ఒక్కొక్కజాతకము భిన్నభిన్ననామములతో కానవచ్చును. ప్రథమనిపాతములో మణికజాతకము ద్వితీయనిపాతములో సాలూరుజాతకము ఉదాహరణములు. రెండుకథలు ఒక్కొక్కప్పుడు ఒక్కపేరుతోనే ఉండును. ప్రథమ ద్వితీయనిపాతములలో మత్స్యజాతకము కలదు. కాని కథలు భిన్నములు. ఒకనిపాతములోనే జాతకములకు పునరుక్తి కలదు. అక్కడక్కడ కథ ఒకటే అయినను నామము మాత్రము భిన్నము. జాతకకథలను లెక్కింపగా అంతర్గతకథలు రమారమి వేయి ఉండును.

జాతకసందోహము ప్రపంచసాహిత్యములో ప్రాచీనతయును, మహాకృతియు కలది.

కథలలో విషయక్రమములేదు. జాతకమునకు పేరుపెట్టుట గాథలోని తొలిమాటనుబట్టి ఏర్పడినది.

బోధిసత్త్వుడు సామాన్యముగా తపస్వి, రాజు, వృక్షదేవత, బ్రాహ్మణుడు మొదలగునవి అగుచుండును. అప్పుడప్పుడు సింహము, ఏనుగు, అశ్వము, నక్క, కుక్క, అగును. 3 సార్లు చండాలజన్మ మెత్తెను. ఒక్కసారి కాపు అయినాడు.

ఈ సంగ్రహకర్త లేక రచయిత ఎవరు? మహావంశగ్రంథమునందు ఇట్లున్నది; «ఆచార్య బుద్ధఘోషుడు అభిధమ్మ పిటకములోని ప్రథమగ్రంథమగు ధమ్మసంగణికి వ్యాఖ్యఅర్థశాలినీ టీక రచించినతర్వాత సింహళమునకు పోయెను. సింహళభాషలో సురక్షితముగానున్న అట్ఠకాలను పాలిభాషలోనికి అనువదించవలె నని ఆయన ప్రధానాశయము. మహేంద్రుని వెంట ఈ కథలు సింహళమునకు పోయెనని ప్రతీతి. అనురాధపురములో మహావిహారములో మహాస్థవిరసంఘపాలునికడ బుద్ధఘోషుడు ఈకథలు పఠించెను. విసుద్ధి మగ్గ మను గ్రంథము రచించినపిమ్మట అట్ఠకథలను పాలిలోనికి అనువదించుటకు సింహళభిక్షుసంఘము ఆజ్ఞ నొసంగెను. ఇప్పుడు లభించు అట్ఠకథలు ఆచార్యబుద్ధఘోషుడు రచించినవే అనుటకువీలులేదు. ఖుద్దకనికాయములోనికొన్నిగ్రంథములను, థేరగాథ, థేరీగాథా, ఉదాన, విమాన, పేతవత్థు, ఇతివుత్తక, చరియాపిటకములకు, మహాస్థవిరధర్మపాలుడు అట్ఠకథలు రచించినాడు. వాని కాలనిర్ణయము కాలేదు. కాని అవి బుద్ధఘోషుని తరువాత రచించినవే. వినయపిటకమునకును సుత్తపిటకములోని నాలుగు నికాయములకును, అర్థకథలను వ్రాయుటచే ఆచార్య బుద్ధఘోషుడు సమస్తఅర్థకథలు రచించినట్లు పరిగణన ఏర్పడినది.

క్రీ. శ. ప్రథమశతాబ్దిలో సింహళము నేలిన వట్టగామణి ప్రభుసమయమున అట్ఠకథలతోపాటు త్రిపిటకము లన్నియు లిపిబద్ధములయ్యెను. త్రిపిటక స్వరూపము అప్పుడే స్థిరీకృత మయ్యెను. కాని అర్థకథలు క్రీ.శ. 5 వ శతాబ్ద్యంతమున తుదిరూప

మును పొందెను. కాని ద్వితీయశతాబ్దిలో చాలకథలు భరహుత స్తూపమున కాకుచూ లతో కూడ చెక్కబడినవి. స్పష్టముగా నిర్ధారణ చేయలేకున్నను ఈకథలు క్రీస్తు పూర్వము 5వ శతాబ్దినుండి, క్రీ.శ. ప్రథమ ద్వితీయ శతాబ్దుల వరకును రచితములు కావచ్చును. ఈజాతక సంగ్రహము కనీసము రెండువేలసంవత్సరముల నాటిది.

ఇయ్యది శుద్ధ భారతీయ సాహిత్య మగుటచే అబౌద్ధ సాహిత్యములమీదకూడ దీనిప్రభావము పడుట సహజము. ప్రాచీనకాలమున కథాసాహిత్యము బౌద్ధ - అబౌద్ధ విభాగము లేకుండెను. ఒక కథే ఆయారచయితల మతములనుబట్టి మారుచుండెను!

జాతకకథలు వివిధదేశవాఙ్మయములలో కథలకు అధారభూతమని వేత్తలునిర్ణ యించినారు. ప్రాచీనకాలములోనే ఈకథలు ఆసియా ఐరోపాఖండములలోనికి వ్యాపించినవి. గ్రీసుదేశసాహిత్యములో 'ఈసప్' కథానికరచనలో పేరుగాన్నాడు. ఆయన కథలప్రభావము ఐరోపాదేశములమీద వ్యాపించినది. ఆయన ప్రతికథకును ఆధారము జాతకకథ కావచ్చునని 'రిస్ డేవిడ్స్' మహాశయుడు వ్రాసినాడు. HERODOTUSకు కూడ ఆధారము జాతకకథలే. బైబిల్ లోను, సంత జాన్ సువార్తలోను చాలకథలు, ఉపమానములు పయితము విశేషించి జాతకకథలలోనుకలవని విద్వాంసులు సరిపోల్చి చెప్పినారు. క్రైస్తవధర్మముమీద బౌద్ధధర్మ ప్రభావము విశేషముగా కనబడును. బర్లామ్ & జోసఫత్ కథలోని 'జోసఫత్' శబ్దము బోధిసత్వ శబ్దమునుండి వెలువడినది. జోసఫత్ శబ్దము అరబీభాషలోని 'బుద స్తఫ్' శబ్దమునకు రూపాంతరము. అది సంస్కృతమునుండి బోధిసత్వశబ్దమునకు అనువాదము. ఇయ్యది ఇతిహాసిక రూపమైన సత్యము. వీనిప్రభావము అలీఫ్ లైలామీదకూడ పడినది. సముగ్గ జాతక (436) సంబంధము నూటిగాఉన్నట్లు అందులోని ఒక కథవలనస్పష్టమగు చున్నదని హేమచంద్రరాయి లిఖించినాడు. వింటర్ నిజ్ మొదలైనవిద్వాంసులు అనేకకథలను సరిపోల్చిచూపినారు. ఎనిమిదవ శతాబ్దిలో అరబ్బులు ఐరోపా ఆక్రమించి స్పెయిన్, ఇటలి మొదలైనదేశములమీద తమ ప్రభావముచూపినారు. వారి వెంట జాతకకథలుగూడ ఆయాదేశములలో ప్రవేశించినవి. ఫ్రాన్సుదేశమధ్యకాల సాహిత్యములో పశుపక్ష్యాదుల కథలు విశేషముగాగలవు. జాతకకథలప్రభావము వానిపై నున్నదని ఫ్రెంచివిద్వాంసులు అంగీకరించినారు.

Chaucer తన కథలలో ఒకదానియందు Pardoner నోట జాతకకథ పలికించినాడు. పదునాల్గవ శతాబ్దిలోని ఇటాలియన్ కవిశేఖరుడు 'దాంతే' రచించిన జగత్ప్రసిద్ధ మహాకావ్యమునకు Divine Comedy కి జాతకకథ ఆధారము అని భిక్షుశీలభద్రుడు ఉదాహరణపూర్వకముగా నిరూపించినాడు. 'నిమి' జాతకము(551) చూడదగినది. Shakespeare, Merchant of Venice లోనూ, As You Like It లోను బౌద్ధకథావిషయములు పలికించినాడు.

పాలి సంస్కృతమునకు ప్రాకృతమునకును మధ్యరూప మని చాలమంది వైయాకరణుల యభిప్రాయము. పాలివర్ణమాలలో ఋ, ౠ, ఌ, ఐ, ఔ, శ, ష, లు

లేవు. విసర్గ లేదు. ళకారము కలదు. తక్కినదంతయు సంస్కృత వర్ణమాలతో సరి పోలును. ద్వివచనముకూడ లేదని గమనింపవలెను. పాలికిని సంస్కృతమునకును గల భేదసాదృశ్యములను ఈజాతకకథలో చూడవచ్చును.

వానరిన్ద జాతకము

అతీతే బారాణసియం బ్రహ్మదత్తే రజ్జం కారేన్తే బోధిసత్తో కపియోనియం నిబ్బత్తిత్వా బుద్ధిం అన్వాయ అస్సపోతప్పమాణో థామసమ్పన్నో ఏకచరో హుత్వా నదీతీరే విహరతి. తస్సాపన నదియా వేమజ్ఝే ఏకో దీపకో నానప్పకారేహి అమ్బ పనసాదీహి ఫలరుక్ఖేహి సమ్పన్నో. బోధిసత్తో నాగబలో థామసమ్పన్నో నదియా ఓరిమ తీరతో ఉప్పతిత్వా దీపకస్స ఓరతో నదీమజ్ఝే ఏకో పిట్ఠిపాసాణో అత్థి. తస్మిం నిపతతి, తతో ఉప్పతిత్వా తస్మిం దీపకే పతతి. తత్థ నానప్పకారాని ఫలాని ఖాదిత్వా సాయం తేనేవ ఉపాయేన పచ్చాగన్త్వా అత్తనో వసనట్ఠానే వసిత్వా పున దివసే పి తథేవ కరోతి. ఇమినా నియామేన తత్థవాసం కప్పేసి, తస్మిం పనకాలే ఏకో కుమ్భీలో సపజాపతికో తస్సా నదియా వసతి. తస్స సా భరియా బోధిసత్తం అపరాపరం గచ్ఛన్తం దిస్వా బోధసత్తస్స హదయమంసే దోహళం ఉప్పాదేత్వా కుమ్భీలం ఆహ - "మయ్హంఖో అయ్య, ఇమస్స వానరిన్దస్స హదయమంసే దోహళో ఉప్పన్నో"తి. కుమ్భీలో "సాధు హోతి, లచ్ఛసీ"తి వత్వా, "అజ్జ తం సాయం దీపకతో అగచ్ఛన్త మేవ గణ్హిస్సామీ"తి గన్త్వా పిట్ఠిపాసాణే నిపజ్జి. బోధసత్తో దివసం చరిత్వా సాయణ్హ సమయే దీపకే ఠితోవ పాసాణం ఓలోకేత్వా" అయం పాసాణో ఇదాని ఉచ్చతరో ఖాయతి, కిన్ను కారణం" తి చిన్తేసి. తస్సకిర ఉదక ప్పమాణంచ పాసాణ ప్పమాణంచ సువవత్థాపితమేవ. తేన స్స ఏత దహోసి—"అజ్జ ఇమిస్సా నదియా ఉదకం నేవ హాయతి న వడ్ఢతి, అథచ పనాయం పాసాణో మహా హుత్వా పఞ్ఞాయతి, కచ్చిను పద్ధమయ్హంగణ్హత్థాయ కుంభీలో నిపన్నోతి"

సో వీమంసామి తావ నంతి — తత్థేవ ఠత్వా పాసాణేన సద్ధిం తథేంన్తో వియ భో పాసాణ తి వత్వా పటివచనం అలభంతో యావ తతియం పాసాణాతి ఆహ. పాసాణోకిం పటివచనం న దస్సతీతిపన పి నం వానరో కింభో పాసాణ, అజ్జ మయ్హం పటివచనం న దేసీతి ఆహ. కుంభీలో అద్ధా అన్యేసు దివసేసు అయం పాసాణో వానరిందస్స పటివచనం అదాసి, దస్సామి దానిస్స పటివచనం తి చింతేత్వా కింభో వానరిందా తి ఆహ. కోసిత్వంతి. అహం కుంభీలోతి. కిమత్థం ఏత్థ నిపన్నోసీతి. తవ హదయమంసం పత్థయమానోతి. బోధసత్తో చిన్తేసి. అఞ్ఞో మే గమన మగ్గో నత్థి, అజ్జ మయాఏస కుంభీలో వంచేతబ్బోతి. అథ నం ఏవ మాహ —సమ్మకుంభీల, అహం అత్తానం తుయ్హం పరిచ్చజిస్సామి, త్వం ముఖం వివ రిత్వా మం తవ. సన్తికం ఆగతకాలే గణ్హాహీతి. కుంభీలానం హి ముఖ వివటే అక్ఖీని నిమీలన్తి. సో తం కారణం అసల్లక్ఖేత్వా ముఖం వివరి. అథాస్స అక్ఖీని పిధీయింసు.

సో ముఖం వివరిత్వా అక్ఖీని నిమీలేత్వా నిపజ్జి. బోధిసత్తో తథా భావం ఞత్వా దీపకా ఉప్పతిత్వా గంత్వా కుంభీలస్స మత్థక అక్కమిత్వా తతో ఉప్పతిత్వా విద్యుజ్జల్లతా వియ విజ్జోత మానో పరతీరే అఠాసి. కుంభీలో తం అచ్ఛరియం దిస్వా ఇమినా వానరిందేన అతి అచ్ఛేరకం కతం తి చిన్తేత్వా భో వానరిందా ఇమస్మిం లోకే చతూహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో ఉగ్గలో పచ్చామిత్తో అభిభవతి, తేసబ్బేపి తుయ్హం అబ్భంతరే అత్థి. మఞ్ఞే తి వత్వా ఇమం గాథ మాహ;

యస్సేతే చతురో ధమ్మా వానరింద యథా తవ సచ్చం ధమ్మో ధితీ. చాగో దిట్ఠం సో అతి వట్టతీ తి. ఏవం కుంభీలో బోధిసత్తం పసంసిత్వా అత్తనో వసనతానం గతో:

జాతకకథల భాషలో కొన్ని తెలుగుపదములవంటివి, అందందు కానవచ్చుచున్నవి. గారవము, కిసటాని (ఫలాని), బొంద, శతవాలిక, సహస్రవాలిక, అయ్య, అప్ప, అక్క, సామి; కొన్ని పదబంధములుకూడ గలవు. తేత్వాత్వా-తడిపి; కొమిట్టే = కొట్టి; లంచంఖాదిత్వా = లంచముతిని; కాలంకత్వా-కాలముచేసి, చనిపోయి. ఆంధ్రులలో కాలముజేయుటఅనునది మరణించుటకుపర్యాయము. ఇది పాలిభాషలో విశేషముగా కనబడుచుండును. సంస్కృతములో ఈ ప్రయోగము విరళము. ప్రాకృతభాషా గ్రంథములలోకూడ తెలుగు పదములవంటివి కలవు. ఆచార్యబుద్ధఘోషులు ఆంధ్రులలోనేకాక తెలుగువారితో పరిచయము కలవాడై ఆ తెలుగుమాటలు తన రచనలో సందర్భానుసారముగా ప్రయోగించి ఉండవచ్చును. ఇక పాలి ప్రాకృత భాషాభవమై తెలుగుబాసక్రమముగా విస్తరిల్లిఉండవచ్చును. ఆంధ్రులు ప్రాకృతములోనే మాటాడెడివారు. కాలక్రమమున తెలుగుతో సమ్మేళనముగలిగి తెలుగుమాటలుగా కలిసిఉండవచ్చును.

ఆంధ్రదేశ మౌఖిక కథలు తొలుత సామాన్యముగా అనగనగా ఒకరాజు అని కాని అనగనగా ఒక పేదరాశిపెద్దమ్మ అనికాని ప్రారంభమగును. అట్లే ఇందులోని చాలకథలు వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా అని ప్రారంభమగును. ఈ బ్రహ్మదత్తుడు వ్యక్తియా, జాతియా అను సంశయము కలుగును. మహాభారతమును బట్టియు, మత్స్యపురాణమును బట్టియు బ్రహ్మదత్తుడను పేరు కలరాజులు నూరుగురున్నారు. ఇందలి బ్రహ్మదత్తుడొకడే యగుపక్షమున ఆయన వేలకొలది సంవత్సరములు జీవింపవలసి యుండును. ఇంతేకాక వావివరుసలు కూడ తారుమారగుచుండును. బ్రహదత్తునిలో జాతివ్యక్తులు కలిసిపోయిన వని విజ్ఞులు నిర్ణయించినారు. వెనుకటి జన్మములలోను, తుదిజన్మములో సంబుద్ధి పొందువరకును బుద్ధుడు బోధిసత్త్వుడే. ఆయన ప్రతిజన్మలో ఏదో ఒక సుగుణములలో కాని, కొన్ని సుగుణములలో కొన్ని పారమితత్వము కాంచుచుండును.

ప్రతికథలోను ధర్మబోధకలదు. కథలతత్త్వమును గూర్చియు, సాంకేతిక విషయములనుగూర్చియు ఇందులో అవకాశము లేక వివరింపలేదు. అవి యన్నియు

ద్వితీయ సంపుటి ప్రస్తావనలో కానవచ్చును.

Vincente Fausboll అను డెన్మార్కు దేశీయ విద్వాంసుడు పాలి భాషలో సంపాదించి ప్రకటించిన జాతకాట్ఠక కథా అనుమాత్రక ననువదించినాను. నారచన యథామాత్రకము. అబౌద్ధుల కనుపయుక్తము లయిన శబ్దార్థవివరణములను, వ్యాకరణ విషయములను విడిచినాను. కథలకు వలసిన సమగ్రసామగ్రిని అనువదించినాను. ఇది సరలగ్రాంథిక శైలి. వేలకొలదిగా నున్న పద్యములభాషకును వచనభాషకును ప్రగాఢభేదము లేకుండ సరళగ్రాంథిక శైలిని అవలంబించినాను.

అనువాదములో అర్థస్ఫూర్తికై బహువిద్వాంసుల గ్రంథములను తిరగవేయ వలసి వచ్చినది. Oldenburg, Winternitz, Rhys Davids దంపతులు, విధుశేఖరశాస్త్రి, ధర్మానంద కోశాంబీ, భదంత ఆనంద కౌసల్యాయన్, విమలచరణ లాహా, భరతసింహ ఉపాధ్యాయ ప్రభృతుల రచనలు చదివినాను. Rhys Davids, Childers, Petė, Chalmers చెప్పినవానికన్న బౌద్ధు డయిన కౌసల్యాయనుని తాత్పర్యమునకే హెచ్చువిలువ యిచ్చినాను.

ఈ కథాసందోహమును క్రీ. శ. 1951–52 లలో ఆంధ్రీకరించినాను. దైవికముగా Central Govt. వారికి Ministry Of Scientific Research & Cultural Affairs వారు సాహితీ సమితికి బహూకరించిన ధనముతో ఈసంపుటి ముద్రించుట సంభవించినది. వారికి సాహితీ సమితి కృతజ్ఞతావందనము లర్పించుచున్నది.

శ్రీ జంధ్యాల వేంకటప్పయ్య శాస్త్రి గారు ఈ సంపుటి సకాలములో చక్కగా ముద్రించినారు. శ్రీ అమంచర్ల గోపాలరావుగారు ముఖచిత్రము లిఖించినారు. శ్రీ బుజ్జాయి [దేవులపల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రి], హంస చిత్రము రచించినాడు. వీరి కందరికిని శుభం భూయాత్!

—శివ—

సాహితీ సమితి,

శార్వరి, వైశాఖ, పూర్ణిమ.

నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసంబుద్ధస్స!

1 అపణ్ణక జాతకము

ఈధర్మకథ భగవాన్ శ్రావస్తిలోని జేతవన మహావిహారములో నుండు సమయమున చెప్పినది. ఏకారణముచే ఈకథ చెప్పవలసివచ్చెను? ఒకానొక శ్రేష్ఠికి సంబంధించిన అయిదువందల తైర్థిక మిత్రులమూలమున.

వర్తమాన కథ

ఒకనాడు అనాథ పిండిక శ్రేష్ఠి తన అయిదువందల అన్యతైర్థిక మిత్రులను వెంట బెట్టుకొని, విశేషముగా గంధము, మాల్యములు, లేపనులు, తైలములు, మధువు, నవనీతము, వస్త్ర-ఆచ్ఛాదనాదులు పట్టించుకొని జేతవనమునకు పోయెను. అక్కడ భగవానునకు వందన నమః చేసి, మాల్యాదులతో పూజించి, భిక్షుసంఘమునకు భైషజ్యములు, వస్త్రాదులు ఇచ్చి కూర్చుండుటలో ఆసదోషములను విడిచి, ఒక ప్రక్కగా కూర్చుండెను. రెండవమతమునకు సంబంధించిన శిష్యులు కూడ తథాగతునకు వందనము చేసి, పూర్ణచంద్రుని శోభతో వెలుగొందుచున్న శాస్తముఖమును - లక్షణములతో, అనులక్షణములతో ప్రకాశించుచు, నలువంకల నాలుగుమూరల దూరమువరకు కాంతితో నొప్పుచున్న సుందరశరీరమును చూచుచు, అనాథపిండికుని సమీపమునసే కూర్చుండిరి. శాస్తశరీరమునుండి నడుమ నడుమ పుంజములుగ జ్ఞానబుద్ధికిరణములు వెలువడుచుండెను.

అప్పుడు బుద్ధుడు మనశ్శిలాతలమున గర్జించు తరుణసింహము వలెను, వర్షాకాలమున గర్జించు మేఘమువలెను, ఆకాశమునుండి అవతరించు గంగవలెను, రత్నముల మాలిక చక్కగా కూర్చినట్లును, అష్టవాక్కులతో కూడి శ్రవణయోగ్యమై కమనీయమైన ఉత్తమ స్వరముతో వివిధవిధముల విచిత్రధర్మకథలు చెప్పుచుండెను. వారు బుద్ధునియుపదేశములు విని, ప్రసన్నచిత్తులై లేచి బుద్ధునకు వందనము చేసి, అన్యశరణము మాని బుద్ధుని శరణుజొచ్చిరి. ఆనాడు మొదలు కొని వారు ప్రతిదినము అనాథపిండికుని వెంట గంధమాల్యాదులు చేత గొని విహారమునకు పోయి ధర్మప్రసంగము వినుచు దానధర్మములు చేయుచు సదాచారము (శీలము) పోషించుకొనుచు వ్రతము (ఉపోసథ కర్మ) చేయుచుండిరి.

మరునాడు భగవాన్ శ్రావస్తినుండి రాజగృహమునకు పోయెను. బుద్ధు డరిగినతరువాత వారు అన్యతైర్థిక శ్రావక తథాగత శరణము విడిచి, మరల అన్యమతశరణము చొచ్చి, మొదటిచోటికే పోయిరి. భగవాన్ ఏడెనిమిది మాసములు గడపి మరల జేతవనమునకు వచ్చెను. అనాథపిండికుడు మరల వారలను వెంటగొని, బుద్ధసన్నిధికి జేరి, గంధాదులతో పూజించి, ప్రణామము చేసి, ఒకప్రక్క కూర్చుండెను. తైర్థికులు కూడ భగవానునకు వందనము చేసి ఒకప్రక్క కూరుచుండిరి. అప్పుడు అనాథపిండికుడు బుద్ధునితో ఆయన పర్యటనకేగిన పిమ్మట ఆతైర్థికులు తథాగతునిశరణము వదలుకొని అన్యమతముల గ్రహించి తమప్రథమస్థానమునకు పోయినసంగతి విన్నవించెను.

భగవాన్ అనంతకోటి కల్పములవరకు నిరంతరము వాక్కునకు సంబంధించిన సదాచారమును పాలనము చేయ కలిగిన ప్రతాపముతో, దివ్యసుగంధవాసితమై, నానావిధపరిమళభరిత మైన రత్నకరండమును తెరచునట్లు తనముఖపద్మమును విప్పి మధురస్వరముతో "ఉపాసకులారా, మీరు నిజముగా త్రిశరణములను విడిచి అన్యమతమును ఆశ్రయింపబోయితిరా?" అని ప్రశ్నించెను.

వారు రహస్యము దాచుకొన లేక "భగవన్, నిజమే" అన్నారు.

అప్పుడు బుద్ధుడు ఇట్లు పలికెను: "ఉపాసకులారా, క్రింది అవీచి నరకమునుండి పైన భవాగ్ర నామక సర్వోపరి దేవలోకమువరకును అప్రమాణలోకధాతువులు ఎన్ని కలవో అన్నిటియందు సదాచారము మొద లగు గుణములయందు బుద్ధునికి సమాన మగు నరుడు ఎవడును లేడు. అంతకన్న ఎక్కడనుండి రాగలడు? భిక్షువులారా, పాదములు కల ప్రాణులు ఎన్ని కలవో, పాదములు లేని ప్రాణులు ఎన్ని కలవో బుద్ధుడు వాని అన్నిటికన్నను సర్వశ్రేష్ఠుడని చెప్పబడుచున్నాడు. ఈ లోకమున కాని పరలోకమున కాని అన్నిటను తథాగతులు శుద్ధచిత్తులయందు శ్రేష్ఠులు. ఇత్యాది సూత్రములయందు త్రిరత్నములగుణములు ప్రకాశితము లైనవి. ఇట్టి గుణములతో కూడిన త్రిరత్నములను శరణము పొందు నుపాసకులు నరకాదులయందు జన్మింపరు. వారు నరకములోని పుట్టువునుండి రక్షితులై దేవలోకమున నుత్పన్నులై మహాసంపత్తి అనుభవింతురు. ఈకారణములచే మీరు ఇట్టి శరణము

లను విడిచి అన్యమతములలోని శరణములను ఆశ్రయించుట అనుచిత మైనపని."

త్రిరత్నములు మోక్షదాయకము లని బాగుగా ఆదరించి శరణములను ఆశ్రయించువారు నరకాదులలో జన్మింప నక్కరలే దను విషయము నిరూపించుటకై ఈసూత్ర ముద్ధరింపబడినది.

ఎవరు బుద్ధుని శరణు జొత్తురో వారు నరకమునకు పోవరు; మనుష్య దేహమును విడిచి వారు దేవలోకము చేరుదురు."

"ఎవరు ధర్మమును శరణు జొత్తురో వారు నరకమునకు బోవరు; మానవదేహమును విడిచి దేవలోకమును జేరుదురు."

"ఎవరు సంఘమును శరణు జొత్తురో వారు నరకమునకు బోవరు; మానవదేహమును విడిచి దేవలోకము చేరుదురు."

భయభీతులై మనుజులు పర్వతములను, వనములను, ఆరామములను, వృక్షములను, చైత్యాదులను అనేకస్థానములందు దేవతలనుగా భావించి శరణు జొత్తురు. అది మంగళదాయకము కాదు. ఉత్తమము కాదు. ఈశరణములవలన సమస్తదుఃఖ నివారణము సంభవింపదు.

ఎవరు బుద్ధ ధర్మ సంఘములను శరణు జొత్తురో వారు నాలుగు ఆర్యసత్యములను బాగుగా ప్రజ్ఞతో చూచినవా రగుదురు. దుఃఖము తదుత్పత్తి, దుఃఖనాశము, దుఃఖమును నశింపజేయు ఆర్య అష్టాంగ మార్గము—ఇవి ఆర్యసత్యములు. ఇవి మంగళప్రదము లైనశరణములు. ఉత్తమశరణములు. వీనిని పొంది మానవుడు సమస్తదుఃఖములనుండి విముక్తు డగును.

శాస్త పిదిక ఈధర్మోపదేశము చేయుటయే గాక ఇదికూడ చెప్పెను: "ఉపాసకులారా, బుద్ధానుస్మృతి కర్మస్థానమును, ధర్మానుస్మృతి కర్మస్థానమును, సంఘానుస్మృతి కర్మస్థానమును, శ్రోత-ఆపత్తిమార్గమును, శ్రోత-ఆపత్తిఫలమును, సర్వదాగామిమార్గమును, సర్వదాగామిఫలమును, అనాగామిమార్గమును, అనాగామిఫలమును, అర్హత్ మార్గమును అర్హత్ ఫలమును ఆర్యసత్యములు ఇచ్చును. ఆప్రకారముగా ధర్మోపదేశముచేసి, ఔదకిట్లనెను. "ఈప్రకార మైనశరణములను విడిచి, మీరు అనుచితకార్యముచేసినారు."

బుద్ధానుస్మృతి శ్రోతాపత్తిమార్గాదుల నొసగును. భిక్షువులారా!

ఒక్క ధర్మము నభ్యసించినచో అభివృద్ధిచేసినచో సంపూర్ణ నిర్వేదము (విరాగము, నిరోధము, ఉపశమనము, అభిజ్ఞ, సంబోధి) లభించి నిర్వాణము ప్రాప్తించును. ఆ యేకధర్మ మేది? బుద్ధానుస్మృతి ప్రభృతి సూత్రములచే అది ప్రతిపాదితము కావలెను.

ఇట్లు భగవానుడు బహుప్రకారముల ఉపాసకుల కుపదేశ మిచ్చి "ఉపాసకులారా, పూర్వము మానవులు తర్క వితర్కములతో అయోగ్యశరణములను శరణములుగా పరిగ్రహించి, భూతములకు మరుభూమిలో గ్రాసమై నశించిరి. ఆమరుభూమిలో నిర్దోష (అపణ్ణక) శరణమును అనుకూలతతో సంపూర్ణముగా గ్రహించిన మానవులకు కల్యాణము సంప్రాప్త మయ్యెను" అని చెప్పి మౌనమువహించెను.

అంతట అనాథపిండిక గృహపతి ఆసనమునుండి లేచి భగవానునికి వందనము చేసి, ప్రశంసించి, రెండుచేతులు జోడించి శిరస్సుపై నుంచికొని ఇట్లు చెప్పెను:

"భన్తే, ఈయుపాసకు లీసమయమున ఉత్తమశరణము విడిచి వితర్కమున వెనుకకు పోవుట మాకు తెలియును. కాని పూర్వకాలమున భూతముల మరుభూమిలో వితర్కానంతరము వెనుకకు పోవువారికి వినాశము కలుగుట, నిర్దోషగ్రహణము చేయువారికి కల్యాణము లభించుట మాకు తెలియదు. అది తమకే తెలియును. భగవన్, సుఖముగానున్నచో మాకు దానిని ఆకాశమున నుదయించిన చంద్రునివలె ప్రకటనచేయుడు."

అప్పుడు భగవాన్ "గృహపతీ, నేను అనంతకాలమువరకును "దశపారమితలను" పూర్తి చేసికొని లోకుల సంశయములను నివారించుటకై, బుద్ధ (సర్వజ్ఞత) జ్ఞానము పొందితిని. బంగారుగొట్టములో సింహతైలము నుంచినరీతిగా ఉత్తమధ్యాన మించి వినుడు" అని శ్రేష్ఠిని ఉత్సాహపరచి మేఘములను చీల్చుకొని వెలువడు చంద్రునివలె పూర్వజన్మమున మరుగుపడి యున్న వృత్తాంతమును ప్రకటీకరించెను.

అతీత కథ

పూర్వకాలమున కాశీ రాష్ట్రములోని వారణాసీ నగరమున బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచున్నపుడు బోధిసత్త్వుడు సార్థవాహ

కులమున జన్మించి, పెరిగి పెద్దవాడయిన పిమ్మట వ్యాపారముమీద అయిదువందల బండ్లతో విచరించుచుండెను. ఒకప్పుడతడు తూర్పునుండి పడమరకును (<u>అపరాంతమునకు</u>), వేరొకప్పుడు పడమరనుండి తూర్పునకును ప్రయాణము చేయుచుండెను. వారణాసిలోనే వేరొకవణిక్పుత్రుడు మందమతి ఉపాయవిహీనుడు నగువాడుండెను. బోధిసత్త్వుడు కాశీలో విలువగల సరకులు 500 బండ్లలో నింపి ప్రయాణమునకు సిద్ధముగా నుండెను. మందమతి యగువర్తకుడుకూడ అట్లే చేసెను. "ఈబాలసార్థవాహపుత్రుడు నావెంట వచ్చునేని వేయిబండ్లును కలిసి ప్రయాణము చేసినచో త్రోవ నలిగిపోవును. వంటచెరకు, జలము, పశువులకు పచ్చిక దుర్లభమగును. అతడో నేనో ముందు ప్రయాణము చేయవలెను" అని యోచించి వానికి వార్త పంపి పైసంగతులు తెలిపి, "మన మిరువురము ఒక్కసారిగా పోజాలము. నీవు ముందు పోవుదువా? ఆవల పోవుదువా?" అని యడిగెను.

వాడాలోచించి "ముందు నేను పోయినచో బహులాభము లుండును. మార్గము త్రొక్కుడు పడదు. వృషభములకు మంచిపచ్చిక లభించును. నా పరివారమునకు మంచి కూరగాయలు లభించును. నిర్మలోదకము దొరకును. నా యిచ్చవచ్చిన విలువకు వస్తువులు విక్రయింపవచ్చును" అనుకొని "ఆర్యా, నేనే ముందుపోవుదును" అని చెప్పెను.

ఆవల పోవుటవలన చాలలాభములు కలుగు నని బోధిసత్త్వుడిట్లు తలపోసెను : "ముందు పోవువారు మార్గములో విషమస్థానములను సమానము చేయుదురు. వారు చన్నత్రోవను నేను పోవుదును. వారి వృషభములు ముదురుగడ్డి తినును. బాగుగా పెరిగిన మెత్తని గడ్డి నాయెద్దులు మేయును. ప్రాతకూరాకులు వారు కోసికొనగా క్రొత్తగా మొలచిన తీయనికూరలు మావారలు తిందురు. నీరు లేని చోట వారు నూతులు త్రవ్వవలసి యుండును. వారు త్రవ్విన బావుల లోని నీరు మేము త్రాగుదుము. వెల నిర్ణయించుటయన్న మిక్కిలి కఠినకార్యము. ముందు పోయినవారు నిర్ణయించిన విలువలకు నేను సులభముగా సరకు లమ్ముకొందును." ఈలాభము లాలోచించి బోధిసత్త్వుడు "బాబూ, నీవు ముందుపొమ్ము" అనెను. మంచిదని ఆ వెర్రి

వాడు బండ్లు కట్టించి బయలు దేరెను. క్రమముగా నతడు మానవ నివాసములు దాటి కాంతారముఖము చేరెను.

కాంతార మయిదువిధములు: చోరకాంతారము, వన్యమృగ కాంతారము, నిర్జలకాంతారము, నిర్ధానుష్యకాంతారము, నిరాహార కాంతారము అని. నీ రుండ దేమో అని సార్థవాహకుమారుడు శకటములపై పెద్దభాండములలో నీరు నింపించి, అరువదియోజనముల కాంతారమున పయనము చేయసాగెను. తన్మధ్యభాగమును జేరునప్పటికి అధివాసి యగుయక్షుడు "వీరిచే నీరు పారబోయించి, అందరును బలహీనులయినపిమ్మట భక్షింతును" అని యోచించి, నిజప్రభావముచే ఉత్తమశ్వేతవృషభములు పూన్చిన మనోహరయానమును సృజించెను. విల్లంబులు, కత్తి, డాలు ధరించిన పరిజనముతో, తడిసిన కెంజుకలపై కుముదోత్పలమాలికలు చుట్టుకొని, ఆర్ద్రవస్త్రములతో అధిపతివలె బండిలో కూరుచుండెను. బండిచక్రములకు బురద అంటుకొని యుండెను. అతని ముందు వెనుకల నడచుచున్న పరివారజనులు తడిసినతలలకు నల్ల తెల్ల కలువదండలు చుట్టుకొని, తెల్లతామరల గుత్తులు చేతబట్టుకొని, రుచ్యము లైన తామరతూండ్లు నములుచుండిరి.

గాలి యెదురుగా కొట్టుచున్నప్పుడు వెనుకను, వెనుకనుండి గాలి కొట్టునపుడు ముందరను వర్తకుడు చనుచుండును. ఆసమయమున ముందరిభాగమున నతడు పోవుచుండెను. అతనిని చూచి యక్షుడు తనబండి ప్రక్కకుతప్పించి "ఎక్కడికి పోవుచున్నారు?" అని యడిగెను. తనశకటమును ప్రక్కకు తప్పించి, తక్కినబండ్లు పోవుట కవకాశము కల్పించి యువకుడు యక్షునితో ని ట్లనెను. "ఆర్యా, మేము వారణాసి నుండి వచ్చుచున్నాము. ఉత్పలములను కుముదములను మీరు తలకు చుట్టుకొని, కొన్ని చేత బట్టుకొని, తామరతూండ్లు నములుచు, శరీరము బురద కొట్టుకొని, బట్టలు నీరు కారుచుండగా వచ్చుచున్నారు. మీ త్రోవలో వర్షము కురిసినదా? తామరలు కలువలు నిండిన సరోవరము లున్నవా?"

అతనిమాటలు విని యక్షుడు "ఆర్యా, ఏ మంటివి? ఎదురుగా కన బడుచున్న పచ్చనివనరాజి కావల సర్వము ఏకజలారణ్యమే. అచ్చట వర్షము కురియుచున్నది. గుంటలలో నీరు నిండియున్నది. అక్క

డక్కడ సరస్సులలో పద్మములు, కలువలు నిండుగా నున్నవి" అని పలికి, వరుసగా బోవుచున్న బండ్లనుచూచి "ఇవి యెచ్చటికి బోవును?" అని యడిగెను.

"ఆజనపదమునకు."

"ఈబండ్లలో ఏమి సరకు లున్నవి?"

"ఈయీసరకులు."

"భారముగా కదలుచున్న యీబండిలో నేమి కలదు?"

"ఉదకము."

"ఇంతవరకును మీ వెంట నీరు తెచ్చికొనుట మేలే. ఇక అవసరము లేదు. ఆవల కావలసినంత జల మున్నది. నీరు పారబోసి భాండములు పగులగొట్టి వేయుడు. సులువుగా ప్రయాణము చేయవచ్చును. ఇక పొండు. ఇప్పటికే మిమ్ము చాలసేపాపితిని" అని యక్షుడు కనుచూపు మేర దాటి చని, నిజనివాస మగు యక్షనగరమునకు మరలిపోయెను.

ఆబుద్ధిహీనుడు యక్షునిమాటలు నమ్మి, భాండములు పగులగొట్టించి, పుడిసెడు నీరుకూడ లేకుండ పారబోయించి, బండ్లు నాగిపోవ నాన తిచ్చెను. ముందరికి బోవగా జలబిందువుకూడ కానరాలేదు. దప్పికవలన పరివారజనులు బడలిక జెందిరి. సూర్యాస్తమయము వరకును వారు ప్రయాణము చేసి, బండ్లు విప్పి, వృషభములను చక్రములకు గట్టివేసిరి. మనుష్యులకు పశువులకు వంటకును నీరులేదు. బడలి వారు నేలపై బరుండిరి. రాత్రివేళ యక్షులు నగరమునుండి బయలుదేరి వచ్చి, మనుష్యులను పశువులను వధించి, మాంసము తిని, అస్థికలు మాత్రము విడిచిపోయిరి. ఒక్కమూర్ఖునివలన నెల్లరు వినాశము చెందిరి. 500 బండ్లలోని సరకు లట్లే యుండెను. అస్థికలు చెల్లాచెదరై పడినవి.

బుద్ధిహీన సార్థవాహ పుత్రుడు బయలుదేరిన మాసము పదునైదు రోజులకు బోధిసత్త్వుడు 500 బండ్లలో సరకులు నింపి, నగరము వెలువడి, క్రమముగా కాంతారము చేరెను. అచ్చట కుండలలో నీరు నింపించి, బాగుగా కూడబెట్టి, స్కంధావారమున భేరి మ్రోయించి, యత డందరను సమావేశ పరచి "నాకు తెలుపకుండ పుడిసిలినీరుకూడ వాడకూడదు. అరణ్యములో విషవృక్షము లుండును. ఇంతకుముందు

మీరు తినియుండని పర్ణము గాని ఫలము గాని నాకు తెలుపకుండ తిన రాదు" అని బోధించి, శకటములతో నడవిలో బ్రవేశించెను. సగము దూరము పోవునప్పటికి యక్షుడు వెనుకటివలెనే బోధిసత్త్వునికి మార్గ మున కానవచ్చెను. "దీనిపేరు నిర్జలకాంతారము. నిర్భయుడైన యీరక్తనేత్రునినీడ నేలపై బడుటలేదు. ఇతడు మందమతి యగు వర్తకకుమారునిచే నీరు పారబోయించి యుండును. బడలిక చెంది ఎల్లరు నిద్రించినపిమ్మట నందరను భక్షించి యుండును. ఇతడు నాబుద్ధి కుశలతను, ఉపాయకౌశలమును గ్రహింపలేదు" అని తలపోసి బోధి సత్త్వుడు "మీరు పొండు. మేము వర్తకులము. వేరొకచోట నీరు చూడకుండ ఉన్ననీరు పారజల్లము. ఉదకము కానబడినచోట ఈనీరు పారబోసి, భారము తగ్గించుకొందుము" అని పలికెను.

చూపుమేర బాటిపోయి యక్షుడు నిజనగరమునకు మరలెను. అనంతరము పరివారజనులు బోధిసత్త్వునితో "ఆర్యా, ఈజనులు నీల వనరాజి బాగుగనే వర్షించుచుండు నని చెప్పినారు. శిరసులచుట్టును పుష్పమాలికలు చుట్టుకొని, చేతులలో నల్లగలువలు పట్టుకొని, తామరతూండ్లు నములుచు, తడివెండ్రుకలతో, తడిబట్టలతో కానవచ్చి నారు. కాబట్టి మనము నీరు పారబోసి, బండ్ల బరువు తగ్గించి త్వరిత ముగా ప్రయాణము చేయుదము" అని చెప్పిరి.

బోధిసత్త్వుడు వారి మాటలకు శకటము లాపి, జనులను సమావేశ పరచి "ఈయడవిలో సరస్సు కాని, పుష్కరిణి కాని ఉన్నట్టు మీ రెన్నడైన విన్నారా?" అని యడిగెను.

"ఆర్యా, వినలేదు. నిర్జలకాంతార మని దీని పేరు."

"నీలవనరాజి కావల వర్షించుచుండు నని వా రన్నారు. వర్ష వాయువు లెంతదూరము వీచును."

"యోజనమాత్ర మార్యా!"

"మరి యీవర్షవాయువు మీలో నెవరిశరీరము నైన తాకినదా"?

"లేదు."

"మీరు మేఘశీర్ష మెంతదూరము చూడగలరు?"

"యోజనదూర మయ్యా!"

"మీలో నెవరి కయినను మబ్బుకోపు కనబడుచున్నదా?"

"లే దయ్యా!"

"ఎంతదూరమున మెరపు కనబడును?"

"నాలుగైదు యోజనము లయ్యా!"

"ఇం దెవ రైన మెరుపు చూచినారా?"

"లే దయ్యా!"

"ఉరు మెంతదూరము వినబడును?"

"రెండుమూడు యోజనము లయ్యా!"

"ఇం దెవరైన ఉరుము ధ్వని విన్నారా?"

"లే దయ్యా!"

"వారు మానవులు కారు, యక్షులు. వారు చెప్పినట్లు నీరు పారబోసి బడలిక చెందినపిమ్మట మనలను భక్షించు కోరికతో మరలి వత్తురు. ఉపాయశాలి కాని సార్థవాహ కుమారుడు నీరు పారబోసి, క్షీణించిన పిమ్మట యక్షులు సపరివారముగా నతనిని భక్షించి యుండురు. అతని 500 శకటములను సరకులనుగూడ మన మీనాడు చూడగలము. జలబిందు వయినను చింద నీయక త్వరితముగా పోవుదము."

వారు ప్రయాణము చేయగా నొకచోట 500 సరకుల బండ్లు కానవచ్చినవి. మనుజుల యస్థికలు, పశువుల బొమికెలును చెల్లాచెదరై యుండెను. బోధిసత్త్వుడు తనశకటములను విప్పించి చక్రాకారముగా నిలిపి, మనుజులు సాయంసమయముననే భుజించునట్లు చేసి, పశువులకు మేత వేయించి, వాని చుట్టును జనులను పరుండబెట్టి, బలనాయకులతో గూడ ఖడ్గహస్తుడై నిలిచి, రాత్రి మూడుయామములు కావలి కాచి, అరుణోదయమున కెదురు చూచెను.

ఉదయము బోధిసత్త్వుడు సర్వకార్యములు నిర్వర్తించి, వృషభములకు మేత వేయించి, ఓటిబండ్లను విడిచిపెట్టి, మంచివానిని పూన్చి, చెడినసరకులు వదలి, మంచిసరకులు ఎత్తి, ఉద్దిష్టస్థానమునకు జేరెను. అచ్చట తనవస్తువులను రెండుమూడురెట్లు విలువ కమ్మి, పరివారములో నొక్కనిగూడ కోల్పోవక, నిజనగరమునకు మరలి వచ్చెను.

పలికినారు యథార్థంబు కొలది మంది;
తార్కిక జనంబు రెండవదాని సత్య
మనియె; గ్రహియించి ధీమంతు డైనవాడు
ఇద్ది, సత్యమునే స్వీకరించు టొప్పు.

బుద్ధుడు ఈ ధర్మోపదేశము చేసి రెండు కథలను చెప్పి సరి పోల్చి జాతక సారాంశమును వెలువరించెను. "ఆ కాలమున మూర్ఖవర్తకుడు దేవదత్తుడు. అతని పరివారము దేవదత్తుని పరివారము. ఈసమయమున బుద్ధుని మండలి బుద్ధి మంతు డగు వర్తకుని మండలి. బుద్ధిమంతు డైనవర్తకుడు నేనే" అని భగవాన్ ధర్మోపదేశము ముగించెను.

2 వణ్ణుపథ జాతకము

ఈధర్మకథ భగవాన్ శ్రావస్తిలో విహరించుసమయమున చెప్పినది. ఎవరికొరకు? శిథిలప్రయత్ను డగు నొకానొక భిక్షుకొరకు.

వర్తమాన కథ

బుద్ధుడు శ్రావస్తిలో విహారము చేయునపుడు శ్రావస్తినివాసి యగు కులపుత్రు (ప్రాబల్యము కల) డొకడు జేతవనమునకు జని, శాస్తను సమీపించి, ధర్మోపదేశము విని, ప్రసన్నచిత్తుడై, ఇంద్రియ సంబంధమైన సుఖములయందు దోష ముండుట గ్రహించి, సాధు వయి, భిక్షుదీక్ష (ఉపసంపద) గైకొనెను. అయిదుసంవత్సరములు గడిచిన పిమ్మట అతడు రెండుమాత్రికలను, విదర్శనక్రమమును నేర్చి, బుద్ధుని తనచిత్తమున కనుకూలయోగక్రియ (కర్మస్థానము)గా గ్రహించెను. అనంతరము అరణ్యములో ప్రవేశించి, వర్షాకాలమున మూడుమాసములు సాధన చేసినను అవభాసమాత్రము కాని, నిమిత్తమాత్రము కాని ఉత్పన్నము కాలేదు.

అప్పు డతడు ఇట్లు యోచించెను: "బుద్ధుడు నాలుగువిధములవ్యక్తు లనుగురించి చెప్పినాడు. నేను నాలుగవవిధ మైనవ్యక్తిని (తుదివాడను) కావచ్చును. ఈజన్మములో మార్గము కాని ఫలము కాని యేమాత్రము లభింపదు. అరణ్యములో నుండి నేను చేయగలుగున దేమి? కావున బుద్ధునికడకు జని, తదీయమహాసుందర దేహమును చూచుచు, ఆయనమధుర ధర్మోపదేశమును వినుచు విచారణ చేయుదును." ఇట్లు తలపోసి అతడు మరల జేతవనము చేరెను.

పరిచితులు, మిత్రులు నప్పు డతని ని ట్లడిగిరి: "ఆయుష్మన్, నీవు యోగాభ్యాసము (ప్రమాణధర్మము) చేయుటకై భగవానునికడ యోగవిధిని (కర్మస్థానమును) గ్రహించి పోతివి. కాని యిప్పుడు మరలి వచ్చి సంఘములో జేరితివి. నీవు సాధువు (ప్రవ్రజ్య) కావలె నను నుద్దేశము పూర్తి అయినదా? నీవు పునర్జన్మనుండి విముక్తుడ వయితివా?"

"ఆయుష్మంతులారా, నాకు మార్గము కాని ఫలము కాని, లభింప లేదు. నేను బహుశః యోగ్యుడను కానేమో అని యోచించి, అభ్యాసము విడిచి వచ్చినాను."

"ఆయుష్మన్, దృఢమై శక్తివంత మైన ఉపదేశమున సాధువు వయి ఆప్రయత్నమును విడుచుట ఉచితముగా లేదు. రమ్ము, తథాగతుని సన్నిధికి తీసికొని పోవుదుము" అని వా రతనిని శాస్తవద్దకు గొని పోయిరి.

శాస్త అతనిని చూచి "భిక్షుకులారా, ఇష్టము లేని ఈ భిక్షువును గొనివచ్చితిరి. ఈ భిక్షు వేమి యపరాధము చేసినాడు?" అనెను.

'భన్తే, ఈ భిక్షువు నైర్యాణికధర్మమున సాధు వయి, యోగాభ్యాసము చేయుచు, ఆయత్నము మాని తిరిగి వచ్చినాడు.'

భగవాన్ అప్పు డతనితో 'ఏమి? నిజమేనా? నీవు ప్రయత్నము సడలించినావా?' అనెను.

'అవును, సత్యమే, భగవన్!'

"భిక్షూ, ఇట్టిధర్మమున సాధువు వయి, అల్పేచ్ఛువు సంతుష్టుడు ఏకాంతప్రియుడు ప్రయత్నవాన్ కాకుండ ఏల అలసభిక్షువు అని బయలుపడినావు? నీవు పూర్వజన్మములో యత్నపరాయణుడవు

కాలేదా? పూర్వజన్మలో నీ వొక్కడవే అయిదువందలబండ్ల జంతువులకు మనుజులకు జల మొసగి మరుభూమిలో సౌఖ్యము కలిగింపలేదా? ఇప్పుడు విశ్వాస మేల కోలుపోయితివి?''

భగవానుని యీవాక్కులవలన ఆభిక్షువు భద్రత నొందినాడు.

ఈమాటలు విని భిక్షుకులు భగవాను నిట్లు ప్రార్థించిరి: "భన్తే, ఇప్పు డీభిక్షువు విశ్వాసము కోలుపోయి యుండుట ప్రకట మయినది. కాని పూర్వజన్మములో ఇతని ఒక్కనియత్నముచేతనే మరుభూమిలో మనుజులు వృషభములు నీరు త్రాగి సుఖించుట మాకు తెలియదు. తమసర్వజ్ఞతవలన అది ప్రకట మయినది. మాకుగూడ ఆవిషయము వినిపింపుడు."

"అట్లగుచో భిక్షువులారా, వినుడు" అని భగవాన్ ఆభిక్షువుకు చైతన్యము కలిగించి, పూర్వజన్మములోని అజ్ఞాతవిషయమును ప్రకటీకరించెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా, బోధిసత్త్వుడు సార్థవాహ కులమున పుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి, 500 బండ్లతో వ్యాపారార్థము 60 యోజనముల యెడారిభూమి చేరెను. అందలి సన్నయిసుక గుప్పిట బట్టినచో వ్రేళ్ళసందులనుండి జారిపోవును. సూర్యోదయానంతర మామరుభూమి వేడి యెక్కి, అంగారసదృశమై యెవరును నడచుటకు వీలు లేకుండును. కావున పాంథులు బియ్యము, నూనె, వంటచెరకు, నీరు మొదలగునవి బండ్లకెత్తి రాత్రివేళనే ప్రయాణము చేయుదురు. తెల్లవారు జామున నే శకటములను వలయాకారముగా నుంచి నడుమ మంటపమువలె నేర్పాటు చేసి, పైన చాందినీ కట్టి, ప్రొద్దెక్కకముందే భోజనాదికము ముగించి, మంటపమునీడలో పగలు గడపెడివారు. సూర్యాస్తమాన మయినంతనే భోజనములు చేసి, నేల చల్లబడగానే బండ్లు కట్టి పయనము చేసెడివారు. ఆయిసుక యెడారిలో ప్రయాణము

సముద్రప్రయాణమువలె నుండును. నక్షత్రజ్ఞానమునుబట్టి స్థలనియామకుడు వారిని నడపుకొని పోవలసియుండును. సార్థవాహుడు కాంతారమున నీప్రకారముగా పయనము చేయుచుండెను.

ఇక యోజనమాత్ర దూరము పోవలసి యుండెను. ఆరాత్రి మరు కాంతారము దాటి పోవచ్చు నని తలచి యతడు సాయంసమయమున భోజనానంతరము వంటచెరకు, నీరు పారవేయించి బండ్లు కట్టించెను. నియామకుడు మొదటిబండిలో ఆసందిపై కూరుచుండెను. ఆకసమున తారల నవలోకించుచు ఇటు పొం డనుచు త్రోవ చూపుచుండెను. కాని అంతదూర మతడు నిదుర లేకుండుటచే బడలిక చెంది నిద్రించెను. వృషభములు వచ్చినత్రోవనే వెనుకకు మరలిపోయినవి. అరుణోదయమున నియామకుడు నిద్ర లేచి, నక్షత్రములను పరికించి బండ్లు వెనుకకు త్రిప్పు డని యరచెను. వారు బండ్లు మరలించి సరిదిద్దునప్పటికి తెల్లవారెను. "నిన్న మనము విడిచిన స్కంధావార మిదే. వంట చెరకు, నీరు లేవు. దుర్గతి పట్టినది!" అని బిడారులోని జనులు బండ్లు విప్పి, వలయాకారముగా నేర్పరించి, ఒక్కొక్కడును నిరాశతో తన బండిక్రింద చదికిల పడెను.

తా నధైర్యము చెందినచో నందరును నశింతు రని బోధిసత్త్వుడు తలపోసి, చల్లనివేళ నటు నిటు దిరుగుచు దర్భలదుబ్బు చూచెను. అడుగున నీ రుండుటచేతనే దర్భలు పెరిగిన వని భావించి అయన పలుగు తెప్పించి యచట త్రవ్వించెను. అరువదిమూరలలోతు త్రవ్వినపిమ్మట పలుగునకు పాషాణము తగిలెను. అందరును ధైర్యము కోల్పోయిరి. రాతిక్రింద నీ రుండు నని బోధిసత్త్వుడుమాత్రము విశ్వసించి, గుంటలోనికి దిగి రాతిపై నిలుచుండి క్రమముగా వంగి చెవి యొగ్గి విననెను. నీటి చప్పుడు చెవికి తగిలినంతనే ఆయన పైకి వచ్చి, పని చేయుబాలునితో "బాబా, నీ వధైర్యపడినచో అందరు నశింతురు. ధైర్యము పూని, ఈ యినుపగూటముతో గుంటలోనికి దిగి పాషాణమును భేదింపుము" అని చెప్పెను.

తక్కినవారికి ధైర్యము లేకున్నను ఆయన మాటచొప్పున బాలుడు దిగి పాషాణమును బ్రద్దలు చేసెను. ఉదక ప్రవాహమున కడ్డముగా నున్న బండ పగిలి ముక్క లయ్యెను. తాళప్రమాణమున

నీరు పై కెగసెను. ఎల్లరును దప్పి తీర్చుకొని స్నానములు చేసిరి. అనంతరము ప్రాతవడిన బండిచక్రములు మొదలగునవి నరకి వానితో నిప్పు చేసి, వంట లయినపిమ్మట భుజించి పశువులకు మేత నీరు పెట్టి సూర్యు డస్తమించినపిదవ నూతికడ ధ్వజస్తంభము ప్రతిష్ఠించి వారు గమ్యస్థానము చేరిరి. అచ్చట సరకులు రెండుమూడురెట్లు విలువకు విక్రయించి లాభము తీసి, నిజనివాసములకు మరలి చనిరి. అచ్చట జీవితాంతమువరకు కాలము గడిపి, కర్మానురూప మైనగతిని పొందిరి.

బోధిసత్త్వుడుకూడ దానాదిపుణ్యకార్యములు చేయుచు తుదకు కర్మానుగుణ మగు పదవిని పొందెను.

త్రవ్వకము పెట్టి యిసుకమార్గమ్మునందు
పడసిరి ప్రయత్నశీలురు బహుళజలము.
వీర్య బలములు కూడి యీవిధిని యత్న
శీలు డగుముని కాంచును చిత్తశాంతి.

శాస్త రెండుకథలు వినిపించి, సరి పోల్చి, జాతకసారాంశమును చూపెను. "ఆకాలమున విశ్వాసము కోలుపోవక, పాషాణమును లాగి, జనసమూహమునకు జలము నొసగినవాడు నాచిన్నసేవకుడు (చులుపస్థాపకుడు) ఈభిక్షువే. మిగిలినమండలి నేటి బుద్ధమండలియే. ప్రధానవర్తకుడను నేనే" అని ధర్మోపదేశము ముగించెను.

3 సేరివాణిజ జాతకము

ఈ ధర్మోపదేశమును భగవాన్ శ్రావస్తిలో నున్నపుడు విశ్వాసము కోలుపోయిన భిక్షువునిగూర్చి చెప్పినది.

పూర్వోక్తప్రకారముగా భిక్షువులు అతనిని బుద్ధునికడకు గొని వచ్చిన పిమ్మట శాస్త యిట్లనెను: "భిక్షూ, అట్టి మార్గ ఫల

దాయక మైనధర్మమును సాధువు వయ్యూను, నీవు విశ్వాసము కోలు పోయి యున్నచో లక్ష మూల్యము గల సువర్ణస్థాలిని పోవిడిచిన సేరి వాన్ వణిక్కువలె విచారము నొందుదువు.'' ఆవిషయము ప్రకటీకరింప భగవానుని భిక్షువులు ప్రార్థించిరి. ఆయన పూర్వజన్మమున మరుగు పడిన విషయము నిట్లు ప్రకటించెను.

అతీత కథ

అయిదుకల్పములనాడు బోధిసత్త్వుడు సేరివ రాష్ట్రమున సేరివ నామముతో కచ్ఛపుట వణిజుడై యుండెను. అతడు సమాన నామధారి యగు లోలకచ్ఛపుట వణిజునితో గలిసి తేలివాహ నామక మగు నదిని దాటి, ఆంధ్రపురము ప్రవేశించి నగరవీథులను విభాగించి, తనవంతు వీథులలో సరకు లమ్మకము చేయుచు తిరుగుచుండెను. రెండవవణిక్కు డును తనవంతు వీథులలో సరకు లమ్ముకొనుచుండెను.

ఆపట్టణములో బ్రతికి చెడిన శ్రేష్ఠికుటుంబము కలదు. ఒకప్పుడు వారు ధనికులు; కాని యందలి కుమారులు, సోదరులు, సంపదయు నశిం చెను. ఒక్కకన్యయు, అవ్వయు మిగిలియుండిరి. వారిరువురు కూలి చేసి జీవించుచుండిరి. కుటుంబయజమాను డగుశ్రేష్ఠి పూర్వ ముపయో గించిన సువర్ణపాత్ర మాత్రము తక్కినపాత్రలనడుమ పడియుండి, బహుకాలము వాడుక లేక మలినమై యుండెను. అది బంగరుపాత్ర యని వారికి తెలియదు లోభివర్తకుడు "పణికలు (దండలు) కావలెనా, మణికలు కావలెనా?'' అని కేక వేయుచు, వారిగృహద్వారము చేరెను. కుమారి వానిని జూచి అవ్వతో "అమ్మా, నా కేమైన కొనిపెట్టవా?'' అనెను. "తల్లీ, మనకు దుర్గతి పట్టినది. ఏ మిచ్చి కొనగలము?'' అని అవ్వ యనెను. "నిరుపయోగ మైన పాత్ర ఉన్నది కదా-అది యిచ్చి కొందము'' అని కుమారి పలికినది.

అవ్వ ఆవర్తకుని లోనికి రప్పించి కూర్చుండబెట్టి, ఆపాత్రయిచ్చి "అయ్యా, ఇది తీసికొని నీచెల్లెలి కేమైన ఈయవలెను'' అనెను. వణిక్కు పాత్రను గైకొని, అది సువర్ణపాత్రిక కావచ్చు నని భావించి,

తిరుగ బోర్ల వేసి చూచి, శలాకతో దానిపై గీసి, సువర్ణమని గ్రహించి, వీరి కేమియును ఈయకుండ దీనిని హరింతు ననుకొని "దీని కేమి విలువ? అర్ధమాషముకూడ చేయదు" అని గిన్నె నేలపై బడ వేసి, లేచి వెడలిపోయెను.

నిర్ణయప్రకారము ఒకవర్తకుడు మొదట వెళ్ళిన వీథికి రెండవవర్తకుడు తరువాత వెళ్ళవచ్చును. కావున బోధిసత్త్వుడు కొంతతడవునకు వారిద్వారముకడకు బోయి, మణికలు కావలెనా అని కేకవేసెను. కుమారిక వెనుకటివలెనే అవ్వ నడిగెను. "తల్లీ, ఆవర్తకుడు పాత్ర నేలపై గొట్టి వెడలినాడు. కొనుటకు మనకడ ఏ మున్నది?" అని అవ్వ యనెను.

"అమ్మా, ఆవర్తకుడు దుడుకువాడు. ఈయన యోగ్యుడు. వాక్కు మంచిది. ఈయనను లోనికి బిలువుము."

అతడు లోనికి వచ్చినంతనే కూర్చుండబెట్టి వారు పాత్ర చేతి కిచ్చినారు. అయ్యది సువర్ణపాత్ర యని గ్రహించి "అమ్మా ఈపాత్ర లక్ష చేయును. దీనికి తగిన వస్తువులు నావద్ద లేవు" అని యతడనెను.

"అయ్యా. వేరొకవర్తకుడు వచ్చి, ఇది అర్ధమాషముకూడ చేయ దని నేలమీద కొట్టి వెడలినాడు. మీపుణ్యవశమున ఇది సువర్ణ పాత్రిక కానొప్పను. దీనిని మీ కిత్తును. దీనికి బదులుగా మా కేదైన ఇచ్చి, దీనిని కొనిపొండు". అని అవ్వ పలికెను.

తనకడ నున్న 500 కార్షాపణములను, 500 కార్షాపణముల విలువ గలసరకులను బోధిసత్త్వుడు వారి కిచ్చి, "త్రాసు, సంచి, ఎనిమిది కార్షాపణములు మాత్రము నన్నుంచుకొన నిండు" అని, సువర్ణపాత్ర తీసికొని పోయి, ఎనిమిది కార్షాపణములు నావికున కిచ్చి పడవ యెక్కెను.

ఇంతలో లోభివర్తకుడు మరల వారింటికి వచ్చి "పాత్ర ఇండు. ఏదో యొకటి దానికి బదులుగా ఇత్తును" అని పలికెను. వృద్ధురాలు కోపముతో "లక్ష విలువ గలమాపాత్ర అర్ధమాషము చేయ దంటివి. కాని ఒక ధర్మాత్ముడు వచ్చి వేయి యిచ్చి దానిని కొనిపోయినాడు" అని చెప్పెను. అది విని లోభివర్తకుడు "లక్ష చేసెడి సువర్ణపాత్ర వాడు హరించినాడు! న న్నెంతో నష్టపరచినాడు!" అని మహా దుఃఖ

ముచే నిగ్రహము కోల్పోయి, పిరివాడయి, సరకులు, చేతనున్నడబ్బు వారిగుమ్మమున బడవేసి, ఉత్తరీయముకూడ జారవిడిచి, తులాదండము చేబూని, బోధిసత్త్వుని యనుగుజాడలనుబట్టి నదీతీరము చేరెను. బోధిసత్త్వుడు పడవపై బోవుచుండుట చూచి వాడు పడవను వెనుకకు మరల్పు మని నావికుని కేక వేసినాడు. బోధిసత్త్వుడు వల దన్నాడు. ఆవలియొడ్డు చేరుచున్న బోధిసత్త్వుని గాంచి వాడు దుఃఖోపహతు డయినాడు. వానిగుండె వేడి యెక్కెను, నోట నెత్తురు వెలువడెను. ఎండిన చెరువున కడుగుభాగమువలె వానిగుండె బ్రద్ద లయ్యెను. బోధిసత్త్వునియెడ ద్వేషముచే వా డచ్చటనే ప్రాణములు విడిచెను.

బోధిసత్త్వుడు దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు, జీవితము గడిపి తుదకు కర్మానురూప మైనపదవిని పొందెను.

నీవు సద్ధర్మాన నిర్లిప్తవశత
గమ్యమ్ము ప్రాపింపగా నేరవేని
చిల్లరసర కమ్ము సేరివాన్ వలెనె
చిర మనుతాపమ్ము చెందంగ వలయు.

ఈ విధముగా శాస్త్ర అర్హత్వప్రాప్తికి సర్వోచ్చస్థాన మిచ్చి ధర్మోపదేశము చేసి, ఆర్యసత్యములు నాలుగింటిని వ్యాఖ్యానించెను. సత్యవ్యాఖ్య సమాప్తము కాగానే, భిక్షువు విశ్వాసముద్వారా అర్హత్వనామక మైన సర్వోత్తమ పదవియందు సుస్థిరు డయ్యెను. బుద్ధుడు రెండుకథలు చెప్పి సరిపోల్చి జాతకసారాంశమును వెలిబుచ్చెను. ఆసమయమున మూర్ఖవణిక్కు దేవదత్తుడు; బుద్ధిమంతు డైన వర్తకుడు నేనే అని శాస్త్ర ఉపదేశసమాప్తి కావించెను.

4 చిన్నిసెట్టి జాతకము

ఈధర్మోపదేశము భగవాన్ రాజగృహముప్రక్క జీవకుని ఆమ్రవనమున విహారము చేయుచున్నప్పుడు క్షుద్రపంథక స్థవిరుని ఉద్దేశించి చెప్పినది.

ఇచ్చట క్షుద్రపంథకుని ఉత్పత్తికథ అవసరము. రాజగృహములో గొప్ప శ్రేష్ఠి పుత్రికకు తన సేవకునితో సంబంధ మేర్పడెను. తన యీ కృత్యము రెండవవారికి తెలియకుండ మరగుపరచుటకై ఆమె భయముతో నొకరునుచూచి "ఇక మన మిచ్చట నుండలేము. ఈదోషము నాతల్లిదండ్రులకు తెలిసినచో వారు నన్ను ముక్కలు ముక్కలు చేయుదురు. పద, మనము విదేశమునకు పోవుదము" అని చెప్పెను.

అంతట ఉభయులు చేతబట్టుకొని పోదగిన విలువగల వస్తువులు తీసికొని, నగర ప్రధానద్వారము వెంట వెలువడి, అపరిచితస్థానమున నెక్కడ నయినను నివసింపదలచి త్వరితముగాజనిరి. వా రిరువురు కూడి యుండ, నొకచోట నామెకు గర్భ మేర్పడెను. నెలలు నిండిన పిమ్మట ఒకనా డామె స్వామితో "గర్భము పరిపక్వ మయినది. కులమువా రెరుగని చోట ప్రసవ మయిన పిదప మనకు చాల శ్రమ కలుగును. మా నాయన గారింటికే పోవుదము" అని చెప్పెను.

"నేడు పోవుదము, రేపు పోవుదము" అని వాడు కాలము గడప జొచ్చెను. ఆమె తనలో యి ట్లనుకొన్నది : "ఈమూర్ఖుడు తన అపరాధమూలమును గ్రహించుటవలన భయపడుచున్నాడు. తల్లిదండ్రులు బహువిధముల హితైషులు. వీడు ఇష్టపడి వచ్చినను రాకున్నను నేను పోవకతప్పదు." ఆమె భర్త యిల్లు విడిచి ఎచ్చటికో పోయినప్పుడు ఇంటిలోని సామానులు బాగుగసర్ది యుంచెను. తాను తండ్రికడకు పోవువార్త ఇరుగు పొరుగువారలకు చెప్పి, త్రోవన బడెను. వాడు ఇంటికి మరలి వచ్చి భార్యను కానక ఇరుగు పొరుగువారల నడిగెను. ఆమె తండ్రియింటికి పోవుచున్న దను వార్త విని శీఘ్రముగ ప్రయాణము చేసి ఆమెను మార్గమున కనుగొనెను. ఆమె అచ్చట ప్రసవించుచుండ "భద్రే, ఏ మైనది?" అని అడిగెను. "స్వామీ, మగబిడ్డడు కలిగినాడు. ఇప్పుడు ఏమి చేయవలయును? మనము ఏవిధానమును అనుసరించి తండ్రియింటికి పోవుచుంటిమో ఆపని మార్గమధ్యముననే జరిగినది. ఇప్పుడు అక్కడికి పోయి ఏమి చేయుదుము? పద, మరలి పోవుదము" అని యామె పలికెను.

ఇరువురు ఏకాభిప్రాయులై మరలి వచ్చిరి. ఆచిన్ని బిడ్డడు పథమున జన్మించుటచే వానికి పంథకుడు అని పేరు పెట్టిరి.

కొంతకాలము గడచిన పిమ్మట ఆమె మరల గర్భము ధరించెను. ఇదివరలోవలెనే ఇప్పుడుకూడ కథ నడచినది.

మార్గమున ఉత్పన్ను డగుటచే మొదట పుట్టిన బిడ్డనికి మహాపంథకు డనియు, రెండవమారు జన్మించిన వానికి క్షుద్రపంథకు డనియు పేర్లు వచ్చినవి. బిడ్డ లిరువురను వెంటకొని ఆమె నిజనివాసస్థానమునకు మరలి వచ్చెను. పంథక బాలకులు ఇతరబాలకు లనెడి చాచా, నానా, నానీ, అను మాటలు విని తల్లితో "ఆపిల్లలు చాచా, నానా, నానీ అనుచున్నారు. అమ్మా, మనకు బంధువులు ఎక్కడ నున్నారు? కాక మనకు బంధువులు లేరా?" అని అడిగిరి.

"ఔను, నాయనలారా, ఇక్కడ బంధువులు లేరు. కాని రాజగృహనగరములో గొప్పశ్రేష్ఠి తాత అగును. అక్కడ మీకు చాల మంది బంధువు లున్నారు."

"అమ్మా! మనము ఎందుచేత అక్కడకు పోవుటలేదు?"

ఆమె బిడ్డలు మాటిమాటికి అడుగుచుండుటచే స్వామితో "ఇక్కడ బిడ్డలు బాధపడుచున్నారు. తల్లితండ్రులు మనలనుచూచి చంపి వేయరు కదా. ఈబిడ్డ లిరువురకు మానాయనగారి ఇల్లు చూపుదము" అన్నది.

"నేను ఆయన ఎదుటకు పోలేను. నిన్ను అచ్చటకు కొనిపోయెదను."

"ఆర్యా, మేలు కలుగునప్పుడు బిడ్డలకు మానాయనగారి యిల్లు చూపుము."

ఉభయులు బిడ్డలను వెంట బెట్టుకొని క్రమముగ రాజగృహము చేరిరి. నగరద్వారము ప్రక్కన ధర్మశాలలో దిగి ఆమె తన తల్లి తండ్రులకు సందేశము పంపినది– "బిడ్డలతల్లి వచ్చినది" అని.

వారీసందేశము విని ఇట్లు వార్త పంపిరి: "లోకములో జననమరణ చక్రములో పడి ఎప్పుడో ఒకప్పుడు కొడుకునుగాని కూతురునిగాని కనని వాడు లేడు. అందుచే మాకన్నుల బడుటకు వీలు లేదు. ఇంతధనము తీసికొని తమకు సుఖముగా నుండుచోట నుండవచ్చును. బిడ్డలను మాత్ర మిచ్చుట విడిచి వెళ్ళవచ్చును."

తల్లిదండ్రులు పంపినధనము స్వీకరించి ఆమె వచ్చిన దూతలద్వారా బిడ్డలను పంపెను. వారు మాతామహునియింట పెరుగ జొచ్చిరి.

వారిలో క్షుద్రపంథకుడు చాలచిన్నవాడు. మహాపంథకుడు మాతామహునితో బుద్ధుని ధర్మోపదేశములు వినుటకు పోవుచుండెడివాడు. నిత్యము భగవానుని సన్నిధికి బోయి ధర్మోపదేశములు వినుటచే అతడు సాధువు కాగోరెను. "మీరు అనతిచ్చినచో నేను భిక్షువు నగుదును" అని అత డొకనాడు తాతతో అన్నాడు.

"నాయనా, ఏ మన్నావు? అందరప్రవ్రజ్యముకంటె నీ ప్రవ్రజ్యము శ్రేష్ఠమయినది. నీవు నిభాయించుకొన గలిగినచో సాధువు కమ్ము" అని ఆయన వానిని బుద్ధునికడకు గొనిపోయెను.

"ఏమి మహాశ్రేష్ఠీ, పుత్రుడు లభించెనా?" అని బుద్ధు డడిగెను.

"చిత్తము భన్తే! ఈబాలకుడు నామనుమడు. తమ సన్నిధిలో సాధువు కాగోరుచున్నాడు."

బాలుని ప్రవ్రజితుని చేయు మని బుద్ధుడు ఒకానొక పిండపాతిక భిక్షువున కాన తిచ్చెను. స్థవిరు డాబాలునకు త్వచ్ - పంచక - కర్మస్థానము తెలిపి ప్రవ్రజితుని చేసెను.

అతడు బుద్ధునివలన ఎన్నో యుపదేశములు గ్రహించి ఇరువది సంవత్సరముల వయస్సుననే ఉపసంపద పొందెను. పిమ్మట బాగుగా మనసు నిలిపి అభ్యాసము చేయుచు అర్హత్త్వము పొందెను. ధ్యానసుఖములోను, మార్గసుఖములోను కాలము గడపుచు "ఈసౌఖ్యము క్షుద్రపంథకునకుగూడ కల్పింపగలనా?" అనుకొని, మాతామహు డగు శ్రేష్ఠికడకు బోయి "మహాశ్రేష్ఠీ, మీకు సమ్మతమగుచో ఈబాలుని కూడ ప్రవ్రజితుని చేయుదును" అని చెప్పెను.

"భన్తే, ప్రవ్రజితుని చేయుడు."

స్థవిరుడు క్షుద్రపంథకుని ప్రవ్రజితుని చేసి, దశశీలములలో స్థాపించెను. అతడు శ్రమణప్రవ్రజ్య పొందిన పిదప మందబుద్ధి యయ్యెను.

పద్మములు, కోకనదములు, పరిమళంబు
వికసనము నొందునో లేనివీక్షణమున
ఆకసంబున వెలుగొందు నట్టిసూర్యు
బోలు ఆంగీరసుని జూడు బుద్ధదేవు.

ఈగాథను నాలుగు మాసములలోగూడ నేర్చికొనలేక పోయెను. ఈభిక్షువు పూర్వము కాశ్యపసమ్యక్ - సంబుద్ధుని సమయమున ప్రవ

జితుడై, తాను బుద్ధిమంతు డనుగర్వముచే, మందబుద్ధి యగుభిక్షువు నకు బుద్ధవచనములు నేర్పునపుడు హేళన చేసెను. పరిహాసముచేత ఆ భిక్షువునకు చాల సిగ్గు తోచెను. ఆయనకు పాఠము జ్ఞప్తి లేకుండ పోయెను. ఆతడు స్వాధ్యాయము చేయజాలకుండెను. ఆకర్మకు ఫలిత ముగా ఈజన్మలో ఆభిక్షువు ప్రవ్రజితు డయినతోడనే మందబుద్ధి యయ్యెను. జ్ఞప్తియం దుంచికొన్న పదము రెండవ పదము నేర్చి నపుడు మరచిపోవు చుండెను. అప్పుడు ఒక్కగాథ నోట బట్టుటకు నాలుగుమాసములుగడిచెను. అప్పుడతనితో మహాపంథకుడు "పంథకా, నీవు ఈ ధర్మమునకు తగవు. నాలుగు నెలలకుగూడ నీకు ఒక్కగాథ నోట రాలేదు. ప్రవ్రజ్య- ఉద్దేశము నీ వేతీరున పూర్తి చేయుదువు? ఇక్కడి నుండి పో" అని విహారము నుండి వెడల గొట్టెను.

బుద్ధ శాసనముమీాది ప్రీతిచే క్షుద్రపంథకుడు గృహస్థు డగుట కిష్ట పడలేదు. మహాపంథకు డా కాలమున భోజనప్రబంధకుడుగా (భక్త- ఉద్దేసక) నుండెను. ఒకనాడు కౌమారభృత్య జీవకుడు (బుద్ధుని కాల మున ప్రసిద్ధ వైద్యుడు) చాల సుగంధమాల్యాదులతో తన - ఆమ్ర వనమునకు బోయి, అక్కడ బుద్ధుని పూజించి, ఆయన ధర్మోప దేశము వినెను. ఆసనము నుండి లేచి, బుద్ధునకు ప్రణామము చేసి, మహాపంథకుని కడకు బోయి "భన్తే, ఈ రోజులలో భగవాన్ వెంట ఎందరు భిక్షుకు లున్నారు" అని యడిగెను.

"అయిదువంద లున్నారు."

"భన్తే, భగవానునితో అయిదు వందలమంది రేపు మా యింట భిక్ష స్వీకరింతురు గాక."

"ఉపాసకా, క్షుద్రపంథకు డను భిక్షువు మందబుద్ధి, మూఢుడు. అతనిని విడిచి. మిగిలినవా రందర నిమంత్రణము నేను స్వీకరించు చున్నాను" అని స్థవిరుడు పలికెను.

క్షుద్రపంథకు డిట్లు యోచించెను. స్థవిరుడు ఇందరు భిక్షుకుల నిమంత్రణమున కంగీకరించి, నన్ను మినహాయించు చున్నాడు. నిస్సం దేహముగా నా సోదరుని మనస్సు నా యెడ విముఖమై యున్నది. ఇక నే నీ శాసనమున నుండుటవలన లాభ మేమి? గృహస్థుడనై దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు జీవితము గడపుదును.

అత డొకనాడు గృహ స్థగుకోరికతో వెడలిపోయెను. బుద్ధుడు ప్రాతఃకాలమే లోక విషయమై విచారించు నపుడు దివ్యజ్ఞానము వలన ఈ విషయము గ్రహించి, ముందుగానే పోయి క్షుద్రపంథకుడు పోవు మార్గములో (ఇంటివసారాలో) పచారు చేయుచుండెను. అతడు ఇలు వెడలి, బుద్ధుని గాంచి, దగ్గరకు బోయి వందనము చేసెను. క్షుద్రపంథకా, ఇప్పు డెక్కడికి బోవుచున్నావు?" అని ఆయన యడిగెను.

"భన్తే, నాసోదరుడు నన్ను వెడలనడిచినాడు. కావున గృహస్థును కాబోవుచున్నాను."

"క్షుద్రాపంథకా, నీవు నాకడ ప్రవ్రజితుడ వయినావు. సోదరుడు నిన్ను వెడలగొట్టినప్పుడు నీవు నాకడ కేలరాలేదు? గృహస్థువై యేమి చేయుదువు? నాకడనే యుండుము" అని చెప్పి, అతనిని వెంట గొని, గంధకుటీ ద్వారమున గూరుచుండబెట్టి "ఓయీ, తూర్పు దిక్కుగా ముఖము పెట్టి, ఈవస్త్రఖండముమీద "రజోహరణం రజో హరణం" అని పలికి పరిమార్జనము చేయుచు, ఇక్కడనే కూరు చుండుము" అని పలికెను. తన బుద్ధిబలముచే నిర్మిత మైన పరిశుద్ధ వస్త్రఖండమును అతని కిచ్చి, ఉచిత సమయసూచన లభించిన పిదప, భిక్షు సంఘముతోపాటు జీవకుని యింటికి జని, పరచిన యాసనముపై గూరుచుండెను.

క్షుద్రపంథకుడు సూర్యుని కేసి చూచుచు, ఆ వస్త్రఖండమును రజోహరణం, రజోహరణం అని తుడుచుచు కూరుచుండెను. అట్లు తుడుచుచుండగా ఆ వస్త్రము మలిన మయ్యెను. "మొదట ఈ వస్త్రము పరిశుద్ధముగా నుండెను. నా శరీరస్పర్శ వలన ఇట్లు మలిన మయినది" అని యోచించి, సర్వసంస్కారములు అనిత్యములు అని భావన చేసి, సంస్కారక్షయ వ్యయములను విచారణ చేయుచుండగా నిదర్శన భావన (సమాధి) అతిశయించెను.

క్షుద్రపంథకుని చిత్తము సమాధిపై ఆరూఢ మైన దని బుద్ధుడు గ్రహించి "నీవు ఇట్లే యోచింపుము. నీ లోపల నున్న రాగాది మాలిన్యములను తొలగించు కొనుము" అని ఎదుట గూరుచుండి కాంతిని వెదజల్లుచున్నట్లు దర్శన మిచ్చి ఈ గాథలు పలికెను:

రజమన్నచో రాగరజ మగు గాని
ప్రబల ధూళీ రేణు పటలంబు కాదు,
రజ యన్న రాగ పర్యాయ వాచకము:
విహరింత్రు రజమును వీడి భిక్షుకులు
క్షపిత రజస్కుని శాసనమందు.

నిజముగా క్రోధమే రజ మగు గాని
ప్రబల ధూళీ రేణు పటలంబు కాదు,
రజమున కద్ది పర్యాయవాచకము:
విహరింత్రు క్రోధంబు వీడి భిక్షువులు
క్షపిత రజ్జస్కుని శాసనమందు.

నిజముగా మోహమే రజ మగు గాని
ప్రబల ధూళీ రేణు పటలంబు కాదు,
రజమున కద్ది పర్యాయ వాచకము:
విహరింత్రు మోహమున్ వీడి భిక్షువులు
క్షపిత రజస్కుని శాసనమందు.

గాథలు పూర్తి యయిన పిమ్మట, ప్రతిసంభిదా జ్ఞానముతో గూడ అర్హత్వము క్షుద్రపంథకునికి సంప్రాప్త మయ్యెను. తోడనే త్రిపిటక జ్ఞానముకూడ కలిగెను.

అతడు పూర్వజన్మమున రాజయి, నగర ప్రదక్షిణము చేయుచు, శిరసునుండి చెమట కారుటచే శుద్ధవస్త్రముతో తుడిచి కొనెను. వస్త్రము మలిన మయినది. ఈశరీరస్పర్శవలన పరిశుద్ధవస్త్రము తన పూర్వ స్వరూపమును గోలుపోయి, మలిన మయ్యె నని తలపోయగా అన్ని సంస్కారములు (నిర్మాణము) అనిత్యము లనియెడి అనిత్యబుద్ధి ఆతనికి కలిగెను. ఇందుచే ఈజన్మమున అతనికి అర్హత్వ ప్రాప్తిసాధన 'రజోహరణం' అయ్యెను.

కౌమార భృత్య జీవకుడు దక్షిణాజలము తెచ్చినాడు. బుద్ధుడు "జీవకా, ఇంకను విహారములో భిక్షు వున్నాడు" అని, చేతితో పాత్రను మూసెను. అప్పుడు మహాపంథుడు "భన్తే, ఇప్పుడు విహార ములో భిక్షు వెవ్వడును లేడు" అని పలికెను.

"ఉన్నాడు జీవకా!" అన్నాడు శాస్త.

"భన్తే, పోయి, విహారములో భిక్షు వున్నాడో లేడో చూడు" అని జీవకుడు ఒకనిని బంపెను.

"విహారములో భిక్షు నెవ్వడును లేడని నా సోదరుడు పలికినాడు. కాబట్టి విహారములో భిక్షువు లుండుట అతనికి చూపుదును" అని క్షుద్రపంథకుడు తలపోసి, ఆమ్రవన మంతయు భిక్షువులతో నింపెను. అందులో కొందరు భిక్షువులు చీవరకర్మ చేయుచుండిరి. కొందరు చీవరములకు రంగు వేయుచుండిరి. కొందరు చేరి పాఠము చదువుచుండిరి. ఈవిధముగా ఒకనివలె రెండవవాడు లేకుండ వేయిమంది భిక్షువులు నిర్మితు లయిరి. వచ్చినవాడు అనేక భిక్షువులను జూచి, తిరిగిపోయి, జీవకునితో "ఆర్యా, ఆమ్రవనమునిండ భిక్షువు లున్నారు" అని చెప్పెను.

బహువిధంబుల తన్ను భాగించికొనుచు
పంథక భిక్షువు బహురూపములను
నింపియున్నా డామ్ర నిష్కుటమందు.

ఆ పురుషునితో బుద్ధుడు "విహారమునకు పోయి, శాస్త క్షుద్ర పంథకుని పిలుచుచున్నాడని చెప్పు" మనెను.

అతడు వెళ్ళి అట్లే చెప్పిన పిమ్మట, వేయికంఠముల నుండి నేను క్షుద్రపంథకుడను, నేను క్షుద్రపంథకుడను అను ధ్వనులు వినబడెను.

పురుషుడు తిరిగి వచ్చి "భన్తే, అందరును క్షుద్రపంథకులే" అని చెప్పినాడు.

"మంచిది, నీవు పోయి, ముందు క్షుద్రపంథకుడ నన్నవాని చేయి పట్టుకో. మిగిలినవారు అంతర్ధానము చెందుదురు."

పురుషు డాప్రకారమే చేసెను. అందరును అంతర్ధాన మొందిరి. స్థవిరునిమాత్ర మతడు వెంట గొని వచ్చెను. భోజనానంతరము బుద్ధుడు జీవకుని బిలిచి "జీవకా, క్షుద్రపంథకుని పాత్ర పట్టుకొమ్ము. అతడు నీ దానము నామోదించును" అని చెప్పెను.

జీవకు డావిధముగనే చేసెను. స్థవిరుడు సింహనాదము చేయుచు సింగపు కొదమవలె త్రిపిటక సారమును వెలువరించి అనుమోదించెను. బుద్ధుడు భిక్షు సంఘముతో పాటు ఆసనమునుండి లేచి, విహారము

నకు బోయెను. అక్కడ భిక్షువుల మాధ్యాహ్నిక సన్మానము ప్రదర్శిం చిరి. భగవాన్ ఆసనమునుండి లేచి గంధకుటీ ద్వారము నెదుట నిలిచి భిక్షుసంఘమునకు సుగతోపదేశ మిచ్చి, కర్మస్థానము (యోగ విధులను) చూపి భిక్షుసంఘము నుత్సాహపరచి, సువాసిత మైనగంధ కుటిలో ప్రవేశించి, దక్షిణపార్శ్వమున సింహశయ్యామీద పరుండెను. సాయంకాలము ధర్మసభలో భిక్షువులు గుమిగూడిరి. పరచిన యెఱ్ఱ బనాతువస్త్రముపై కూరుచుండి భగవాన్ బుద్ధగుణములను వర్ణించుచు ఇట్లు చెప్పెను: "ఆయుష్మంతులారా, క్షుద్రపంథకుని ప్రవృత్తి మహా పంథకునకు తెలియలేదు. అతడు నాలుగుమాసములలో ఒక్కగాథ యైనను కంఠస్థము చేయలేక పోయె నని మూఢు డని తలచి, విహారము నుండి ఇతనిని వెలుపలికి పంపినాడు. కాని సమ్యక్ సంబుద్ధుడు అతుల నీయ ధర్మరాజగుటచే ప్రాతఃకాల మధ్యాహ్న భోజనముల నడుమ అతనికి ప్రతిసంభిదాజ్ఞానముతో అర్హత్వమును ప్రసాదించినాడు. వానితోపాటు త్రిపిటక జ్ఞానముకూడ సంక్రమించినది. ఆహా! బుద్ధుల శక్తి ఎంతగొప్పది!"

అప్పుడు భగవాన్ ధర్మసభలో ఈవిధముగా సంభాషణ జరుగుట తెలిసికొని తానుగూడ నచ్చటికి బోవలె నని శయ్యామీదినుండి లేచి, నిండు ఎరుపు గల సంఘాటీ ధరించి, మెరపువలె మిలమిలలాడు పట్టీ కట్టుకొని, ఎఱ్ఱని కంబళివంటి చీవరము తాల్చి, సువాసిత మైనగంధకుటి నుండి వెలువడెను. మత్తమాతంగమును పరుగెత్తించు సింహమువలె, అనంతబుద్ధలీలతో గూడి శాస్త ధర్మసభలో ప్రవేశించెను. అక్కడ అలంకృత మండపమధ్యమున ఏర్పరచిన శ్రేష్ఠ బుద్ధాసనముపై కెక్కి, షడ్వర్ణముల బుద్ధకాంతులు ప్రసారించుచు సముద్రగర్భమును ప్రకా శింపజేయు యుగంధరపర్వత శిఖరస్థిత బాలసూర్యునివలె పీఠమధ్య మున విరాజిల్లెను. సమ్యక్ సంబుద్ధుడు వచ్చినంతనే భిక్షువులుసంభాష ణలు మాని, మౌనము వహించిరి.

శాస్త మార్దవముతో మైత్రి పూర్ణచిత్తముతో పరిషత్తును చూచి యిట్లు తలపోసెను: "ఈపరిషత్తు చాల సుందరముగా దోచు చున్నది. ఎవరిచేతిలోను చాంచల్యము లేదు. ఊపిరి విడుచు చప్పుడు గాని తుమ్ము సవ్వడి కాని లేదు: ఎల్లరును బుద్ధుని యెడల సమాదరము

కలవారు ; ఎల్లరును బుద్ధతేజః ప్రభావితులే. నేను కల్పము వరకును మౌనము వహించి యున్నచో, ఎవరును ముందుగా నోరెత్తరు. నేనే తొలుత సంభాషణ ప్రయత్నము చేయవలెను." ఇట్లు తలపోసి, తానే ప్రథమమున పలుక నిశ్చయించి, భగవాన్ మధుర బ్రహ్మస్వరమున భిక్షుకులను సంబోధించి "భిక్షుకులారా, ఇప్పు డేమి సంభాషించుచున్నారు ? ఏ మేమి నడచుచున్నది ?" అని యడిగెను.

"భన్తే, ఇచ్చట మేము తలక్రిందులు సంగతులు ఏమియు మాటాడుట లేదు. మే మిచ్చట కూరుచుండి తమ గుణానువాదమే చేయుచున్నాము. క్షుద్రపంతకుని విషయము........" అని వా రనిరి. శాస్త వారిమాటలు విని "భిక్షుకులారా, ఈ జన్మములోనే నా వలన ధర్మమున మహత్త్వము క్షుద్రపంథకునికి కలగలేదు. పూర్వజన్మములో కూడ నావలన అతనికి భోగములలో (ఐశ్వర్యమున) మహత్తము లభించినది" అని పలికెను.

ఆ విషయము ప్రకటీకరింపు డని భిక్షువులు భగవానుని ప్రార్థించిరి. అప్పుడు భగవాన్ పూర్వజన్మమున మరుగుపడిగిన వృత్తాంతము నిట్లు ప్రకటీకరించెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణాసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు శ్రేష్ఠికులమున పుట్టి చుల్లక (చిన్న) శ్రేష్ఠి యనుపేర పెరిగి పెద్దవాడయి శ్రేష్ఠిపదవిని పొందెను. ఆయన బుద్ధిమంతుడు, శకునశాస్త్రజ్ఞుడు. ఒకనా డాయన రాజసన్నిధికి బోవుచు త్రోవలో చచ్చిన యెలుకను జూచి నక్షత్రస్థానము గుణించి తెలివితేటలు గల యువకుడు దీనిని గొనిపోయి వ్యాపారము సాగించి వివాహితుడు కావచ్చు ననెను. అప్పుడు పేదరికములో నున్న మంచియింటిబిడ్డ డొకడు శ్రేష్ఠివాక్యము విని ఆయన తెలిసి మాటాడు వా డని తలచి, మూషికమును దీసికొని పిల్లికై ఒకానొక కొట్టులోవానికి విక్రయించినాడు. ఆ కానికి వచ్చిన బెల్లపుగడ్డను తీసికొని కుండెడు మంచినీరు పట్టుకొని పోయి అడవినుండి మరలి వచ్చు మాలాకారులను

జూచి ఒక్కొక్కనికి కొలదిగా బెల్లపుముక్క పెట్టి మంచినీరు పోసెను. ఒక్కొక్కడు గుప్పెడు పూవులు వాని కిచ్చినాడు. పుష్పము లమ్మి మరునాడు వాడు మరింత బెల్లపుగడ్డ కొని మంచినీటికుండ పట్టుకొని వెనుకటిచోటికి బోయెను. ఆనాడు మాలికాకారులు వానికి పూల మొక్క లిచ్చినారు. ఈప్రకారముగా వాడు ఎనిమిది కార్షాపణములు త్వరలో సంపాదించినాడు.

తరువాత నొకనాడు గాలి కొట్టి, వాన కురిసినది. రాజో ద్యానములో ఎండుకొమ్మలు ఆకులు గాలికి రాలి నిండినవి. వాన్ని తొలగించు నుపాయ ముద్యానపాలకునకు తోచలేదు. ఈయువకు డచటికి బోయి కర్రలు కంప తన కిచ్చుపక్షమున తోట బాగు చేయుదు నని చెప్పెను. వాడు తోడనే సమ్మతించెను. చిన్నిసెట్టి శిష్యుడైనయీయువకుడు బాలు రాడుకొను చోటికి బోయి బెల్లపుముక్కలు పెట్టి వారిని తోటలోనికి గొనిపోయి తుక్కు ప్రోగు చేయించి ఉద్యానద్వారముకడకు జేర్పించెను. ఆసమయమున రాజ కుంభకారుడు భాండాదుల కాల్పునకై కట్టెలకొరకు పోవుచు ఆకుప్ప చూచి కొనిపోయెను. దాని విక్రయమువలన చిన్నిసెట్టి శిష్యునకు 26 కార్షాపణములు, కొన్ని చట్లు లభించెను. ఈప్రకారముగా క్రమేణ వానికి 24 కార్షాపణములు సమకూడెను. అప్పుడు వాని కుపాయము తోచెను. నగరద్వారమున కనతిదూరమున ఉదక భాండము లుంచి పానీయశాలలో 500 మంది తృణహారులకు వాడు నీరు పోసినాడు. "నీవు మాకు చాల మేలు చేసినావు. నీకు మే మేమి చేయుదుము?" అని వా రనిరి. "మీా తోడ్పాటు కావలసి వచ్చినప్పు డడుగుదును" అని యువకు డనెను.

అనంతరము చిన్నిసెట్టిశిష్యు డిట్లు నట్లు దిరుగుచు ఒకస్థలపథ వర్తకునితోను, ఒకజలపథ వర్తకునితోను పరిచయము సంపాదించి నాడు. "రేపు 500 గుర్రములతో అశ్వవర్తకు డీనగరమునకు వచ్చును" అని స్థలపథ వర్తకుడు చెప్పగా చిన్నిసెట్టి శిష్యుడు తృణ హారులవద్దకు బోయి "రేపు మీారు నాకు ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క గడ్డిమోపు వేయవలెను. నామోపులు అమ్ముడుపోవువరకును మీారు మరుకు విక్రయింపరాదు" అని చెప్పెను. మంచి దని వారు 500 గడ్డి

మోపులు వాని యింటికడ బడవేసిరి. గుఱ్ఱాలవర్తకుడు గడ్డి మెచ్చుటను లభ్యము కాకపోవుటచే చిన్నిసెట్టిశిష్యునికడ 500 గడ్డిమోపులను 1000 నాణెములకు కొనిపోయెను.

తరువాత కొలదిరోజులకు జలపథ వర్తకుడు వానితో "గొప్ప నావ రేవులోనికి వచ్చినది." అని చెప్పినాడు అప్పు డతనికి ఉపాయము తోచినది. ఎనిమిది కార్షాపణములకు చక్కగా నలంకరించిన బండిని గంట కింత యని బాడుగకు పుచ్చుకొని, వైభవముతో నౌకాశ్రయమునకు బోయి, అంగుళీయ ముద్రికను న్యాస ముంచి, నావను కొని, సమీపములో మంటపము నిర్మించి, లోపల కూర్చుండి తనపరివారముతో "బయటనుండి వర్తకులు వచ్చినపుడు వరుసగా ముగ్గురు ప్రతీహారులు వారిని నాకడకు గొని రండు" అని చెప్పెను. నౌక రేవులోనికి వచ్చిన దని విని వారాణసినుండి 100 మంది వర్తకులు సరకులు కొనిపోవ వచ్చిరి. అంతకు మున్నే సర కంతయు యువకుడు విలిచినాడని విని యతనికడ కావర్తకులు పోయిరి. వెనుకటి సూచనచొప్పున వారిని ముగ్గురుప్రతీహారులు లోపలకు గొనిపోయిరి. ఒక్కొక్క వర్తకుడు నౌకలో భాగమునకు వేయి చొప్పునను, యువకుని సరకునకు వేయిచొప్పునను ఇచ్చినాడు. ఈ ప్రకారముగా చిన్నిసెట్టిశిష్యుడు రెండులక్షలతో వారాణసికి మరలి వచ్చినాడు.

అనంతర మతడు లక్షముద్రలుకొని కృతజ్ఞతతో చిన్నిసెట్టి సన్నిధికి బోయెను. శ్రేష్ఠి "నాయనా, నీ కీధన మెట్లు లభించినది?" అని యడిగెను. "తమ రిచ్చిన యుపదేశమువలన నాలుగుమాసములలో లభించినది" అని యువకుడు మృతమూషికమును తీసికొన్నది మొదలు నాటివరకును నడిచిన వృత్తాంత మంతయు తెలిపెను. సెట్టి అంతయును విని "వీని నితరులచేతులలో బడనీయ రాదు" అని తలచి ఎదిగియున్న తన పుత్రిక నతని కిచ్చి వివాహము చేసి, తన సర్వస్వమునుగూడ నొసగెను. చిన్నిసెట్టిమరణానంతరము యువకుడు శ్రేష్ఠి పదవి నొందెను. బోధిసత్త్వుడు తుదకు నిజకర్మానుసార మగు పదవిని పొందెను.

చాల నల్పంబ యయ్యు మూలధనమ్ము
మతిమంతు డగువాడు, చతురు డౌవాడు

స్వీయసంపద వృద్ధి జేసికొ బాలు,
ఊది రవ్వను జ్వాల యొనరించినట్లు.

భగవాను "భిక్షువులారా, ఈ జన్మమున క్షుద్రపంథకుడు నావలన ధర్మమున మహాత్త్వము గాంచినాడు. పూర్వజన్మమున ఐశ్వర్యమును పొందినాడు" అని చెప్పి, ఈ ధర్మోపదేశమును స్పష్టపరచి, రెండుకథలు చెప్పి, సరిపోల్చి జాతకసారాంశమును వెలువరించి చూపినాడు. ఆసమయమున క్షుద్రాంతేవాసి ఇచ్చటి క్షుద్రపంథకుడు. క్షుద్రక మహాశ్రేష్ఠి నేనే" అని ముగించినాడు.

5 తండులనాలి జాతకము

ఈయుపదేశమును బుద్ధుడు జేతవనమున విహరించునపుడు లాల్ - ఉదాయీ స్థవిరుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

మల్లపుత్రుడు ఆయుష్మాన్ దబ్బ ఆకాలమున సంఘభోజన ప్రబంధకుడుగా నుండెను. ప్రాతఃకాలమున భోజనమునకై యతడు శలాకలు పంచుటలో లాల్ ఉదాయీ స్థవిరునకు ఒకనాడు మంచి భోజనము, ఒకనాడు చచ్చుతిండి దొరకుచుండెను. మంచిభోజనము దొరకనినాడు ఆయన భోజనశాలలో భాగములు పంచుస్థానమున గడబిడ చేయును. "శలాక యిచ్చుట దబ్బనికే తెలియునా? మాకు తెలియదా?" అనును. శలాక లిచ్చుచోట అతడు కోలాహలము చేయుచుండుటచే శలాక లిచ్చుపని ఆయనకే యిచ్చి "అబ్బా, నీవే శలాకలు పంచుము" అనిరి. నాటినుండి యతడే సంఘమువారికి భోజనశలాక లిచ్చుచుండెను. ఇది మంచిభోజనార్థ మిచ్చు శలాక యని కాని ఇది సామాన్యభోజనార్థ మిచ్చు శలాక యని కాని ఆయనకు తెలియదు. ఇన్ని సంవత్సరముల భిక్షువులకు మంచిభోజనము

ఇన్నివర్షముల భిక్షువులకు సామాన్యభోజన మిత్తురను విషయము కూడ ఆయనకు తెలియదు. ఈస్థానమున ఈభిక్షు వృందము, ఈసీమలో ఈభిక్షువృందమును అని నేలమీాద కాని గోడమీాద కాని ఆయన గీత గీయుచుండును. మొదటినా డిచ్చిన శలాకాస్థానమున మరునాడు భిక్షువులు హెచ్చుగా గాని, తక్కువగా గాని యుందురు. వారిసంఖ్య తగ్గినప్పుడు రేఖ క్రిందికి దిగును, అధిక మయినపుడు పైకి పోవును. ఆయన సీమను గమనింపక రేఖానుసారముగా శలాకలు పంచు చుండును. అప్పు డాయనతో భిక్షువులు "ఆయుష్మన్, లాల్ ఉదాయి రేఖ పైన ఉండనీ, క్రింద ఉండనీ. ఇన్నివర్షముల భిక్షువులకు ఉత్తమ భోజనము, ఇన్నివర్షములవారికి సామాన్యభోజనము అని ఏర్పాటు చేయుము" అందురు. "ఇట్లగుచో ఈ రేఖ అక్కడ నుండ నేల? నేను మిమ్మును కొలదిగా విశ్వసింతును, ఈ రేఖనే విశ్వసింతును" అని లాక-ఉదాయీ కోపముతో ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచుండును.

అంతట నూతనభిక్షుకులు శ్రమణులు ఆయనతో "ఆయుష్మన్, లాక్-ఉదాయీ, నీవు శలాకలు పంచుటవలన భిక్షువులకు లాభహాని కలుగుచున్నది. నీవు పంపకమునకు తగినవాడవు కావు. ఇచటినుండి కదలిపొమ్ము" అని ఆయనను ఆవలకు బంపిరి. అంతట శలాకాస్థాన మున కోలాహలము పుట్టెను.

విని బుద్ధుడు ఆనంద స్థవిరునితో "ఆనందా, శలాకాస్థానమున చాల కోలాహలముగా నున్నది. ఏమి యీాసందడి?" అనెను. స్థవిరు డావిష యము తథాగతునకు తెలిపెను.

"ఆనందా, తనమూర్ఖతవలన లాల్ ఉదాయీ ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ అన్యులలాభమును చెడగొట్టుచుండెను" అని శాస్త చెప్పగా, ఈవిషయమును స్పష్టము చేయు డని ఆనందుడు ప్రార్థించెను. భగవాన్ పూర్వజన్మమున మరుగుపడిన కథను ప్రకటీకరించెను.

అతీత కథ

పూర్వము కాశీరాష్ట్రమున వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వు డాయన కర్ఘకారకు డయ్యెను. అతడు గుర్రములు, ఏనుగులు మొద లగువానికిని, నగలు బంగారము మొద

లైనవానికిని ధరలు కట్టుచుండును. తాను నిర్ణయించిన విలువప్రకారము సరకు లమ్మినవారి కిచ్చుచుండెను.

రాజు లుబ్ధు డగుటచే "అర్ఘకారకుడు విలువ కట్టుపద్ధతివలన త్వరలోనే నాసర్వస్వము క్షీణించిపోవును. కావున వేరొకనిని నియమింతును" అని తలపోసి, వాతాయనము తెరచి అంగణములోనికి జూచెను. మందమతి, లుబ్ధుడు నగు గ్రామీణు డాసమయమునకు గానబడెను. రాజు వానిని బిలువ నంపి, వస్తువులకు ధరలు కట్టగలవా? అని యడిగెను. చిత్తము, దేవా, అని వాడు విన్నవించెను. నిజధనరక్షణార్థము రా జామూఢుని అర్ఘకారకునిగా నియమించెను.

ఏనుగులకు, గుఱ్ఱములకు, తదితరవస్తువులకు ఆమూర్ఖుడు యుక్తమైనవిలువ కాక తనకు తోచినవిలువ కట్టజొచ్చెను. అర్ఘకారకపదవియం దుండుటచే వానిమాటకే విలువ.

ఆరోజులలో ఉత్తరాపథమునుండి అశ్వవర్తకు డయిదువందల గుఱ్ఱములతో నచ్చటికి వచ్చెను. అర్ఘకారకుని రాజు పిలువ నంపి, గుఱ్ఱములకు ధర కట్టు మనెను. అయిదునూర్ల గుఱ్ఱములకు మానెడు బియ్యము ధర కట్టి వాడు అశ్వవణిజునకు వార్త పంపి, గుఱ్ఱాలను శాలలోనికి తోలించెను. ఆవర్తకుడు పూర్వ మర్ఘకారకుడైన బోధిసత్త్వుని కడకు జని, జరిగిన దంతయు వివరించి "ఏమి చేయుదు?" ననెను. ఆయన యిట్లు బోధించెను: "వానికి లంచ మిచ్చి, ఈసంగతి యడుగుము. మాగుఱ్ఱముల ధర మానెడుబియ్యము కదా? దానివిలువ యెంతో తెలిసికొన కుతూహలము కలదు. దానివిలువ యెంత యుండునో రాజసన్నిధానమున వివరింతురా? ఆత డంగీకరించినపక్షమున వానిని రాజసన్నిధికి గొనిపొమ్ము. నేనుగూడ నచ్చటనే యుందును."

బోధిసత్త్వునియుపదేశము ననుసరించి వర్తకుడు తోడనే చని, ఉక్తప్రకారముగా నడిగెను. వాడు సమ్మతించుటచే నిరువురు రాజప్రాసాదమునకు జనిరి. అచటికి బోధిసత్త్వుడు అమాత్యులును చనిరి. వర్తకుడు రాజుకు నమస్కరించి, "దేవా, 500 గుఱ్ఱములకు విలువ మానెడుబియ్య మనుమాట నేను కా దనను. అర్ఘకారకుని మానెడు బియ్యపుధర యెంతో దేవరవారు కనుగొందురు గాక" యని విన్న

వించెను. జరిగిన సంగతి యెరుగనిరాజు అర్ఘకారకునితో "500 అశ్వముల మూల్య మెంత?" యనెను.

"మానెడుబియ్యము దేవా!" అని వాడు బదులు పలికెను.

"మంచిది. 500 గుర్రములు మానెడు చేయుచో మానెడుబియ్యపు ధర యెంత?" అని రా జడిగెను.

"వారాణసియు, తత్పరిసరములును" అని మూర్ఖుడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

అమాత్యులు చప్పటులు చరచి వినోదముగా నవ్వియి "పృథివియు, రాజ్యమును అమూల్యము లని నేటివరకును వినుచున్నాము. ఇప్పుడు వారాణసియు ప్రభువును మానెడుబియ్యము విలువ చేయుదు రని తెలిసికొన్నాము. అర్ఘకారకుని ప్రతిభ మహాద్భుతము! ఇంతకాలము వదలి యెట్లు నిలుపుకొన్నాడు! మనప్రభువున కతడు నిక్కముగా తగినవాడు!" అని పరిహాసము చేసిరి.

బోధిసత్త్వు డీగాథ పలికెను :

పృచ్ఛ చేయుదుదొకో బియ్యపుగింజ
విలువ? వారాణసి విలువతో సమము.
ఐదునూర్ల హయమ్ము లాశ్చర్యముగను
ఈతండులకణమ్ముతో తుల్య మగును.

అప్పుడు రాజు లజ్జ చెంది, ఆమూర్ఖుని పంపివేసి, బోధిసత్త్వునకు మరల లార్ఘకారపదవి యొసగెను. బోధిసత్త్వుడు కాలక్రమమున కర్మోచిత మగుపదమునకు బోయెను.

ధర్మోపదేశానంతరము శాస్త రెండుకథలు చెప్పి, సరి పోల్చి, జాతకసారాంశము వెలువరించి, పాత్రలను నిరూపించి, ప్రసంగము ముగించెను.

6 దేవధమ్మ జాతకము

భగవాన్ జేతవనములో నుండగా ఒకానొక ధనిక-ఉపాసకుని గూర్చి చెప్పినకథ.

వర్తమాన కథ

ఇరువురు రాజకుమారులు జలపానార్థము సరోవరమునకు బోవగా, ఉదకరక్షస్సు వారిని పట్టుకొనును. మూడవవాడతడు పోయి, దేవ ధర్మము నిరూపించి, సోదరులను రక్షించును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడాయన పట్టమహిషి కడుపున బుట్టి, నామకరణోత్సవము నాడు మహింశాసకుడని పేరు పొందెను. బాలుడటు నిటు పరుగిడు నాటికి రాజు కింకొక కుమారుడు కలిగెను. అతనికి చంద్రకుమారుడని పేరు పెట్టిరి. వాడాటలాడునాటికి తల్లి చనిపోయెను. అగ్రమహిషీ స్థానమున వేరొకయువతిని రాజు ప్రతిష్ఠించెను. ఆమెయెడ రాజుకు మిక్కిలిప్రీతి. వారియనురాగఫలితముగా మగశిశువు గలిగెను. వానికి సూర్యకుమారుడని పేరు పెట్టిరి. బిడ్డని జూచి రాజు సంతుష్టచిత్తుడై భార్యను "భద్రురాలా, నీ కేమివరము కావలెను?" అని యడిగెను. తనకు నలసినప్పుడు వర మడుగుదు నని యామె చెప్పెను. పుత్రుడు పెరిగి పెద్దవాడయిన పిమ్మట రాజుతో నామె "దేవా, పుత్రజననా నంతరము మీరు నాకు వర మిచ్చినారు. అతనికి రాజ్య మనుగ్ర హింపు" డనెను. "అగ్నివలె ప్రకాశించుకుమారు లిరువు రున్నారు. నీపుత్రునకు రాజ్య మెట్లిత్తును?" అని రాజు పలికెను. కాని ఆమె మాటిమాటికిని వేడుచున్నందున అనుమానించి "ఈమె నాకుమారుల కపకారము చేయు" నని యూహించి, కుమారులను బిలువ నంపి "నాయనలారా, సూర్యకుమారుడు పుట్టినప్పుడు వానితల్లికి వర మిచ్చి నాను. ఇప్పు డామె వానికై రాజ్యము కోరుచున్నది. నేను ఈయ దలపలేదు. సవతితల్లులు స్వభావసిద్ధముగా మంచివారు కారు. ఆమె

మీ కపకారము తలపెట్టును. కావున మీ రరణ్యమునకు బోయి, నాయనంతరము వచ్చి కులక్రమాగత మైన రాజ్యమును పరిపాలింపుఁడు” అని కన్నీరు విడుచుచు, పుత్రుల శిరస్సు మూర్కొని పంపెను.

వారు తండ్రికి నమస్కరించి ప్రాసాదమునుండి వెడలునప్పటి కంగణములో నాడుచున్న సూర్యకుమారుఁడు వారిని జూచి, సంగతి తెలిసికొని తానుకూడ వెంట వత్తు నని వారివెంట జనెను. ముప్పురును హిమవత్ప్రదేశమును జేరిరి. బోధిసత్త్వుఁడు మార్గముప్రక్కన వృక్షచ్ఛాయలో గూరుచుండి సూర్యకుమారునితో “బాబా, ఆసరోవరమునకు బోయి స్నానపానములు కానిచ్చి, పద్మపత్రములో మాకు పానీయము తెమ్ము.” అని చెప్పెను.

ఆసరస్సు ననుగ్రహించినప్పు డుదకరక్షస్సునకు వైశ్రవణు డిట్లు చెప్పెను. “దేవధర్మ మెరిగినవాఁడు తప్ప ఇతరులు సరస్సులో దిగినచో నీవు వారిని భక్షింపవచ్చును. నీటిలో దిగనివారిని భక్షింపలేవు.” నాఁడు మొదలు ఆసరస్సులో దిగినవారిని దేవధర్మమును గూర్చి యడిగి, తెలియ దన్నచో రాక్షసుఁడు భక్షించుచుండెను. ఇప్పుడు సూర్యకుమారుని సరసులో రాక్షసుఁడు పట్టుకొని, దేవధర్మము తెలియునా యని యడిగెను. ‘దేవధర్మ మనగా సూర్యచంద్రు’ లన్నాఁడు రాజకుమారుఁడు. నీకు తెలియ దని రాక్షసు డతనిని నీటిలో నిజనివాసమున బంధించినాఁడు. ఎంతకును సూర్యకుమారుఁడు రాలే దని బోధిసత్త్వుఁడు చంద్రకుమారుని బంపినాఁడు. రాక్షసు డతనిని బట్టుకొని, ‘నీకు దేవధర్మము తెలియునా?’ అని యడిగెను. ‘ఆ, తెలియును. దేవధర్మ మనగా నాలుగుదిక్కులు’ అన్నాఁడు కుమారుఁడు. నీకు దేవధర్మము తెలియ దని రాక్షసు డతనిని నిజనివాసమున బంధించినాఁడు.

ఎంతసేపటికిని వా రిరువు రాకుండుటచే బోధిసత్త్వుఁడు లేచి ఏదో యంతరాయము ఘటిల్లియుండు నని సరస్సుకడకు బోయి, వారికాలి యడుగుజాడలు నీటివరకును కనబడుచుండుటచే ఉదకరక్షస్సు వారిని బట్టుకొని యుండు నని యూహించి, ఖడ్గము దూసి, ధనుస్సు పట్టుకొని నిలిచెను. ఆయనకు నీటిలో దిగునుద్దేశము లే దని రక్షస్సు గ్రహించి వనకర్మకారుని రూపమున “ఏ మయ్యా, నీవు మార్గశ్రమ చెందినావు. సరస్సులో దిగి, స్నానము చేసి, నీరు త్రాగి, బిసనాలములు తిని,

పుష్పములు దాల్చి, యథాసుఖముగా వెళ్ళ వేమి?" అని యడిగెను. బోధిసత్త్వు డతనిని పరికించి, యక్షుడు కావచ్చు నని తలచి, 'నీవు నాసోదరులను బంధించినావు' అన్నాడు.

"అవును"

"ఎందుచేత?"

"ఈసరస్సులో దిగువా రందరు నాసొత్తు."

"ఎల్లరునా?"

"దేవధర్మము తెలిసినవారు తప్ప తక్కినవా రెల్లరు."

"దేవధర్మ మెరుగ గోరుదువా?"

"అవును."

"అట్లయినచో నేను చెప్పెదను."

"చెప్పుము, విందును"

"దేవధర్మములను వివరింతును. కాని ప్రయాణాపుబడలిక చెంది యున్నాను."

అప్పుడు యక్షుడు బోధిసత్త్వునికి స్నానము చేయించి, అన్నపానము లొసగి, పుష్పములతో నలంకరించి, గంధ మలది, అలంకృత మండల మధ్యమున పర్యంకముమీద గూరుచుండ బెట్టెను. యక్షుని తన పాదములకడ గూరుచుండ బెట్టుకొని బోధిసత్త్వుడు "వినుము. నీకు నిజముగా దేవధర్మములు వినిపింతు" నని యీగాథ పలికినాడు:

స్వచ్ఛాంతరంగులు, శాంతమానసులు
పాపభీతులు నగు పావనజనులె
స్తవము గాంతురు దేవధర్ము లటంచు.

యక్షుడు విని సంప్రీతుడై "పండితోత్తమా, ప్రసన్నుడ నైతిని. నీసోదరులలో నొకని నిత్తును. ఎవనిని తెత్తును?" అనెను.

"చిన్నవానిని తెమ్ము."

"పండితోత్తమా, నీకు దేవధర్మము మాత్రము తెలియును, కాని ఆప్రకారము ఎందువలన ప్రవర్తింపవు" అన్నాడు యక్షుడు.

"పెద్దవా డుండగా చిన్నవానిని తె మ్మన్నావు."

"నాకు దేవధర్మము తెలియుటే కాదు, ఆచరించుచున్నాను.

ఈ చిన్నవానికోసమే అరణ్యములో ప్రవేశించినాము. ఇతనికొరకే ఈతనితల్లి మాతండ్రిని రాజ్య మడిగినది. ఆయన అంగీకరింపక మే మరణ్యములో నివసించుట కంగీకరించినాడు. ఈబాలుడు మావెంట వచ్చినాడు, వెనుకకు పోవడు. యక్షు డితనిని భక్షించినా డని చెప్పినచో ఎవ్వరు నమ్మరు. కావున నితనినే విడిపింపుము. మా కప వాదభయ ముండదు.''

"పండితోత్తమా, బాగు బాగు! దేవధర్మము తెలిసియుండుటయే కాక ఆచరించుచున్నావు" యని యక్షు డాయనను ప్రశంసించి యిరు వురు సోదరులను తెచ్చి యిచ్చెను. బోధిసత్త్వుడు యక్షునితో "మిత్రమా, నీవు పూర్వము చేసిన పాపకర్మవలన యక్షుడవై యిప్పుడు మరల పాపకర్మలు చేయుచున్నావు. పాపవిముక్తుడ వగు టకు యత్నింపకున్నావు. నేటినుంటి పాపకృత్యములు మాని కుశల కర్మలు చేయుము'' అని బోధ చేసి మార్పు కలిగించి తత్పరిపాలిత ప్రదేశమున సోదరులతో నివసించుచుండెను.

అత డొకనాడు నక్షత్రములు చూచి, తండ్రి మరణించుట గ్రహించి యక్షుని గొని వారణాసికి జని, రాజ్యము స్వీకరించి చంద్రకుమారుని యువరాజును, సూర్యకుమారుని సేనాపతిని చేసెను. యక్షునకు రమ ణీయస్థానమున ఆయతనము కట్టించి, పుష్పములు, భోజనపదార్థములు తగినవి లభించునట్లు ఏర్పాటు చేసినాడు. బోధిసత్త్వుడు ధర్మ మార్గమున పరిపాలనచేసి తుదకు యథా కర్మం గతో.

ధర్మోపదేశము చేసి, సత్యములను బోధించి, సోదరులు ప్రథమమార్గఫలము పొందిరని చెప్పి, సర్వజ్ఞుడైన బుద్ధుడు రెండుకథలను తెలిపి, సరి పోల్చెను. ధనిక-ఉపాసకుడు ఉదకరక్షస్సు, ఆనందుడు సూర్యకుమారుడు, సారిపుత్రుడు చంద్రకుమారుడు, నేను మహీశాసకుమారుడను అని ముగించెను.

7 కట్ఠహారి జాతకము

శాస్త జేతవనమున నుండగా వాసభఖత్తియ కథనుగూర్చి చెప్పినది. ఆకథ వింశతి నిపాతములో భద్దశాల జాతకమున (465) కానవచ్చును.

వర్తమాన కథ

యాదృచ్ఛికముగా కలిగిన కుమారుని రాజు గుర్తింపడు. తల్లి బిడ్డని ఆకసమున కెగురవేయును. అతడు రాజపుత్రుడు కానిచో క్రింద బడి చనిపోవు నని చెప్పును. బాలుడు అంతరిక్షమున నిలిచియుండగా, అతనిని రాజు తన కుమారునిగా నంగీకరించును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచు, ఒకనా డుద్యానమునకు బోయి ఫలపుష్పములకయి విచరించుచు, పుల్లలేరుచు పాట పాడుచున్న యువతిని జూచి, ప్రతిబద్ధచిత్తుడై ఆమెతో కాల క్షేపము చేసెను. తత్క్షణమే బోధిసత్త్వు డామెకడుపున బడినాడు. వజ్రాయుధభార మంతభారము తోపగా నామె గర్భవతి యయినట్లు గ్రహించి ఆవిషయము రాజుతో జెప్పెను. రాజు అంగుళీయముద్రిక నిచ్చి "ఆడుబిడ్డ పుట్టినచో దీనితో దానిని పోషింపుము. కుమారుడు పుట్టినపక్షమున ముద్రికాసహితముగా నాకడకు గొనిరమ్ము" అని చెప్పి పంపెను.

యుక్తసమయమున బోధిసత్త్వుడు జన్మించెను. అతడు పెరిగి యటు నిటు పరుగెత్తుచు ఆట లాడుకాలమున కేళీమండలములో "తండ్రి లేనివాడు కొట్టినాడు" అని కేకలు బయలుదేరెడివి. ఒకనాడు బోధి సత్త్వుడు తల్లికడకు పరుగెత్తి "అమ్మా, నాయన యెవరు?" అని యడిగెను.

"నీవు కాశీరాజు కుమారుడవు"

"దీనికి నిదర్శన మేమున్న దమ్మా!"

"నాయనా, రాజు వెడలిపోవుచు ఈయుంగర మిచ్చి, ఆడుబిడ్డ యయినచో దీనితో పోషణ చేయుము. కుమారుడయినచో ముద్రికా

సహితముగా నావద్దకు గొనిరమ్ము అని చెప్పినాడు."

"అయినచో, నన్ను తండ్రివద్ద కేల తీసికొని పోవు తల్లీ?"

కుమారుని పట్టుదలను గ్రహించి యామె బాలునితో రాజ ద్వారము జేరి ప్రభువునకు తనరాక తెలియపరచెను. రాజు తనను లోనికి బిలిపించిన తర్వాత నామె నమస్కారము చేసి, "దేవా! ఇతడు మీకుమారుడు" అని విన్నవించెను.

ఆవాక్య సత్యమని తెలిసినను పేరోలగమున నున్నరాజు సిగ్గుపడి "ఇతడు నాకుమారుడు కాడు" అనెను. "ఇదిగో, మీముద్రిక, దీనిని గుర్తింపుడు" అని యామె పలికెను. "ఇది నాముద్రిక కాదు" అని రాజు పలుకగా నామె "ఋజువు చేయుటకు నాకు సాక్షులు లేరు. సత్యమునకే విన్నవించుకొందును. ఇతడు మీబిడ్డ డయినచో ఆకసమున కూరుచుండును. కానిచో క్రింద బడి మరణించును" అని బోధిసత్త్వునికాలు పట్టుకొని గాలిలోని కెగురవేసెను. బోధిసత్త్వుడాకాశమున పర్యంకబంధమున కూరుచుండి, మధురస్వరమున తండ్రికి ధర్మము బోధించు నీగాధ పలికినాడు :

నీతనూజాతుండనే మహారాజ,
పోషింపుము నన్ను! భూనాయకుండు
అన్యుల రక్షించు ననుకంపతోడ
పోషింప దగు నిజపుత్రు మరింత.

బోధిసత్త్వు డాకాశమున నిషణ్ణు డయి బోధించిన ధర్మమును విని రాజు "నాయనా, నేనే పోషింతును, నేనే పోషింతును" అని చేతులు చాపెను. అన్యులు చాపిన చేతులలోనికి బోవక, రాజుచేతులలోనికే దిగి, అంకమున బాలుడు కూరుచుండెను. రా జతనిని యువరాజుగాను, వానితల్లిని అగ్ర మహిషిగాను గ్రహించినాడు. తండ్రి మరణానంతరము బోధిసత్త్వుడు కాష్ఠవాహన రా జనుపేర ప్రసిద్ధి చెంది, న్యాయపరిపాలనము చేయుచు తుదకు కర్మానుసార మగుపదవిని జేరినాడు.

ధర్మోపదేశము చేసి (కోసలరాజుకు) శాస్త రెండుకథలు చెప్పి, పరిపోల్చి, జాతక సారాంశమును స్పష్టపరచెను. మహామాయ ఆరోజులలో బాలునితల్లి, సిద్ధార్థుడు తండ్రి, నేను కట్టవాహన రాజును అని ముగించెను.

8 గామని జాతకము

భగవాన్ జేతవనమున నుండగా శ్రద్ధాళువు కాని సోదరుని గూర్చి చెప్పినది. ఈజాతకమున ప్రత్యుత్పన్నవస్తువు, అతీతవస్తువు ఏకాదశ నిపాతమున సంవరణ జాతకములో (462) కానవచ్చును. రెండిటిలోను వస్తువులు సమానము, గాథలు మాత్రము భిన్నములు.

వర్తమాన కథ

గామని రాజకుమారుడు చిన్నవాడయినను సోదరసహస్ర పరివృతుడై, రాజలాంఛన మైన శ్వేతాతపత్రముక్రింద కూరుచుండి, తన వైభవమును తలపోసి, విభవ మంతయును నాగురువువలన లభించినది అని భావించి, ఆనందముతో మనఃపూర్వముగా ఈవాక్కు లన్నాడు. అతడు రా జయిన సప్తాహమునకు సోదరులు తమతమనివాసములకు జనిరి. గామని ప్రభువు న్యాయపరిపాలనము చేయుచు తుదకు యథా కస్మం గతో. బోధిసత్త్వుడుకూడ యథా కస్మం గతో.

అతీత కథ

శ్రద్ధ లేని సోదరునిగూర్చి శాస్త జేతవనమున చెప్పినకథ. ఈజాతకములోని యుపోద్ఘాతకథ, పూర్వజన్మకథ పదునొకండవ నిపాతములోని సంవరణ జాతకమున (462) చెప్పబడును. రెండిటిలోని కథలు సమానములే, గాథలలో మాత్రము భేదము కలదు.

బోధిసత్త్వుని యుపదేశప్రకారము ప్రవర్తించుచు గామని రాజకుమారుడు నూర్గురిలో చివరవాడైనను శ్వేతచ్ఛత్రముక్రింద సింహాసనాసీనుడై, తనవైభవమును గమనించి, అది యంతయు ఆచార్యుని యనుగ్రహమువలన లభించిన దని తలపోసి, నిండుహృదయముతో ఈగాథ పలికినాడు:

త్వర పడకుండెడి వారల హృదయ
కాంక్ష పూర్ణం బగు గ్రామణీ, నిన్ను
గ్రహియించుకో నిండుబ్రహ్మచారినిగ.

ఆతడు రా జయినపిదప సప్తాహమునకు సోదరు లందరు తమతమ నివాసములకు వెడలిపోయిరి. గామని ప్రభువు ధర్మమార్గమున పరిపాలన చేసి, నిజకర్మానుసార మగుపదవిని పొందెను.

ధర్మోపదేశము చేసి శాస్త్ర సత్యములు నిరూపించి, రెండుకథలు చెప్పి, సరిపోల్చి జాతకసారాంశము తెలిపి, పాత్రలను నిరూపించినాడు.

9 మఖాదేవ జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయు సమయమున మహానిష్క్రమణమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున భిక్షువులు కూరుచుండి గృహత్యాగమునుగూర్చి ప్రశంస చేయుచుండిరి. శాస్త్ర ధర్మసభకు వచ్చి, బుద్ధాసనముపై కూరుచుండి, భిక్షువులను సంబోధించి "భిక్షుకులారా, కూరుచుండి సంభాషించుచున్నారా?" అని యడిగెను.

"భన్తే, మ రేమియు లేదు. తమ-అభినిష్క్రమణమును ప్రశంసించు చున్నాము."

"భిక్షుకులారా, తథాగతుడు ఇప్పుడే అభినిష్క్రమణము చేయ లేదు; పూర్వముకూడ చేసియున్నాడు."

ఈవిషయము స్పష్టము చేయుటకై వారు ప్రార్థన చేసిరి. పూర్వజన్మమున మరుగుపడి యున్నవృత్తాంతమును భగవాన్ ఇట్లు స్పష్టీకరించాడు :

అతీత కథ

పూర్వము విదేహరాజ్యములోని మిథిలానగరమున మఖాదేవు డను ధార్మికప్రభువు న్యాయపరిపాలనము చేయుచుండెను. 84000 సంవత్సర

ములలో కొన్నాళ్ళతడు రాజకుమారుడుగను, కొంతకాలము యువ రాజుగను, పిమ్మట మహారాజుగను కాలము గడపెను. ఒకనా డాయన అంబష్ఠునితో "సౌమ్యా, నాశిరసున తెల్ల వెండ్రుక కనబడినపుడు తెలుపుము" అనెను. బహుకాలమున కొకనా డామంగలి రాజుగారి నల్ల వెండ్రుకలలో నొక తెల్లని వెండ్రుక చూచి "దేవా, మీశిరస్సున శ్వేత కేశము కానవచ్చినది" అని విన్నవించెను. "దానిని లాగి నాయర చేతిలో పెట్టు" మని రాజుపలికెను. మంగలి బంగరుతంటసముతో ఆప లిత కేశమును లాగి రాజుచేత బెట్టెను. ఇంకను రాజు 84000 సంవత్స రములు జీవింపవలసియుండెను. అయినను మఖాదేవుడు పలిత కేశమును జూచి, యుద్వేగము చెంది, మృత్యుదేవత వచ్చి సమీపమున నిలిచి నట్లును, మండుచున్న పర్ణశాలలో తాను ప్రవేశించినట్లును బాధపడి, "ఓయి మూర్ఖమఖాదేవా, పలితము ప్రారంభించినను మాలిన్యము విడువలేకున్నావు!" అని తనను తాను మందలించుకొనుచుండగా నతని కంఠగ్రాహము పుట్టెను, మేన చెమటలు పోసెను, వస్త్రములు భార ముగా దోచెను. "ఇక నేను సంసారము త్యజించి, పరివ్రాజకుడ నయ్యెదను" అని తలపోసి, లక్ష ఆదాయము వచ్చు గ్రామము మంగలి కిచ్చి, పెద్దకుమారుని బిలిపించి, "నాయనా, నాతల నెరయుచున్నది, వృద్ధుడ నయినాను, లౌకికభోగము లన్నియు ననుభవించినాను. ఇక దివ్యభోగము లనుభవింప గోరుదును: నిష్క్రమించు సమయము వచ్చినది. నీవు రాజ్యమును స్వీకరింపుము. నేను పరివ్రాజకుడనై మఖా దేవ - ఆమ్రవనమున నివసించుచు, శ్రమణధర్మము నిర్వర్తింతు" నని చెప్పెను.

ప్రవ్రజింపదలచిన రాజును అమాత్యులు సమీపించి, "దేవా, మీరు శ్రమణధర్మము నవలంబించుటకు కారణ మేమి?" అని యడి గిరి. రాజు తెల్ల వెండ్రుక చేత బట్టుకొని, అమాత్యుల కీగాథ చెప్పెను:

ఆయువు హరియించు నట్టి కేశములు
దేవదూతలవలె తెల్లవర్ణమున
ఉత్తమాంగముమీద నుదయించె తాత,
ప్రాప్త మయ్యెను వేళ ప్రవ్రజింపంగ.

ఇట్లు పలికి, ఆనాడే రాజ్యము విడిచి, పరివ్రాజకుడై యాతడు

ఆమ్రవనములో నివసించుచు 84000 సంవత్సరముల కాలము, నాలుగు బ్రహ్మవిహారములను భావించుచు, అపరిహీనధ్యానముతో కాలము గడిపి బ్రహ్మలోకమున జన్మించెను.

అక్కడనుండి చ్యుతి పొంది, మరల నతడు మిథిలలోనే నిమి యను పేర రాజయి, చెదరియున్న తనవంశము నేకీభూతము చేసి, క్రమ్మర పరివ్రాజకుడై, బ్రహ్మవిహారములు భావించి, ఆమ్రవనములోనే నివసించి తుదకు బ్రహ్మలోకము పొందెను.

"భిక్షుకులారా, తథాగతుడు కేవల మీజన్మలోనే మహాభినిష్క్రమణము చేయలేదు; పూర్వముకూడ అభినిష్క్రమణము చేసినాడు" అని శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి నాలుగు ఆర్యసత్యములను ప్రకాశింపజేసెను. అప్పుడు కొందరు స్రోతాపన్నులయిరి; కొందరు సకృదాగాములు, మరికొందరు అనాగాములు నయిరి. ఈవిధముగా భగవాన్ రెండుకథలను చెప్పి, సరిపోల్చి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలపుమంగలి ఇప్పటి ఆనందుడు, పుత్రుడు రాహులుడు, మఖాదేవ రాజు నేనే.

10 సుఖవిహారి జాతకము

అనూపియ నగరసమీపమున నున్న అనూపియ ఆమ్రవనమున విహరించుచున్న సమయమున భగవాన్ సుఖపూర్వక విహారము చేయు భద్దియ స్థవిరుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

సుఖపూర్వకముగా విహరించు భద్దియ స్థవిరుడు ఆరుగురు క్షత్రియులు, ఏడవ ఉపాలి ప్రవ్రజించుసమయమున ప్రవ్రజితు డయ్యెను. ఆయేడుగురిలో భద్దియ స్థవిరుడు, కింబిల స్థవిరుడు, భృగు స్థవిరుడు, ఉపాలి స్థవిరుడు అర్హత్త్వము పొందిరి. ఆనంద స్థవిరుడు స్రోతాపన్నుడయ్యెను. అనిరుద్ధ స్థవిరునకు దివ్యచక్షువు లభించెను. దేవదత్తునకు

ధ్యానలాభము కలిగెను. అనూపియ నగరపు క్షత్రియు లారుగురికథ ఖండహాల జాతకమున (542) వచ్చును. ఆయుష్మాన్ భద్దియ రాజ్యము చేయు సమయమున తనరక్షణకొరకు రక్షకులను, కొందరు ఆరక్షకులను వెంట నుంచికొనెడువాడు. సౌధమున మిాదియంతస్తులో పెద్దశయన మున దొరలునపుడు కూడ తాను భీతు డగుసంగతి స్మరించి, ఇప్పుడు అర్హత్వము పొంది అరణ్యములలో ఎచ్చట నైనను విహరించుచు నున్నను భయము లేకుండుట చూచికొని, ప్రసన్నతతో అహో సుఖం అహో సుఖం అనుచుండెడివాడు.

ఇది విని భిక్షువులు భగవానునితో "ఆయుష్మాన్ భద్దియ అర్హత్వము పొందుట చెప్పియున్నాడు" అన్నారు.

భగవాన్ "భిక్షువులారా, భద్దియ కేవల మిప్పుడే సుఖపూర్వక ముగా విహరించువాడు కాడు; పూర్వకాలమున కూడ నింతే" అన్నాడు. ఆవిషయము స్పష్టము చేయు డని భిక్షువులు ప్రార్థింపగా, పూర్వజన్మమున మరుగుపడి యున్నవిషయమును భగవాన్ స్పష్టీక రించినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ఉదీచ్యబ్రాహ్మణుడై పుట్టినాడు. కామములవలని దోష ములను, త్యాగములవలని శుభములను గ్రహించి యాతడు కామము లను విసర్జించి, హిమవంతమునకు జేరి, ప్రవ్రజించి, అష్టసమాపత్తులను సంపాదించెను. ఆయన కయిదువందల తాపస పరివార మేర్పడెను. ఆయన వర్షాకాలమున హిమవంతమునుండి వెలువడి తాపసగణపరి వృతుడై భిక్షాటనము చేయుచు గ్రామములు, నగరములు దాటి, తుదకు వారాణసికి వచ్చి రాజాదరము పొంది రాజోద్యానమున నివాస మేర్పరచుకొనెను. చాతుర్మాస్య లచ్చట గడిపి, ఆయన బయలుదేరునపుడు రాజుతో చెప్పబోయెను. "ఆర్యా, మిారు వృద్ధులు. హిమాలయమునకు బోవ నేల? అంతేవాసుల నచటికి బంపి, మిా రిచటనే నిలువుడు" అని రాజు కోరెను. బోధిసత్త్వుడు

తాపసపంచశతమును జ్యేష్ఠాంతేవాసి కప్పగించి "వీరితో నీవు హిమవంతమునకు బొమ్ము. నే నిచటనే నిలుతును" అని అచటనే నిలిచెను.

ఆ జ్యేష్ఠశిష్యుడు పూర్వము రాజు; కాని రాజ్యము విడిచి పరివ్రాజకు డయి, క్రమసాధనవలన అష్టసమాపత్తులను పొందినాడు. ఒకనా డాయన ఆచార్యదర్శన కుతూహలియై తాపసులను బిలిచి "ఉత్కంఠ లేకుండ మీ రిచటనే యుండుడు. ఆచార్యునకు నేను వందనము చేసి వత్తును" అని చెప్పి, ఆచార్యునిసన్నిధికి బోయి, వందనము చేసి, ఇష్టాగోష్ఠి చేసి, ఆచార్యునిపార్శ్వమున చాపమీద పండుకొనెను.

ఆసమయమున రా జుద్యానమునకు బోయి, ఆచార్యునకు నమస్కరించి, ఒకప్రక్కన గూరుచుండెను. శిష్యతాపసుడు రాజును జూచియు లేవక, పండుకొనియుండి, అహో సుఖ మహో సుఖ మని ఆవేశముతో బలికెను.

తనను జూచియు తాపసుడు లేవలేదని రాజు దుర్మనాయితు డయి, బోధిసత్త్వునితో "భదంతా, ఈతాపసు డిచ్చ వచ్చినట్లు భుజించి యుండును. సుఖశయనమున ఆవేశముతో పలుకుచున్నాడు" అనెను.

"మహారాజా, ఈతాపసుడు మీవలెనే పూర్వము రాజు. మున్ను గృహస్థుగా నుండి, రాజ్యశ్రీ అనుభవించుచు, ఆయుధహస్తు లగు రక్షకు లనేకులు పరివేష్టించి యున్నపుడు గూడ ఇట్టిసుఖము పొందనైతిని అని తనప్రవ్రజ్యాసుఖమును స్మరించి, ఉత్సాహవాక్యములు పలికినాడు" అని బోధిసత్త్వుడు రాజునకు ధర్మము బోధించుటకై యీగాథ పలికెను:

ఎవ్వని రక్షింప రితరులు, తానో
యితరుల రక్షింప డెవ్వాడో, రాజ,
ఆతడు భోగమ్ములందు నాసక్తి
విడిచి, సుఖమ్ముగా పడయును నిద్ర.

రాజు ధర్మబోధ విని సంతుష్టుడై, నమస్కరించి, వెడలిపోయెను. అంతేవాసియు ఆచార్యునకు నమస్కరించి హిమవంతమున కేగెను.

బోధిసత్త్వుడచటనే విహరించుచు, అపరిహీన ధ్యానముతో కాలము గడపి, బ్రహ్మలోకము పొందెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి, రెండుకథలు చెప్పి, సరి పోల్చి, జాతకసారాంశమును స్పష్టీకరించినారు. ఆకాలమున శిష్యుడు భద్దియ స్థవిరుడు, గణ-శాస్త్ర నేనే.

11 లక్షణ జాతకము

రాజగృహ సమీపమున వేళువనములో విహారము చేయుసమయమున, దేవదత్తుని గురించి భగవాన్ చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

దేవదత్తుడు భగవానుని సంహరించు ప్రయత్నము చేయువరకు కలవృత్తాంతము ఖండహాల జాతకమున (542) కానవచ్చును. ధనపాల కుంజరమును పంపువరకును కలవృత్తాంతము క్షుద్రహంస జాతకమున (533) పృథ్విలో ప్రవేశించు వృత్తాంతము పదునారవ నిపాతములో సముద్దవాణిజ జాతకమునను (466) వచ్చును.

ఒకప్పుడు దేవదత్తుడు భగవానుని పంచవస్తు స్వీకారము చేయుడని ప్రార్థించెను. అవి స్వీకృతములు కాని తరువాత అతడు సంఘములో చీలిక పుట్టించి, అయిదువందలమంది భిక్షుకులను వెంటగొని, గయా-సీసమున నివసింప జొచ్చెను. కాలము గడచినపిమ్మట ఆభిక్షువులకు బుద్ధి వచ్చినది. ఈవిషయము గ్రహించి, భగవాన్ తన ప్రధానశిష్యు లిరువురితో నిట్లు పలికెను:

“సారిపుత్రా, నీసహవాసు లగు అయిదువందల భిక్షుకులు దేవదత్తునిమతము నంగీకరించి ఆతనివెంట వెడలిపోయినారు. ఇప్పుడు వారికి తెలివి వచ్చినది. నీవు చాలమంది భిక్షువులతో నచటికి బోయి,

ధర్మోపదేశము చేసి, మార్గఫలమును బోధించి. వారిని వెంట గొని రమ్ము."

అప్పుడు సారిపుత్రుడు గయా-సీసమునకు బోయి ధర్మోపదేశద్వారమున మార్గఫలమును చూపించి, ఒకనా డరుణోదయమున వా రందరతో గూడ వేళువనమునకు మరలివచ్చెను. వచ్చి, సారిపుత్ర స్థవిరుడు భగవానునకు ప్రణామము చేసి, ఒకప్రక్క నిలుచుండెను. అప్పుడు భిక్షువు లాయనను ప్రశంసించుచు భగవానునితో "భన్తే, మాజ్యేష్ఠ భ్రాత, ధర్మసేనాపతి అయిదువందల భిక్షువులనడుమ నుండుట ఎంత సుందరముగా నున్నది! కాని దేవదత్తునికి మాత్రము పరివారము లేకుండపోయినది!" అనిరి.

"భిక్షువులారా, జాతిసంఘమునడుమ సారిపుత్రుడు మనోహరముగా నుండుట ఇప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ నిట్లే యుండెను. మరి దేవదత్తుడు ఇప్పుడే కాదు, మునుపుగూడ గణవిహీను డయి యుండెను" అని భగవాన్ చెప్పునప్పటికి భిక్షువు లావృత్తాంతము వివరింపుడని ప్రార్థన చేసిరి. భగవాన్ పూర్వజన్మమున మరుగుపడిన విషయమును ఇట్లు స్పష్టీకరించెను.

అతీత కథ

పూర్వము మగధరాష్ట్రములో రాజగృహనగరమున మగధరాజు పరిపాలనము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు మృగగర్భమున జన్మించి, పెరిగి, మృగసహస్ర పరివారముతో నరణ్యమున నివసించుచుండెను. ఆయనకు లక్షణుడు, కాలుడు అను నిరువురుపుత్రు లుండిరి. తనకు వార్ధకము వచ్చినపుడు బోధిసత్త్వుడు పుత్రుల నిరువురకును చెరి 500 మృగముల సంరక్షణ మప్పగించెను. ఈరెండుమృగములు మృగగణ పరిపాలన మారంభించినవి.

మగధరాష్ట్రమున పంటలకాలమున పొలములలో సస్యములు నిండుగా నున్నపుడు అరణ్యమృగముల కపాయము కలుగుచుండును. సస్యములు మేయు జంతువులను సంహారించుటకై జను లక్కడక్కడ గుంటలు త్రవ్వి, వానిలో కర్రలుపాతి, పాషాణయంత్రము లమర్చి, కూటపాశాదులు పన్నుదురు. వీనిలో బడి బహుజంతువులు ప్రాణ

ములు కోల్పోవుచుండును. బోధిసత్త్వుడు పంటకాలు వచ్చుట గ్రహించి, యిరువురుకుమారులను బిలిపించి "నాయనలారా, ఇది పంటకాలు. బహుమృగములు నసించును. వృద్ధు లయినవార మేదో యుపాయమున నొకచోట నుందుము. మీరు మీమీమందతో పర్వతపాదమునకు బోయి పంటకాలు గడచినతరువాత మరలిరండు" అని బోధించెను. మంచి దని వారు తండ్రిమాటప్రకారము సపరివార ముగా వెడలిపోయిరి. మృగము లెప్పుడు పర్వతముమీదికి పోవునో, యెప్పుడు దిగునో మార్గవాసులకు తెలియును: వారు కొన్ని రహస్య ప్రదేశములలో దాగియుండి మృగములను కొట్టి చంపుదురు. ప్రయాణ కాలము, ఆగవలసిన సమయము తెలియక కాలమృగము నిజగణ ముతో త్రికాలములందు గ్రామసమీపముగా బోవుచుండ గ్రామీణులు బహిరంగముగాను, రహస్యముగాను ఆగుంపులోని మృగముల నెన్ని టినో సంహరించిరి. తన బుద్ధిమాంద్యముచే బహుజంతువులను గోల్పోయి కాలమృగము కొలది పరివారముతో నరణ్యము చేరెను.

లక్షణమృగము ఉపాయకుశల మయి, తెలివి కల దగుటచేత, ఈ సమయమున పోవచ్చును, ఈసమయమున పోరాదు అని గ్రహించి, గ్రామసమీపమునకు బోవక, ప్రత్యూషమున గాని, ప్రదోషమున గాని, పగటివేళ గాని బయలుదేరక అర్ధరాత్రమున ప్రయాణము చేయుటచే నొక్కజంతువునుగూడ కోల్పోవక, సురక్షితముగా నరణ్యము చేరెను.

నాలుగునెల లరణ్యములో నుండి పంటలు నూర్చినతరువాత అవి కొండలు దిగినవి. మాంద్యవశమున కాలమృగగణ మంతయు నశించి నది. కాలమృగము మాత్రము తప్పించుకొని తండ్రికడ కొంటరిగా వచ్చెను. లక్షణమృగము 500 గణముతో తండ్రిసన్నిధికి మరలి వచ్చెను.

వచ్చుచున్న పుత్రద్వయమును జూచి బోధిసత్త్వుడు మృగగణ ముతో నీగాథ పలికెను.

జీవిత మెవ్వండు శ్రేష్ఠమార్గమున
సాగించుచుండునో సద్వృత్తితోడ
అట్టివానికి సంపదభివృద్ధి యగును.

కనుగొమ్మ లక్షణు జ్ఞాతిసంఘంపు
టగ్రభాగమ్మున నరుదెంచు వాని।
జ్ఞాతిహీనుం డయి చనుదెంచువాని
నేకాకి కాలు నాలోకింపు మదిగొ!

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు పుత్రు నభినందించి, జీవితాంతమున యథా కర్మం గతో.

ధర్మోపదేశానంతరము శాస్త రెండుకథలు చెప్పి సరిపోల్చి, జాతకసారాంశమును వెలువరించి, "అప్పటి కాలమృగము ఇప్పటి దేవదత్తుడు. దానిసంఘము దేవదత్తుని పరిషత్తు. లక్షణమృగము సారిపుత్రుడు. అతనిమండలి బుద్ధమండలి. తల్లి ఇప్పటి రాహులమాత. తండ్రి నేనే.

12 నిగ్రోధ మృగ జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున కుమార కాశ్యప స్థవిరుని తల్లిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

రాజగృహ నగరమున మహాసంపన్న శ్రైష్ఠిపుత్రిక ఆమె. అతిస్వచ్ఛవిచారము, పరిమార్జితసంస్కారము కల ఆమెహృదయమున ఘటములో ప్రదీపమువలె మోక్షేచ్ఛ వెలుగుచుండెను. తెలివి కలిగి నప్పటినుండియు ఆమెకు సంసారముపై నిచ్ఛ నిలుచుట లేదు. ప్రవ్ర జింపవలె ననుకోరికతో నామె తలిదండ్రులతో "అమ్మ-నాయనలారా, నామనస్సు గృహస్థాశ్రమముపై లగ్న మగుట లేదు. మోక్షమువైపు కొనిపోవు బుద్ధధర్మప్రకారము ప్రవ్రజింప గోరుచున్నాను. మీరు నాకు ప్రవ్రజ్య చేయింపుడు" అనెను.

"అమ్మా, ఏ మనుచున్నావు? మనది సంపన్నవంశము. నీ వొకతెవే మాబిడ్డవు. నీవు ప్రవ్రజించుటకు వీలు లేదు."

ఆమె తలిదండ్రులను మాటిమాటికిని ప్రార్థించినను అనుజ్ఞ లభింప లేదు. ఆమె తనలో "అత్తవారింటికి బోయి, భర్తను ఒప్పించి, ప్రవ్రజింతును" అనుకొని పెద్ద దయినపిదప అత్తవారింటికి జని, భర్తను దేవతగా జూచుచు, శీలవతియు, సదాచార సంపన్నురాలు నయి, ఇంట నివసించుచుండెను. భర్తతో కలిసియుండుటచే ఆమె గర్భవతి యయ్యెను. ఆమె కీ విషయము తెలియదు.

అప్పు డానగరములో ఉత్సవము చాటించిరి. నగరవాసు లెల్లరును ఉత్సవమున పాల్గొనజొచ్చిరి. నగరము దేవనగరమువలె అలంకృత మయ్యెను. గొప్పయుత్సవము జరుగుచున్నను ఆమె ఒడలిపై చంద నము రాచుకొన లేదు, అలంకారములు ధరింప లేదు; సామాన్య వేషముతోనే సంచరించుచుండెను.

భర్త ఆమెతో "భద్రే, నగర మంతయు పండుగ చేసికొనుచుండగా నీవు అలంకరించుకొన లే దేమి?" అన్నాడు.

"ఆర్యా, ఈశరీరము ముప్పదిరెండు మలములతో నిండియున్నది. దీని నలంకరించిన ఫల మేమి? ఈశరీరము దేవతానిర్మితము కాదు, బ్రహ్మనిర్మితము కాదు, స్వర్ణమయము కాని, మణిమయము కాని హరిచందనమయము కాని కాదు. పుండరీక, కమల, ఉత్పలాదిగర్భము నుండి జన్మించినది కాదు, అమృతౌషధిపూర్ణము కాదు. ఇది మలము నుండి పుట్టినది, తల్లితండ్రుల యునికివలన వచ్చినది. అనిత్యత, మర్ద నాదుల యావశ్యకత, విరుగుట, ధ్వస్తమగుట — దీని స్వభావము. శ్మశానమును వృద్ధి చేయు నీశరీరము తృష్ణచే నుత్పన్న మయినది. ఇయ్యది శోకములకు నిదానము, విలాపమునకు కారణము, రోగము లకు ఆలయము, దుష్కర్మఫలము ననుభవించునది. లోపల మాలి న్యము, వెలుపల సర్వదా మాలిన్యము. దేహము క్రిమికీటకముల కావాసము, శ్మశానయాత్రి. మరణమే దీనికి అంతము. ఈశరీరము ఎల్లరదృష్టిలో నున్నను —

ఏర్పడిన దస్థినరముల నీశరీర
మసల త్వంజ్మాంసలేపము కలదు, పైన
నిండుగా చర్మపిహితమై యుండుకతన
కానబడదు నిజమ్ముగా గలుగురూపు;

మాంత్రములును, యకృత్తు, ఆమాశయంబు
నుండె, వృక్కయు, ప్లీహము నిండి యుండు-
శ్లేష్మమును, పిత్తమును, లాల, స్వేద, ముండు.

ఇందు తొమ్మిది నిత్యవాహినుల వెంట
తప్పకుండగ పూతిగంధంబు మలయు.
అక్షి, కర్ణ, నాసాదులయందు మలము!
అపు డపుడు నోట వమనమ్ము లగుచునుండు.

ఇట్టిదేహమ్ము బుద్ధివిహీనజనుల
కగుచునుండు నాకర్షక; మఖిలదోష
పూర్ణమై విషవృక్షము బోలియుండు;
నిఖిలరోగాకరము దుఃఖనిలయ మగును.

లోనిభాగమె వెలుపల కానబడిన
కర్రతో తోలవలయును కాకములను
భషకముల; ఇట్టిదానిని పండితజను
లేవగింతురు, మూర్ఖులో ఇచ్ఛగింత్రు.

"ఆర్యపుత్రా, ఈశరీరము నలంకరించుకొని యేమి చేయుదును? ఈ దేహము నలంకరించుకొనుట మురికితో నిండిన ఘటము వెలుపల బొమ్మలు వేయుటవంటిది కాదా?"

శ్రేష్ఠిపుత్రు డీవాక్కులు విని యి ట్లనెను: "భద్రే, నీకు ఈశరీరమున ఇన్నిదోషములు కనబడుచున్నప్పుడు ఏల నీవు ప్రవ్రజింపవు?" "ఆర్యపుత్ర, నాకు అనుజ్ఞ లభించినచో నేనే ప్రవ్రజింతును." మంచిదని శ్రేష్ఠిపుత్రుడు మహాదానము లిచ్చి, మహాసత్కారములు చేసి, విశేషపరివారముతో ఆమెను భిక్షుణీవిహారమునకు గొనిపోయి. అక్కడ దేవదత్తుని కూటములోని భిక్షుణులలో జేర్చెను. ఆమె ప్రవ్రజించినపిమ్మట సంకల్పసిద్ధి యగుటవలన సంతుష్టి కలిగెను. అంతట గర్భము పరిపక్వ మగుటవలన ఆమెయాకారప్రకారములందు పరివర్తనము కలిగినది. కాలుసేతులు, పృష్ఠము, బరు వెక్కినవి. ఆమెగర్భము ఎత్తుగా నుండుట కాంచి భిక్షుణులు "ఆర్యా, నీవు గర్భవతి వనిపించుచున్నది. ఏ మిది?" అన్నారు.

"ఆర్యులారా, ఇది యేమో తెలియదు. కాని నాశీలము పరిపూర్ణముగానే యున్నది."

అంతట భిక్షుణులు ఆమెను దేవదత్తునికడకు తీసికొనిపోయి ఆయనతో "ఆర్యా, ఈకులపుత్రి అతి కష్టముమీద భర్తను ఒప్పించి ప్రవ్రజ్య గ్రహించినది. కాని ఇప్పు డీమె గర్భవతియై నట్లు కానవచ్చుచున్నది. ఈగర్భము ఈమెగృహస్థాశ్రమములో ఉండగనే కలిగెనో, ప్రవ్రజించిన పిమ్మట కలిగెనో మాకు తెలియదు. మేము ఇప్పు డేమి చేయవలెను?" అనిరి.

దేవదత్తుడు బుద్ధుడు కాకుండుటచేతను, క్షాంతి, మైత్రి, కరుణ లేనివా డగుటచేతను ఇట్లు యోచించెను : "నేను ఈమె చీవరమును మార్పించక తప్పదు. అట్లు చేయనిచో నా కూటములో నొకభిక్షుణి గర్భవతియై తిరుగుచున్న దనియు, నేను ఉపేక్షించుచున్నా ననియు నింద బయలుదేరును."

అంతట ఆతడు విచారణ చేయకుండనే రాతిగుండు దొరలించినట్లు వారితో, "పొండు, ఈమెను అప్రవ్రజితను చేయుడు." అని ఆనతి యిచ్చెను. వా రాయన వాక్కులు విని లేచి ప్రణామము చేసి విహారమునకు పోయిరి.

చిన్నవయస్సు గల ఈభిక్షుణి తక్కినవారితో ని ట్లనెను: "ఆర్యులారా, దేవదత్తస్థవిరుడు బుద్ధుడు కాడు. నేను వారిని అనుసరించి ప్రవ్రజింప లేదు. లోకాగ్ర, సమ్యక్—సంబుద్ధు లైనవారి అనుచారిణిగా ప్రవ్రజించినాను. మరి ఈప్రవ్రజ్య చాలకష్టముమీద లభించినది: కాబట్టి మీరు నాకు దీనిని తొలగింపకుడు. రండు, వెంట గొని శాస్త సన్నిధికి జేతవనమునకు తీసికొనిపొండు."

వా రామెను వెంట బెట్టుకొని రాజగృహమునుండి 35 యోజనముల త్రోవ క్రమముగా గడిచి జేతవనము చేరిరి. బుద్ధునకు ప్రణామము చేసి వారు విషయము విన్నవించిరి. శాస్త ఇట్లు యోచించెను: "ఈమెకు గృహముననే గర్భ మేర్పడినను, దేవదత్తుడు వెడలగొట్టెను. భిక్షుణిని వెంటబెట్టుకొని గౌతముడు తిరుగుచున్నా డని తైర్థికులు అపవాదు వేయవచ్చును. ఇందుచే ఈసంగతి శమింపజేయుటకై రాజసహితముగా పరిషత్తులో ఈ అభియోగమునకు తీర్పు పొందవలెను."

అవల నొకనాడు కోసల నరేశుడు ప్రసేనజిత్తు, వృద్ధ అనాథపిండికుడు, యువ అనాథపిండికుడు, మహాఉపాసిక విశాఖ, మొదలగు ప్రసిద్ధులను పిలిపించి, సాయంసమయమున చతుర్విధ పరిషత్తులు ఏకత్ర సమకూడిన పిదప ఉపాలి స్థవిరుని సంబోధించి, "పొమ్ము, చతుర్విధ పరిషత్తులనడుమ ఈతరుణ భిక్షుని కర్మను పరీక్షింపుము" అని శాస్త్ర ఆన తిచ్చెను.

"చిత్తము, భన్తే," అని స్థవిరుడు పరిషన్మధ్యమునకు జని తన పీఠముపై గూర్చుండి, రాజసమ్ముఖమునకు ఉపాసిక విశాఖను పిలిపించి ఆమె కీయభియోగమును తెలిపి, "విశాఖా, ఈతరుణి ఫలాని మాసమున ఫలాని దినమున ప్రవ్రజించినది. నీవు పోయి ఈమెగర్భము పూర్వము కలిగినదో అనంతరము కలిగినదో తెలిసికొని రమ్ము" అని చెప్పెను.

ఉపాసిక మంచి దని స్వీకరించి తెర అడ్డు కట్టించి లోపలకు తరుణ భిక్షునిని గొనిపోయి, ఆమె చేతులు, పాదములు, నాభి, ఉదరము వరకు పరీక్షించి, నెలలు, రోజులు లెక్కించి, ఆమె గృహస్థాశ్రమమున ఉండగానే గర్భము ధరించినట్లు నిర్ణయించి, స్థవిరుని సన్నిధికి పోయి ఈవిషయము నివేదించెను. స్థవిరుడు చతుర్విధ పరిషన్మధ్యమున ఆ భిక్షునిని విడుదల చేసెను. ఆమె విడుదల పొంది భిక్షుసంఘమునకు, శాస్తకు ప్రణామముచేసి భిక్కుణులతో వారి విహారమునకు పోయెను. నెలలు నిండిన పిమ్మట ఆమె మహాప్రతాపశాలి యగు పుత్రుని ప్రసవించెను. ఆమె పద్మోత్తర (బుద్ధ) చరణములకడ ప్రార్థించినట్లే కుమారుడు కలిగెను.

అనంతర మొకనాడు రాజు భిక్షుణుల విహారమునకు సమీపములో పోవుచు బాలకుని కంఠధ్వనివిని మంత్రులతో, ఏమి ఇది అనెను. అమాత్యులు సంగతి తెలిసికొని "దేవా, తరుణభిక్షుణికి పుత్రుడు కలిగినాడు. ఇది వాని కంఠధ్వని" అని విన్నవించిరి.

"భణే, బిడ్డలను పోషించుట భిక్షుణులకు కష్టము. కావున బాలకుని మేము పోషింతుము" అని రాజు ఆబిడ్డని నటీజనమున కిప్పించి, రాజకుమారునివలె పోషణ చేయించెను. నామకరణమునాడు బిడ్డనికి కాశ్యపు డనుపే రుంచిరి. అతడు రాజకుమారునివలె పెరుగుటచే

అతడు కుమార కాశ్యపు డని ప్రసిద్ధి బడసెను. ఏడుసంవత్సరముల యీడున బాలుడు శాస్తసన్నిధిలో ప్రవ్రజించెను. ఇరువది సంవత్సరములు దాటినతరువాత ఉపసంపద పొంది అతడు కాలక్రమమున మంచిధర్మోపదేశకు డయ్యెను. "భిక్షువులారా, నాచిత్రధర్మోపదేశకులలో కుమారకాశ్యపుడు శ్రేష్ఠుడు" అని అతనికి సర్వోచ్చపదవి శాస్త యొసంగెను. క్రమముగా వమ్మిక సూత్రము (మఝ్ఝిమ నికాయము లోనిది) వినినపిమ్మట అతనికి అర్హత్-పదవి యొసగెను. ఆతని భిక్షుణి మాత కూడ దర్శన-భావన (యోగాభ్యాసము) ద్వారా అగ్రఫలము (అర్హత్త్వము) పొందెను. కుమార కాశ్యప స్థవిరుడు బుద్ధులశాసన-ఆకాశమున పూర్ణచంద్రునివలె ప్రకాశించెను.

ఒకనాడు తథాగతుడు భిక్షాటనమునుండి మరలి వచ్చి భోజనానంతరము భిక్షువుల కుపదేశ మిచ్చి, గంధకుటిలో ప్రవేశించెను. భిక్షువులు ఉపదేశము విని తాము నిలువవలసిన స్థానములం దుండి, సాయంకాలము ధర్మసభలో సమావిష్టులై "ఆవుసో, దేవదత్తుడు బుద్ధుడు కాకపోవుటచే క్షమా, మైత్రి, దయ, లేనివా డగుటచే కుమార కాశ్యప స్థవిరుని, స్థవిరను క్షణములో కోల్పోయినాడు. సమ్యక్-సంబుద్ధుడు ధర్మరా జగుటచేతను, క్షమా, మైత్రీ, దయా రూప సంపత్తి కలవా డగుటచేతను వారి కిరువురకును ఆశ్రయ మిచ్చినాడు" అని పలుకుచు బుద్ధగుణములను ప్రశంస చేయుచుండిరి.

శాస్త బుద్ధలీలతో ధర్మసభకు వచ్చి, పరచిన ఆసనముపై గూర్చుండి, "భిక్షువులారా, ఈసమయమున కూరుచుండి, యేమి సంభాషించుచున్నారు?" అని యడిగెను.

"భన్తే, తమగుణకథనములో నున్నాము" అని యెల్లరు బదులు పలికిరి.

"భిక్షువులారా, తథాగతుడు ఇప్పుడు మాత్రము కాక పూర్వము కూడ వీరికి ఆశ్రయదాతయు, సహాయుడు నయి యుండెను" అని శాస్త చెప్పగా ఆవిషయములను స్పష్టము చేయ భిక్షువులు ప్రార్థన చేసిరి. పూర్వజన్మమున మరుగుపడియున్న వృత్తాంతములను భగవాన్ స్పష్టీకరించినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు మృగ మయి జన్మించెను. పుట్టుకతోడనే వానిశరీరము బంగారమువలె నుండెను. నేత్రములు గుండ్రని వజ్రములవలెను, కొమ్ములు వెండికొమ్ములవలెను, నోరు అరుణకంబలపుంజమువలెను ఉండెను. కాలిడెక్కలు లక్కరంగు వేసిన ట్లుండెను. తోక చమరీ వాలమువలెను, రూపము అశ్వపోతకమువలెను కానవచ్చెను. పంచ శతమృగములు సేవించుచుండ బోధిసత్త్వు డరణ్యములో న్యగ్రోధ మృగరాజ మనుపేర చరించుచుండెను. సమీపముననే పంచశతపరి వారముతో మరియొక మృగము సువర్ణచ్ఛాయ కలిగి శాఖమృగ మనుపేర నివసించుచుండెను.

ఆకాలమున వారాణసిప్రభువు మృగయాలోలుడై మాంసప్రియుడై యనుదినము మాంసభోజనము చేయుచుండెను. ప్రతిదిన మాతడు పుర జనులను గ్రామీణులను వారివారిపనులు మాన్పి వేటకై తనవెంట గొనిపోవుచుండెను. జను లొకనాడు సమావిష్టులై యిట్లు చింతించిరి : "అనుదినము రాజు మనను వెంటగొనిపోవుచు మనకార్యవిఘాతము చేయుచున్నాడు. కావున ఆయన యుద్యానమృగములకు ఘాసమును, సలిలముడు మనము సమకూర్చి, బహుమృగములను లోనికి జేర్చి, ద్వారములు బంధించి రాజునకు సమర్పింతము."

వా రిట్లు చింతించి. ఉద్యానములో ఘాససలిలములు కల్పించి ద్వారములు బాగుగా తెరచియుంచిరి. అంతట వారు కర్రలు, కత్తులు, బాణములు మొదలగు నాయుధములు చే బూని, యోజనమాత్ర ప్రదేశము చుట్టు ముట్టి, మృగములను తరుముచు ముందుకు చొచ్చు కొని పోవుచుండిరి. ఆమృగసమూహములో నిగ్రోధమృగము, శాఖ మృగముకూడ చిక్కుపడినవి.

పిమ్మట వారు మృగగణమును తరుముచు, తుప్పలు, చెట్లు మొద లగువానిపై కర్రలతో గొట్టుచు, జంతువులను బెదరించి లేపుచు, ఆయుధము త్రిప్పి ధ్వనిచేయుచు, మృగసమూహమును తుద కారా మములోనికి ద్రోలి, ద్వారములు బంధించి, రాజును సమీపించి,

"దేవా, తాము వేటకై మమ్ములను దీసికొనిపోవుచుండుటచే మాపను లకు నష్టము కలిగెడిది. అరణ్యమునుండి మేము మృగములను తోలు కొని వచ్చి మీయుద్యానములో నింపినాము. నేటినుండి వాని మాంసము భుజింపుడు" అని విన్నవించి వెడలిపోయిరి.

వారిమాటలు విని రా జుద్యానమునకు బోయి, జంతువులను గను గొని, సువర్ణమృగద్వయమును జూచి వాని కభయ మిచ్చెను. స్వయ ముగా జని రా జొక్కొక్కమృగమును దెచ్చుకొనువాడు; ఒక్కొక్కప్పుడు వంటవానిని బంపి తెప్పించుకొనుచుండువాడు.

ధనుస్సును చూచి మృగములు ప్రాణభయమున పరుగెత్తును; రెండు మూడు ప్రహారములు తగిలిన పిమ్మట బడలి మూర్ఛిల్లును. అనంత రము మరణము పొందును. ఒకనాడు మృగగణ మావిషయము బోధి సత్త్వునకు దెలిపెను. నిగ్రోధమృగము శాఖమృగమును బిలువ నంపి "మిత్రమా, అనేక మృగములు నిహతము లగుచున్నవి. వీని మరణము ఘనము తప్పింప లేకున్నను బాణపాతము తప్పించిన చాలును. దిన మున కొకమృగము చొప్పున రాజునకు బంపుచుందము. ఒకనాడు నాసంఘమునుండియు, మరునాడు నీసంఘమునుండియు ఒక్కమృగము పోయి, ధర్మగండికమీద మెడ నిలిపి, తక్కినమృగములకు వ్రణములు తగులకుండ తప్పించును గాక" అని చెప్పెను. శాఖమృగము మంచి దని అంగీకరించెను.

నాడు మొదలు వంతుచొప్పున ఒక్కొకమృగము పోయి, ధర్మ గండికమీద మెడ యుంచి పండుకొనుచుండెను. వంటవాడు వచ్చి దానిని తీసికొని పోయెడివాడు. ఈనిర్ణయప్రకార మొకనాడు శాఖ మృగసమూహములో గర్భవతి యైన లేడివంతు వచ్చెను. అది శాఖ మృగమును సమీపించి "స్వామీ, నేను గర్భవతిని. ప్రసవ మైన పిమ్మట వంతు తీర్చుకొనుటకు ఇద్దరము పోవుదుము. ఇప్పుడు నావంతు తప్పింపుడు" అని యడిగెను. ఆతడు నీవంతు తప్పించి, వేరొకరిని బంపజాలను. నీయదృష్టము తెలిసికొమ్ము. నీవే పొమ్ము" అని పలి కెను. అక్కడ అనుగ్రహము కాంచక లేడి బోధిసత్త్వుని కడకు బోయి వృత్తాంతము తెలిపెను. ఆయన విని "మంచిది, నీవు పొమ్ము. నీవంతు తప్పించినాను" అని పలికి, తానే పోయి, ధర్మగండికపై

మెడ పెట్టి పండుకొనెను. వంటవాడు వచ్చి చూచి "అభయము పొందిన న్యగ్రోధ మృగరాజు గండికమీద పండుకొన్నా డేమి? దీనికి కారణ మేమో" అని, వేగముగా జని రాజునకు దెలిపెను.

వెంటనే రాజు రథ మెక్కి బహుపరివారముతో వచ్చి, బోధి సత్త్వుని జూచి "మిత్రమా, మృగరాజా, నీ కభయ మిచ్చినాను కదా? నీ వీస్థానమున కేల చేరితివి?" అని యడిగెను. "మహారాజా, గర్భ వతి యగు లేడి వచ్చి, తనవంతు తప్పింపు మనియు, వేరొకరికి వేయవలె ననియు అడిగినది. ఈమరణదుఃఖమును మరియొకరికి కలిగించుటకన్న నిజప్రాణముల నొసగి దానిమరణము తప్పింప దలచితిని. వేఱుగా శంకింప వలదు మహారాజా!"

"స్వామీ, సువర్ణమృగరాజా, నీవంటి క్షాంతి, మైత్రి దయాసంప న్నుని మానవులలోగూడ ఇంతవరకు నేను చూడలేదు. ప్రసన్నుడ నైతిని. నీకును ఆలేడికిని అభయ మిచ్చినాను. లెమ్ము"

"మాయిరువురకు అభయ మిచ్చినారు. తక్కినమృగములు ఏమి చేయును నరేంద్రా!"

"మిగిలిన జంతువులకుగూడ అభయ మిచ్చినాను స్వామీ!"

"మహారాజా, ఈవిధముగా ఉద్యానములోని జంతువులు అభ యము పొందినవి, తక్కినజంతువు లేమి చేయును?"

"వానికిగూడ అభయ మిచ్చినాను స్వామీ!"

"మహారాజా, చతుష్పాత్తులకు అభయము లభించినది. పక్షు లేమి చేయును?"

"వానికిగూడ అభయ మిచ్చినాను స్వామీ!"

"మహారాజా, పక్షిగణమున కభయము లభించినది. మరి జల జంతువు లేమి చేయును?"

"వానికిగూడ అభయ మిచ్చినాను స్వామీ!"

మహాసత్త్వు డిట్లు సమస్తసత్త్వములకు అభయ మడిగి లేచి, రాజును పంచశీలముల బ్రతిష్ఠించి "మహారాజా, ధర్మ మనుష్ఠింపుము. తల్లి దండ్రులయెడ, బిడ్డలయెడ, బ్రాహ్మణులయెడ, గృహపతులయెడ, నగర జనపద నివాసులయెడ ఋజుమార్గమున వర్తింపుము. నీవు స్వర్గ లోకమును పొందుదువు" అని రాజునకు బుద్ధలీలాప్రకారము ధర్మ

ముపదేశించి, కొలదిరోజు లుద్యానమున నివసించి, రాజు కుపదేశ మిచ్చి, మృగగణపరివృతుడై అరణ్యమునకు బోయెను.

గర్భవతి యైనయాలేడి పుష్పకర్ణికా సదృశు డగు పుత్రుని గనెను. బిడ్డడు ఆటలలో శాఖమృగసమీపమునకు బోవుచుండ తల్లి చూచి "నేటినుండి ఆయనకడకు బోవలదు. నిగ్రోధమృగ సన్నిధికి బోవుచుండుము" అని యుపదేశించుచు ఈగాథ పలికెను:

మే లగు నిగ్రోధ మృగము సేవింప
చనకు శాఖామృగ సవిధభాగమున
శామృగాశ్రయమునం దభివృద్ధికంటె
మృతి మేలు న్యగ్రోధమృగ సేవలోన.

అభయము పొందినమృగములు నాటినుండి లోకులసస్యములు మేయసాగెను. అభయము పొందిన వగుటచే వానిని కొట్టుటకు గాని తరుముటకు గాని లోకులు జంకుచుండిరి. తుదకు వారు రాజాంగణమున కేగి సంగతి ప్రభువునకు విన్నవించిరి. "నేను ప్రసన్నుడనై నిగ్రోధ మృగమునకు వర మిచ్చితిని. రాజ్యము నైన విడుతును; కాని మాట తప్ప లేను. పొండు. రాష్ట్రములో మృగములను కొట్టుటకు వీలు లేదు" అని రాజు పలికెను.

జరిగిన సంగతి విని నిగ్రోధమృగము మృగగణమును బిలిపించి "ఇకమీద మీరు అన్యులసస్యములను మేయరాదు" అని శాసించి, జనుల కిట్లు వార్త పంపెను:

"ఇకముందు కృషీవలులు పొలములకు కంచెలు వేయవలదు. పొలములు దున్ని, పర్ణములు గురుతుగా కట్టుడు."

అప్పటినుండి క్షేత్రములకు పర్ణబంధిసంజ్ఞ కలిగెను. గురుతు మీరి పోయినమృగము లేదు.

మృగగణముల కిట్లుపదేశ మిచ్చి, బోధిసత్త్వుడు జీవితాంతమున మృగములతోగూడ యథా కమ్మం గతో. రాజు బోధిసత్త్వునిమాట అనుసరించుచు, పుణ్యకార్యములు చేయుచు, యథా కమ్మం గతో.

"భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ స్థవిరకును, కుమారకాశ్యపునకును ఆశ్రయ మిచ్చితిని" అని ధర్మోపదేశము చేసి నాలుగు ఆర్యసత్యములను బోధించి,

రెండు కథలను చెప్పి, సరి పోల్చి, జాతకసారాంశమును శాస్త్ర వెలువరించెను.

అప్పుడు సాఖమృగము ఇప్పటి దేవదత్తుడు; దాని పరివారము దేవదత్తుని పరివారము. లేడి ఇప్పటి స్థవిర. పుత్రుడు ఇప్పటి కుమార కాశ్యపుడు. రాజు ఇప్పటి ఆనంద స్థవిరుడు. నిగ్రోధమృగరాజు నేనే.

13 కండిన జాతకము

ఇందలిగాధ బుద్ధుడు జేతవనమున విహారము చేయునపుడు పూర్వభార్య లోభమును గూర్చి చెప్పినది. ఆకథ ఎనిమిదవ నిపాతమున ఇంద్రియ జాతకమున (423) వచ్చును.

వర్తమాన కథ

ఆభిక్షువుతో భగవాన్ "భిక్షూ, పూర్వకాలమున గూడ నీవు ఈస్త్రీమూలమున చాల బాధ పడితివి" అనెను.

ఆవిషయమును స్పష్టము చేయ భగవానుని భిక్షుకులు ప్రార్థించిరి. పూర్వజన్మమున గుప్త మైనవిషయమును భగవాన్ స్పష్టీకరించెను.

భిక్షువులు ప్రార్థించుట, పూర్వజన్మమున విషయము మరుగుపడి యుండుట చెప్పక, కేవలము అతీతకథ చెప్పెను. ఇంతే! ఇంతవరకు చెప్పినపిమ్మట ప్రార్థన జరుగగా, మబ్బులలోనుండి చంద్రుడు వెలువడి నట్లు పూర్వజన్మమున గుప్త మైనవిషయము ప్రకట మగుట మొదలుగునవి పూర్వోక్తప్రకారముగా అను సంధానము చేసి గ్రహింపవలెను.

అతీత కథ

పూర్వము మగధరాష్ట్రములో రాజగృహమున మగధరాజు రాజ్యము చేయుచుండెను. పంటకారున మృగములకు మగధవాసులచే మహాపద కలుగుచుండెను. జంతువు లడవులలో కొండల

మీాదికి బోవును. ఒకసారి కొండదుప్పి సమీాపగ్రామమునుండి వచ్చు మృగపోతికను వలచి, అది యడవినుండి మరలునపుడు దానివెంట బోవుచుండెను. లేడి యొకనాడు "ఆర్యా, నీవు పర్వత బాలమృగ మవు. గ్రామసమీాపభాగములలో నపాయముండును. కావున నా వెంట రావలదు" అనెను. ప్రతిబద్ధచిత్తమగుటచే బాలమృగ మాగక దాని వెంట జనెను.

ఈ కాలమున మృగములు పర్వతపాదమునుండి యీావలకు వచ్చునని మగధవాసులు తెలిసికొని, మార్గములో మాటున దాగియుండురు. ఒకానొక వేటకాడు ఈరెండుమృగములును వచ్చుమార్గము ప్రక్కన పొంచియుండెను. మనుష్యవాసన తగులుటచే వేటకాడా ప్రాంతములలో నుండవచ్చునని లేడి యూహించి బాలమృగమును ముందు పెట్టుకొని తాను వెనుక నడచుచుండెను. వేటకాడొక్కయంబుతో దుప్పిని పడగొట్టెను. అది చూచి లేడి వాయువేగమున బరుగెత్తెను. రహస్యస్థానమునుండి వేటకాడీవలకు వచ్చి దుప్పిచర్మము నొలచి, మంటచేసి, వంటచేసి, మధురమాంసమును తిని, నీరు త్రాగి మిగిలిన మాంసపుంజమును కర్రకు వ్రేలాడగట్టి, తన బిడ్డలకొరకింటికి గొని పోయెను.

ఆ రోజులలో బోధిసత్త్వు డాతోటలో వనదేవతగా నుండువాడు. అతడదియంతయుచూచి "ఈ బాలమృగమరణము తల్లికొరకు కాదు. తండ్రికొరకును కాదు. కామమువలననే. కామోదయము సుఖకరమైనను అంతముమాత్రము దుఃఖదాయకము. చేతులు పోవును. దెబ్బలుతగులును. పంచవిధబంధములు తగులుకొనును, అన్యులమరణదుఃఖోత్పాదనము లోకమున గర్హితము. స్త్రీపరిపాలన కలదేశము, స్త్రీకి లోపడియుండు ప్రదేశము గర్హితములు. స్త్రీప్రభావమునకు లోపడి యుండు మానవులు గర్హితులు" అను భావము నొక్కగాథలో వనదేవతల కుపదేశించి, వారు పుష్పఫలాదులతో నర్చింపగా, వనమున మధురస్వరము ప్రతిధ్వనించునట్లు ధర్మము నీగాథలో నుపదేశించెను.

కామబాణమ్ము చే గాటమ్ము గాను
విద్ధు డౌపురుషుండు శుద్ధనీచుండు.
చాన లెవ్వానిని శాసించుచుందు

రా జనపదములు నధిక నీచములు.
స్త్రీల కెవ్వారు వశీభూతులగుదు
రాప్రాణు లెల్లరు నతితుచ్ఛ జనులు.

ఈప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు ఒక్కగాథలో మూడుగర్హణములు చూపి బుద్ధుని శక్తిమాధుర్యములతో వనము ప్రతిధ్వను లీనునట్లు చేసెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి సత్యములను ప్రకటించినపిదప ఉత్కంఠితచిత్తు డయిన భిక్షువునకు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠ లభించెను. శాస్త ఈ రెండుకథలను చెప్పి, పరిపోల్చి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను.

ఆకాలమున పర్వతమున నివసించు మృగము నేటి ఉత్కంఠిత భిక్షువు. మృగపోతము నేటి పూర్వభార్య. కాముకత్వమున దోషము చూపి ఉపదేశము చేసిన దేవత నేనే.

14 వాత మిగ జాతకము

ఇందలిగాథ శాస్త జేతవనమున విహరించుచుండగా క్షుద్ర పిండపాతిక తిష్య స్థవిరుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త రాజగృహసమీపమున వేలువనమున విహరించు సమయమున మహాసంపన్నుడగునొకానొక శ్రేష్ఠికులమునకు సంబంధించిన తిష్యకుమార నామకపుత్రుడు, ఒకనాడు వేలువనమున కేగి శాస్త చేయు ధర్మోపదేశము విని, ప్రవ్రజింప కోరిక కలిగి, ప్రవ్రజ్యకై ప్రార్థించెను. తలిదండ్రుల యనుజ్ఞ లభింపకపోవుటచే రట్ఠపాల స్థవిరుని వలె పూర్తిగా సప్తాహ ముపవసించి, తలిదండ్రుల యనుమతి పడసి, బుద్ధునికడ ప్రవ్రజ్య పరిగ్రహించెను. అనంతరము బుద్ధుడు పక్షకాలము వేళువనమున విహరించుచు జేతవనమునకు బోయెను. అచ్చట ఆ కుల పుత్రుడు పదుమూడు ధుతాంగవ్రతములను గ్రహించి, శ్రావస్తిలో

భిక్షాటనము చేయుచు కాలము గడపుచుండెను. క్షుద్ర పిండక పాతిక తిస్స స్థవిరనామము గ్రహించిన తరువాత ఆయనకు బుద్ధసంఘములో ఆకాశతలమున చంద్రునికి వలె ప్రసిద్ధి కలిగెను. ఆసమయమున రాజగృహమున ఉత్సవము జరుగుచుండెను. స్థవిరుని తలిదండ్రులు అతడు గృహస్థుగానున్నపుడు ధరించుచుండిన ఆభరణములన్నిటిని వెండి తట్టలో ఉంచి దానిని తమ రొమ్ముపై నుంచుకుని "ఇతర ఉత్సవ సమయములలో మా బిడ్డడు ఈ ఈ ఆభరణములు ధరించి సంబరము లోనికి పోవుచుండెడివాడు. మా ఏక పుత్రుని శ్రవణగౌతముడు వెంట గొని శ్రావస్తికిచనినాడు. ఈవేళ అతడు ఎక్కడకూర్చుండియుండును? ఎక్కడ నిల్చుండియుండును" అని చెప్పుకొనుచు దుఃఖించుచుండిరి. అప్పుడు వేశ్య యొకతె యాయింటికి జని, శ్రేష్ఠి భార్య కన్నీరు విడుచు చుండుట చూచి "ఆర్యా, ఏల దుఃఖించుచున్నావు?" అని యడిగెను.

ఆమె విషయమంతయు తెలిపినది. "ఆర్యా, ఆర్యపుత్రునకు ఏమేమి రుచించెడివి?" అని వేశ్య అడిగెను. "ఫలాని ఫలాని వస్తువులు." "మీరు ఈ ఇంటిలోని సంపద అంతయు నాకిచ్చిన పక్షమున ఆర్యపుత్రుని నేను తీసికొని రాగలను."

శ్రేష్ఠి భార్య మంచిదని అంగీకరించి ఖర్చులిచ్చి, చాలమంది పరివార జనులను ఇచ్చి "పొమ్ము, నీ శక్తి వలన నా కుమారుని తీసికొని రమ్ము" అని చెప్పిపంపెను.

అంతట నామె తెరలువేసిన బండిలో కూర్చుండి శ్రావస్తిచేరెను. స్థవిరుడు తరుచుగా భిక్షాటనము చేయువీధిలో ఇల్లు తీసికొనెను. శ్రేష్ఠి పరివారమును స్థవిరుని కంట బడకుండ నుంచి తన పరిజనులతో స్థవిరుడు భిక్షాటనము చేయు సమయమున ముందుగా మూకుడు నిండుగను పిమ్మట గిన్నె నిండుగను బిక్ష మీయసాగెను. ఈవిధముగా రసతృష్ణ పెరిగించి క్రమక్రమముగ ఇంటిలోనికి పిలిచి కూర్చుండ బెట్టి భిక్ష మిచ్చుచుండెను. స్థవిరుడు తనకు వశంవదు డైనా డని గ్రహించినప్పుడు ఆమె ఒకనాడు రోగగ్రస్తురాలివలె నటించుచు ఇంటిలోనికి పోయి పండుకొనెను. స్థవిరుడు భిక్ష మడుగుచు క్రమముగ గృహద్వారము చేరెను. పరిజనులు స్థవిరుని పాత్ర పుచ్చుకొని ఆయనను ఇంటిలో కూర్చుండ బెట్టిరి.

"ఉపాసిక ఎచట నున్నది?" అని స్థవిరుడు కూరుచున్నతోడనే అడిగెను.

"భన్తే, ఆమెకు జబ్బుగా నున్నది. ఆమె తమ దర్శనము కోరుచున్నది" అని వారు విన్నవించిరి.

రసతృష్ణచే బద్ధుడై ఆయన తన ప్రతిజ్ఞ (వ్రతసమాదానము) విడనాడి, ఆమె పండుకొని యున్న ప్రదేశమునకు చనెను. వేశ్య ముఖ్యకారణము తెలిపి ఆయన చిత్తమును ప్రలోభపెట్టి, రసతృష్ణలో బంధించి, ఆయన చీవరమును మార్పుచేయించి (సన్యాసము తొలగించి) తన వశమునందుంచుకొని బండిలో కూర్చుండబెట్టుకొని, బహు పరివారముతో రాజగృహమునకు వెడలిపోయెను. ఆవార్త వ్యాపించినది. ధర్మసభలో కూర్చుండి, భిక్షుకులు "ఒకానొక వేశ్య క్షుద్ర పిండపాతిక తిస్స స్థవిరుని రసతృష్ణతో బంధించికొని వచ్చినది" అని చెప్పుకొనిరి. బుద్ధుడు ధర్మసభకు పోయి అలంకృతపీఠముపై కూర్చుండి, "భిక్షువులారా, విషయ మేమి?" అని అడిగెను. వారు వృత్తాంతము విన్నవించిరి. అంతట భగవాన్ "భిక్షువులారా, ఈతడు కేవల మిప్పుడే రసతృష్ణచే బద్ధుడై ఆమెకు వశీభూతుడు కాలేదు; పూర్వముకూడ ఇట్లే అయినాడు" అని అతీత వృత్తాంతమును ప్రకటీకరించెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా ఆయనకు సంజయు డను ఉద్యానపాలకు డుండెను. రాజోద్యానములోని కొకనాడు వాతమృగము జొరబడి సంజయుని జూచి పరుగెత్తిపోయెను. అతడు దానిని బెదరింపలేదు. ఆవల వాతమృగము చాలసారు లుద్యానములోనికి వచ్చి విహరించుచుండెను. వనపాలకు డుద్యానములోని వివిధఫలపుష్పములను ప్రతిదినము ప్రభువునకు సమర్పించుచుండును. ఒకనాడు రాజు వానితో "ఉద్యానమున విచిత్ర మేమైన గమనించితివా సౌమ్యుడా?" అనెను. "విశేష మేమియు లేదు. వాతమృగము మాత్రము వచ్చిపోవుచున్నది. ఈవిషయము గమనించినాను దేవా!" "దానిని పట్టుకొనగలవా?" "తేనె యున్నచో దానిని దేవరవారి సౌధములోనికి తేగలను."

రాజు మధు విప్పించినాడు. వాడు చని, వాతమృగము మేయుచోట పచ్చికకు తేనె పూసి సమీపమున దాగినాడు. వాతమృగము వచ్చి తేనె పూసినగడ్డి మేసి, రుచి మరగి, ఉద్యానమునకు తప్ప మరియొక ప్రదేశమునకు పోవుట మానుకొనెను. ఉద్యానపాలకు డది గ్రహించి క్రమముగా కనబడసాగినాడు. అది వానిని చూచి రెండు మూడుసారులు పరుగెత్తినను అభ్యాసవశమున విశ్వాసము కలిగి, క్రమక్రమముగా వానిచేతిలోని గడ్డిపరకలు తినజొచ్చినది. దాని విశ్వాసమును గ్రహించి వాడు మార్గములో మండలు విరిచివేసి, తేనె కాయ బుజమున వేసికొని, తృణపూలకమును నడుమునకు కట్టుకొని, తేనెరాచిన గడ్డిపరకలు నడుమనడుమ జారవిడుచుచు, తుదకు వాతమృగమును రాజనివేశమున కెలయించుకొని పోయెను. అది లోనికి జేరగానే అచ్చటివారలు తలుపులు మూసిరి. జనమును జూచి మృగము ప్రాణభయముచే వణకుచు, అంతర్నివేశనములో నటు నిటు పరుగెత్త జొచ్చెను. రాజు పైగదినుండి దిగి వచ్చి, వణకుచున్న వాతమృగమును జూచి "వాతమృగము మానవుని గాంచినచోటికి సప్తాహమువరకును బోవదు. గహనములో నుండునీమృగము రసతృష్ణచే నిట్టిప్రదేశమునకు వచ్చినది. కావున లోకములో రసతృష్ణకంటె చెడ్డది లేదు" అనుకొని యీగాథ పలికినాడు :

ఆవాసమునకన్న ఆప్తులవాక్కు
కన్నను రుచియె ఆకర్షక మగును.
వన నివాసము చేయు వాత మృగంబు
సంజయు వశ మయ్యె స్వాదుత్వముననె.

ఇట్లు పలికి వాతమృగమును మరల గహనమునకు బో విడిచినాడు.

శాస్త "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ ఆ వేశ్య ఇతనిని రసతృష్ణా బద్ధుని చేసి తన వశమునం దుంచుకొన్నది" అని ధర్మోపదేశము చేసి జాతక సారాంశమును వెలువరించెను.

"ఆకాలమున సంజయుడు ఇప్పటి వేశ్య. వాతమృగము ఇప్పటి క్షుద్ర పిండపాతికుడు. వారణాసీప్రభువు నేను" అని శాస్త సమాప్తి చేసెను.

15 ఖరాదియ జాతకము

ఇందలి గాథ బుద్ధుడు జేత వనమున విహారము చేయుసమయమున పరుషవాక్కు లాడు భిక్షువునుగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

పరుష వాక్యములాడు భిక్షువు ఎవరి యుప దేశమును గ్రహించెడి వాడు కాడు. బుద్ధుడు అతనితో "భిక్షువా, నీవు కటుభాషి వగుట నిజమేనా? ఎవరి యుప దేశమును గ్రహింపకుందువా?" అనెను.

"భగవన్, సత్యమే."

అప్పుడు బుద్ధుడు "పూర్వముకూడ నీవు కటుభాషిగా నుండుటకు కారణము పండితుల యుప దేశము గ్రహింపకుండుటయే. పాశ బద్ధుడవై ప్రాణములను కూడ కోల్పోయితివి" అని అతీత కథను ప్రకటీకరించెను.

అతీత కథ

పూర్వము బ్రహ్మదత్తుడు వారాణసిలో రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు జింకయై పుట్టి, మృగగణపరివృతుడై యరణ్యములో నివసించుచుండెను. ఒకనా డాయనసోదరి తనపుత్రుని గొని వచ్చి "అన్నా, వీడు నీమేనల్లుడు. వీనికి మృగమాయలు బోధింపు" మని యప్పగించెను. "నీవు నిర్దిష్టసమయమునకు రమ్ము. నీకు బోధ చేసెదను" అని బోధిసత్త్వుడు చెప్పెను. వా డాసమయమునకు బోవలేదు. తరువాత ఏడుదినములు బోధ చేసినను వాడు మృగమాయలు గ్రహింపలేదు. ఒకనాడు వా డటు నిటు దిరుగుచు పాశములో తగుల్కొనగా తల్లి చూచి అన్నవద్దకు బోయి, "అన్నా, నీమేనల్లునికి మృగమాయలు నేర్పలేదా?" అని యడిగెను. "ఆబుద్ధిహీనుని విషయమై చింతింపకు. వాడు మృగమాయలు గ్రహింప లేకపోయినాడు" అని పలికి అప్పటికిని వానికి నేర్పెడితలపు లేక బోధిసత్త్వు డీగాథ పలికినాడు :

ఎద్దాని కుండునో యెనిమిది డెక్క
లెవ్వని కమరు ననేక శృంగములు,
ఏడు జిత్తులతోడ నెగురు నెవండు,
అతనికి బోధింప నభిలాష లేదు.

మతి లేని యామృగమును వేటకాడు సంహరించి, దాని మాంసమును గొని చనెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశమును వెలువరించెను. అప్పటి మృగము ఇప్పటి పరుషభాషి యగు భిక్షువు. సహోదరి ఇప్పటి ఉప్పలవర్ణ. ఉపదేశ మిచ్చిన మృగము నేనే.

16 తిపల్లత్థ మిగ జాతకము

శాస్త కోసాంబీ బదరికారామములో విహరించు చుండగా శిక్షాకామి యగు రాహుల స్థవిరుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకప్పుడు శాస్త ఆలవి నగరముకడ అగ్గాలవ చైత్యమున విహరించుచుండ, ఉపాసికలు బిక్షునులు ధర్మోపదేశము వినుటకై విహారమునకు బోవుచుండిరి. ధర్మశ్రవణము పగటివేళ జరుగుచుండెడిది. కాలక్రమమున ఉపాసికలు, బిక్షునులు పోవుట మానుకొనిరి. భిక్షుకులు, ఉపాసకులు మాత్రము ధర్మశ్రవణార్థ ముండిపోయిరి. అటుపిమ్మట ధర్మశ్రవణము రాత్రివేళ జరిగెడిది. శ్రవణానంతరము స్థవిర భిక్షుకులు తమ తమ నివాసస్థానములకు పోయెడివారు. దహరభిక్షుకులు (కొద్ది వయసు వారు) ఉపాసకులతో పాటు ఉపస్థానశాలకు (దానశాలకు) పోయి పండుకొనెడివారు. వారు శయనించిన పిమ్మట కొందరు కొందరు బిగ్గరగా గుర్రు పెట్టెడివారు; కొందరు పండ్లు పట పట కొరికెడివారు; కొందరు కొలదిసేపు నిద్రించి లేచెడివారు. ఈవికార

ములను గమనించి కొందరు. బుద్ధునకు విన్నపము చేసిరి. "ఏ భిక్షువు అనుపసంపన్నతతో నిదురించునో అతడు పాచిత్తియము (ప్రాయశ్చిత్తమునకు తగినదోషము) నకు గురి యగు" నని భగవాన్ శిక్షాపదమును చాటింపించి కోసాంబికి వెడలెను.

భిక్షువులు ఆయుష్మాన్ రాహులునితో "ఆయుష్మన్, రాహుల, భగవాన్ శిక్షాపదమును చాటింపించినారు. ఇప్పుడు నీవు నీకొరకు నివాసస్థానము నన్వేషించుకొమ్ము" అని చెప్పిరి. ఇంతకు ముందు భగవానునియెడ గౌరవముచేతను, ఆయుష్మాన్ రాహులుడు శిక్షాకామి యగుటచేతను భిక్షువు లతడు తమ నివాసస్థానములకు వచ్చినప్పుడు అతని నెక్కువగా సత్కరించెడివారు. ఆయనకు చిన్న మంచము వేసెడివారు; తలక్రింద పెట్టుకొనుటకు చీవరము లిచ్చెడివారు; కాని శిక్షాపద ఘోషణ జరిగినపిమ్మట భయముచే నివాసస్థానముకూడ ఈయలేదు. నాతండ్రి దశబలధారి యని కాని, ధర్మసేనాపతి సారిపుత్రుడు నాయుపాధ్యాయుడని కాని, మహామౌద్గల్యాయనుడు నాయాచార్యుడని కాని, ఆనంద స్థవిరుడు నాపినతండ్రి యని కాని రాహులభద్రుడు భావించి వారిలో నెవరికడకును జనక, దశబలధారికి ఉపకరించు శౌచాగారములో బ్రహ్మవిమానమున ప్రవేశించునట్లు ప్రవేశించి అచ్చటనే యుండెను.

బుద్ధుల శౌచాగారద్వారములు బాగుగా మూసివేయుదురు. నేలమీద సుగంధము చల్లుదురు; పరిమళముతో గూడిన మాలికలను గూడ వేలాడదీయుదురు. రేయి యంతయు దీపము వెలుగుచుండును. రాహులభద్రు డచ్చట ఈవస్తువు లుండు నని కుటీరములో ప్రవేశింపలేదు; 'ఇప్పుడు నీవు నిజస్థానమునకు పొమ్ము' అని భిక్షువు లనుటచే వారియెడ గౌరవము కలవాడును, శిక్షాకామియు నగుటచేత నందులో నివసించెను. నడుమ నడుమ భిక్షువులుకూడ ఆయుష్మాన్ దూరమునుండి వచ్చుచుండుట చూచి పరీక్షింప దలచి, కస వూడ్చుచీపురు కాని, తట్టకాని వెలుపల బడవేయుచుండిరి; ఆయన వచ్చినపిమ్మట "ఆయుష్మన్, ఎవడు వీనిని వెలుపల బడవేసినాడు?" అని యడిగెడివారు. ఒకానొకడు "రాహులుడు ఈమార్గము వెంట వెళ్ళినాడు" అన్నప్పుడు రాహులుడు "నా కిది తెలియదు" అనక

వానిని తగినచోట నుంచి "భ_న్తే, నను క్షమింపుడు" అని వేడు చుండెడివాడు. ఆయన ఇట్టిశిక్షాకామి కావుననే ఆయన కుటీరములో నివసించుచుండెను.

శా_స్త అరుణోదయమునకు పూర్వమే శౌచాలయ ద్వారముకడ నిలిచి దగ్గెను. ఆయుష్మంతుడుకూడ దగ్గెను. "ఎవ రక్కడ?" అని బుద్ధు డనగా "నేను రాహులుడ" నని యతడు వెలుపలికి వచ్చి ప్రణామము చేసెను. "రాహులా. నీ వేల యిక్కడ నున్నావు?" "నివసించుటకు చోటు లేకపోవుటచే భ_న్తే, భిక్షువులు పూర్వము నన్ను సత్కరించెడివారు; కాని యిప్పు డాప_త్తిభయముచే నాకు నివాసస్థానమిచ్చుట లేదు. కాబట్టి ఈస్థానమున నెవ్వరు లేరని యిక్కడనే విశ్రమించుచున్నాను?"

భగవాన్ తనలో "ఈవిధముగా రాహులుని నిర్లక్ష్యము చేసిన భిక్షువులు ప్రవ్రజించిన అన్యకుల పుత్రుల నేమి చేయుదురో!" అని యోచింపగా ధర్మసందేశ ముత్పన్న మయ్యెను. కావున భగవాన్ ప్రాతఃకాలముననే భిక్షువుల నెల్లర నొకచోట సమావిష్టులను కావించి ధర్మసేనాపతితో "సారిపుత్రా, రాత్రి రాహులు డెక్కడ నుండెనో నీకు దెలియునా?" అనెను. "భ_న్తే, తెలియదు." "సారిపుత్రా, రాత్రి రాహులుడు శౌచాలయములో పండుకొన్నాడు. సారిపుత్రా, నీవు రాహులుని ఈవిధముగా విడిచిపెట్టి, బాలకులను ప్రవ్రజింప జేసి, ఏమి చేయుదువు. ఈస్థితి ఏర్పడినచో ఈశాసనమున ప్రవ్రజితులు ప్రతిష్ఠితులు కానేరరు. ఇక ముందు అనుపసంపన్నులను ఒకటి రెండు దినములు నీవద్ద నుంచికొని, మూడవనాడు వారికి నివాసస్థానము తెలియపరచి వారిని వెలుపల నిలుపుము," అని ఈయుపశాసనము చేసి మరల శిక్షాపదమును శా_స్త చాటింపించెను.

ఆసమయమున ధర్మసభలో గూరుచున్న భిక్షువులు రాహులుని ప్రశంస చేయుచుండిరి. "ఆయుష్మంతులారా, చూడుడు. ఈరాహులు డెంత శిక్షాకామియో! నీనివాసస్థానమునకు పొమ్ము అన్న తరువాత, 'నేను దశబలుని పుత్రుడను. శయనాసనములను నిర్ణయించుటకు మీా రెవరు? పొండు, మీారే వెడలిపొండు' అని యే భిక్షుకునకు ప్రత్యు_త్తర మీాయక, శౌచస్థానమునకు బోయి పండుకొన్నాడు!"

ఈప్రకారముగా వా రనుచుండునపుడు శాస్త ధర్మసభలోనికి వచ్చి, అలంకృతాసనముపై గూరుచుండి, "భిక్షువులారా, కూరుచుని యిప్పు డేమి సంభాషించుచున్నారు?" అని యడిగెను. "భన్తే, మ రేమియును లేదు. రాహులుడు శిక్షాకామి యగుటను గురించి మాటాడుచుంటిమి." "భిక్షువులారా, రాహులుడు కేవల మిప్పుడే శిక్షాకామి కాలేదు; పూర్వము పశువుకడుపున బుట్టినప్పుడుకూడా శిక్షాకామియే" అని శాస్త పలికి, అతీతకథ తెలిపెను.

అతీత కథ

పూర్వము మగధరాజు రాజగృహమును పరిపాలన చేయుచున్న పుడు బోధిసత్త్వుడు లేడికడుపున పుట్టి, మృగగణపరివృతుడై అరణ్యమున నివసించుచుండెను. ఒకనాడాయనసోదరి తనపుత్రుని దీసికొని వచ్చి "అన్నా, నీమేనల్లునికి మృగమాయలు నేర్పుము" అని కోరెను. బోధిసత్త్వుడు మంచి దని అంగీకరించి "నీవు నిర్దిష్టసమయమునకు రమ్ము" అని వానితో జెప్పెను. మాతులుడు చెప్పినసమయమునకు వాడు వచ్చి, మృగమాయలు గ్రహించెను.

వా డొకనా డరణ్యములో సంచరించుచు పాశమున జిక్కుకొని, పెద్దపెట్టున నరచెను. మృగగణ మాతనితల్లివద్దకు బరువెత్తి వృత్తాంతము తెలిపెను. ఆమె సోదరుని కడకు జని "అన్నా, నీమేనల్లుడు మృగమాయలు నేర్చినాడా?" అని యడిగెను. "నీవు కుమారుని విషయమై కీడు శంకింపవలదు. వాడు మాయలు బాగుగా గ్రహించి నాడు. నవ్వుచు ఇప్పుడే మరలిరాగలడు" అని బోధిసత్త్వు డీగాథ చెప్పెను.

భాగినేయుడు మూడు భంగులలోన
శయనింప గలవాడు; సకల మాయలను
ఎరిగినవా, డష్టఖురములవాడు
త్రాగెడివా డర్ధరాత్రమ్మునం దె
సలిలమ్ము; నాసికా శ్వభ్రము నుంచి
పృథ్విపై శ్వాసమ్ము పీల్చెడివాడు
శత్రువుం గికురించు షట్కళల్ చూపి.

ఈప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు భాగినేయుని శిక్షాగ్రహణమును జూపి, సోదరి నూరడించెను.

అక్కడ పాశములో జిక్కుకొన్నమృగపోతము నిష్పందముగా భూమిమీద నొకప్రక్కగా బండుకొని, కాళ్ళు చాపి, గట్టిగా బిగబట్టుకొని యుండెను. తనగిట్ట ప్రక్కన నేల రాచి, ధూళి గడ్డి రాలిచి, పురీషము వేసి, తల వాల్చి, నాలుక ఆడించుచు, ఒడ లెల్ల దుమ్ము గ్రమ్మ, ఊపిరి బిగబట్టి, పొట్ట మక్కలించి, గ్రుడ్లు తేలవేసి, మరణావస్థ ప్రదర్శించెను. నీలమక్షికములు గూడ చుట్టు మూగినవి. అక్కడక్కడ కాకులు వాలినవి.

లుబ్ధకుడు వచ్చి, చేతితో దానిపొట్టమీద కొట్టి, "ఉదయమే పాశములో బడిన ట్టున్నది. చచ్చిన ట్లున్నది" అని పాశము వదలించి "దీని నిక్కడనే కోసి మాంసము కొనిపోవుదు" నని భావించి, ఆకులు కట్టెలు నిస్సంశయముగా ప్రోగు చేయుచుండెను. మృగపోతము లేచి, నాలుగుకాళ్ళు జాడించి, ఒడలు విరిచి, మెడ సారించి, మహావాతమున ఛిన్నవలాహకమువలె వేగముగా తల్లికడకు బరుగెత్తెను.

"భిక్షువులారా, రాహులు డిప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ శిక్షాకామి" యని చెప్పి శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి, రెండు కథలను సరి పోల్చి, జాతక సారాంశమును వెలువరించెను. ఆకాలమున భాగినేయ హరిణపోతము ఇప్పటి రాహులుడు; తల్లి ఇప్పటి ఉత్పలవర్ణ; మాయామృగము నేనే.

17 మారుత జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచుండగా ఇరువురు వృద్ధ ప్రవ్రజితులను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

వా రిరువురు కోసల జనపదమునకు సంబంధించిన ఒకానొక అరణ్యావాసమున నుండిరి. ఒకని పేరు కాలుడు, రెండవయతని పేరు

జుణ్హా స్థవిరుడు. ఒకనాడు జుణ్హుడు కాలస్థవిరునితో "భన్తే, కాల, శీతము ఎప్పుడు వచ్చును?" అనెను. "కాలమున (కృష్ణపక్షమున)" అని యతడు చెప్పెను. ఒకనాడు కాలుడు "జుణ్హా, ఎప్పుడు శీతము వచ్చును?" అనెను. "జుణ్హాలో (జ్యోత్స్నలో) శుక్లపక్షములో" అని యతడనెను. వారుసంశయము తీరక శాస్తకడకు జని, ప్రణామము చేసి, "భన్తే, శీత మెప్పుడు వచ్చును?" అని యడిగిరి. వారిమాటలు విని శాస్త "భిక్షువులారా, నేను పూర్వమే మీయీప్రశ్నకు సమాధాన మిచ్చినాను. కాని, పూర్వజన్మమున మరుగుపడి యుండుటచే మీకాసమాధానము జ్ఞప్తిలో లేదు" అని, పూర్వజన్మకథ వివరించినాడు.

అతీత కథ

పూర్వకాలమున నొకానొక పర్వతపాదమున నొకే గుహలో సింహము పులియు మైత్రితో నుండెను. ఆపర్వతపాదముననే బోధిసత్త్వుడు నివసించుచుండెను.

చలినిగూర్చి యొకనా డామిత్రులనడుమ వివాద ముప్పతిల్లెను. కృష్ణపక్షమునందే చలి యుండు నని పులి యనెను. శుక్లపక్షమునందే చలి యుండునని సింహము పలికెను. అవి రెండును వివాదము పరిష్కరించుకొన జాలక బోధిసత్త్వుని వేడుకొన్నవి. ఆయన యీగాథ పలికినాడు.

పక్షద్వయమ్మున పవనమ్ము వీచు
చున్నవేళల చలి యుద్భూత మగును;
ఉభయుల కథనంబు యుక్తి యుక్తంబె.

ఈవిధముగా బోధిసత్త్వు డామిత్రద్వయమునకు శాంతి సమకూర్చెను.

శాస్త «భిక్షువులారా, నేను పూర్వమే మీయీప్రశ్నకు సమాధాన మిచ్చినాను» అని ధర్మోపదేశము చేసి, ఆర్యసత్యములను ప్రకటించిన పిదప ఇరువురు స్థవిరులు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు లయిరి. శాస్త సభ చేసి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి వ్యాఘ్రము ఇప్పటి కాలస్థవిరుడు; సింహము ఇప్పటి జుణ్హా స్థవిరుడు. ప్రశ్నోత్తరము లిచ్చిన తపస్వి నేనే.

18 మతకభత్త జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచుండగా శ్రాద్ధమును గురించి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆకాలమున మానవులు గొర్రెలు మేకలు మొదలగువానిని చంపి చనిపోయిన బంధువుల స్మరణార్థము శ్రాద్ధములు పెట్టుచుండిరి. లోకు లట్లు చేయుచుండుట చూచి భిక్షువులు శాస్తతో "భన్తే, జనులు జంతువులను వధించి శ్రాద్ధములు పెట్టుచున్నారు. దీనివలన భన్తే, వారికి ఉన్నతి కలుగునా?" అనిరి. "భిక్షువులారా, శ్రాద్ధములు పెట్ట వలె ననువిచారముకన్న ప్రాణహాని చేయువానికి ఏమాత్రము లాభ ముండదు. పూర్వకాలమున పండితులు ఆకసమున గూరుచుండి ధర్మోపదేశము చేసి, ప్రాణహాని దోష మని నిరూపించి, సకలజంబూ ద్వీప వాసులను ఈకర్మనుండి నివారించిరి. ఇప్పు డావిషయము పూర్వ జన్మమున మరుగుపడి యుండుటచే మరల ఆకర్మ ప్రాదుర్భవించినది" అని పలికి, శాస్త పూర్వకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా వేదత్రయపారంగతు డగుబ్రాహ్మణు డొకడు జగద్విఖ్యాతాచార్యు డయి, మరణించిన పితృపితామహాదులకు పిండప్రదానము చేయబూని, మేకను తెప్పించి, శిష్యులతో "నాయనలారా, ఈమేకను నదికి గొని పోయి, స్నానము చేయించి, మెడలో పూలదండ వేసి, తినుటకు ధాన్యము పెట్టి పంచాంగుళిచిహ్నము లుంచి, తీసికొని రండు" అనెను. మంచిదని వారు దానిని నదికి గొనిపోయి కడిగి, తుడిచి, తీరమున నిలిపిరి. మేక తన పూర్వకర్మమును విచారించి, యిట్టి దుఃఖము నేటితో తొలగిపోవు నను సౌమనస్యమున కుండ బ్రద్దలు చేసినధ్వని వలె బిగ్గరగా నవ్వి యీబ్రాహ్మణుడు నను బట్టుకొని నావలన వ్యథ నొందు నని పెద్దపెట్టున నేడ్చెను. అంతట మాణవకులు మేకతో

"మిత్రమా, నీవు బిగ్గరగా నవ్వితివి, బిగ్గరగా నేడ్చితివి. ఏల నవ్వితివి, ఏల యేడ్చితివి?" అనిరి. "మీయాచార్యుని సన్నిధిలో నన్ను ప్రశ్న నడుగుడు" అని అజము పలికెను.

వారు దానిని గొనిపోయి ఆచార్యునితో ఆసంగతి చెప్పిరి. వారి పలుకులు విని ఆచార్యుడు మేకను జూచి "నీ వేల నవ్వినావు, ఏల యేడ్చినావు? అని యడిగెను.

పూర్వజన్మ జ్ఞానముచే మేక బ్రాహ్మణునితో నిట్లు చెప్పెను: "బ్రాహ్మణోత్తమా, నేను నీవలెనే పూర్వజన్మమున మంత్రములలో ఆరితేరిన బ్రాహ్మణుడనై పుట్టి, పితృపితామహులకు పిండప్రదానము చేయుదు నని మేకను కోసి పెట్టితిని. ఒక్క మేకను కోయుటచే నాకు 500 పర్యాయములు శిరశ్ఛేదము సంభవించినది. ఇది తుదిజన్మ. ఈనాడే నాదుఃఖవిమోచన మగు నని తెలిసికొని నవ్వినాను. ఒక్క మారు నే నజవధ చేయుటచే పంచశతవారములు తల తెగిననాకు నేటితో దుఃఖవిమోచన మగుచుండగా, నీవు నన్ను వధించి ప్రతి ఫలముగా నేనూరుమార్లు శిరశ్ఛేదము పొందుదు వనుజాలిచే దుఃఖించితిని."

"అజమా, భయపడకుము, నిన్ను చంపను."

"బ్రాహ్మణోత్తమా, ఏ మనుచున్నావు? నీవు నన్ను చంపినను చంపకున్నను మరణమునుండి తప్పించుకొన జాలను".

"అజమా! నీకు భయము లేదు. నిన్ను రక్షించుటకు నీవెంట వత్తును".

"బ్రాహ్మణోత్తమా, నీసంరక్షణశక్తికన్న నాపాపము మహాబల వత్తరము".

బ్రాహ్మణుడు మేకను విప్పి, దీని నెవ్వరును చంపకుండ జూడవలె నని అంతేవాసులను దీసికొని దానివెంట తిరుగజొచ్చెను. ఒకానొక పాషాణోపరి భాగమున మొలచిన మొక్కలను ఆకులను తినుటకై మేక మెడ చాపెను. ఆక్షణమున పాషాణముమీాద పిడుగు పడెను. శిలాశకల మెగిరి వచ్చి మేక మెడను ఖండించెను. జనులు గుమి గూడిరి.

అచ్చట వృక్షదేవతగా నివసించుచున్న బోధిసత్త్వుడు నిజప్రభావ

ముచే ఆకాశమున బ్రహ్మపీఠము వేసికొని కూరుచుండి చూచువారితో "ఈజీవు లెల్లరు పాపఫలమును గుర్తెరింగినవారు, ప్రాణిహింస చేయకుందురు గాక" అని మధురస్వరమున ధర్మము నుపదేశించుచు ఈగాధ పలికెను:

ప్రాణిజాతంబు గ్రహియించు పక్షమందు
జన్మము వ్యధా కరం బని, చంప లేదు
ప్రాణి వేరొక ప్రాణిని—ప్రాణఘాత
చేయువారలు దుఃఖంబు చెందవలయు.

ఈప్రకారముగా మహాసత్త్వుడు నిరయభయము చూపి, ధర్మము నుపదేశించెను. ఆధర్మసందేశమును విని మానవులు నిరయభీతులై ప్రాణహింస మానిరి. బోధిసత్త్వుడు ధర్మము బోధించి, మహాజనమును సుశీలమున ప్రతిష్ఠించి, నిజకర్మానుసార మగుపదవిని జెందెను. మహాజనము బోధిసత్త్వుని యుపదేశము ననుసరించి దానాదిపుణ్యకార్యములు చేయుచు దేవనగరము జేరెను.

ఈప్రకారముగా మహాసత్త్వుడు నిరయభయము నిరూపించి, ధర్మోపదేశము చేసెను. లోకు లాయుపదేశము విని, నిరయభయము పొంది, జీవహింస మానిరి. బోధిసత్త్వుడుపదేశ మిచ్చి, మానవులను శీలమున ప్రతిష్ఠించి, నిజకర్మానుసారముగా పరలోకమునకు బోయెను.

జనసమూహముకూడ బోధిసత్త్వుని యుపదేశానుసారముగా నాచరించుచు, దానాదిపుణ్యకార్యములు చేయుచు, దేవనగరమునకు బోయిరి.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకసారాంశమును వెలువరించి "ఆకాలమున నేను వృక్షదేవతగా నుంటి" ననెను.

19 అయాచితభత్త జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, దేవతాప్రీతికై చేయు బలి కర్మలను గురించి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆకాలమున వర్తకులు వ్యాపారార్థము పోవు సమయమున జంతువులను దేవతలకు బలి ఇచ్చి "మేము విఘ్నబాధ లేకుండ ధనము సంపాదించి తిరిగి వచ్చుపక్షమున మఱల మీకు బలి సమర్పింతుము" అని మ్రొక్కుకొని పోవుచుండెడివారు. ఆతంకములు లేకుండ ధనము పూర్ణముగా సంపాదించి మరలి వచ్చి ఇది దేవతానుగ్రహముచే జరిగినది అని భావించి అనేక జంతువులను బలి యిచ్చుచుండెడివారు. అయ్యది గమనించి భిక్షువులు భగవానునితో "భన్తే, ఈ బలికర్మ వలన ఏమైనను ప్రయోజనమున్నదా?" అనిరి. భగవాన్ అతీతకథ ఇట్లు చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము కాశీరాజ్యమున నొకానొక గ్రామములోని కుటుంబి యొకడు ఊరిమొగదల నున్న వటవృక్షముమీది దేవతకు బలి యొసగుదు నని ప్రతిజ్ఞ చేసినాడు. అనంతర మాతడు బహుజంతువులను వధించి ప్రతిజ్ఞావిముక్తు డగుటకై వృక్షమూలమునకు జనినాడు. వృక్షదేవత చెట్టుపంగలో నిలిచి, యీగాథ పలికెను :

> మోక్షకామము కలదేని మొదటి నుండి
> ముక్తుడవు కమ్ము; చేయుచో మోక్షయత్న
> మంత కంతకు బద్ధుడ వగుదువు సుమి;
> ధీరు లగువార లీగతి కారు ముక్త,
> లలసులకు ముక్తి బంధన మగును కాదె!

నాటినుండి మనుజులు ప్రాణివధ విరమించి, ధర్మమార్గమున చరించి దేవనగరము జేరిరి.

ఆ సమయము నుండియు మానవులు ఈ ప్రకారముగా జీవహింస నుండి తొలగి ధర్మానుసారముగ ప్రవర్తించుచు దేవనగరమునకు పోయిరి. శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, జాతక సారాంశమును వెలువరించి «ఆ కాలమున నేనే వృక్షదేవతగా నుంటిని» అని సమాప్తి చేసెను.

20 నలపాణ జాతకము

శాస్త కోసల జనపదమున పర్యటన చేయు సమయమున నలక-పాన గ్రామము చేరి, నలక-పాన పుష్కరిణికడ కేతకవనమున విహారము చేయుచున్న సమయమున నల దండమునుగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆ కాలమున భిక్షువులు నలక-పాన పుష్కరిణిలో స్నానము చేసి సూదులు పెట్టు గొట్టములు శుద్ధము చేయుటకై నాళములు తెండని శ్రమణులతో చెప్పి దండములకు అడ్డుగా ఛేదములుండుట చూచి శాస్త కడకు చని "భన్తే, మేము సూది గొట్టములు తయారు చేయుటకై నాళములు తెప్పించితిమి. అవి క్రింది నుండి పై వఱకును పగుళ్ళతో నున్నవి. దీనికి కారణమేమి?" అనిరి. "భిక్షువులారా, ఇది నా పురాణ నిశ్చయ ఫలితమని శాస్త అతీత కథ చెప్పినాడు:

అతీత కథ

పూర్వ మిచ్చట సాంద్రారణ్య ముండెడిదని ప్రతీతి. పుష్కరిణి లోనికి దిగినవారి నందరిని జలరాక్షసుడు భక్షించెడివా డట. ఆకాల మున బోధిసత్త్వుడు రోహితమృగ ప్రమాణము కల కపిరాజయి, 80 వేలవానరముల కహాయము కలుగనీకుండ వానికి నాయకుడయి యరణ్యమున నివసించుచుండెను. ఆయన వానరవర్గమునకిట్లుపదేశించెను: "నాయనలారా, ఈయరణ్యమున విషవృక్షములు, రాక్షసా

ధిష్ఠితము లయిన సరస్సులు కలవు. ఇదివరలో మీరు తిననిపండ్లు కన బడినను, మున్ను త్రాగనిజలము కానవచ్చినను నాకు దెలుపకుండ నారగింపవద్దు." వానరములు సరే అన్నవి.

ఒకనాడు నూతనస్థానమునకు జేరి పగ లంతయు పయనించుటచే వానరములు దప్పిగొని, నీటికై వెదకుచుండగా సరస్సు కానవచ్చినది. అవి నీరు త్రాగక బోధిసత్త్వుడు వచ్చువరకును వేచియుండెను. ఆయన చేరవచ్చి నీరు త్రాగ రేమి అన్నాడు. "మీరాక కెదురు చూచుచున్నాము" అని వానరము లన్నవి. మంచి దని బోధిసత్త్వుడు పుష్కరిణి చుట్టును తిరిగి, అడుగు జాడలు నీటిలోనికి బోవుటే కాని పైకి రాకుండుట కనిపెట్టి అది రాక్షసాధిష్ఠిత మని తలచి, "మీరు నీరు త్రాగకుండుట మే లయ్యెను. ఇది రాక్షసపరిగృహీతము" అని పరివారముతో బలికెను.

వానరములు నీటిలోనికి దిగ వని ఉదకరక్షస్సు గ్రహించి, నీలోదరము, పాండురముఖము, సురక్తవర్ణ హస్తపాదములు, భీభత్సదర్శనము నగునాకృతి దాల్చి, యుదకములోనుండి యీవలకు వచ్చి, "ఏల యిక్కడ గూరుచున్నారు? దిగి నీరు త్రాగ రేమి? అనెను".

"నీవు జలరక్షస్సువు కావా?"

"అవును."

"ఈనీటిలో ప్రవేశించినవారి నందరిని నీవు మ్రింగుదువు కాదా?"

"అవును, చిన్నిపిట్టలు మొదలు పెద్దజంతువులవరకు దేనిని విడ వను. నీటిలోని కెవరు వచ్చినను భక్షింతును. మిమ్ములనందరను మ్రింగుదును."

"మమ్ము భక్షింపలేవు."

"నీరు త్రాగి చూడుడు."

"ఉదకము త్రాగుదుము, కాని నీకు వశము కాము."

"అగుచో జల మెట్లు త్రాగుదురు?"

"దిగి నీరు త్రాగుదు మనుకొంటివా? నీటిలోనికి మేము దిగనే దిగము. నాళదండములు కొని, తామరతూడునుండి సలిలము త్రాగు నట్లు నీసరోవరజలము త్రాగివేయుదుము. నీవు మమ్ము భక్షింపలేవు" అని తెలిపి, శాస్త అభిసంబుద్ధు డగు స్థితిలో ఈగాథలో మొదటి

రెండుచరణములు పలికెను.

లోనికిం బోవు చిన్నె లే కాని, పైకి
చిహ్నములు కానరాకుంటచేత మేము
నాళములతోడ నీరమ్ము గ్రోలువార,
మీరు మమ్ముల నింక హింసింప లేరు.

ఇట్లు పలికి బోధిసత్త్వుడొక నాళదండము తెప్పించి, దశపారమితలను స్మరించి, ప్రతిజ్ఞ చేసి, నోటితో బెత్తములోని కూదెను. తోడనే నాళము కణుపులు వీడి సుషిర మయ్యెను. ఈప్రకారముగా ఆయన అన్నిటికిని బెజ్జము లేర్పడునట్లు చేసెను. అనంతరము పుష్కరిణిచుట్టును తిరిగి, ఈప్రాంతములలో మొలచు నళము లన్నియు సుషిరము లగుగాక యని యాన తిచ్చెను. బోధిసత్త్వుల హితభావనలు మహత్తరము లగుటచే నాజ్ఞలు నెరవేరును. సరోవరము చుట్టును పెరిగిన నళము లన్నిటికిని ఛిద్రము లేర్పడెను,

ఇట్లాన తిచ్చి, బోధిసత్త్వుడు నళదండము చేత బట్టుకొని కూర్చుండెను. 80 వేల వానరములును చేతులలో బెత్తములు పట్టుకొని సరోవరముచుట్టును గూర్చుచుండెను. బోధిసత్త్వుడు బెత్తపు గొట్టముద్వారా నీరు త్రాగునపుడు వానరములుగూడ నీరు త్రాగినవి.

ఉదకరక్షస్సున కేదియు లభింప లేదు. వాడు కోపముతో నిజనివాసమునకు బోయెను. బోధిసత్త్వుడు సపరివారముగా నరణ్యమున బ్రవేశించెను.

"భిక్షువులారా, ఈకాండములకు రంధ్రములుండుట నా పురాణ నిశ్చయఫలితము" అని శాస్త్ర ధర్మోపదేశముచేసి రెండు కథలు సరిపోల్చి జాతక సారాంశమును వెలువరించెను.

ఆకాలమున ఉదక రక్షస్సు దేవదత్తుడు 80 వేల వానరములు బుద్ధ పరిషత్తు. ఉపాయకుశలు డైన కపిరాజు నేనే.

21. కురుంగ మిగ జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహారము చేయుచుండగా దేవదత్తునిగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకానొక సమయమున ధర్మసభలో కూర్చుండి భిక్షువులు దేవదత్తుని నింద చేయుచుండిరి. "ఆయుష్మంతులారా, దేవదత్తుడు తథాగతుని వధార్థము ధానుష్కులను నియోగించి, శిలలు విసిరించి, ధనపాల కుంజరమును మీాదికి విడిచి, బహువిధముల తథాగతుని వధించుటకై ప్రయత్నము చేయుచున్నాడు" అనిరి. బుద్ధుడు అటుగు దెంచి పరచిన ఆసనముపై కూర్చుండి వారిని చూచి "భిక్షువులారా, ఇప్పు డేమి సంభాషించుచున్నారు?" అని యడిగెను. "భన్తే, దేవదత్తుడు తమ సంహారము కొరకు ప్రయత్నించుచున్నాడు. కావున మేము వానిని నిందించుచున్నాము" అని విన్నవించిరి. "భిక్షువులారా, దేవదత్తుడు కేవలము ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ నన్ను వధించుటకై యత్నము చేసినాడు; కాని కృతార్థుడు కాలేక పోయినాడు" అని శాస్త అతీత కథను వివరించెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు కురంగ మయి, అరణ్యాయతనమున ఫలములు తినుచు నివసించుచుండెను. ఒకనొకసమయమున కురంగము సేపణ్ణి వృక్షఫలములు తినుచుండెను. ఒక గ్రామవాసి యగుమృగయుడు వృక్షమూలమున మృగపాదచిహ్నములు చూచి, వృక్షముపై అట్టకము కట్టి, యచట కూరుచుండి, ఫలములు తిని వచ్చుజంతువులను శూలముతో పొడిచి చంపి, మాంస మమ్మి జీవించుచుండెను. ఒకనాడు బోధిసత్త్వుని పాదచిహ్నములు వృక్షముక్రింద జూచి, పైన అటక కట్టి, ఉదయమే భోజనము చేసి, బల్లెము పట్టుకొని పోయి, చెట్టుమీాది యటకపై కూరుచుండెను. బోధిసత్త్వుడు ఫలములు తినవచ్చెను. కాని త్వరపడి

చెట్టువద్దకు బోవక "అట్టకలుబ్ధకులు చెట్లమీాద అటకలు కట్టుదురు. ఇట్టి యుపద్రవ మిచట సంభవించు నేమో" యని పరిశీలించుటకై దూరముగా నిలిచెను. పైనుండి వేటకాడు సేపణ్ణి ఫలములను కోసి, బోధిసత్త్వుని వద్దకు విసరెను. "ఈపండ్లు వచ్చి నాముందు పడినవి. పైన మృగయుడు లేడు కదా!" అని మాటిమాటికిని చూచుచు, వేటకానిని గనిపెట్టియు చూడనట్లు నటించి "వృక్షరాజమా, ఇదివరలో నీవు లంబమానలతికవలె ఫలములను సూటిగా నేల రాల్చుచుంటివి. ఇప్పుడో వృక్షధర్మమును విడిచినావు. కావున నేను వేరొకవృక్షమూల మునకు జేరి, ఆహారము వెదకికొందును" అని యీగాథ పలికెను :

నీవు వృక్షమ, మెందుగ నేలమీాద
రాల్చుచున్న ఫలాలు కురంగ మెరుగు.
పోవుదును నేను వేరొక భూరుహమ్ము
జేర, నీపండ్లు నాకు రుచింప లేదు.

అంతట లుబ్ధకు డట్టకమునుండియే బల్లెము విసరి "పో, నేటికి తప్పించుకొన్నావు" అనెను. బోధిసత్త్వుడు వెను దిరిగి యాగి "సరి తప్పిపోయినావు. అష్టమహానిరయములు, షోడశోపనరకములు, పంచ బంధనములు తప్పవు" అని పలికి, వేగముగా జనెను. వేటకాడు తన యిచ్చ వచ్చిన చోటికి బోయెను.

«భిక్షువులారా, దేవదత్తుడు కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ నావధ కోసమై ప్రయత్నించినాడు. కాని కృతార్థుడు కాలేదు» అని బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి రెండుకథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశమును వెలువరించెను. ఆకాలమున మంచెపై నుండి వేటాడు వాడు ఇప్పటి దేవదత్తుడు. కురంగమృగము నేనే.

22 కుక్కుర జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుండగా జ్ఞాతులను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆకథ పంద్రెండవ నిపాతమున మద్రసాల జాతకమున (465) వచ్చును. ఇక్కడ వర్తమాన కథాస్థాపన మయినపిమ్మట అతీత కథ చెప్పబడినది.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు పూర్వకర్మవలన కుక్కకడుపున పుట్టి, అనేకశతకుక్కుర పరివృతుడై మహాశ్మశానమున నివసించుచుండెను. ఒకనాడు శ్వేత సైంధవయుక్తము, సర్వాలంకార పరిమండితము నగురథ మెక్కి రాజు ఉద్యానమునకు బోయి, అచ్చట పగలు క్రీడించి, సూర్యుడ స్తమించినపిదప నగరిలో బ్రవేశించెను. సేవకులు రథవర్తము విప్పకుండ రథమును రాజాంగణముననే యుంచిరి. రాత్రి వర్షము కురియుటచే సామానులు తడిసినవి. రాజుగారి శునకములు పైనుండి దిగి సామానుల చర్మము నమలి మ్రింగినవి. మరునాడు సేవకులు రాజుతో "దేవా, నిర్గమనముద్వారా జలదారిగుంట శునకములు ప్రవేశించి, రథచర్మమును నమలినవి" అని చెప్పిరి. రాజు కోపించి, "కనపడిన ప్రతిశునకమును కొట్టివేయుడు" అని యానతిచ్చెను. నాటినుండి శునకముల కాపద యేర్పడెను. కుక్కలు మహాశ్మశానమునకు బోయి బోధిసత్త్వుని సన్నిధికి జేరుకొన్నవి. "ఇందరు వచ్చినారు, కారణ మేల?" అని ఆయన యడిగెను. "రాజాంగణమున రథచర్మాదులను కుక్కలు నమలిన వని కుపితుడై రాజు శునకవధ కాజ్ఞ యిచ్చినాడు. అనేక శునకములు నశించినవి. మహోపద్రవము బయలుదేరినది" అని యవి చెప్పినవి.

బోధిసత్త్వుడిట్లు యోజించెను: "రాజాంగణములోనికి బోవుటకు బయటికుక్కల కవకాశము లేదు. లోపల రాజనివేశములోని కుక్కలే యీపని చేసి యుండవచ్చును. నిజమైనచోరులకు దండన లేదు; అన్యులకు మరణము సిద్ధించుచున్నది, కావున నిజమైనచోరులను రాజుకు జూపి, జ్ఞాతిసంఘమునకు ప్రాణదానము చేయుదును గాక."

బోధిసత్త్వుడు శునకముల నోదార్చి "మీరు భయపడవలదు. మీకు నే నభయము తెత్తును. నేను రాజును చూచి వచ్చువరకును మీ రచ్చటనే యుండుడు" అని బయలుదేరి దశపారమితలను స్మరించి, మైత్రీభావ పురస్సరముగా ఏకాకిగా పోవుచు "నాపై కఱ్ఱగాని, రాయి గాని. వేయనున్నహస్తము పైకి లేవకుండుగాక" అని నగరములోనికి జేరినప్పు డెవ్వడును కోపింపలేదు.

శునకవధ కానతిచ్చి రాజు న్యాయసభలో గూరుచుండెను. బోధిసత్త్వుడు సూటిగా నచ్చటికే పోయి రాజపీఠముక్రింద దూరెను. రాజపురుషులు శునకమును బయటికి తరుమ నుద్యుక్తు లయిరి. రాజు వారిని వారించెను. బోధిసత్త్వుడు సమాశ్వాసము చెంది, పీఠముక్రింది నుండి యీవలకు వచ్చి రాజునకు నమస్కరించి "దేవా, కుక్కలను హతము చేయించుచున్నది మీరేనా?" అనెను. "అవును నేనే." "నరేంద్రా, వానియపరాధ మేమి?" "నారథ పరివారచర్మమును వారలను కుక్కలు నమిలివేసినవి." "నమలినవానిని మీరు గురుతించితిరా?" "నాకు తెలియదు." "దేవా, ఇవి ఈపని చేసిన వని తెలియనప్పుడు, కనబడినవాని నెల్ల సంహరించుట యుక్తము కాదు." "కుక్కలాపని చేయుటచే అన్ని శునకములను సంహరింపవలసి వచ్చినది." "మీపరిజనులు అన్నిటిని చంపుదురా, కొన్నిటినే చంపుదురా?" "మాయింటి కుక్కలను మాత్రము చంపరు." "మహారాజా, అన్నిటిని వధింతు రని ఇప్పుడే తమరు సెల విచ్చినారు. కాని తమయింటి కుక్కలను మాత్రము చంప రనుచున్నారు. కావున తాము 'అగతి గమనము' చేయుచున్నారు. అది న్యాయము కాదు. రా జనగా తులాదండమువలె నుండవలెను. ఇప్పుడు రాజశునకములు దండనము తప్పించుకొన్నవి. దిక్కు లేనిశునకములు చచ్చినవి. ఈన్యాయము సర్వకుక్కురములకును వర్తించుట లేదు" అని మహాసత్త్వుడు మధురస్వరమున

“దేవా, మీరు చేయునది ధర్మసమ్మతము కాదు” అని రాజున కుపదేశపూర్వకముగా నీగాథ పలికెను:

రాజకుల మందు నెయ్యవి రక్షితములు
వర్ణము బలంబు గలిగినవాని విడిచి
మమ్మె చంపుట కుక్కుర మారణంబె?
అధిక దుర్బల పశువధ మగును గాని.

బోధిసత్త్వుని వాక్కులు విని రాజు “పండితోత్తమా, ఇవి రథచర్మములను కొరికిన వని మీకు తెలియునా?” అనెను. “తెలియును.” “ఏవి?” “మీయింట నుండు శునకములు.” “అవి నమలినట్లు మీ కెట్లు తెలియును?” “మీకు ఋజువు చేయుదును.” “పండితోత్తమా, ఋజువు చేయుడు.” “మీ కుక్కలను బిలువ నంపుడు. మజ్జిగ, దర్భాంకురములు తెప్పింపుడు.”

అవి వచ్చినంతనే బోధిసత్త్వుడు “ఈగడ్డి రుబ్బించి, మజ్జిగలో కలిపి, మీకుక్కలచే త్రాగింపుడు” అని పలికెను.

రాజాప్రకారమే చేయించెను. అది త్రాగి కుక్కలు కక్కుకొన్నవి. అందు చర్మపుముక్కలు కానవచ్చెను. రాజు సంతుష్టుడై “ఇది సంపూర్ణ బుద్ధుని తీర్పువలె నున్నది” అని బోధిసత్త్వునకు శ్వేతచ్ఛత్ర మిచ్చి పూజించెను. మహాసత్త్వు డాయనకు తేసకుణ జాతకము (521) లోని ధర్మములు చెప్పి, పంచశీలము లిచ్చి శ్వేతచ్ఛత్రమును తిరుగ నిచ్చి వేసెను.

రాజు మహాసత్త్వుని ధర్మకథనము విని సమస్తజంతువులకు నభయ మిచ్చి, బోధిసత్త్వుడు మొదలు సర్వశునకములకు తన భోజనమువంటి నిత్యభోజన మేర్పాటు చేసి, ఆయన యుపదేశముల ప్రకారము సిద్ధుడై, దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు, తుదకు దేవలోకము నొందెను.

కుక్కురోపదేశము పదివేల సంవత్సరములవరకును ప్రవర్తిల్లెను. బోధిసత్త్వుడు జీవితాంతమున యథాకర్మం గతో.

“భిక్షువులా, తథాగతుడు కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ జ్ఞాతుల కుపకారము చేసియుండెను” అని బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరి పోల్చి, జాతకసారాం

శమును వెలువరించెను. ఆకాలమున రాజు ఇప్పటి ఆనందుడు. మిగిలినవార లెల్ల బుద్ధపరిషత్తు. కుర్కురము నేనే.

23 భోజాజానీయ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచుండగా హీనప్రయత్నుడగు భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆకాలమున శాస్త ఆభిక్షువును పిలువనంపి "భిక్షూ, పూర్వసమయమున పండితులు సామర్థ్యముచే బాహ్యాకార్యములందు గూడ శ్రద్ధావంతు లయియుండిరి; నష్టములు వచ్చినను, ప్రయత్నము విడిచెడివారు కారు" అని అతీతకథ వివరించినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణాసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు భోజాజాయనేయకులమున బుట్టి, సర్వాలంకార సంపన్నమై వారణాసీ ప్రభువునకు మంగళాశ్వ మయ్యెను. లక్షనాణెముల విలువ గల బంగరుపళ్ళెములో మూడుసంవత్సరముల నాటి శాలితండులములతో రససంపన్న మగుభోజన మాయశ్వమునకు బెట్టెడివారు. చతుర్విధ సుగంధద్రవ్య పరివిప్త మైనశాలలో అశ్వము నిలిచెడిది. అశ్వశాలచుట్టును రక్తకంబళములు, తెరలు వేసి, పైభాగమున సువర్ణ తారకాఖచిత మైన చాందినీ కట్టిరి. గోడలమీాద పరిమళ పుష్పదామములు వ్రేలాడదీసిరి. సుగంధతైల ప్రదీపములు నిరంతరము వెలుగు చుండెడివి. కాశీరాష్ట్రమును వాంఛింపని రాజు లేడు. ఒకసమయమున ఏడుగురురాజులు వారాణాసిని చుట్టుముట్టి "మాకు రాజ్య మిత్తువా, యుద్ధము చేయుదువా?" అని వార్తనంపి

ప్రభువునకు సందేశ మంపిరి. అమాత్యులను సమావేశపరచి రాజు "ఇప్పు డేమి చేయుద?" మని యడిగెను. "దేవా, మీరు యుద్ధము లకు ముందుగా పోవరాదు. అయశ్వారోహిని తోలుత పంపుడు. అతనికి శక్తి లేనిచో తరువాత యోచింతము" అని వారు చెప్పిరి.

అశ్వారోహిని బిలిపించి రాజు "బాబా, ఏడుగురు రాజులతో నీవు యుద్ధము చేయగలవా?" అని యడిగెను.

"దేవా, తమసైంధవము నిచ్చినచో ఏడుగురు రాజులతో నే కాదు—సకలజంబూద్వీప రాజులతో యుద్ధము చేయగలను."

"బాబా, సైంధవమే కాదు—నీ యిచ్చవచ్చిన యేయశ్వము నైనను తీసికొని యుద్ధము చేయుము."

"చిత్తము, దేవా!"

అతడు ప్రాసాదము దిగి, సైంధవము నీవలకు రప్పించి, సన్నాహము చేయించి, తానుగూడ సంసిద్ధుడై, గుఱ్ఱ మెక్కి, నగరము వెలుపడి, మెరపువలె ప్రథమస్కంధావారమును భేదించి మొదటి రాజును సజీవముగా పట్టుకొని వచ్చి, నగరమున సైనికుల కప్పగించెను. అశ్వారోహి మరల జని రెండవస్కంధావారమును భేదించి, క్రమ క్రమముగా నలుగురు రాజులను పట్టుకొన్నాడు. అయిదవరాజును అరవరాజును పట్టుకొను నప్పుడు సైంధవమునకు ప్రహారము తగిలెను. రక్తము కారి బాధ పుట్టెను. అశ్వారోహి సైంధవమును రాజ ద్వారముకడ పండుకొనబెట్టి, సన్నాహము సడలించి, వేరొక యశ్వ మును సన్నద్ధము చేయసాగెను.

బోధిసత్త్వుడు నేలమీద నొకప్రక్కన బండుకొని యుండి, కన్నులు తెరచి, అశ్వారోహి చేయుచున్నపని గ్రహించి, "ఈతడు సన్నాహము చేయుచున్నయశ్వము ఏడవ స్కంధావారమును భేదింపలేదు. నేను సాధించినదానిని పాడుచేయును. అప్రతిము డైనయీరాతు చని పోవును. రాజు పరహస్తగతు డగును. నేను తప్ప వేరొకయశ్వము ఏడవ శిబిరమును పడద్రొక్క లేదు, ఏడవరాజును పట్టలేదు" అని ఆలోచించి, "ఆర్యా, అశ్వికా, నేను నెరవేర్చినదానిని నాశము కానీయకుము. నన్ను పాదములమీద నిలిపి, కవచాదులు సంధిం పుము" అని యీగాథ పలికెను:

బాణములు గ్రుచ్చుకొని నేల బడిన గూడ
మంగళాశ్వమె అన్నితురంగమముల
కన్న శ్రేష్ఠము సారథి, కాన నన్ను
సొంపు మీరగ సజ్జీకరింపవలయు.

అశ్వమును లేవనెత్తి రాతు గాయమునకు కట్టు కట్టి, సుసన్నద్ధము చేసి, ఆరోహించి, యేడవశిబిరమును ఛేదించి, ఏడవరాజును సజీవముగా పట్టుకొని నిజసైనికుల కప్పగించెను. రాజు వచ్చినపుడు బోధిసత్త్వుడు "దేవా, ఏడుగురు రాజులను సంహరింపవలదు. ప్రమాణము చేయించి పంపుడు. మాయిరువురి గౌరవములను అశ్వారోహిని పొందనిండు. రాజసుత్రకమును పట్టుకొన్నవాడు తక్కువస్థితిలో నుండరాదు. మీరు దానధర్మములు చేయుడు, శీలములు రక్షింపుడు, సమత్వముతో ధర్మపరిపాలన చేయుడు" అని బోధించిన పిమ్మట సన్నాహము తొలగించిరి. బోధిసత్త్వుడు దేహము చాలించెను. రాజు కళేబరమునకు ఉచిత సంస్కారములు చేయించి, అశ్వారోహిని విశేషముగా గౌరవించి, ఏడుగురు రాజులచేత ప్రమాణములు చేయించి నిజస్థానములకు పంపెను. ధర్మమార్గమున సమభావముతో రాజ్యము చేసి, జీవితాంతమున యథా కమ్మం గతో.

"భిక్షూ, పూర్వము పండితులు సామర్థ్యముచే బాహ్యకార్యములందు కృషి చేయుచుండిరి. ఇట్టినష్టములు వచ్చినను ప్రయత్నము సడలించెడివారు కారు. నీవు ఇట్టి నైర్యాణిక (మోక్షదాయక) శాసనమున ప్రవ్రజితు డయ్యును ప్రయత్నము నేల సడలించితివి?" అని బుద్ధుడు నాలుగుసత్యములను ప్రకాశింప జేసినంతనే ఆభిక్షువు అర్హత్త్వఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశమును వెలువరించెను. ఆకాలమున రాజు ఇప్పటి ఆనందుడు; అశ్వారోహకుడు సారిపుత్రుడు; భోజాజానీయ సైంధవము నేనే.

24 ఆజఞ్ఞ జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున నుండగా శిథిలయత్నుఁ డగు భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త్ర ఆభిక్షువును బిలిపించి "భిక్షూ, పూర్వకాలమున పండితులు నష్టములు వచ్చినను బాహ్యాకార్యములయందు శ్రద్ధ వహించి యుండిరి" అని అతీతకథ వివరించెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా ఏడుగురు రాజులు వచ్చి నగరమును చుట్టుముట్టిరి.

ఒకానొక రథికయోధుడు రెండు సైంధవములను రథమునకు పూన్చి, నగరమునుండి బయలువెడలి, ఆరుస్కంధావారములను భేదించి, ఆరుగురు రాజులను పట్టుకొనెను. ఆతరుణమున పెద్దగుఱ్ఱము నకు ప్రహారము తగిలెను. రథమును రాజద్వారమువరకును తోలు కొని పోయి, రథికుడు పెద్దగుఱ్ఱమును విప్పి, సన్నహనమును వదలించెను. ఆయశ్వ మొకప్రక్క కొరిగినపిమ్మట రెండవయశ్వమున కతడు సన్నాహము చేయనారంభించినాడు. బోధిసత్త్వు డది చూచి తనలో వెనుకటి కథలోని భావములే కలుగగా రథికుని సంబోధించి యీగాథ పలికినాడు:

ఏవేళ నేగాని ఎచటనే కాని
సత్వర గతిని ఆజానేయ మేగు
ఆయెడ పడియుండు నన్నిహయాలు.

సారథి భోధిసత్త్వుని (పెద్దయశ్వమును) లేవ నెత్తి, కవచాదులు తొడిగి, ఏడవస్కంధావారమును భేదించి, యేడవరాజును చెరపట్టి, రథమును రాజద్వారమునకు గొనిపోయి, సైంధవమును విడిచినాడు. బోధిసత్త్వు డొకప్రక్క కొరిగి, రాజు కుపదేశ మిచ్చి, ప్రాణములు విడిచినాడు. ప్రభువు సైంధవకళేబరమునకు సాదరముగా కర్మచేయించి

రథికుని సమ్మానించి, ధర్మమార్గమున రాజ్యపాలనము చేసి, నిజకర్మో చితస్థానమునకు బోయినాడు.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి నాలుగుసత్యములను ప్రకాశింపజేసి జాతకసారాంశ మును వెలువరించెను. అనంతర మాభిక్షువు అర్హత్వమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. అప్పటిరాజు ఇప్పటి ఆనందుడు; అశ్వము సమ్యక్-సంబుద్ధుడు.

25 తిత్థ జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహారము చేయుచు, ధర్మసేనాపతి యగు సారిపుత్రుని శిష్యుడు- స్వర్ణకార పుత్రు డైన భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఇతరుల ఆశయములను గ్రహించు జ్ఞానము బుద్ధులకు మాత్రము కలదు; ఇతరుల కుండదు. ఇందుచేతనే సారిపుత్రుడు తన వారిలో చిత్తావస్థ గ్రహింపచాలినవాడు కాడు; తన వెంట నుండువాని మాన సిక స్థితి గ్రహింపనేరక ఆతనికి "అశుభకర్మస్థానము" నిర్దేశించినాడు. ఆకర్మస్థాన మాతనికి సరిపడలేదు. ఎందుచేత? అయిదువందల జన్మ లలో నియమానుసారముగా నాతడు స్వర్ణకారుల గృహములలో జన్మించుచుండెను. చిరకాలము పరిశుద్ధ స్వర్ణము చూచు నభ్యాసము కలవా డగుటచే ఆతనికి అశుభకర్మస్థాన మనుకూలింపలేదు. ఆతడు నాలుగుమాసములు అభ్యాసము చేసినను "నిమిత్తమాత్రము" కూడ వ్యుత్పన్నము కాలేదు. ధర్మసేనాపతి తన తోడివానికి అర్హత్వము నొసగజాలనందులకు చింతాక్రాంతుడై, ఇతడు నిశ్చయముగా బుద్ధ- వైనేయుడు అని తలచి, ఇతనిని తథాగతుని సన్నిధికి కొనిపోవుదు నని తలపోసి, ప్రాతఃకాలముననే అతనిని వెంట బెట్టుకొని తథాగతుని సన్నిధికి జనెను.

శాస్త్ర చూచి "సారిపుత్రా, ఒక్క భిక్షువునే వెంటబెట్టుకొని ఏల వచ్చితివి?" అనెను. "భన్తే, ఇతనికి నేను కర్మస్థానము నిర్దేశించినాను. నాలుగుమాసములు గడచినను నిమిత్తమాత్రముకూడి వ్యుత్పన్నము కాలేదు. ఇతడు బుద్ధ-వైనేయుడు కా వచ్చునని తలచి ఇతనిని తమ సన్నిధానమునకు కొనివచ్చినాను." "సారిపుత్రా, నీవు నిజ శిష్యునకు ఏ కర్మస్థానము నిర్దేశించినావు?" "భగవన్, అశుభకర్మస్థానము."

"సారిపుత్రా, నీచిత్తసంతతియందు ఆశయానుశనజ్ఞానము లేదు. పొమ్ము, సాయంకాలము రమ్ము; శిష్యుని వెంట బెట్టుకొని రమ్ము."

'ఈప్రకారముగా స్థవిరున కనుజ్ఞ యొసగి శాస్త్ర ఆభిక్షువునకు సుందరనివాస స్థానమును, చీవరమును ఇప్పించి మరల అతనిని వెంట బెట్టుకొని భిక్షాచారమునకు ప్రవేశించి ప్రణీత భోజనము నిప్పించి మహాభిక్షుసంఘముతో విహారమునకు మరలి గంధకుటిలో ప్రవేశించి పగటివేళ గడపెను. సాయంకాలము ఆభిక్షువును వెంటగొని విహారము చేయుచు ఆమ్రవనములో దివ్యశక్తిచే పుష్కరిణిని, అందులో పద్మగుచ్ఛమును, అందు విశాలకమలమును నిర్మించి, ఆభిక్షువుతో "భిక్షూ, నీవు ఈపుష్పమును చూచుచు కూరుచుండుము" అని కూర్చుండ బెట్టి, తాను గంధకుటిలో ప్రవేశించెను.

ఆభిక్షువు ఆపుష్పమును మాటి మాటికిని చూచుచుండెను. భగవాన్ ఆపుష్పము వాడిపోవునట్లు చేసెను. భిక్షువు దానిని చూచుచుండగనే ఆపుష్పము క్రమముగా వాడిపోయి కురూపము తాల్చెను. దాని శీర్షముపై నున్న పత్రము మొదలు అన్ని రేకులును రాలిపోయినవి. అనంతరము పరాగము పడినది. తుదకు కాడ మిగిలినది. భిక్షువు దానిని చూచుచు "ఈపుష్పము సుందరమై దర్శనీయమై యుండెను. ఇంతలోనే దీనిరంగు మారిపోయినది; రేకులు పరాగము రాలిపడినవి. కాడమాత్రము మిగిలినది. ఈవిధముగా పుష్పము శుష్కించిపోయినపుడు నాశరీరము మాత్రము ఏల శుష్కించిపోవదు? అని యోచించు చుండగనే సమస్త సంస్కారముల అనిత్యత మనసున కెక్క యాతడు విదర్శనలో స్థాపితు డయ్యెను. శాస్త్ర గ్రహించి వాడు చిత్త విదర్శనారూఢుడై నా డనుకొని గంధకుటిలోనే కూర్చుండియుండి నిజ తేజమును ప్రసారించి ఈగాథ పలికెను:

రాగమూలమ్ము లాగి శరమ్ముతోడ
శారదీయ సరోజంబు చందమునను;
ఉన్నతిం బొందవలె సుగతోపదిష్ట
మైన నిర్వాణరూప శాంత్యర్థ్వమందె.

గాథ విన్నపిమ్మట ఆభిక్షువు అర్హత్వమును పొంది, నేను అన్ని పుట్టువులనుండి విముక్తుడ నైనానని ఈగాథలు ఉదానరూపమున పాడినాడు :

పరిపూర్ణచిత్తుండు, వసితవాసుండు,
క్షీణాస్రవుండు, లెక్కింపగాతనువు
చివరివారంబు తాల్చినవాడు, శుద్ధ
శీలుండు, సంయతచిత్తుండు నైన
యర్హతుండు వెలుంగు అలరాహుముఖము
నుండి ముక్తుం డైనయుడుపతి రీతి.

అతివిస్తృతంబు మోహాంధకారంబు
తొలంగిపోయెను; నాదుమలినములెల్ల
క్షాళితంబులు కాంతి జనియించునట్లు
ఆకాశతలమున అర్కోదయాన.

ఈ విధముగా ఉదానము పాడి ఆతడు పోయి భగవానునకు వందనము చేసెను. స్థవిరుడుగూడ వచ్చి శాస్తకు ప్రణామము చేసి నిజ శిష్యుని వెంటగొని చనెను. ఈవిషయము భిక్షుసంఘమున వ్యాపించినది. వారు ధర్మసభలో కూర్చుండి దశబలధారి యగు బుద్ధుని గుణానువాదము చేయుచు "ఆయుష్మంతులారా, సారిపుత్రస్థవిరుడు ఆశయానుశయజ్ఞానము లేనివా డగుటచే తనకడ నున్నవాని చిత్తస్థితి గ్రహింపలేదు. శాస్త గ్రహించి ఒక్కరోజులోనే ఆభిక్షువునకు ప్రతిసంభిద-జ్ఞానముతోపాటు అర్హత్వముగూడ నొసగినాడు. ఓహో, బుద్ధులశక్తి ఆశ్చర్యకరము!" అనుచుండిరి.

బుద్ధుడు వచ్చి పరచిన ఆసనముపై కూర్చుండి "భిక్షువులారా, ఇచ్చట కూరుచుండి ఏమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. "భగవన్, మరేమియును లేదు. తమ ధర్మసేనాపతి శిష్యుని ఆశయానుశయజ్ఞానమును గూర్చి సంభాషించుచున్నాము."

"భిక్షువులారా, ఇందులో ఏమియు ఆశ్చర్యము లేదు. ఈసమయమున నేను బుద్ధుడనై అతని ఆశయము గ్రహించినా నన్నాచో ఆశ్చర్యము లేదు. పూర్వముకూడ నేను అతని ఆశయము గ్రహించియే యుంటిని" అని శాస్త్ర అతీత కథ చెప్పినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణాసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు రాజున కర్థధర్మానుశాసకుడై యుండెను. ఒకనాడు రాజుగారి మంగళాశ్వమును కడుగు రేవున వేరొకతట్టు నెవరో కడిగిరి. గుర్రపువాడు మంగళాశ్వమును స్నానార్థము ఘట్టమున దింప యత్నింపగా అశ్వము దిగలేదు. అశ్వగోపకుడు రాజసన్నిధికి జని "దేవా, మంగళాశ్వము తీర్థమున దిగ నిచ్ఛగింపకున్నది" అని విన్నవించెను. రాజు బోధిసత్త్వుని బిలువ నంపి, "పండితోత్తమా, అశ్వము తీర్థమున నేకారణమున దిగకున్నదో కనుగొనుము" అని చెప్పెను. మంచిది దేవా, అని బోధిసత్త్వుడు నదీతీరమునకు బోయి గుర్రమును జూచి, అనారోగ్యము లే దని గ్రహించి, యేకారణమున నశ్వము తీర్థమున దిగకున్న దని యాలోచించి, "ఇచ్చట వేరొకగుర్రమును ముందుగా కడిగియుందురు. కావున మంగళాశ్వము జుగుప్సచే నీటిలోనికి దిగకున్న దని తోచుచున్నది" అని తలపోసి "అశ్వగోపకులారా, ఇక్కడ ముందుగా గుర్రము నెద్దాని నయిన కడిగినారా?" అని యడిగెను. "మరియొకగుర్రమును కడిగినాము స్వామీ!" అని వారు చెప్పిరి. "ఆత్మప్రీతిచే జుగుప్స చెంది మంగళాశ్వ మిందు స్నానమున కిచ్ఛగింపకున్నది. కావున దీనిని మరియొక రేవున కడుగవలసి యుండును" అనుకొని "అశ్వగోపకా, సర్పి, మధువు మొద లగువానితో గూడిన పాయస మయినను మాటిమాటికి భుజించువారికి విసుగు పుట్టును. మంగళాశ్వము బహుపర్యాయము లిచట జలక మాడినది. ఇప్పుడు దీనినే వేరొకతావునకు గొనిపోయి, నీరు పట్టి, స్నానము చేయింపుము" అని, యీగాథ పలికెను :

తీసికొనిపోయి వేరొకతీర్థమునకు
సారథీ, ఘోటకమునకు జలము పట్టు;

మతిమధుర మైనపాయస మయిన తుదకు
జగతిలో సెట్టివానికి వెంగము మొత్తు.

ఆయనవాక్కులు విని, వా రశ్వమును మరియొకచోటికి గొని పోయి, నీరు పట్టి స్నానము చేయించిరి. తనకడకు వచ్చిన బోధిసత్త్వునితో రాజు "బాబా, అశ్వము నీరు త్రాగినదా? స్నానము చేసినదా?" యనెను. "చిత్తము దేవా!" "ఏల తొలుత నిచ్చగింప లేదు?" ఇందుచే, అని బోధిసత్త్వుడు జరిగిన దంతయు నివేదించెను. చతుష్పాత్తుల యాశయములుగూడ గ్రహింపగలిగినా డని రాజు బోధిసత్త్వుని మిక్కిలి బహూకరించి, జీవితాంతమున కర్మానుసారగతికి బోయెను. బోధిసత్త్వుడుగూడ యథా కర్మం గతో.

భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ నేను అతని ఆశయము గ్రహించి యుంటి నని బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి జాకత సారాంశము వెలిబుచ్చెను. ఆకాలమున మాంగళికాశ్వము ఇప్పటి భిక్షువు; రాజు ఇప్పటి ఆనందుడు. పండితామాత్యుడు: నేనే.

26 మహిలాముఖ జాతకము

బుద్ధుడు వేళువనమున విహారము చేయుచుండగా దేవదత్తునిగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అజాతశత్రువు తనయెడ శ్రద్ధాళు వగు నట్లు దేవదత్తుడు చేసికొని లాభసత్కారములు పొందుచుండెను. రాజకుమార అజాతశత్రువు గయాశీర్షమున దేవదత్తునికై విహారము కట్టించి, అచ్చటికి ప్రతిదినము వివిధరసభరితముగా, మూడేండ్లనాటి పాతబియ్యము, సుగంధభరితమై యుండునట్లు వండించి 500 పాత్రలలో పంపుచుండెను. లాభము సత్కారము లభించుచుండుటచే దేవదత్తుని అనుయాయుల

సంఖ్య పెరుగుచుండెను. అనుయాయులతో పాటు దేవదత్తుడు విహార ముననే నివసించుచుండెను. ఆకాలమున రాజగృహ నివాసు లగు మిత్రు లిద్దరు గలరు. అందొకడు శాస్త కడను, రెండవవాడు దేవ దత్తుని కడను ప్రవ్రజితు లైరి. వారు ఈవల గాని విహారమున గాని కలిసికొనుచుండిరి.

ఒకనాడు దేవదత్తుని ఆశ్రయమున నుండువాడు రెండవవానితో, ఇట్లనెను: "ఆయుష్మన్, నీవు అనుదినము చెమట కారుచుండగా బిచ్చ మెత్తుచున్నావా? దేవదత్తుడు గయాశీర్ష విహారమున కూరుచుం డీయే వివిధరసభరితము లైన సుందరభోజనములు ఆరగించుచున్నాడు. నీకు ఇట్టి ఉపాయము లేదా? నీ వేల కష్ట మనుభవించుచున్నావు? నీవు ప్రాతఃకాలముననే గయాశీర్షమునకు వచ్చి ప్రాతర్భోజనముతో జావ త్రాగి పదునెనిమిది విధముల ఖాద్యములు భుజించి వివిధరస సంభరిత మైన సుభోజనము చేయుట బాగుగానుండదా?"

మాటి మాటికిని అత డిట్లు చెప్పుటవలన రెండవవానికి పోవ బుద్ధి పుట్టెను. నాటినుండి అతడు గయాశీర్షమునకు పోవుచు భోజన సమ యమునకు వేళువనమునకు మరలి వచ్చుచుండెను. చాలకాలమువరకు ఈవిషయము కప్పిపుచ్చనేర డయ్యెను. త్వరలోనే ఈవార్త వ్యాపిం చెను. ఆతని తోడివారు "ఆయుష్మన్, నీవు దేవదత్తుడు సమకూర్చిన భోజనము ఆరగించుచుండుట నిజ మేనా?" అనిరి. "ఎవరు ఇట్లన్నారు?" "ఫలాని ఫలానివా రన్నారు." "ఆయుష్మంతులారా, నేను నిజముగా గయాశీర్షమునకు పోయి భుజించుచున్నాను. కాని నాకు దేవదత్తుడు కాక ఎవ్వరో ఆహారము పెట్టుచున్నారు." "ఆయు ష్మన్, దేవదత్తుడు దుర్మార్గుడు, బుద్ధునకు విరోధి. అజాతశత్రు వును ఎట్లో తన యెడ శ్రద్ధాళు వగు నట్లు చేసికొని అన్యాయ ముగా తనకై లాభసత్కారములు పొందుచున్నాడు. కళ్యాణ ప్రద మగు ఇచ్చటి శాసనమున నీవు ప్రవ్రజితుడ వయ్యు అధర్మముగా పొందు దేవదత్తుని ఆహారమును పరిగ్రహించు చున్నావు. రమ్ము, నిన్ను బుద్ధుని సన్నిధానమునకు గొనిపోవుదుము" అని వారు అతనిని వెంటగొని ధర్మసభ చేరిరి.

శాస్త చూచి "భిక్షువులారా, ఇష్టములేని ఈభిక్షువు నేల కొని

వచ్చితిరి?" అనెను.

"భన్తే, ఈభిక్షువు తమకడ ప్రవ్రజితుడై 'అవల అన్యాయమార్గమున లభించు దేవదత్తుని అహారమును పరిగ్రహించుచున్నాడు."

"భిక్షూ, అన్యాయముగా లభించు దేవదత్తుని భోజనము నీవు పరిగ్రహించుచున్నావా?"

"భన్తే, దేవదత్తుడు నాకు భోజనము పెట్టుట లేదు; ఎవరో తెచ్చి యిచ్చుచున్నారు; నేను దానినే పరిగ్రహించుచున్నాను."

"భిక్షూ, సాకు చెప్పకుము, దేవదత్తుడు అనాచారుడు, దుశ్శీలుడు. నీ విచ్చట ప్రవ్రజితుడవై నాసంఘమున (శాసనమున) నుండి ఎట్లు దేవదత్తుని భోజనము పరిగ్రహించుచున్నావు? నీవు ఎల్లప్పుడు ఇట్లే సంగతి కాముడవై వచ్చుచున్నావు. ఎక్కడ సంగతి లభించునో అందు పడిపోవుచుందువు" అని బుద్ధుడు అతీత కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వు డాయన కమాత్యు డయ్యెను. రాజుకు మహిళాముఖమను మంగళహస్తి యుండెను. అది యెవ్వరిని బాధింపక సదా యోగ్యముగా ప్రవర్తించుచుండును. ఒక రాత్రివేళ శాలలోనికి చోరులు వచ్చి యిట్లాలోచింప దొడగిరి. "సొరంగ మీవిధముగా త్రవ్వవలెను. ఈప్రకారముగా సంధిచ్ఛేదము చేయవలెను. గోడలోని సందు రాజమార్గమువలె గాని తీర్థమువలె కాని అడ్డు లేకుండ జేసి, భండారము హరింపవలెను. హరించునప్పుడు ప్రాణివధకు వెనుదీయగూడదు. అప్పు డెవ్వరు నడ్డుపడ జాలరు. శీలము, యోగ్యత, దయ విడిచి చోరులు క్రౌర్యము, సాహసము నవలంబింప వలెను." ఇట్టియాలోచనలు చేసి తస్కరులు కొంతతడవునకు తరలిపోయిరి. మరునాడును, తరువాత కొన్నిసారులును వారు వచ్చి పైవిధముగా యోచనలు చేసిరి. తనకు బోధ చేయుటకే వారు వచ్చుచుండిరని యేనుగు తలచి, వారి వాక్కులు విని విని, క్రూరము సాహసికము నయి, ఒకనాడు ప్రాతఃకాలమున మావటివాడు వచ్చినంతనే వానిని తొండముతో పట్టి నేలపై గొట్టి చంపెను. తనదగ్గరకు వచ్చినవారి

నెల్ల అట్లే చంపెను. పిచ్చి యెత్తిన మహిళాముఖము తనవద్దకు వచ్చినవారిని చంపుచున్న దని రాజుకు తెలిసెను. రాజు బోధిసత్త్వునితో "పండితోత్తమా, నీవు పోయి యేను గేల దుష్ట మయినదో కనుగొను" మని పంపెను. బోధిసత్త్వుడు చని, హస్తిశరీరమున రోగ చిహ్నములు లేకుండుట గ్రహించి, ఏల యేనుగు దుష్ట మైనదో అని తలపోయుచు, సమీపమున నెవరిమాటలో విని, హస్తి దుష్టమై పోయె నని యూహించి గోపకులతో "రాత్రివేళ హస్తిశాలలో నెవరైన మాటాడు చుండిరా?" యని యడిగెను. "చిత్తము, స్వామీ, చోరులు వచ్చి మాటాడిరి" అని వారు చెప్పిరి. ఆయన వెడలి పోయి రాజుతో "దేవా, హస్తిశరీరమున రోగచిహ్నములు లేవు. చోరులవాక్కులు విని యేనుగు చెడిపోయినది" అని చెప్పెను. "ఇప్పు డేమి చేయవలెను?" "శీలవంతులైన శ్రమణులను బ్రాహ్మణులను హస్తిశాలలోనికి బంపి, ఆచార శీలములనుగూర్చి మాటాడింపవలెను." "మంచిది, పండితోత్తమా, అట్లే చేయింపుము."

శీలవంతు లగు శ్రమణులను బ్రాహ్మణులను హస్తిశాలకు బంపుచు బోధిసత్త్వుడు "మీరు ఆచారమును శీలమును గూర్చి విశేషముగా ప్రసంగింపవలెను" అని చెప్పెను. వారు హస్తిశాలవద్ద గూరుచుండి "ఎవరిని కొట్టరాదు, ఎవ్వరిని సంహరింపరాదు. ఎల్లరు యోగ్యులై క్షాంతితో, ప్రీతితో, దయతో వర్తింపవలెను" అని సంభాషించిరి. ఏనుగు ఆవాక్కులు విని "వీరు నా కుపదేశము చేయుచున్నారు. కావున నేను యోగ్యముగా ప్రవర్తిపలెను" అని యోగ్య మయ్యెను.

రాజు బోధిసత్త్వునితో "బాబా, ఏనుగు శీలవంత మయినదా?" అనెను. "చిత్తము దేవా, దుష్టహస్తి పండితుల పురాణధర్మముల వలన మరల యోగ్య మయినది" అని బోధిసత్త్వు డీగాథ పలికినాడు:

ప్రాత చోర జనమ్ముల భాషణముల
నాలకించుచు వానినే యనుసరింప
చంప నుద్యుక్త మయ్యెను జనుల హస్తి;
అవల సంయమి వాక్కుల నాలకింప
నురల మహిళాముఖము చేరె మంచిత్రోవ.

ఈయన తిర్యగ్జంతువుల యాశయములను గూడ గ్రహింపగల డని

బోధిసత్త్వుని రాజు విశేషముగా గౌరవించి, జీవితాంతమున ఆయ
నతోగూడ కర్మానుగుణ మగుపదవిని పొందెను.

"భిక్షూ, తొలుత నీవు ఎవ రెవరిని చూతువో వారి భావములో పడి పోవుదువు. నలుగురి మాట విని నీవు వారి అనుయాయి వగుదువు. ధార్మికుల వాక్కులు విని వారి అనుచరుడవైనావు అని శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతక సారాంశమును వెలువ రించెను. ఆకాలమున మహిళాముఖము ఇప్పటి ప్రతిపక్షదళములోనికి పోవుచుండు భిక్షువు; రాజు ఇప్పటి ఆనందుడు; అమాత్యుడను నేనే.

27 అభిజ్ఞా జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచుండగా ఒకానొక ఉపాసకుని గూర్చియు వృద్ధస్థవిరుని గూర్చియు చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలో నిరువురు మిత్రు లుండిరి. అందులో నొకడు ప్రవ్ర జించి, ప్రతిదినము రెండవవాని యింటికి పోవుచుండును. అతడు భిక్షు వునకు భిక్ష మిడి తాను భుజించి, ఆయనతోనే విహారమునకు పోవు చుండును; సూర్యాస్తమానమువరకును సంభాషించుచు, అనంతరము నగరమునకు మరలి వచ్చుచుండును. భిక్షు వతనిని నగరద్వారము వరకును సాగ నంపును. వారిపరస్పర విశ్వాసవిషయము భిక్షువులకు తెలిసినది. ఒకనాడు భిక్షువులు ధర్మశాలలో సమావిష్టులై వారిపర స్పర ప్రేమవిషయమై భాషించుచుండిరి. బుద్ధు డరుదెంచి, "భిక్షువు లారా, ఇక్కడ గూరుచుండి ఏమి సంభాషించుచున్నా?" ర నెను. "భన్తే, ఫలాని విషయము మాటాడుచున్నాము" అని భిక్షువులు చెప్పగా, శాస్త "భిక్షువులారా, వీరికి ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ పరస్పరప్రీతి కలదు" అని పూర్వజన్మవృత్తాంతము చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వు డాయన కమాత్యు డాయెను. ఆరోజులలో నొకశునకము మంగళహస్తిశాలకు బోయి, యేనుగు భుజింపగా క్రింద రాలిన యన్నపుముద్దలు తినుచుండెను. తిండికై యచటికి బోవుచు శునకమ్ము మంగళహస్తికి విశ్వాసపాత్రమై దానిదగ్గరనే భుజించుచుండెను. ఒక దాని నొకటి విడువలేకుండెను. కుక్క యేనుగు తొండమును బట్టుకొని యిటు నటు నూగుచు క్రీడించుచుండెను. ఒకనాడు గ్రామీణు డొకడు హస్తిగోపకునకు మూల్యమిచ్చి, కుక్కను తన గ్రామమునకు గొని పోయెను. కుక్క కానబడనందున ఏనుగు స్నానపాన భోజనములు మానుకొనెను. ఈసంగతి రాజుకు దెలిసెను. ఆయన బోధిసత్త్వుని బిలిపించి, "పండితోత్తమా, ఏకారణమున మంగళహస్తి యిట్లున్నదో కనుగొనుము" అనెను. ఆయన హస్తిశాలకు బోయి దాని విచారము గమనించి "శరీరమున రోగము లేదు. దేనితోనైన మైత్రి కలిగి, విడిపోవుటచే నిట్లయి యుండును" అని యూహించి, హస్తి పాలకునితో "దీనికి దేనితోనైన మైత్రి, విశ్వాసాదు లుండెనా?" అనెను. "చిత్తము స్వామీ, దీనికి శునకముతో గాఢస్నేహ ముండెను" అని వాడు చెప్పెను. "ఇప్పు డాకుక్క యెక్కడ నున్నది?" "ఒకా నొకడు దానిని గొనిపోయినాడు." "అతని నివాసము నీకు తెలియునా" "తెలియదు స్వామీ."

బోధిసత్త్వుడు రాజసన్నిధికి బోయి "దేవా, హస్తికి శరీరమున బాధ లేదు. కాని కుక్కతో దీనికి మైత్రి. అది కనబడకుండుటచే భోజనము మానుకొన్న దని తోచుచున్నది" అని యీగాథ పలికి నాడు :

తినదు కబళము, పిండంబు, తృణము కాని,
కాయమును స్నానవేళల కడగ నీదు,
సతత సాంగత్యవశమున శ్వానమునకు
హస్తికిని ప్రీతి యేర్పడె నంచు తోచు.

విని రాజు "పండితోత్తమా, ఇప్పు డేమి చేయవలెను?" అనెను.

"దేవా, మంగళహస్తికి సహాయశునకము ఎవనియింట గానబడునో వానికి శిక్ష అని భేరి వేయింపుడు" అని బోధిసత్త్వుడు చెప్పెను. రాజట్లే చేయించెను. ఆప్రకటన విని శునకము గొన్న పురుషుడు దానిని విడిచిపెట్టెను. శునకము వేగముగా ఏనుగుసన్నిధికి జేరెను. హస్తి దానిని తొండముతో బట్టుకొని కుంభస్థలముపై నెక్కించుకొని, కన్నీరు విడిచి, దానిని క్రిందికి దింపి, అది భుజించినపిమ్మట తాను భుజించెను.

తిర్యగ్జంతువుల యాశయమునుగూడ గ్రహింప గల డని బోధిసత్త్వుని రాజు విశేషముగా గౌరవించెను.

బుద్ధుడు వారితో «భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు, పూర్వజన్మములో గూడ వీరు పరస్పరప్రీతి కలవారు» అని, ఆర్యసత్యములను తెలిపి జాతకసారాంశమును వెలువరించెను. అప్పటి కుక్క ఇప్పటి ఉపాసకుడు; ఏనుగు ఇప్పటి వృద్ధస్థవిరుడు; అమాత్యపండితుడు నేనే.

28 నన్దివిసాల జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, వర్గీయ భిక్షువు లార్వుర కఠోరవాణిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆకాలమున వర్గీయభిక్షువు లారుగురు కలహించుచు, శాంతిప్రియులైన భిక్షువులను కలవరపెట్టుచు, నిందించుచు, విసిగించుచు, దశ-ఆక్రోశ-వస్తువులను దూషించుచుండిరి. భిక్షువులు భగవానునితో ఈవిషయము చెప్పిరి. ఆరుగురు వర్గీయభిక్షువులను పిలిపించి, భగవాన్, "భిక్షువులారా, ఇది నిజమేనా?" అని యడిగెను. వారు నిజమే అని చెప్పగా భగవాన్ వారిని చీవాట్లు పెట్టి "భిక్షువులారా,

కఠోరవాక్యము [illegible] పశువులకు కూడ [illegible] పూర్వ [illegible] నా కపకీర్తి తెచ్చెను కఠోరముగా బిలుచు [illegible] వేయినాణెముల నష్టము కలిగించినది" అని పూర్వకథ చెప్పెను:

అతీత కథ

పూర్వము గాంధార దేశమున తక్షశిలలో గాంధార రాజు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు గోవుకడుపున బుట్టెను. బ్రాహ్మణు డొకడు బోధిసత్త్వుడు వత్సముగా నున్నపుడే ఒకరికడ దక్షిణగా గొని నందివిశాల నామ ముంచెను. ఆతడు దూడను పుత్రునివలె పెంచుచు గంజి, అన్నము పెట్టి పోషించుచుండెను. ఒక్కనాడు బోధిసత్త్వుడు తనలో "ఈ బ్రాహ్మణుడు శ్రమపడి నన్ను పెంచినాడు. నావలె బరువు లాగగల్గు వృషభము జంబూద్వీపములో లేదు. స్వబలము చూపి బ్రాహ్మణునకు పోషణసమర్థ మైనధన మిచ్చినా నెట్లుండును?" అనుకొని, బ్రాహ్మణునితో "బ్రాహ్మణోత్తమా, నీవు పోయి గోసంపద కలిగిన శ్రేష్ఠిని కలిసికొని, నావృషభము వంద నిండుబండ్లు లాగగలదు అని పందెము వేయుము" అని చెప్పెను. బ్రాహ్మణుడు శ్రేష్ఠికడకు బోయి ప్రస్తాపన తెచ్చి "ఈనగరములో నెవరివృషభములు బలిష్ఠ మయినవి?" అని ప్రశ్న వేసెను. వారివి అని శ్రేష్ఠి చెప్పి, "నాబలీవర్దములతో సమానమైనవి [illegible] లేవు అని పలికెను. "నావృషభ మొక్కటే నూరు నిండుబండ్లు లాగగలదు" అని బ్రాహ్మణుడు పలుకగా శ్రేష్ఠి నవ్వి, "అట్టివృషభ మెచ్చట నున్నది?" అనెను.

"మాయింటనే." "అట్లయిన పందెము వేయుము."

"మంచిది. వేయినాణెములు [illegible]."

బ్రాహ్మణుడు నూరుబండ్లు ఇసుకతో కంకరరాలతో నింపి, ఒకదాని కొకటి త్రాటితో గట్టి, నందివిశాలుని స్నానము చేయించి, మానెడు పరిమళతండులములు పెట్టి, పుష్పమాలిక మెడలో వేసి, మొదటిబండి తొట్టిలో తాను కూరుచుండి కొరడా పైకెత్తి "ఓ కూటా, లాగుము కూటా!" అని యదలించెను. "ఈతడు నన్ను ధిక్కారముగా దూషించుచున్నాడు" అనుకొని బోధిసత్త్వుడు నాలుగు పాదములను స్తంభములవలె నిశ్చలముగా నుంచెను. శ్రేష్ఠి బ్రాహ్మణునికడ వేయి

నాణెములు పుచ్చుకొనుచు బ్రాహ్మణుడును వృషభమును విడిచి, యింటికి బోయి, శోకాభిభూతుడై పండుకొనెను. నందవిశాలుడు ఆయనకడకు వచ్చి, "బ్రాహ్మణోత్తమా, నిద్రించుచున్నావా?" అనెను. "వేయినాణెములు కోలుపోయిన వానికి నిద్ర యెక్కడిది?" అని యాతడనెను.

"బ్రాహ్మణోత్తమా, నేను నీయింట నున్నకాలమున భాండమును పగుల గొట్టితినా? ఎవరినైన త్రొక్కితినా? ఏ మయిన పాడు చేసితినా?" "లేదు నాయనా." "అట్లయిన నన్నేల దూషించితివి? దోషము నీదే కాని నాది కాదు. పోయి, రెండువేలు పందెము వేయుము. నన్ను నిందింపగూడదని మాత్రము జ్ఞప్తి యుంచుకొనుము."

ఈమాటలు విని బ్రాహ్మణుడు లేచి శ్రేష్ఠికడకు బోయి రెండువేలు పందెము వేసెను. వెనుకటి వలెనే బండ్లు నింపి, నందివిశాలుని అలంకరించి, మొదటిబండికి పూన్చి తాను తొట్టిలో గూరుచుండి వృషభము వీపు తట్టి, "లాగు, నాయనా, లాగు" అని ప్రోత్సహించెను. ఒక్కయూపులో బోధిసత్త్వుడు బండ్లవరస లాగి, తుదిబండిని తొలిబండి తావునకు జేర్చెను. గోసంపద గలశ్రేష్ఠి పందె మోడిపోయి బ్రాహ్మణునకు రెండువేలనాణెము లిచ్చెను. అన్యులు గూడి బోధిసత్త్వునికి భూరిదానము లిచ్చిరి. అవి యన్నియు బ్రాహ్మణునకు ముట్టెను. ఈ విధముగా బోధిసత్త్వుని మూలమున బ్రాహ్మణునకు భూరిధనము లభించెను.

వల్గువాక్కులనే పల్కవలయు నెపుడు
బ్రాహ్మణు మనోజ్ఞ వాక్కులన్ భార మెంతొ
అనడుహాము లాగి సమకూర్చె ధనముకూడ.

ఈప్రకారముగా శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆ కాలమున బ్రాహ్మణుడు ఇప్పటి ఆనందుడు; నందివిశాలుడు నేనే.

29 కణ్హ జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయునపుడు యమక ప్రాతిహార్యమును గురించి చెప్పినది. అది పదమూడవ నిపాతములో ఈ దేవారోహణముతో పాటు సరభమిగ జాతకమున వచ్చును.

వర్తమాన కథ

సమ్యక్ సంబుద్ధుడు యమక ప్రాతిహార్యము చేసి, దేవలోకమున నుండి మహాపవారణ తరువాత సంకిస్స నగర ద్వారమునదిగి, చాలమంది అనుయాయులతో జేతవనమున ప్రవేశించినపిదప, ధర్మసభలో సమా విష్టులైన భిక్షువులు తథాగతుని గుణకథనము చేయుచు, "ఆయు ష్మంతులారా, తథాగతుడు అసమధురుడు తథాగతుడు కాడి లాగినట్లు మరియెవ్వరు లాగ లేరు. మిగిలిన ఆరుగురు శాస్తలు మేమే ప్రాతి హార్యము చేయుదుము, మేమే ప్రాతిహార్యము చేయుదు మని ఒక్క ప్రాతిహార్యముకూడ చేయలేక పోయిరి. ఆహా! మనశాస్త అసమధు రుడు" అనుచుండిరి.

శాస్త అరుగుదెంచి "భిక్షువులారా, ఇచ్చట సమావిష్టులై ఏమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. "భన్తే, మ జేమియును లేదు. ఈ ప్రకారముగా తమ గుణగానము చేయుచున్నాము." "భిక్షువులారా, ఇప్పుడు నేను లాగుచున్న బరువు ఎవరు లాగగలరు? పూర్వజన్మమున నేను పశువుకడుపున పుట్టినప్పటికిని నాతో సమధురులైనవారు ఎవ రును లభింపలేదు" అని శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు గోగర్భమున బుట్టెను. అతడు తరుణవత్సకముగా నున్న రోజులలోనే ఒకవృద్ధయింట నివసించుచున్న యాతని యజమానులు వృద్ధురాలి కతనిని విక్రయించిరి. దూడ నామె బిడ్డవలె పెంచెను. 'అయ్యకా కాళకము' వయసు వచ్చి, అంజనవర్ణము కలదై, గ్రామ గోగణములో గలిసి చరించుచు శీలసంపన్నమై, యుండెను. బాలకులు

దానికొమ్ములు, చెవులు, కంఠము పట్టుకొని వ్రేలాడుచు, వీపుమీద నూరుచుండి క్రీడించుచుండురు. అయ్యాకా కాళక మొకనా డిట్లు చింతించెను: “నాతల్లి బీదది. నన్ను తనబిడ్డవలె కష్టపడి పోషించు చున్నది. ఈ మెదుర్గతి తప్పించుటకై నేను భృతి సంపాదించెదను.” నాటినుండి కోడెదూడ పనికొరకు తిరుగుచుండెను.

ఒకనాడు సార్ధవాహపుత్రుడు 500 శకటములతో విషమతీర్థమునకు వచ్చెను. ఆతని వృషభములు శకటములను లాగ లేకుండెను. అతడు 500 జతల యెడ్లను యుగపరంపరగా కట్టించినను ఒక్కబండినిగూడ ఆవలకు లాగలేదు. బోధిసత్త్వు డాగ్రామగోవులతో గలిసి తీర్థ సమీపమున నుండెను. సార్థవాహపుత్రుడు గోశక్తి నెరిగినవా డగుటచే గోగణములో నేదేని శకటమును లాగగల దేమో యని వాని వైపు చూచి, అయ్యా కాళకమును గాంచి, తన కుపకరించు నని తలచి దీనియజమాను లెవ్వ రని గోపాలకుల నడిగి, ‘దీనిని నాశకటములకు బూన్చి, వానిని దాటవేసిన పిదప వేతన మిత్తు’ ననెను. ‘దీనియజమాను లిక్కడ లేరు. బండ్లకు గట్టుడు’ అని వారు చెప్పిరి.

ముక్కుత్రాడు వేసి లాగుకొనిపోవ యత్నింపగా, అయ్యా కాళకణ్ణకము కదలలేదు. భృతి నిర్ధారణ కాకుండ బోధిసత్త్వుడు కదల డని వదంతి. వర్తకుడు దానియభిప్రాయము గ్రహించి, “స్వామీ, 500 బండ్లను దాటవేయుదువేని బండికి రెండు చొప్పున వేయి కార్షాపణములు భృతి యిత్తును” అని పలికెను. అంతట బోధిసత్త్వుడు స్వయముగా కదలెను. వర్తకుని పరివారజనులు బోధిసత్త్వుని బండికి బూన్చిరి. వృషభ మొక్కపట్టున బండి నావలకు జేర్చెను. ఇట్లే క్రమముగా అన్నిబండ్లను తీరమునకు జేర్చెను.

సార్థవాహపుత్రుడు 500 నాణెములు వేసిన సంచిని బోధిసత్త్వుని మెడలో గట్టినాడు. “అన్నప్రకార మితడు భృతి నీయలేదు. ఇతనిని కదలనీయను” అని బోధిసత్త్వుడు బండ్లవరుసకు ముందు నిలిచెను. జను లెంత యత్నించినను వృషభమును తొలగింప లేకపోయిరి. “తక్కువభృతి యిచ్చినా నని దీనికి తెలియును” అని సార్థవాహుడు తలంచి, వేయినాణెములు సంచిలో వేసి “ఇదిగో నీసంపూర్ణభృతి” అని దాని మెడలో గట్టెను. ఇట్లు సహస్రభాండికముతో బోధిసత్త్వుడు

తల్లిని చేరబోయెను.

“అత్యున్నతా శాఖకము పొందితో నిది తెలుసుకో” అని గ్రామబాలకులు దానిని చేరబోయిరి. బోధిసత్త్వుడు దూరమునుండి యీ పాలిని చూచి పొంగిపోలి తల్లివద్దకు చేరెను. 500 శకటములను లాగి పేయుటచే కన్నుల రక్తము గ్రమ్ముట తప్ప వృషభమునకు వేరుబడలిక లేదు. మెడలోని సంచిలో వేయినాణెములు చూచి వృద్ధురాలు “నాయనా, నీ కిది యెట్లు లభించెనో” అని గోపాలదారకుల జూచి సంగతి విని “నాయనా, నీ శ్రమవల్ల వచ్చిన భృతితో నేను జీవింపదలచితినా? ఏల నీ వింత శ్రమపడినావు?” అని బోధిసత్త్వుని ఉష్ణోదకముతో కడిగి ఒడలినిండ నూనె మర్దించి, నీరు పెట్టి, మంచియాహారము పెట్టెను. వృద్ధురాలు జీవితాంతమున బోధిసత్త్వునితో గూడ యథాకర్మం గతో.

ఎపుడు భారము హెచ్చునో ఎచ్చటచట
అధ్వ మగుచుండు కర్కశ మపుడు కృష్ణు
బండికిం గట్ట నాతండు బరువులాగు.

ఈ ప్రకారముగా భగవానుడు “భిక్షువులారా, కృష్ణవృషభమే ఆ బరువు మోసినది.” అని జాతకసారాంశమును వెలువరించెను. ఆ కాలమున వృద్ధురాలు ఇప్పటి ఉత్పలవర్ణ; ఆర్యకకాలకము నేనే.

30 మునిక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు ఒకానొక ప్రౌఢకుమారి యెడ ఆసక్తిని గూర్చి చెప్పినది. అది పదమూడవ నిపాతమున క్షుద్రనారద కశ్యప జాతకమున (477) వచ్చును.

వర్తమాన కథ

బుద్ధుడు ఆభిక్షువుతో “భిక్షూ, నీవు ఉద్విగ్నత గైకొనిన మాట నిజమేనా?” అనెను.

"భన్తే, నిజమే."
"ఎందుచేత?"

"భన్తే! ప్రౌఢకుమారియొక లోభమువలనే" [illegible] బుద్ధుడు "భిక్షూ! [illegible] కుమారి నీకు అనర్థమునకు హేతువు. పూర్వజన్మమునందు కూడ నీవు ఈమెను వివాహ దినమున ప్రాణము లను బలి పెట్టబడి మహాజనుల భక్ష్యాహారమునకు ఎరవైతివి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను. [illegible]

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వు డొక గ్రామములో నొకరియింట గోవృకడుపున బుట్టి మహాలోహితనామము పొందెను. వానితమ్ముడు అల్పలోహితుడు. ఆ సోదర ద్వయమువలన నింటిలోని భారవహనాదికార్యములు నెరవేరుచుండెను. ఆ కుటుంబికి కూతురు కలదు. నగరవాసి యొకడు తన కుమారున కా కన్య నిమ్మని యడిగెను. పుత్రికావివాహ సమయమున వచ్చు నతిథుల విందుకై మునిక యను సూకరమును అన్నము, గంజి పెట్టియించి వారు బలిపిరి.

అల్పలోహితుడు చూచి "అన్నా, ఇంటికి విలయు బరువు లన్నియు మనము వహించుచున్నాము. మన శ్రమకు ప్రతిఫలముగా వీరు మనకు ఎండుగడ్డి వేయుచున్నారు. దీని కివి యేల లభించుచున్నవి?" అనెను.

సోదరు డిట్లు చెప్పెను: "బాబా, నీవు దీని భోజనమునుగూర్చి యీర్ష్య చెందకుము. ఈ సూకరము మరణభోజనము చేయుచున్నది. వీరి కుమారికా వివాహకాలమున వచ్చు నతిథుల కిది విందుభోజన మగును. అందులకే దీనిని బలుపుచున్నారు. కొలది దినములలో వారు వచ్చెదరు; పాదములుపట్టి సూకరమును వధించి, శరీరము నొలిచి, అతిథులకు సూపవ్యంజనములు చేసినప్పుడు చూతువు గాక," అని బోధిసత్త్వుడు ధర్మము పలికెను. [illegible]

[illegible] మునికను భోజనము నిడ సాగెను, [illegible]

[illegible]

ఉల్లమున శాంతితో నీవు పొల్లె తినుము
అద్ది చిరకాలమునకె చిహ్నంబె యగును.

అతిథులు వచ్చినపుడు పెండ్లివారు మూశికను సంహరించి వివిధ ప్రకారములుగా వంటలు చేసిరి. బోధిసత్త్వుడు తమ్మునితో "బాబా, చూచితివా?" అనెను. "అన్నా, చూచితిని, మూశిక బాగుగా భుజించిన ఫలితమును. దానియాహారముకన్న మనయాహారమే నూరు రెట్లో వేయిరెట్లో యుత్తమము. తృణము గాని, గడ్డి గాని, పొల్లు కాని మనయాహారము హాని చేయదు; పైగా దీర్ఘాయు విచ్చును' అని పలికెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి ఆర్యసత్యములను ప్రకాశింప జేసిన పిదప ఉత్కంఠతు డైనభిక్షువు శ్రోతాపత్తి ఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. శాస్త జాతక సారాంశమును వెలువరించెను. ఆసమయమున మునిక నూకరము నేటి ఉత్కంఠిత భిక్షువు; తరుణకుమారి యీ ప్రౌఢకుమారి, క్షుద్రలోహితుడు ఆనందుడు; మహాలోహితుడు నేనే.

31 కులాపక జాతకము

శాస్త ఈగాథ జేతవనమున విహరించుచుండగా వస్త్రము నడ్డము వేయకుండ నీరు త్రాగు భిక్షువునుగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తినుండి ఇరువురు మిత్రులు, తరుణభిక్షువులు కోసలజనపదమున సుఖముగా నివసించుటకు తగిన ఒకచోట ఇష్టానుసారముగా నివాసము చేసిరి. పిమ్మట సమ్యక్-సంబుద్ధుని దర్శించు కోరిక కలుగుటచే అచ్చటినుండి వారు బయలువెడలి జేతవనమువైపు పయనము చేసిరి. ఒకనికడ నీరు వడపోయు వస్త్రము కలదు. రెండవవానికడ లేదు. ఇందుచే ఒకవస్త్రఖండముతోనే వారు పని గడుపుకొనుచుండిరి. ఒక నాడు వారికి వివాదము కలిగినది. వస్త్ర [illegible] వస్త్రము

లేనివానికి ఈయక జలపాన సమయమున తానే వినియోగించు కొను చుండెను. రెండవయాతడు దాహాతిశయముచే వస్త్రాచ్ఛాదనము లేకుండనే నీరు త్రాగెను. క్రమముగా వారిరువురు జేతవనము చేరి బుద్ధునికి ప్రణామము చేసి కూరుచుండిరి. బుద్ధుడు కుశలప్రశ్న లడుగుచు "మీరు ఎచ్చటినుండి వచ్చుచున్నారు?" అని అడిగెను.

"భన్తే, మేము కోసలజనపదమున ఒకానొక గ్రామమునుండి తమ దర్శనార్థము వచ్చినాము."

"మీరు మైత్రిపూర్వకముగా వచ్చితిరా?"

వస్త్రము లేనిభిక్షువు "భన్తే, ఈతడు మార్గమున నాతో వాదము పెట్టుకొని వస్త్రము నా కీయలేదు" అనెను.

రెండవయతడు "భన్తే, ఈతడు తెలిసియు వస్త్రాచ్ఛాదనము లేకుండ జీవములతోపాటు నీరు త్రాగినాడు" అనెను.

"భిక్షూ, నీవు తెలిసియు జీవములతోసహా నీరు త్రాగినావట, నిజమేనా?"

"నిజమే, భన్తే."

"భిక్షూ, పూర్వకాలమున దేవనగరమందు రాజ్యము చేయుచు విబుధులు యుద్ధమున పరాజితులై సముద్రప్రదేశమునకు పరుగెత్తుచు మేము ఐశ్వర్యముకొరకు ప్రాణహాని చేయము, అనుకొని మహైశ్వర్యమును వదలుకొని గరుడపక్షులపిల్లలకు ప్రాణదానము చేసి రథములను ఆపిరి." అని శాస్త పూర్వజన్మకథ తెలిపెను.

అతీత కథ

పూర్వము మగధరాజొకడు మగధరాష్ట్రమునందలి రాజగృహనగరమును పాలించుచుండెను. సక్కుడు పూర్వజన్మమున మగధరాష్ట్రములోని మచలగామమున జన్మించినట్లే మగధరాజు తద్రాజ్యపాలనము చేయుచున్నపుడు బోధిసత్త్వుడు సామంతప్రభువై జనియించెను. నామకరణసమయమున నతనికి తలిదండ్రులు మఘకుమారుడని పేరు పెట్టిరి. పెరిగి పెద్దవాడయిన పిమ్మట నీతనిని లోకులు మఘమాణవకుడని పిలుచుచుండిరి. సమానప్రతిపత్తి కల కుటుంబములోని

కన్యను వాని కిచ్చి వివాహము చేసిరి. బోధిసత్త్వుడు సిరిసంపదలతో తులదూగుచు, పంచవిధుల నాచరించుచు, దయాళువు దాతయు నయి యుండెను.

ఆ గ్రామమున ముప్పదికుటుంబములవా రుండిరి. ఒకనాడు గ్రామీణులు వ్యవహారములు పరిష్కరించుకొనుచు గ్రామమధ్యమున నుండిరి: ధూళి మొదలగు నవి లేకుండ శుభ్రపరచి బోధిసత్త్వుడు నిలుచున్న ప్రదేశమును ఒకడు వచ్చి యాక్రమించెను, ఆయన యింకొకతావు శుభ్రముచేయగా వేరొకడు వచ్చి యాక్రమించెను. ఈ విధముగా బోధిసత్త్వు డెల్లరకును శుభ్రప్రదేశములు సమకూర్చెను.

ఒకసారి బోధిసత్త్వుడు మండపము నిర్మించెను: కొంత కాలమునకు దానిని బడగొట్టి ఉదకుంభ పలకయుక్త మగు శాలను నిర్మించెను. బోధిసత్త్వునితోపాటు గ్రామవాసులు ఉదయముననే లేచి, సత్కార్యములు చేయుచు, చురకత్తులు గండ్రగొడ్డళ్ళు కర్రలు పట్టుకొని బయలుదేరి కర్రలతో చతుష్పథములలోని రాళ్ళను తొలగద్రోయుచుందురు. బండిచక్రములకు రాచుకొనుచెట్లను ఛేదించుచు, గుంటమెట్టలు సమము చేయుచుందురు. వంతెనలు కట్టుచు, చెరువులు త్రవ్వుచు విశ్రాంతిశాలలు నిర్మించుచుందురు. వారు బోధిసత్త్వుని యుపదేశము ననుసరించి దయాళువులై, తమవిధులు నిర్వర్తించుచుందురు.

ఆ గ్రామాధికారి యిట్లనుకొనెను. "నే నీగ్రామవాసులకు సుర విక్రయించియు, సురాపానమత్తులై వారు చేయునకృత్యములకు దండనము విధించియు, బహువిధముల ధనము సంపాదించుచుంటిని. ఇప్పుడీబ్రాహ్మణయువకుడు వారిచే ధర్మకార్యములు చేయించుచున్నాడు. వీనిని శిక్షింపవలెను." ఇట్లు తలపోసి అతడు రాజుకడ కేగి "దేవా, చోరులగుంపు విజృంభించి గ్రామము దోచుకొనుచు వివిధాపరాధములు చేయుచున్నది." అని విన్నవించెను. రాజు విని "నీవు పోయి వారిని పట్టితెమ్ము" అని యాన తిచ్చెను. గ్రామాధికారి పోయి ఆ ముప్పదుగురు గ్రామవాసులను బట్టుకొని నేరము మోపి, రాజుకడకు గొనివచ్చెను. విచారణ చేయకయే రాజు వారిని ఏనుగుకాళ్ళక్రింద వేయు మని మరణదండన విధించెను. బోధిసత్త్వుడు వారలతో మీ విధులు విస్మరింప వలదని చెప్పెను. వారిని త్రొక్కించుటకై ఏనుగును

దీసికొని వచ్చిరి. మావటివాండ్రు ఎంత ప్రేరేచినను వారిదరికి ఏనుగు పోవలేదు. అనంతరము క్రమక్రమముగా కొన్ని యేనుగులను దీసికొని వచ్చిరి. అవియును వారిని త్రొక్కలేదు. రాజు గమనించి వారలకడ మూలిక లున్న వని యూహించి వారిని బాగుగా శోధింపు డని పరిజనుల కాన తిచ్చెను. వారు వెదకి ఏమియు కాన రాలే దని రాజుతో జెప్పిరి. మూలిక లేకున్న మంత్ర ముచ్చరింతు రేమో కనుగొను డని రాజు మరల నాన తిచ్చెను. వారు పోయి అడుగగా బోధిసత్త్వుడు మంత్ర మున్న దనెను. పరిచారకులు పోయి మంత్ర మున్న దని చెప్పిరి. అప్పుడు రాజు వారి నెల్లరను రప్పించి, మీా మంత్ర మేమి అని యడిగెను. బోధిసత్త్వుడు. "దేవా, జీవహింస చేయకుండుట, అనుచితముగా ప్రవర్తింపకుండుట, అనృత మాడకుండుట తప్ప వేరుగా మంత్ర మేదియు లేదు. మేము సురాపానము చేయము. ఎవ్వరిని ద్వేషింపము. దయతో ప్రవర్తింతుము. చెరువులు త్రవ్వి త్రోవలు బాగుచేసి జనోపయుక్తముగా విశ్రాంతిగృహములను నిర్మింతుము. ఇదియే మా మంత్రము. ఇదియే మాకు రక్ష, ఇదియే మా శక్తి" అని వివరించెను.

రా జది విని పరమానందభరితుడై కొండెగా డయిన గ్రామాధికారి ధన మంతయు వారల కిచ్చి, వానిని వారికి బానిసను జేసెను. రాజు ఏనుగును మొఖాసా గ్రామమునుగూడ నిచ్చెను. వారు చిత్తశుద్ధితో పనులు చేయుచు వడ్రంగిని రప్పించి చతుష్పథమున పెద్ద భవనము కట్టించిరి. స్త్రీవాంఛ లేకుండుటచే వారు చేయుసుకృత్యములలో స్త్రీలకు భాగ మీాయలేదు.

ఆరోజులలో బోధిసత్త్వుని యింట సుశీల, విచారశీల, ఆనంద, కులీన అను నలుగురు స్త్రీ లుండిరి. వీరిలో సుశీల వడ్రంగితో రహస్యముగా గృహనిర్మాణములో ప్రధానురాలిని జేయు మని కోరెను. అత డంగీకరించి, తొలుత ప్రాసాద శృంగమునకు ఉపయుక్త మగు శుష్కదారువును శిఖరముగా జెక్కి దానికి వస్త్రము చుట్టి ఘూాల నుంచెను. గృహనిర్మాణమున శిఖరారోపణ ముహూర్తము వచ్చి నంతనే రథకారుడు "యజమానులారా, మనము చేయవలసినపని ఒకటి యున్నది" అనెను. "ఏ మది?" "గృహమునకు శిఖరము కావలెను." "సంపాదింపుము." "ఇందులకు పచ్చికఱ్ఱ పనికి రాదు.

కొంతకాలముక్రిందట చేసిన శిఖరము కావలెను." "ఇప్పు డేమి చేయనగును?" "అట్టిది యెవరికడనైన విక్రయమున కున్న దేమో కనుగొనుడు." వారు ప్రయత్నింపగా సుశీలయింట అట్టిది దొరకెను. ఎంతధన మైన ఇత్తు మన్నను దాని నామె విక్రయింపలేదు. తుదకామె "మీసుకృతములో భాగ మిచ్చినయెడల దీని నూరక మీ కిత్తు" ననెను. "స్త్రీలను సుకృతభాగినులము చేయుము" అని యజమాను లనిరి. అప్పుడు సూత్రధారుడు "యజమానులారా, అట్లనెద రేమి? బ్రహ్మలోకమునతప్ప స్త్రీల కెచ్చటను బహిష్కారము లేదు. శృంగమును పరిగ్రహింపుడు: మనపని నెరవేరును" అని చెప్పెను:

వా రంగీకరించి, శృంగమును స్వీకరించి గృహనిర్మాణము పూర్తి చేసిరి. అచ్చట ఫలకము స్థాపించి, ఉదకకుంభము లుంచి నిత్యాన్న ప్రదానము కావించుచుండిరి. భవనముచుట్టును, సద్వారావరణకుడ్య విధానము నెరపి, అంగణమున నిసుక చల్లిరి. ఆవరణ బహిర్ద్వారమున తాడిమొక్కలు నెలకొల్పిరి.

విచారశీల ఆరామము నిర్మించెను. అచ్చట అన్నివిధముల ఫల వృక్షములు కలవు. అయిదురకముల తామరలు కల సరస్సు త్రవ్వించెను. కులీన ఏసత్కార్యము చేయ లేదు. పితృసేవయు వృద్ధజన సేవయు, సత్యవాక్యపరిపాలనము, పరుషవాక్యపరిహారణము, అపవాద పరిత్యాగము కార్పణ్యావర్జనము అను నేడు విధముల నియమములను బోధిసత్త్వుడు పాటించుచుండెను.

పితరులకు సేవ చేయుచు, పెద్దవారి
నాదరించి మృదుప్రియ మాడుచుండి,
ఒరుల నిందింపకుండి, మత్సరము లేక
యుండు నక్రోధనుని, సత్యసూక్తియుతుని
ముప్పదియు మూడు నౌ లోకముల విబుధులు
సజ్జనుం డని యందురు సంతసమున.

బోధిసత్త్వుడు దేహము చాలించి దేవలోకమున సక్కుడై పుట్టెను. ఆయనమిత్రులుకూడ దేవలోకమునకే పోయిరి. సురలు కూడ నచటనే యుండిరి. పరభోక్తవ్య మగుచిలోకమున మన కేమి

శ్రేయ మున్నది? అని సక్కుడు పలికెను. సురలు దివ్యసురాపానమున ప్రమత్తులై యుండ సక్కుడు పాదములు పట్టి వారిని సినేరు పర్వత ప్రాంతమునకు విసరివైచెను. దేవలోకము మొదలుకొని వారు పడి పోయిన ప్రాంతమువరకు అసురలోక మని పేరు వచ్చెను. దేవతల విద్రుమవృక్షమువలె నొకతరువు జన్మించి ఒక్కయుగముపాటు జీవముతో నుండి, "కిమ్మీరపాటల" మనుపేర నొప్పెను. ఈతరువున బుట్టినపుష్పములవలన "విద్రుమదేవలోకము" కాగల దని వారు గ్రహించి "ఈవృద్ధసక్కుడు మనలను సురాపానమత్తులను జేసి, మన నగర మాక్రమించి, మనల నీయగాథమున ద్రోసినాడు. బయలు దేరుడు. యుద్ధయున నతనిని జయించి మరల మనలోకము చేరుదము" అని యుద్ఘోషించి, చీమలు స్తంభముపైకి ప్రాకునట్లు సినేరు పర్వతపార్శ్వము నెక్కసాగిరి.

అసురులు విజృంభించి రని విని వారితో యుద్ధము చేయుటకై అగాధములోనికి బోయి, పరాజితుడై నూటయేబది క్రోశముల పరిమాణము కల జయద్రథమున దక్షిణాభాత పర్వతశిఖరమునకు సక్కుడు బరుగెత్తెను.

పోయిపోయి ఆయనరథము శాల్మలీవనమున ప్రవేశించెను. రథమార్గములో వృక్షములు నలిగి అగాధమున బడిపోవుచుండెను. గరుడ శాబకము లగాధములో బడుచు విలాపధ్వనులు చేసెను. సక్కుడు సూతునితో "మాతలీ! ఈధ్వని యేమి? ఎంత హృదయవిదారకముగా వినవచ్చుచున్నది!" అనెను. "దేవా, తమరథగమనమున వృక్షములు నలిగిపోవుచుండ గరుడశాబకములు భయాతిరేకముచే నాక్రోశించుచున్నవి" అని చెప్పెను. "మాతలీ, నావలన వానికి బాధ కలుగరాదు. రాజ్యముకై జీవహింస చేయరాదు. వానిని రక్షించుటకై అసురులకు నాప్రాణముల నొసగెదను. రథము మరల్పుము" అనుచు సక్కు డీగాథ పలికెను.

సింబలివనమ్ములోని పక్షివ్రజంబు
రథపుటలుగుల నుండి సంరక్షణంబు
నందని, మ్మసురాళికి నసువు లిచ్చి
వార్చము; కులాయ పత్తులనష్టి వలదు.

మాతలి రథమును త్రిప్పి యింకొకమార్గమున దేవలోకమునకు జేర్చెను. రథపరిక్రమణము గాంచిన తోడనే సక్కు లితర లోకముల నుండి వచ్చుచున్నా రని అసురులు విలపించి "బల మభివృద్ధి యగుట చేతనే సక్కుడు రథపరిక్రమణము చేసెను" అనుకొని ప్రాణభయమున వణకుచు అసురలోకము చేరుకొన పరుగెత్తిరి.

సక్కు డట్లు దేవలోకమున బ్రవేశించి నిజదేవతాగణముతోడను, బ్రహ్మలోక సురగణములతోడను గూడి, నగరమధ్యమున నివసించెను. అప్పుడు భూమిని జీల్చుకొని జయప్రాసాదము సహస్రక్రోశములవరకు బయలువెడలెను. జయసమయమున లభించుటచే దాని కాపేరు వచ్చెను. దానింగూర్చి యీగాథ చెప్పబడినది:

అసురులవలన మరల బాధ కలుగకుండ సక్కుడు పంచప్రదేశములలో రక్షకభటులను నియోగించెను. అట్లు సక్కుడు రక్షితుడై అమర్త్యలోకసౌఖ్యము నొందుచుండ, సుశీల దేహము చాలించి, సక్కునిభార్యగా జన్మించెను. ఆమె శృంగదానము చేసినందులకు ఫలితముగా పంచశతక్రోశోన్నతమై దివ్యమణివిరాజితమైన సుశీల నామక ప్రాసాదము ఆమెకొరకుద్భూత మయ్యెను. అందు ధవళ రమ్యవితానముక్రింద సింహాసనముపై సక్కుడు దేవరాజుగా దేవ మానవ పాలనము చేయుచుండెను.

పిమ్మట విచారశీల కాలము చేసి సక్కునిదాసియై జన్మించెను. ఆరామనిర్మాణఫలితముగా నామె విచారశీలా లతావనరాజి యను నారామ ముద్భవించెను. మరణానంతరము ఆనంద సక్కునిదాసిగా పుట్టినది. తటాకఖననఫలముగా నామెకై ఆనందతటాక ముద్భవించినది. పుణ్యము చేయనందున కులీన వనకందరమున బకమై పుట్టెను.

"కులీనజాడ తెలియదు. ఆమె యెక్కడ జన్మించెనో" యని సక్కుడు యోజించి తుద కామె నివాసము గ్రహించి, అచ్చటికి బోయి ఆమెను చూచి, తనవెంట దేవలోకమునకు గొనిపోయి రమ్యమగు దేవనగరమును, సుశీలాప్రాసాదమును, విచారశీలాలతావన రాజిని, ఆనందతటాకమును జూపి, "వీ రందరును పూర్వజన్మ ఫలానురూపముగా నాకు పరిచారిక లయినారు. నీవు సుకృతము చేయకుండుటచే జంతులోకములో జన్మించినావు. ఇకనైనను విధుల ననుసరిం

ఫ్రము" అని బోధించెను. ఇట్లామెతో మధురవాక్యములు పలికి, పంచవిధుల నుపదేశించి నిజనివాసమున విడిచిపెట్టెను. అప్పటినుండి యామె విధులు నిర్వర్తించుచుండెను.

కొంతకాలమునకు సక్కుడామెను (బకమును) పరీక్షింప గోరి మాత్స్యరూపమున నామెయెదుట బడియుండెను. చేప చచ్చిన దను భ్రమచే బకము దానిని ముక్కున గరచుకొనెను. ఇంతలో చేప తోక కాడింపగా, ఏమి! చేప బ్రదికి యున్నదే! అని దానిని విడిచిపెట్టెను. "మేలు మేలు! నీవు విధులు చక్కగా నిర్వర్తించుచున్నావు!" అని సక్కుడటనుండి వెడలిపోయెను.

అనంతరము కులీన వారాణసిలో కుంభకారుని కూతురుగా పుట్టెను. ఆమె యే మయ్యెనో యని సక్కుడు యోజించి తుద కామె జన్మస్థానము దెలిసికొని, వృద్ధవేషము దాల్చి, బండిలో బంగరుగుమ్మడికాయల నుంచి, ఈ కూష్మాండములు కొనుడు, ఈ కూష్మాండములు కొనుడు" అనుచు గ్రామమధ్యమున గూరుచుండెను. జనులు వచ్చి కొనగోరిరి. పంచవిధు లాచరించువారికే విక్రయింతును. మీరావిధులు నిర్వర్తించుచున్నారా?" అని వృద్ధు డడిగెను. "నీ విధులేవో మాకు తెలియవు. గుమ్మడికాయ లమ్ముము" అని వా రడిగిరి. "నాకు క్రయధన మక్కరలేదు. విధులు నిర్వర్తించువారి కూరకే యిత్తును. అన్యుల కీయను" అని యత డనెను. వీ డెవడో పరిహాసకు డని యెవరితోవను వారు పోయిరి.

కులీన విని కూష్మాండములు తనకొరకే వచ్చిన వని గ్రహించి, వృద్ధునియొద్దకు బోవగా నాతడు "అమ్మా, విధులు నిర్వర్తించుచున్నావా?" అని యడిగెను. "అవును, ఆచరించుచున్నాను" అని యామె పలుక, నీ కొరకే వీనిని దెచ్చితిని" అని కూష్మాండములతో గూడ బండిని కులీనయింటకడ విడిచిపోయెను.

కులీన పంచవిధుల నాచరించుచు మరణానంతరము వేపచిత్తియుడను నసురరాజ పుత్రికయై జన్మించెను. పెరిగి పెద్దదయి మహాసౌందర్యవతి యైన యామెకు స్వయంవరార్థము తండ్రి రాజకుమారులను బిలిపించెను. ఇంతలో సక్కుడావార్త విని అసురకుమారవేషము ధరించి స్వయంవరణ సమయమున కచ్చటి కరిగెను.

అలంకృత మైన కులీనను తండ్రి సభాభవనములోనికి గొనివచ్చి "అమ్మా, వీరిలో నీకు నచ్చినవానిని వరింపుము" అని పలికెను. ఆమె నలుదిక్కులు కలయ చూచి ఒకచో సక్కుని గాంచి పూర్వ జన్మప్రీతిచే ప్రేరితయై వరించెను. సక్కుడామెను దేవనగరమునకు గొని చని రెండున్నరకోటుల దాసీజనమునకు ప్రధానురాలిని జేసెను. మరణానంతర మతడు యథా కర్మం గతో.

రెండుపురము లభేద్యమై యుండు, కలవు
నడుమగా నైదుసంరక్షణములు రాజ
గరుడ, కుంభాండ, నాగ, యక్షవ్రజంబు.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి "భిక్షూ, పూర్వకాలము దేవరాజ్య పరిపాలన చేసియు విబుధులు ఈవిధముగా తమప్రాణములను పరిత్యజించి, జీవహింస మానిరి. నీవు కల్యాణకర మైనశాసనమున ప్రముజితుడ వయ్యు వస్త్రాచ్ఛాదనము లేక జీవకోటి సహితముగా నీరు త్రాగినావురా." అని ఆభిక్షువును చీవాట్లు పెట్టి జాతకసారాంశము వెలువరించినాడు. ఆకాలమున మాతలి అను పేరు గలసారథి ఇప్పటి ఆనందుడు; శక్రుడు నేనే.

32 నచ్చు జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహారము చేయుసమయమున ఎక్కువ సామగ్రులను పెట్టుకొను భిక్షుకుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

బుద్ధుడు ఆభిక్షువుతో "నీకు నిజముగా చాలసామాను లున్నవా?" అనెను.

"చిత్తము, భన్తే."

"ఏల నీవు బహుభాండికుడ వయినావు?"

ఈమాటలకే ఆభిక్షువు కోపించి కట్టుబట్టలు విడిచి, "ఈవిధముగా విచరింతును" అని బుద్ధుని సమక్షముననే నగ్నుడయి నిలిచెను.

అప్పుడు అచటివారు చీచీ యనిరి. అతడు పరుగెత్తి పోయి, సన్యాసము విడిచెను. ధర్మసభలోని భిక్షువులు "వీడు బుద్ధుని సమక్షమునసే యిట్లు చేయునా!" అని వానిని నిందించిరి.

బుద్ధుడు వచ్చి "భిక్షువులారా, కూరుచుండి యేమి భాషించుచున్నారు?" అనెను.

"భన్తే, ఆభిక్షువు తమయెదుటనే, చతుర్విధ పరిషన్మధ్యముననే లజ్జా భయములు విడిచి, పల్లెటూరి పిల్లలవలె వివస్త్రుడై నిలిచి, లోకులు నిందించిన పిదప గృహస్థుడై బుద్ధశాసనమునుండి భ్రష్టుడైన వానిని నిందించుచున్నాము."

"భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ లజ్జా భయములు లేక శాసనరూప రత్నము నాభిక్షువు జారవిడిచినాడు. స్త్రీ రత్నలాభముచేత నిరాశ చెందవలసి వచ్చెను" అని శాస్త పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వకాలమున ప్రథమకల్పములో చతుష్పాజ్జంతువులు సింహమును, చేపలు ఆనందమత్స్యమును, పక్షులు సువర్ణహంసను రాజుగా నెన్నుకొన్నవి. సువర్ణహంసకు చక్కని కూతురు కలదు. ఆమె అడిగిన దెల్ల తండ్రి యిచ్చుచుండును. ఆమె తనకిష్టుడైనవానిని భర్తగా పడయగోరెను. హంసరాజు హిమవంతమున పక్షుల నన్నిటిని సమావేశపరచెను. నానావిధ శకుంతములు—హంసలు, మయూరములు మొదలగునవి వచ్చి, విశాల పాషాణముపై సమావేశ మయ్యెను. "నాబిడ్డ తనచిత్తము వచ్చిన స్వామిని వరించుగాక" అని హంసరాజు తనపుత్రికను బిలువనంపెను. ఆమె పక్షిసంఘమును పరిశీలించి, మణిగణవర్ణగ్రీవము, చిత్రపుచ్ఛము కల మయూరమును విలోకించి, ఇతడు నాస్వామి యగుగాక అని వరించెను. శకుంతములు నెమలికడకు బోయి "మిత్రమా, ఈ రాజపుత్రిక నిన్ను వరించినది" అని పలికినవి.

మయూరము సంతోషాతిశయముచే "నేటివరకును మీరు నా బలము చూడలేదు" అని ఔచిత్యము విడిచి, రెక్కలు విప్పి, మహా పక్షిసంఘమునడుమ నాట్యము చేయసాగెను. ఆసమయమున నెమలి

బయటబడెను.

హంసరాజు సిగ్గుపడి "ఇతనికి లోపల వినయము కాని, బహిరంగముగా ఔచిత్యము కాని లేదు. సిగ్గుమాలిన వీనికి నాకుమారిక నీయను" అని పక్షిసంఘము నెదుట నీగాథ పలికెను:

స్వరము హృదయంగమమ్ము, పృష్ఠమ్ము రమ్య
మిరుదెసల పక్షముల్ బారెడేసి కలవు.
గళము మణిగణవర్ణంబు, కాని నీవు
నాట్య మాడుటచే నీయ నాదుహితను.

ఆపక్షిసంఘము నెదుటనే హంసరాజు తనభాగినేయు డగు హంసపోతకమునకు తనపుత్రిక నిచ్చెను. హంసపుత్రిక తనకు లభింపకపోవుటచే మయూర మచటినుండి సిగ్గున లేచి, పలాయనము చేసెను. హంసరాజుకూడ నిజనివాసమునకు జనెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకసారాంశమును వెలువరించెను. అప్పటి మయూరము ఇప్పటి బహుభాండారి భిక్షువు; హంసరాజు నేనే.

33 సమ్మోదమాన జాతకము

శాస్త కపిలవస్తు సమీపమున న్యగ్రోధారామమున ఉన్నసమయమున ధూర్తకలహమును గూర్చి చెప్పినది. ఆకథ కుణాల జాతకమున (536) వచ్చును.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున బుద్ధుడు జ్ఞాతులను బిలిపించి "మహారాజులారా, జ్ఞాతులు పరస్పరము కలహించుట ఉచితము కాదు. పూర్వకాలమున పశుపక్ష్యాదుల గర్భముల బుట్టి ప్రాణు లొకభావముతోనే ప్రవర్తింపుటచే శత్రువులను జయించిరి. వివాదము కలిగినప్పుడు మహావినా

శము పొందిరి” అని, జ్ఞాతిరాజులు వేడినపిదప బుద్ధుడు పూర్వజన్మ కథ చెప్పినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజుగా నుండగా బోధిసత్త్వుడు తిత్తిరిపిట్ట యయి, వేలకొలది తిత్తిరిపిట్టలు పరివేష్టించి యుండ, అరణ్యమున నివసించుచుండెను. ఆరోజులలో పిట్టలను పట్టువాడచ్చటికి వచ్చి, ఆపిట్టకూత ననుకరించి, పిట్టలు గుమిగూడగనే వల పైన వేసి, త్రాళ్ళు లాగి, అన్నిటి నొక్కచో జేర్చి, గంపలో నింపి, అమ్మి జీవించుచుండెను.

ఒకనాడు బోధిసత్త్వుడు పక్షులతో ని ట్లనెను: “ఈ పిట్టలవాడు మనజ్ఞాతుల ననేకుల నాశము చేయుచున్నాడు. నా కొకయుపాయము తోచుచున్నది. వీడు మనలను నిక పట్టుకొనలేడు. వీడు మీాపయి వల వేయగనే, జాలరంధ్రములలో తలలు పెట్టి, ఒక్కమారుగా వల యెత్తుకొని, ఇచ్చవచ్చినచోటి కెగిరిపోయి, కంటకముల పొదమీాద విడువవలెను. మన మప్పు డాయాసందులనుండి తప్పించుకొని యెగిరి పోవుదము.” అందరును మంచి దని యంగీకరించిరి.

మరునాడు తమపై జాలము పడినపుడు పిట్టలు బోధిసత్త్వుని యుపదేశప్రకారముగా వల యెత్తుకొని, ముండ్లపొదపై వ్రాలి, క్రిందనుండి తప్పించుకొని పోయినవి. వ్యాధుడు పొదమీాదనుండి వలను తప్పించి లాగునప్పటికి సాయంకాల మయ్యెను. వాడు రిక్తహస్తములతో వెడలి పోయెను.

మరునాడును, తరువాతరోజులలోను పక్షు లట్లే చేసినవి. సాయం సమయమువరకును వల ముండ్లపొదనుండి వదలించుకొనుచు వేటకాడు రిక్తహస్తములతో నింటికి మరలిపోవుచుండెను. వానిభార్య కోపించి “నానాటికి నీవు వట్టిచేతులతో నింటికి వచ్చుచున్నావు. నీవు పోషింపవలసిన యింకొక తా వున్న దని తోచుచున్న” దనెను.

“భద్రురాలా, వే రొక పోష్యస్థానము లేదు. ఆ తిత్తిరి పిట్టలు సంఘముగా చరించుచున్నవి. నేను వల వేయగానే ఒకసారిగా అన్నియు నెగిరిపోయి ముండ్లపొదమీాద వలను విడుచుచున్నవి. కాని యెల్లకాల

మవి సంక్షోభావముతో నుండలేవు. నీవు విచారింపవద్దు. వివాదము పుట్టినప్పుడు వానిని బుట్టలో బెట్టవచ్చును. అప్పుడు నీ ముఖమున హాస మంకురించును" అని వా డీగాథ పలికెను:

పక్షు లెల్ల నొకేయభిప్రాయమునను
ఎగురదన్నక వలతోడ నేగుచున్న,
వయిన నెప్పుడో నావళ మగుట నిజము—
వానిలోన వివాదంబు వర్తిలు నెడ.

తరువాత కొలదిరోజులకే ఒక తిత్తిరిపిట్ట ఆహారభూమిమీద వ్రాలుచు పొరపాటున వేఱొక తిత్తిరితలమీద త్రొక్కినది. "ఎవరు నాశిరసు త్రొక్కినారు?" అని ఆపిట్ట కోపముతో ననెను. "నేను ప్రమాద వశమున త్రొక్కినాను. కోపము వలదు" అని మొదటి తిత్తిరి పలికెను. అయినను రెండవదాని కోపము తగ్గలేదు. మాటలు పెరిగి అవి పరస్పరము "నీవే వల యెత్తినా వనుకొందును" అని హేళన చేసుకొన్నవి. బోధిసత్త్వుడు తనతో "కలహించువారివలన భద్రము లేదు.. ఇక నివి వల యెత్తుకాలము గడచినది. మహావినాశము ప్రాప్తింపనున్నది. వ్యాధున కవకాశము లభించును. ఇక నే నిక్కడ నుండజాలను" అని నిజపరివారమును దీసికొని, స్థానాంతరమునకు జనెను.

అనంతరము కొలదిదినములలో వ్యాధుడు వచ్చి, తిత్తిరికూత నను కరించి, అవి గుమిగూడినంతనే వానిపై వల విసిరివేసెను. అప్పు డొక తిత్తిరిపిట్ట "నీ వొక్కడవే వల యెత్తునపుడు నెత్తిమీది రోమములు రాలిన వట. ఇప్పు డెత్తు" మనెను. "నీవు జాలము నెత్తునపుడు నీ రెక్కలలోని యీకలు రాలిన వట. ఇప్పు డెత్తు" మని వేరొకపిట్ట యనెను.

ఈవిధముగా నీ వెత్తుము, నీ వెత్తుము అని అవి వివాదపడుచుండగా వ్యాధుడు జాలము పట్టి లాగి, అన్నిటి నొకచో జేర్చి బుట్టలో వేసి, భార్యముఖమున హాస మంకురించునట్టు లింటికి జేరెను.

"మహారాజులారా, జ్ఞాతులలో కలహ మ్మచితముకాదు. కలహము వినాశకారణ మగును" అని చెప్పి బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి మూర్ఖ మైనతిత్తిరిపిట్ట యిప్పటి దేవదత్తుడు వివేకము కలపిట్ట నేనే.

34 మచ్ఛ జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహారము చేయుచుండగా పూర్వభార్యపై లోభము కలవానిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అప్పుడు బుద్ధు డాభిక్షువుతో "భిక్షూ, నీవు ఉత్కంఠితుడ వగుట నిజమేనా?" అనెను.

"భగవన్, సత్యమే."

"ఏల నీవు ఉత్కంఠితుడ వయినావు?"

"భగవన్, నాపూర్వభార్య చేతులలో మాధుర్య మున్నది. దానిని విడువజాల కున్నాను."

"భిక్షూ, ఈస్త్రీ నీ కనర్థదాయిని, పూర్వజన్మమున కూడ నీ వీమె మూలమున చచ్చుటకు సిద్ధమై నన్ను శరణు జొచ్చుటచే బ్రతికితివి" అని బుద్ధుడు పూర్వజన్మగాథ చెప్పినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ఆయన పురోహితు డయ్యెను. ఆరోజులలో కొందరు చేపలవాండ్రు నదిలో వల వేసిరి. మహామత్స్య మొకటి తన భార్యతో క్రీడించుచు వచ్చెను. వల వాసనపట్టి ఆడుచేప తప్పించుకొనిపోయెను. కామముచే కన్నుగానని మగచేప జాలములోనికే బోయెను. అది వలలో పడినట్లు కైవర్తులు గ్రహించి, వల యెత్తి, చేపను పట్టుకొని ఇసుకదిబ్బమీదికి విసరి వేసిరి. 'దీనిని నిప్పులమీద కాల్చి యిచ్చుటనే తిందము' అని వారు నిప్పు చేసి, శూలము తెచ్చుటకై యత్నించుచుండిరి. "అగ్నితాపమునకు గాని, శూలవేధకు గాని దుఃఖింపను, ఇంకొకచేపవెంట బోయియుందు నని నాభార్య అసుఖముగా నుండు ననుభావము వేధించుచున్నది" అని మగచేప పరిదేవనము చేయుచు ఈగాథ పలికెను:

చలిపీడ లేద ఉష్ణముబాధ లేద
జాలబంధమున కష్టముకూడ లేద
అన్యకామినిమీది యభిలాష చేత
చనియుండు నని నాదుజాయ తలంచు
నను సంశయం బెంతో వ్యథ కలిగించు.

ఆసమయమునకు రాజపురోహితుడు దాసపరివృతు డయి స్నానార్థము నదీతీరము జేరియుండెను. మత్స్యపరిదేవనము విని "ఈచేప కామముచే పరిదేవనము చేయుచున్నది. ఆతురచిత్తముతో నిట్లు మరణించునేని నిరయమునకు బోవును. దీనిని రక్షింపవలె" నని ఆయన భావించి జాలముకడకు బోయి "ఏమోయి, మాకు మీరు ప్రతిదినము వ్యంజనార్థము మత్స్యమును బంపుటలేదా?" అనెను. "స్వామీ, ఏ మంటిరి? మీకు నచ్చినయేచేప నైనను తీసికొనిపొండు" అని జాలరులు పలికిరి. "ఇది చాలును. అన్యము వలదు. దీనినే యిండు." "తీసికొని పొండు స్వామీ."

బోధిసత్త్వుడు దానిని రెండుచేతులతో బట్టుకొని, తీరమున గూరుచుండి, "మత్స్యమా, నిన్ను నేను చూడకున్నచో నీవు ప్రాణములు కోల్పోయి యుందువు. నేటినుండి కామమునకు లోను గాకుము" అని యుద్బోధించి, దానిని నీటిలో విడిచెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి ఆర్యసత్యములను ప్రకాశింపజేసి నంతనే ఉత్కంఠిత భిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. బుద్ధుడు కథలు సరి పోల్చి జాతక సారాంశమును వెలువరించెను. అప్పటి మత్స్యంగన ఇప్పటి పూర్వభార్య మత్స్యము; ఇప్పటి ఉత్కంఠిత భిక్షువు; పురోహితుడను నేనే.

35 వర్తక జాతకము

బుద్ధుడు మగధదేశమున పర్యటనము చేయుచుండగా దావాగ్ని చల్లార్పుటను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకప్పుడు బుద్ధుడు మగధదేశములో సంచారము చేయుచు ఒకానొక గ్రామమున భిక్షాటనము చేసి మరలి వచ్చి, భోజనానంతరము భిక్షుకగణముతో త్రోవబట్టెను. ఇంతలో దావానలము ప్రజ్వరిల్లెను. శాస్తకు వెనుకను ముందరను చాలమంది భిక్షువు లుండిరి. దావాగ్ని, ఒకేపాగ ఒకేమంటగా వ్యాపించి వచ్చుచుండెను. మరణభీతు లైన భిక్షువులు కొందరు, "మేము అగ్నికి ప్రతిగా అగ్ని ముట్టింతుము. అందువలన మొదటియగ్ని ఈస్థానమునకు వ్యాపింపదు" అని తలపోసి, అరణులు తీసి, నిప్పు చేయసాగిరి. కొంద రి ట్లన్నారు: "ఆయుష్మంతులారా, ఏమి చేయుచున్నారు? గగనమధ్యమున నున్నచంద్రుని, తూర్పున నుదయించు సహస్రమయూఖుని, సముద్రతటమున నిలిచి రత్నాకరుని, సుమేరు పర్వతమువద్ద నిలిచి సుమేరుపర్వతమును, చూడనట్లు లోకమున సదా అగ్రగణ్యు డగువ్యక్తి సమ్యక్-సంబుద్ధుని చూడక మేము ప్రతిగా అగ్నిని వెలిగింతు మనుచున్నా రేమి? మీకు బుద్ధబలము తెలియదా? నడువుడు, బుద్ధునిసన్నిధికే పోవుదము" అని ముందు వెనుకల నున్నభిక్షువు లందరు ఏకముగా దశబలధారికడ కరిగిరి.

ఆమహాభిక్షుసంఘమును వెంట నిడుకొని బుద్ధు డొకచో నిలిచెను. దావానల మొల్లర నలముకొనునట్లు భగభగలాడుచు వచ్చుచుండెను. తథాగతుడు నిలిచినస్థానమునకు వచ్చి దానికి నలుమూలల పదునారుమూరల దూరమున దావాగ్ని గడ్డిపోచల కాగడా నీట ముంచినట్లు చల్లారిపోయెను. బుద్ధునకు ముప్పదిరెండు మూరల దూరము అగ్ని ఆరిపోయెను.

భిక్షువులు బుద్ధునిగుణగానముల చేయసాగిరి. "ఓహో బుద్ధుల సామర్థ్యము! అచేతన మైనయీయగ్నికూడ బుద్ధులు నిలిచిన ప్రదేశ

మునకు వ్యాపించజాల దయ్యెను. నీటిలో ముంచిన గడ్డిపరకల కాగడా వలె ఆరిపోయినది. ఓహెూ బుద్ధులప్రతాపము!

శాస్త వారల సంభాషణములు విని యిట్లనెను: "భిక్షువులారా, ఇది యిప్పటి నాబలమే కాదు; ఇది నాపురాణ సత్యక్రియా బలము. ఈప్రదేశమున ఈకల్పాంతమువరకు నిప్పు మండనేరదు. కల్పాంతము వరకు స్థిరముగా నుండు ప్రాతిహార్యము (అలౌకిక క్రియ)."

ఆయుష్మాన్ ఆనందుడు శాస్త కూర్చుండుటకై వస్త్రము పరచెను. శాస్త దానిపై కూరుచుండెను. భిక్షుసంఘముకూడ తథాగతునకు ప్రణామము చేసి, చుట్టును కూరుచుండెను. భిక్షువులు ప్రార్థించిన పిదప బుద్ధుడు పూర్వజన్మ కథ స్పష్టీకరించెను.

అతీత కథ

పూర్వము మగధరాష్ట్రమున ఆ ప్రదేశమునందే బోధిసత్త్వుడు టిట్టిభపక్షి కడుపున పుట్టి, అండము భేదించుకొని యీవలకు వచ్చి, పెద్దబంతియంత పరిమాణము కల టిట్టిభపోత మాయెను. తలిదండ్రు లతనిని గూటిలోపల నుంచి, ముక్కులతో ఎర తెచ్చి పెట్టుచుండిరి. రెక్కలు విప్పి గాలిలో నెగురుటకు గాని పాదము లెత్తి నేలపై నడచు టకు గాని, అతనికి శక్తి కలుగలేదు. ప్రతి సంవత్సరము దావాగ్ని యా ప్రాంతమును దగ్ధము చేయుచుండును. మహాధ్వనితో నిపుడు నిప్పు ముట్టుకొన్నది. పక్షిసంఘములు తమతమ గూళ్ళు విడిచి, మరణ భయమున విరావములతో నెగిరిపోయినవి. బోధిసత్త్వుని తలిదండ్రులు కూడ మరణ భీతిచే నెగిరిపోయిరి. అతడు గూటిలోనుండి మెడ రిక్కించి, అగ్నిజ్వాలలు తనవైపు వచ్చుచుండుట చూచి యిట్లు తల పోసెను: "రెక్కలు చాపి ఆకాశమున పోవు బలము నా కున్నచో వేరొక చోటికి కెగిరిపోయి యుందును. పాదము లెత్తి పోవు శక్తి యున్నచో నింకొక చోటికి నడచి పోవుదును. మరణ భయమున నా తలిదండ్రులు నన్ను విడిచి, నిజరక్షణార్థము పోయినారు. ఇప్పుడు నాకు వేరు దిక్కులేదు. అగతికుడను. ఇప్పు డేమి చేయవలెను?"

పిమ్మట ఆతని కిట్లు తోచినది: "ఈ లోకములో శీలగుణమున్నది, సత్యగుణ మున్నది. పూర్వము పారమితలనుపొంది, బోధివృక్షతలమున

గూరకుండ అభిసంబుద్ధిని పొంది, శీల సమాధి ప్రజ్ఞావిముక్తి విముక్తి జ్ఞానదర్శన సంపన్నులు, సత్య దయా శాంతి సమన్వితులు, సర్వభూతముల యెడ సమాన మైత్రిభావన కలవారు, సర్వజ్ఞులు సమబుద్ధులు కలరు. వారు సముపార్జించిన ధర్మగుణములు కలవు. నాయందును ఒక సత్యము స్ఫురించుచున్నది. కావున వెనుకటి బుద్ధులును వారి యును భూతగుణములను స్మరించి, నాయందలి స్వాభావిక సత్యధర్మమును పురస్కరించుకొని, సత్యకార్యము (ప్రతిజ్ఞ) చేసెద. అగ్నిని వెనుకకు బంపి, మిగిలిన పక్షులను, నన్ను రక్షింపవలసి యున్నది. కావుననే యిట్లు చెప్పబడినది:

జగతి సదాచార శౌచముల్ దయయు
సత్యంబు కల; వల్లసత్యసంతతుల
ఉత్తమసత్యంబు నొగిని సాగింతు
ధర్మంపుబలమును దరి గన్న జనుల
గాంచి, సత్యక్రియ కడగితి చేయ.

అప్పుడు బోధిసత్త్వుడు పూర్వకాలమున పరినిర్వాణమును వెనుకటి బుద్ధుల గుణములను స్మరించి, తనయందు విద్యమాన మగు సత్యభావమును పురస్కరించుకొని, సత్యకార్యము చేయుచు ఈ గాథ పలికినాడు:

ఉన్నవి పక్షంబు లుడ్డీన మెరుగ
కాళు లున్నవి కాని కదలగా లేను
నను విడనాడిరి నా తల్లితండ్రి:
వెనుకకు పో జాతవేదుడా, పొమ్ము!

ఈ ప్రతిజ్ఞ చేయగానే జాతవేదసుడు పదునారు కరీషముల (బారల) దూరము వెనుకకు పోయెను. పోవునపుడు దహించుచు పోవలేదు; నీటిలో ముంచిన కాగడావలె వెంటనే ఆరిపోయెను. కావున నిట్లు చెప్పబడెను:

అధికమ్ముగా వెల్గు నగ్నిహోత్రుండు
నాడు సత్యక్రియ గాంచినతోనె
పదునారు బారలు పదు గిత్తి పోయె—
జలములలో బడ్డ జ్వాలనుని రీతి!

ఆప్రదేశము కల్పాంతమువరకు దగ్ధము కాక తప్పించుకొనుటచే కల్పస్థిరప్రాతిహార్యము అనుపేరు వచ్చెను. ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు సత్యకార్యము చేసి, జీవితాంతమున యధా కర్మం గతో.

"భిక్షువులారా, ఈయరణ్యమగ్నిదగ్ధము కాకుండుట నాయిప్పటి బలమువలన కాదు; పూర్వజన్మములో తిత్తిరిపిట్టనై యున్నప్పటి నాసత్యబలము వలన" అని బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, ఆర్యసత్యములను ప్రకటించెను. అనంతరము కొందరు స్రోతాపన్నులయిరి; కొందరు సకృదాగాములయిరి; కొందరు అనాగాములయిరి; కొందరు అర్హతులయిరి. బుద్ధుడు జాతక సారాంశమును వెలువరించెను. అప్పటి మాతాపితలు ఇప్పటి మాతాపితలే; పక్షిరాజు నేనే.

36 సకుణ జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహారము చేయుసమయమున దగ్ధపర్ణశాలా భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకానొక భిక్షువు శాస్తకడ కర్మస్థానము గ్రహించి జేతవనము నుండి వెలువడి, కోసలజనపదమున ఒకానొక సీమాంత గ్రామ సమీపమందలి అరణ్యములో నివసించుచుండెను. వర్షా కాలమునకు ముందే అతనిపర్ణశాల దగ్ధమయ్యెను. అతడు లోకులతో "నాపర్ణశాల దగ్ధమయినది. నేను కష్టపూర్వకముగా నివసించుచున్నాను" అనెను. "మా పొలములు ఎండిపోయి యున్నవి. వానికి నీరు కట్టి, మీకు పర్ణశాల కట్టి యిత్తుము." వారు నీరు కట్టినపిదప విత్తులు చల్లి గొర్రెలను కట్టివేసి పైరు కోసి కాపలాకాచి ఈప్రకారముగా ఇక్కడ పని అక్కడ పని చూపుచు మూడునెలలు గడిపిరి. ఆభిక్షువు మూడుమాసములు అనాచ్ఛాదికముగా నివాసము చేయుటచేత కర్మస్థాన-అభ్యాసమున ఉన్నతి చెందక, అర్హత్వము పొందలేక పోయెను. పవారణ (వర్షాకాల సమాప్తి) తరువాత ఆతడు బుద్ధ సన్నిధికి

జేరి, ప్రణామము చేసి ఒకప్రక్కన గూరుచుండెను. శాస్త అతనితో సంభాషించుచు "భిక్షూ, వర్షావాసము సుఖముగా జరిగినదా? కర్మస్థానము సఫల మయినదా?" అనెను. అతడు జరిగిన దంతయు తెలిపి నివాసస్థానము అనుకూలముగా లేకుండుటచే కర్మస్థానము సఫలము కాలేదని చెప్పెను. "భిక్షూ, పూర్వము తిరశ్చీన జంతువులు కూడ అనుకూలతను, అసౌకర్యమును గమనించినవి. నీ వేల గమనింప లేదు?" అని శాస్త పూర్వజన్మ వృత్తాంతమును స్పష్టీకరించెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు పక్షిగర్భమున బుట్టి, పక్షిసంఘపరివృతుడై అరణ్యాయతనమున శాఖాసంపన్న మగు మహావృక్షముపై నివసించుచుండెను. ఒకనా డావృక్షశాఖలు రాచుకొనుచుండ, ధూళి రేగి ధూమముకూడ బయలు వెడలినది, అని చూచి బోధిసత్త్వుడు తనలో "ఈరెండు కొమ్మ లీ విధముగా రాచుకొనుచుండ అగ్ని బయలు వెడలును. అగ్ని జీర్ణపర్ణములపై బడి దగ్ధము చేయును. ఈవృక్షము నావల ముట్టుకొనును. కావున మే మిక్కడ నివసింపలేము. అన్యప్రదేశము నకు శీఘ్రముగా బోవుట యుక్తము" అనుకొని పక్షిసంఘమున కీగాథ చెప్పెను:

ఆశ్రయం బిచ్చిన యననీరుహంబె
నీడోద్భవములార, నిప్పులు కురియు
కావున వేరొండు కడలకు బొండు:
శరణ ప్రదేశాన జనియించె భీతి.

బోధిసత్త్వుని యుపదేశము ననుసరించి వివేకముగల పక్షులు వెంటనే ఆయనతో పాటు లేచి వేరొకచోటికి బోయినవి. మూర్ఖశకుంతములు "ఎప్పుడు నీయన ఇంతే. జలబిందువులో మొసళ్ళను జూచును" అని ఆయనమాట వినక యచ్చటనే యుండెను. బోధిసత్త్వుడు తలంచినట్లే అగ్ని త్వరలోనే లేచి చెట్టు నంటుకొనెను. ధూమాగ్నులు బయళ్లు

దేరగా పక్షులు ధూమాంధములై ఒక్కటొక్కటే అగ్నిలో బడి వినాశము చెందెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి........జాతక సారాంశమును వెలువరించెను. ఆకాలమున బోధిసత్త్వుని మాట విన్న పక్షిసంఘము ఇప్పటి బుద్ధపరిషత్తు; వివేకము కలపక్షి నేనే.

37 తిత్తిర జాతకము

బుద్ధుడు శ్రావస్తికి పోవునపుడు సారిపుత్ర స్థవిరునికై శయనాసనములు లభింపక పోవుటను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అనాథ పిండికుడు విహారము కట్టించి, దూతలను పంపిన పిమ్మట బుద్ధుడు రాజగృహమునుండి వెలువడి వైశాలి చేరి అచ్చట ఇష్టానుసారముగా విహరించి శ్రావస్తి పోవలె ననుతలపుతో పర్యటన మారంభించెను. ఆసమయమున ఆరువర్గముల భిక్షుల శిష్యులు ముందు ముందుగా పోయి, స్థవిరులు శయనాసములు పరిగ్రహించుటకు పూర్వమే 'ఈ శయనాసనములు మాయుపాధ్యాలకు, ఇవి మాఆచార్యులకు, ఇవి మాకు' అని వానిని భుక్తము చేసికొనుచుండిరి. పిదప నరుదెంచిన స్థవిరులకు శయనాసనములు లభించెడివి కావు. సారిపుత్రుని శిష్యులు తమస్థవిరునికై అన్వేషించినను శయనాసనములు లభింపలేదు. శయనాసనములు లభింపకపోవుటచే స్థవిరుడు బుద్ధుని శయనమునకు కొలది దూరములో వృక్షము క్రింద కూరుచుండి కొంతసేపటునిటు తిరిగి రాత్రిగడిపెను. తెల్లవారు జామునకే బుద్ధుడు లేచి దగ్గెను. స్థవిరుడుకూడ దగ్గెను. "ఎవరు?" అని బుద్ధుడడుగగా "భన్తే నేను సారిపుత్రుడను" అని యాతడనెను. "సారిపుత్రా, ఈ సమయమున నీ విక్కడ నేమి చేయుచున్నావు?" ఆయన వృత్తాంత మంతయు

తెలిపెను. బుద్ధుడు స్థవిరునివాక్కులు విని తనలో "నేను జీవించి యుండగానే ఒక భిక్షువు ఇంకొక భిక్షువునెడ ఆదరపూర్వకముగా వర్తించుట లేదు. నాపరినిర్వాణానంతరము ఏమి యగునో" అను కొని, ధర్మసంవేగ ముత్పన్న మయ్యెను. ప్రభాత మయినంతనే ఆయన భిక్షువులను సమావేశ పరిపించి వారితో "భిక్షువులారా, షడ్వర్గ భిక్షువులు ముందుగా జని స్థవిరుల శయనాసనములను స్వాధీనము చేసి కొన్నసంగతి సత్యమేనా?" అనెను. "భగవన్, సత్యమే."

అప్పుడు భగవాన్ షడ్వర్గభిక్షువులను చీవాట్లు పెట్టి ధర్మకథ చెప్పి "భిక్షువులారా, ప్రథమమున ఆసనము జల భోజనములకు ఎవరు యోగ్యులు?" అని ప్రశ్న చేసెను.

కొలదిమంది భిక్షువులు "క్షత్రియకులమున ప్రవ్రజితు లయిన వారు" అనిరి. "బ్రాహ్మణకులమున జన్మించినవా" రని కొంద రనిరి. గృహపతి (వైశ్య) కులమున పుట్టినవా రని కొంద రనిరి. వినయధరుడు కథితధర్ముడు, ప్రథమధ్యానలాభము కలవాడు, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ, ధ్యానలాభము కలవాడు అనికొంద రనిరి. స్రోతాపన్నుడు, సకృదాగామి, అనాగామి, అర్హతుడు, త్రివిద్యావేత్త, ప్రాప్తషడభిజ్ఞుడు అని మరికొంద రనిరి.

ఈప్రకారముగా తమతమ అభిరుచినిబట్టి భిక్షువులు అగ్రసనాదులకు యోగ్యులను నిరూపించుచుండ, బుద్ధు డిట్లనెను. "భిక్షువులారా, నాశాసనమున అగ్రాసనాదులు పొందుట కర్హులు మీరు చెప్పిన గుణములు కలవారు కారు. భిక్షువులారా, ఈశాసనమున ప్రణామము, సేవ, చేతులు జోడించుట, తక్కిన ఉచితక్రియలు అన్నియు పెద్దరికమును బట్టియే చేయవలెను. అగ్రాసనము, అగ్రజలము, అగ్రభోజనము పెద్దరికమునుబట్టియే లభింపవలెను. ఇదియే ఇక్కడ ప్రమాణము. ఇందులో అందరికంటె పెద్ద (ముందు ప్రవ్రజించినవాడు) యోగ్యుడు. భిక్షువులారా, ఇప్పుడు సారిపుత్రుడు నాఅగ్రశ్రావకుడు; నాయనంతరము ధర్మచక్రము త్రిప్పవలసినవాడు; నాతరువాత శయనాదుల కధికారి. అట్టివాడు శయనము లభింపనందున రాత్రి వృక్షముక్రింద గడిపినాడు. ఇప్పటినుండి మీ రీప్రకారముగా అగౌరవము, అసమ్మానముతో కూడియున్నచో కాలక్రమమున ఎట్లు విచరింతురో?" వారి

మప దేశ మిచ్చుటకై మరల బుద్ధుడు "భిక్షువులారా, పూర్వకాలమందు తిరశ్చీనజంతువులుకూడ మంచిరీతిని ప్రవర్తించుచుండెడివి. తమలో పెద్ద యగుదానిని గమనించి ప్రణామము చేసెడివి. అవి మంచివిధాన ములో పరీక్ష చేసి తమలో పెద్దను తెలిసికొనెడివి. ప్రణామాదులు చేయుచు తుద కవి దేవలోకమునకు బోయినవి" అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము హిమవత్పార్శ్వమున మహాన్యగ్రోధ వృక్షసమీపమున ముగ్గురు మిత్రులు— తిత్తిరి, మర్కటము, ఏనుగు — నివసించు చుండిరి. అన్యోన్య గౌరవము, వినయము కోలుపోయి యవి కలుపు గోలుతనము విడిచి విహరించుచుండగా, ఒకనాడు వాని కిట్లు తోచెను: "మన మిట్లు విహరించుట యుక్తము కాదు. మనలో జ్యేష్ఠుడయిన వానికి అభివాదనము చేయుచు ప్రవర్తింతము."

ఎవరు పెద్ద యని యాలోచించి యొకనాడు ముగ్గురు న్యగ్రోధ మూలమున గూరుచుండి "మిత్రమా, హస్తి, నీవు మొదట చూచి నప్పు డీవృక్ష మెంతదో జ్ఞప్తి యున్నదా?" అని తిత్తిరి మర్కట ములు హస్తి నడిగెను.

ఏను గిట్లనెను: "నాచిన్నతనమున ఈచెట్టు చిన్న పొదవలె నుండెను. దీనిమీదుగా నడిచిపోవుచుండెడి వాడను: నేను నిలు చున్నపుడు దీని కొనకొమ్మలు నాభికి తగులుచుండెడివి. ఇది పొదవలె నున్నప్పు డెరుగుదును."

తక్కిన రెండును పూర్వమువలెనే అడుగగా మర్కట మిట్లనెను: "నేను కిశోరముగా నున్నపుడు నేలపై గూరుచుండి, మెడయెత్తి తుది కొమ్మల నున్న అగ్రాంకురములను తిను చుందును. దీని పసితనము నుండియు నెరుగుదును."

తక్కిన రెండును పూర్వము వలెనే ప్రశ్నింపగా తిత్తిరి యిట్లు చెప్పెను: "మిత్రులారా, పూర్వ మొకచోట మహావటవృక్ష ముండె డిది. నేను దానిపండ్లు తిని యచ్చట గింజలు విడిచితిని. వానివలన

ఈవృక్షము మొలిచినది. దీనిపుట్టుకకు పూర్వముకూడ ఈప్రదేశ మెరుగుదును. కావున నేను మీకంటె పెద్దవాడను."

అప్పుడు హస్తి మర్కటము లిట్లు పలికినవి: "మిత్రమా, నీవు మాకంటె పెద్దవాడవు. నేటినుండి ప్రత్యుత్థానము, అంజలి, సత్కారము చేయుదుము. నీవు మాకు వలయు నుపదేశము లిచ్చుచుండుము, మే మనుసరింతుము."

నాటినుండియు తిత్తిరి వాని కుపదేశ మిచ్చుచు, శీలములు ప్రతిష్ఠించుచు, స్వయముగా ననుష్ఠించుచుండెను. ఆముువ్వురును పంచ శీలములందు ప్రతిష్ఠితులై పరస్పర గౌరవ వినయములతో సహభాగ వృత్తులై జీవిత పర్యవసానమున దేవలోక పరాయణు లయిరి.

వృద్ధజనుల గౌరవించి ధర్మాత్ము లౌ
వార లిహమునందు భూరికీర్తి
పడయుచుందు, రటులె పరమున సద్గతి
నందుచుందు రన్న నబ్బురంబె!

ఈవిధముగా బుద్ధుడు జ్యేష్ఠులను సత్కరించు కర్మను ప్రశంసించి, జాతకసారాంశమును వెలువరించెను. అప్పటి హస్తి నేటి మొగ్గలాన స్థవిరుడు. వానరము సారిపుత్రుడు. తిత్తిరి పండితుడు నేనే.

38 బక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచుండ చీవరములను చేయుభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

జేతవాసి యగుభిక్షు వొకడు వస్త్రములు కత్తిరించుటలో, రఫ్ఫు తీయుటలో కుట్టుటలో కడునేర్పరి. అతనికి చీవరవర్ధకు డను పేరు

వచ్చెను; కాని అతడు చేయున దేమి? చినిగిన పాతవస్త్రములను నేర్పుతో సుందరచీవరములను చేసి, రంగు వేసి, గంజి పెట్టి, శంఖముతో రుద్ది ధగధగలాడు నట్లుచేయుచుండెను. చీవరములను సిద్ధము చేయ జాలనిభిక్షువు లతనివద్దకు నూతనవస్త్రములు కొనిపోయి, "మేము చీవరములను సిద్ధము చేయలేము. మాకు తయారు చేసిపెట్టుము" అనెడివారు, అతడు "ఆయుష్మంతుడా, చీవరములు సిద్ధము చేయుటకు కాలము పట్టును. నావద్ద చీవరములు సిద్ధముగా నున్నవి; ఈవస్త్రము మంచి చీవరములు కొనిపొమ్ము" అని తెచ్చి చూపెడివాడు. వాడు దాని తళుకుబెళుకు చూచి లోపలిసంగతి గ్రహింపక, వస్త్రము గట్టిదని తలచి, చీవరము తీసికొని నూతనవస్త్ర మిచ్చి పోయెడివాడు. కొంచెము మురికి పట్టిన తరువాత వేడినీటిలో వేసి ఉదికిన పిమ్మట ఆచీవర నిజస్వరూపము బయలుపడుచుండెడిది. త్వరలో పాతసరకు కనబడెడిది. ఆభిక్షువు విచారపడెడివాడు. వచ్చెడివారిని ఈప్రకారముగా భిక్షువు మోసగించుటచే అతనిపేరు మ్రోగినది. జేతవనమున ప్రవర్తించినట్లే ఒకభిక్షువొక గ్రామములో చీవరవర్ధకుడు, లోకమును మోసగించుచుండెడివాడు. వానికి కానవచ్చిన భిక్షువుతో, "భన్తే, జేతవనమున ఒకానొక చీవరవర్ధకుడు ఈవిధముగా సంసారులను మోసగించినాడు" అని చెప్పెడివారు.

"ఆజేతవన భిక్షువును మోసగింతును" అని ఆ భిక్షువు తలపోసి, చినిగిన వస్త్రములను బాగుచేసి రంగులో ముంచి వానిని ధరించి జేతవనమున జరిగెను. ఆ జేతవనభిక్షువు చూచి లోభ ముత్పన్న మగుటచే "భన్తే, ఈ చీవరములు మీరు తయారు చేసినవేనా?" అని అడిగెను.

"ఆయుష్మన్, అవును."

"భన్తే, ఈ చీవరము నాకీయవలెను. మీరు వేరొకటి లభింపగలదు."

"ఆయుష్మన్, మేము గ్రామవాసులము. మాకు చీవరములు మొదలగునవి సులువుగా లభింపవు. ఈ చీవరము నీకిచ్చి, నేనేమి ధరింతును?"

భన్తే, నాకడ నూతనవస్త్ర మున్నది. దానిని గొనిపోయి చీవర

ముగా తయారు చేసికొనుడు."

"ఆయుష్మన్, దీనిలో నాచేతి పరిశ్రమ కలదు. అయినను, నీ విట్లు పలికినపిదప నే నేమి చేయఁగలను! తీసికొమ్ము," అని యతడు పాత వస్త్ర మిచ్చి నూతనవస్త్రమును దీసికొని చనెను. జేతవనవాసి యగు భిక్షు వాచీవరమును ధరించి, కొలది దినముల కావల వేడినీట ఉదుకగా దాని నిజస్వరూపము బయలుపడెను. గ్రామవాసి యగు చీవర నిర్మాత జేతవనవాసి యగు భిక్షువును మోసగించె నని యతడు సిగ్గు పడెను. ఆ మోసము భిక్షుసంఘమునకు దెలిసెను.

ఒకనాడు ధర్మసభలో భిక్షువు లావిషయమును గూర్చి ముచ్చటించుచుండిరి. బుద్ధు డరుదెంచి, భిక్షువులారా, ఇక్కడ గూరుచుండి ఏమి మాటాడుచున్నారు?" అని యడిగెను. వా రావిషయము చెప్పిరి.

"భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు, ఆ భిక్షువు పూర్వము కూడా ఇంతే" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పినాడు.

అతీత కథ

పూర్వకాల మొకవనములో పద్మసరోవర తీరమున వృక్షముపై వృక్షదేవతగా బోధిసత్త్వుడు జన్మించెను. ఆకాలమున ఒకానొక చిన్న సరస్సులో గ్రీష్మఋతువు వలన నీరు చాల తగ్గిపోయెను. అందు చేపలెన్నోకలవు. ఒకకొంగ వానిని జూచి, ఏదోయుపాయమున వీనిని మ్రింగెదను అని యోచించి నీటివద్దకు బోయి ఆలోచనలో నిలిచెను. చేపలు కొంగను జూచి "ఆర్యా, ఏమో యోచించుచు నిలుచున్నారు" అన్నవి. "మిమ్ము గూర్చియే చింతించుచున్నాను" అని కొంగ పలికెను. "ఆర్యా, మాకొరకు చింతయేమి?" "ఈసరస్సులో నీరు చాల తగ్గిపోయినది. నిదాఘము తీవ్రముగా నున్నది. ఇప్పుడు మిమ్ము ఏమి చేయుదును? అని మీవిషయమే చింతించుచున్నాను." "మే మేమి చేయుదుము ఆర్యా!" "నామాట విన్నచో ఒక్కొక్కరిని ముక్కున గరచుకొని మి మ్మందరను క్రమముగా పంచవర్ణ పద్మ సంయుత మగు మహాసరోవరమునకు గొనిపోయి నీటిలో విడుతును." "ఆర్యా, ప్రథమ కల్పమునుండి నేటివరకును చేపల మేలుకోరెడి బక ము లేదు. ఒక్కొక్కరి చొప్పున మమ్మందరను నీవు మ్రింగ

గోరుచున్నావు." "మీకు నామాటపై లక్ష్య మున్నపక్షమున మిమ్ము గ్రమింగను. సరోవర మున్నదో లేదో యను సంశయ మొదవినచో ఒకచేపను నావెంట బంపుడు. అది సరస్సు చూచివచ్చును." దానిపై నమ్మకము కుదిరి చేపలు ఒక కాణీ మహామత్స్యమును జూపి "దీనికి నీటిలోను నేలమీదను శక్తికలదు. దీనినిగొనిపొమ్ము" అని కొంగతో చెప్పెను. సరోవరమును పరికించి చూపి, కొంగ దానిని గొనివచ్చి చేపలకడ విడిచెను. సరోవరసంపత్తిని ఆమత్స్యము తక్కినవానికి వర్ణించి చెప్పెను. ఆకథ విని చేప లచ్చటికి బోవ కోరికకలవై కొంగతో "ఆర్యా, మంచిది. మమ్ములను ముక్కున బట్టుకొని తీసి కొనిపొమ్ము" అని పలికెను. బకము కాణీ మహామత్స్యమునే ప్రథమ మున గొనిపోయి సరస్తీరముచేరి, నీరుచూపి అచటనున్న వరుణ వృక్షముపై నుంచి, ముక్కుతో బొడిచి, చంపి, తిని, కంటకములు చెట్టుమొదట బడవైచి, మరల వెనుకటి తావునకు బోయి, "ఆచేపను నీటిలో విడిచినాను. మిగిలిన చేపలు వచ్చుగాక" అని పలికెను. ఈ ప్రకారముగా ఒక్కొక్క చేపచొప్పున అన్నిటిని క్రమేణ భక్షింపగా ఒక్కకర్కటకము మాత్రము మిగిలియుండెను. బకము దానినిగూడ భక్షింపగోరి "కర్కటకమా, చేప లన్నిటిని గొనిపోయి పంచవర్ణ పద్మసంయుత మగు మహాసరస్సున విడిచినాను. రమ్ము, నిన్నుగూడ తీసికొని పోవుదును" అని చెప్పెను. "ఎట్లు నన్ను పట్టుకొని పోవు దువు?" "ముక్కున గరచుకొని పోవుదును." "నీవిట్లు పట్టుకొని పోవుచు నన్ను జారవిడుతువు. నీవెంట రాను." "భయపడకు. నిన్ను గట్టిగా బట్టుకొని పోవుదును."

"ఈ బకము చేపలను గొనిపోయి సరస్సున విడచుట వట్టిది! నన్ను సరస్సులో విడిచిన మేలే, విడువని పక్షమున దీనిగొంతు పట్టుకొని కొరికి, ప్రాణములు తీయుదును." అని తలపోసి కర్కటకము "మిత్రమా, బకమా, నీవు నన్ను గట్టిగా బట్టుకొనలేవు. నేను నిన్ను గట్టిగా పట్టు కొనగలను. గిట్టలతో నీగొంతు పట్టుకొననిత్తువేని నీవెంట వత్తును" అని చెప్పెను. తనను అది వంచించు నని తలపక బకము మంచిదని సమ్మతించెను. కర్కటకము తన గిట్టలతో బకముగొంతు కర్మకారుని పట్టుకారవలె గట్టిగా పట్టుకొని "యిక పొమ్ము" అనెను. బకము

దానిని దీసికొనిపోయి సరస్సు చూపి, వరుణ వృక్షాభిముఖముగా చను చుండెను. "మామా, సరస్సు ఇటు కలదు. నీవు న న్నిటు కొనిపోవు చున్నావు" అని యెండ్రి పలుకగా, "నీవు మంచి మేనల్లుడవు, ప్రియ సోదరీ పుత్రుడవు! నామీద నెక్కి నన్ను దాసునిగా నెంచుచున్నావు. వరుణ వృక్షముక్రింద కంటకరాశిని జూడుము. చేపల నెట్లు భక్షించి తినో, నిన్నుగూడ అట్లే భక్షింతును" అని చెప్పెను.

ఎండ్రి తనలో "బుద్ధిమాంద్య మున్న చేపలను భక్షింప గలిగితివి. నన్ను భక్షింప జాలవు. నిన్ను సంహరింతును. బుద్ధిహీనతచే నా మోసము నీవు గ్రహింపలేదు. మరణింపవలసినచో నుభయులము సమముగా మరణింతము. నీగొంతు కొరికి నేలపై బడుదును" అని అలోచన చేసి, పట్టుకారవంటి గిట్టలతో కొంగగొంతు గట్టిగా నొక్కెను. బిగిసిన కంఠముతో, కన్నుల నీరు కారుచుండగా కొంగ మరణభయము చెంది "స్వామీ, నిన్ను భక్షింపను. నాకు ప్రాణభిక్ష పెట్టుము" అని యాచించెను. "క్రిందికి వాలి నీవు నన్ను సరసులో విడుచు పక్షమున" అని యెండ్రి పలుకగా బకము వెనుకకు మరలి సరస్సులో పంకపృష్ఠమున నిలిచెను. కత్తెరతో కుముదనాళమును కత్తిరించినట్లు కర్కటము దానిగొంతు కొరికి ఉదకములో ప్రవేశించెను.

ఆ వింత చూచుచు వరుణ వృక్షము నధివేశించి యున్న వృక్ష దేవత సాధుకారముచేసి, వనము మార్మ్రోగునట్లు మధురస్వరమున ఈ గాథ పాడెను:

ధూర్తబుద్ధి తనదు ధూర్తత చేతనే
అన్ని వేళలందు నందదు సుఖ;
మెండ్రకాయవలన నేమి లభించెనో
కొంగ, కల్లె శఠుడుకూడ పొందు.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలపు కొంగ నేటి జేతవన చీవరభిక్షువు; ఎండ్రి నేటి గ్రామవాసి చీవరకుడు; వృక్షదేవత నేనే.

39 నంద జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు సారిపుత్ర స్థవిరుని శిష్యునివిషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆభిక్షువు సుభాషి; మిక్కిలి ఉత్సాహముతో స్థవిరుని సేవ చేయువాడు. ఒకప్పుడు సారిపుత్రస్థవిరుడు బుద్ధుని యానతి గొని, పర్యటనము చేయుచు, దక్షిణాగిరి జనపదము చేరెను. ఆ భిక్షు వచ్చుటికి జేరినతోడనే అభిమానగ్రస్తుడయ్యెను. ఆయుష్మన్, ఇది చేయుము. అని స్థవిరుడు చెప్పినప్పుడు అతడు వైరము వహించెడివాడు. స్థవిరున కతనియాశయము తెలియలేదు. అతడచట పర్యటనము చేసి, జేతవనమునకు మరలివచ్చెను. స్థవిరుడు జేతవన విహారము చేసినప్పటి నుండి ఆభిక్షువు పూర్వమువలె నుండెను. స్థవిరుడు శాస్తతో "భన్తే, నాశిష్యుడొకడు ఒకచోట నున్నప్పుడు శతముద్రలకు కొనిన బానిసవలె నుండెడివాడు, వేరొకచోటికి జేరినప్పుడు ఇదిచేయుము అని నే ననగా అభిమానపూరితుడై వైరభావముతో నుండెడివాడు." అని నివేదించెను. "సారిపుత్రా, ఈ భిక్షువునకు ఇట్టిస్వభావ మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ నింతే" అని శాస్త స్థవిరుని ప్రార్థనమీాద పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడొకానొక కుటుంబికులమున బుట్టెను. ఆయన మిత్రమైన మఱియొక కుటుంబి వృద్ధుడు. ఆయన భార్యమాత్రము తరుణి. ఆమెయందు పుత్రుడు కలిగినాడు. ఆ వృద్ధుడు తనలో "ఈమె తరుణి. నేను మరణించిన పిదప ఏపురుషునైన చేపట్టి, ధనము నాకుమారునకు దక్కనీయక పాడుచేయునేమో! ఈ ధనమును భూస్థాపన చేయుదును" అనుకొని, గృహదాసుడు నందుడను వానిని వెంటబెట్టుకొని అరణ్యమునకు జని, ఒక్కచోట ధనమును నిక్షేపించి, వానితో "నాయనా, నందా, నేను పోయినతరువాత ఈ ధనమును

వాకుమారునికి జాగ్రత్తము, వనభూమిని విక్రయింపనీయ వలదు'' అని చెప్పెను.

ఆవల వృద్ధుడు చనిపోయినాడు. కుమారుడు పెరిగి పెద్దవాడయినాడు. తల్లి వానితో "నాయనా, నీతండ్రి ధనము నిక్షేపించినాడు. నందునకు తెలియును. దానిని తెప్పించి, కుటుంబస్వాత్వమును సరిచూడుము'' అని చెప్పెను. ఒకనాడు కుమారుడు నందునితో "మామా, నాకోసము మానాయన నిక్షేపించిన ధన మున్నదికదా?'' అనెను. "ఉన్నది స్వామీ.'' "ఎక్కడ పాతిపెట్టినారు?'' "అడవిలో స్వామీ.'' "మంచిది. అక్కడకే పోవుదము'' అని కుమారుడు పలుగు, తట్ట, తీసికొని నందుని వెంట బెట్టుకొని చని, "మామా, నిధియెక్కడ?'' అని యడిగెను. నందుడు ధనమున్న దిబ్బమీది కెక్కి, మదోన్మత్తుడయి "అరే దాసీపుత్రా, ఈచోట నీధన మేదిరా!'' అని కుమారుని తూలనాడెను. వాని పరుషవాక్కులు వినియు విననట్లే నటించి, అట్లయిన పోవుదము అని వానిని వెంట బెట్టుకొని యింటికి బోయెను. రెండు మూడు రోజుల తరువాత వారు మరల నిధి కడకు జనిరి. నందుడు వెనుకటి వలెనే పలికెను. కుమారుడు బదులు పలుకక యింటికి బోయి తనలో "బయలుదేరునపుడు నందుడు ధనము చూప నెంచును. అక్కడికి చేరగానే పరుసము లాడును. కారణము తెలియకున్నది. నాతండ్రికి మిత్రము కుటుంబి ఉన్నాడుగదా. ఆయన నడిగినచో తెలియవచ్చును'' అని చింతించి, బోధిసత్త్వుని సన్నిధికి బోయి అంతయును నివేదించి "బాబయ్యా, దీనికి కారణ మేమి కానోపు?'' నని యడిగెను.

"ఏచోట నందుడు నిలుచుండి నిన్ను తూలనాడుచున్నాడో ఆ చోటనే నీతండ్రి నిధియున్నది. ఈసారి నిన్ను వాడు దూషింప దొడగినపుడు, ఏమిరా దాసా, కూయుచున్నావు! అని నీవు గద్దించి వానిని నెట్టి, కుద్దాలముతో త్రవ్వి, ధనమును పైకితీసి, వానిచే మోయింపుము'' అని బోధిసత్త్వు డీ గాథ పలికెను.

నీచ దాసీ కుమారుడు నిలిచి యెచట
నందకుడు మెండుగా వాగు, నంద కలవు
నగల ప్రోవు, మాలిక లని నాతలంపు.

కుమారుడు బోధిసత్త్వునకు నమస్కరించి, ఇంటికి పోయి, నందుని వెంట బెట్టుకొని నిధికడ కరిగి, ఆయన చెప్పినట్లు చేసి, ధనమును గొనివచ్చి, కుటుంబపోషణము చేసెను. బోధిసత్త్వుని యుపదేశాను సారముగా కుమారుడు దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు జీవితాంతమున యథా కర్మం గతో.

పూర్వముకూడ ఈ భిక్షువుస్వభావ మిట్టిదే అని బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి జాతక సారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున నందుడు ఇప్పటి సారిపుత్ర శిష్యుడు. పండితకుటుంబి నేనే.

40 ఖదిరంగార జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు అనాథపిండికుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

కేవలము విహారము నిర్మించుటకే అనాథపిండికుడు ఏబదినాలుగు కోట్లధనము వ్యయము చేసెను. ఆయన త్రిరత్నములనే (బుద్ధ ధర్మ సంఘములనే) రత్నములుగా మన్నించి, తక్కిన రత్నములను లెక్క చేయలేదు. శాస్త జేతవనమున విహరించుకాలమున ఆయన ప్రతి దినము మూడుసారులు బుద్ధదర్శనార్థము పోయెడివాడు. ప్రాతఃకాలమున మొదటిసారి, భోజనానంతరము రెండవసారి, సాయంకాలము మూడవసారి విహారమునకు వెడలుచుండువాడు. ఇంతే కాక, నడుమ నడుమకూడ పోవువాడు. బ్రహ్మచారులు కాని, ఇతర బాలురు కాని నే నేమి తెచ్చితినో యని నాచేతులకేసి చూచుచుందు రని ఆయన తలపోసి, ఎన్నడును రిక్తహస్తములతో పోయెడివాడు కాడు. ఉదయము యవాగువును, భోజనసమయమునకు వెన్న, తేనె, గుడము మొద లగునవియు, సాయంసమయమున గంధము, మాల్యములు,

వస్త్రాదులును పట్టించుకొనిపోవును. ఈవిధముగా దానధర్మములు ఎంత చేయుచుండునో ఆయనకు తెలియదు. చాలమంది వ్యాపారులు పత్రములు వ్రాసి, పదునెనిమిది కోట్లధనము అప్పుతీసికొనిరి. ఆమహాశ్రేష్ఠి వారలను అప్పు తీర్పుడని అడిగెడివాడు కాడు. మొత్తము పదునెనిమిది కోట్ల ధనము నదీతీరమున పాతరలో నుండెను. వాయువువలన, జలమువలన నదీకూలము విరిగి పడిపోవుటచే ఆధనము సముద్రమునకు కొట్టుకొనిపోయినది. మూతలు బిగిసినకొన్ని యినుపబిందెలు మాత్ర మెట్లో సముద్రమువిూద తేలియాడుచుండెను. శ్రేష్ఠియింట అను దినము అయిదువందల భిక్షువులకు భోజనముల యేర్పాటు కలదు. శ్రేష్ఠిభవనము భిక్షువులకు శృంగాటకమున త్రవ్వినపుష్కరిణి వలె నుండెను. వారికి శ్రేష్ఠియే మాతాపితలతో తుల్యముగా నుండెను. ఆయనయింటికి సమ్యక్-సంబుద్ధుడు, అశీతిమహాస్థవిరులు, పోవు చుందురు. మిగిలిన భిక్షువులసంఖ్య అగణ్యము. ఆసౌధమునకు ఏడంతస్తులు, ఏడుద్వారములును కలవు, నాలుగవద్వారమున నుండు దేవి సద్ధర్మమును విశ్వసించునది కాదు. సమ్యక్-సంబుద్ధుడు సౌధము లోనికి వచ్చునప్పటికి ఆమె తనయంతస్తులో నుండలేక బిడ్డలతో క్రిందికి దిగివచ్చి నేలపై నిలుచుండెడిది. అశీతిమహాస్థవిరులు కాని, అన్యస్థవిరులు కాని వచ్చినప్పుడు కూడ ఆమె నేలమీాద నిలుచుండెడిది. వారు వచ్చునప్పుడు పోవునప్పుడును ఆమె అటులే చేయుచుండెను. శ్రమణ గౌతముడు కాని, ఆయన శ్రావకులు కాని ఈయింటికి రాక పోకలు చేయుచున్నంతవరకు నాకు సుఖము లేదు. ప్రతిదినము పై నుండి దిగి నేలమీాద నిలుచుండలేను. ఈసౌధమునకు మీా రెవ్వరును రాకుండునట్లు నేను కట్టుదిట్టము చేయవలెను" అని యామె యోజించి, ఒకనాడు మహాకర్మచారికడకు బోయి నిలిచెను. ఎవరు? అని అత డడుగగా "నేను నాలుగవద్వారమున (హవేలీలో) నుండు దేవిని" అని యామె చెప్పెను.

"ఏమిపనిమీాద వచ్చినారు?"

"నీవు శ్రేష్ఠి చేయుపనులు చూచుట లేదా? ఆయన భావికాలము మీాద దృష్టి నిలుపక కేవలము శ్రమణగౌతముని పూజలు చేయు చున్నాడు. ధనము వ్యాపారమున కుపయోగించుట లేదు; సేద్యమున

నుపయోగించుట లేదు. ఆయన నిజకార్యములమీద మనసు నిలుపు నట్లును, శ్రావకులతో శ్రమణగౌతము డీయింట ప్రవేశింప కుండు నట్లును నీ వాయనకు సలహా ఈయవలెను."

మహాకర్మచారి ఆమెతో "వెర్రితల్లీ, కళ్యాణకరమైనబుద్ధశాసన ముకై శ్రేష్ఠి ధనము ఖర్చు పెట్టుచున్నాడు. ఆయన నాజుట్టు పట్టు కొని తన్నినను నే నేమియు చెప్పలేను. నీవు పొమ్ము" అనెను.

ఒకనా డామె శ్రేష్ఠికుమారుని వద్దకు పోయి ఇట్లే పలికెను. అతడు పూర్వోక్తప్రకారముగా పలికెను. శ్రేష్ఠితో ఆమె యేమియు చెప్ప జాల కుండెను.

శ్రేష్ఠి నిరంతరము దానధర్మములు చేయుచు వ్యాపారము చేయ కుండుటచే ఆదాయము లేక ధనములో తరుగుకూడ ఏర్పడెను. ఇట్లు జరుగుచుండుటచే శ్రేష్ఠికి భోజనభాజనాదులు పూర్వమువలె లభించుట లేదు. అప్పటికిని ఆయన భిక్షుసంఘమునకు దానధర్మములు చేయు చుండెను. కాని వండినయాహార మీయజాలకుండెను. శ్రేష్ఠి యొక నాడు వందనము చేసి కూరుచున్నపిదప శాస్త "గృహపతీ, మీయింట దానధర్మములు నడచుచున్నవా?" అనెను.

"చిత్తము, భన్తే, కాని నూకలు, మజ్జిగ మాత్రము ఇచ్చు చున్నాను."

"గృహపతీ, నేను రుచిపచి లేనివస్తువు లిచ్చుచున్నా నని సంకో చింపవద్దు. ప్రసన్నచిత్తముతో బుద్ధులకు ప్రత్యేకబుద్ధులకు బుద్ధ శ్రావకులకు నిచ్చుదానములు శుష్కములు కావు, విశేషఫలప్రదము లగును. చిత్తము పవిత్రముగా నుంచుకొన్నవారి దానములు శుష్క ములు కానేరవు. ఇట్లు గ్రహింపవలెను" అని బుద్ధుడు ఈవిషయములు తెలిపెను.

చిత్తము ప్రసన్న మైన, దక్షిణలు కావు
స్వల్పముల్, తథాగతునకు శ్రావకులకు.
భక్తితో బుద్ధసేవ అల్పంబు కాదు:
మాపపింత దానఫలము మాడ్కి హెచ్చు.

"గృహపతీ, నీవు 'శుష్క' దానమున అష్ట-ఆర్య పుద్గలములు నిచ్చినావు. కాని వేలామ (బ్రాహ్మణ)జన్మ మెత్తినప్పుడు సమస్త జంబూ

ద్వీపమందలి హాలములు నాపి, సప్తరత్నముల నిచ్చుచు, పంచమహా నదులను ఏకప్రవాహముగా జేసినట్లు (చిత్తమును ప్రసన్నతా పూర్ణము చేసికొని) మహాదానము లిచ్చునపుడు త్రిశరణగతుడు కాని, పంచశీలరక్షకుడు (సదాచారుడు) కాని లభింపలేదు. ఇట్లు దానాధి కారి పుద్గలుడు దుర్లభు డయ్యెను. కావున నీవు శుష్కదానము చేయు చున్నట్లు సంకోచింపకుము" అని చెప్పి వేలామ సూత్రము పలికెను.

ఆ దేవి తొలుత శ్రేష్ఠితో మాటాడలేక పోయినను, ఇప్పుడు శ్రేష్ఠి అధోగతిలో నుండుటచే బహుశః తనమాట వినవచ్చు ననుకొని, అర్ధరాత్రమున ఆయనశయనాగారమున ప్రవేశించెను.

శ్రేష్ఠి "ఎవరు?" అనెను.

"నేను నాలుగవహావేలిలో నుండు దేవిని."

"ఏల వచ్చితివి?"

"నీకు మంచిసలహా యిచ్చుకోరికతో."

"మంచిది, చెప్పుము."

"మహాశ్రేష్ఠీ, నీవు భవిష్యత్తును గూర్చి చింతించుటలేదు. బాల బాలికలవైపు దృష్టి లేదు. శ్రమణగౌతముని శాసనార్థము విశేష ధనము వ్యయము చేసితివి. బహుకాలమునుండి ధనము వ్యయమగుట వల్లను, నూతనముగా సేద్యము మొదలగునవి చేయింపకుండుట చేతను, శ్రమణగౌతమునివలనను నిర్ధనుడ వైతివి. ఇట్లయ్యును, శ్రమణగౌతముని విడవకున్నావు. శ్రమణులు నేటికిని నీయింటికి వచ్చు చున్నారు. ఇదివరలో ఆయన తీసుకొన్నది తిరుగ పంపనక్కర లేదు; ఉంచికొనవచ్చును. కాని నేటినుండి నీవు శ్రమణగౌతముని కడకు బోవుట, ఆయనశ్రావకుల నీయింటికి రానిచ్చుట కట్టిపెట్టవలెను: పోవు నపుడుకూడ ఆయనను చూచుట మాని, నిజవ్యాపారము చేసికొనుచు కుటుంబమును పోషింపుము."

"నీవు నాకు చెప్పగోరిన మంచిసలహా ఇదియేనా?"

"అవును — ఇదే."

నీవంటి వందల వేల లక్షల దేవతలవల్ల ఏమాత్రము చలింపను. దశబలధారివిషయమున నాకు కలశ్రద్ధ సుమేరుపర్వతమువలె అచలము, అప్రతిహతము! కళ్యాణకారక మగు త్రిరత్న శాసనముకై ధనవ్యయము

చేయుట అనుచిత మంటివి. నీవు బుద్ధశాసనమును నిందించినావు. ఇట్టి దురాచారిణితో, దుశ్శీలతో, అశుభదాయినితో ఒకేయింట నివసింప లేను. పద, నాయింటినుండి; శీఘ్రముగా వేరొకచోటికి వెడలిపొమ్ము."

శ్రోతాపన్నుడు, ఆర్యశ్రావకుడు నగు అనాథపిండికుని మాటలు విని, ఉండుటకు వీలు లేక, ఆమె నిజనివాసస్థానమునకు బోయి, బిడ్డలను చేత బట్టుకొని, అక్కడనుండి బయలుదేరినది. అన్యనివాసస్థానము దొరకనందున శ్రేష్ఠికి క్షమాపణ చెప్పి ప్రార్థించి ఇంటనే యుందు నని యోచించి, నగరరక్షకు డగు దేవపుత్రునివద్దకు బోయి అతనికి నమస్కారము చేసి నిలిచెను.

"ఏల వచ్చితిరి?" అని ఆయన అడిగినపిదప ఆమె "స్వామీ, నేను ఆలోచింపకుండ శ్రేష్ఠిగారితో కొన్నిమాట లాడితిని. కోపించి ఆయన నివాసస్థానమునుండి వెడలగొట్టినారు. నన్ను మీరు శ్రేష్ఠి సన్నిధికి దీసికొనిపోయి, క్షమార్పణ చేయించి, నాకు నివాసస్థాన మిప్పింపుడు" అని చెప్పెను.

"మీరు శ్రేష్ఠితో ఏ మన్నారు?"

"స్వామీ, శ్రేష్ఠితో బుద్ధసేవ, సంఘసేవ వల దని శ్రమణగౌతముని ఇంటికి రానీయవల దని అన్నాను."

"అనుచితము చేసినావు. బుద్ధశాసనమును నిందించినావు. నిన్ను శ్రేష్ఠికడకు దీసికొనిపోవు ధైర్యము నాకు చాలదు."

అక్కడ నేమియు తోడ్పాటు లభింపక పోవుటచే ఆమె నలుగురు మహారాజులసన్నిధికి బోయెను. అక్కడకూడ అంగీకారము దొరకక, శక్ర-దేవేంద్రునికడ కేగి చాలనమ్రతతో నిట్లు ప్రార్థించెను: "దేవా, నివాసస్థానము దొరకక బిడ్డలను చేత బట్టుకొని దిక్కు లేక తిరుగుచున్నాను. దేవర అనుగ్రహించి నాకు నివాసస్థానము నిప్పింపుడు."

"నీవు బుద్ధశాసనమును నిందించుట చాల అనుచితము. నీపక్షమున నేను శ్రేష్ఠితో నేమియు చెప్పజాలను. కాని, శ్రేష్ఠి క్షమించు నుపాయము మాత్రము తెలుపుదును."

"చిత్తము, దేవా! తెలుపుడు."

"లోకులు ఋణపత్రములు వ్రాసి, శ్రేష్ఠికడనుండి పదునెనిమిది కోట్ల ధనము తీసికొన్నారు. నీవు శ్రేష్ఠి లెక్కలగుమాస్తా వేషము

ధరించి, ఎవరికిని తెలుపకుండ, ఆకాగితములు పట్టుకొని కొలదిమంది యక్షయువకులను వెంటబెట్టుకొని ఒకచేత కాగితములు ఒకచేత కలము పట్టుకొని వారలయిండ్లకు బొమ్ము. పోయి యింటిలో నిలువబడి యక్షబలముతో వారిని బెదరించి, "ఇది మీ ఋణపత్రము. మా శ్రేష్ఠి ఐశ్వర్యయుక్తుడై యున్నప్పుడు మి మ్మడుగలేదు, ఇప్పుడాయనధనము తరిగిపోయినది. మీరు తీసికొన్న కార్షాపణములు ఇచ్చివేయుడు" అని మీశక్తిసామర్థ్యములుచూపి, ఆపదునెనిమిదికోట్ల సువర్ణము వసూలుచేసి, ఖాళీగా ఉన్నశ్రేష్ఠి కొట్లలో నింపుము. అచిరవతీ నదీతీరమున పాతిపెట్టినధనము నదీకూలము విరిగిపడుటచే సముద్రమునకు కొట్టుకొనిపోయినది. దానిని నిజసామర్థ్యముచే తెచ్చి ఖాళీకొట్లలో నింపుము: మరి ఫలానిచోట దిక్కులేకున్న పదునెనిమిది కోట్లధనముకూడ తెచ్చి కొట్లలో నింపవలెను. ఈయేబదినాలుగుకోట్లు కొట్లలోనింపి, దండకర్మ చేసి శ్రేష్ఠిని క్షమాపణ అడగవలెను."

"దేవా! చిత్త మని యామె శక్రునిమాట కంగీకరించి, తదనుసారముగా ధన మంతయు సంగ్రహించి, అర్థరాత్రమున శ్రేష్ఠిశయనాగారమున ప్రవేశించెను.

ఎవ రని శ్రేష్ఠి యడుగగా నామె "శ్రేష్ఠీ, నేను నీనాలుగవ హావేలీలో నుండు వెర్రిదేవిని. నేను మహామోఢ్యముచే బుద్ధగుణములు గ్రహింపనేరక వెనుకటిరోజులలో మీతో ఏమో అంటిని. నాదోషమును క్షమింపుడు. శక్రదేవేంద్రుని మాటచొప్పున మీకు రావలసినఋణములు పదునెనిమిదికోట్లు, నదీతీరమునుండి కొట్టుకొనిపోయిన పదునెనిమిదికోట్లు, ఒకచోట దిక్కులేకున్న పదునెనిమిది కోట్లు, మొత్తము ఏబదినాలుగుకోట్లు వసూలు చేసిఖాళీకొట్లలో నింపినాను. దీనివలన ప్రాయశ్చిత్తము చేసుకొన్నాను. జేతవనవిహారనిర్మాణమునకు వ్యయ మయినధన మంతయును ఏకత్రచేర్చినాను. నివాసస్థానము దొరకకపోవుటచే కష్టముగా నున్నది. శ్రేష్ఠీ, నేను అజ్ఞానవశమున చేసినదోషమును క్షమింతురుగాక!" అని పలికెను.

అనాథపిండికు డామెవాక్కులు విని తనలో "ఈమె శిక్ష ననుభవించినా నన్నది. నిజదోషము నంగీకరించుచున్నది. కావున ఈమెను సమ్యక్-సంబుద్ధునికడకు తీసుకొనిపోవలెను. ఈమెయభిమతమునుబట్టి

తథాగతుడు నిజగుణములను తెలియపరచును” అనుకొని, “అమ్మా, దేవి, నీవు నన్ను క్షమాపణకోరినచో శాస్తసముఖములో కోర వలెను” అని చెప్పెను.

“సరే, అట్లే చేసెదను. నన్ను శాస్త సన్నిధికి గొనిపోవలెను” అని ఆమె పలుకగా శ్రేష్ఠి సరే అని ప్రాతఃకాలముననే ఆమెను శాస్త కడకు గొనిపోయి, ఆమె చేసిన దంతయు తెలిపెను.

“గృహపతీ, పాపకర్మ చేయువారి పాపము పండనంతవరకును వారు సుఖము నొందుచుందురు. పరిపక్వమైనంతనే దుఃఖ మనుభ వింతురు. పుణ్యకర్మలు చేయువారు శ్రమ లనుభవించుచు పుణ్యము పరిపాకము నొందినంతనే సౌఖ్యమే అనుభవింతురు” అని శాస్త ధమ్మపదములోని రెండుగాథలు పలికినపిమ్మట దేవి శ్రోతాప త్తిఫల మున ప్రతిష్ఠితురా లయ్యెను. చక్రాంకితము లైనశాస్తచరణములపై వ్రాలి యామె భ స్తే, నేను రాగభూయిష్ఠనై దోషదూషితనై మోహ విమూఢనై అవిద్యచే అంధీభూతనై తమగుణగణమును గ్రహింప కుండుటచే అపశబ్దములు ప్రయోగించితిని. శ్రేష్ఠి నన్ను క్షమించు గాక!” అని శాస్తను క్షమాపణవేడి శ్రేష్ఠినిగూడ క్షమాపణ వేడెను.

ఆసమయమున అనాథపిండికుడు తననుగూర్చి శాస్తతో ఇట్లు చెప్పకొనెను: “భ స్తే, ఈ దేవి బుద్ధసేవాదులు చేయవద్దు అని నిషే ధించినప్పటికిని నన్ను నివారింపలేకపోయినది. దానము చేయవలదు అని నిషేధించినను నేను దానము చేయుచుంటిని. భ స్తే, ఇది నాగుణము కాదా?”

శాస్త యిట్లనెను: “గృహపతీ, నీవు శ్రోతాపన్నుడవు, ఆర్య శ్రావకుడవు, అచంచలశ్రద్ధావంతుడవు, విశుద్ధదృష్టివి. ఈచిన్న శాక్య దేవి నిన్ను నిషేధించినను నీవు మానకుండుట ఆశ్చర్యకరము కాదు. పూర్వకాలమున మారుడు ఆకాశమున నిలిచి దానమిచ్చినచో నరక మున కుమిలిపోవుదు వని బెదరించి, ఎనుబదిమూరల దూరము కణకణ లాడు అంగారములవ్యాప్తి చూపినను, దాన మీయవలదు అని నిషేధించిన పిమ్మటను పండితుడు పద్మకోరకమున నిలిచి దాన మిచ్చుట ఆశ్చర్యకరము” ఇట్లు చెప్పి, అనాథపిండికుడు ప్రార్థించినపిదప శాస్త అతీతకథ చెప్పెను:

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు వారాణసీ శ్రేష్ఠి వంశమున బుట్టి, రాజకుమారునివలె నానా ప్రకారసుఖములలో సంవర్ధితుడై, పదునారు సంవత్సరముల వయస్సున సర్వవిద్యలలో నిపుణు డయ్యెను. తండ్రి కాలము చేసిన పిమ్మట నొకడు శ్రేష్ఠి పదవి నొంది, నాలుగు నగరద్వారములలో నాలుగు, నగరము నడుమ నొకటి, నిజనివేశనికటమున నొకటి – మొత్త మారు దానశాలలు కట్టించినాడు. అతడు భూరిదానము లిచ్చుచు, శీలములను రక్షించుచు, ఉపవాసవ్రత మనుష్ఠించుచుండెను.

ఒకనాడు పూర్వాహ్ణమున బోధిసత్త్వునికై నానారస సంభరితమగు విశిష్టాహారమును పరిజనము గొని వచ్చుచుండగా, నొక ప్రత్యేక బుద్ధుడు – ఏడు దినముల తరువాత ధ్యానమునుండి లేచి, భిక్షాచార వేళ గమనించి 'నేడు నేను వారాణసీ శ్రేష్ఠి గేహద్వారమునకు పోవలయు' ననుకొని, నాగలతా దంతకాష్ఠముతో పలుదోమి, 'అనోతత్త' కాసార జలములతో ముఖ ప్రక్షాళనాదికముచేసి, మనశ్శిలా' తలమున నిలిచి, కాయబంధనము (పటకా) కట్టుకొని, చీవరము కట్టుకొని, కోరినంతనే వచ్చిన మృత్తికా పాత్ర చేతబట్టి, ఆకాశగమనమున బోధిసత్త్వుని గృహద్వారముకడ నిలిచెను. అప్పు డాయన భోజనము చేయ సిద్ధముగా నుండెను.

ఆయన ప్రత్యేక బుద్ధుని జూచినంతనే పీటమీదినుండి లేచి సత్కరించి, సేవకునివంక జూచెను. "ఏమి చేయుదును స్వామీ?" అని వా డనగా, "ఆయనకు భోజన భాజనము గొనిరమ్ము" అని యజమానుడు పలికెను.

ఆ క్షణములో మారుడు మహోద్రేకముతో లేచి, "ఈ ప్రత్యేక బుద్ధుడు భుజించి సప్తాహమయినది. నేడాహారము లభింపనిచో ఈతడు నశించును. ఇతనిని నాశము చేయుదును. శ్రేష్ఠి దానమున కంతరాయము కలిగింతును" అని తోడనే శ్రేష్ఠి గృహములో 80 మూరల పొడవున అగ్నిమండలము నిర్మించి, చంద్ర నిప్పులతో నింపి, అవీచి మహానిరయమువలె మండలము కణకణ భగభగ లాడుచుండగా, తా

నాకాశమున నిలిచెను.

భోజన భాజనముకొరకు పురుషుడు దానిని గమనించి మహా భయమున వెనుకకు మరలెను. "బాబా, వెనుకకు మరలినావేమి?" అని బోధిసత్త్వుడు పలికెను. "స్వామీ, గృహమునడుమ అగ్నికుండము భగభగ మండుచున్నది" అని వాడు చెప్పెను. అట్లే ఒకనితరువాత నింకొకడు పోయెను. తుదకందరును భీతచిత్తులై వెనుకకు పరుగిడి వచ్చిరి.

అప్పుడు బోధిసత్త్వు డిట్లు చింతించెను. "నేడు నా దానమున కంతరాయము కల్పించుటకై మారుడు ఉద్యుక్తుడు కానోపును, మారశతము, మారసహస్రము కాని నన్ను చలింపజేయలేదు. నేడు మా యిరువురలో నెవడు శక్తిమంతుడో, ప్రతాపవంతుడో తేలవలెను."

పళ్ళెరము చేతబూని, బోధిసత్త్వు డగ్నికుండము నొడ్డున నిలిచి, ఆకసము వంక జూచి, మారుని గాంచి "ఎవరు నీవు?" అని యడిగెను. "మారుడను." "ఈయగ్నికుండము నీవు నిర్మించినదా?" "అవును." "దేనికొరకు?" నీ దానమున కంతరాయము కల్పించుటకు, ప్రత్యేకబుద్ధుని ప్రాణములు తీయుటకు." "నా దానకార్యమున కంతరాయము కలుగ నీయను. ప్రత్యేక బుద్ధుని ప్రాణములు తీయ నీయను. నేడు నీబలమో, నాబలమో తేలవలెను" అని పలికి బోధిసత్త్వుడు "భదంతా, ప్రత్యేక బుద్ధా, ఈ యగ్ని కుండలములో నేను తలక్రిందులుగా పడవలసివచ్చినను వెనుకకు మరలను. మీరు మాత్రము నే నొసగు భోజనము పరిగ్రహింపుడు" అని యీ గాథ పలికెను.

నేను స్వచ్ఛందముగనె యీనిరయమందు
పడుదు తలక్రిందుగా నూర్ధ్వపాదముగను.
కాని చేయజాల ననార్యకార్య మార్య,
స్వీకరింపుడు భిక్ష నాచేతినుండి.

ఇట్లు పలికి బోధిసత్త్వుడు భోజనపు పళ్ళెరము పట్టుకొని స్థైర్యముతో అగ్నికుండలముమీదికి నడచెను, ఆక్షణముననే 80 మూరల

లోతునుండి మహాపద్మము పైకిలేచి బుద్ధుని పాదములను స్పృశించెను. పద్మమునుండి రేణువులు లేచి మహాసత్త్వుని శిరస్సు మీదికి బోయెను. ఆయన దేహము స్వర్ణసూర్య సమాకీర్ణమైనట్లు కానవచ్చెను. బోధి సత్త్వుడు పద్మకర్ణికపై నిలిచి ప్రత్యేక బుద్ధుని పాత్రలోని కాహారము వంచెను.

ఆయన దానిని ప్రతిగ్రహించి, ఆమోదించి, పాత్ర నాకాశము లోని కెగురవైచి, మహాజనము చూచు చుండగా విహాయసమున కెగిరి, వివిధ మేఘ పంక్తులను మర్దించునట్లు నడచి, హిమవంతమున కేగెను.

మారుడు పరాజితుడై దార్మనస్యమున నిజ నివాసమున కేగెను. బోధిసత్త్వుడు పద్మ కర్ణికమీదనే నిలిచియుండి, మహా జనమునకు దాన శీలవర్ణమున ధర్మము బోధించి, పరివారసమేతుడై గృహము లోని కేగెను. ఆయన యావజ్జీవము దానాది పుణ్యకార్యములు చేసి, యథా కర్మంగతో.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి రెండుకథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశమును వెలువ రించెను. ఆకాలమున ప్రత్యేకబుద్ధుడు అక్కడనే పరినిర్వాణముచెందెను. మారుని జయించి పద్మకర్ణికమీద నిలిచి ప్రత్యేకబుద్ధునకు భిక్ష యిడిన వారాణసీశ్రేష్ఠినేనే.

41 లోసక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారముచేయుచు లోసకతిస్స నామక స్థవిరుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

లోసకతిస్స నామక స్థవిరుడెవడు? కోసలరాష్ట్రమున స్వకీయకుల నాశకుడు, నిష్ప్రయోజకుడు అగు మత్స్యపుత్ర భిక్షువు. అతడు తన పూర్వజన్మ స్థానమునుండి భ్రష్టుడై కోసలరాష్ట్రమున వేయిపల్లె

కారుల గడప ఉన్న గ్రామమున పల్లెకత్తెకడుపున బడెను. వాడు తల్లి కడుపున బడునాడు వేయిమంది జాలరులు చేపలు పట్టుటకు వలలతో జనిరి. వారికి నదిలో కాని, తటాకాదులలో కాని ఒక్క చిన్న చేప కూడ దొరకలేదు. నాటినుండి జాలరులపని తరిగిపోయినది. నాటినుండి గ్రామము ఏడుసారు లగ్నిదగ్ధ మయ్యెను; ఏడుసారులు గ్రామము రాజ దండనపొందెను. ఈవిధముగా ఆనాటి కానాడు దుర్గతి ప్రాప్తించు చుండగా వారు యోచించి "పూర్వ మిట్లుండెడిది కాదు. కాని యిప్పు డానాటి కానాడు తీసికట్టుగా నున్నది. మనలో నెవడో దుర దృష్టవంతు డుండును. మనము రెండువర్గములుగా చీలిపోవుదము" అని అయిదువందలు ఒకే తెగగా మిగిలిన అయిదువంద లింకొక తెగగా విడివిడిగా నుండ జొచ్చిరి. లోసకతిస్సుని తలిదండ్రు లున్న తెగకు దౌర్భాగ్యము, రెండవవర్గమునకు ఉన్నతియు నాటినుండి కలుగ సాగెను. మరలవారు ఈవర్గమును రెండుచేసి, మరల ఆవలివర్గమును రెండుచేసి, ఈప్రకారముగా చివరకు లోసకతిస్సుని కుటుంబమును వేరు పరచి జాలరులు ఆకుటుంబము అదృష్టహీన మని గ్రహించి, నెట్టి వేసిరి.

వానితల్లి చాలకష్టముతో దినములు గడుపుచుండ నెలలు నిండుటచే ఒకచోట ప్రసవించెను. అంతిమశరీరధారి యగు వ్యక్తిని కోలుపోవ వీలు లేదు. వాని హృదయమున అర్హాత్వ ఉపనిశ్రయము (కారణము) ఘటములో దీపమువలె నుండెను. ఆమె బిడ్డను పెంచుచు, వాడు ఆట లాడుచు పరుగెత్తునపుడు వానిచేతికి కొబ్బరి చిప్ప ఇచ్చి "ఇంటిలో ప్రవేశింపుము" అని చెప్పి, వాడు ఒకయింటిలో ప్రవేశించినపిదప తాను పలాయనము చేసెను. వాడేకాకియై ముష్టి యెత్తుచు ఒకచోట పడియుండ సాగెను. స్నానము లేదు, శరీరము శుభ్రము చేసికొనుట లేదు; వాడు ధూళిపిశాచమువలె మహాకష్టముతో జీవనము చేయు చుండెను. ఈ విధముగా ఏడుసంవత్సరములు గడచినతరువాత ఒక ద్వారమువద్ద బియ్యము కడగగా రాలినగింజలను కాకివలె ఏరి తినుచుండెను.

శ్రావస్తిలో భిక్షాటనము చేయుసమయమున ధర్మసేనాపతి సారి పుత్రులు చూచి "ఈప్రాణిదశ చాల జాలి గొలుపుచున్నది. వీడు

ఏగ్రామమువాడో?" అనుకొని వానియెడ దయదలచి, "అబ్బాయీ, రా" అని పిలిచెను. వాడు వచ్చి ప్రణామము చేసి నిలిచినాడు. "నీవు ఏగ్రామమున నుండువాడవు? నీతల్లిదండ్రు లెచట నున్నారు?" అని సారిపుత్రుడు వాని నడిగెను.

"భన్తే, నా కేమియు లేవు. నీనివలన కష్టములు పొందుచున్నాము అని నాతలిదండ్రులు నన్ను విడిచి పలాయనము చేసినారు."

"నీవు ప్రవ్రజింతువా?"

"భన్తే, నేను ప్రవ్రజింతును. కాని దరిద్రుడను నన్ను ఎవ్వరు ప్రవ్రజింప జేయుదురు?"

"నేను చేయుదును."

"చిత్తము."

స్థవిరుడు వానికి భోజనాదులు పెట్టించి విహారమునకు గొనిపోయి, స్వహస్తములతో స్నానము చేయించి, ప్రవ్రజ్య యిచ్చి, ఏండ్లు (ఇరువది) నిండినతరువాత ఉపసంపన్నుని చేసెను. అతడు వృద్ధుడైనపిదప లోసకతిస్స స్థవిరు డని పేరు గాంచెను: అతడు అపుణ్యవంతుడు, అల్పలాభుడు నయ్యెను. అసాధారణ దానమునగూడ అతనిపొట్టనిండునట్లుగా లభించెడిది కాదు: అతని పాత్రలో ఒకముద్ద ఆహారము పడవేసినను ఆపాత్ర అంచులవరకు నిండినట్లు కానవచ్చెడిది. కావున లోకులు ఇతనిపాత్ర నిండిపోయినది అనుకొని ఇతరులకు ఆహారము పంచిపెట్టెడివారు. ఆయనపాత్రలో అహారము వేయునప్పుడు అన్నదాతలతో కూడ ఆహారము అంతర్ధానమయ్యెడి దని చెప్పుకొనెడివారు. కాలక్రమమున విదర్శనా-భావన (యోగము) వృద్ధిపొంది అర్హత్త్వమున అగ్రఫలమున ప్రతిష్ఠితుడు అయినను ఈఅల్పలాభము తప్పలేదు. ఈవిధముగా ఆయన ఆయుర్దాయ సంస్కారములు క్షీణించిపోవుటచే పరినిర్వాణదివసముకూడ ప్రాప్త మయ్యెను.

ధర్మసేనాపతి ధ్యానబలమున ఆయన పరినివృత్తి అగు సంగతి గ్రహించి, ఈ లోసకతిస్స స్థవిరుడు నేడు పరినిర్వాణము పొందును; కావున నేను ఈయనకు కడుపునిండ భోజనము పెట్టవలెను, అని యోచించి ఆయనను వెంటగొని భిక్షార్థము శ్రావస్తిప్రవేశించెను. ఆ స్థవిరుడు వెంట నుండుటచే శ్రావస్తిలో అనేకులు ఉన్నను చాలమంది

చేతులు జోడించి ప్రణామము చేయలేదు. ధర్మసేనాపతి స్థవిరునితో ఆయుష్మన్ నీవుపోయి ఆసనశాలలో కూరుచుండుము. అని పంపి, తనకు లభించిన ఆహారమంతయు లోసకతిస్సకునకు పెట్టబంపెను. ఆహారము కొనిపోవు వారు లోసకతిస్సకుని సంగతి మరచిపోయి అది అంతయును తామే భుజించిరి.

స్థవిరుడు లేచి విహారమునకు పోవునపుడు లోసకతిస్సకుడు పోయి ఆయనకు వందనము చేసెను. ఆయన ఆగుచు "ఆయుష్మన్, భోజనము లభించినదా?" అని అడుగగా లోసకుడు భన్తే, లభింపలేదు అని చెప్పెను. స్థవిరుడు సంవేగము పొంది కాలము కనుగొనెను. భోజన కాలము దాటిపోయినది. ఆయుష్మన్, ఇచ్చటనే కూరుచుండుము, అని స్థవిరుడు లోసకతిస్సుని ఆసనశాలలో కూరుచుండపెట్టి తాను కోసల నరేశుని సౌధమునకు పోయెను. రాజు స్థవిరుని చేతిలోనుండి పాత్ర తీసుకొని భోజనసమయము చూచి అకాల మగుట గమనించి పాత్ర నిండ చతుర్విధ మధురపదార్థములు నింపించి స్థవిరునకు పంపెను.

ఆయన దానిని కొనిపోయి, ఆయుష్మన్, తిస్సా, ఈనాలుగు మధుర పదార్థములను ఆరగింపుము అని పాత్ర తనచేతిలోనే ఉంచుకొని నిలుచుండెను. లోసకుడు స్థవిరునిపై గౌరవము చేతను, సిగ్గుచేతను భుజింపలేదు. స్థవిరుడు "ఆయుష్మన్, తిస్సా, రమ్ము, నేను ఈపాత్ర పట్టుకొని నిలుచుందును. నీవు కూరుచుండి భోజనముచేయుము. నేను ఈపాత్రను చేతిలోనుండి విడిచినచో ఏమియు మిగలక పోవచ్చును" అనెను. లోసకతిస్సుడు అగ్రేశ్వర ధర్మసేనాధిపతి చేతిపాత్రనుండి చతుర్విధ మధుర పదార్థములు భుజించెను. స్థవిరుని బుద్ధిబలముచే భోజనము సమాప్తి కాలేదు. ఆసమయమున లోసకతిస్సకుడు కడుపునిండుగ కావలసినదంతయు భుజించెను. ఆనాడే అతడు ఉపాధిరహిత నిర్వాణధాతువును పొందెను. సమ్యక్ సంబుద్ధుడు దగ్గర నిలుచుండి తిస్సుని శరీరమునకు దాహక్రియ చేయించి శరీరధాతువులు సేకరించి చైత్య నిర్మాణము చేయించెను.

ఆసమయమున భిక్షువులు ధర్మసభలో సమావిష్టులై "ఆయుష్మంతులారా, లోసకతిస్సస్థవిరుడు పుణ్యహీనుడు, అల్పలాభుడు అయినను ఈ విధముగా ఆర్యధర్మము (అర్హత్వము) పొందినాడు" అనుకొనుచుండిరి.

బుద్ధుడు ధర్మసభలో ప్రవేశించి "భిక్షువులారా, కూరుచుండి ఏమో మాటాడుచున్నారు?" అనెను. వారు భన్తే, ఈవిషయము, అని చెప్పిరి. బుద్ధుడు "భిక్షువులారా, ఈభిక్షువు స్వయముగా అల్పలాభుడు అయినాడు, అర్హత్వము కూడ పొందినాడు. పూర్వజన్మములో ఇతరులకు వచ్చు లాభమునకు బాధ కలిగించుటచే ఈజన్మలో అల్పలాభుడయి అనిత్య దుఃఖ అనాత్మకు నిదర్శనాయుక్త భావన (యోగాభ్యాసం) కు ఫలస్వరూపముగా ఆర్యధర్మలబ్ధి పొందినాడు" అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము కశ్యప సమ్యక్సంబుద్ధునికాలమున ఒకానొక భిక్షువు ఒక కుటుంబి నాశ్రయించి గ్రామమున నివసించుచుండెను. అతడు మంచి నడవడికలిగి, యోగ్యుడై యోగాభ్యాస సక్తుడై యుండెను. ఒకానొక క్షీణాసవ స్థవిరుడు, ఒక అర్హతుడు – అందరితో సమముగా మెలగువాడు–కూడ ఆగ్రామమునకు వచ్చిరి. స్థవిరుని యాకృతికి ఆయన సంప్రీతుడై, ఆయన పాత్ర తాను పుచ్చుకొని, ఇంటికి గొని పోయి సగౌరవముగా భోజనముపెట్టి, కొంచెము ధర్మకథనము విని థేరునికి నమస్కరించి "భన్తే, మావిహారముదాటి ఆవలకు పోవలదు. నేను సాయంకాలమువచ్చి దర్శించెదను" అని పలికెను. స్థవిరుడు విహారమునకుబోయి అక్కడ నివసించు థేరునికి నమస్కరించి అను మతిపొంది కూరుచుండెను. నివాసిస్థవిరు డాయనను ప్రీతితో ఆమంత్రించి "ఆర్యా భిక్షాహారము లభించినదా?" అని యడిగెను. "ఆ లభించినది". "ఎచ్చట?" "సమీపగ్రామములో కుటుంబి యింట" అని శయనాసనాదిక మడిగి, గది చూపు మనెను. అంతట తన వల్కలమును పాత్రను ప్రక్కనుంచి కూర్చుండి ధ్యానమగ్నుడయ్యెను.

సాయంకాల మాకుటుంబి గంధమాల్యములను తైల దీపమును పట్టించుకొని విహారమునకుబోయి నివాసిస్థవిరునకు నమస్కరించి "భన్తే ఒకానొక స్థవిరుడు వచ్చినాడు. ఇచ్చట నున్నాడా?" అని అడిగెను. "అవును, వచ్చినాడు". "ఇప్పు డెక్కడ నున్నాడు?"

"ఆగదిలో నున్నాడు."

కుటుంబి ఆయన సన్నిధికి జని నమస్కరించి ప్రక్కనగూరుచుండి ధర్మ కథనము విని, చల్లని సాయంసమయమున చైత్యమునకు బోధి వృక్షమునకు పూజలుచేసి, దీపము వెలిగించి, ఇరువురు స్థవిరులను మరునాడు భిక్షకు బిలిచెను. నివాసిస్థవిరుడు తనలో "ఈకుటుంబికి నాపై ఆదరము తగ్గినట్లున్నది. ఈ భిక్షువు ఈ విహారమున నివసించు పక్షమున కుటుంబి నన్ను కొంచెమైన గౌరవింపడు" అని భావించి అసంతుష్టి చెంది ఉపాయ మాలోచించి "ఈవిహారములో ఈభిక్షువు నిలవకుండ చేయవలెను" అని నిశ్చయించెను. "ఉదయము అర్హంతుడు భిక్షకు వచ్చినపుడు నాతో మాటాడలేదు. తన గుణవిషయమయికాని కుటుంబివిషయమైకాని నాకు దుర్భావము లేదని ఈయనకు తెలియదు" అనుకొని స్థవిరుడు తనగదిలోనికి బోయి ధ్యానసుఖమగ్నుడయ్యెను.

మరునాడు నివాసి స్థవిరుడు తొలుత జాగరూకతతో గంట మ్రోగించి తన వ్రేలితో ఆతని తలుపు తట్టి, కుటుంబిగృహమునకు వెడలిపోయెను. ఆయన భిక్షుకుని పాత్ర మందుకొని ఆసనమున గూరుచుండబెట్టి "భదంతా, ఆగంతుక స్థవిరుడు ఎచ్చట నున్నాడు?" అని అడిగెను:

"మీ మాప్తుని సమాచార మెరుగను. నేను గంటవాయించి తలుపు తట్టినను ఆయన లేవలేదు. నిన్న ఇచ్చట రుచ్యమైన భోజనముచేసి, జీర్ణముకాక నిద్రించుచుండ వచ్చును. ఇట్టిస్థానములందు ప్రసన్నులగుచుందురు" అని పలికెను. క్షీణాసవ స్థవిరుడు తన భిక్షాచార వేళకు ప్రతీక్షించుచున్నవాడై స్నానముచేసి, పట్టుచీవరము ధరించి భిక్షాపాత్రిక పట్టుకొని ఆకాశగమనమున అన్యస్థానము చేరినాడు.

కుటుంబ స్థవిరునకు సర్పి, గుడశర్కర కలిపిన పాయసము త్రావనిచ్చి, పాత్రమును సువాసనగల సున్నముతో తోమించి, ఆహారముతో నింపి, "భన్తే ఆ స్థవిరుడు మార్గాయాసము నొందియుండవచ్చును. దీనిని కొనిపొమ్ము" అనెను. సరే అని వాడు పాయసపాత్ర అందుకొని, పోవుచు తనలో "ఆ భిక్షువు దీనిని రుచిచూచినచో, మెడబట్టి వీథిలోనికి నెట్టినను విడువడు. కాని దీనినెట్లు వినియోగింతును? ఎవరి

నై న ఇత్తునేని సంగతి బయటబడును. నీటిలో విసరి వేతునేని నేయి పైకి కానబడును. నేలమీద పారబోతునేని కాకులు గుమిగూడును అని తలపోయుచుండ దగ్ధ భూభాగము గానబడెను. అగ్నితో గాలిన బొగ్గులుతీసి, అచ్చట పాయసముంచి దానిపై బొగ్గులుకప్పి విహారము నకు బోయెను. అచ్చట భిక్షువుడు లేడు. నా ఆశయముగ్రహించి అన్యత్ర చనియుండును. అయ్యో, నా పేరాసవలన అయుక్త కార్యము చేసితినే'' అని యాతడనుకొనెను.

అప్పటినుండి యతనికి మిక్కుటముగా దౌర్మనస్య ముద్భూత మయ్యెను. నాటినుండి యతడు క్షీణించి ప్రేతమువలెనయి, చని పోయి, నిరయము పొందెను. వానిపాపము పండుటచే 500 జన్మలలో వాడు వరుసగా యక్షుడై తినుటకు తిండిజాలక, ఒకనాడుమాత్రము గర్భమలము మెండుగా తినెను. అనంతరము 500 పుట్టుకలలో శునకమై ఒకనాడు కక్కినకూడు కడుపునిండ తినెను. ఎన్నడును వానికి పూర్ణాహారము లభింపలేదు. శునక జన్మానంతరము వాడు కాశీ రాష్ట్రములో కుగ్రామమున ముష్టివానియింట బుట్టెను. వాడు పుట్టి నప్పటినుండి ఆయింటివారికి మరింత దుర్గతిపట్టెను. వాని కెన్నడును కడుపునిండ గంజియైన దొరకలేదు. వానికి మిత్రవిందకుడు అని పేరు పెట్టిరి. వాని తలిదండ్రులు ఆకలిబాధపడజాలక, పో, మాడు మొగమువాడా అని నెట్టివేసిరి.

తిరిగితిరిగి వాడు వారాణసికి వచ్చినాడు. ఆకాలమున బోధి సత్త్వుడు విఖ్యాతాచార్యుడై 500 మాణవకులకు విద్యచెప్పుచుండెను. వారణాసీ నివాసు లారోజులలో బీదవిద్యార్థులకు అన్నముపెట్టి ఉచితముగా చదువు చెప్పించుచుండిరి. మిత్రవిందకుడు బోధిసత్త్వుని కడ విద్యలు నేర్చుకొనుచుండెను. వాడు పరుష స్వభావుడు, కలహ ప్రియుడు నగుటచే లోనివారలను కొట్టుచు తిరుగుచుండెను. గురువు వానికి బుద్ధిచెప్పినను వాడు వినెడివాడుకాడు. కావున వానివలన ఆదాయము మందగించెను. వాడు పోరాడుచు మాణవకులను బంధిం చుచు గురువు మందలింపు వినక ఒకనాడు పారిపోయి ప్రత్యంత గ్రామముచేరి కూలికి కుదిరి జీవించుచుండెను. వాని కొక బీదదానితో సంబంధము కుదిరెను. దానివలన ఇరువురుబిడ్డలు కలిగిరి. అనంతరము

గ్రామవాసులు "సుశాసన మేదో దుశ్శాసనమేదో మాకు తెలుపు చుండు"మని మిత్రవిందమునకు భృతి యిచ్చి, నివాసార్థము గ్రామము మొగను కుటీరము నిర్మించి యిచ్చిరి. వాడచ్చట నివసించుటవలన గ్రామమునకు ఏడుసార్లు రాజదండము పడెను. ఏడుసారులు వారి గృహములు దగ్ధములయ్యెను. ఏడుసార్లు రాజభటులు తటాకము లెండబెట్టిరి. "ఈ మిత్రవిందకుడు రాకపూర్వము మనకిట్లు జరుగలేదు. ఇతడు వచ్చినప్పటినుండియు స్థితిగతులు మరింత చెడిపోయినవి." అని గ్రామవాసు లతనిని నెట్టివేసిరి. తన బిడ్డలను దీసికొని అతడు స్థలాంతరమునకు బోవుచు యక్షగ్రస్తమైన కాననములో జేరెను. అక్కడి యక్షులతని భార్యను బిడ్డలను భక్షించిరి. అతడచటినుండి పలాయనముచేసి అటునిటు తిరుగుచు గంభీరమను పేరుగల సముద్ర తీర గ్రామము చేరెను. ఆనాడు పడవ బయలుదేరుచుండెను. అతడు నౌకలో కర్మకారుడుగా కుదిరి, అందులో నెక్కెను. ఆరురోజులు పడవ సరిగా ప్రయాణముచేసి ఏడవనాడు ఆగిపోయెను. పడవలోని వారు అదృష్టహీనుని సూచించు శలాక తీసి గురి చేసినారు. అది ఏడు పర్యాయములు మిత్రవిందకునిపై పే వచ్చెను. అంతట పడవవారు వెదురు తెప్పయిచ్చి వానిని సముద్రములోనికి నెట్టిరి. పడవ సాగినది.

మిత్రవిందకుడు వేణుకలాపక మెక్కి నీటిపై తేలిపోయెను. కశ్యప బుద్ధుని కాలమున నతడు శీలము రక్షించిన కారణమున వానికి సముద్ర మధ్యమున స్ఫటిక విమానము నలుగురు దేవపుత్రికలు లభించిరి. వారితో నతడు సప్తాహము సుఖ మనుభవించుచుండెను. విమాన ప్రేతలు ఒక పట్టున సప్తాహకాలమే సుఖ మనుభవింతురు, ఏడవనాడు దుఃఖ మనుభవింప బోవుచు తమరాక కెదురు చూచు చుండుమని ఆదేశించిరి. వారు వెడలిపోవగానే మిత్రవిందకుడు తెప్ప యెక్కి పోయి, రజత విమానమున నున్న అష్టదేవతా పుత్రికలను ప్రాపించెను. వారిని విడిచి పోవగా మణి విమానమున షోడశ దేవతా కన్యలు లభించిరి. అనంతరము కనక విమానమున ముప్పది యిద్దరు దేవకన్యలు లభించిరి. వారి మాటలు వినక అతడు యక్షనగరమున్న అంతర్ద్వీపము చేరెను. అందు యక్షిణి యొకతె అజరూపమున విహరించుచుండును. అది యక్షిణి యని తెలియక మిత్రవిందకుడు అది

మాంసలుద్ధుడై దాని కాలు పట్టుకొనెను. అది వాని నెత్తి త్రోసి వేయగా నతడు వారాణసిలో పరిఖోపరి భాగమున కంటక గుల్మము మీద పడి, నేల మీది కొంగెను.

ఆరోజులలో చోరులు పరిఖకు వచ్చి మేత మేయు రాజుగారి మేకలను తరచుగా సంహరించుచుండిరి. అజగోపకులు చోరులను పట్టుకొనవలెనని పార్శ్వమున నే దాగియుండిరి.

మిత్రవిందకుడు లేచి నిలిచి మేకలను జూచి, "నేను సముద్రమున నొక మేక కాలు పట్టుకొంటిని. అది తన్నగా వచ్చి యిచ్చట పడితిని. ఇప్పు డొక మేక కాలు పట్టుకొంటినేని అది నన్ను సముద్రమున జలదేవతా పుత్రికల సన్నిధికి నెట్టివేయును" అనుకొని అనాలోచితముగా నొక మేక కాలు పట్టుకొనెను. తోడనే యది ఆక్రందనముచేయ, అన్ని దిక్కులనుండి అజపాలకులు వచ్చి వానిని పట్టుకొని "ఇంతకాలము రాజుగారి మేకలను అపహరించి భక్షించుచున్న చోరుడు వీడే" యని అతనిని తన్ని, కట్టి, రాజుసన్నిధికి లాగుకొనిపోయిరి.

ఆసమయమున బోధిసత్త్వుడు 500 మాణవకులతో స్నానార్థము వచ్చుచు మిత్రవిందకుని జూచి, గురుతించి అజపాలకులతో "వీడు మాశిష్యుడు, వీని నేల కట్టి తీసికొని పోవుచున్నారు?" అని యడిగెను. ఆర్యా, ఈదొంగ మేకను పట్టుకొనుటవలన బంధించినాము." "మంచిది. దాసునిగా నిచ్చినచో వీడు మా సన్నిధిలో జీవించుచుండును." "చిత్తము ఆర్యా." అని వారు వానిని విడిచి పోయిరి.

మిత్రవిందకా, ఇంతకాల మెచ్చట నుంటివి?" అని బోధిసత్త్వు డడిగెను, తాను చేసినదంతయు వాడు చెప్పెను.

"మేలు కోరువారి ఉపదేశప్రకారము చేయనందున ఇట్లు సంభవించినది" అని బోధిసత్త్వు డీ గాథ పలికెను:

మేక కాళ్ళు పట్టు మిత్రవిందకువలె
శోకమునను కుందు జూడె, ఎవడు
మేలు కోరునట్టి మిత్రులయుపదేశ
మనుసరింప కన్య మాచరించు.

మరణానంతరము వా రిరువురు యథా కర్మంగతా.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి రెండుకథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆసమయమున మిత్రవిందకుడు నేటి లోసకతిస్స స్థవిరుడు; లోకప్రసిద్ధుడైన ఆచార్యుడు నేనే.

42 కపోత జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించునపుడు లోభి యగు నొకానొక భిక్షువునుగూర్చి చెప్పినది. అతనిలోభిత్వమునకు సంబంధించినకథ నవమ నిపాతమున కాకజాతకమున కానవచ్చును. ఆసమయమున బుద్ధునితో భిక్షువులు «భన్తే, ఈభిక్షువు లోభి» అని చెప్పిరి. అంతట బుద్ధుడాభిక్షువుతో «భిక్షూ, నీవు నిజముగా లోభివా?» అనెను. «భన్తే, అవును.” «భిక్షూ, నీవు పూర్వజన్మములో కూడ లోభివే. లోభముచేతనే నీవు ప్రాణములు కోలుపోయితివి; నీవలన పండితులు తమనివాసస్థానములు కోలుపోవలసి వచ్చెను» అని బుద్ధుడు పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము బ్రహ్మదత్తుడు వారాణసిలో రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు కపోతము కడుపున పుట్టెను. ఆదినములలో వారాణసి నివాసులు పుణ్యవాంఛచే నక్కడక్కడ పక్షుల సుఖ నివాసార్థము గడ్డితో అల్లిన బుట్టలు వ్రేలాడ దీయుచుండిరి. వారాణసీ శ్రేష్ఠి కడ నున్న వంటవాడు కూడ తన వంటయింట బుట్ట వ్రేలాడ దీసెను. అందు బోధి సత్త్వుడు (కపోతము) నివాస మేర్పరచుకొనెను. ఆయన ఉదయమే లేచి, ఆహారార్థము చరించి, సాయంకాలమునకు మరలి వచ్చుచు, అచ్చట కాలక్షేపము చేయుచుండెను.

ఒకనాడు కాకి వంటయింటి మీదుగా నెగిరిపోవుచు పులుపు, తీపి ఉప్పుచేపలు, మాంసము మొదలగువాని వాసన తగులుటచే లోభము జనింప, నాకీమత్స్యమాంసము లెట్లు లభించును అని యోచించి, సమీపమున వాలి, సాయం సమయమున కపోతము పాకశాలలో ప్రవేశించుట చూచెను. ఈ పారావతమూలమున నాకు మత్స్య

మాంసములు లభించును అని తలచి, కాకి మరునాడు ప్రాతఃకాలమే వచ్చి కపోతము మేతకై బయలుదేరునపుడు తాను కూడ దాని వెను వెంట బోవుచుండెను. పావురము చూచి "మిత్రమా, ఏల నా వెంట చరింతువు? "అనెను. "స్వామీ, మీ చర్య నాకు నచ్చినది. నేటి నుండి మిమ్మనుసరించెదను". "మిత్రమా, నీయాహారము వేరు, నా యాహారము వేరు, నీవు నన్ననుసరించుట దుర్ఘటము." "స్వామీ, మీరు అహార మన్వేషించునపుడు నేను మీ వెంట ఆహారార్థము వత్తును." "మంచిది. అప్రమత్తతతో నుండవలెను." కాకమునకు బోధిసత్త్వుడిట్లుపదేశించి, మేతకై తిరుగుచు తృణ బీజాదులు తిను చుండెను. కాకము వెంట బోవుచు పేడలో పురుగులను గాలించి తినుచు, కడుపు నింపుకొనుచు, బోధి సత్త్వుని సన్నిధికి వచ్చి "స్వామీ, మీరు హెచ్చుగా తిరుగుచున్నారు. అతి భుక్తము కూడదు" అని పలికెను. కపోతము సాయంసమయమున ఇంటికి మరలి వచ్చినప్పుడు కాకికూడ పాకశాలలో ప్రవేశించెను. "మన కపోతము వేరొక పక్షిని వెంటగొని వచ్చినది" అని పాచకుడు కాకికి గూడ బుట్ట వ్రేలాడ దీసెను. నాటినుండి యుభయులు నచ్చటనే నివసించుచుండిరి. ఒక నాడు శ్రేష్ఠి కోసము బహు మత్స్యమాంసములు తెచ్చినారు. పాచ కుడు వానిని వంటయింటిలో నక్కడక్కడ వ్రేలదీసినాడు. వానిని జూడ కాకమునకు నోరూరెను. "మేతకు బోవక నే నిక్కడనే యుండి వీనిని మెక్కవలెను" అని తలపోసి కాకి రాత్రి వేళ మూలు గుచు పండుకొనెను. మరునాడు బోధిసత్త్వుడు మేతకు బోవుచు "మిత్రమా, కాకమా, రమ్ము" అని పిలిచెను. "స్వామీ, మీరు పొండు. నాకు కడుపునొప్పి!" "మిత్రమా, కాకులకు కడుపునొప్పి పుట్టునని ఇంతకుమున్ను విని యుండలేదు. రాత్రి జాముజామునకు కాకికి మూర్ఛ వచ్చును. దీపపువత్తి మ్రింగినచో తాత్కాలికముగా తగ్గును. ఈ మత్స్యమాంసములను తిన కోరిక నీకు కలిగి నట్లున్నది. మానవ భోజ నము నీకు పడదు. దీనికి లోపడక నా వెంట రమ్ము." "రాలేను స్వామీ." "నీ నడవడియే తెలుపును. లోభవశము కాక అప్రమత్త తతో నుండుము" అని ఉపదేశించి కపోతము వెడలిపోయెను.

వంటవాడు నానావిధ మత్స్యమాంసములు వండి పోగుపెట్టి, భోజ

నములమీాది మూాత కొంచెము తెరచిపెట్టి, ఆవలకు బోయి చెమట తుడుచుకొనుచుండెను. కాకి బుట్టలోనుండి తల పై కెత్తి వంటయిల్లు పరికించి, పాచకు డావలకు బోవుట గ్రహించి "నేటికి నా మనోరథ మీాడేరు కాలము వచ్చినది. మాంస ఖండము తిందునా, ఖుణ్ణ మాంసమును తిందునా" అని చింతించి, ఖుణ్ణమాంసమును వేగముగా తినలేను. కావున పెద్ద ముక్క తెచ్చి బుట్టలో బెట్టుకొని తిందును అని లేచి, రసకరండము మీాద వాలెను. గరాటి జారుటచే టక్ అని చప్పు డయ్యెను.

వంటవా డాచప్పుడు విని ఏ మిది యని పరుగెత్తుకొని వచ్చి కాకిని చూచి "శ్రేష్ఠికై వండిన మాంసమును ఈ చెడుగాకి మ్రింగ గోరు చున్నది. శ్రేష్ఠికై చేసినాను కాని ఈబుద్ధి లేని దానికోసము కాదు. దీనితో నా కేల" అని తలుపులు మూసి, కాకిని పట్టుకొని, ఒంటిమీాది రెక్కలు లాగి అల్లము వుప్పు నూరి, పులి మజ్జిగలో కలిపి, దాని యొడలినిండ బూసి, దానిని బుట్టలో బడవేసెను. మంటకు తాళలేక కాకి మూలుగుచుండెను. బోధిసత్త్వుడు సాయంకాలము వచ్చి కాకి యవస్థ చూచి "లోభికాకమా, నా మాట వినక, పేరాసవలన మహా యాతన చెందుచున్నావు" అని యీగాథ పలికెను.

ఎవడు తనహితైషు లిచ్చిన యుపదేశ
మన్యథాకరించు నట్టివాడు
పావురమ్ము మాట పాటింప కరిచేత
భంగ పడిన కాకి భంగి జెడును.

ఈగాథ చెప్పి బోధిసత్త్వుడు "ఇక నేనిచ్చట నిలువరాదు" అని అన్యస్థానమునకు బోయెను. కాక మచ్చటనే చచ్చెను. వంటవాడు బుట్టతో గూడ దానిని పెంట పోగుపై బారవేసెను.

బుద్ధుడు ధర్మబోధ చేసి ఆర్యసత్యములను ప్రకాశింప జేయునప్పటికి ఆభిక్షువు అనా గామిఫలము పొందెను. శాస్త జాతకసారాంశము వెలిబుచ్చెను. ఆకాలమున కాకి నేటి లోభిభిక్షువు; పావురము నేనే.

43 వేణుక జాతకము

శాస్త జేతవనమున నివసించునపుడు ఒక్కమాట కూడ లెక్కచేయని భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అప్పుడు భిక్షువుతో "భిక్షూ, నీవు నిజముగా చెప్పినది లెక్క చేయనివాడవేనా?" అనెను. "భన్తే, చిత్తము." "భిక్షూ, నీవు కేవలము ఇప్పుడు కాదు. పూర్వజన్మమున గూడ ఇట్లేయుంటివి. ఈస్వభావముచే నీవు పండితులమాట వినక పామువాత బడి ప్రాణములు కోలుపోతివి" అని భగవాన్ పూర్వజన్మ వృత్తాంతము చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు కాశీరాష్ట్రములో నొక సంపన్నవంశమున జన్మించెను. క్రమముగా నీతడు పెద్దవాడయి, కామమువలన బాధ జనించుటయు, నిష్కామమువలన సుఖము కలుగుటయు గ్రహించి, కామము విడిచి, ప్రవ్రజించి, పంచశీలములను అష్టసమాపత్తులను పొంది, ధ్యానసుఖమున నుండి, అనంతరము 500 తాపససంఘమున కాచార్యుడై యుండెను.

ఒకనాడు సర్పపోతకము స్వభావానుసారముగా మసలుచు, ఒక తాపసుని కుటీరము జేరెను. దానియెడ పుత్రప్రీతి కలుకగా తాపసుడు దానిని వెదురుగొట్టములో నుంచి, పోషించుచుండెను. వేణువునం దుండుటచే దానికి వేణుక మని పేరు వచ్చెను. తాపసునకు వేణుకపితయను పేరు వచ్చెను. తాపసుడు పామును పెంచుచుండె నని బోధిసత్త్వుడు విని, అతనిని బిలిపించి, "నీవు ఆశీవిషమును బెంచుచున్నావట నిజమా?" అని యడిగెను.

"సత్యమే." "పాము నెన్నడును విశ్వసింపరాదు. ఇక దానిని పెంచవద్దు." "శిష్యు డాచార్యునకువలె నా కది ప్రీతిపాత్రము. దానిని

విడిచి యుండజాలను." "అట్లయిన దానివలననే నీవు ప్రాణములు కోల్పోవుదువు."

తాపసుడు బోధిసత్త్వుని మాట వినలేదు, పాముని విడిచిపెట్టలేదు.

తరువాత కొలదిరోజులకు తాపసు లందరు ఫలాహారణార్థము బయలు దేరి, ఒకచోట పండ్లు సులభ మగుట గ్రహించి, రెండుమూడురోజు లక్కడనే యుండిరి. వేణుకుడు వెదురు గొట్టములో సర్పము నుంచి, వారి వెంట వెడలెను. మరలివచ్చిన తరువాత నీతడు సర్పమున కాహార మిచ్చు తలపున వెదురుగొట్టము మూత తీసెను; నాయనా, ఆకలి గొన్నావా?" అనెను. రెండుమూడు రోజులు నిరాహార ముగా నుండుటచే పాము కుపితమై, ప్రసారిత హస్తమును కరచి, తాపసుని ప్రాణములు తీసి, అడవిలోనికి ప్రాకిపోయెను.

తాపసు లది చూచి బోధిసత్త్వునితో జెప్పిరి. ఆయన శవమునకు దహనసంస్కారము చేయించి, ఋషిగణమును రప్పించి, తన్మధ్యమున నుపవిష్టుడై, వారల కుపదేశ పూర్వకముగా నీ గాథ పలికెను:

తన మేలు కోరి హితమ్ము వచించు
నాప్తుల యుపదేశ మనుసరింపండో
ఆతండు వేళుకు డను పాముతండ్రి
పోలిక నాశమ్ము పొందుట నిజము.

ఈప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు ఋషిగణమున కుపదేశ మిచ్చి, నాలుగుబ్రహ్మ విహారములను తనలో భావించి, ఆయువు ముగిసిన వెనుక బ్రహ్మలోకమును జేరెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు పరిపోల్చి సారాంశము వెలువరించెను. ఆజన్మములో వేళుకుని తండ్రి ఇప్పటి భిక్షువు; మిగిలిన సంఘము బుద్ధపరిషత్తు; గణ శాస్త నేనే.

44 మకస జాతకము

శాస్త మగధదేశములో విహరించుచుండగా ఒకానొక గ్రామములోని మూర్ఖులను గురించి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకప్పుడు బుద్ధుడు శ్రావస్తినుండి మగధరాష్ట్రమునకు జని, అచ్చట విచరించునపుడు ఒకానొక గ్రామము చేరెను. ఆగ్రామమునిండ మహామూర్ఖు లుండిరి. వా రంద రొకనాడు గుమిగూడి తమలో నిట్లు నిర్ణయించుకొనిరి. "అడవిలోనికి బోయి పని చేయునపుడు దోమలు మనలను కుట్టుచున్నవి. అందువలన మనపనులకు విఘ్నము కలుగుచున్నది. ఎల్లరము విండ్లు ఆయుధములు కొనిపోయి, వానితో తలపడి అన్నిదోమలను చీల్చి నరికివేయుదము." అనంతరము వా రడవికిబోయి మశకములను బాణములతో గొట్టుతలంపుతో ఒకరిపై నొకరు అలుగులు విడుచుకొని ప్రహారముల చేసికొని బాధతో వచ్చి గ్రామము మధ్యను వెలుపలను అన్నిచోటులను పడియుండిరి. భిక్షుసంఘముతో శాస్త భిక్షార్థ మాగ్రామమున ప్రవేశించెను. గ్రామములో శేషించిన బుద్ధిమంతులు భగవానుని చూచి, గ్రామద్వారమున మండప మేర్పాటు చేసి, బుద్ధసహితముగా భిక్షుసంఘమునకు మహాదానమువిచ్చి, శాస్తకు ప్రణామము చేసి, కూరుచుండిరి. అక్కడ నిక్కడ బడియున్న జనులను జూచి శాస్త ఉపాసకులతో "ఇచ్చట చాలమంది రోగు లున్నారు. వీ రేమి చేసినారు?" అనెను.

"భన్తే, వీరు దోమలతో పోరాడవలె నని పోయి, ఒకరి నొకరు గాయపరచుకొన్నారు" అని వా రనిరి. శాస్త "కేవల మిప్పుడే వీరు మహామూర్ఖులుగా లేరు; పూర్వముకూడ ఇట్లే చేసినవారు" అని, అక్కడివారి ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు వాణిజ్యమున జీవయాత్ర చేయుచుండెను. నాడు కాశీ

రాష్ట్రపు సరిహద్దు గ్రామములో వడ్రంగు లనేకులు నివసించుచుండిరి. అందొక వృద్ధ వర్ధకుడు చెక్క చెక్కుచుండెను. తామ్రపాత్రవలె తళ తళలాడు వాని బట్టతలమీద దోమవాలి ముక్కుతో పొడిచెను.

సమీపమున కూరుచున్న కుమారునితో వడ్రంగి "నాయనా, దోమ నాతలమీద కుట్టుచున్నది. దానిని తోలివేయుము" అని చెప్పెను. "సరే నాయనా, నీవు కదలకు. ఒక్కదెబ్బతో దీని తుద ముట్టించెదను" అని కుమారుడు పలికెను.

వ్యాపారార్థ మాగ్రామముచేరిన బోధిసత్త్వుడు ఆసమయమునకు వడ్రంగిశాలలోనికి వచ్చి కూరుచుండియుండెను.

"ఈ దోమను తోలు" అన్నాడు తండ్రి.

"సరే నాయనా" అని కుమారుడు వెనుకనుండి పలికి వాడిగల గొడ్డలియెత్తి దోమపై గొట్టగా, తల రెండు చెక్కలయి, వృద్ధుడు నేలగూలెను. అదిచూచి బోధిసత్త్వుడు తనలో "వివేకముకల ప్రత్యక్ష శత్రువయినను మేలే. దండన భీతివలన నయినను వాడు పరులను సంహరింపడు" అనుకొని యీగాథ పలికినాడు.

మూర్ఖ మిత్రునికన్న బుద్ధిమంతుండు
శాత్రవు డగుటయే సముచిత మగును.
జడమతి యైన పుత్రుడు తండ్రి జంపె
మశకమ్మును వధించు మాంద్యమునందు.

ఇట్లు పలికి బోధిసత్త్వుడు వెడలిపోయెను. వడ్రంగి కళేబరమునకు జ్ఞాతులు తగిన కర్మచేసిరి.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆసమయమున గాథ పలికి చనుచున్నవర్తకుడు నేనే.

45 రోహిణీ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు అనాథపిండిక శ్రేష్ఠి దాసినిగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అనాథపిండికునకు రోహిణి యనుదాసి కలదు. ఒకనాడు దాని వృద్ధ మాత కూతురు ధాన్యము దంపుచోటికి బోయి పండుకొన్నది. మక్షికములు దానిని చుట్టుముట్టి సూదులతో పొడిచినట్లు కుట్టినవి. అది కుమారికతో "అమ్మా, నన్ను ఈగలు కుట్టుచున్నవి. వీనిని తోలుము" అనెను. "అమ్మా, తోలెదను" అని తల్లియొడలిపై గూరుచుండి, రోకటితో ఈగలను చంపదలచి, తల్లిపై రోకటితో కొట్టెను. తల్లి మరణించుట చూచి అమ్మ చచ్చిపోయిన దని దాసి రోదనము చేయ సాగెను. ఈ సంగతి శ్రేష్ఠికి తెలిసినది. ఆయన వృద్ధురాలికి దహన సంస్కారాదులు చేయించి, వృత్తాంత మంతయు శాస్తకు నివేదించెను. "గృహపతీ, కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ ఇట్లే చేసినది" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు శ్రేష్ఠికులమున జన్మించి, తండ్రి మరణానంతరము శ్రేష్ఠి స్థానము నొందెను. ఆయనకు రోహిణి యను దాసి యుండెను. కుమారిక బియ్యము దంపుచోటికి తల్లి వెళ్ళి, క్రిందబండుకొని, ఈగ మీద వ్రాలగా "అమ్మా ఈగను తోలవే" అన్నది. కూతురు రోకలితో ఈగను కొట్టునప్పటికి తల్లి తలపగిలి మృతి నొందెను. రోహిణి రోదనము చేయ నారంభించినది. జరిగిన సంగతివిని బోధిసత్త్వుడు "ఈలోకమున బుద్ధికల శత్రువయినను మేలే" అని తలపోసి ఈ గాథ పలికెను:

> చీ, మూర్ఖమిత్రుని చెలిమికి మించి
> తెలివి కల్గిన శాత్రవులం మేలం చూడె.

తల్లిని జంపి శోషిల్లుచు నున్న
మూర్ఖాత్మ రోహిణి మోమును గనుము.

ఈ గాథలోని పండిత ప్రశంసామూలమున బోధిసత్త్వుడు ధర్మము నుపదేశించెను:

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి రెండుకథలు సరిపోల్చి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి తల్లి ఇప్పటి తల్లియే, కూతురు ఇప్పటి కూతురే, మహాశ్రేష్ఠి నేనే.

46 ఆరామదూసక జాతకము

శాస్త్ర కోసలదేశమున ఒకానొక గ్రామమందలి ఆరామ నాశకుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త్ర కోసలమున విచరించుచు నొకానొక గ్రామము చేరెను. గృహస్థాకడు భగవానుని నిమంత్రించి ఉద్యానమున దింపి, బుద్ధసహితముగా భిక్షుసంఘమునకు భోజనము పెట్టి "భన్తే ఈ యుద్యానమున విహరింపుడు" అని చెప్పెను.

భిక్షువులు లేచి తోటమాలిని వెంట బెట్టుకొని ఉద్యానమున విహరించుచు ఒకయంగణము చూచి, "ఉపాసకా, ఈయుద్యానములో అన్నిచోటులలో చిక్కని నీడయున్నది కాని యీయంగణములో వృక్షము కాని మొక్క కాని లేదు. దీనికి కారణ మేమి?" అనిరి.

"భన్తే, ఈతోట పెంచుసమయమున పల్లెటూరి కుఱ్ఱడు నీరు చల్లుచు, ఈప్రాంతమున మొక్కలను పెల్లగించి వానివ్రేళ్ళ లోతును బట్టి నీరు చల్లుచుండెడివాడు. ఆమొక్కలు వాడి నశించిపోయినవి. అందుచే ఈప్రాంతము మైదాన మయిపోయినది" అని వారు చెప్పిరి.

భిక్షువులు శాస్త్రకడ కేగి ఈవిషయము తెలిపిరి. శాస్త్ర "భిక్షువు

లారా, ఇప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ ఈగ్రామబాలుడు ఆరామ నాశకుడే'' అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వకాలమున వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా, వారాణసిలో ఉత్సవము జరుగునని ఘోషన జరిగెను. ఉత్సవ భేరీ శబ్దము వినినంతనే నగరవాసులు వేడుక చూడ బయలు వెడలిరి.

ఆసమయమున రాజోద్యానములో మర్కటము లనేక ముండెను. ఉద్యానపాలకుడు "నగరమున వేడుకలు జరుగుచున్నవి. వీరు మొక్కలకు నీరు చల్లు డని వానరములతో జెప్పి పోయి, ఉత్సవములో నేనుకూడ పాల్గొందును'' అని తలచి, వానర జ్యేష్ఠుని సమీపించి "బాబా, వానరజ్యేష్ఠా, ఈయుద్యానము మిక్కిలి యుపయోగకారి. ఇందలి పుష్ప, పల్లవ, ఫలములు మీకు పనికివచ్చును. నగరములో వేడుక జరుగుచున్నది. నేను పోయివత్తును. నేను వచ్చులోగా మీ రందరు నుద్యానములోని చిన్ని మొక్కలకు నీరు పోయగలరా?'' అని యడిగెను. "పోయగలము''. అట్లయిన భద్రముగా నీరు పోయవలెను'' అని తోటమాలి తోలు తిత్తులు, కొయ్య బొక్కెనలును ఇచ్చి పోయెను.

వానరములు మొక్కల మొదళ్ళలో నీరు పోయుచుండగా వానర జ్యేష్ఠుడు వానితో ని ట్లనెను: వానరములారా, ఉదకమును మనము వృథా చేయరాదు. తొలుత మీరు చిన్నమొక్కలను పీకి, వాని వ్రేళ్ళు ఎంతయుండునో గమనింపుడు. లోతుగా నున్న వ్రేళ్ళకు ఎక్కువ నీరు, తక్కువలోతున నున్నవానికి తక్కువనీరు పోయుడు. ఈ యుదక మయిపోయినపిమ్మట మరల నీరు దుర్లభము''.

మంచిదని వానరము లాప్రకార మేచేసెను. ఆ సమయమున బుద్ధిమంతుడొకడు రాజోద్యానములో వానరములు చేసినపనిచూచి "వానరములారా, ఏల చిన్నమొక్కలనుపీకివేసి, మూలప్రమాణమును బట్టినీరుపోయుచున్నారు?'' అని యడిగెను.

"మా వానరజేష్ఠుడిట్లుచేయుడని ఆనతిచ్చినారు'' అనియవి చెప్పగా

బుద్ధిమంతుడు తనలో" వీరుమూర్ఖులు: మూర్ఖులర్థమును గ్రహింపక అనర్థకారకులగుదురు" అనుకొని, బహిరంగముగా ఈగాథపలికెను :

ఉపకార మొనరింప నొగి నేర్పు లేని
యట్టిడి యుపకృతి హర్షదం బగునె?
చెరచును పని మూర్ఖనరుడు, వనమ్ము
గాపాడుచుండెడి కపివిధమ్మునను.

ఆ బుద్ధిమంతుడు వానర జ్యేష్ఠునిమందలించి, నిజపరివారముతో నుద్యానమునుండి వెడలిపోయెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, రెండుకథలు పరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి వానరముల నాయకుడు ఇప్పటి గ్రామబాలుడు; బుద్ధిమంతుడు నేనే.

47 వారుణీ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు, మద్యము చెడగొట్టువానిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అనాథపిండికుని మిత్రమయిన మద్యవ్యాపారి యొకడు తీక్ష్ణమైన మద్యము తయారుచేయించి, బంగారమునకు, వెండికి, విక్రయించుచుండెను. ఒకనా డతడు మద్య మమ్ముచు చాలమంది మద్యపాయులున్న వేళ తనశిష్యునితో "నాయనా, వీరికడనుండి మూల్యము స్వీకరించి మద్య మిమ్ము" అని స్నానార్థము వెడలిపోయెను. మద్యపానము చేయువారు నడుమ నడుమ లవణఖండములు తెప్పించుకొని తినుచున్నట్లు ఆశిష్యుడు చూచి, మద్యము ఘాటుగా నున్నదని తలచి, మద్యపాత్రములో గొట్టము నిండులవణము వేసి, జనుల కీయసాగెను. ఉమ్మివేసి వారు "ఇందులో ఏమి వేసినావు?" అని అడిగిరి.

"మీరు త్రాగినపుడు నడుమ నడుమ ఉప్పు తినుచుండుట చూచి దీనిలో ఉప్పు కలిపినాను."

"ఇంత మంచిమద్యమును పాడుచేసినావు?" అని నిందించి వారు లేచిపోయిరి.

వ్యాపారి వచ్చి ఒక్కడును లేకుండుట గమనించి, "త్రాగువారెచటికి బోయినారు?" అని కుర్రవాని నడిగినాడు.

వాడు జరిగిన దంతయు చెప్పినాడు. యజమానుడు "ఓరీ మూర్ఖుడా, ఇంతమంచి మద్యము చెరిపినావే!" అని మందలించి, ఆవిషయము అనాథపిండికునితో జెప్పెను. అది చెప్ప దగినవిషయమని అనాథపిండికుడు తలపోసి, జేతవనమునకు జని, శాస్తకు ప్రణామము చేసి, ఆసంగతి చెప్పెను. "గృహపతీ, కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ వీ డీప్రకారమే చేసినాడు" అని శ్రేష్ఠిమీద పూర్వజన్మవృత్తాంతము చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు వారాణసిలో శ్రేష్ఠి యయ్యెను. ఆయన నాశ్రయించి వారుణి వణిజుడు జీవించుచుండెను. వాడు తీక్ష్ణ సురను సంపాదించి దానిని విక్రయింపు మని యనుచరునితో జెప్పి స్నానమునకు బోయెను. వాడు వెడలి పోవగానే యనుచరుడు సురలో లవణము కలిపి విరిచి వేసెను. సురావణిక్కు తిరిగి వచ్చి తన శిష్యుడు చేసిన పని గ్రహించి శ్రేష్ఠితో జెప్పుకొనెను. "మూఢులు, అనర్థ కుశలురు మంచికి బోయి చెడు తెత్తురు" అని శ్రేష్ఠి యీ గాథ పలికెను.

ఉపకార మొనరించు నోరుపుఁ జేర్పు
చాలని మూర్ఖుని మే లశుభంబె :
కొండన్న శిష్యుడు కుండెడాసవము
విరిచిన రీతిని వికళంబు చేయు.

బోధిసత్త్వు డీగాథతో ధర్మము బోధించినాడు.

శాస్త జాతకసారాంశము వెలిబుచ్చెను. ఆకాలమున మద్యము విడిచినవాడు ఇప్పటి కుర్రవాడు; వారాణసీ శ్రేష్ఠి నేనే.

48 వేదభ్భ జాతకము

శా_స్త జేతవనమున విహారము చేయుచు మాట వినని భిక్షువుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శా_స్త ఆభిక్షువుతో "నీవు కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ మాట వినువాడవు కావు. అందుచేతనే బుద్ధిమంతులమాట వినక వాడికత్తివలన రెండుముక్కలై వీధిలో పడినావు. నీయొకనిమూలమున వేయిమందిజనులు ప్రాణములు కోలుపోయిరి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, ఒకానొక కుగ్రామములో నొక బ్రాహ్మణుడు వేదభ్భనామక మంత్రము నెరిగియుండెను. ఆ మంత్రము మహార్ఘము, అనర్ఘము. నక్షత్ర యోగము ఘటిల్లినపుడా మంత్రమును పునశ్చరణ చేసినచో ఆకాశమునుండి సప్త రత్న వర్షము కురియు నట.

ఆ కాలమున బోధిసత్త్వుడా బ్రాహ్మణుని కడ విద్య లభ్యసించు చుండెను. ఒకనాడు బ్రాహ్మణుడు బోధిసత్త్వుని వెంటబెట్టుకొని ఏదో పనిమీద స్వగ్రామము నుండి బయలుదేరి చేదిరాష్ట్రము ప్రవేశించెను. మార్గ మధ్యమున నడవిలో పేసనక చోరు లనువారు 500 మంది దోపిడులు చేయుచుండిరి. వారు బోధిసత్త్వుని వేదభ్భ బ్రాహ్మణుని పట్టుకొనిరి.

ఎందుచే వారిని పేసనక చోరు లందురు? వారు ఇరువురను పట్టుకొని అందులో నొకరిని ధనము తెమ్మని పంపుదురు. కావున వారికా పేరు వచ్చిన దట. వారు తండ్రి కొడుకులను బట్టుకొని, మాకు ధనము తెచ్చి నీ కుమారుని కొని పొమ్మందురు. తల్లి కూతుళ్ళను బట్టుకొని తల్లిని విడిచి పెట్టుదురు. గురు శిష్యులు దొరికినచో శిష్యుని విడుతురు.

వారు వేదభ్భ బ్రాహ్మణుని పట్టుకొని బోధిసత్త్వుని విడిచిరి.

ఆయన ఆచార్యునకు నమస్కరించి "ఒకటి రెండు రోజులలో మరలి వత్తును: మీరు భయపడ వలదు. నేను చెప్పినట్లు చేయుడు. నేటి రాత్రి ధనవర్షము కురుపించుయోగమున్నది. మీరు మంత్రోచ్చారణము చేసి ధనవర్షము ఘటింపవలదు. అట్లు చేసినచో మీరును 500 చోరులును వినాశము నొందుదురు" అని ఆచార్యునకు బోధించి ధనార్థము వెడలిపోయెను. సాయం సమయమున చోరులు బ్రాహ్మణుని కట్టి పడవైచిరి. అప్పుడు తూర్పుదిక్కున పరిపూర్ణ చంద్రబింబ ముదయించెను. బ్రాహ్మణుడు నక్షత్రములు గుణించి, ధనవర్షపు నక్షత్ర యోగము సంభవించు నని గ్రహించి, 'నేను శ్రమపడ నేల? మంత్ర ముచ్చరించి రత్నములను కురిపించి చోరుల కిచ్చి, యథాసుఖము పోవుదును' అని తలచి 'చోరులారా, న న్నేల పట్టుకొంటిరి?' అని యడిగెను. 'ఆర్యా, ధనార్థము.' 'అట్లయినచో నా బంధనముల నూడదీసి, శిరఃస్నానము చేయించి, గంధానులేపనము చేసి, నూతన వస్త్రము లిచ్చి, పుష్పమాలిక వేసి, నన్ను విడిచి పెట్టుడు' అని పలికెను. చోరు లట్లే చేసిరి. బ్రాహ్మణుడు నక్షత్రయోగము తెలిసికొని, మంత్ర ముచ్చరించి, ఆకాశము వంక జూచెను. తోడనే ఆకసమునుండి రత్నములు రాలెను.

చోరు లా ధనము పోగు చేసికొని, ఉత్తరీయములలో మూటలు కట్టుకొని బయలు దేరిరి. బ్రాహ్మణుడు కూడ ననుసరించెను. ఆ చోరులను వేరొక చోర పంచశతము వచ్చి పట్టుకొనెను. "మ మ్మేల పట్టుకొంటిరి?" "ధనార్థము." "మీకు ధనము వలయు నేని ఈ బ్రాహ్మణుని పట్టుకొనుడు. ఇత డాకసమువంక జూచి ధనము కురిపింపగలడు. ఈ ధనము మా కీవిధముగానే లభించినది."

నూతన చోరులు వారిని విడిచి బ్రాహ్మణుని పట్టుకొని, మాకు గూడ ధన మి మ్మనిరి. "నేను మీకు ధన మిత్తును. కాని ధనవర్ష యోగము నేటినుండి సంవత్సరమునకు గాని సంభవింపదు. మీకు ధన మవసర మేని అంతవరకును వేచి యుండుడు. అప్పుడు ధనవర్షము కురిపింతును" అని బ్రాహ్మణుడు చెప్పెను.

చోరులు కోపించి "ఓయి దుష్ట బ్రాహ్మణుడా, ఇంతకు ముందే అన్యులకు ధన మిచ్చి మమ్ము మాత్రము సంవత్సరము వరకు వేచి

యుండవలెనుగదా!" అని పదును గల కత్తితో వతనిని రెండు ముక్క లుగా నరకి, త్రోవలో బారవైచి, వేగముగా బోయి వెనుకటి చోరు లతో పోరి, వారిని సంహరించి రత్నములు సంగ్రహించిరి. ఆవల వారు రెండు పక్షములుగా విడివడి, పరస్పరము యుద్ధము చేయుగా ఇరువురు మాత్రము మిగిలిరి. ఈ విధముగా వేయిమంది నిహతులు లయిరి.

వారిరువురు ధనమును గొనిపోయి, ఒకానొక గ్రామ సమీప మందలి గహనస్థానమున ధనమును దాచి పెట్టి, అం దొకడు ఖడ్గ హస్తుడై కనిపెట్టుకొని యుండెను. రెండవవాడు బియ్యము తీసికొని అన్నము వండుటకై గ్రామములోనికి బోయెను. లోభము వినాశ మునకు మూలము కదా! ధనముకడ గూరుచున్నవాడు తనలో "వాడు వచ్చి దీనిని రెండు భాగములు చేసి సగము తీసికొనును. కావున వాడు వచ్చినంతనే వాని నీ ఖడ్గముతో ఖండింతును" అను కొని కత్తి సిద్ధముగా నుంచి వానిరాక కెదురు చూచుచుండెను.

రెండవవాడుకూడ నిట్లు చింతించెను: "ఆధనము రెండుభాగములు చేయవలెను. అన్నములో విసము కలిపిపెట్టి, వానిని చంపి ధన మంతయు నేనే హరింతును." ఇట్లు తలచి వాడు అన్నము వండి, తిని, మిగిలిన దానిలో విషముకలిపి, వానికడకు బోయెను. వాడు గిన్నె నేలపై బెట్టు చుండ మొదటివాడు వానిని ఖడ్గముతో రెండుతుండెములు చేసి, భోజ నము చేసి, ప్రాణములు విడిచెను. ఆధనమువలన నెల్లరు నీ ప్రకార ముగా వినాశనము పొందిరి.

బోధిసత్త్వుడు రెండుమూడురోజులలో ధనము తీసికొని వచ్చెను. ఆచార్యుడు కనబడలేదు. ధనము నిక్షిప్తమైయుండెను. "ఆచార్యుడు నామాట వినక ధనవర్షము కురిపియుండును. అందరును నశించియుందురు" అను కొని, మహామార్గము వెంట పయనించెను. పోవుచుండగా మార్గములో ద్విధాఖండిత మైన ఆచార్యుని దేహము కనబడగా, నామాట వినక ఆచార్యుడు మరణించినాడు, అనుకొని బోధిసత్త్వుడు కట్టెలుప్రోగుచేసి, చితి పేర్చి, అడవి పూవులతో ఆచార్యునికళేబరము పూజించి, దహన సంస్కారములు చేసెను. మరికొంతదూరము పోవునప్పటికి పంచశత చోరులశవములును, అనంతరము రెండువందలయేబది కళేబరములును

(రెండుతక్కువగా) కనబడినవి. వానిని చూచి "వేయిమందిలో నిరువురు తప్ప అందరు నాశనము పొందినారు. ఉభయులు నెచటికి బోయి యుందురు?" అని భావించి పోవుచుండగా అరణ్యమార్గము కనబడెను. ఆ త్రోవనుజనుచుండగా మూటకట్టినధనరాశియు తలక్రిందుగా బడి యున్నయన్నపుగిన్నెయు, సమీపముననే మృతకళేబరమును కానబడి యెను. వీరీపనిచేసియుందు రనిభావించి, బోధిసత్త్వుడు సర్వముగ్రహించి ఇంకొకడేడియని వెదకుచుండ రహస్యప్రదేశమున శవముకనబడెను. "ఆచార్యుడు నామాటవినకపోవుటచే తాను నశించుటేకాక వేయి మందికిగూడవినాశము కల్పించెను. ఉపాయమెరుగక నిష్కారణముగా తమలాభముకొరకు యత్నించువారు మా యాచార్యునివలె ఇట్లే సంపూర్ణనాశముచెందుదురు" అనుకొని ఈగాథ చెప్పినాడు :

అనుచిత మార్గాన నర్థంబు నెవడు
వాంఛించు, చెడిపోవు వాడు నిక్కముగ.
చేతి దేశమునకు చెందిన చోర
సంఘంబు వైదర్బ్భ, శాస్త్రపండితుని
జంపి, యావల తానె చచ్చినయట్లు.

వనము మారుమ్రోగునట్లు బోధిసత్త్వుడు ఈప్రకారముగాపలికి, దేవతలు సాధువాదముచేయుచుండగా ఈగాథారూపమున ధర్మ ముపదేశించి, ఆధనమునుగొని, ఇంటికిబోయి, దానాదిపుణ్యకార్య ములు చేయుచు, జీవితాంతమున యథాకర్మంగతో.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి వైదర్భ బ్రాహ్మణుడు ఇప్పటి మూర్ఖభిక్షువు; శిష్యుడు నేనే.

49 నక్షత్ర జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచుండ ఒకానొక ఆజీవకుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలోని యొకకన్యను జనపదములోని యొకకులపుత్రుని కిచ్చి వివాహము చేయుటకు నిర్ణయము జరిగినది. "ఫలాని రోజున వచ్చి పిల్లను తీసికొని పోవుదుము" అని తిథికూడ నిశ్చయమయినది. ఆరోజున మగపెండ్లివారు తాము విశ్వసించిన ఆజీవకునికడకు బోయి "భదన్తే, మే మీనాడు శుభకార్యము చేయుదుము. నక్షత్రము బాగున్నదా?" అని అడిగిరి. "వీరు నన్ను ముందుగా నడుగక తిథికూడ నిర్ణయించుకొని వచ్చి, ఇప్పుడు నన్నడుగుచున్నారు" అనుకొని కోపించి "సరే, పాఠము నేర్పెదను" అనుకొని "నేడు నక్షత్రము బాగుగా లేదు. నేడు మంగళకార్యము చేయవద్దు. చేసితిరేని చాలనష్టము సంభవించును" అని చెప్పెను.

ఆవంశములోని పెద్ద ఆజీవకునిమాట నమ్మి ఆనాడు శ్రావస్తికి పోవలేదు. నగరవాసులు (ఆడపెండ్లివారు) మంగళక్రియ లన్నియు ముగించి పెండ్లివారు రాలేదని "వారు నేడు నిర్ణయము చేసి వచ్చినారుకాదు. మనకు చాల ధనవ్యయ మైనది. వారితో మన కేమి? మన బిడ్డను మరి యొకనికిచ్చి వివాహము చేయుదము" అని తలంచి వేరొకనికి పిల్లనిచ్చి వివాహము చేసినారు.

మరునాడు పల్లెటూరివారు వచ్చి 'పిల్లనిండు' అని అడిగిరి. శ్రావస్తివాసులు వారితో "మీ పల్లెటూరి గృహస్థులు మహాదుర్మార్గులు. లగ్నము నిర్ణయించి, రాక మమ్ముల ననాదరించినారు. మీరు ఏత్రోవ వెంట వచ్చితిరో ఆత్రోవనే మరలి పొండు. మాబిడ్డను వేరొకనికిచ్చి పెండ్లిచేసినాము" అని వారు జగడమాడ వారు వచ్చిన త్రోవనే మరలి పోయిరి.

ఆజీవకునివలన శుభకార్యమునకు విఘ్నము కలిగిన దని భిక్షువులకు తెలిసినది. వారు ధర్మసభలో కూరుచుండి 'ఇష్టాగోష్ఠి' చేయుచుండిరి. శాస్త అరుగుదెంచి "భిక్షువులారా, కూరుచుండి ఏమి సంభా

పించు చున్నారు?" అన్నాడు. వారు ఫలాన విషయము అని చెప్పినారు. అప్పుడు శాస్త "భిక్షువులారా, ఆజీవకుడు ఇప్పుడే కాదు, పూర్వ కాలమున గూడ కుపితుడై వారి మంగళకార్యమునకు విఘ్నము కలిగించినాడు" అని పూర్వ జన్మ కథ చెప్పినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా పల్లెటూరివారిపిల్లను నగరవాసి తన కుమారున కిమ్మని కోరి, తిథి నిర్ణయించి తమ కులగురువగు ఆజీవకునితో "భదంతా, నేడు మా ఇంట శుభకార్యమునకు నక్షత్రము శుభ ప్రదమా?" అని యడిగెను. "తమ ఇచ్ఛ వచ్చినట్లు తిథి నిర్ణయించుకొని నగరవాసులు నన్నిప్పుడడుగు చున్నారు" అనుకొని, ఆయన యోజించి "నేడు నక్షత్రము శుభప్రదము కాదు. శుభకార్యము చేసిన చో వినాశము సంభవించును" అని చెప్పెను. ఆయన వాక్కుల యెడ విశ్వాసముచే నగర వాసులు బయలుదేరలేదు. "ఈ ముహూర్తము నిర్ధారణ చేసినవారు నగర వాసులే. వారే రాలేదు. ఎట్టివారు!" అనుకొని గ్రామవాసులు తమ పిల్లను వేరొకనికిచ్చి పెండ్లి చేసిరి.

మరునాడు నగరవాసులు గ్రామమునకు బోయి పిల్ల నడిగిరి. "మీరు నగరవాసులు. గృహపతుల మర్యాదలతో మీకు పని లేదు. మీరే వారము నిర్ణయించితిరి. కాని పెండ్లికుమార్తెను తీసుకొని పోవ రారైతిరి. మీరు రానందున పిల్లను వేరొకని కిచ్చి పెండ్లి చేసితిమి" అని గ్రామవాసులు చెప్పిరి.

"ఆజీవకుని మే మడిగినాము, నక్షత్రము మంచిది కా దని ఆయన చెప్పుట వలన నిన్న మేము రాలేదు. పిల్లను మా కిండు."

"మీరు సకాలమునకు రాలేదు. ఇప్పు డామె అన్యునిది, పెండ్లి మీద పెండ్లి యెట్లు చేయగలము?"

ఈ విధముగా వారు వివదించుచుండగా, ఏదో పనిమీద ఆ గ్రామమునకు వచ్చిన బుద్ధిమంతు డొకడు నగరవాసులు చెప్పిన దంతయు విని "నక్షత్రములతో నేమి పని? బిడ్డ లభ్య మగుట శుభప్రదము కాదా?" అని ఈ గాథ పలికెను:

తారాజాలము చూచి తరలు మూర్ఖునకు
ఫలసిద్ధి కలుగ దేపనియందు గాని
శ్రీరమ్య ఫలసిద్ధి తార యాగాద!
ఫలసిద్ధి తార లేపగిది పొందించు?

తాము కలహించినను బిడ్డ లభింపక పోవుటచే నగరవాసులు తమ నివాసమునకు వెడలి పోయిరి.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి రెండు కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశమును వెలువరించెను. ఆకాలమున ఆజీవకుడు నేటి ఆజీవకుడే! అప్పటి వంశములు ఇప్పటి వంశములే. ఆకాలమున గాథ పలికి నిలువబడిన బుద్ధిమంతుడు నేనే.

50 దుమ్మేధ జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహరించు సమయమున లోకోపకారమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమానకథ

ఆకథ పంద్రెండవ నిపాతమున మహాకణ్హ జాతకమున (469) వచ్చును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వు డాయన యగ్రమహిషి కడుపున బుట్టినాడు. నామకరణము నా డతనికి బ్రహ్మదత్తకుమారు డని పేరు పెట్టినారు. పదునారు సంవత్సరముల వయసున నతడు తక్షశిలలో విద్యాభ్యాసము చేసి, మూడు వేదములలోను అష్టాదశ విద్యలలోను నిష్ణాతు డయినాడు. తండ్రి యతనిని యువరాజును జేసినాడు. ఆ కాలమున వారాణసీ ప్రజలు దేవతలను పూజించువారు. దేవతలకు గొర్రెలు, మేకలు,

కుక్కుటములు, సూకరములు మొదలగునవి బలి యిచ్చి, పుష్ప గంధములతో పూజించుచుండిరి. బోధిసత్త్వుఁ డిట్లు భావించెను: "నేఁడు జనులు మూఢ విశ్వాసమున బహు ప్రాణివధ చేయుచున్నారు. మహాజన మధర్మ మార్గమున ప్రవర్తించుచున్నది. నేను రాజ్యమునకు వచ్చినతరువాత జంతు వధ మాన్పించు నుపాయము చూతును."

ఆత డొకనాడు రథమెక్కి నగరము దాటిపోయి, మార్గములో మహావటవృక్షముక్రింద జనము గుమిగూడి, కొడుకులను కొమార్తెలను కీర్తిని సంపదను అనుగ్రహింప వృక్ష దేవతను ప్రార్థించుచుండిరి. బోధిసత్త్వుఁడు రథము దిగి, చెట్టు దరికి పోయి, ఆరాధకునివలె నుదకముతో నభిషేకించి, పుష్ప గంధములతో నర్చించి, ప్రదక్షిణము చేసి, దేవతలకు నమస్కరించి, రథ మెక్కి, నగరములో ప్రవేశించెను. నాఁడు మొద లాయన అప్పు డప్పు డారాధకునివలె నియమముగా పూజలు చేయుచుండెను.

తండ్రి పోయినతరువాత బోధిసత్త్వుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చి, నాలుగగతులను వర్జించి, దశరాజ ధర్మము లభ్యసించుచు, ధర్మమార్గమున పరిపాలన చేయుచుండెను. ఒకనాఁ డాయన తనలో "రాజ్యమునకు వచ్చినాను. వెనుక నేను తలపెట్టినదాని నిప్పుడు నెరవేర్పవలెను." అని చింతించి అమాత్యులను రావించి, బ్రాహ్మణులను, గృహపతులను సమావేశపరచి, "ఆర్యులారా, ఏకారణముచే నాకు రాజ్యము వచ్చినదో మీకు తెలియునా?" అని యడిగెను. "మాకు తెలియదు దేవా!" అని వారు పలికిరి. "నేను వటవృక్షమును గంధాదులతో అర్చించి, అంజలి పట్టి నమస్కరించుట మీరు పూర్వము చూచినారా?" "చిత్తము, దేవా;" "అప్పుడు నేను ప్రతిజ్ఞ చేసినాను– "నేను రాజ్యమునకు వచ్చినతోడల నీకు బలిపూజ చేయుదు నని". ఆ దేవతానుగ్రహము వలన నాకీ రాజ్యము లభించినది. ఇప్పుడు బలి యిత్తును. బలిపూజకు మీరు త్వరగా సమస్తము సిద్ధము చేయవలయును." "దేవా, ఏమేమి సిద్ధము చేయవలెను?" "నా రాజ్యములో పంచదుశ్శీల కర్మలను, దశవిధ అమంగళ కర్మలను చేయువారిని సంహరించి, వారి ప్రేగులు రక్తమాంసములు తీసి బలి యిత్తు నని ప్రతిజ్ఞ చేసినాను యువరాజుగా నున్నప్పుడు. ఇప్పు డట్టివారిని వేయిమందిని పట్టించి,

వాది రక్తమాంసాలు బలి యీయవలెను. ఇట్లని జనులు తెలిసికొందురు గాక! నేడు మొదలు దుష్కర్మలు చేయు వారిని వేయి మందిని బలి ఇచ్చి, ప్రతిజ్ఞా మోచనము చేసికొందును గాక." ఈ యర్థమును స్పష్టీకరించుటకై రాజు ఈగాథ పలికినాడు.

బలి యీయగా నేను ప్రతిన పట్టితిని
యజ్ఞాన దుష్ట సహస్రమ్ముతోడ:
ఇట నధార్మిక సంఖ్య హెచ్చిపోయినది !

అమాత్యులు బోధిసత్త్వుని వాక్కులు విని, చిత్తము దేవా, యని ద్వాదశ యోజన విస్తీర్ణము కల వారాణసిలో భేరి వేయించిరి. భేరీ భాంకారము విన్న జనులలో నొకడును దుష్కర్మ చేయువాడు లేడాయెను.

బోధిసత్త్వుడు రాజ్యము చేయు కాలమున పంచ దశ దుశ్శీల కర్మలలో నొక్కటికూడ ఆచరించు వాడు లేడు. ఒక్కనికి కూడ బాధ లేకుండ బోధిసత్త్వుడు శీల రక్షణము చేసి, స్వయముగా దానాది పుణ్య కార్యములు చేయుచు, జీవితాంతమున నిజపరివారముతో దేవనగరము జేరెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి రెండుకథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటిపరిషత్తు ఇప్పటి బుద్ధపరిషత్తు; వారాణసీ రాజు నేనే.

51 మహాసీలవ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, విశ్వాసము కోలుపోయిన భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

"భిక్షూ, నిజముగా నీవు విశ్వాసము పోయినదా?" అని బుద్ధుడడిగెను.

"భన్తే. నిజమే" అని అత డన్నపిదప బుద్ధుడు "భిక్షూ, కల్యాణ కారి యగు నిట్టి శాసనమున ప్రవ్రజితుడవై, ఏల విశ్వాసము కోలు పోయినావు? పూర్వము బుద్ధిమంతులు రాజ్యము కోలుపోయియు, తమ ప్రయత్నమున నుండి, పోయినకీర్తిని మరల సృజించుకొన్నారు" అని పూర్వజన్మ వృత్తాంతము చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వు డాయన పట్టపుదేవికడుపున బుట్టెను. నామకరణమునా డతనికి శీతలకుమారు డని పేరుపెట్టిరి. షోడశవర్షమున నే యతడు సకల కళలలో నిపుణుడై తండ్రిమరణానంతరము మహాసీలవరాజ నుపేర రాజ్యమునకు వచ్చి ధర్మపరిపాలనము చేయుచుండెను. అతడు నగరమునకు నాలుగుప్రక్కలను, ఒకటి మధ్యప్రదేశమునను, ఒకటి నివేశనద్వారమునను—మొత్తము ఆరుధర్మశాలలు నిర్మించి, కృపణులకును పాంథులకును దానమిచ్చుచు, తొంత మైత్రి దయాసంపన్నుడై యుండెను. ఒడిలోని బిడ్డనివలె నెల్లరను పరితుష్టులను చేయుచు ధర్మమార్గమున పాలనము చేయుచుండెను.

అతని యమాత్యులలో నొకరు అంతఃపురమున అవినయ మాచరించెను. అమాత్యులు రాజున కీవిషయము తెలిపిరి. రాజుస్వయముగా విచారణ సలిపి "కన్నుగానని మూఢుడా, అకార్యము చేసినావు. ఈ రాజ్యమున నుండదగవు. నీ సర్వస్వమును దారపుత్రాదులను దీసికొని యెక్కడికైన బొమ్ము" అని నిష్కాసనశిక్ష విధించెను. వాడు కాశీ రాష్ట్రము దాటి, కోసలరాజ్యము చేరి క్రమముగా రాజుకు విశ్వాస పాత్రు డయ్యెను. వా డొకనాడు రాజుతో "దేవా, వారాణసీరాజ్యము తేనె టీగలు లేని తెనెపెరవలె నున్నది. రాజుమృదుస్వభావుడు. కొలదిసైన్యముతో వారాణసీరాజ్యమును పట్టుకొన వచ్చును" అని బోధించెను.

రాజు వాని మాటలు విని "వారాణసీ రాజ్యము చాల గొప్పది. అల్ప బలముతో పట్టు కొనుటకు వీ లగు ననుచున్నాడు. ఇతడు ప్రయుక్త చారు డగునా!" అని తలపోసి బహిరంగముగా "నీవు గూఢ

చారుడ వని శంకించుచున్నది” అనెను.

“దేవా, గూఢ చారుడను కాను. సత్యము చెప్పుచున్నాను. నా మాట నమ్మలేని ప్రత్యంతగ్రామమును కొల్లగొట్టుటకు జనులను పంపుడు. వారు పట్టుపడి, ఆయన కడకు గొనిపోబడినపుడు రాజు ధన మిచ్చి వారిని విడిచి పుచ్చును.”

“ఇతడు సాహసముతో పలుకుచున్నాడు. ఇతనిని పరీక్షించెదను” అని రాజు తలపోసి, సరిహద్దు గ్రామమును కొల్ల బెట్టుటకు జనులను బంపెను. శత్రు భటులు వారిని బట్టుకొని వారాణసీ ప్రభువు కడకు బంపిరి. రాజు వారిని జూచి “నాయనలారా, గ్రామము నేల కొల్ల గొట్టినారు?” అని యడిగెను. “జీవనము జరుగక దేవా!” “అట్లయిన మీరు నాకడ కేల రాలేదు? ఇకముం దిట్లు చేయవలదు” అని రాజు వారికి ధన మిచ్చి పంపివేసెను.

చోరులు పోయి కాశీరాజుతో జరిగిన సంగతి చెప్పిరి. అప్పటికి ధైర్యము చాలక కోసల రాజు శత్రు రాష్ట్రమధ్యమున జన పదమును కొల్ల బెట్టించెను. అచ్చట పట్టుబడిన చోరులకు కాశీరాజు ధనమిచ్చి విడిచి పుచ్చెను. అప్పటికిని ధైర్యము చాలక కోసలరాజు వీధిలోని జనులను దోపిడి చేయించెను. కాశీరాజు వెనుకటి వలెనే చేసెను. కాశీరాజు మిక్కిలి ధార్మికు డని గ్రహించి వారాణసీ రాజ్యమును పట్టుకొందు నని సైన్యముతో బయలు దేరెను.

ఆ కాలమున వారణసీ రాజుకడ వేయిమంది వీరు లుండిరి. వారు మత్తవారణము నెదుర్కొన గలరు, పిడుగు నెత్తిపై బడుచున్నను వణకరు. సీలవ మహారాజు కోరినచో వారు సమస్త జంబూద్వీపము లోని యే రాష్ట్ర మయినను జయింప గలరు. కోసల రాజు సైన్య ముతో వచ్చుచున్నా డని వారు విని తమ రాజును సమీపించి “దేవా, కోసలరాజు మన రాజ్యము నాక్రమించుటకై వచ్చుచున్నాడు. ఆయన మన సరిహద్దు దాటక పూర్వమే ఆయన నోడించి బంధించి తెత్తుము” అని విన్నవించిరి. “నాయనలారా, నా కొరకు మీరు శ్రమ పడ వలదు. కోరిక యున్న వానిని రాజ్యము తీసికొన నిండు. మీరు పోవలదు” అని నివారించెను.

కోసలరాజు సీమ దాటి జనపద మధ్యమున ప్రవేశించెను. ఆమా

త్యులు మరల రాజుకడకు బోయి వెనుకటివలెనే చెప్పిరి. రాజు వెనుకటివలెనే వారిని నివారించెను. కోసల రాజు నగర బాహ్యమున నిలిచి "రాజ్య మిమ్ము, యుద్ధ మయిన చేయుము" అని సందేశ మంపెను. సీలవ మహారాజు విని "నాతో యుద్ధ ముండదు. రాజ్యము తీసికొన వచ్చును" అని ప్రతి సందేశ మంపెను. అమాత్యులు మరల రాజు సన్నిధికి జని "దేవా, కోసల రాజును నగరములోనికి రానీయము. నగర బాహ్యముననే ఆయనను జయించి బంధింతుము" అని చెప్పిరి. రాజు వెనుకటి వలెనే వారిని నివారించి నగర ద్వారములు తెరపించి, సహస్రామాత్య పరివృతుడై మహాతలమున పర్యంకముపై గూరుచుండెను.

కోసలరాజు మహాసైన్యముతో నగరములో ప్రవేశించెను. ఎదిరించువా రెవ్వరును కనబడకపోవుటచే ప్రాసాద ద్వారమును జేరి లోనికి బోయి అమాత్యగణపరివృతు డైన రాజును తలుపులు తెరచిన మహాతలమున పర్యంకముపై చూచి, తన పరివారముతో "పొండు, ఈరాజును అమాత్యసహితముగా చేతులు వెనుకకు గట్టి, శ్మశానమునకు గొనిపోయి, గోతులు త్రవ్వించి, చేతు లెత్తుటకు వీలు లేకుండ మెడవరకును పూడ్చివేయుడు. రాత్రివేళ నక్కలు వచ్చి, కర్తవ్యము నెరవేర్చును" అని యాజ్ఞాపించెను.

చోరరాజు నానతి చొప్పున భటులు మహాసీలవరాజును అమాత్యులను చేతులు కట్టి తీసికొని పోయిరి. ఆసమయమున సీలవమహారాజు చోరరాజు నెడల విరుద్ధ భావముతో లేడు. రాజానుచరులు సువినీతులగుటచే ఒక్కడును బంధనకాలమున రాజాజ్ఞను ధిక్కరింప లేదు.

చోరరాజపురుషులు సీలవమహారాజును అమాత్యులను శ్మశానమునకు దోడ్కొనిపోయి రాజును నడుమగాను అమాత్యులను చుట్టును మెడవరకు పాతిపెట్టి వెడలిపోయిరి. సీలవరాజు అమాత్యులతో "మిత్రులారా, చోరరాజునెడ కోపము వలదు, మైత్రియే తలపెట్టుడు" అని పలికెను. రాత్రివేళ నక్కలు వచ్చి మానవమాంసమును భక్షింపనున్నవి. వానిని జూచి రాజు అమాత్యులు నొక్కపెట్టున కేకవేసిరి. సృగాలములు భయపడి పరుగెత్తినవి. అవి వెనుదిరిగి చూడగా నెవ్వరును కానరాలేదు. అంతట నక్కలు మరలి వచ్చినవి. వెనుకటివలెనే

వా రందరును పెద్దపెట్టున కేకలు వేసిరి. ఇట్లు వచ్చుచు పోవుచు నక్కలు తెందకు ఎవరును వెనుదరుమకుండుట చూచి వారు వధ్యులు కానోవు నని ధైర్యము తెచ్చుకొని వారు కేకలు వేసినను పరుగె త్తక జ్యేష్ఠ సృగాలము రాజును, తక్కిన నక్కలు మిగిలిన వారిని సమీపించినవి.

ఉపాయ కుశలు డగు రాజు పెద్దనక్క వచ్చుట గ్రహించి కరచుట కవకాశ మిచ్చిన వానివలె మెడపైకెత్తి, దాని దౌడలు యంత్రమున పట్టినట్లు పండ్లతో గట్టిగా బట్టుకొనెను. నాగబలు డగు రాజు పట్టిన పట్టు విడిపించుకొన నేరక సృగాలము పెద్దపెట్టున ఊలపెట్టెను. దాని యార్తనాదము విని తక్కిన నక్కలు ఎవరో పట్టుకొన్నా రని భయపడి, పలాయనము చేసెను.

రాజు పట్టు పట్టిన నక్క మరణ భయముతో గిజగిజ కాళ్ళతో తన్నుకొనుచుండ చుట్టు ప్రక్కల మన్ను రేగెను. మన్ను బిగువు తప్పినదని రాజు గ్రహించి నక్కను విడిచి పెట్టెను. నాగ బలుడగు రాజు ఇటునటు బాగుగా కదలి చేతులు పైకి లాగుకొని గుంటయంచు తోడ్పాటున వాయు చాలితమైన మేఘమువలె పైకి లేచెను. రాజు తన వారి నోదార్చి, మన్ను తొలగించి, అందర నుద్ధరించి అమాత్యులతో ఆమక శ్మశానము చేరెను.

ఎవరో చచ్చినవాని నచ్చట బడవేసి పోయిరి. ఆ శవము ఇరువురు యక్షుల సరిహద్దు మీద బడినది. భాగము కుదరక వారు "ఈ సీలవరాజు ధార్మికుడు. దీనిని మనకు సమముగా విభాగించి యిచ్చును. ఈయన సన్నిధికి బోవుదము" అని శవమును కాళ్ళు పట్టి యీడ్చుకొని రాజు కడ కేగి, "దేవా, దీనిని మాకు విభాగించి యిమ్ము" అని యడిగిరి.

"యక్షులారా, విభజించి యిత్తును. కాని నేను పరిశుభ్రముగా లేను. ముందు స్నానము చేయవలెను" అని రాజు చెప్పెను.

చోర రాజుకై యుంచిన సుగంధి సలిలమును ప్రాసాదమునుండి తమ ప్రభావముచే యక్షులు కొని వచ్చి రాజుకు స్నానము చేయించిరి. రాజసౌధమునుండి వస్త్రములు తెచ్చి యిచ్చిరి. చతుర్విధ ద్రవ్యము లున్న సముద్గకమును గొనివచ్చిరి. అనులేపన మైన పిమ్మట బంగరు

పూల సెజ్జలలో మణితాళవృంతములమీద పుష్పములు పెట్టి తెచ్చి యిచ్చిరి. ఇంకేమి కావలె నని యడిగిరి. రాజు ఆకలి లక్షణములను సూచించెను. చోరరాజుకు సిద్ధము చేసిపెట్టిన నానావిధ రుచ్య భోజన పదార్థములను పళ్ళెరములలో తెచ్చి పెట్టిరి. సువర్ణ కలశముతో సలిలమును, బంగరు గిన్నెను తెచ్చి యిచ్చిరి.

పానీయముతో రాజు ముఖ హస్త ప్రక్షాళనము చేసికొనిన పిదప పంచ సుగంధ ద్రవ్య సంయుత మగు తాంబూలము తెచ్చిరి. ఇంకేమి కావలెను అని వా రడిగిరి. "పోయి చోర రాజు తలక్రింద నుంచు కొన్న మంగళ ఖడ్గమును కొనిరండు" అని రాజు చెప్పగా వా రట్లే చేసిరి.

రాజు శవమును నిలువుగా నుంచి ఖడ్గముతో శిరమునుండి క్రిందికి సమానముగా రెండు భాగములు చేసి యక్షులకు సరిగా పంచి యిచ్చి కత్తికడిగించి, నడుమునకు కట్టుకొనెను.

యక్షులు మానవ మాంసము భుజించి సంతుష్ట చిత్తులై "మహా రాజా, ఇంకేమి చేయుదుము?" అని యడిగిరి. "నిజప్రభావముచే మీరు నన్ను చోరరాజు శయనాగారమున నిలుపుడు. ఈయమాత్యు లను వారి వారి గృహములలో విడిచిపెట్టుడు" అని రాజు చెప్పగా చిత్తము దేవా, అని వా రాప్రకారమే చేసిరి.

అలంకృత శయనాగారములో చోరరాజు ఆసమయమున నిద్రించు చుండెను. కత్తి వెనుక భాగముతో వాని యుదరముపై సీలవమహారాజు తట్టెను. వా డులికిపడి లేచి భీతచిత్తుడై సీలవమహారాజును దీప కాంతిలో గురుతించి, లేచి ధైర్యము తెచ్చుకొని "మహారాజా, ఇట్టి రాత్రివేళ భటరక్షితపిహిత కవాటమయిన యీ భవనములోనికి ఖడ్గ హస్తులై యెటులీ శయనపార్శ్వమునకు రాగలిగితిరి?" అని యడిగెను.

రాజు సవిస్తరముగా నంతయు జెప్పగా చోరరాజు విని ఉద్విగ్న చిత్తుడై "నేను సామాన్య మానవుడను. నీగుణమును గ్రహింపనైతిని, రక్తమాంసముల మీద జీవించు యక్షులు కూడ నీగుణము గ్రహింప గలిగినారు. నరేంద్రా, శీలసంపన్నుడ వగు నీతో విరోధింపను" అని ఖడ్గము దీసి దానిపై శపథము చేసి, రాజును సమాధాన పరచి, మహాశయ్యపై పండుకొమ్మని తాను చిన్న మంచముపై బండుకొనెను.

సూర్యోదయ మయిన వెంటనే కోసలరాజు భేరి వేయించి సర్వ శ్రేణులను అమాత్య బ్రాహ్మణులను గృహపతులను సమావేశపరచి, వారి సమక్షమున సీలవమహారాజు గుణములను ప్రస్తుతించి, పరిషన్మధ్యమున రాజును క్షమాపణ వేడి, రాజ్యము తిరుగ నిచ్చుచు "నేటి నుండి మీకు గలుగు చోరోపద్రవమునకు నేను బాధ్యుడను. నా సంరక్షణలో మీరు పరిపాలన చేయుడు" అని పలికి, కొండెగానికి శిక్ష విధించి, ససైన్యముగా నిజరాజ్యమునకు బోయెను.

సీలవమహారాజ లంకృతుడై ధవళ వితానము క్రింద శరభ పాదముల కాంచన పల్యంకికపై కూరుచుండి నిజవైభవమును గూర్చి యిట్లు తలపోసెను: "నేను దృఢవ్రత మవలంబింపనిచో నిట్లు జరిగెడిది కాదు. అమాత్య సహస్రమునకు ఉజ్జీవము కలిగినది. ఎవ్వరైనను నిరుత్సాహము చెందక దృఢవ్రతమే అవలంబింపవలెను. నిజపరిశ్రమచే ఫలితము కలుగును." ఇట్లు తలపోసి బోధిసత్త్వుడు నిజోత్సాహము సూచించు ఈగాథ పలికినాడు:

పురుషు డౌవా డాశ పొందియే యుండు
పొంద డెందు నిరాశ బుద్ధిమంతుండు.
నన్ను నే జూచుకొన్నాడ— లభించె
వాళోర్కి యెట్టిదో నా కట్టిఫలము.

ఇట్లు చెప్పి, యావజ్జీవము దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు తుదకు యథా కర్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, రెండుకథలు సరిపోల్చి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి దుష్టామాత్యుడు దేవదత్తుడు; సహస్రామాత్యులు నేటిబుద్ధపరిషత్తు; సీలవమహారాజు నేనే.

52 చూలజనక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచుండగా స్థైర్యము కోల్పోయిన భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతని విషయమై చెప్పదగినది అంతయు మహాజనక జాతకమున (539) వచ్చును.

అతీత కథ

జనకరాజు శ్వేతచ్ఛత్రము క్రింద గూరుచుండి యీ గాథ చెప్పెను.

పురుషుండు యత్నంబు పోరి పోరి జేయు
పొంద డెందు నిరాశ బుద్ధిమంతుండు
నన్ను నే జూచుకొన్నాను—నిక్కముగ
ఎక్కగల్గితి నొడ్డు నే నీటినుండి.

స్థైర్యము కోలుపోయిన భిక్షువు అంతట అర్హత్త్వము పొందెను. జనకరాజు సమ్యక్-సంబుద్ధుడే.

53 పుణ్ణపాతి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచుండ విషాక్త మద్యమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకసారి శ్రావస్తిలో మద్యపాయులు ఒకచో జేరి ఇట్లాలోచించిరి. "మద్యము కొనుటకు మనచేత పైసాకూడ లేదు, ఇప్పుడు పైసా యెక్కడ లభించును?" మహాధూర్తుడొక డిట్లనెను. "విచారింప

వలదు. ఉపాయ మున్నది. అది యెట్టిది? అనాథ పిండికుడు వ్రేలికి ఉంగరము పెట్టుకొనును; సన్నని వలిపములు కట్టుకొనును; అనంత రము రాజసేవార్థము పోవును. మద్యభాండములో మనము అపస్మా రక ఔషధము కలిపి దుకాణము పెట్టి, అనాథపిండికుడు త్రోవన వచ్చునపుడు "మహాశ్రేష్ఠీ, దయచేయుడు" అని ఆహ్వానించి, ఆయనకు మద్య మిచ్చి, ఆయనకు స్మృతి తప్పినపిదప వ్రేలియుంగరము తీసి వస్త్రములు మార్చివేసి అవి అమ్మి పైసలు జమ చేయుదుము." వా రందరును సరే అని ఆప్రకారముగా ఏర్పాటు చేసి, ఆయన వీధి వెంట వచ్చుచుండగా దగ్గరకు బోయి, "స్వామీ, కొంచె మిటు దయచేయుడు, మాకడ చాల చక్కని మద్య మున్నది. కొంచెము పుచ్చుకొందురు గాని" అని పలికిరి. శ్రోతాపన్న ఆర్యశ్రావకు డైన అనాథపిండికుడు మద్యము త్రాగునా? అవసరము లేకున్నను ఈధూర్తులను పరీక్ష చేయ దలచి దుకాణములోనికి బోయి, వారి విధానము గమనించి, సంగతి గ్రహించి వారి నక్కడనుండి పారద్రోలనెంచి "అరే, దుష్ట ధూర్తులారా, మీరు సురాభాండములో మందు కలిపి, వచ్చువారలచే త్రాగించి, వివశులను జేసి, వారిని దోచుకొను తలపుతో ఈదుకాణము పెట్టినారా? ఎవడును లేచి త్రాగుటకు స్థైర్యము లేదే. ఇందులో మందు కలపనిచో ముందు మీరే త్రాగుదురు" అనెను. ఆయన ధూర్తులను నిందించి ఇంటికి పోయి, ఈ విషయము తథాగతునకు నివేదింతును అనుకొని జేతవనమువకు జని, తథాగతునకు విన్నవించెను. బుద్ధుడు "గృహపతీ, ధూర్తు లీనాడు నిన్ను వంచింప నెంచిరి; పూర్వము పండితులను గూడ మోసగింప తలపెట్టిరి" అని ఆయన వేడినపిమ్మట పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వు డానగరమునకు శ్రేష్ఠి యయ్యెను. ధూర్తులు కొందరు గుమిగూడి సుర సమకూర్చి, శ్రేష్ఠి కెదురు పోయి విన్నవము చేసిరి. శ్రేష్ఠి సుర త్రాగ నిచ్ఛలేనివా డయ్యును వారివ్యవహారము బట్ట

భయులు చేయు తలపున జని, వారి కుట్ర కనిపెట్టి, "ధూర్తులారా! మరి త్రాగి రాజకులమునకు బోవుట యుక్తము కాదు. రాజదర్శనము చేసి తిరిగి వత్తును. మీ రిక్కడనే యుండుడు. అప్పు డాలోచింతు" మనెను.

ఆయన రాజకులమునుండి మరలి వచ్చి "ధూర్తులారా, మీరు చేసినపని నాకు నచ్చలేదు. మీ సురాపాత్రలు యథాపూర్ణముగా నున్నవి, మీరు సురను వర్ణించినారే కాని త్రాగలేదు. ఇది మంచి దైన పక్షమున మీరు త్రాగియుందురు. ఇయ్యది విషాక్తము కానోపు" నని వారి మనోరథము భగ్నముచేసి ఈ గాథ పలికెను:

ఆదిలో నున్నట్లె ఆసవపాత్ర
లున్నవి నిండు ; వేరొండు తోచినది
వీక్షింప నాసవవిధము, రూపంబు
మంచిది కా దని మది జనించినది.

ఆయన యావజ్జీవము దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు నిజకర్మోచితముగా వెడలిపోయెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, రెండుకథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి ధూర్తులు ఇప్పటి ధూర్తులే. వారాణసీశ్రేష్ఠి నేనే.

54 ఫల జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహారము చేయుచుండ పండ్లు గురుతించు ఉపాసకుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలోని గృహస్థొకడు బుద్ధప్రముఖ భిక్షుసంఘమును నిమంత్రించి, తన యారామములో కూరుచుండబెట్టి యవాగు పానీయ

మిచ్చి, తనతోటమాలితో "నీవు భిక్షువుల వెంట తిరుగుచు, ఆఫ్రాజ్యా లకు మామిడి మొదలగు ఫలములు ఇచ్చుచుండుము" అని ఆన తిచ్చెను. వాడు సరే అని భిక్షుసంఘమును వెంట గొని ఉద్యానమున తిరుగుచు వృక్షమును చూడగానే ఇవి పచ్చికాయలు, ఇవి దోర కాయలు, ఇవి పండినవి, అని గ్రహించుచుండెను. వాడు చెప్పినట్లే సరిపోవుచుండెను. భిక్షువులు పోయి తథాగతునితో "భన్తే, ఈమాలి పండ్లను గురితించుటలో ప్రవీణుడు. నేలమీద నిలుచుండి చెట్టుకేసి చూడగానే ఇవి పచ్చికాయలు, ఇవి దోరకాయలు, ఇవి పండినవి అని గ్రహించుచున్నాడు. ఇతడు చెప్పినట్లే సరిపోవుచున్నది" అని విన్న వించిరి. బుద్ధుడు "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వము కూడ బుద్ధిమంతు లగువారు ఫలములు గురుతించుచుండిరి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు శ్రేష్ఠి కులమున బుట్టి, ప్రాప్తవయస్కుడై 500 శకటము లతో వ్యాపారము చేయుచు, ఒకప్పుడు మహాపథమున జనుచు అటవీ ముఖమున ఆగెను. తనపరిజనము నొకచో జేర్చి "ఈయడవిలో విష వృక్షము లున్నవి. ఇదివరలో మీరు మూచూడని ఫల, పుష్ప, పత్ర, మేది కానవచ్చినను నన్నడుగకుండ భుజింపవలదు" అని యాతడు చెప్పెను. సరే అని వారు కానలో ప్రవేశించిరి. అటవీముఖమందలి యొకానొక గ్రామద్వారమున కింపాక ఫలవృక్షము కలదు. బోదె, కొమ్మలు, ఆకులు, పూవులు, పండ్లు — అన్నిటిలో కింపాకము ఆమ్ర వృక్షమును పోలియుండును. కేవలము రంగే కాక రస గంధములు కూడ సమానములే. పచ్చి కాయలుకూడ అంతే. తినువారి ప్రాణ ములను హాలాహలమువలె హరించును.

ముందు సాగిపోవుచున్న కొందరు చపలచిత్తులు "ఇది ఆమ్రవృక్ష" మని పండ్లు కోసి తినిరి. కాని కొందరు "సార్థవాహుని అడిగిన పిమ్మట తిందము" అని చెట్టుకడ పండ్లు చేత బట్టుకొని ఆయన వచ్చువరకును నిలిచి యుండిరి. ఆయన రాగానే "ఆర్యా, ఈ మామిడిపండ్లు మేము

తినవచ్చునా?" అనిరి. ఆమ్రవృక్షము కా దని బోధిసత్త్వుడు గ్రహించి "ఇది ముసిడిచెట్టు, కాని మామిడిచెట్టు కాదు. తినవలదు" అని వారిని నివారించి, తిన్నవారిచేత కక్కించి, చతుర్మధురములు త్రాగించి నీరోగుల జేసెను.

పూర్వ మీవృక్షముక్రింది నిలిచి, పండ్లు తిని, జనులు మరణించెడి వారు. గ్రామవాసులు వచ్చి శవముల కాళ్ళుపట్టి యీడ్చి, మాటున బారవేసి, బండ్లలోని సరకులు కొనిపోయెడి వారు. అరుణోదయ కాలముననే గ్రామవాసులు చెట్టుకడకు బోయి బండ్లు, వృషభములు, సరకులు తమ కని నిర్ణయించుకొనిరి. కాని అందరు ఆరోగ్యవంతులుగా నుండుట గ్రహించి "ఇది మామిడిచెట్టు కా దని మీ కెట్లు తెలిసినది?" అని వారి నడిగిరి. "మాకు తెలియదు. సార్థవాహజ్యేష్ఠునకు తెలిసినది" అని వారు చెప్పిరి. గ్రామవాసులు బోధిసత్త్వుని సమీపించి "పండితోత్తమా, ఇది ఆమ్రవృక్షము కా దని మీ కెట్లు తెలిసినది?" అనిరి. "రెండు కారణములవలన తెలిసినది" అని ఆయన ఈ గాథ పలికినాడు :

ఎక్కుటలో కష్ట మేమియు లేక
ఊరికి చెంగట నున్న దీతరువు
ఈరెండు విషయమ్ము లెంచగా దోచు
అస్వాదు ఫలముల యవనీజ మనుచు.

బోధిసత్త్వుడు మహాజనమునకు ధర్మ ముపదేశించి, సుఖముగా ప్రయాణము చేసినాడు.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి, కథలు సరిపోల్చి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి పరిషత్తు ఇప్పటి బుద్ధపరిషత్తు; సార్థవాహుడు నేనే.

55 పంచాయుధ జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహరించుచున్నపుడు ధైర్యము కోల్పోయిన భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆభిక్షువును బిలిపించి బుద్ధుడు "భిక్షూ, నీవు నిజముగా స్థైర్యము కోలుపోయినావా?" అని అడుగగా, అతడు "భగవన్, నిజమే" అన్నమీదట, "భిక్షూ, పూర్వము బుద్ధిమంతులు స్థైర్యముతో నుండ వలసినచోట అట్లే యుండుటచే రాజసంపత్తి పొందిరి" అని, పూర్వ జన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణాసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడా రాజు పట్టపుమహిషి కడుపున బుట్టినాడు. అతని నామ కరణమునాడు 800 బ్రాహ్మణులను సంతృప్తులను జేసి, బాలుని భవిష్యత్తు ప్రభు వడిగెను. లక్షణకుశలు లగు బ్రాహ్మణులు లక్షణములు చూచి పుణ్యసంపన్నుడగు మహారాజ కుమారుడు మీ యనంతరము రాజ్యమునకు వచ్చును. పంచాయుధకర్మలలో ప్రతిష్ఠితుడై జంబూ ద్వీపమున అగ్రగణ్యుడగును" అని వివరించిరి. బ్రాహ్మణవచనమును బట్టి పసివానికి పంచాయుధ కుమారుడని పేరు పెట్టిరి. అతడు పెరిగిన పదునారవయేట రాజు పిలిచి "నాయనా, శాస్త్ర మభ్యసింపుము" అని చెప్పెను. "ఎవరి సన్నిధిలో అభ్యసింతును దేవా?" అన్నా డతడు. "గాంధార రాష్ట్రమున తక్షశిలా నగరమునకు బొమ్ము. అక్కడ జగద్విఖ్యాతాచార్యు నొద్ద చదువుము. ఇదిగో గురుదక్షిణ" అని రాజు వేయినాణెము లిచ్చి కుమారుని బంపెను.

రాజకుమారుడు తక్షశిలకు బోయి చదివి, ఆచార్యు డిచ్చిన పంచాయుధములను గ్రహించి, ఆచార్యునకు నమస్కరించి, తక్షశిల

నుండి బయలువెడలి, సన్నద్ధ పంచాయుధుడై వారాణసీమార్గము పట్టెను.

శిలేశలోమ యక్షాధిష్ఠిత మైన యడవి మార్గములో ప్రాపించిన యతనికి అటవీముఖమున కొందరు మనుజులు కానబడి, "మాణవకా, ఈ యడవిలో ప్రవేశింపవలదు. శిలేశలోమ నామక యక్షుడు ఇందున్నాడు. చూచీ చూడకముందే మానవ ప్రాణములు హరించును" అని వారించిరి. సింహమువలె నిర్భీత చేతస్కుడై బోధిసత్త్వుడు అటవిలో జొచ్చి తన్మధ్యమున యక్షుని సమీపించెను. తాళమాత్ర ప్రమాణుడు, కూటాగార మాత్రమస్తకుడు, భాజనప్రమాణనేత్రుడు, కందమూలప్రమాణ దంష్ట్రాద్వితయుడు, శ్యేననాసుడు, కిమ్మీరకుక్షి, నీలహస్తపాదుడు నగు యక్షుడు బోధిసత్త్వుని జూచి "ఎక్కడికి పోవుచున్నావు? ఆగు, నాకు భక్ష్యమవు" అనెను. "యక్షా, ఆలోచించియే నే నిచ్చటికి వచ్చినాను. అప్రమత్తుడవై నన్ను సమీపింపుము. విషదిగ్ధశరము విడిచి ఇక్కడ నుండియే నిన్ను పడగొట్టగలను" అని పలికి ఆయన హాలాహలమున ముంచిన బాణము ధనుస్సున సంధించి విడిచెను. అది యక్షుని రోమములలో చిక్కుకొనెను. వరుసగా నతడు 50 బాణములు విడిచెను. అన్నియు యక్షుని రోమములలోనే చిక్కుకొనెను. యక్షుడు విదిలింపగా ఆ బాణము లన్నియు పాదముల కడ బడినవి. యక్షుడు బోధిసత్త్వుని మీదికి బోయెను. ఆయన తర్జించి కత్తి దూసి, వానిని గొట్టెను. ముప్పదిమూడంగుళముల కత్తి బాణములవలెనే వాని రోమములలో జిక్కుకొన్నది. ఆవల బోధిసత్త్వుడు బల్లెము విసరెను. అదియు రోమములలో జిక్కుకొనుటచే ముద్గరము విసరినాడు. అదియును రోమములలోనే చిక్కుకొన్నది. బోధిసత్త్వుడు "యక్షా, పంచాయుధ కుమారుని పేరు నీవు వినలేదనుకొందును. నీ వధిష్ఠించిన యటవిలో ప్రవేశించునపుడు ధనురాదులను నమ్మక, ఆత్మవిశ్వాసముతో ప్రవేశించినాను. ఇప్పుడు నిన్ను పొడి పొడి చేయుదును" అని కుడిచేతితో యక్షుని ప్రహరించెను. హస్తము రోమములలో జిక్కుకొన్నది. ఎడమచేతితో కొట్టగా అదియును చిక్కుకొని పోయెను. కుడికాలితోను, ఎడమకాలితోను తన్నినాడు. అవియు అంటుకొని పోయినవి. శిరస్సుతో పోటు పొడిచినాడు.

అడ్డయు అంటుకొని పోయినది. ఏడుతావుల అంటుకొని పోయినను ఆయన నిర్భయుడుగాను, సారభూతుడుగాను ఉండెను. యక్షు డిట్లు చింతించెను: "ఇతడు పురుషసింహుడు, అసమాన వీరుడు. మానవ మాత్రుడు కాడు. నావంటి యక్షునిచే జిక్కినను సంత్రాసము చెంద లేదు. ఈమార్గమున బాటసారుల ననేకుల సంహరించినాను. కాని ఇట్టి పురుషు నింతవరకు జూడలేదు. ఇతడేల భయపడడో?" ఇట్లు తలచి ఆయనను మ్రింగక "మాణవకా, ఏల నీకు మరణభయము లేదు?" అని యడిగెను.

"ఏల భయపడ వలెను? యక్షా, ఒక్క పుట్టుకకు ఒక్కమరణము నిర్ణీతముకదా? అంతే కాక నా కపుడులో వజ్రాయుధ మున్నది. నీవు నన్ను మ్రింగినయెడల జీర్ణించుకో లేవు. ఆయుధము నీ పేగులను ఖండించును. నీ ప్రాణములు హరించును. ఇట్లు ఉభయులము నశింతుము. కావున నాకు భయము లేదు." దీని వలన బోధిసత్త్వుడు తనలో నున్న జ్ఞాన బలమును అనుసంధించి చెప్పియుండును.

అది విని యక్షు డిట్లు తలచెను. "ఈ మాణవకుడు సత్యమే పలికి నాడు. ఈ పురుషసింహుని శరీరమునుండి సర్షపమాత్రము మాంస ఖండమును నాకుక్షి జీర్ణించుకొన జాలదు. ఇతనిని విడిచిపెట్టెదను" అని మరణ భయముచే యక్షుడు బోధిసత్త్వుని విడిచిపెట్టి, "మాణవకా, నీవు పురుష సింహుడవు. నీ మాంసము తినను. నేడు నీవు రాహు ముఖమునుండి విడివడిన చంద్రబింబమువలె నా చేతులలో నుండి విమోచనము పొందినావు. పోయి జ్ఞాతిమిత్రసంఘమునకు హృదయానందము కూర్పుము" అని పలికెను.

"యక్షా, నేను పోవుదును. నీవు పూర్వము దుష్కర్మలు చేసి, మానవ రక్త మాంసములు భుజించి లుబ్ధ యక్షుడవై పుట్టినావు. ఇప్పుడు కూడ దుష్కర్మము చేయుచున్నచో అంధకారమునుండి అంధకనరకమునకు బోదువు. కాని నన్ను జూచిన దాదిగా నీవు పాప కర్మలు చేయలేవు. ప్రాణి వధవలన నిరయము, తిర్యగ్యోనిలో పుట్టువు గాని అసుర కాయము గాని కలుగును. ఒకవేళ మానవ జన్మ మెత్తి నచో అల్పాయుర్దాయము కలుగును" అని నయమార్గమున బోధించి, పంచ దుర్మార్గములు, పంచ సన్మార్గములు వివరించి, వివిధ విధముల

యక్షుని బెదరించి, ధర్మము బోధించి, ధర్మ పంచశీల ప్రతిష్ఠాపన చేసెను.

అనంతరము యక్షుని అడవిలో బలిప్రతిగ్రహీతగా నియోగించి, దేవతగా జేసి, అప్రమాదముతో నుండుమని యుపదేశించి, బోధి సత్త్వుడు వీడలకు వచ్చి, అటవీ ముఖమున పరివారమును కలిసికొని, పంచాయుధములతో వారణాసికి బోయి, తల్లి దండ్రులను దర్శించెను. అనంతరము రాజు దానాది పుణ్య కార్యములు చేయుచు యథా కర్మంగతో.

ఉత్సాహియై యెవ్వ డుత్సాహబుద్ధి
నిర్వాణసిద్ధి గాంక్షించి, కావించు
శుభకర్మ, మాతండు సుక్రమంబుగను
సర్వసంయోజన క్షయమును గాంచు.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, ఆర్యసత్యములను ప్రకటించినపిదప ఆభిక్షువు అర్హత్త్వము పొందెను. శాస్త్ర రెండుకథలం సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి యక్షుడు ఇప్పటి అంగులిమాల; పంచాయుధ కుమారుడు నేనే.

56 కంచనక్ఖంధ జాతకము

శాస్త శ్రావస్తిలో విహరించుచు ఒకానొక భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తి నివాసి కులపుత్రు డొకడు శాస్త చేసిన ధర్మోపదేశము విని త్రిరత్న శాసనమున అత్యంత శ్రద్ధచే ప్రవ్రజితు డయ్యెను. అతని ఆచార్య ఉపాధ్యాయుడు "ఆయుష్మన్, శీలము (సదాచారము) ఒక విధముగాను, రెండువిధములుగాను, నాలుగు విధములుగాను, ఐదు విధములుగాను, ఆరు విధములుగాను, ఏడు విధములుగాను, ఎనిమిది

విధములుగాను, తొమ్మిది విధములుగాను, పది విధములుగాను—ఇట్లు బహువిధములుగా నుండును. ఇది గౌణశీలము, ఇది మధ్యమశీలము, ఇది మహాశీలము, ఇది ప్రాతిమోక్షసంవరశీలము, ఇది ఇంద్రియ సంవర శీలము, ఇది ఆజీవికా పరిశుద్ధ శీలము, ఇది ప్రత్యయ ప్రతిసేవన శీలము, దీనిని శీల మందుము" అని చెప్పిరి. ఆతడు ఇట్లు తలపోసెను: "శీలములు అనేకముగా ఉన్నవి. నేను ఇన్ని శీలములను నాపై పెట్టుకొని వాని కనుగుణముగా ఆచరింపలేను. శీలముల కనుగుణముగా ఆచరణము లేనిచో ప్రవ్రజించి ప్రయోజన మేమి? నేను గృహస్థుడనై దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుదును, భార్యను, బిడ్డలను పోషింతును." ఇట్లు యోచించి అతడు "భన్తే, నేను శీలమును పాలింపజాలను. శీలము పాలింపలేనివానికి ప్రవ్రజ్యవలన ఫల మేమి? నేను గృహస్థు నగుదును. నాపాత్రలు, చీవరములు కొనిపోవుదును" అనెను.

"ఆయుష్మన్, అట్లగుచో, బుద్ధునకు ప్రణామము చేసి పొమ్ము" అని వారు అతనిని ధర్మసభలో నున్న బుద్ధుని కడకు కొనిపోయిరి. బుద్ధుడు చూడగనే "భిక్షువులారా, ఇష్టములేని ఈభిక్షువును ఏల కొనివచ్చితిరి?" అనెను.

భన్తే, ఈభిక్షువు, "నేను శీలములను పాలింపలేను; పాత్రములు చీవరములు కొనిపోవుదు" నన్నాడు. కావున మేము ఈతనిని కొని వచ్చినాము."

"భిక్షువులారా, మీరు ఈభిక్షువుకు ఎక్కువ శీలము లిన్ని ఏల చెప్పితిరి? ఇతడు పాలింప కలిగినన్ని పాలింపవచ్చును. నేటినుండి ఇతని కేమియును చెప్పవద్దు. చేయదగిన దేదో దానిని చూతును" అని బుద్ధుడు "భిక్షువూ, రమ్ము, నీకు ఎక్కువ శీలములు ఎందుకు? కేవలము మూడు శీలములను పాలింపగలవా?" అనెను.

"భన్తే, పాలింపగలను."

"అట్లయినచో నీవు నేటినుండి కాయద్వారము, వచోద్వారము, మనోద్వారము—ఈమూడు ద్వారములను రక్షింపుము. శారీరకముగా వాచికముగా, మానసికముగా, పాపకర్మము చేయవలదు. పొమ్ము, గృహస్థుకాకుము. ఈశీలములను రక్షింపుము."

అంతటి నుండి భిక్షువు సంతుష్టచిత్తుడై, "భన్తే చిత్తము. నేను

యీామూడు శీలములను రక్షింతును'' అని శాస్తకు ప్రణామము చేసి ఆచార్య ఉపాధ్యాయునితో పాటు కదలి పోయెను.

ఆమూడు శీలములను పూర్తిచేయునప్పటికి ఆచార్య ఉపాధ్యాయుడు చూపిన శీలములు ఇవియే అనియు కాని ఆచార్యుడు బుద్ధుడు కాకపోవుటచే తనకు చక్కగా తెలుప లేకపోవుట అతనికి విదితమయ్యెను. సమ్యక్-సంబుద్ధుడు సుబుద్ధుడు అగుటచే ధర్మరాజు అగుటచే అంత శీలమునే మూడు ద్వారములలో ఇమిడ్చి నాచే స్వీకరింప చేసినాడు. శాస్త నాభాధ్యత వహించినాడు'' అని విదర్శనా భావన వృద్ధి చేసికొని కొలదిరోజులలోనే అర్హత్వము నొందెను.

ఆసమాచారము విని భిక్షువులు ధర్మసభలో కూరుచుండి ఇష్టాగోష్ఠి చేయుచు "ఆయుష్మంతులారా, శీలమును రక్షింపలేను అని గృహస్థుడగుటకు సిద్ధపడిన భిక్షువును శాస్త సర్వశీలములను మూడు భాగములు చేసి అతనిచే స్వీకరింపచేసి, అతనికి అర్హత్వ పదవి లభింప చేసినాడు! ఓహో! బుద్ధులు ఆశ్చర్యకారకులు'. అనుచు బుద్ధగుణములను ప్రశంసించుచుండిరి. శాస్త అరుగుదెంచి "భిక్షువులారా, ఇచ్చట గూరుచుండి ఏమి సంభాషించుచున్నారు?" అని అడిగెను. ఫలాని విషయము అని వారు చెప్పగా శాస్త "భిక్షువులారా, విశేష భారమును విభాగము చేసి యిచ్చినచో తేలికగా దోచును. పూర్వకాలమున కూడ బుద్ధిమంతుడు సువర్ణనిధి దొరకగా ఎత్తలేక, విభాగములు చేసి ఎత్తుకొనిపోయెను'' అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచున్నపుడు బోధిసత్త్వుడు ఒక గ్రామములో కర్షకుడై జన్మించెను. పాడుపడిన గ్రామములోని యొక పొలమున నొక నాడాయన దున్నుచుండి వెనుకటి రోజులలో మహావిభవ సంపన్నుడైన శ్రేష్ఠి తొడయంతటి లావును, నాలుగు మూరల పొడవును గల బంగరు కడ్డీ భూమిలో పాతిపెట్టి కాలధర్మము చెందెను. బోధిసత్త్వుని నాగలి దానికి తగులు కొన్నది. అది ప్రాకిన చెట్టు వేరేమో యని భావించి యాయన త్రవ్వి, దాని స్వరూపము గ్రహించి మన్ను దులిపెను.

ఆనాటికి పని పూర్తి యయిన పిదప నాగలి ఆవల నుంచి, సూర్యాస్తమయ మయినంతనే కాంచన ఖండమును గొనిపోవుదు నని తలచి యతడు దాని నెత్తబోవగా శక్తి చాలదయ్యెను. అతడు కూర్చుండి దీనినేమి చేయుదునని భావించి "ఈ భాగము జీవనార్థము, ఈ భాగము నిక్షేపార్థము, ఈ భాగము వ్యాపారార్థము, ఈ భాగము దానాది పుణ్య కార్యార్థము" అని కాంచన ఖండమును నాలుగు భాగములు చేసెను. విభాగము వలన నతని భారము తగ్గెను. వాని నతడు విడివిడిగా నింటికి గొని పోయెను. దానాది పుణ్య కార్యములు చేసి యాతడు కాలక్రమమున కర్మానుగుణ మగుపదవిని పొందెను.

ఎవ్వడు ప్రసన్నహృదయుడై, హృష్టచిత్తు
డగుచు నిర్వాణకాంక్ష కల్యాణధర్మ
భావన మొనర్చు, క్రమముగా వాడు కాంచు
అక్షయము సర్వసంయోజన క్షయంబు.

ఈ ప్రకారముగా బుద్ధుడు అర్హత్వ భారము వహించి ఉపదేశము సమాప్తము చేసి రెండు కథలను సరిపోల్చి జాతక సారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున బంగారపు గని లభించినవాడను నేనే.

57 వానరిన్ద జాతకము

బుద్ధుడు వేళువనమున విహరించునపుడు దేవదత్తుడు వధార్థమై చేయు ప్రయత్నమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున బుద్ధుడు దేవదత్తుడు చేయుచున్న వధప్రయత్నమును గూర్చి విని, "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వమ్ము కూడ నా వధార్థమై దేవదత్తుడు యత్నించినవాడే. కాని బెదురుమాత్ర కలిగింప లేకపోయినాడు" అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను :

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు కపి గర్భమున బుట్టి, బుద్ధిమంతుడై అశ్వపోతక ప్రమాణము కలిగి క్షేమ సంపన్నుడై ఒంటిగా నదీతీరమున విహరించుచుండెను. నదీమధ్యమున లంక కలదు. అందులో మామిడి, పనస మొదలగు వివిధ ఫలవృక్షములు కలవు. బోధిసత్త్వుడు నాగబలుడు, దృఢగాత్రుడు నగుటచే నదీతీరమునుండి యెగిరి, లంకకు, నదికిని నడుమనున్న పెద్ద పాషాణముమీదికి దుమికి, అచ్చటినుండి యెగిరి లంక జేరెడివాడు. అక్కడ వివిధ ఫలములను భుజించి వెనుకటి మార్గముననే మరలివచ్చి నిజనివాసమునకు సాయంసమయమున చేరుచుండువాడు. ఈ ప్రకారముగా వానరేంద్రుడు కాలము గడపుచుండెను.

ఆకాలమున నొకానొక మొసలి భార్యతో గూడ నీటిలో నివసించుచుండెను. బోధిసత్త్వుడనుదినము వచ్చుచు పోవుచుండుట చూచి గర్భవతి యగు మొసలిభార్య బోధిసత్త్వుని గుండె తినగోరి భర్తతో "ఆర్యా, ఈ వానరేంద్రుని హృన్మాంసముమీద కోరిక పుట్టినది" అని చెప్పెను. "మంచిది, లభించును. నేటి సాయంకాలము వానరేంద్రుడు లంకనుండి మరలి వచ్చునప్పుడు పట్టుకొందును" అని పోయి మొసలి చట్టుబండపై పండుకొని యుండెను.

బోధిసత్త్వుడు పగ లంతయు తిరిగి సాయంసమయమునకు లంక యొద్దు చేరి, పాషాణమువైపు చూచి, "ఈబండ యెత్తుగా కానబడుచున్నది. కారణమేమో" అని యోచించెను. ఉదక ప్రమాణము పాషాణ ప్రమాణము స్పష్టమే. ఈనాడు నదీజలము హెచ్చలేదు, తగ్గలేదు. పాషాణము మాత్రము వర్ధిల్లినది. నన్ను పట్టుకొనుటకై మొసలి బండమీద పండుకొని యుండలేదుకదా? అని భావించి, పరీక్షింతునుగాక యని, అచ్చటనే నిలిచియుండి బిగ్గరగా "ఓ పాషాణమా!" అని కేక వేసెను. ప్రతివచనము రానందున, ఓ పాషాణమా యని మరల కేక వేసెను. అప్పటికిని బదులు రాలేదు. "పాషాణమా! ఈనాడు నాతో మాటాడవేమి?" అనెను. "వానరేంద్రునితో పాషాణము ప్రతిదినము మాటాడుచుండును కాబోలును" అనుకొని మొసలి

"వానరేంద్రా, ఏమి?" అనెను.

"ఎవరు నీవు?"

"నేను మొసలిని."

"ఎందుల కిచ్చట పండుకొన్నావు?"

"నీ గుండెకాయ వేడుటకై."

బోధిసత్త్వుడు తనలో "నేడు నాకు మార్గాంతరము లేదు. మొస లిని మోసగింపక తప్పదు" అనుకొని, "మిత్రమా, కుంభీలా, ఈనాడు నన్ను నీకు సమర్పించికొందును. నీవు నోరు తెరచుకొనియుండి నేను నీ సమీపమునకు వచ్చినంతనే నన్ను పట్టుకొనుము" అని పలికెను. నోరు తెరచినప్పుడు కన్నులు మూతపడునని యెరుగక, మకరము నోరు తెరచికొని యుండెను. తోడనే దానికన్నులు మూతలు పడి నవి. బోధిసత్త్వుడు స్థితిగతులు గ్రహించి ద్వీపముమీది నుండి యెగిరి మొసలిమీదికి దుమికి, అక్కడనుండి విద్యుద్వేగమున నదీతీరమునకు లంఘించెను.

మకర మాశ్చర్యపడి "ఈ వానరేంద్రుడు అద్భుతకార్య మాచ రించినాడు" అనుకొని, "ఓ వానరరాజా, ఈలోకములో నాలుగు ధర్మములతో గూడినవాడు ప్రతిపక్షులను పరిభవింపగలడు. ఆధర్మము లన్నియు నీయందు కలవని తోచుచున్నది" అని పలికి, ఈగాథ చెప్పెను.

వానరనాథ, నీవలెనె సత్యంబు
ధర్మమ్ము ధృతియును, త్యాగమ్ము, కలుగు
నాతండె తప్పక అరుల జయించు.

ఈవిధముగా మకరము బోధిసత్త్వుని ప్రశంసించి, నిజనివాసమునకు బోయెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశముచేసి, రెండుకథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువ రించెను. ఆకాలమున మొసలి ఇప్పటి దేవదత్తుడు; దానిభార్య ఇప్పటి చించా మాణవిక; వానరేంద్రుడు నేనే.

58 తయోధమ్మ జాతకము

బుద్ధుడు వేళువనమున విహరించుచుండ వధప్రయత్నము చేయువానిగూర్చి చెప్పినది.

అతీత కథ

పూర్వము బ్రహ్మదత్తుడు వారాణసిలో రాజ్యము చేయుచుండగా దేవదత్తుడు వానరగర్భమున బుట్టి, హిమవత్ప్రదేశమున యూథనాయకుడై యుండెను. తన మగబిడ్డలు నాయకత్వము నుండి తనను తొలగింతు రను భయముచే దంతములతో కరచి బీజములను లాగి వేయుచుండెను.

కొంతకాలమునకు బోధిసత్త్వుడు ఒకానొక వానరి కడుపున బడినాడు. తన గర్భమును రక్షించుకొను తలపున ఆ వానరి పర్వతపాదమందలి యడవులలో జేరెను. మాసములు నిండిన పిమ్మట బోధిసత్త్వుని కనెను. అతడు ప్రాప్తవయస్కుడై మహాబలసంపన్నుడయ్యెను. అతడొకనాడు తల్లితో "అమ్మా, మానాయన యెక్కడ?" అన్నాడు.

"నీ తండ్రి ఆపర్వతమున యూథనాయకుడై యున్నాడు", "అమ్మా, ఆయనవద్దకు నన్ను తీసికొనిపొమ్ము". "నాయనా, నీతండ్రి వద్దకు తీసికొని పోలేను. తన బిడ్డలే తన నాయకత్వము హరింతు రను భయమున చాల బిడ్డల బీజములు కొరికి తీసివేసినాడు." "అమ్మా, భయములేదు. నన్నక్కడకు తీసికొని పొమ్ము."

ఆమె కుమారుని వెంట బెట్టుకొని తండ్రివద్దకు తీసికొని పోయెను. కుమారుని జూచి తండ్రి తనలో "వీడు నన్ను పదభ్రష్టుని జేయును. ఇప్పుడే వీనిని సంహరింపవలెను. వీనిని ఆలింగనము చేయునట్లు నటించి కంఠము నులిమివేయ వలెను" అని తలచి, "నాయనా, ఇంతకాల మెక్కడ నున్నావు?" అని కౌగలింతలో గట్టిగా నొక్కెను. నాగబలుడు, క్షేమ సంపన్నుడు అగు బోధిసత్త్వుడు తండ్రిని గట్టిగ కౌగలించుకొనెను. వృద్ధుని బొమికలు విరుగున ట్లయ్యెను. "ఈనాపుత్రుడు పెరిగి పెద్దవాడయినచో నన్ను వధించును. ఏయుపాయమున వీనిని సంహరింతును!" అని యోచించి, "రక్షః పరిగృహీతమైన సరస్సు దగ్గరలోనే యున్నది. అక్కడి రక్షస్సు వీనిని మ్రింగునట్లు చేసెదను"

అనుకొని "నాయనా, నేను వృద్ధుడను. ఈ యూథమును నీవశము చేసెదను. నేడే నిన్ను రాజును చేతును. అచ్చట సరస్సు కలదు. అందు రెండురకముల కుముదములు, మూడువిధముల ఉత్పలములు, అయిదురకముల పద్మములు పూయును. అచ్చటికి బోయి పూవులు కొనిరమ్ము" అని చెప్పెను. బోధిసత్త్వుడు సరే, నాయనా, తీసికొని వత్తును అని చని, త్వరపడక, కాలి యడుగుజాడలు పరీక్షించి, లోనికి బోవునవే కాని పైకి వచ్చునవి కానక "ఈసరస్సు రాక్షసునిది కావల యును. స్వయముగా అశక్తుడై మానాయన రక్షస్సు చేత నన్ను సంహరింపచేయ దలచిన ట్లున్నాడు" అని భావించి, పొడిచోటికి బోయి, గప్పున నెగిరి, నీరు తగులకుండ ఆవలికి దుమికి, నీటిపై దేలు చున్న రెండుపూవులను లంఘనములో లాగెను. వెనుకకు దుముకుచు మరిరెండు పుష్పములు లాగెను. ఇట్లే పూవు లన్నియు గోసి, ఇరు ప్రక్కల కుప్ప వేసెను. నీరు తగులలేదు. ఉన్న పూవులు రాసి చేయు చున్న బోధిసత్త్వుని చూచి రక్షస్సు తనలో "ఇచ్చట నేను బహు కాలమునుండి నివసించుచున్నాను. ఇట్టి ప్రజ్ఞావంతుని, ఆశ్చర్యకర్ముని ము న్నెన్నడు చూడలేదు. కావలసినన్ని పుష్పములు కోసినాడు. నాకు పట్టుపడలేదు" అని తలపోసి ఉదకము రెండుపాయలు చేసి, బోధిసత్త్వు డున్నచోటికి వచ్చి, "వానరేంద్రా, ఈలోకమున ధర్మత్రయ మెవనికి గలదో అతడు శత్రువులను జయించును. నీలో యీమూడు గుణము లున్నవని తలతును" అని పలికి, స్తుతిచేయుచు ఈగాథ పలికినాడు :

> వానరనాథ, నీవలెనె దక్షతయు
> ప్రజ్ఞయు, శౌర్యము, బలిమియు కలుగు
> నాతండె తప్పక అరుల జయించు.

ఉదక రక్షస్సు బోధిసత్త్వుని ఈ విధముగా స్తుతించి "పుష్పము లెందులకు గోనిపోవుచున్నావు?" అని యడిగెను. "నాతండ్రి నన్ను రాజును జేయ దలచినాడు. ఆ కారణముచే కొనిపోవుచున్నాను." "నీవంటి ఉత్తమ పురుషుడు పుష్పములు మోసికొని పోవరాదు" అని రక్షస్సు పూవుల నెత్తుకొని ఆయనవెంట జనెను.

బోధిసత్త్వుని తండ్రి దూరమునుండి చూచి "వీనిని రాక్షస భోజ

నముగా బంపినాను. కాని వీడు రక్షస్సుచే పుష్పములు మోయించు కొని వచ్చుచున్నాడు. నాపని అయినది!" అని చింతించుచుండ వాని గుండె ఏడు వక్కలయినది. వాడు ప్రాణములు తక్షణమే విడిచెను. మిగిలిన వానరము లన్నియు సమావేశము చేసి, బోధిసత్త్వుని రాజుగా ఎన్నుకొన్నవి.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి వానరయూధపతి దేవదత్తుడు; యూధపతికుమారుడు నేనే.

59 భేరివాద జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచుండగా మాట వినని భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త ఆభిక్షువుతో "భిక్షూ, నీవు సత్యముగా ఎవరిమాట విన కున్నావా?" అనిన అతడు "భగవన్, సత్యమే" అన్నమీాద, "భిక్షూ, కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వము కూడ ఎవరిమాట వినువాడవు కావు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు భేరీవాదన కులమున పుట్టి, కుగ్రామమున నివసించు చుండెను. వారాణసిలో ఉత్సవము జరుగుచున్న దని విని యాతడు సమాజమండలములో జేరి భేరి వాయించి, ధనము సమకూర్తు నని తలచి, పుత్రుని వెంటబెట్టుకొని చని, యచ్చట బహుధనము సంపా దించెను. దొంగ లున్న యడవివెంట నాతడు మరలి రావలసి

యుండెను. ప్రయాణములో బాలుడు నిరంతరము భేరీ వాయించు చుండ బోధిసత్త్వుడు "నాయనా, ఎడ తెగక వాయింప వలదు. ప్రభువుల భేరివలె నడుమ నడుమ వాయించు చుండు" మని చెప్పెను. "భేరీధ్వానముతో చోరులను పారద్రోలుదు" నని తలచి బాలుడు విడువక వాయించు చుండెను.

తొలిసారి భేరీ ధ్వని విని, యెవరో ప్రభువు పోవుచున్నా డన్ని తలచి దొంగలు తొలగి చనిరి. కాని నిరంతర భేరీ ధ్వనివలన తమ భ్రాంతిని విడిచి, ఇరువురే యుండుట చూచి, కొట్టి, ధనము దోచు కొని పోయిరి. "ఆపక భేరీ వాయించి మనధనము నాశము చేసినావు" అని బోధిసత్త్వుడు ఈగాథ పలికెను.

మ్రోయింపు మోయి, భేరిని—
మ్రోయింపకు విడువకుండ మ్రోయించుటచే
ఆయత యత్న ప్రాప్తము
లై యొసగిన నూరుముద్ర లన్నియు పోయెన్.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, రెండుకథలు సరిపోల్చి, జాతకసారాంశము వెలువ రించెను. అప్పటి పుత్రుడు ఇప్పటి భిక్షువు; తండ్రి నేనే.

60 సంఖధమన జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు మాట వినని భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు శంఖధమన కులమున బుట్టి, ఉత్సవమునకు తండ్రితో వారాణసికి బోయెను. అచ్చట వారు ధనము సంపాదించి యింటికి

మరలి వచ్చుచుండగా చోరు లున్న యడవిలో నిరంతరము తండ్రి శంఖ మూదుచుండగా కుమారుడు వారించెను. 'శంఖధ్వనిచే చోరులను పారద్రోలుదు' నని తలచి తండ్రి విడువక శంఖ మూదుచుండెను. చోరులు వచ్చి వారి ధనము దోచుకొనిపోయిరి. అప్పుడు బోధిసత్త్వు డీగాథ పలికెను:

> ఊదు శంఖము; తగుమాత్ర మొత్తదగును.
> శంఖరవమున కూర్చిన సర్వధనము
> కోలుపోయెను తండ్రి యెక్కువగ నూది.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, రెండుకథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున తండ్రి ఇచ్చటి మొండిభిక్షువు; పుత్రుడు నేనే.

61 అసాతమంత జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఆసక్తచిత్తుడైనభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆభిక్షువుకథ అస్మదంతి జాతకమున (527) వచ్చును. బుద్ధు డా భిక్షువుతో "భిక్షూ, స్త్రీలు అసాధ్యులు, అసతులు, నికృష్టులు, నీ వీప్రకారముగా పాపస్త్రీజాతియెడ ఏల ఆసక్తుడ వయియున్నావు?" అని పూర్వజన్మ వృత్తాంతము చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు గంధారదేశములోని తక్షశిలలో బ్రాహ్మణ వంశమున బుట్టి, పెద్దవాడయి మూడు వేదములు, సకల విద్యలు అభ్యసించి,

జగద్విఖ్యాతాచార్యుఁ డయ్యెను.

వారాణసిలో బ్రాహ్మణ కుటుంబమున పుత్రుఁడు పుట్టగానే అగ్న్యాధానము చేసి, బాలునికి పదునారు వర్షములు వచ్చు వరకును అగ్నిని నిలిపి, తలిదండ్రులు కుమారునితో "నాయనా, నీవు పుట్టినప్పుడే, జాతవేదసుని ప్రతిష్ఠించినాము. నీవు బ్రహ్మలోక పరాయణుఁడవు కాదలచినచో, అగ్నిని గొని, అడవికి జని, అగ్ని భట్టారకుని సేవించుచు బ్రహ్మలోక పరాయణుఁడవు కమ్ము. ఇంట నుండదలచినచో తక్షశిలలో విఖ్యాతాచార్యునికడ విద్య లభ్యసించి, గృహస్థువు కావచ్చును" అని చెప్పిరి. మాణవకుఁడు 'అరణ్యములో అగ్ని దేవుని పరిచర్య చేయఁజాలను. గృహస్థునే అయ్యెదను' అని తల్లిదండ్రులకు మ్రొక్కి, ఆచార్యునికి దక్షిణ క్రింద సహస్రము (నాణెములు) తీసికొని తక్షశిలకు బోయి, విద్యలు నేర్చిన పిమ్మట ఇంటికి మరలి వచ్చెను.

ఆతఁడు లోకము విడిచి అగ్ని భట్టారకుని సేవించుచు అరణ్యములో నివసింపవలె నని తలిదండ్రుల కోరిక. తల్లి స్త్రీ జాతి లోపములను జూపదలచి వనవాసమునకు అతనిని బంపగోరినదై " నాయనా, నీవు అన్ని విద్యలు నేర్చినావా"? అని యడిగెను. "అవును తల్లీ." "అసాతమంతము (దుఃఖస్వరూపము) కూడ నేర్చితివా?" "లేదు" "అట్లయిన నీ వేమి నేర్చినట్లు? పోయి అదికూడ గ్రహించి రమ్ము."

సరే అని యతఁడు తక్షశిలా నగరమునకు జనెను. ఆచార్యుని తల్లి 120 వత్సరములది. కుమారుఁడు స్వయముగా ఆమెకు స్నానము చేయించి, భోజనము పెట్టి, ఉపచారములు చేయుచుండెను. అతడట్లు చేయుట లోకులకు రోతగా నుండెను. అరణ్యమునకు బోయి అచ్చట నా తల్లి కుపచారములు చేయుదును అని తలచి ఆచార్యుఁడు వివిక్తము, రమణీయము, జలసమృద్ధము అగు ప్రదేశమున పర్ణశాల నిర్మించి, బియ్యము నెయ్యి మొదలగునవి సంతరించుకొని, తల్లిని దీసికొని పోయి నివసించుచుండెను.

మాణవకుఁడు మరల తక్షశిలకు బోయినపుడు ఆచార్యుని కానక, ఇతరుల నడిగి తెలిసికొని, ఆయన యునికికి జని, నమస్కరించి నిలిచెను. 'నాయనా, త్వరలోనే మరలి వచ్చినా వేమి? అని ఆచార్యుఁ డడిగెను. "తమకడ నేను అసాతమంత శాస్త్రము నేర్చికొనలేదు.'

"అది గ్రహింపుము అని యెవ్వరన్నారు?" "నా తల్లి ఆచార్యా." అంతట బోధిసత్త్వు డాలోచించి "అసాతమంతమను గ్రంథము లేదు. తల్లి యితనికి స్త్రీ లోపములను దెలుపగోరి యుండును" అను కొని, "మంచిది నాయనా, నేటి నుండి నీవు నాకు ప్రతినిధిగా నుండి, నా తల్లికి నీ చేతులతో స్నానము చేయించి భోజనము పెట్టి, హస్త, పాద, పృష్ఠ, శీర్షాదిక సంవాహనము చేయుచు 'ఆర్యే, ఇంతటి వార్ధకములోగూడ నీ శరీర మిట్లున్నది! యౌవన కాలములో ఎట్లుండెనో' అనుచుండుము. ఆమె హస్తములు పాదములు కడిగి గంధలేపము చేయునపుడు వాని సౌందర్యమును వర్ణింపుము. నా తల్లి నీతో ననెడి మాటలు, సిగ్గు మర్మము లేకుండ నాతో జెప్పుము. ఇట్లు చేయుదువేని అసాతమంతము తెలియును. కాదేని తెలిసికొనలేవు" అని చెప్పెను.

చిత్తము ఆచార్యా, అని మాణవకుడు నాటినుండి గురువు చెప్పినట్లు చేయుచుండెను. మాణవకుడు తనను తరచుగా వర్ణించుచుండుటచే వృద్ధురాలు తనలో 'వీడు నాతో రమింపగోరుచున్నాడు' అని తలపోసెను. గ్రుడ్డిది, ముసలిది అయ్యును ఆమెకు కామ ముద్భవించెను. తన శరీరమును వర్ణించు యువకునితో నామె యొకనాడు "నాతో అభిరమింప గోరుచున్నావా?" అని యడిగెను.

"ఆర్యే, అవును. కాని ఆచార్యుడు చండశాసనుడు."

"నన్ను నీవు నిజముగా వాంఛింతువేని వానిని సంహరింపుము."

"ఇంతకాలము ఆయనవద్ద విద్య లభ్యసించి, కామవశమున నే డాయన నెట్లు సంహరింతును?" "నీవు నన్ను త్యజింపవేని వానిని నేనే సంహరింతును."

యువకు డాచార్యున కీమాట లన్నియు జెప్పెను. ఆచార్యుడు వానిని ప్రశంసించి, నాడు తనతల్లికి మృత్యువని గ్రహించి, 'మాణవకా, ఈనా డామెను పరీక్ష చేయుద' మనెను. అంజీరచెట్టు కొమ్మ నరకి, దానిని తన ప్రమాణమున బొమ్మగాజేసి, దానికి సూత్రముకట్టి, వస్త్రములుకప్పి, తన పడకపైనుంచి "ఈగొడ్డలి నాతల్లికిచ్చి, త్రోవ తెలియుటకై ఈసూత్ర మామె చేతి కందింపుము" అని చెప్పెను.

యువకుడు పోయి వృద్ధురాలితో "ఆర్యే, ఆచార్యుడు ఇంటిలో పడకమీాద నిద్రించుచున్నాడు. మార్గము తెలియుటకై ఈత్రాడు

కట్టినాను. ఈగొడ్డలి తీసికొనిపోయి, చేతనైనచో ఆయనను సంహ రింపుము" అని పలికెను. "నీవు నన్ను విడిచిపెట్టవుకదా?" "నే నటు లేల చేయవలెను?" వణకుచున్న చేతులతో వృద్ధురాలు పరశువు పట్టుకొని త్రాడు తడవుకొనుచు బోయి, కుమారు డనుకొని, కొయ్యబొమ్మ కంఠముమీది వస్త్రము తొలగించి గొడ్డలితో నొక్క పెట్టు పెట్టెను. దాని పనుపధ్వని బయలువెడలెను. అది కొయ్యబొమ్మ యని యామె గ్రహించెను. ఇంతలో కుమారుడు వచ్చి అమ్మా, ఏమి చేయుచున్నావనెను. ముసలిది 'అయ్యో, వంచన జరిగినది' అని బావురుమని నేలపైబడి, ప్రాణములు విడిచెను. ఆక్షణమున వృద్ధు రాలికి మృత్యువు విధించి యున్నదట.

బోధిసత్త్వు డామెకు సంస్కారములు చేసి, ప్రేతాగ్ని చల్లార్చి, అడవిపూవులు బూడిదపై జల్లి, యువకునితో పర్ణశాల వాకిట గూరు చుండి, "నాయనా, అసాతమంతమని వేరుగా శాస్త్రములేదు. వృద్ధ జనని ఏమి చేసెనో చూచితివా? కాబట్టి యువతు లెట్టి దుశ్శీలలో నీవు తెలిసికొనగలవు" అని యుపదేశించి, నిజగృహమునకు బొమ్మ నెను.

ఆచార్యునికడ సెలవు తీసికొని అత డింటికి జనగా, తల్లి "దుఃఖ తత్త్వమును గ్రహించితివా?" అనెను. "గ్రహించితిని." "నాయనా, నీవు అగ్నిదేవు నర్చనకై సంసారము త్యజింతువా, గృహస్థువై యుందువా? ఏది పరిగ్రహింతువు?" "నేను స్త్రీల దుశ్శీలము గ్రహించి నాను. సంసారము వలదు. పరివ్రాజకుడ నగుదును" అని యత డీ గాథ పలికెను.

స్త్రీలు మాయావినులు, మరీచికలు, దుఃఖ
హేతువు, లుపద్రవమ్ములు, మృత్యుపాశ
సదృశ దృఢబంధనములు, పోల్చంగ రాని
గూఢభావలు, వారల గోరి యెదను
నమ్మ జను డధమాధమ నరుడు జగతి!

అతడు గృహస్థాశ్రమము నొల్లక, సన్యసించి, అభీష్టశాంతి పడసి, బ్రహ్మలోక పరాయణు డయ్యెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, నాలుగు సత్యములను ప్రకాశింప జేసినపిమ్మట ఆభిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. శాస్త కథలు సరిపోల్చి జాతక సారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి తల్లి ఇప్పటి కాపిలాని; తండ్రి ఇప్పటి మహా కాశ్యపుడు; శిష్యుడు ఇప్పటి ఆనందుడు; ఆచార్యుడు నేనే.

62 అండభూత జాతకము

జేతవనమున బుద్ధుడు విహారము చేయుచు ఆసక్తచిత్తుడైనభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త అతనితో "భిక్షూ, నిజముగా నీవు స్త్రీయెడ ఆసక్త చిత్తుడవై యున్నావా?" అనెను, అతడు నిజమే అన్నపిమ్మట శాస్త "భిక్షూ, స్త్రీలను అదుపులో నుంచుట కష్టము. పూర్వసమయమున బుద్ధిమంతులు స్త్రీలను పుట్టుకనుండి ఆజ్ఞలో నుంచజాలరైరి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వు డాయన పట్టమహిషి కడుపున బుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి అన్నివిద్యలు నేర్చి తండ్రియనంతరము రాజ్యమునకు వచ్చి ధర్మపది పాలనము చేయుచుండెను. అతడు తన పురోహితునితో జూద మాడుచు—

వంకరల్ తిరుగని వాహినుల్ కలవె?
కాష్ఠముల్ లేనట్టి కాడులు కలవె?
అవకాశమే వలె; అది లభ్యమైన
అఘ మొనరింపని అంగనల్ కలరె?

అని జయార్థము గీతము పాడుచు, రజతఫలకముపై బంగారు

పాచికలు దొరలించువాఁడు. ఇట్లాడుచు రాజు నిత్యము జయించు వాఁడు. పురోహితుఁడోడిపోయెడివాఁడు. ఇంటిలోని సంపద క్రమముగా క్షీణింపగా నతఁ డాలోచించి, "ఇట్లు మాయింటిలోని ధనము క్షీణించు చున్నది. పురుషు నెఱుగని కన్యను తెప్పించి యింట నుంచెదను" అని తలచి "అన్యపురుషు నెఱుగని కన్యను కాపాడ జాల" మని మరల యోచించి, అప్పుడే పుట్టిన యాఁడుబిడ్డను తెప్పించి పెరిగి పెద్ద దగు చుండగా నా పర్యవేక్షణమున నుంచి ఏకపురుషను చేసి గాఢముగా రక్షించి, రాజకులమునుండి ధనము నాహరింతును" అని నిశ్చయించు కొనెను. ఆలసించుటలో ఆయన నేర్పరి. ప్రసవమునకు సిద్ధముగా నున్న బీద వనితను ధనమిచ్చి, తనయింట ప్రసవము కమ్మని తీసికొని పోయెను. ఆఁడుబిడ్డ పుట్టినది. తర్వాత తరుణికి ధన మిచ్చి పంపివేసెను. ఆబిడ్డను స్త్రీలే పెంచుచుండిరి. ఆయనను తప్ప ఆబిడ్డ పురుషులను చూడలేదు. బిడ్డ పెద్దది కాగానే యతఁ డామెను తనయింట బెట్టు కొనెను. కుమారి పెరుగుచున్నన్ని నాళ్ళు పురోహితుఁడు జూద మాడ లేదు. కాని ఆమె పెద్దదయి తన యధీనమున నున్నప్పు డొకనాఁడు పురోహితుఁడు రాజుతో జూద మాడుదమా అనెను. మంచి దని రాజు వెనుకటివలెనే ఆడెను. రాజు పాటపాడి పాచికలు వేయునప్పుడు పురోహితుఁడు 'నామాణవిక తప్ప' అన్నాఁడు: నాటినుండి యతని యదృష్టము మారినది. రాజు ఆటలో ఓడి పురోహితుఁడు గెలుచుచుండెడివాఁడు.

"ఈయన యింట ఏకపురిషిక యగుస్త్రీ ఉండవలెను" అని రాజు యోచించి, అట్టిది యుండుట తెలిసికొని, "ఈమెశీలభ్రంశము చేయింతు" నని ధూర్తునొకనిని బిలిపించి "నీవు పురోహితుని స్త్రీ శీలము భేదింపగలవా?" అని యడిగెను. వాఁడు "భేదింపగలను దేవా" అన్నాఁడు. రాజు వానికి ధన మిచ్చి "వేగముగా కార్యము సాధింపుము" అని పంపెను.

రా జిచ్చిన ధనముతో వాఁడు గంధధూప చూర్ణ కర్పూరాదులు కొని పురోహితుని యింటి కదూరముగా సర్వసుగంధాపణము పెట్టెను. పురోహితుని భవనము ఏడంతస్తుల మేడ, ఏడుద్వారములు కలది. అన్ని ద్వారకోష్ఠములందును స్త్రీలే ఆరక్షికలు. ఆయనతప్ప అన్యపురుషుఁడు లోనికి బోవగల్గు నన్నమాట వట్టిది. తుడిచెడి కసవును

ధూర్తుని కొనిపోవు తట్టలుకూడ పరీక్షించి లోనికి బోనిచ్చుచుందురు. పురోహితుడు మాత్రమే మాకన్యను చూడగలడు. ఆమె కొక్కతియే పరిచారిక. యీ పరిచారిక గంధ మాల్యాదులు కొని ఆధూర్తుని దుకాణము ప్రక్కగా పోవుచుండెడిది. అది కన్యకా పరిచారిక అని వాడు బాగుగా తెలిసికొన్న తరువాత ఒకనాడు ఆమె వచ్చుచుండగా దుకాణమునుండి లేచిపోయి ఆమె పాదములు గట్టిగా బట్టుకొని "అమ్మా, ఇంతకాల మెక్కడకు పోతివి?" అని దుఃఖింపసాగెను.

ప్రక్కనే నిలిచియున్న యతని తోడి ధూర్తులు "చేతులు, కాళ్ళు, ముఖము, ఆకారము, వస్త్రములు అన్నియు తల్లి కొడుకులు ఒకే పోలిక" అన్నారు. వారు పలుకుచుండగా నేమియు తోపక ఆమె "వీడు నాకుమారుడు కావచ్చును" అనుకొని ఆమెకూడ ఏడవ జొచ్చెను. కన్నీళ్ళతో ఉభయులు పరస్పరము కౌగలించుకొనిరి. "అమ్మా, నివాస మెక్కడ?" అని వా డడిగెను.

'నాయనా, పురోహితుని యింట. ఆయనకు మహాసుందరి పడుచు పెండ్లము కలదు. ఆమె దేవతా స్త్రీ వలె నుండును. ఆమె కొలువులో నున్నాను" అని యామె చెప్పెను.

"అమ్మా, ఇప్పు డెక్కడికి పోవుచున్నావు?" "ఆమెకై గంధ మాల్యములు కొనుటకు." "వానికై వేరొకచోటికి బోవనేల? నేటి నుండి నా కడనే తీసికొమ్ము." అని వాడు డబ్బు తీసికొనకుండ ఆమెకు తాంబూల తక్కోలకాదులు, వివిధ పుష్ప మాల్యములు నిచ్చెను. మాణవిక బహుగంధ ఫల పుష్పాదులను జూచి, "అమ్మా, బ్రాహ్మణుడు నేడు మనయెడ ప్రసన్నుడై నాడు" అనెను. "ఏల ఇట్లను చున్నావు?" "ఇన్ని నీవు తెచ్చుటవలన." "బ్రాహ్మణుడు హెచ్చు మూల్య మీయలేదు. నా కుమారునికడ నుండి తెచ్చినాను."

నాటి నుండి యీ పరిచారిక బ్రాహ్మణు డిచ్చిన మూల్యమును దాచుకొని ధూర్తునికడనుండి గంధ పుష్పాదులు తెచ్చుచుండెను. కొలది దినములకు ధూర్తుడు రోగము నటించి పండుకొనెను. దుకాణము వాకిటికి వచ్చి వాడు కనబడక పోవుటచే నామె బిడ్డ డెక్కడ అని అక్కడి వారి నడిగెను. "నీ కుమారునకు జబ్బు చేసినది" అని వా రనిరి. వాడు పండుకొన్న చోటికి బోయి యామె కూరుచుండి

వీపు నిమురుచు "నాయనా, ఏమి జబ్బు?" అనెను. వాడు మాటాడ లేదు. "చెప్పవేమి నాయనా?" "అమ్మా, ప్రాణములు పోవుచున్నను నీతో చెప్పలేను." "నాతోగాక మరి యెవరితో జెప్పెదవు నాయనా!" "అమ్మా, నాకు మరేమియు జబ్బు లేదు. ఆ మాణవిక వర్ణనము విని ప్రతిబద్ధ చిత్తుడ నయినాను. ఆమె లభించినచో జీవింతును, లభింపనిచో ఇక్కడనే ప్రాణములు విడుతును" "నాయనా, ఈ భారము నాది. దీని విషయమున చింత పెట్టుకొన వద్దు." అని వాని నోదార్చి పరి చారిక బహుగంధ పుష్ప ఫలములను దీసికొని మాణవిక వద్దకు బోయి "నా కుమారుడు నా వలన నీ వర్ణనము విని ప్రతిబద్ధ చిత్తుడైనాడు. ఏమి కర్తవ్యము?" అనెను. "అతని నిచ్చటికి తేగలిగితివేని అవకాశ ముండును." నాటినుండి పరిచారిక యింటిలో మూలమూలల నున్న దుమ్ము తుడిచి ప్రోగు చేసి పూవులు తెచ్చు గంపలో బోసి, వెలుపలికి గొనిపోవ యత్నించునపుడు కావలిది పరీక్షింప గోరెను. ఆ తరుణ ములో పరిచారిక గంప కావలిదానిమీదికి జారవిడిచెను. తక్కిన ఆరక్షికల విషయమై గంపలో ధూళి జార్చెను. అప్పటినుండి యామె లోపలికి కాని వెలుపలికిగాని యేమి తీసికొనిపోయినను పరీక్షించు నుత్సాహము ఎవ్వరికిని లేకుండెను. ధూర్తుని పూలగంపలో దాచి పరిచారిక మాణవిక కడకు జేర్చెను. ధూర్తు డామె శీల భ్రంశము చేసి, రెండు రోజులు మేడలోనే యుండెను. పురోహితుడు వచ్చి నప్పుడు వాడు దాగియుండును. ఆయన వెడలి పోయినంతనే వా రిరు వురు సుఖముగా కాలము గడపుదురు. "స్వామీ, మీరు పోవలెను." అని మాణవిక పలికెను: "బ్రాహ్మణుని ఒక్క దెబ్బ కొట్టి పోవలెను" అని ధూర్తుడు కోరగా సరే అని మాణవిక వానిని దాచిపెట్టి పురో హితుడు రాగానే "ఆర్య, మీరు వీణ వాయించుచుండ నేను నాట్యము చేయ గోరుదును" అనెను. "సాధు, భద్రే," అని బ్రాహ్మ ణుడు పలికెను." మీరు చూచుచున్నచో సిగ్గుగా నుండును. మీ దివ్యవదనము తొలుత శాటికలో బంధించినచో నాట్యము చేయ గలను." "అట్లయిన బంధింపుము." మందమైన శాటితో మాణవిక ఆయన కన్నులకు గంతకట్టి, ముఖమున కప్పెను. బ్రాహ్మణుడు వీణా వాదనము ప్రారంభించెను. మాణవిక కొంత తడవు నాట్యముచేసి,

"ఆర్యా, ఒక్కసారి మీ శిరముపై దెబ్బ కొట్టకోరికయున్నది" అనెను. స్త్రీ లోలుడైన బ్రాహ్మణుడు కారణ మెరుగక సరే' అనెను. ఆమె ధూర్తునకు సైగ చేసెను. వాడు బ్రాహ్మణుని వెనుక నిలిచి శిరస్సుపై గట్టిగా మోదెను. బ్రాహ్మణునకు కన్నులూడునట్లయ్యెను? తలమీద బుడిప కట్టెను. ఆయన బాధచెంది "నీ హస్తము నిటు తెమ్ము" అనెను. ఆమె తన హస్తము ఆయన చేతిలో బెట్టెను. "హస్తము మృదువయినదే. కాని గట్టిదెబ్బ కొట్టినావు!" అన్నాడు బ్రాహ్మణుడు. ధూర్తు డాయనను కొట్టి దాగుకొనెను. వాడు దాగిన పిమ్మట మాణవిక బ్రాహ్మణుని ముఖవస్త్రము విప్పి, తైలము తెచ్చి తలమీద రుద్దెను. ఆయన వెలుపలికి వెడలిన తరువాత ధూర్తుని పూల గంపలో పరిచారిక వెలుపలికి జేర్చెను. తోడనే వాడు రాజు కడకు బోయి జరిగిన వృత్తాంతము వివరించెను.

పురోహితుడు తన సన్నిధికి వచ్చినప్పుడు రాజు "బ్రాహ్మణోత్తమా, జూదమాడుదమా?" అనెను. "మంచిది మహారాజా."

రాజు ద్యూతమండలము సిద్ధము చేయించి పూర్వమువలెనే ద్యూతగీతము పాడి పాచికలు దొరలించెను. మాణవికా శీలభంగము సంగతి నెరుగని బ్రాహ్మణుడు యథాప్రకారముగా 'మా . మాణవిక తప్పు' అనెను. కాని పరాజయము నొందెను. విషయ మెరిగిన రాజిట్లనెను: "ఆమెను మాత్రము తప్పింపనేల? ఆమె శీలము చెడినది బ్రాహ్మణోత్తమా! పుట్టినబిడ్డను తెప్పించి మీరు రక్షించుచు సప్త స్థానములలో ఆరక్షికల నుంచి సంరక్షింపగల ననుకొంటిరి. కాని స్త్రీని కడుపులో పెట్టుకొని తిరుగుచున్నను రక్షింప శక్యముకాదు. ఏక పురుషిక యగు స్త్రీ లేదు. మీ మాణవిక నాట్యము చేయగోరి వీణావాదనము చేయుచున్న మీ ముఖమునకు గుడ్డకట్టి, తన జారునిచే మీ శిరసుపై మోదించి వానిని దాట వేసినది. ఇంకను మీ ప్రతిషేధ మెందులకు?"

ఇట్లు పలికి రాజీగాథ చెప్పినాడు :

కడుపులో పెట్టి విప్రుండు కాచె దీని
కన్నులకు—భర్త నొప్పించి గంత కట్టి
వీణ వాయించుచు నటించె విటుని కీమె.

తెలివి కలదొంగ లమ్మయో! తీవబోండ్లు
దుర్లభ మసత్య మన్నది దొరకు నచట!
వారిలో బారుచేపల పాదచిహ్న
లెటులు దుర్జ్ఞేయములో అట్లె యిగురుబోండ్ల
భావసరణులు: చూప నేర్వరులు వారు
నిజ మబద్ధం బబద్ధంబు నిజముగాను.

ఈవిధముగా బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణునకు ధర్మ ముపదేశించెను. అది విని యత డింటికి బోయి మాణవికతో 'నీ విట్టి పాపకర్మ చేసినా' వనెను. "ఆర్యా, ఎవరన్నారు? నే నే మెరుగను. నాచేతితో నే మిమ్ము కొట్టినాను. అన్యుడు కొట్టలేదు. మీరు నమ్మని పక్షమున 'సత్య కార్యము' చేసి, అగ్నిలో ప్రవేశించి మీకు విశ్వాసము కలిగించెదను" అని యామె వక్కాణించెను.

సరే అని బ్రాహ్మణుడు కట్టెలు పేర్పించి, నిప్పు ముట్టించి, ఆమెను బిలిపించి "నీకు ధైర్యమున్నచో అగ్నిలో ప్రవేశింపుము" అనెను. తొలుతనే మాణవిక తన పరిచారికతో "అమ్మా, నీపుత్రుడు దచ్చటికి వచ్చి, నేను అగ్నిప్రవేశము చేయబోవునపుడు నాచేయి పట్టుకొని, ఆప వలెనని చెప్పుము" అని బోధించెను. పరిచారిక పోయి చెప్పెను.

ధూర్తుడు వచ్చి జనసమూహములో నిలిచెను. మాణవిక బ్రాహ్మణుని వంచింపదలచి మహాజన సమూహమున నిలిచి "బ్రాహ్మణోత్తమా, మీహస్తముతప్ప అన్యపురుష హస్త మెరుగను. ఈప్రతిజ్ఞ ఈయగ్ని నన్ను దహింపకుండుగాక" అని అగ్నిప్రవేశము చేయబోయెను. ఆక్షణమున ధూర్తుడు పోయి "చూడుడు. ఈపురోహిత బ్రాహ్మణుని పని! ఈకన్యచే అగ్నిప్రవేశము చేయించుచున్నాడు!" అని యీ మాణవిక చేయిపట్టి లాగెను. ఆమె చేయి వదలించుకొని పురోహితునితో "ఆర్యా, నాసత్యక్రియ భగ్నమయినది. అగ్నిలో ప్రవేశింపలేను" అనెను. "ఎందుచేత?" "ఈ పురుషుడు నాచేయి పట్టుకొనుటవలన." "ఈమె నన్ను వంచించినది" అని బ్రాహ్మణుడు తెలిసికొని ఆమెను తన్ని వెడల నడచెను.

ఈవిధముగా స్త్రీలు దుర్మార్గగాములు లగుదురని తెలియుచున్నది. భర్తలను వంచించుటకు స్త్రీలు మహాపాపకర్మమైనను చేసి, చేయలే

దని శపథము చేయుదురు. ఎంత చపలచిత్తలు? అందులకే యిట్లు చెప్పినారు:

కడుపు నిండునట్లు కసవు మేసియు గోవు
క్రొత్తశాద్వలముల గోరునట్లు
క్రొత్తవారి స్త్రీలు కూడి రమింతురు
నిత్యనూత్న విషయ నిరత లగుట.

చోరలు, కఠోరచిత్తలు, క్రూరజంతు
సదృశ, లస్థిరబుద్ధులు, శర్కరవలె
మానవుల మోసగించు విధానములను
పూర్ణముగ నేర్చికొన్నట్టి ప్రోఢలు సుమి!

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి నాలుగుసత్యములను ప్రకాశింప జేసినపిమ్మట ఆభిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. శాస్త కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి వారాణసీ నరేశుడు నేనే.

63 తక్క జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు ఆసక్తచిత్తు డగు నొకానొక భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతనితో శాస్త "భిక్షూ, నీవు నిజముగా ఉత్కంఠితుడవై యున్నావా?" అనెను. అతడు నిజమే అన్నపిమ్మట శాస్త "భిక్షూ, స్త్రీలు కృతఘ్నులు, మిత్రులలో భేదము కల్పించువారు. వారియెడ ఏల నీకు చాంచల్యము కలిగెను?" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా

బోధిసత్త్వుడు ప్రవ్రజించి గంగాతీరమున ఆశ్రమము నిర్మించుకొని, సమాపత్తిని అభిజ్ఞనుపొంది ధ్యానరతసుఖమున విహరించుచుండెను. ఆకాలమున వారాణసి శ్రేష్ఠి కూతురు ధూర్తకుమారి యనునది చండి, పరుషస్వభావ, దాసీజనమును, కర్మకారులను ప్రహరించు చుండును. వారామె నొకనాడు జలకేళికై గంగానదికి గొనిపోయిరి. నీటిలో వారు క్రీడించుచుండ సూర్యుడస్తమింప నుండెను. మేఘ ముప్పతిల్లెను. దానిని జూచి జనులు పరుగెత్తిరి. శ్రేష్ఠి కుమారీ దాసీ జనము, నేడీమె పీడ వదలించుకొనవలె నని ఆమెను నీటిలోనికి ద్రోసి వెడలిపోయిరి. వర్షము కురిసెను, చీకటు లావరించెను. కుమారి వెంట లేకుండ నింటికి బోయినపుడు అమ్మాయి యేది అని యజ మాను లడిగిరి. గంగాజలమునుండి యీవలకు వచ్చినది. కాని యెటు పోయినదో మాకు కనబడలేదు అని వారు చెప్పిరి. జ్ఞాతు లెంత వెదకినను ఆమెజాడ కానరాలేదు.

అక్కడ ధూర్త కుమారి పెద్దపెట్టున అరచి ప్రవాహమున కొట్టు కొనిపోయి తుదకు బోధిసత్త్వుని పర్ణశాలదరికి జేరినది. ఆయన దాని కంఠధ్వని విని, స్త్రీకంఠమువలె నున్నది, రక్షింపవలెను. అని కాగడా వెలిగించి, నదీతీరమునకు బోయి ఆమెను జూచి, భయపడకు, భయ పడకు అని ఓదార్చి నాగబలు డగుటచే నదిలో ఈది, అమెనెత్తుకొని ఆశ్రమపదమునకు వచ్చి మంటచేసి, చలి తీరినపిమ్మట ఆయన 'నీ వెక్కడ నుండు దానవు; గంగాజలములో ఎట్లు పడితివి?' అని యామె నడిగెను. జరిగిన దంతయు నామె చెప్పెను. ప్రస్తుత మిచటనే యుండుము' అని ఆమెను పర్ణశాలలో పండుకొను మని తాను వెలు పల పండుకొనెను. మూడునాళ్ళ తరువాత ఆమెను వెడలిపొమ్మనెను. ఈతాపసుని శీలము భేదించిపోవుదు నని తలపోసి యామె అచటినుండి కదలలేదు. వెడలిపోవలసిన సమయమునకు విలాసములు చూపి, అత నిని శీలభ్రష్టుని జేసి, లుప్తధ్యానుని గావించెను. తుద కాత డామెను స్వీకరించి, అరణ్యములోనే నివసింపసాగెను. ఆమె యొకనాడు "ఆర్యా, అడవిలో నుండుటవలన ఫలమేమి? మానవ నివాసములకు బోవుదము" అనెను. ఇరువురు ప్రత్యంత గ్రామమునకు జనిరి. అత డక్కడ (తక్క) ఖర్జూర మమ్మి రాబడితో భార్యను పోషించుచుండెను.

లోకు లాయనను తక్క పండితు డనుచుండిరి. గ్రామవాసు లాయనకు భృతి యిచ్చి 'మాకు కాలములో మంచి చెడుగులు చెప్పు చుండుడు.' ఇక్కడనే ఉండుడు అని గ్రామ కంఠమున కుటీరము వేసిరి.

ఆకాలమున చోరులు పర్వతము దిగి ప్రత్యంత గ్రామములను కొల్లగొట్టుచుండిరి. వా రొకనాడు ఈ గ్రామమును దోచుకొని, గ్రామవాసులచే సామానులు కట్టలు కట్టి మోయించికొని పోవుచు శ్రేష్ఠి కుమారికను గూడ పట్టుకొని తమ నివాసమునకు గొనిపోయి, తదితరులను విడిచి పెట్టిరి. ఆమె రూపమునకు ముగ్ధుడై చోరజ్యేష్ఠు డామెను భార్యగా చేపట్టెను.

బోధిసత్త్వుడు తన స్త్రీ యెక్కడ నున్నదని లోకుల వలన తెలిసికొని, నన్ను విడిచి ఆమె యుండనేరదు. తప్పించుకొని వచ్చును అని ఆమె రాక కెదురు చూచుచు ఆ గ్రామముననే యుండెను.

అక్కడ శ్రేష్ఠి కూతురు "ఇక్కడ సుఖముగా నున్నాను. తక్క పండితుడు వచ్చి నన్ను బలవంతము చేయునేమో. ఈ సుఖము కోల్పోవుదును. ఆయనను బిలిపించి సంహరింతును" అని తలపోసి వార్తావహుని బిలిచి, "ఇక్కడ నేను కష్టపడుచున్నాను. తక్కపండితుడు వచ్చి నన్ను కొనిపోవును గాక" అని సందేశ మంపెను.

బోధిసత్త్వు డాసందేశము విశ్వసించి, బయలుదేరి చోరగ్రామము మొగదల నిలిచి వార్త పంపెను. ఆమె బయలు వెడలి వచ్చి 'స్వామీ, ఇప్పుడే మనము పోవుదు మేని చోరనాయకుడు వచ్చి మనలను బంధించి ఖండించును. రాత్రివేళ పోవుదము' అని చెప్పి, అతనికి భోజనము పెట్టి, కోష్ఠమున పండుకొ మ్మని చెప్పి, చోరనాయకుడు సురాపాన మత్తుడై యున్నసమయమున సమీపించి 'స్వామీ, ఈవేళ నీసపత్నుడు కనబడినచో ఏమిచేయుదువు?' అని యడిగెను. 'ఇది, ఇది చేయుదును' అని వా డనెను. 'అతడు దూరమున నున్నాడనుకొంటివేమో. ప్రక్క కొట్టములో పండుకొనియున్నా' డని యామె చెప్పెను. వాడు కాగడా తీసికొనిపోయి చూచి, అతనిని బంధించి, యింటినడుమ బడవేసి, తనివితీర తన్నెను. దెబ్బలు తినుచున్న బోధిసత్త్వుడు "కోధనా అకతన్నూచ పిసుణా మిత్తభూభికా" అని మాత్ర మను

చుండెను. వా ఛాయునను కొట్టి, భోజనము చేసి పండుకొనెను. మైకము తగ్గగా ఉదయముననే లేచి వాడు మరల బోధిసత్త్వుని కొట్ట జొచ్చెను. ఆయన ఆనాలుగు పలుకులే పలుకుచుండెను. చోరు డాలోచనలో పడి 'ఇట్లు దెబ్బలు తినుచున్నను నీవు ఈనాలుగు మాటలు తప్ప వేరేమియు పలుక వేమి?'' అని యడిగెను.

అట్లయిన వినుము అని ఆయన కథ మొదటి నుండియు చెప్పెను. తొలుత నేను అరణ్యవాసిని, తాపసుడను, ధ్యానశీలిని. ఈమెను ప్రవాహమునుండి రక్షించితిని. ఈమె నన్ను ప్రలోభపెట్టి ధ్యానభంగము చేసినది. అనంతర మరణ్యము విడిచి, ఈమె పోషణకై ప్రత్యంతగ్రామమున నుంటిని. చోరు లీమె నిచ్చటికి దెచ్చిరి. నేను కష్టపడుచున్నాను; వచ్చి నన్ను తీసికొనిపొమ్ము అని నాకు సందేశ మంపగా నేను వచ్చితిని. నన్ను నీ కప్పగించినది. ఇందుచే నే నట్లు పలికితిని' అని బోధిసత్త్వుడు వివరించెను.

చోరు డాలోచించి ''ఇట్టి గుణసంపన్నుడైన ఉపకారిని విపత్తు పాలు చేసిన ఈ యూడుది నన్ను ఎట్టి యుపద్రవముపాలు చేయునో. దీనిని సంహరింపవలెను'' అనుకొని, తక్క పండితుని ఓదార్చి, పోయి ఆమెను లేపి, ఖడ్గము తీసికొని యీవలకువచ్చి, ఈపురుషుని గ్రామము మొగదల హరింతును అని పలికి, ఆమెతో బయటికి జని, ఈ పురుషుని పట్టుకో అని పట్టించి, కత్తిదూసి, తక్క పండితుని కొట్టబోయినట్లు నటించి, ఆమెను రెండు తుండెములుగా నరికెను. అనంతరము చోర నాయకుడు ఆయనకు స్నానము చేయించి, భోజనము పెట్టించి, కొన్ని దినములపాటు సంతుష్టచిత్తునిజేసి, ఇప్పు డెక్కడకు బోవుదువు?' అనెను. 'గృహనివాసముపై నా కిచ్ఛలేదు. ప్రవ్రజించి, వెనుకటి యడవిలో నుందును' అని ఆయన చెప్పినాడు.

'నేనుగూడ సన్యసింతును' అని చోరనాయకు డనియెను. ఉభయులును వెనుకటి యడవికి బోయిరి. క్రమముగా వారు పంచాభిజ్ఞలను, అష్టసమాపత్తులను పొంది జీవితాంతమున బ్రహ్మలోకమున కర్హులయిరి.

నీకు నాసక్తి పుట్టించు నీరజాక్షి
కోపన, కృతఘ్న, మిత్రఘ్న కొండెకత్తె

భిక్షువా, బ్రహ్మచర్యంబు విడువ కోయి!
దాన భంగము కాదు నీధ్యానసుఖము.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి నాలుగుసత్యములు ప్రకాశింప జేసినపిదప ఆభిక్షువు శ్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. శాస్త జాతక సారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి చోరనాయకుడు ఇప్పటి ఆనందస్థవిరుడు; తక్క పండితుడు నేనే.

64 దురాజాన జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక ఉపాసకుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తి నివాసి యగు ఉపాసకు డొకడు త్రిశరణములందు పంచ శీలములందును ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. ఆతనికి బుద్ధునియందు ధర్మము నందు సంఘమునందు శ్రద్ధకలదు. కాని అతని భార్య దుర్మార్గురాలు. ఏనాడు ఆమె పరపురుష సేవ చేయునో ఆనాడు నూరు ముద్రలకు విలిచి తెచ్చినదాసివలె ప్రవర్తించును. తిన్నగా ఉన్ననాడు యజమానురాలివలె చండ కఠోరముగా ప్రవర్తించును. అతడు ఆమె ప్రవర్తనను గ్రహింపలేకుండెను. ఆమెవలన అతడు చాల క్లేశము చెంది నడుమ నడుమ బుద్ధసేవకు కూడ పోయెడివాడు కాడు. ఒక నాడతడు గంధ మాల్యాదులు చేకొని పోయి బుద్ధునకు వందనముచేసి కూరుచుండెను. శాస్త అతనితో "ఉపాసకా! ఏడెనిమిది దినములనుండి నీవు బుద్ధసేవకు వచ్చుట లేదేమి?" అనెను.

"భన్తే, మాయింటి ఆవిడ ఒకనాడు నూరు ముద్రలకు విలిచి తెచ్చిన దాసివలె ప్రవర్తించును, ఇంకొకనాడు చండ కఠోరముగా ప్రవర్తించును. ఆమె మనోగతి ఏమో నాకు తెలియుటలేదు. కావున అందువల్ల క్లేశము చెంది బుద్ధసేవకు కూడ వచ్చుటలేదు." అని

విన్నపము చేసెను.

అతని మాటలు విని శాస్త "ఉపాసకా, స్త్రీల మనోగతి దుర్జ్ఞేయము. పూర్వజన్మమున కూడ నీవు పండితుల నీ విషయ మడిగితివి. అది జన్మాంతర విషయ మగుటచే నీవు గ్రహింపలేవు." అని అతడు ప్రార్థించిన పిదప పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు విఖ్యాతాచార్యుడై 500 మాణవకులకు విద్యలు నేర్పుచుండెను. అందులో నొక్క డన్యరాష్ట్రమునుండి వచ్చినవాడు చదువుచు, ఒకానొక యువతి యెడ ప్రతిబద్ధచిత్తుడై, ఆమెను పెండ్లియాడెను. అతడు వారాణసిలో నివసించుచున్నను ఆచార్యుని సన్నిధికి రెండుమూడు దినములు రాలేదు. అతని భార్య దుశ్శీల. పాపకర్మరాలు. దురాచార మవలంబించిననాడు దాసివలె నుండును, అవలంబింపనినాడు స్వామినివలె చండముగా పరుషముగా నుండును. ఆమె భావము గ్రహింపలేక యితడు వ్యాకుల చిత్తుడయి, ఆచార్యుని సన్నిధికి బోవుట లేదు. ఏడెనిమిది దినముల తరువాత తనకడకు వచ్చిన శిష్యునితో ఆచార్యుడు "బాబా, వచ్చుట లే దేమి?" అనెను "ఆచార్యా, నా భార్య ఒకనాడు దాసివలె సౌమ్యముగా వర్తించును; ఒక నాడు స్వామినివలె చండముగా ప్రవర్తించును. ఆమె భావము గ్రహింపలేక వ్యాకుల చిత్తుడనై తమ సన్నిధికి వచ్చుట లేదు." అని యతడు విన్నవించెను.

"మాణవకా, ఇంతే. ఒకనాడు స్త్రీలు స్వామి నను వర్తింతురు; వేరొక నాడు అభిమానవశమున స్వామిని పరిగణింపరు. స్త్రీలు దురాచారలు, దుశ్శీలలు; వారి యిష్టా నిష్టములను లక్ష్యము చేయ నక్కర లేదు" అని, ఆచార్యు డీ గాథ పలికెను.

ఆమె వలచు నంచు నానంద పడబోకు !
వలవ దయ్యొ యనుచు వగవ బోకు !
చేపనడక వలెనె స్త్రీల మన స్సోయి !
దుర్ఘటంబు దానిత్రోవ గనుట.

ఈ విధముగా బోధిసత్త్వుడంతేవాసి కుపదేశ మిచ్చినాడు. నాడు మొదలతడు భార్యయెడ తాటస్థ్యము వహించెను. తన దుశ్శీల మాచార్యునకు తెలిసెనని వాని భార్య సిగ్గు పడి, దుర్మార్గము విడిచి పెట్టెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి నాలుగుసత్యములను ప్రకాశింప చేసినపిదప ఆయుతపాదుడు శ్రోతాపత్తి ఫలమున ప్రతిష్ఠితుడయ్యెను. శాస్త రెండుకథలు పరిపోల్చి జాతక సారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున భార్యాభర్తలు నేటి భార్యాభర్తలే. ఆచార్యుడు నేనే.

65 అనభిరత జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, అట్టి యుపాసకుని గూర్చియే చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆయుపాసకుడు వెదకి ఆమె దుశ్శీలతకు కారణము కనుగొని, కలహించి, వ్యాకులచిత్తుడగుటచే ఏడెనిమిది దినములు బుద్ధసేవకు పోవలేదు. ఒకనాడతడు విహారమునకు జని తథాగతునికి ప్రణామము చేసి కూరుచుండెను. "ఏడెనిమిది దినములు నీ వేల రాలేదు?" అని తథాగతుడడుగగా "భన్తే, నాభార్య దుర్మార్గురాలు. దానివలన వ్యాకులచిత్తుడనై రాలేదు" అని యాతడు పలికెను.

శాస్త "ఉపాసకా, స్త్రీలు దుశ్శీల లని వారిపై కోపింపక, తటస్థ భావము వహింపవలెను. ఈవిషయము పూర్వమే నీవు పండితులతో జెప్పినావు. అది జన్మాంతరమున మరుగుపడి యుండుటచే నీ కది గోచరింపలేదు" అని అతడు ప్రార్థించినపిదప పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు జగత్ప్రసిద్ధుడైన యాచార్యుడుగా నుండెను. ఆయన శిష్యులలో నొకడు తన భార్యా దోషమునుగాంచి వ్యాకులచిత్తుడై కొన్ని రోజులు గురువుకడకు బోవలేదు. వచ్చిన తరువాత నొకనాడు గురువు వాడు కొంతకాలము కనబడకుండుటకు కారణమేమని యడుగగా, వాడు జరిగిన సంగతి నివేదించెను. అప్పు డాచార్యుడు "నాయనా, స్త్రీ లనగా సర్వసామాన్యలు. వారి దుశ్శీలమును గ్రహించి పండితులు కోపము చెందరు" అని చెప్పి, ఉపదేశరూపముగా ఈగాథ పలికెను :

ఎట్లు ధర్మశాల, లెటు నదీ మార్గముల్
ద్యూత పానశాల లుండు నెట్లు
అట్ల యెల్ల రడుగ నబలలు సామాన్య
లగుట యెరిగి జ్ఞాని వగపు గనడు.

ఈ ప్రకారముగా బోధిసత్త్వు డిచ్చిన యుపదేశము విని వా డుదాసీను డయ్యెను. వాని భార్యయు ఆచార్యునకు తన వృత్తాంతము తెలిసిన దని పశ్చాత్తాపము చెంది, పాపకర్మమునుండి విరతి చెందెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, నాలుగుసత్యములును ప్రకాశింప జేసిన పిదప, ఉపాసకుడు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. శాస్త రెండుకథలు సరిపోల్చి, జాతక సారాంశము వెలిబుచ్చెను. అప్పటి భార్యాభర్త లిప్పటి భార్యాభర్తలే; ఆచార్య బ్రాహ్మణుడు నేనే.

66 ముదులక్షణ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచుండ చిత్తవికారమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తినివాసి యగు కులపుత్రు డొకడు శాస్త చేయు ధర్మోప దేశము విని, త్రిరత్నశాసనమున శ్రద్ధాపూర్వకముగా ప్రవ్రజితు డయ్యెను. ఆతడు శిక్షలను ఆచరణమున జేర్చి, యోగాభ్యాసము చేయుచు, కర్మస్థానములందు యోజనము చేయుచుండెను. ఒకనాడు శ్రావస్తిలో భిక్షార్థము తిరుగుచు, అలంకృత యగుయువతిని జూచి సుందరి యని భావించినాడు. ఆతని యింద్రియములు చాంచల్యము వహించినవి. హృదయమున వికార ముదయించినది. ఆసమయము నుండి వికారవశంవదుడై శారీరకముదమును మానసికముదమును కోలుపోయెను. అతనిస్థితి భ్రాంతమృగస్థితివలె నయ్యెను. అతని యాచరణము బుద్ధశాసనమున కనుకూలముగా లేదు. కేశములు, నఖ ములు, రోమములు, పెరిగినవి. చీవరములు మలినము లయ్యెను. అతని యాకృతిలో వికారము కనుగొని మిత్రులు "ఆయుష్మన్, ఏమి జరిగి నది? నీయాకృతి వెనుకటివలె లేదు" అనిరి.

"ఆయుష్మంతులారా, శాసనమున నాకు రుచిలేదు."

అప్పుడు వా రతనిని శాస్తకడకు గొనిపోయిరి. శాస్త చూచి "భిక్షువులారా, ఇచ్ఛలేని యీ భిక్షువు నేల కొనివచ్చితిరి?" అనెను.

"ఈభిక్షువునకు శాసనమున రుచి లేదు. భన్తే!"

"భిక్షూ, సత్యమేనా?"

"భగవన్, సత్యమే."

"భిక్షూ. ఏల నీవు ఉత్కంఠితుడ వయినావు?"

"భన్తే, భిక్షార్థము నేను పర్యటించుచుండగా ఒకానొక స్త్రీవలన నాయింద్రియములు చంచలము లయినవి. మనసులో వికార ముత్పన్న మయినది. అందుచే ఉత్కంఠితుడ నయియున్నాను."

"భిక్షూ, ఇందులో నేమియు ఆశ్చర్యము లేదు. ఇంద్రియములు చంచలములై విపక్షఆలంబనము (స్త్రీ) సుందరిగా గానబడి చిత్తమున

వికారము కలుగుచున్నది. పూర్వకాలమున, పంచ-అభిజ్ఞలు, అష్ట సమాపత్తులు పొంది, ధ్యానబలమున చిత్తమాలిన్యమును క్షాళితము చేసి, విశుద్ధచిత్తుడై, గగనతలమున విహరించు బోధిసత్త్వుడుకూడ ఇంద్రియములు చంచలములై విషయ-ఆలంబనమును జూచినంతనే, ధ్యానభ్రష్టుడై, వికారవికృతుడై చాలశ్రమ పడెను. నీవు సిగ్గుపడ నక్కరలేదు. విశుద్ధసత్త్వముకూడ వికృత మగుచుండును. యశస్వి యగు నాతడు అయశము పొందెను'' అని శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు కాశీరాష్ట్రమున ఒకానొక విభవ సంపన్న బ్రాహ్మణ కుటుంబమున బుట్టి, పెరిగి, పెద్దవాడయి, సర్వవిద్యాపారముగాంచి, కామములు విడిచి, ప్రవ్రజించి, అభిజ్ఞ, సమాపత్తులుపొంది, ధ్యాన సుఖ నిమగ్నుడై హిమవత్ప్రదేశమున నివసించుచుండెను. అతడొక పర్యాయము చింతపండు, ఉప్పుకొరకు హిమవంతము దిగి, వారాణసి చేరి, రాజోద్యానమున విడిసి, మరునాడు రక్తవల్కలములు మడత వేసి, ఒక బుజముపై అజినము దాల్చి, జటామండలము బంధించి, జోలె తీసికొని, వారాణసిలో భిక్షార్థము చరించుచు, రాజ ద్వారముకడకు జేరెను. ఈయన చర్యకు సంప్రీతుడై రాజు ఆహ్వా నించి, అనర్ఘాసనమున గూరుచుండబెట్టి, ఘనముగా అన్నపానీయము లిచ్చి, సంతుష్టునిజేసి, ఉద్యానమున నుండవేడెను. ఆయన అంగీక రించి, రాజగృహమున భుజించుచు పదునారు వత్సరములు ఉద్యాన మున గడపెను.

ఎదురు తిరిగినవాని నణచుటకై యొకనాడు రాజు సరిహద్దు కరు గుచు, మృదులక్షణ యను తన పట్టమహిషితో "అప్రమత్తురాలవై ఆర్యునకు ఉపచర్యలు చేయుచుండు'' మని చెప్పి వెడలిపోయెను. రాజు వెడలిననాటి నుండియు బోధిసత్త్వుడు తన యిచ్ఛవచ్చిన వేళకు రాజమందిరమునకు బోవుచుండెను.

ఒకనాడు మృదులక్షణ బోధిసత్త్వున కాహారము సమకూర్చి "నే

డార్యు డాలసించుచున్నాడు" అని గమనించి, అంతలో గంధోదక మున స్నానముచేసి, సర్వాలంకార మండితయై మహాతలమున చిన్న శయనముపై వాలి, ఆయన యాగమనమున కెదురు చూచుచుండెను.

బోధిసత్త్వుడు ధ్యానమునుండి లేచి, ఆలస్య మయినదని ఆకాశ మార్గమున రాజనివేశమునకు జనెను. పక్కల స్వనితము విని మృదు లక్షణ వేగముగా లేచెను. త్వరలో ఆమె మేలిముసుగు జారిపడెను. జాలమార్గమున ప్రవేశించునప్పటికి ఆమె సౌందర్య మింద్రియములను భేదింప స్వభావసిద్ధముగా నత డామెను విలోకించెను. తోడనే యతని లో మోహ ముదయించెను. అతని స్థితి గొడ్డలిపెట్టున పడిన వృక్షమువలె నయ్యెను. వెంటనే యతని ధ్యానశక్తి నశించెను. భిన్న పక్షమైన కాకమురీతి నయ్యెను. నిలుచుండియే యతడు భోజన భాజ నమును గ్రహించి, భుజింపక, కాంక్షతో కంపించుచు, ప్రాసాదము నుండి యుద్యానమునకు బోయెను. అచటి పర్ణశాలలో ప్రవేశించి, పళ్ళెరము కొయ్యమంచము క్రిందనుంచి, సౌందర్యముగ్ధుడై, కాంక్షా గ్నిలో దందహ్యమాన మానసుడగుచు, నిరాహారుడై, సప్తాహము కొయ్యపలకపై బరుండి యుండెను.

శత్రువును జయించి, ఏడవనాడు రాజు మరలి వచ్చెను. నగర ప్రదక్షిణముచేసి, నివేశమునకు మరలివచ్చి, ఆర్యుని దర్శింతునను భావ ముతో రాజు ఉద్యానములోని పర్ణశాలలోనికి జని, పండుకొనియున్న వానిని జూచి, వ్యాధిగ్రస్తుడయ్యెనని తలచి, పర్ణశాల బాగుచేయించి, తాపసుని పాదము లొత్తుచు "ఆర్యా, ఏమి అసుఖము?" అని యడి గెను. "మహారాజా, వేరుగా వ్యాధిలేదు. కామమువలన ప్రతిబద్ధ చిత్తుడ నయినాను" అని పలికెను. "మీచిత్త మెచ్చట ప్రతిబద్ధ మయినది?" "మృదులక్షణయందు మహారాజా!"

"మంచిది. ఆర్యా. మీకు మృదులక్షణ నిచ్చెదను" అని రాజు తాపసుని తనవెంట గొనిపోయి, దేవిని సర్వాలంకార భూషితను జేయించి, ఆతనికి సమర్పించెను. సమర్పించెడి వేళ రాజు రహస్యముగా భార్యతో "ఆర్యుని నీ యాత్మ బలముచే రక్షించుటకు యత్నింపుము" అని మెల్లగా జెప్పెను. "చిత్తము, దేవా, రక్షించెదను" అని యామె మృదువుగా బదులు పలికెను.

తాపసుడు దేవిని వెంట బెట్టుకొని రాజ నివేశమునుండి వెడలెను. వారు మహాద్వారము దాటునపుడు రాణి "ఆర్యా, మనకు గృహము కావలెను. కావున పోయి రాజును యాచింపుము." అని చెప్పెను. తాపసుడు వెడలి గృహము యాచించెను. బాటసారులు విశ్రమించు ప్రాతయిల్లు తీసికొమ్మని రాజు చెప్పెను. అతడు దేవి నచటికి గొని పోయెను. అందామె ప్రవేశించుట కిచ్చగింపలేదు.

"ఏల ప్రవేశింపవు?" "అపరిశుభ్రముగా నుండుట చేత". "ఇప్పుడేమి చేయుదును?" "రాజసన్నిధికి బోయి కుద్దాలమును తట్టను దీసికొని రమ్ము" అని చెప్పి దేవి అతనిచే వానిని దెప్పించి, ఇల్లు శుభ్రము చేయించి, గోమయముతో గోడ లలికించెను. అనంతరము ఒక్కటొక్కటిగా మంచము, పీఠము, ఆస్తరణము, భాండము, గిన్నె, తెప్పించెను. పిమ్మట నీరు తెమ్మనెను. అతడు భాండము గొనిపోయి నీరు తెచ్చెను.

పిదప నామె స్నానార్థము నీరు తెప్పించెను. పక్క వేయించెను. అంతట వారు మంచముమీద గూరుచుండిరి. రాణి అతని మీసములు పట్టి లాగి, "నీవు శ్రమణుడవనియు, బ్రాహ్మణుడ వనియు, మరచితివా?" అని మందలించి, తన కభిముఖముగా నతనిని లాగెను.

అప్పు డతనికి జ్ఞానోదయ మయ్యెను. "ఈ తృష్ణ వృద్ధి పొంది, నన్ను నాలుగపాయములలో తలక్రిందుగా బడవేసినది. తక్షణమే యీమెను రాజు కప్పగించి, హిమవంతమునకు బోవుదును" అని భావించి బోధిసత్త్వుడు తోడనే యామెను రాజుకడకు గొనిపోయి "మహారాజా, నీ దేవితో నాకు పనిలేదు. ఈమెవలననే నాకు తృష్ణ వృద్ధి చెందినది" అని ఈగాథ పలికెను.

కేవలం బొక్క వాంఛయే కేరుచుండె
మున్ను మృదులక్షణం గాంచు పూర్వమందు.
అవిశాలాక్షి లభియించి నంత విపుడు
కోర్కె వెనువెంట కోర్కె యుతోక్క చ మొందు.

నష్టమయిన ధ్యానముతోడనే యుప్పతిల్లినది. బోధిసత్త్వు డాకసమున నుపవిష్టుడై ధర్మమును వివరించుచు, రాజున కుపదేశమిచ్చి, హిమవంతమునకు గగనమార్గమున జని, మరల మానవమార్గమునకు

రాలేదు. బ్రహ్మ విహారము భావించి, అపరిహీణధ్యానముతో బ్రహ్మ లోకమున జన్మించెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి ఆర్యసత్యములను ప్రకాశింప జేసినంతనే ఆభిక్షువు అర్హత్వమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. శాస్త కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున రాజు ఇప్పటి ఆనందుడు; మృదులక్షణ ఇప్పటి ఉత్పలవర్ణ; ఋషి నేనే.

67 ఉచ్ఛంగ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక జానపద స్త్రీని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకప్పుడు కోసల రాష్ట్రమందలి ముగ్గురుజనులు అడవికి సమీపములో పొలము దున్నుచుండిరి. అరణ్యములోనుండి వచ్చిన చోరులు కొందరు లోకులను దోచుకొని పలాయనము చేసిరి. వారు దాగి యుండుటచే చోరగ్రాహకులు వారిని పట్టుకొనలేక భూమిదున్నుచున్న వారు దొంగలని తలచి "మీరు దోపిడి చేసి, ఇప్పుడు సేద్యము చేయుచున్నారు" అని వారిని బంధించి కోసల నరేశునికి సమర్పించిరి. ఆసమయమున ఒకానొక స్త్రీ "నాకు ఆచ్ఛాదన మిండు, వస్త్రమిండు" అనుచు వచ్చి ఏడ్చి మొత్తుకుని మాటిమాటికి రాజభవనము కడ కాలము గడుపుచుండెను. రాజు ఆరొదవిని దీనికి వస్త్రమిండు అనెను. లోకులు వస్త్రములు పట్టుకొని పోయిరి. ఆమె చూచి నాకు వస్త్ర మక్కర లేదు. నాకు స్వామి రూపమైన వస్త్రము కావలయును అనెను. రాజు దానిని పిలువనంపి "నీకు స్వామిరూపమైన ఆచ్ఛాదనము కావలెనా?" అనెను.

"దేవా, ఆడుదానికి ఆచ్ఛాదనము స్వామియే. స్వామి లేకుండ వేయినాణెముల విలువగల వస్త్రము ధరించినను స్త్రీ నగ్నయే"

అను అర్థమును సమర్థించు ఈసూక్తి చెప్పెను.

నది జలంబు లేక నగ్న; నగ్నము భూమి
రాజు లేక; నాథరమణి నగ్న.

రాజు ప్రసన్నుడై "ఈముగ్గురిలో నీ కెవరు నచ్చినాడు?" అనెను.

"దేవా, ఇందులో ఒకరు నాస్వామి. ఒకరు నాసోదరుడు. ఒకడు నాపుత్రుడు".

"నేను నీయెడ ప్రసన్నుడ నైనాను. ఈముగ్గురిలోనుండి ఒకరి నిత్తును. నీ కెవరు కావలెను?"

"దేవా, నేను జీవించియున్నచో నాకు భర్త లభింపగలడు, పుత్రుడు లభింపగలడు; కాని నా తలిదండ్రులు పోయినపిమ్మట సోదరుడు లభింపడు".

రాజు సంతుష్టచిత్తుడై ముగ్గురను విడిపించి ఇచ్చెను.

ఆమె యొక తెవలన ముగ్గురు జనులు దుఃఖ విముక్తులైరి అను విషయము భిక్షుసంఘమున ప్రకటిత మయ్యెను. వా రొకనాడు ధర్మసభలో సమావిష్టులై "ఆయుష్మంతులారా, ఈమె యొక్క తె వలన ముగ్గురు జనులు దుఃఖ విముక్తులైనారు" అని ప్రశంస చేయుచుండిరి. శాస్త ప్రవేశించి "భిక్షువులారా, ఇచ్చట కూరుచుండి ఏమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. భిక్షువులు ఫలాని విషయము అని చెప్పిన పిదప శాస్త "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు; ఈమె పూర్వముకూడ ఆముగ్గురు జనులను విడిపించినది" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా అటవీముఖమున ముగ్గురు నేల దున్నుచుండిరి. అంతయు పై జెప్పినట్లే జరిగెను.

"ముగ్గురిలో నెవ్వరిని కోరుకొందువు?" అని రాజు ప్రశ్నింపగా ఆమె "దేవా, ముగ్గురను నీయ జాలరా?" అనెను. "వీలు లేదు" అని రాజు చెప్పెను. "అట్లయిన నా సహోదరు నిండు. తక్కిన

యిరువుర స్థానములను పూరింప గలను. సోదరుడు మాత్రము లభింపడు" అని యామె యీ గాథ పలికెను.

పుత్రు డుత్సంగమున నుండు; పోవు దారి
నొందగా వచ్చు పతి; నెందు పొందదగునొ
ప్రియసహోదరు నొకని నావెర వెరుంగ

అప్పుడు రాజు "ఈమె సత్యము చెప్పిన" దని సంతుష్టచిత్తుడై ముగ్వురను బంధనమునుండి విడిపించి యిచ్చెను. ఆమె ముగ్వురను వెంటగొని చనెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశమును వెలువరించెను. పూర్వజన్మమునందలి జనులు నలుగురు ఇప్పటి నలుగురు జనులు; రాజు నేనే.

68 సాకేత జాతకము

శాస్త సాకేతమునకు సమీపమున అంజనవనములో విహరించుచు ఒకానొక బ్రాహ్మణుని గూర్చి చెప్పినది:

వర్తమాన కథ

భిక్షుసంఘముతో భగవాన్ సాకేతమునకు సమీపమున నున్న అంజనవనమున ప్రవేశించు సమయమున సాకేతనగర వాసి యగు వృద్ధబ్రాహ్మణుడు నగరమునుండి వెలువడుచు నగరద్వారము వెలుపల బుద్ధుని చూచి, ఆయన పాదములపై వాలి గట్టిగా పట్టుకుని "తండ్రీ, తలిదండ్రులు వృద్ధులైనపిదప పుత్రుడు వారిసేవ చేయనక్కర లేదా? అట్లగుచో ఇంతకాలమువరకు నీవు మాకు కానబడకుండ ఏల మరుగుపడి యుంటివి? నేను గుర్తించినాను. రా, ఇప్పుడు నీ తల్లిని చూతువుకాని" అని, శాస్తను నిజగృహమునకు గొనిపోయెను. భిక్షుసంఘముతో శాస్త అచ్చటికి పోయి వేసిన ఆసనముపై కూరుచుండెను. బ్రాహ్మణి కూడ వచ్చి శాస్త పాదములపై బడి ఏడ్చుచు, "నాయనా, ఇంతకాల మెచట నుంటివి? తలిదండ్రులు ముదుసలులైన

పిదప వారిసేవ చేయగూడదా?" అని తన బిడ్డలతో "రండు. సోదరు నకు ప్రణామము చేయుడు" అని ప్రణామము చేయించెను. ఇరువురును సంతుష్టచిత్తులై భూరిదానము యిచ్చిరి. భోజనానంతరము శాస్త వారిరువురకు జరాసుత్తము ఉపదేశించెను. సూక్తోపదేశాంతమందు వారు అనాగామి ఫలమున ప్రతిష్ఠితులైరి. శాస్త పీఠమునుండి లేచి అంజనమునకు మరలిపోయెను. ధర్మసభలో సమావిష్టులైన భిక్షువులు "ఆయుష్మంతులారా, తథాగతుని తండ్రి శుద్ధోదనుడు, మాత మహా మాయ అను విషయము తెలిసియు బ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణి తథా గతుని మాపుత్రుడు అన్నారు. శాస్త కూడ దీనిని సహించినాడు. దీనికి కారణ మేమి?" అనుకొనిరి. శాస్త వారి వాక్కులు విని "భిక్షువు లారా, వారిరువురు తమ పుత్రునే పుత్రు డందురు" అని పూర్వ జన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

భిక్షుకులారా, ఈ బ్రాహ్మణుడు వరుసగా 500 జన్మలలో నాకు తండ్రి, 500 జన్మలలో నా పినతండ్రి, 500 జన్మలలో నాకు తాత, ఈ బ్రాహ్మణియు 500 జన్మలలో నాతల్లి, 500 జన్మలలో నా పినతల్లి, 500 జన్మలలో నా పితామహి. కావున 1500 జన్మలలో ఈయన చేతులలో పెరిగినాను. 1500 జన్మలలో ఈ బ్రాహ్మణి చేతులలో పెరిగినాను. ఇట్లు 3000 జన్మలు చెప్పి, అభిసంబుద్ధుడై యీ గాథ చెప్పినాడు:

ఎవనిమీద చిత్త మెంతయు లగ్నమా
ఎవనియెడ ప్రసన్న మవును మనసు
ఎవనియెడల ప్రీతి యొసగునో చూడకే
వాని విశ్వసింప వలయు నెపుడు.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి రెండుకథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆనాటి బ్రాహ్మణదంపతులు ఈనాటి బ్రాహ్మణ దంపతులే. పుత్రుడు నేనే.

69 విసవన్త జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయుచు ధర్మ సేనాపతి అగు సారిపుత్రుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

స్థవిరుడు తినుబండములు తిను రోజులలో సంఘముకొరకు మిఠాయి చాల పట్టించుకొని లోకులు విహారమునకు వచ్చిరి. భిక్షుసంఘము భుజించిన పిమ్మట మిఠాయి మిగిలిపోయెను. "భన్తే, గ్రామములోనికి పోయి యున్న భిక్షువుల భాగముగూడ వారి కిచ్చివేయుడు" అని వారు చెప్పిరి. అప్పుడు స్థవిరుని బాల శిష్యు డొకడు గ్రామములోనికి పోయి యుండెను. అచ్చటివారు అతని వంతు మిఠాయిని ఆతడు ఎంత సేపటికిని రాకుండుటచే స్థవిరున కిచ్చిరి. ఆయన దానిని భుజించిన తరువాత బాలశిష్యుడు వచ్చెను. స్థవిరుడు వానితో, "ఆయుష్మన్, నీ కొరకుంచిన ఖాద్యము నేను తింటిని" అనెను.

"భన్తే, మధురపదార్థము ఎవరికి అప్రియమగును?" అని వాడనెను.

మహాస్థవిరునకు చాల ఖేదము కలిగెను. నేటినుండి ఇక మిఠాయి తినను అని నిశ్చయించుకొని సారిపుత్ర స్థవిరుడు మరి యెన్నడు మిఠాయి తినలేదు. ఈవిషయము భిక్షుసంఘమునకు తెలిసినది. వారు ధర్మసభలో కూర్చుండి ఆవిషయము చర్చించుచుండిరి. శాస్త వచ్చి "భిక్షువులారా, ఇప్పుడేమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. ఈవిషయము అని వారుచెప్పగా శాస్త "భిక్షువులారా, ఒకపర్యాయము విసర్జించిన వస్తువును సారిపుత్రుడు ప్రాణములు పోయినను మరల పరిగ్రహింపడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను:

అతీత కథ

పూర్వకాలమున వారాణాసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు విషవైద్యకులమున బుట్టి వైద్య వృత్తిచే జీవించుచుండెను.

ఒక గ్రామవాసి నొకనాడు సర్పము కరచినది. కాని జ్ఞాతులు వెంటనే బోధిసత్త్వుని గొనివచ్చిరి. ఆయన యిట్లనెను: సామాన్యము లైన విరుగుడు లిచ్చి, విషము లాగి వేయమందురా? కరచిన పామును రప్పించి కాటు వేసిన తావునుండి దానిచేతనే విషము పీల్పించ మందురా?"

"పామును తెప్పించి, దానిచే విషము లాగింపుడు" అని వాడు చెప్పగా, ఆయన సర్పమును తెప్పించి "నీవు ఇతనిని కరచితివా?" అని యడిగెను. అవునని ప్రత్యుత్తరము వచ్చెను.

"నీవు కాటు వేసిన చోటినుండి నీ విషమును పీల్చి వేయుము."

"ఒకసారి విడిచిన విషమును మరల నింతకుముందు గ్రహింపలేదు. ఇప్పుడును గ్రహింపను."

అప్పుడు వైద్యుడు కాష్ఠములు పేర్పించి, అగ్ని రవులు కొలిపి, "ఈ యగ్నిలోనైన ప్రవేశింపుము, విడిచిన విషమునైనను పీల్చి వేయుము" అని సర్పముతో పలికి ఈ గాథ చెప్పినాడు :

ఏవిష మ్మొక్క-తడవ నే జీవితార్థి
నై త్యజించియు, మ్రింగద నదియె ఇట్టి
జీవితముకంటె ఛీ, ఇసీ, చావు మేలు.

ఈవాక్కు-లకు సర్ప మగ్నిలో ప్రవేశింప యత్నించెను. వైద్యుడు దానిని వారించి, ఓషధులతోడను మంత్రములతోడను విషమును విరిచి నిర్విషము చేసి, గ్రామీణున కారోగ్యము సమకూర్చెను. అనంతరము సర్పమునకు శీలముల ననుగ్రహించి "నేటినుండి యెవ్వరికిని హాని చేయకు" మని దానిని విడిచి పుచ్చెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆనాటి సర్పము సారిపుత్రుడు; వైద్యుడు నేనే.

70 కుద్దాల జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు సారిపుత్రస్థవిరుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతడు శ్రావస్తిలో ఒకానొక కులపుత్రుడు. ఒకనాడతడు నేల దున్ని తిరిగి వచ్చునపుడు విహారములోని స్థవిరుని పాత్రలో స్నిగ్ధ మధుర భోజనము చూచి తనలో "మేము స్వహస్తములతో రాత్రింబగళ్ళు బహువిధముల పనులు చేయుచున్నను ఇట్టి భోజనము లభింపకున్నది. మేము కూడ ప్రవ్రజింపవలెను." అనుకొని ప్రవ్రజించెను. పక్షమురోజులలోనే అనుచిత విధముగా ఆలోచనము చేయుచుండుటచే అతడు క్లేశములకు లోనై భిక్షు-ఆశ్రమమును విడనాడెను. భోజనము లభింపకుండుటచే చాల శ్రమపడి మరల వచ్చి ప్రవ్రజించి అభిధర్మము అభ్యసించెను. ఈ విధముగా ఆరుపర్యాయములు భిక్షు ఆశ్రమము విడిచి ప్రవ్రజించెను. ఏడవపర్యాయము ప్రవ్రజించినపిదప అభిధర్మములోని ఏడు ప్రకరణములు గ్రహించెను, చాలమంది భిక్షువులకు ధర్మము నేర్పి అతడు అర్హత్త్వము పొందెను. అప్పుడు మిత్రులు నవ్వి "ఆయుష్మన్ చిత్తా, పూర్వమువలెనే నీచిత్తమున వికారము పొందలేదా?" అనిరి.

"ఆయుష్మంతులారా, ఇకముందు నేను గృహస్థుడనగు సంభావన లేదు." అని అతడనెను. అతడు అర్హత్ అయిన విషయము ధర్మసభలో భిక్షువులు ముచ్చటించుచు "ఆయుష్మంతులారా, ఈ ప్రకారముగా అర్హత్త్వమునకు యోగ్యత కలిగి నప్పటికిని ఆయుష్మాన్ చిత్తహత్త సారిపుత్రుడు ఆరు పర్యాయములు గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరించెను. ఓహెూ! పృథక్ జనుడు అగుట వలన ఎంత లోపమున్నది!" అనిరి. శాస్త అరుగుదెంచి "భిక్షువులారా, ఇప్పుడేమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పినంతట శాస్త "భిక్షువులారా, పృథక్ జనుని చిత్తము లఘు వగును. దానిని నిగ్రహించుట దుష్కర మగును. అది ఏదో విషయమున ఆసక్త మగును. ఒక పర్యాయము ఆసక్తమైనపిదప దానిని మరల్చుట

కష్టము. ఇట్టి చిత్తమును దమించి యుంచుట మంచిది. సంయుతమైన పిదప అది సుఖ కారణ మగును.

ఇచ్చి వచ్చినయెడ నెల్లెడ ద్రావాలు
చిత్తమ్మును దమింప శ్రేయస్కరంబు.
సుఖహేతు వగు జుమీ చలకని దైన
చిత్తమ్ము నిగ్రహించిన పక్షమందు.

నిగ్రహము దుష్కరమగుట చేతనే పూర్వకాలమున పండితు డొకడు కుద్దాలము మీది లోభముచే దానిని విడువలేక ఆరు పర్యాయములు గృహస్థుగా మారి, ఏడవసారి ప్రవ్రజించి, ధ్యానోత్పత్తి వలన లోభమును నిగ్రహింపగలిగెను." అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు తోటమాలి కులమున బుట్టి పెరిగినాడు. కుద్దాలక పండితు డని ఈయన పేరు. కుద్దాలముతో నేల త్రవ్వి, ఆనప, గుమ్మడి, దోస మొదలగు కూరలు కాపించి వానిని విక్రయించి, కృపణ జీవితము నిర్వహించుచుండెను. కుద్దాలము తప్ప అతనికి వేరు ధనము లేదు. "ఈ గృహస్థ జీవితమువలన ఫలమేమి? వెడలిపోయి ప్రవ్రజింతును" అని యతడొకనాడు కుద్దాలమును రహస్యస్థానమున దాచి, సన్యసించెను. కాని నిరంతరము దానిని గూర్చి చింతించుచు ఆశ త్రెంపుకొనలేక కుంఠితమైన కుద్దాలముకొరకు మరల గృహస్థు ఆయెను. ఈవిధముగా ఆరు పర్యాయములు సన్యాసము, మరల ప్రవృత్తిమార్గము ననుసరించెను. ఏడవసారి యాతడు "ఈ మొండి కుద్దాలము కొరకు మాటిమాటికిని ప్రవృత్తిపరుడ నగుచున్నాను. ఈసారి దానిని మహానదిలో బారవైచి ప్రవ్రజింతును" అని యతడు నదీతీరమునకుబోయి ఇది పడినచోటు చూచితినేని మరల వచ్చి ఉద్ధరింప బుద్ధి పుట్టునేమో అని కుద్దాల దండము పట్టుకొని మూడు మారులు తలచుట్టు గిరున త్రిప్పి, కన్నులు మూసికొని, నాగబలముతో దానిని నదీప్రవాహ మధ్యమునకు విసరివేసి జయించినాను, జయించినాను అని సింహనాదము చేసెను.

వారాణసీ రాజు శత్రువులను జయించి వచ్చుచు ఆకొణమున నదిలో స్నానముచేసి, సర్వాలంకార సంయుతమగు హాస్తిస్కంథమున స్వారిచేయుచు, బోధిసత్త్వుని కంఠధ్వని విని 'జయించినా నను చున్నాడు. ఎవరిని జయించినాడో, వానిని కొనిరండు' అని అను చరుల కానతిచ్చి, పిలిపించి, 'ఏమోయీ, నేను యుద్ధమున శత్రువు లను జయించి ఇప్పుడే మరలి వచ్చుచున్నాను. నీ వెవరిని జయించి నావు?' అని ప్రశ్నించెను. "మహారాజా, మీరు కాంక్షలను జయింప నిచో ఇట్టి జయములు–సహస్రముకాని, శతసహస్రముకాని– నిరుప యోగములు. నేనో ఆంతరంగిక లోభమును నిగ్రహించి, కామము లను జయించినాను" అని పలికి, మహానదిని వీక్షించి, ఉదకమువిూద ధ్యానముంచి సంప దను భూతిచే నాకసమునకు లేచి కూర్చుండి, రాజుకు ధర్మ ముపదేశించి, యీగాథ చెప్పెను :

ఏజయమ్ము తుది బరాజయమ్ముగ మారు,
అట్టిజయము విజయ మనగ రాదు.
ఏజయమ్ము తుది బరాజయ మ్మందదో
అట్టిజయమె విజయ మనగ జెల్లు.

ధర్మమును గూర్చి విన్నంతనే అజ్ఞానము తొలగి, వాసనలు క్షాళిత ములై రాజుకు సన్న్యాసముమీాద మనసు పుట్టెను. రాజ్య పరిపాలన కాంక్ష తోడనే అవగత మయ్యెను. 'మీారిప్పు డెక్కడకు బోవుదురు?' అని రా జడుగగా బోధిసత్త్వుడు 'మహారాజా, హిమవత్ప్రదేశమునకు బోయి ప్రవ్రజింతును' అనెను. 'అట్లయిన, నేనుకూడ సన్న్యసింతును' అని రా జాయన వెంట జనెను. అక్కడ జేరియున్న సైనికులు, బ్రాహ్మణులు, సంసారులు, తదితరులును రాజువెంటనే వెడలిరి. "మన రాజు కుద్దాలక పండితునివలన ధర్మమునుగూర్చి విన్నంతనే ప్రవ్రజింప బలసమేతముగా నిష్క్రమించెను. మన మిక్కడ ఏమి చేయగలము?" అని వారాణసీవాసు లెల్లరు ద్వాదశయోజన విస్తీర్ణముకల నగరము నుండి బయలు వెడలిరి. వారిని వెంటగొని బోధిసత్త్వుడు హిమవం తము ప్రవేశించెను.

దేవరా జగు శక్రుడు కూరుచున్న సింహాసనము వేడియెక్కెను. ఆయన సమీాక్షించి "కుద్దాలక పండితుడు మహాభి నిష్క్రమణము

మొదలిడినాడు. మహాజన మున్నది. వీరికి నివాసస్థానములు లభింపవలెను'' అని విశ్వకర్మను బిలిపించి, "నాయనా, కుద్దాలపండితుడు మహాభి నిష్క్రమణము మొదలిడినాడు. నివాసస్థానములు చూడవలెను. నీవు హిమవత్ప్రదేశమునకు బోయి, సమభూభాగమున ముప్పది యోజనముల పొడవునను, పదునైదు యోజనములు వెడల్పునను ఆశ్రమపదమును నిర్మింపుము" అని చెప్పెను. "చిత్తము దేవా" అని యతడు బదులుపలికి, వెడలిపోయి ఆజ్ఞ నిర్వర్తించెను. విశ్వకర్మ ఆశ్రమ పదమున పర్ణశాల నిర్మించెను. ధ్వనులుచేయు జంతువులను, పక్షులను, రాక్షసులను తరిమివేసి, ఆ యా భాగములలో ఏకపదికా మార్గములు నిర్మించి, నిజనివాసమునకు జనెను.

కుద్దాలక పండితుడు నిజపరివారముతో హిమవంతము ప్రవేశించి, శక్రు డిచ్చిన యాశ్రమ పదమునకు బోయి, విశ్వకర్మ నిర్మితములను పరివ్రాజక పరికరములను గ్రహించి, తాను తొలుత సన్యసించి, అనంతరము తక్కినవారిని సన్యాసులను జేసెను. ఆశ్రమపదము విభాగించి అందర కిచ్చెను. ఆశ్రమపదము ముప్పది యోజనముల పొడవయి, శక్రుని నగరమును మీరిపోయెను. ఆయన పరికర్మము కావించి, బ్రహ్మవిహారము భావించి, ఎల్లరకును కర్మస్థానము బోధించెను. అందరును సమాపత్తిపొంది, బ్రహ్మలోక పరాయణు లయిరి. వారికి పరిచర్య చేసినవారు దేవలోక పరాయణు లయిరి.

వేలకొలది జనులు వెంట రా; రణమున
వేయి జనులగెలుపు విజయ మగునె?
తానె యొంటి నిలిచి తన్నొంటి నిర్జించు
నతడె అసమవీరు, డతడె జేత!

శాస్త్రకథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున రాజు నేటి ఆనందుడు! పరిషత్తు ఇప్పటి పరిషత్తు; కుద్దాల పండితుడ నేనే.

71 వరణ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు కుటుంబియపుత్రుడు తిస్సస్థవిరుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకనాడు మిత్రులు ముప్పదిమంది కుల పుత్రులు గంధమాల్యా వస్త్రాదులు చేకొని శాస్త చేయు ధర్మోపదేశము విందమని చాల మందిని వెంట బెట్టుకొని జేతవనమునకు పోయిరి. అచ్చటి నాగ మాలక, శాల మాలక, మొదలగు శాలలలో కొంతతడవు కూర్చుం డిరి. సాయంకాలము శాస్త సువాసిత గంధకుటి నుండి వెలువడి ధర్మ సభకు జని అలంకృత బుద్ధ పీఠముపై కూర్చుండెను. అప్పుడు కుల పుత్రులు అనుయాయులతో ధర్మసభలో ప్రవేశించి శాస్తను పరిమళ కుసుమములతో పూజించి, చక్రాంకితములు వికసితపద్మశోభితములు అగు బుద్ధ చరణములకు ప్రణామముచేసి యొకప్రక్కన కూరుచుండి ధర్మోపదేశము విని "భగవానుని వలన మనము విన్న ధర్మముల ప్రకారము మనము ప్రవ్రజించుట ముఖ్యము'' అని తలపోసి, తథా గతుడు ధర్మసభనుండి వెడలి పోవునపుడు సమీపమునకు జని ప్రణా మము చేసి ప్రవ్రజ్యకై ప్రార్థించిరి. శాస్త వారికి ప్రవ్రజ్యయొసగెను.

వారు ఆచార్యులను సంతుష్టపరచి ఉపసంపద పొంది, అయిదు సంవత్సరములవరకును సన్నిధిలో నుండి, రెండు మాతృకలను కంఠ స్థము చేసి, పవిత్ర-అపవిత్రతలను గ్రహించి త్రివిధము లైన అనుమోద నములను నేర్చిరి. చీవరములు కుట్టి రంగు వేసి, యోగాభ్యాసము (శ్రమణధర్మము) అభ్యసించు కోరికతో ఆచార్యుని యానతి పొంది శాస్త కడ కరిగి, ప్రణామము చేసి, ఒకప్రక్కన గూరుచుండి "భన్తే, సంసారమునెడ విరక్తులము: జాతి జరా వ్యాధి మరణభయభీతులము; మేము సంసారమునుండి ముక్తుల మగుటకు కర్మస్థానములను (యోగ సాధనను) ఉపదేశింపుడు'' అని ప్రార్థించిరి. శాస్త వారికి ముప్పది యెనిమిది (40) కర్మస్థానములలో నుండి వారికి తగినవి ఏరి ఉపదే శించెను.

వారు శాస్తకడనుండి కర్మస్థానములు గ్రహించి ఆయనకు వంద

నము ప్రదక్షిణము చేసి, ఆచార్యుని కలిసికొని, పాత్ర చీవరములు గ్రహించి యోగాభ్యాసమునకై బయలు దేరిరి.

వారిలో కుటుంబియపుత్ర తిస్సస్థవిరు డనుభిక్షువు కలడు. ఆయన ఆలస్యము చేయుచు, పని చేయక, జిహ్వాచాపల్యముతో నుండును. ఆయన తనలో "అడవిలో నుండజాలను: యోగాభ్యాసము చేయలేను; భిక్షాటనము చేసి నిర్వహింపలేను. నేను పోయి యేమి చేయగలను?" కావున ఇచ్చటనే ఆగిపోవుదును. అనుకొని, స్థైర్యములేక కొద్ది దూరము వారితో జని ఆగిపోయెను. తక్కిన భిక్షువులు కోసల జన పదమున విచరించుచు సరిహద్దుగ్రామము చేరిరి. సమీపమున అడవిలో వర్షాకాలము గడపవలసి వచ్చెను. ప్రయత్నము చేసి మూడుమాసము లలో విదర్శనా-జ్ఞానముపొంది, పృథివి దద్దరిల్లునట్లు అర్హత్వము పొందిరి. వర్షాకాలము గడిపి శాస్తకు తమ గుణములను తెలుపు కోరికతో బయలు దేరి క్రమముగా జేతవనమున చేరిరి. అనంతరము వారు పాత్రచీవరములను భద్రపరచి, ఆచార్యులను జేరి, పిదప శాస్త సన్నిధి కేగి ప్రణామముచేసి, ఒకప్రక్కన కూరుచుండిరి. శాస్త వారితో మధురముగా సంభాషించెను. పిదప వారు తథాగతునకు తమగుణములను విన్నవించిరి. శాస్త ఆభిక్షువులను ప్రశంసించెను.

శాస్త వారిని ప్రశంసించుట చూచి కుటుంబియ పుత్రతిస్సస్థవిరుడు యోగాభ్యాసము చేయగోరెను. ఆభిక్షువులు శాస్తతో "భన్తే, మే మాయడవికి బోయి యుందుము" అని యనుజ్ఞ గొని, వెడలిపోయిరి. ఆస్థవిరుడు రాత్రివేళ ఉత్సాహముతో చాలతీవ్రముగా యోగా భ్యాసము చేయ నారంభించెను. అర్ధరాత్ర మయినపిదప బల్ల పట్టు కొని నిలుచుండి యుండి, కునికిపాట్లు పడి క్రిందికి పడెను. దానివలన ఆయన తొడయెముక విరిగెను. చాల బాధ కలిగినది. అయనకు సేవా శుశ్రూషలు చేయుటలో లగ్ను లగుటచే వారు పోజాలరైరి. తర్వాత ధర్శనార్థము వారు వచ్చినపుడు శాస్త "భిక్షువులారా, మీరు నిన్న వెడలుట కాజ్ఞ గైకొనలేదా?" అనెను.

చిత్తము, భన్తే! కాని మా సహచారి కుటుంబితిస్స స్థవిరుడు ఆసమ యమున తీవ్రముగా యోగాభ్యాస మారంభించి, కునికిపాట్లు పడి

తలక్రిందులుగా పడుటలో తొడయెముక విరిగిపోయినది. అందుచే మేము కదలజాల మైతిమి.''

భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ నితడు తీవ్రముగా యోగాభ్యాసము చేయుచు, మీగమనమునకు బాధ కలిగించినాడు'' అని, వారి ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము గాంధార దేశమున తక్షశిలా నగరములో బోధిసత్త్వుడు జగద్విఖ్యాతుడైన ఆచార్యుడై 500 శిష్యులకు విద్యలు నేర్పుచుండెను. ఒకనాడు మాణవకులు కట్టెలు తెచ్చుటకై అడవికి బోయి పుల్ల లేరిరి. అందొక సోమరి పెద్ద కరణవృక్షమును జూచి, ఎండిపోయిన చెట్టని భావించి, ముహూర్తమాత్రము విశ్రమించి, తరువాత చెట్టెక్కి, మండలు రాల్చి తీసికొని పోవచ్చునని యెంచి, ఉత్తరీయము నేలపై బరచి గుర్రుపెట్టి నిద్రించెను. తక్కిన బ్రాహ్మణ మాణవకులందరును ఇంధనములు మోపులుకట్టి మరలివచ్చుచు నిద్రపోవుచున్న బ్రాహ్మణ కుమారుని జూచి, వాడు నిద్రలేచువరకును కాళ్ళతో వీపున తన్ని, వెడలిపోయిరి. వాడు లేచి, నిలుచుండి కన్నులు నులుముకొని, నిద్రమత్తుతోనే చెట్టెక్కెను. వాడు పట్టుకొన్నకొమ్మ రివ్వున లేచి కొనకంటికి తగిలెను. దెబ్బ తగిలిన కంటిని ఒకచేతితో నొక్కిపట్టి, రెండవ చేతితో పచ్చికొమ్మలు విరిచి, మోపుకట్టి, వేగముగా ఇంటికి బోయి కట్టెమోపులపై తన మోపు పడవేసెను.

మరునాడు గ్రామాంతరమునుండి గృహస్థు వచ్చి "రేపు తమకు బ్రాహ్మణవాచనకము చేయుదుము'' అని ఆచార్యుని ఆమంత్రించిరి. ఆయన మాణవకులతో "నాయనలారా, రేపు నే నొక గ్రామమునకు బోవలెను. మీరు నిరాహారులై చనలేరు. ప్రయాణమునకు ముందే ఉదయమున గంజి కాచి త్రాగుడు. అచ్చట వారు నాకొరకిచ్చు ఆహారపదార్థములను కొనిరండు'' అని చెప్పెను.

మరునా డుదయమే మాణవకులు లేచి, గంజి కాచుటకై దాసిని లేపి, "వేగముగా మాకు గంజి కాయవలెను'' అని చెప్పిరి. పైనున్న పర్ణదారువులను పదింటిని తీసి దాసి నిప్పుముట్టించి వంటచేయుటకై

మాటి మాటికి నోటితో ఊదుచున్నను నిప్పు అంటుకొనలేదు. సూర్యోదయ మయినది. "ప్రొద్దెక్కినది. ఇప్పుడు ప్రయాణము చేయజాలము" అని మాణవకులు ఆచార్యుని సన్నిధికి జేరిరి.

"నాయనలారా, మీరు పోలేదేమి?"

"చిత్తము, ఆచార్యా, పోలేదు."

"ఎందుచేత?"

"సోమరిపోతు మా వెంట వంటచెరకుకై బయలుదేరి అడవిలో చెట్టుక్రింద నిద్రించినాడు. అయిన ఆలస్యమును సరిపుచ్చుటకై, త్వరితముగా చెట్టెక్కి, కంటికి దెబ్బ తగిలించుకొని, పచ్చికట్టె లింటికి దెచ్చి, యెండుపుడకల మోపులమీద పడవేసినాడు. ఎండుపుల్లలనుకొని తెచ్చి, దాసి నిప్పంటించినది. కాని మంటకాలేదు. సూర్యోదయ మయినది. అందుచేత మా ప్రయాణమున కంతరాయము కలిగినది."

సోమరి చేసిన పని విని ఆచార్యుడు వారితో "మందమతి వలన ఇట్టి చిక్కు సంభవించును" అని, ఈగాథ చెప్పినాడు:

> ముందుగ జేయం దగుపని
> మందుండై వెనుక చేయ మసలెడునాతం
> డొందును పశ్చాత్తాపము
> కుందు వరుణకాష్ఠ భంజకునకున్ సరిగా.

బోధిసత్త్వు డంతేవాసుల కీ వివరణము చెప్పి, దానాది పుణ్యకార్యములు చేసి, యథా కర్మ్మం గతో.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి విద్యార్థి ఇప్పటి భిక్షువు; మిగిలిన మాణవకులు ఇప్పటి బుద్ధపరిషత్తు; ఆచార్యబ్రాహ్మణుడు నేనే.

72 సీలవ నాగరాజ జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహారము చేయుచు దేవదత్తుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

భిక్షువులు ధర్మసభలో సమావిష్టులై "ఆయుష్మంతులారా, దేవదత్తుడు అకృతజ్ఞుడు; తథాగతుని గుణముల నెరుగనివాడు" అనుచుండిరి. శాస్త అచటికి బోయి, "భిక్షువులారా, ఇప్పు డేమి సంభాషించుచున్నారు?" అని, ఈవిషయము అని వారు చెప్పిన పిదప "భిక్షువులారా, దేవదత్తు డిప్పుడేకాదు; పూర్వముకూడ నింతే; అత డెన్నడును నాగుణములను గ్రహింపలేదు" అని వారిప్రార్థనపై పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వుడు హిమవంత ప్రదేశమున ఏనుగుకడుపున బుట్టినాడు. అతడు తల్లి కడుపులోనుండి యీవలకు రాగానే తెల్లగా రజతపుంజసన్నిభుడై యుండెను. నేత్రములు మణిగుళికా సదృశములు, ప్రతీయమాన పంచ ప్రసాదములు. ముఖము రక్తకంబళ సదృశము, తుండము రక్త సువర్ణ బిందు మండిత రజత దామతుల్యము, పాదచతుష్టయము కృతలాక్షా పరికర్మ సంకాశము. ఇట్లు దశపారమితాలంకృతమై ఆయన రూపము సుందరముగా నుండెను. అతడు పెరిగి పెద్దవాడయినపుడు హిమవంతములోని వారణము లన్నియును గూడి ఆయన ననుసరించి విచరించుచుండెను. 80 వేల గజములు పరివేష్టించియుండ, హిమవంతమున నివశించుచు బోధిసత్త్వుడు వారణగణమున దోషము గ్రహించి, గణమునుండి విడివడి, ఏకాకిగా అరణ్యమున చరించుచుండెను. శీలవంతుడై యుండుటచే ఈయనకు సీలవ నాగరాజు అను పేరు వచ్చెను.

ఒకనాడు వారణాసీ నివాసియగు వనచరుడు హిమవంతము ప్రవేశించి, తనపనిముట్లు వెదకు వాడై త్రోవ తప్పి, అటు నిటు దిరుగుచు

మరణ భయమున బాహువు లెత్తి పరిదేవనము చేయుచు చరించు చుండెను. బోధిసత్త్వుడు జాలి చెంది, ఈ పురుషుని కష్టమును తొల గింతును అని కారుణ్య బోధితుడై వానియొద్దకు బోయెను. చూచి వాడు భయపడి పరుగెత్తెను. వాడు పరుగెత్తుట చూచి బోధిసత్త్వు డాగగా వాడును ఆగినాడు. బోధిసత్త్వుడు ముందరికి జనగా వాడు మరల పరుగెత్తి బోధిసత్త్వు డాగినప్పుడు తాను ఆగుచు, ఆలోచించి "ఈ వారణము నా పలాయన కాలమున ఆగుచు, నే నాగినప్పుడు వచ్చుచున్నది. కావున అనర్థకామము కాదు. పైగా నా కష్టమును తొలగింపవచ్చును" అనుకొని ధైర్యము వహించి నిలిచెను. బోధి సత్త్వుడు సమీపించి "ఓయి మానవా, ఏల దుఃఖించుచు తిరుగు చున్నావు?" అని యడిగెను. "స్వామీ, దిక్కు తెలియక మార్గ మూఢుడనై, మరణ భయమున దుఃఖించుచున్నాను" అని వాడు చెప్పెను.

అంతట బోధిసత్త్వుడు వానిని నిజ నివాసమునకు గొనిపోయి వివిధ ఫలము లిచ్చి, కొలది దినములపాటు సంతృప్తుని జేసి, "మానవా, భయపడకు. నిన్ను మరల మానవపథమునకు గొని పోవుదును" అని వానిని తన వీపుపై నెక్కించుకొని జననివాసమునకు గొం పోయెను. ఆ మిత్ర ద్రోహి "నన్నెవరైన అడిగిన చో చెప్పవలసివచ్చును" అని తలచి బోధిసత్త్వుని వీపుమీద గూరుచుండియే వృక్షాదులను, పర్వత మును గురుతు పెట్టుకొను చుండెను. బోధిసత్త్వుడు వానిని అడవి దాటించి వారాణసీ మార్గమున దింపి, "ఓయీ, అదే నీమార్గము. ఎవరైన నిన్ను అడిగినను అడుగకున్నను నా నివాసమునుగూర్చి చెప్పవలదు" అని వీడ్కొని నిజనివాసమునకు బోయెను.

అంతట వాడు వారాణసికి బోయి తిరుగుచు, దంతకారుల వీధికి జని రకరకముల దంతపు వస్తువులు చూచి, బ్రతికియున్న యేనుగు దంతము కొందురా ? అని యడిగెను. "ఏమంటివి? బ్రతికియున్న యేనుగు దంతము చచ్చిన యేనుగు దంతము కన్న హెచ్చు విలువ కలది" అని వారు చెప్పిరి. అట్లయిన జీవనాగదంతము తీసికొని వత్తును" అని వాడు పాథేయము పుచ్చుకొని, పదను గల రంపము కొని, బోధిసత్త్వుని నివాసమునకు బోయెను. 'ఏల వచ్చినా' వని బోధి

సత్త్వుడడెను. 'నేను దుర్గతుడను, స్వామీ. కృపణ జీవితము గడప లేకున్నాను. మిమ్ము దంత ఖండము యాచించుటకై వచ్చినాను" అని వాడు పలికెను. మంచిది. నీకు దంత మిచ్చెదను. రంప మున్నదా?" "రంపము తీసికొనియే వచ్చినాను. స్వామీ." "అట్లయిన క్రకచముతో దంతములు కోసికొని పొమ్ము" అని బోధి సత్త్వుడు, వృషభమువలె కాళ్ళు వంచి, నేలమీద పండుకొనెను. అంతట వాడు బోధిసత్త్వుని అగ్రదంతములు కోసెను. "ఓయీ, ఈ దంతములు నాకప్రియము లని కాని విలువ లేని వని కాని ఇచ్చు చున్నానని తలపకుము. వీని కన్న సహస్రగుణములు, శత సహస్ర గుణములు, ప్రియకరములైన సర్వజ్ఞాన దంతములు, సర్వధర్మ ప్రతి వేదన సమర్థము లైనవి కలవు, కావున నే నిచ్చు దంతద్వయము వలన నీకు సర్వజ్ఞత కలుగును గాక" అని బోధిసత్త్వుడు తదావాసము చేసి, దంత యుగళ మిచ్చెను.

వాడు దానిని గొనిపోయి విక్రయించి, తన్మూల్యము క్షీణింపగా మరల బోధిసత్త్వుని సన్నిధికి వచ్చి "స్వామీ, మీదంతములు విక్ర యించి, వచ్చిన ధనము ఋణము తీర్చుటకు సరిపోయినది. మిగిలిన దంతములను దయ చేయుడు" అని వేడెను. మంచిది అని బోధి సత్త్వుడు పూర్వమువలెనే మిగిలిన దంతముల నిచ్చెను. వాడు వానిని విక్రయించి మరలవచ్చి "స్వామీ, జీవితము గడచుట కష్ట ముగా నున్నది. మిగిలినదంత భాగములను దయచేయుడు" అని యడిగెను. బోధిసత్త్వుడు పూర్వమువలెనే పరుండెను. మహాసత్త్వుని రజతదామ సదృశమగు తుండమును మర్దించి, కైలాసకూట సంకాశ మగు కుంభముపై నెక్కి, మాంసము తొలగునట్లు దంత మూలము లను తన్ని, ఖరక్రకచముతో కోసి తీసికొని పోయెను. ఆ దురాత్మ గ్రుడు బోధిసత్త్వుని చూపు మేర దాటినంతనే శృంగములతో మేరువును వహింపగల మహా విశాల దృఢ భూమి అన్నియమేధ్యము లను మోయగలిగిన దయ్యును, ఆ మహాపాపి భారమును వహింప జాలదో యనునట్లు బీట వారెను.

తోడనే అవీచీ మహా నిరయమునుండి జ్వాలలు వెలువడి ఆ కృత ఘ్నుని వినాశ కంబళమున చుట్టు కొన్నట్లు చుట్టుకొనెను. ఆపాపి

భూ గర్భములో లీనమైనపుడు అప్పటి వృక్షదేవత వనము మార్మ్రోగునట్లు "మహాసామ్రాజ్య మిచ్చినను మిత్రద్రోహి కృతఘ్నుడు నగువానిని సంతుష్టుని జేయుట వట్టిది!" అని ధర్మ ముపదేశించు నీగాథ పాడెను :—

చేసిన, మేళ్ళను మరచుచు
దోసంబే యెల్లయెడల తోచునతనికిన్
ఈసర్వంసహ నిచ్చియు
నీసంబును వాని దృష్టి పెట్టగ వశమే !

ఇట్లా వనదేవత కాననము ప్రతిధ్వను లీనునట్లు ధర్మము బోధించెను. బోధిసత్త్వుడు యావజ్జీవ ముండి, తుదకు యథా కర్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశమును వెలువరించెను. అప్పటి మిత్రద్రోహి ఇప్పటి దేవదత్తుడు; వృక్షదేవత సారిపుత్రుడు; నీలవనాగ రాజు నేనే.

73 సచ్చంకిర జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు వధప్రయత్నము విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

భిక్షువులు ధర్మసభలో కూరుచుండి "ఆయుష్మంతులారా, దేవదత్తుడు శాస్తగుణముల నెరుగడు; ఆయనను వధించుటకై యత్నించుచున్నాడు" అని, దేవదత్తుని అవగుణములను గూర్చి పలుకుచుండిరి. శాస్త వచ్చి, "భిక్షువులారా, ఇచట ఏమి సంభాషించుచున్నా?" రనగా వారు ఈవిషయము అని చెప్పినపిదప "భిక్షువులారా కేవలమిప్పుడే కాదు; నన్ను వధించుటకై దేవదత్తుడు పూర్వముకూడ ప్రయత్నము చేసినాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా ఆయనకు దుష్టకుమారు డను పేరుకల పుత్రు డుండెను. వాడు క్రూరుడు, దుష్కర్ముడు. పరుషవాక్యము కాని తాడనము కాని లేకుండ ఎవరితోడను సంభాషించెడివాడు కాడు. కంటిలోని యిసుక రేణువువలెను, ఉన్మత్త పిశాచమువలెను వాడు యింటిలోని వారల కును అన్యులకును భీకరుడై యుండెను.

కొలది పరివారముతో వా డొకనాడు క్రీడార్థము నదీతీరమునకు బయలు దేరి పోవగా ప్రచండవాతము చెలరేగెను. చీకటి క్రమ్మెను. నన్ను నదిలోనికి గొనిపోయి స్నానము చేయించి, ఒడ్డునకు జేర్పుడు. అని వాడు సేవకుల నాజ్ఞాపించెను. వానిని నీటిలోనికి గొనిపోయి వాని నంత మొందింపదలచి,, "లోకకంటకా, జలములో మునిగిపొమ్ము" అని నీటిలో ద్రోసివేసిరి.

కుమారుడు వెంటలేకుండ వారు వచ్చుట గమనించి రాజకుమారు డేడి అని ప్రభు వడుగగా "దేవా, మాకు తెలియదు. కుమారుడు కనబడలేదు. పెనుగాలికి ముందుగా యింటికె వచ్చియుండును" అని చెప్పిరి. రాజు వెంటనే ప్రాసాదద్వారములు తెరపించి నదీతీరమునకు జని కుమారునికై వెదకించెను. కాని వానిజాడ కనబడలేదు.

అక్కడ రాజకుమారుడు ప్రవాహవేగమున కొట్టుకొనిపోవుచు దొరకిన చెట్టుబోదె మీదికెక్కి కూరుచుండి, మరణభీతిచే రోదనము చేయుచు పోవుచుండెను.

వారాణసిలో ధనికు డొకడు మరణించి తాను నదీతటమున పూర్వము పాతిపెట్టిన నలువదికోట్ల నాణెముల మీది ఆశచేత సర్పమై పుట్టి ఆప్రదేశమున నివసించుచుండెను. ఇంకొక ధనికుడు ముప్పది కోట్లు ఆప్రాంతముననే నిక్షిప్తము చేసి, మూషికమై అచ్చటనే నివ సించుచుండెను. నదీజలము పాము పుట్టలోనికి ఎలుక కలుగులోనికి ప్రవహింపగా, అవి ప్రవాహమున కొట్టుకొని పోవుచు రాజకుమారు డెక్కియున్న చెట్టుబోదెకిటునటు నెగప్రాకి పట్టుకొని యుండెను. నదీతీర మందలి శాల్మలీ వృక్షముపై నున్న శుకశాబకము నీటి తావున

చెట్లు పడిపోవుటచే దానిపై నుండి యెగిరి, వానతాకున రాజకుమారుని వృక్షస్కంధముపై వ్రాలెను. ఈ జంతువులతో వాడు నీటిలో బోవుచుండెను.

బోధిసత్త్వుడు ఆకాలమున వాయువ్యదేశమున బ్రాహ్మణ కుటుంబమున బుట్టి, వయసు వచ్చిన పిమ్మట సంసారము నొల్లక, మునివృత్తి నవలంబించి నదీతీరమున పర్ణశాలలో నివసించుచుండెను. ఆతడు పచారు చేయుచుండగా రాజకుమారుని రోదనము వినెను: తోడనే ఆయన నదీజలములో దిగి భయము వలదు అని కేకవేసి నాగబలుడగుటచే చెట్టుబోదెను తీరమునకు నెట్టి, నేలపై నిలిపి సర్ప మూషిక శుక శాబకములను పర్ణశాలలోనికి గొనిపోయి దుర్బలములై యున్నవానికి చలిమంట వేసి, పిమ్మట రాజకుమారుని అగ్నివద్ద గూరుచుండబెట్టెను. వివిధఫలములను దెచ్చి ముందు జంతువులకు, అనంతరము రాజకుమారునకు పెట్టెను. "ఈ మూర్ఖ తాపసుడు రాజజన్మమును పరిగణింపక బుద్ధిలేని జంతువులను ప్రధానముగా జూచుచున్నాడు" అని వాడు మాత్సర్యము వహించెను.

కొంతతడవునకు సత్తువ వచ్చుటచే సర్ప మాయనవద్ద సెలవు తీసికొనుచు "నాయనా, నీవు నాకెంతో మేలు చేసినావు. వలయుచో నా ధనరాశి నీదేయగును. నా నెలవునకు నీవు వచ్చి సర్పమా అని పిలుతువేని నీ కోరిక నెరవేరును. నలువదికోట్ల ధనము ఒకచో దాచినాను" అని చెప్పెను. మూషికము కూడ తన ధనమువిషయమై అటులే చెప్పెను. శుకశాబకము మాత్రము "నాయనా, రజతసువర్ణములు నాకడ లేవు. కాని యెన్నడైన నీకు మంచిబియ్యము వలయునేని నా నెలవునకు వచ్చి శుకమా, అని పిలువుము. నాబంధుజనముతో బండ్లకొలది తండులములు నీకు సమర్పించెదను" అని పలికెను. కృతఘ్నుడగుటచే రాజకుమారుడు పైకేమియు ననక 'తాపసి నాకు గనబడినచో అంత మొందింతును' అని తనలో ననుకొని, ప్రకటముగా "తాపసోత్తమా, నా రాజ్యాభిషేక సమయమున నీవు వచ్చితివేని నాలుగుకోరికలు నెరవేర్తును" అని పలికి సెలవు తీసికొనెను.

తరువాత కొలదికాలమునకు వాడు రాజ్యాభిషిక్తుడయ్యెను.

బోధిసత్త్వుడు వారి సత్యాసత్యములు పరీక్షింప గోరి, మొదట

సర్పబిలము కడకు బోయి సర్పమా అని పిలిచెను. తోడనే సర్ప మీవలకు వచ్చి ఆయన నర్చించి 'తండ్రీ, ఇచ్చట నున్న నలువదికోట్ల ధనమును దీసికొనుము' అని చెప్పెను. అనంతర మాయన మూషిక బిలము వద్దకు జని మూషికమా అని పిలిచెను. అదియు సర్పమువలె ప్రవర్తించెను. పిమ్మట ఆయన శుక ముండు చోటికి బోయి, శుకమా అని కేకవేసెను. చిలుక చెట్టుదిగివచ్చి నాయనా, హిమాలయ ప్రదేశమునకు బోయి నాబంధువులతో గూడి తండులములు తెమ్మందువా? అనెను. "అవసరము వచ్చినప్పుడు మరవక అడిగెదను" అని చెప్పి, ఆయన రాజకుమారుని పరీక్షించుటకై వెడలెను.

ఆనాడు బోధిసత్త్వుడు రాజోద్యానమున విడిసి, మరునాడు మేలి వస్త్రములు దాల్చి భిక్షార్థము నగరములోనికి బోయెను. ఆసమయమున కృతఘ్ను డగు రాజు నగరములో భద్రగజముపై జనుచు బోధిసత్త్వుని దూరమునుండి చూచి "ఇతడు నాకు చేసిన యుపకారము జనులకు తెలియక ముందే శిరస్సు ఖండింపవలెను" అనుకొని, సమీప పరిచారకులకు సైగచేసి "ఆసన్యాసి దుర్మార్గుడు. నన్ను యాచింపవచ్చుచున్నాడు. వానిని పట్టి కట్టి, వీధివీధి మూలలను కొట్టి, నగరము వెలుపల వధ్యస్థానమున శిరస్సు ఖండించి శూలారోపము చేయవలెను" అని యానతిచ్చెను.

రాజాజ్ఞ చొప్పున సేవకులు మహాసత్త్వుని బంధించి, వధ్యస్థానమునకు దీసికొనిపోవుచు మార్గములో అన్ని వీధిమూలల ప్రహరించుచుండిరి. వారితాడనము లెంత గాఢమయినను మహాసత్త్వుడు అమ్మా, నాయనా, అని ఆక్రోశింపక, ఈగాథమాత్రము పలికినాడు:

వెలువరించుకంటె జలమున కొందర,
నుత్తమంబు దుంగ నుద్ధరింప-
యెంత యనుభవజ్ఞు లీసూక్తి పలికిరి,
ఎవరో బుద్ధిమంతు లెంతయేని!

వారు తన్ను ప్రహరించిన తావు లన్నిటను బోధిసత్త్వు డీ గాథయే పలుకుచుండుటచే కొందరు బుద్ధిమంతు లాయనను సమీపించి, "ఆర్యా, తాము మారాజునకు చేసిన యుపకార మేమి?" అని యడిగిరి. ఆయన జరిగిన దంతయు జెప్పి "నాకీవ్యథ వానిని ప్రవాహాము

నుండి రక్షించుటవలన కలిగినది. పెద్దల వివేక వాక్యములకు లక్ష్యము నైతినని గ్రహించుటచే మీరు వినుటకై యీ గాథ పాడుచుంటిని" అని చెప్పెను.

ఈవృత్తాంత మంతయు విన్న చాతుర్వర్ణ్యము వారు కోపించి "తన ప్రాణ రక్షణము చేసిన యీ సత్పురుషుని మేలు గణింపక కృతఘ్నుడైన మన రాజువలన లోకమున కేమి శ్రేయము కలుగును; లోకోపద్రవ కారకుడైన యితనిని బట్టుకొనుడు" అని యేకగ్రీవముగా నాక్రోశించిరి. ఏనుగుపై గూరుచున్న రాజును చుట్టు ముట్టి, అన్ని వైపులనుండి బాణశూలశిలా కాష్ఠాదులు విసరి సంహరించి, బోధిసత్త్వుని గొనిపోయి పట్టము కట్టిరి.

ఆయన ధర్మమార్గమున పరిపాలన చేయుచు సర్ప, మూషిక శుకములను పరీక్షింప దలచి ఒకనాడు పరివారసమేతముగా ఆస్థలమునకు జని సర్పమా అని పిలువగానే సర్పము బిలమునుండి వెడలి వచ్చి సాదరముగా "దేవా, ఇదిగో ధన రాశి. స్వీకరించి అనుగ్రహింపుడు" అనెను.

రాజు నలువది కోట్లను పరివారమున కప్పగించి, మూషిక నివాసమున కరిగి మూషికమా యనెను. తోడనే మూషికము వెలుపలికి వచ్చి సగౌరవముగా ముప్పదికోట్ల ధనరాశిని సమర్పించెను. దానిని పరివారమున కప్పగించి రాజు శుక నివాసమున కరిగి, శుకమా యని పిలిచెను. వెంటనే శుకము వచ్చి, సమాదరమున "దేవరకు తండులములు సమకూర్తునా?" అని పలికెను.

"అవసరము వచ్చువరకును నీకు శ్రమ కలిగింపను. పోవుదము రమ్ము" అని డెబ్బదికోట్ల సువర్ణరాశితోడను, సర్ప మూషిక శుకములతోడను రాజు నిజనగరమునకు మరలిపోయి, ధనరాశిని ధనాగారమున బెట్టించి, ప్రాసాదము మీదికి బోయెను. సర్పనివాసార్థము బంగారు గొట్టమును, మూషిక నివాసమునకు స్ఫటిక పేటికయు, శుకమునకు బంగరు పంజరమును చేయించెను. రాజాజ్ఞానుసారముగా మూడు జంతువులకును బంగరు పళ్ళెరములో ఉచితాహారము పెట్టుచుండిరి.

యావజ్జీవము దానాది పుణ్య కార్యములు చేయుచు రాజు లక్కీవ

బంధువులతో సుహృద్భావమున మెలగుచుండెను. ఏకమత్యమున కాలము గడపుచు అంతమున నందరును యథా కర్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశముచేసి కథలు సరిపోల్చి - జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి దుష్టరాజు ఇప్పటి దేవదత్తుడు; సర్పము నేటి సారిప్రుడు; ఎలుక మౌద్గల్యాయనుడు; చిలుక ఆనందుడు; ప్రాప్తరాజ్య ధర్మరాజు నేనే.

74 రుక్ఖధమ్మ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచుండెను. ఆసమయమున నీటికొరకు జ్ఞాతులకు (శాక్య కోలియులకు) జగడము జరిగెను. వారికి వినాశము సమీపించిన దని భగవాన్ తెలిసి కొని ఆకాశమార్గమున జని, రోహిణీనదిపై కూరుచుండి, శరీరమునుండి నీలకాంతులం ప్రసారింపజేసి, ఆకాశమార్గమున దిగి వచ్చెను. నదీతీరమున గూరుచుండి వారి జగ డమునుగూర్చి గాథ పలికెను. ఇది దాని సంగ్రహము. సవిస్తరముగా కుణాల జాతక మున (536) కానవచ్చును.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున శాస్త తన జ్ఞాతులను సంబోధించి "మహారాజు లారా, మీరు బంధువులు చుట్టములు పరస్పరము కలసిమెలసి ప్రసన్న ముగా నుండవలెను. జ్ఞాతులైకమత్యముతో నున్నచో శత్రువుల కవకాశముండదు. మానవులమాట అటుండనిండు. స్థావరములైన వృక్షములుకూడ కలిసియుండక తప్పదు. పూర్వకాలమున హిమవంత మున సాలవనముమీదుగా మహావాతము చెలరేగెను. కాని సాలవన ములో వృక్షములు, మొక్కలు, తీగెలు కలిసియుండుటచే ఒక్కచెట్టు కూడ పడిపోలేదు. పైగాలి పైనపోయినది. కాని మైదానమున మహావృక్ష మొకటి గాలికి సమూలముగా పెల్లగిలి నేల కొరిగెను.

ఈప్రకారముగా మీరుకూడ కలిసిమెలిసి శాంతముగా నుండవలయునో అని వారు ప్రార్థించినపిదప పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా ప్రథమ వైశ్రవణుడు మరణించెను. శక్రుడు రెండవ వైశ్రవణుని ప్రతిష్ఠించినాడు. పరివర్తన మైన పిమ్మట నూతనవైశ్రవణుడు మీమీ యిష్టస్థానమున నివసింపవచ్చునని వృక్షదేవల కనుజ్ఞ యిచ్చెను.

ఆకాలమున బోధిసత్త్వుడు సాలవనమున వృక్షదేవతగా నుండెను. "మీరు విమానముల నేర్పరచుకొన్నప్పుడు వెలుపల ఒంటిగా నున్న చెట్లను విడిచి, ఈసాల వనమున నా నివాసస్థానము చుట్టును చేరుడు" అని జ్ఞాతిజనమున కుపదేశించెను. బుద్ధికలవారు ఆయన నివాసము చుట్టును స్థావరము నేర్పరచుకొనిరి. బుద్ధిలేనివారు "మే మడవిలో ఏల యుండవలెను? మానవ నివాసములకు సమీపముగా గ్రామముల, పట్టణముల నగరముల వెలుపలమార్గములలో నుందుము. అట్టిచోట్ల నిలుచు వన దేవతలకు పూజలు, బహుమూల్యములగు బలులు లభించును" అని మానవ నివాసముల యంగణములలోని వృక్షముల నాశ్రయించెను.

ఒకనాడు ఝంఝూవాతము చెలరేగగా లోతుగా వ్రేళ్ళు ప్రాతుకొన్న మహావృక్షములు కూడ పెల్లగిలి పడిపోయినవి. కొమ్మలు విరిగినవి, మండలు రాలినవి, ఎన్నో చెట్లు సమూలముగా నేలపై నొరగినవి. ఝంఝూవాతము సాలవనమున ప్రవేశించినపుడు ఏమియు నష్టము కలుగలేదు. అచ్చట చెట్లు దట్టముగా పెనవేసికొని యున్నవి. భగ్నవిమానము లగు వృక్షదేవతలు తమతమ బిడ్డలను చేతులలో వేసికొని హిమవంతమునకు బోయి పాలకవనదేవతలతో జెప్పుకొన్నవి. ఈవిషయము వారివలన బోధిసత్త్వునకు దెలిసెను.

"మంచిమాటలు వినకపోవుటచే మీ రీస్థితికి వచ్చినారు" అని బోధిసత్త్వుడు ధర్మము నిర్దేశించుచు ఈగాథ పలికినాడు:

కలిసి యుండుటే మేలు జ్ఞాతులకు గూడి
చేరియే యుండు వడవిలో చెట్లుకూడ

మింటిగా నున్నతరువు వాయువులు వీచి
వెల్లగింపవె కూకటి వ్రేళ్ళతోడ!

బోధిసత్త్వు డిట్లుచెప్పి, జీవితాంతమున యథా కర్మం గతో.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి, రెండుకథలు జతపర్చి, జాతకసారాంశము తెలుపరించెను. ఆసమయమున దేవతలు నేటిబుద్ధపరిషత్తు; పండితదేవత నేనే.

75 మచ్ఛ జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహరించుచు తాను కురిపిన వర్షమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకప్పుడు కోసల దేశమున వర్షము పడలేదు. పొలములు మాడి పోయినవి. అక్కడక్కడ నున్న తటాకము లెండిపోయినవి. జేతవన ద్వారమువద్ద పుష్కరిణిలో నీరు తగ్గిపోయెను. కాకులు గ్రద్దలు మొదలగుపక్షులు లోతుబురదలోనికి జని చేపలను తాబేళ్ళను బాణాగ్రము వంటి తమ తీక్ష్ణచంచువులతో పొడిచి చంపి కొనిపోయి అరచుచు భక్షించుచుండెను. చేపలకు తాబేళ్ళకు గలుగుచున్నకష్టమును జూచి, మహాకరుణాళువైన బుద్ధునిహృదయము ద్రవీభూత మయ్యెను. ఆయన తనలో "నేడు నేను వర్షము కురుపక తప్పదు" అనుకొని, తెల్లవారగనే కాల్యకృత్యములు నిర్వర్తించి, మహాభిక్షుసంఘమును వెంటగొని బుద్ధలీలాప్రకారము శ్రావస్తిలో భిక్షాటనార్థము ప్రవేశించెను. ఆహారముతో మరలి వచ్చుచు శ్రావస్తినుండి విహారమునకు జనునప్పుడు జేతవన పుష్కరిణీ సోపానముమీద నిలిచి ఆనంద స్థవిరుని బిలిచి, "ఆనందా, స్నానము చేయుటకు వస్త్రములు తెమ్ము. జేతవనపుష్కరిణిలో స్నానము చేయుదును" అని చెప్పెను.

"భ_న్తే, పుష్కరిణిలో జలము పూర్తిగా ఇగిరిపోలేదా? కేవలము బురదమాత్రము మిగులలేదా?"

"ఆనందా, బుద్ధబలము గొప్పది. నీవు పోయి స్నానార్థము వస్త్రములు తెమ్ము."

స్థవిరుడు వస్త్రములు తెచ్చి యిచ్చెను. శాస్త వస్త్రపుఅంచు మెడకు చుట్టుకొని రెండవకొన ఒడలిచుట్టు చుట్టుకొని జేతవనపుష్కరిణిలో స్నానేచ్ఛతో సోపానముపై నిలుచుండెను.

అప్పుడు శక్రుని పాండుర శిలా పీఠము వేడియెక్కెను. ఏమయి యుండునని ఆయన ఆలోచించి కారణము గ్రహించి పర్జన్య దేవపుత్రుని పిలువనంపి "నాయనా, శాస్త జేతవనపుష్కరిణిలో స్నానము చేయుకోరికతో ప్రథమసోపానముమీాద నిలిచియున్నాడు. నీవు శీఘ్రముగా వర్షము కురిపి కోసలదేశ మంతయు జలమయము చేయుము" అని ఆదేశించెను. పర్జన్యకుమారుడు సరే అని, ఒక మేఘమును మెడపై నుంచుకొని, ఒక మేఘమును ఒంటికి తొడుగుకొని మేఘగీతము పాడుచు తూర్పుదిక్కున దుమికి, మేఘఖండము నెత్తి దానిని వేయిరెట్లు వ్యాపింపజేసి, మెరవులు మెరయుచుండ, క్రిందికి మూతి త్రిప్పి యుంచిన ఘటమువలె వర్షము పడుచుండ, కోసలరాష్ట్ర మంతయు సముద్రమువలె నగపడునట్లు, సలిలముతో నింపెను. దేవపుత్రుడు అఖండముగా వర్షము కురియించుచు త్వరలోనే జేతవన పుష్కరిణి నింపెను, ఉదకము పైమెట్టువరకు లేచెను.

శాస్త పుష్కరిణిలో స్నానము చేసి రక్తవర్ణ వస్త్రము ధరించి కాయబంధనము ధరించి మహాచీవరమును బుజముపై నుంచుకొని భిక్షుసంఘముతో గంధకుటీ ప్రాంగణమునకు బోయెను. శ్రేష్ఠబుద్ధాసనముపై గూరుచుండి భిక్షువులు సమ్మానములు చేసినపిమ్మట లేచి, మణిమయసోపానముల పలకపై నిలిచి భిక్షుసంఘమున కుపదేశ మిచ్చి ఉత్సాహము కూర్చి సువాసిత గంధకుటిలో ప్రవేశించెను. అచ్చట శాస్త దక్షిణపార్శ్వమున సింహశయ్యపై శయనించెను. సాయంకాలము ధర్మసభలో సమావిష్టులైన భిక్షువులు "ఆయుష్మంతులారా, దశబలధారి క్షాంతి, మైత్రి, దయారూపసంపత్తి చూడుడు. శాస్త అనేక క్షేత్రములు వాడిపోయినపిదప నానాజలాశయములు శుష్కిం

-చిన పిదప, మత్స్య కచ్ఛపములు మిక్కిలి బాధనొందిన పిదప భగవాన్ దయార్ద్రచిత్తు డయి జనసమూహమును బాధా విము క్తులను చేయుకోరికతో స్నానవస్త్రములు చేకొని, జేతవనపుష్క-రిణిలో పై మెట్టుమీద నిలిచి, త్వరలోనే కోసలదేశ మంతయు మహా సముద్రమువలె నగునట్లు వర్షము కురిపించి, జనసమూహము శారీరక మానసిక శ్రమలనుండి విముక్త మగునట్లు కావించి, విహారములో ప్రవేశించినాడు" అని ప్రశంసించుచున్న సమయమున భగవాన్ గంధ కుటి వెలువడి, ధర్మసభలోని కరుదెంచి "భిక్షువులారా, ఇప్పు డేమి సంభాషించుచున్నారు?" అని యడిగెను.

ఈవిషయము అని వారు చెప్పిన పిదప శాస్త "భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ తథాగతుడు పశువుకడుపున బుట్టి మత్స్యరాజుగా నున్నప్పుడు కూడ వర్షము కురిపించెను" అని పూర్వ జన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము కోసలరాజ్యములో శ్రావస్తి నగరమున జేతవనములో పుష్క-రిణీస్థానమున వల్లీగహన పరివృత మైన కందరముండెను. బోధి సత్త్వు డారోజులలో చేపకడుపున బుట్టి, మత్స్యగణ పరివృతుడై అందు నివసించుచుండెను. ఇప్పటి వలెనే అప్పుడును రాష్ట్రమున వర్షము కురియలేదు. సస్యములు మాడిపోయినవి. గుంటలలోను, చెరువులలోను, నీర మెండిపోయెను. చేపలు, తాబేళ్ళు బురదలో ప్రవేశించినవి. ఈ కందరములో చేపలు బురదలో ప్రవేశించిన పిమ్మట కాకులు మొదలగునవి వానిని ముక్కులతో బొడిచి, వెలు పలికి లాగి, మ్రింగుచుండెను. జ్ఞాతి సంఘమునకు కలిగిన యాపద చూచి బోధిసత్త్వుడు "వీనిని ఆపదనుండి తప్పించుటకు నేను తప్ప అన్యులు లేరు. సత్యకార్యము చేసి, వర్షము కురిపించి, జ్ఞాతులను మరణబాధనుండి తప్పింతును" అని, నల్లని బురదతో భేదించుకొని, అంజనము పూసిన ఘనసార పేటిక వలె పైకి వచ్చెను. ధౌతలోహిత మణి సదృశమైన నేత్రములు తెరచి, ఆకాశము నవలోకించి, పర్జన్య ప్రభువు నుద్దేశించి, "పర్జన్యా, జ్ఞాతులవిషయమై విచారించుచున్నాను,

శీల వంతుడను కదా? నీ వేల వర్షించవు? మత్స్యాదులను తండులమాత్ర మైన నేను భుజింపలేదు. ఏ ప్రాణి జీవితమును హరింపలేదు. ఈ సత్యము గమనించి, నీవు వర్షించి, మా జ్ఞాతి సంఘమునకు కష్టము తొలగింపుము" అని పిలిచి, పరిచారకు నాజ్ఞాపించు విధముగా ఈ గాథ పలికినాడు :—

గర్జింపు పర్జన్య, గర్జింపు మయ్యా,
కాకుల నిధిని చీకాకు కావింపు.
కాకుల ముంచెత్తు శోకపూరమున
నాకు గావింపుము శోకవిముక్తి.

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు పర్జన్యున కాజ్ఞ యిచ్చి, సకల కోసలరాజ్యమున ఘనవర్షము కురియునట్లు చేసి, మహాజనమునకు మరణదుఃఖము తొలగించి, జీవితాంతమున యథా కమ్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి మత్స్యమండలి ఇప్పటి బుద్ధపరిషత్తు; పర్జన్యదేవత ఇప్పటి ఆనంద స్థవిరుడు; మత్స్యరాజు నేనే.

78 అసంకియ జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహారము చేయుచు శ్రావస్తి నగరవాసి యగు ఉపాసకుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆయుపాసకుడు స్రోతోపన్న ఆర్యశ్రావకుడు. ఒకపర్యాయ మతడు ఎద్దుబండ్ల బిడారువెంట యాత్ర చేసెను. అరణ్యమున బండ్లయెడ్లను విడిచి, గుడారము వేసినపిదప అతడు కారవానుకు కొంచెము దూర ములో చెట్టునీడలో విచరింపసాగెను. తమపీలు చూచుకొని చోరులు 500 మంది బిడారు దోచుకొనుటకై ధనస్సులు, ముద్గరములు మొద

లగువస్త్రములతో ఆప్రదేశము చుట్టుముట్టిరి. ఉపాసకుడు తిరుగుచుండెను. చోరులు చూచి "ఇతడు బిడారు కాపలాకాయువాడు అయి యుండవలెను, నిద్ర పోయిన తర్వాత దోచుకొందము" అని తలంచి, ముట్టడించుట కవకాశము దొరకక పోవుటచే అచ్చటచ్చట నిలిచిరి. ఆయుపాసకుడు ప్రథమ ద్వితీయ తృతీయ యామములలో అట్లే తిరుగుచుండెను. తెల్లవారినపిదప చోరులు చేతులలోని ఆయుధములను జారవిడిచి పలాయనము చేసిరి. ఉపాసకుడు తనపని ముగించుకొని శ్రావస్తికి మరలివచ్చి శాస్తకు ప్రణామము చేసి "భస్తే, తనను రక్షించుకొనువాడు అన్యులకు గూడ రక్షకుడు కాగలడా?" అనెను.

"ఉపాసకా, అగును. ఆత్మరక్షకుడు అన్యరక్షకుడగును. అన్యరక్షకుడాత్మరక్షకుడగును".

"భన్తే, తమరు సెల విచ్చినది యదార్థము. నేను ఒకానొక యాత్రికులసంఘము వెంట మార్గమున పోవుచు, వృక్షముక్రింద తిరుగుచు ఆత్మరక్షణేచ్ఛతో కారవానును సంరక్షించితిని",

ఉపాసకా, పూర్వకాలమున గూడ నీ విట్లే చేసితివి; నిన్నేకాక బుద్ధిమంతులను గూడ రక్షించితివి" అని, ఉపాసకుడు ప్రార్థించినపిదప పూర్వజన్మకథ చెప్పెను:

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణ కుటుంబమున బుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి కామముల వలని నష్టములను గ్రహించి, ప్రవ్రజించి, హిమవంతమున నివసించుచుండెను. ఒకసారి ఉప్పు చింతపండుకొరకు బోయి యాతడు సంచారము చేయుచుండగా ఒకానొక సార్థవాహుడు తగిలెను. అతనితో గలసి ప్రయాణము చేయుచు అడవిలో బిడారు ఆగినపుడు దానికి సమీపమున చెట్టుక్రింద ధ్యానము చేయుచు బోధిసత్త్వుడు పచారు చేయుచుండెను.

రాత్రి భోజనానంతరము 500 చోరులు బిడారుచుట్టు మూగి, దోచుకొన తలచి, ఆతాపసుని జూచి "ఆయన మనను జూచినచో బిడారును లేపును" అనుకొనిరి. తాపసుడు రాత్రియంతయు పచారు

చేయుచునే యుండెను. వారి కవకాశము లభింపలేదు. వారు తెచ్చిన కఱ్ఱలు, రాలు అచ్చటనే పడవేసి బిడారులోని వారిని కేకవేసి "సార్థవాహులారా, చెట్టు మొదట తాపసుడు పచారు చేయుచుండని పక్షమున సరకులు దోచుకొని పోయెడివారమే. రేపు తాపసునకు భూరి సత్కారము చేయుడు" అని పలికి వెడలిపోయిరి. తెల్లవారిన పిమ్మట బిడారులోనివారు కఱ్ఱలు, రాలు చూచి భయపడి, బోధిసత్త్వుని సన్నిధికి బోయి నమస్కరించి, "భదంతా, తమరు చోరులను చూచితిరా?" అని యడిగిరి. "బాబులారా, చూచినాను." "భదంతా, చోరులను జూచినప్పుడు మీకు భయముగాని వణకుగాని పుట్టలేదా?" "బాబులారా, చోరులను జూచిన ధనవంతులకు భయము కలుగును. నేను నిర్ధనుడను. ఏల భయపడవలెను. గ్రామమునగాని అరణ్యములో గాని నాకుభయములేదు, వణకు లేదు." అని బోధిసత్త్వుడు వారికి ధర్మముపదేశించుచు ఈగాథ పలికినాడు:

శంక వీడి యుంటి జనపదమ్మున నైన,
అడవియందు భయము నందనైతి
మైత్రి కలిగి, కరుణ మానక ఋజుమార్గ
మెదప కెల్లయెడల నడచువాడ.

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు ధర్మము నిర్దేశింపగా వారు సంతుష్టచిత్తులై ఆయనను పూజించిరి. ఆయన యావజ్జీవము నాలుగు గుణములను వృద్ధి చేసికొని, తుదకు బ్రహ్మలోకమున జన్మించెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి రెండు కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. నాటి కారవానులు నేటి బుద్ధపరిషత్తు; తపస్వి నేనే.

77 మహాసుపిన జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, షోడశ మహాస్వప్నములను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకప్పుడు కోసల మహారాజు నిద్రించుచుండ తెల్లవారుజామున పదునారు మహాస్వప్నములు చూచెను. అందువలన బెదరి భయపడి ఈకలలు కనుటవలన నే నేమి అనుభవింప వలసియున్నదో అనుకొని, మరణభీతిచే శయ్యపై గూరుచుండి రాత్రి గడపెను. తెల్లవారినపిదప బ్రాహ్మణపురోహితు డాయనకడకు వచ్చి "మహారాజా, సుఖనిద్ర పట్టెనా?" అని అడిగిరి.

"ఆచార్యులారా, నాకు సుఖ మెక్కడిది? తుదియామమున పదునారు కలలు కంటిని. అప్పటినుండి భయము పట్టుకొన్నది. ఆచార్యులారా, ఏమయిన నాకు బోధింపుడు" అని మహారా జడిగెను. స్వప్న విషయములు విని మీకు విశదీకరింతు మని వారు కోరగా మహారాజు తెలిపి, కలలు కనుటవలన నే నేమి అనుభవింపవలసి యుండును?" అని యడిగెను.

బ్రాహ్మణులు చేతులు నులుముకొనిరి?

"మీరు చేతు లేల నులుముకొన్నారు?"

"మహారాజా, అవి దుస్స్వప్నములు."

అయినచో ఏమి ఫల మనుభవింపవలెను?"

"రాజ్య నాశము, ప్రాణనాశము, భోగ్యసంపన్నాశము–వీనిలో ఏదో యొకటి సంభవించును."

"ఆస్వప్నములకు నివారణ మున్నదా? లేదా?."

"కఠినములు, నిరుపాయములు అయినను మేము వీనికి ప్రతిక్రియ చేయుదుము; చేయ లేనిచో మావిద్యలవలన ప్రయోజన మేమి?"

"ఎట్లు చేయుదురు?"

"మహారాజా, నాలుగు పదార్థములతో యజ్ఞము చేయుదుము".

"మంచిది. అయినచో ఆచార్యులారా, నాప్రాణములు మీచేతు

లలో నున్నవి. నా కుపద్రవము లేకుండ త్వరలోనే యత్నింపుడు."

తమకు విశేషధనము, ఖాద్యములు లభించునని బ్రాహ్మణులు ప్రసన్నచిత్తులై "మహారాజా, చింతింపకుడు" అని ఓదార్చి, రాజ భవనమునుండి వెలువడిరి. నగరము వెలుపల యజ్ఞకుండము నిర్మింప జేసి వారు అనేకపశువులను యూపస్తంభములకు కట్టివేయించి, పక్షులను తెప్పించి, ఇది అది కావలెను అని మాటిమాటికిని రాకపోకలు చేయుచుండిరి. మల్లికాదేవి ఆసంగతి తెలిసికొని రాజుకడకు బోయి "మహారాజా, బ్రాహ్మణు లెందులకు రాకపోకలు చేయుచున్నారు?" అని యడిగెను.

"నీ వేమో సుఖముగా నున్నావు. మాచెవులవద్ద విషసర్పము తారటలాడుచున్నది."

"మహారాజా, ఏ మిది?"

"నేను దుస్స్వప్నములు చూచినాను. బ్రాహ్మణులు మూడునష్టములలో ఏదోయొకటి సంభవించు నని చెప్పిరి. నివారణార్థము యజ్ఞము చేయుచున్నా మని మాటిమాటికిని రాకపోకలు చేయుచున్నారు."

మహారాజా, దేవతలతో కూడ సమస్తలోకమున అగ్రబ్రాహ్మణునే స్వప్నప్రతీకార మడిగినారా?"

"భద్రే, అగ్రబ్రాహ్మణు డెవరు?"

"దేవతలతో సహా సమస్తలోకమున పురుషోత్తముడు, సర్వజ్ఞుడు, విశుద్ధుడు, క్లేశ (వికార) రహితుడు, అగు మహాబ్రాహ్మణుని మీ రెరుగరా? మహారాజా, పొండు ఆభగవానునికి స్వప్నరహస్యము తెలియును; ఆయన నడుగుడు."

"దేవీ, మంచిది" అని రాజు విహారమునకు జని, శాస్తకు ప్రణామము చేసి కూరుచుండెను.

మధురవాక్కుతో శాస్త "ఏమి మహారాజా, నేడు తెల్లవారగనే వచ్చినారేమి?" అనెను.

"భన్తే, నేను నేటి తెల్లవారుజామున పదునారు గొప్పకలలు కని భీతచిత్తుడనై బ్రాహ్మణుల నడుగగా, వారు ఇవి అశుభస్వప్నము లనియు, వీనికి ప్రతీకారముగా నాలుగువస్తువులతో యజ్ఞము చేయుదు మనియు యజ్ఞములకు సిద్ధ మయినారు. పశువులు ప్రాణభీతితో

మున్నవి, తాము సర్వజ్ఞశ్రేష్ఠులు; తమ కగోచర మగువిషయము భూత భవిష్యద్వర్తమానకాలములలో లేదు. భగవన్, ఈస్వప్నములకు ఫలము నాకు తెలుపుడు.''

''మహారాజా, నన్ను విడిచి, దేవతలతో గూడ సమస్తలోకమున ఈస్వప్నముల మర్మము కాని, ఫలముకాని చెప్పగలవాడు లేడు. నేను నీకు వివరింతును; కాని ముందుగా నీవు చూచినవి చూచినట్లే వర్ణింపుము''.

రాజు పదునారుస్వప్నములను వర్ణించెను. బోధిసత్త్వుడు వానిఫలితములు చెప్పి ''మహారాజా, నీవే కాదు, పూర్వము రాజులుకూడ ఈస్వప్నములు చూచిరి'' అని, రాజు వేడినపిదప పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు ఉదీచ్యబ్రాహ్మణ కుటుంబమున బుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి, ప్రవ్రజించి అభిజ్ఞను సమాపత్తులను పొంది, హిమవంతమున ధ్యానకేళిలో నుండెను. ఆసమయమున వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు ఇదేవిధముగా కలలు కాంచి బ్రాహ్మణులను ప్రశ్నించెను. ఇప్పటివలెనే బ్రాహ్మణులు యజ్ఞ మారంభించిరి. అందు పురోహితుని శిష్యుడు విద్యావంతుడు గురువుతో ''ఆచార్యా, మీరు నాకు మూడు వేదము లధ్యాపన చేసినారు. ఒకదానిని సంహరించుటవలన ఇంకొకదానికి స్వస్తి కానేరదని అందులో లేదా?'' అనెను. ''నాయనలారా, ఈ యుపాయముచే మనకు బహుధనము లభించుచున్నది. చూడగా నీవు రాజభవనమును రక్షింప నెంచుచున్నావు'' అని ఆచార్యుడు పలికెను. ''కావున ఆచార్యా, మీచిత్తము వచ్చినపని చేయుడు. నేను మీకడ నేమి చేయుదును!'' అని మాణవకుడు ఆలోచనాపరుడై రాజోద్యానమునకు బోయెను.

బోధిసత్త్వ డంతయును గ్రహించి ''నేడు నేను మానవపథమునకు జన్నచో మహాజనమునకు బంధమోక్ష మగును'' అని ఆకాశమార్గమున ఉద్యానములో నవతరించి మంగళశిలాతలమున సువర్ణప్రతిమ

వలె నుపవేశించెను. మాణవకుడు ఆయనను సమీపించి నమస్కరించి, ప్రక్కన గూరుచుండి ప్రీతితో మాటాడెను. బోధిసత్త్వుడు వానితో మధుర సంభాషణచేసి, "మాణవకా, రాజు ధర్మపరిపాలన చేయుచున్నాడా?" అనెను.

"భన్తే, రాజు ధార్మికుడే. కాని బ్రాహ్మణు లాయన నొక పక్షమునకు జేర్చినారు. రాజు పదునారు స్వప్నములుగాంచి బ్రాహ్మణులకు దెలిపినాడు. వారు యజ్ఞ మారంభించినారు. భన్తే, మీరు రాజుకీస్వప్నముల నిజస్వభావము దెలిపి మహాజనమునకు భయవిమోచనము చేయదగును" అని విన్నవించెను. "నేను రాజు నెరుగను, నన్ను రా జెరుగడు. అయినను, ఆయన యిచ్చటికి వచ్చి న న్నడిగిన పక్షమున చెప్పుదును." "భన్తే, నేను రాజును తీసికొనివత్తును. మీరు నాకొరకై ముహూర్తమాత్రము వేచియుండుడు" అని ఆయన సమ్మతిపొంది మాణవకుడు రాజు సన్నిధికి బోయి "మహారాజా, ఆకాశగామి యగు తాపసుడు ఉద్యానమున అవతరించినాడు. మీస్వప్నములను విశదీకరింతు నన్నాడు. దేవరవారు ప్రశ్నింతురా?" అనెను.

రాజు సపరివారముగా తోడనే తోటలోనికి బోయి తాపసునకు నమస్కరించి, పార్శ్వమున గూరుచుండి, "భన్తే, నేను కాంచిన స్వప్నముల నిష్పత్తిని తెలుపుదురా?" అనెను. "ఆ, మహారాజా, మీస్వప్నము లెవ్వియో తొలుత తెలుపుదురా?" "చిత్తము, భదంతా," అని రాజు ఇట్లు చెప్పెను:

ఎడ్లు, గోవులు, లేగలు, వృక్షములును,
అశ్వమును, కంచమును, కుంభ, మాడునక్క,
సరసు, వండనిబియ్యము, చందనంబు,
మునిగిపోయెడి సొరకాయ బుర్ర నీట,
తేలుచున్నవి శిల లవి తెప్పలవలె.
కాలసర్పమ్ములను మ్రింగు కప్పలగమి,
అనుసరించెడి కాకుల నంచపిండు,
వెరచు మేకల గాంచిన వృకచయంబు.

అని, ప్రసేనది ప్రభువు వర్ణించినట్లు తన స్వప్నములను వర్ణించెను.

"చాలును. వీనివలన మీరు భయపడనక్కరలేదు" అని బోధి

సత్త్వుడు రాజుకు ధైర్యము పురికొల్పి, మహాజనమునకు బంధవిముక్తి చేసి, ఆకసమున నిలిచి, రాజు కుపదేశమిచ్చి, పంచశీలములను ప్రతిష్ఠించి, "నేడు మొదలు మహారాజా, పశుఘాతి యజ్ఞములలో బ్రాహ్మణులతో నీవు కలియవలదు" అని ధర్మముచూపి, గగనమార్గముననే నిజనివాసమునకు బోయెను.

ఉపదేశమును నిశ్చలముగా ననుసరించుచు, రాజు దానాది పుణ్యకార్యములు చేసి, యథా కర్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశముచేసి, కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలిబుచ్చెను. అప్పటి రాజు ఇప్పటి ఆనందుడు; మాణవకుడు ఇప్పటి సారిపుత్రుడు; తపస్వి నేనే.

78 ఇల్లీస జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, మచ్ఛరియ కోసియ శ్రేష్ఠినిగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

రాజగృహ నగరసమీపమున సక్కార నామక గ్రామముకలదు. అందు మచ్ఛరియ కోసియ నామక శ్రేష్టి, ఎనుబదికోట్ల సంపద కలవాడు నివశించుచుండెను. అతడు అన్యులకు గడ్డి పరక కొనపైన నిలుచు తైల బిందువు కూడ ఇయ్యక సమస్తము తానే అనుభవించుచుండును. ఆతని ధనము తన భార్యాపుత్రుల కొరకే గాని శ్రమణ బ్రాహ్మణులకు వినియోగించువాడు కాడు: రాక్షస-అధిష్ఠితమైన పుష్కరిణి వలె అతని సంపద వ్యర్థముగా నుండెను.

ఒకనాడు బుద్ధుడు ప్రాతఃకాలముననే కరుణాసమాపత్తితో లేచి సకలలోక ధాతువులయందు ఆనాడు అవబోధము పొందగలిగిన ఆప్తులను చూచుచు, 45 యోజనముల దూరమున నున్న శ్రేష్ఠికి, అతని

భార్యకు శ్రోతాప త్తిఫలము సమకూర్చు అవకాశము కనుగొనెను. ఒకనాడు ముందుగా శ్రేష్ఠి రాజును కొలుచుటకై రాజభవనమునకు పోయెను. రాజును కొలిచి తిరిగి వచ్చునపుడు ఆకలిబాధ పడుచున్న ఒకానొక నాగరకుడు ఉలవలతో నిండిన పూరీలు తినుచుండగా చూచి దానిమీద ఆస క్తికలిగి ఇంటికిపోయి "నేను పూరీలు తిందుననిముందుగా చెప్పినచో చాలమంది నావెంట తినుటకు ఎగబడుదురు. ఈవిధముగ చాల బియ్యము నెయ్యి బెల్లము మొదలగునవి వ్యయమగును. కావున ఎవరితోడను చెప్పను" అనుకొనెను.

అతడు తనలోనే దాహమును సహించుచు కొంతసేపు గడచిన పిమ్మట పాలిపోయినాడు. పొట్ట లోపలికి ఒంచుకు పోయినది. దాహమాపుకొనలేక అతడు ఇంటిలోదూరి మంచముమీద ముసుగుపెట్టుకుని పండుకొనెను. ఇంత జరిగినను ధనహాని అగు నను భయముచే ఎవరితో నేమియు చెప్పలేదు.

అతని భార్య సమీపించి వీపు నిమురుచు, "స్వామీ, ఏమిజబ్బు?" అనెను.

"నాకు జబ్బేమియు లేదు".

"రాజుగారికి కోపము వచ్చినదా?"

"రాజు నాపై కోపింపలేదు".

"అయినచో మీపిల్లజెల్లలు గాని నౌకర్లుగాని అపరాధము చేసినారా?"

"లేదు".

"ఏదో పదార్థముమీద మీకు తృష్ణ కలిగినదా?"

ఆమె ఇట్లడిగిన పిమ్మట గూడ ధనహాని అగునను భయముచే నతడు నిశ్శబ్దముగా పండుకొని యుండెను. అపుడు భార్య "స్వామీ, మీకు దేనిమీద ఆస క్తి?" అన్నది.

"పూరీలు తినవలె నని కోరిక".

"అయినచో ఏల చెప్పలేదు? మీరు దరిద్రులా? ఇప్పుడే సక్కర నిగమ వాసులకు సరిపోవు నన్ని పూరీలు చేసి ఇచ్చెదను".

"అన్ని ఎందులకు?"

"మంచిది, అట్లయినచో ఒక గల్లీలో వారికి సరిపోవు నన్ని

చేయించెదను".

"నీవు చాల ధనము కలదానవని తెలియును".

"మంచిది. ఇంటిలోనున్న వారి కందరికును సరిపోవునన్ని చేయింతును".

"నీవు చాల ఉదారురాలవని నాకు తెలియును."

"మంచిది, మీభార్యకు, బిడ్డలకు సరిపోవునన్ని చేయింతును."

"ఇన్ని ఎందులకు?"

"మంచిది మన ఇరువురకు సరిపోవునన్ని చేయింతును",

"ఏమి చేయుదువు?"

"అయినచో మీకుమాత్రము సరిపోవునన్ని చేయింతును".

"ఇచ్చట వంట చేయించినచో జనులకు ఆశ పుట్టును. నీవు బియ్యము మాని నూకలు, ప్రొయ్యి, కటాహము, కొంచెము పాలు, నెయ్యి, బెల్లము, తీసికొని, ఏడవయంతస్తుమీదికి పోయి వండుము. అక్కడ నేను ఒంటిగా, కూరుచుండి భుజింతును."

మంచి దని యామె తీసికొని పోదగినవి తీసికొనిపోయి మేడమీది కెక్కి దాసీజనముచే శ్రేష్ఠిని బిలువనంపెను. మొదటిద్వారముకడకు బోయి, పిదప మూసి ఏడుదర్వాజాలు ఈవిధముగా మూయుచు తుద కాతడు పై మేడమీద కూరుచుండెను. ఆయన భార్యకూడ ప్రొయ్యిలో నిప్పు చేసి, దానిమీద బాణలి పెట్టి, పూరీలు వండ నారంభించెను.

బుద్ధుడు ప్రాతఃకాలమే మహామొగ్గల్లాన స్థవిరుని బిలిచి "మౌద్గల్యాయనా, రాజగృహమునకు సమీపములో సక్కర నిగమమున మచ్ఛరియ కోసియ శ్రేష్ఠి పూరీలు తినవలె ననుకోరికతో ఎవ్వరైన చూతు రేమో అనుభీతిచే ప్రాసాదమున ఏడవయంతస్తుమీద పూరీలు వండించుచున్నాడు. నీ వక్కడికి బోయి ఆశ్రేష్ఠిని నిగ్రహించి భార్యభర్తలను ఖాద్యవస్తువులను జేతవనమునకు నీశక్తిచే కొనిరమ్ము. నేడు నేను 500 భిక్షువులతోగూడ విహారముననే యుందును; పూరీలతో భోజనము చేయుదును" అని చెప్పెను.

స్థవిరుడు "భన్తే, మంచిది" అని స్థవిరుడు శాస్తయానతిప్రకారము బుద్ధిబలమున ఆనిగమము చేరి సౌధపైభాగమున మణిమూర్తివలె నిలిచెను.

స్థవిరుని జూడగానే శ్రేష్ఠిగుండెలు దడదడలాడెను. ఇటువంటి [illegible] భయము వల్లనే నేను ఇక్కడికి వచ్చితిని. ఈయన వచ్చి ద్వారము కడ నున్నాడు అనుకొని చేతితో పట్టుకొదగినది ఏదియు తీసికొనక జాలక, నిప్పులపై ఉప్పు చల్లినట్లు మండిపడి "శ్రమణా, ఆకాశమున నిలిచి యుండుటచే నీకేమి లభించును? పాద చిహ్నములు పడని ఆకసమున ఇటునటు తిరిగినను ఏమియును లభింపదు." అనెను. స్థవిరుడు అచ్చటనే ఇటునటు పచారు చేయజొచ్చెను.

"పచారు చేయుటవలన ఏమి లభించును? ఆకసమున మఠము వేసికొని కూర్చున్నను ఏమియు లభింపదు." అని శ్రేష్ఠి పలికెను. స్థవిరుడు మఠము వేసికొని అచటనే కూర్చుంచెను.

"కూరుచుండుటవలన ఏమి లభించును? వచ్చి గుమ్మముమీాద నిలుచున్నను ఏమియు దొరకదు." అన్నాడు శ్రేష్ఠి. స్థవిరుడు వచ్చి గుమ్మము మీాద నిలిచెను.

"నిలుచుండుటవలన ఏమి లభించును? పొగ లేపుటవలన ఏమియు లభింపదు." అన్నాడు. శ్రేష్ఠి.

స్థవిరుడు ధూమ్రము లేపెను. సౌధమంతయు పొగతో నిండిపోయెను. శ్రేష్ఠి కన్నులు సూదులు పొడిచినట్లయ్యెను. గృహాము తగులబడిపోవు నను భయముచే "తగుల పెట్టినను ఏమియు లభింపదు". అని "ఈశ్రమణుడు వెంట బడినాడు. వట్టిచేతులతో పోవడు కావున ఈయనకు ఒక్క అపూపము ఇప్పింతును" అనుకొని భార్యతో "భద్రే, చిన్న పూరీవండి శ్రమణున కిచ్చి పంపివేయుము" అన్నాడు.

ఆమె బాణలిలో కొద్దిగా పిండివేసెను. తోడనే అది పెద్ద అపూపమై బాణలి నిండిపోయెను. శ్రేష్ఠి చూచి "నీవు చాల పిండి వేసి యుందువు." అని పళ్ళెములో ఒక్కకొస నుండి కొద్దిపిండి తీసికొని బాణలిలో వేసెను. అది పెద్ద అపూపమై బాణలి నిండిపోయెను. ఈప్రకారముగ ఆయన ఏది వండినను అది వెనుకటి వలెనె చాల పెద్దదగుచుండెను.

ఆతడు విచారపడి "భద్రే, ఈయన కొక అపూపమిమ్ము". అనెను. ఆమె తట్టలో ఒక్క అపూపమును ఎత్తినపుడు అన్నియును ఒక్కసారిగా లేచినవి. ఆమె శ్రేష్ఠితో "స్వామీ, [illegible]

అన్నియు అంటుకొనిపోయినవి. వీనిని వేరు చేయలేకున్నాను" అనెను. నేను చేయుదునని శ్రేష్ఠి యత్నించి కృతకృత్యుడు కాలేదు. ఇరువురు రెండుప్రక్కల పట్టుకుని లాగినను అపూపములు విడివడలేదు. ఈప్రకారముగా శ్రమపడుటచే అలిసి శరీరమునుండి చెమట కారజొచ్చెను. అతనికి దాహము హెచ్చెను.

"భద్రురాలా, నాకు పూరీ అక్కరలేదు. ఆయనకు బుట్టతో కూడ నిచ్చివేయుము" అనెను. ఆమె తట్ట తీసుకొని స్థవిరునికడకు పోయెను. స్థవిరుడు ఉభయులకును ధర్మోపదేశము చేసి త్రిరత్నగుణములను తెలిపెను. యజ్ఞదానాది ఫలములను స్పష్టీకరించెను. విని ప్రసన్నచిత్తుడై శ్రేష్ఠి "భన్తే, దయచేసి ఈమంచముపై కూరుచుండి పూరీలు భుజింపుడు" అనెను.

"శ్రేష్ఠి, పూరీలు భుజింతును. 500మంది భిక్షువులతో సమ్యక్ సంబుద్ధుడు ఉపవిష్టుడై యున్నాడు. నీకు ఇష్టమైనచో భార్యాసహితుడవై అపూపములు దుగ్ధము మొదలగునవి పట్టించుకొని రమ్ము. మనము బుద్ధుని సన్నిధికి పోవుదము" అని స్థవిరుడు చెప్పెను.

"భన్తే, ఈసమయమున శాస్త ఎచట నున్నాడు?" "శ్రేష్ఠి, ఇక్కడకు యోజనముల దూరమున జేతవనములో నున్నాడు."

"భన్తే, భోజనసమయము అతిక్రమింపక మనము ఇంతదూరము నెట్లుపోగలము?"

"శ్రేష్ఠి. నీకు ఇష్టమున్నపిదప నేను బుద్ధిబలముచే తీసుకొని పోవుదును. నీప్రాసాదము మొదటి మెట్టునుండియే జేతవనద్వారమున దిగగలవు. మేడపైనుండి క్రిందికి దిగునంతలో జేతవనమునకు గొనిపోవగలను."

"భన్తే, మంచిది." అని శ్రేష్ఠి అంగీకరించెను. స్థవిరుడు అధిష్ఠానము (దృఢనిశ్చయము) చేసెను. శ్రేష్ఠిని భార్యను క్షణములో జేతవనమునకు చేర్చెను. వా రిరువురును బుద్ధుని కడకు బోయి భోజనమునకు వేళ అయినదని విన్నవించిరి. భిక్షుసంఘ సహితుడై బుద్ధుడు దానశాలలో ప్రవేశించి శ్రేష్ఠాసనముపై కూరుచుండెను. శ్రేష్ఠి బుద్ధప్రముఖ భిక్షుసంఘమునకు దక్షిణ జలమిచ్చెను. భార్య తథాగతుని పాత్రలో అపూపము లుంచెను. ఆయన తనకు కావలసినవి మాత్రము

తీసికొనెను. 500 భిక్షువులుకూడ ఎవరికి కావలసినంతమట్టుకు వారు తీసికొనిరి. శ్రేష్ఠి పాలు, నెయ్యి, తేనె, చక్కెర పంచిపెట్టెను.

500మంది భిక్షువులతో కూడ బుద్ధుని భోజనము సమాప్తమయ్యెను. శ్రేష్ఠి భార్యతో కూడ వలసినంతవరకు భుజించెను. అప్పటికిని పూరీలు మిగిలియుండుట చూచి భగవానునితో శ్రేష్ఠి "భన్తే ఇవి ఇంకను మిగిలి యున్నవి." అని తెలిపెను. "అయినచో వానిని జేతవనద్వారముకడ కొట్టులో పడవేయుము."

ఆతడు ద్వార సమీపమందలి గోతిలో వానిని బడవైచెను. నేటికిని ఆప్రదేశమును కపల్లపువ్వ - పబ్భారమని అందురు. మహాశ్రేష్ఠి భార్యతోగూడ భగవానుని సన్నిధికి జని ప్రక్కన నిలుచుండెను. భగవాన్ దానానుమోదనము చేసెను. ఇరువురును శ్రోతాపత్తి ఫలమున ప్రతిష్ఠితులై బుద్ధునకు ప్రణామముచేసి ద్వార కోష్ఠ సోపానమెక్కి తమ ప్రాసాదము చేరిరి.

ఆ సమయమునుండి ఆతడు 80 కోట్ల ధనము బుద్ధ శాసనమునకే శ్రేష్ఠి వ్యయము చేయసాగెను. ఒకనాడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడు శ్రావస్తిలో భిక్షాటనము చేసి, జేతవనమునకు వచ్చి, భిక్షువులకు సుగతోపదేశముచేసి, గంధ కుటిలో ప్రవేశించి ధ్యానావస్థితుడై, సాయంకాలము ధర్మ సభలోనికి బోయెను. అప్పుడు సమావిష్టులైన భిక్షువులు మొగ్గల్లాన స్థవిరుని ప్రశంసించుచు "ఆయుష్మంతులారా, మహామొగ్గల్లాన స్థవిరుని ప్రతాపము చూడుడు. ఆయన మచ్ఛరియ శ్రేష్ఠిని త్వరితముగా లోబరుచుకొని, అపూపములు పట్టించుకొని జేతవనమునకు వచ్చి బుద్ధుని దర్శనము చేయించి శ్రోతాపత్తి ఫలమున ప్రతిష్ఠితుని చేసెను. "ఓహో! ఏమి స్థవిరుని మహాప్రతాపము!" అనుచుండిరి. ఇంతలో బుద్ధుడువచ్చి "భిక్షువులారా, ఈ సమయమున ఏమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. ఈ విషయము అనివారు చెప్పినపిమ్మట, బుద్ధుడు "భిక్షువులారా, ఆ స్థవిరుడు శ్రమలేకుండ, పుష్పముల నుండి భ్రమరములు రేణువులు గ్రహించునట్లు సుగమముగా అచటికిపోయి బుద్ధ గుణముల పరిచయము చేయుదునని అని స్థవిరుని ప్రశంసచేయుచు ధర్మపదములోని గాథ పలికెను.

స్థవిరుని ఇంకను ప్రశంసించుచు "భిక్షువులారా, కేవలము ఇప్పుడే

కాదు, పూర్వముకూడ మొగ్గల్లాన స్థవిరుడు శ్రేష్ఠిని లోబరుచుకొని కర్మ ఫలజ్ఞానము కలిగించెను.'' అని పూర్వజన్మకథ బుద్ధుడు చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, అచట ఇల్లీసకు డను శ్రేష్ఠి యుండెను. అతనికి 80 కోట్ల సంపద కలదు. పురుషున కుండనగు లోపములన్నియు వానికి గలవు. అతడు పొట్టివాడు, గూనివాడు, మెల్లకన్నువాడు, శ్రద్ధలేనివాడు, అప్రసన్నుడు, మాత్సర్యవంతుడు, లోభి. ఇతరులకు పెట్టడు, తా ననుభవింపడు. యక్ష పరిగృహీతమగు పుష్కరణివలె వానిగృహ ముండెను. కాని పూర్వు లేడుతరములు దానశీలురు. అతడు శ్రేష్ఠి పదవి పొందినంతనే వంశసంప్రదాయము భిన్నముచేసి, దానశాలను తగులబెట్టి, యాచకులను కొట్టి తరిమివేయుచు, ధనము కూడబెట్టుచుండెను.

ఒకనా డతడు రాజదర్శనము చేసి, నిజగృహమునకు మరలి వచ్చుచుండగా మార్గాయాసము చెందిన పల్లెటూరివాడు బల్లలమీద కూరుచుండి, సురావారకమునుండి అంబలిసుర ముంతనిండ పోసికొని త్రాగుచు కుళ్ళుచేప నంజుకొనుచుండెను. చూడగా శ్రేష్ఠికి సుర త్రాగకోరిక పుట్టెను. "నేను సుర త్రాగుదునేని అన్యులుకూడ సుర త్రాగగోరుదురు. దానివలన ధనక్షయ మగును'' అని చింతించి యతడు దాహ మోర్చుకొనుచు నిటు నటు తిరుగుచుండెను. కొంత కాలమున కతడు ప్రాతదూదివలె పచ్చబడెను. శుష్కశరీరముమీద నాడులు కానవచ్చుచుండెను. ఒకనా డతడు గదిలో మంచమునకు కరచుకొని పోయెను. భార్య దగ్గరకుబోయి వీపు నిమిరి, స్వామీ, ఆరోగ్యము చెడినదా? అని అడిగెను.

అంతయు గ్రహించి ఆమె "మీకు సరిపోవు సుర కాచి యిచ్చెదను'' అనెను. "మనయింట సుర కాచినచో అనేకులు కనిపెట్టుకొని యుందురు. సుర కొరకుపంపి యిచ్చట త్రాగుట వట్టిది'' అని యతడు మాషకము నిచ్చి, దుకాణమునుండి ముంతెడు సుర తెమ్మని దాసుని బంపెను. అది వచ్చిన పిమ్మట పట్టనము వెలుపల నదీతీరమున ఒక పొదలో పెట్టించి, దాసుని కొంతదూరములో కాచుకొని యుండుమని

చెప్పి తాను త్రాగబోచ్చెను.

ఇతనితండ్రి దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుటచే దేవలోకమున శక్రుడై పుట్టి, ఆక్షణములో తనసంపద యెట్లున్నదో, కుమారు డెట్లు ప్రవర్తించుచుండెనో చూడదలచెను. పుత్రుడు వంశమర్యాద విడనాడి, ధర్మశాల తగులబెట్టించి, యాచకులను మెడబట్టి నెట్టుచు, ఇతరుల కీయవలసివచ్చునని అన్నియును దాచుచు, ప్రకృతమున ఒంటిగా త్రాగుటకై పొదలో కూర్చుండుట చూచెను. చూచినదానికి విచారము చెంది ఆతడు "నాకుమారునికడకు బోయి, బోధచేసి, కర్మఫలమునుగూర్చి చెప్పి, వానిచే దానాది ధర్మకార్యములు చేయించి, దేవలోకమున పుట్టుట కర్హుని జేసెదను'' అనుకొని, మానవలోకమునకు వచ్చి, కుంటివాడు, గూనివాడు, మెల్లకంటివాడునయి, రాజగృహనగరమున కేగెను. అంతట రాజద్వారమునకు బోయి తనరాక రాజున కెరింగించి, అనుమతిపొంది, లోనికిజని, రాజుకు నమస్కరించి నిలిచెను.

"ఏమి మహాశ్రేష్ఠి, అకాలమున వచ్చినావు?"

"వచ్చినాను దేవా. మాయింట 80 కోట్ల ధనమున్నది. దానిని దేవరవారు స్వీకరించి భాండాగారమున జేర్పించుడు."

"వలదు, మహాశ్రేష్ఠీ, నీధనముకంటె ఎక్కువధనము మాయింట నున్నది.'' "తమకు అక్కరలేని పక్షమున దానధర్మములు చేసెదను.'' "మహాశ్రేష్ఠి, అటులే చేయుము.'' "చిత్తము దేవా'' అని యతడు రాజుకు నమస్కరించి, కుమారునియింటికి బోయెను. పరివారజనులతని చుట్టును చేరిరి. అతడు ఇల్లీసకుడు కాడని ఒకడును తలపలేదు. అతడు ద్వారముకడ నిలిచి, నాయాకృతి కలవాడెవడైనను వచ్చి నేను గృహయజమానుడను అని లోనికిరా యత్నించినచో మెడబట్టి నెట్టివేయుడు అని ఆనతిచ్చెను. ఆవల మేడమీదికి జని మహార్హమగు పీఠముపై గూరుచుండి, శ్రేష్ఠిభార్యను బిలిపించి, భద్రే, దానము చేయుదమా? అనెను.

ఈమాటలకు ఆమెయు బిడ్డలు, దాసులు, కర్మకారులు తమలో "నేటివరకును దానము అన్నమాట లేదు. నేడు సురాపానముచేసి, మైమరచి యితడు దానశీలు డయినట్లు తోచుచున్నది" అనుకొనిరి.

శ్రేష్ఠి భార్య తమ చిత్తము వచ్చినట్లు చేయు డనెను. "అట్లయిన, రజత, సువర్ణ, మణి, ముక్తాదులు వలసినవారు ఇల్లీసశ్రేష్ఠి యింటికి పొండు అని భేరీ వారకునిచే చాటింపుడు" అని యాయన చెప్పెను. అట్లే చాటింపు జరిగెను. త్వరలోనే బుట్టలు, సంచులు పట్టుకొని అనేకులు గుమిగూడిరి.

శక్రుడు సప్తరత్నపుర గర్భమును తెరపించి, "మీ కిచ్చుచున్నాను. వలసినవి కొనిపొండు" అని పలుకగా మహాజనము ధనమును వెలువ రించి, కుప్పలుపోసి, వారు తెచ్చిన బుట్టలలో సంచులలో నింపుకొని వెడలిపోయిరి. అందులో ఒక గ్రామీణుడు ఇల్లీసకుని బండికి ఎద్దులు కట్టి, వివిధవస్తువులను అందుంచుకొని, నగరము వెలువడి, మార్గమున ఇల్లీసకుడు సురాపానము చేయుచున్న పొదదగ్గరగా పోవుచు "ఇల్లీస శ్రేష్ఠి శతాయువగుగాక! యావజ్జీవము కష్టపడకుండ ఆయన వలననే సుఖముగా జీవింపగలను." అనుకొనుచుండెను. "ఈబండి యెవరిది?" "నీదే." "ఈయెద్దు లెవరివి?" "నీవే." "ఇందలి సంపద యెవరిది?" "నీదే." "ఇదియిచ్చినవా రెవరు?" "తల్లికాదు, తండ్రికాదు, నీవే స్వామీ!"

ఆమాటలు విని శ్రేష్ఠి భీతచిత్తుడై, "వీడు నా పే రుచ్చరించు చున్నాడు. రాజు నాధనము జనులకు దానమిచ్చెనాయేమి?" అను కొని, పొదలోనుండి యీవలకు దుముకి, బండిని ఎద్దులను గురుతుపట్టి, ఎడ్ల త్రాడుపట్టుకొని, "ఎవరురా నీవు? ఈబండి నాది, ఎద్దులునావి" అనెను. వాడు బండిపైనుండి క్రిందికి దుమికి, "ధూర్తచేటకా, ఇల్లీస శ్రేష్ఠి తన సంపద యంతయు నగరవాసుల కిచ్చినాడు. నీ కేమి వచ్చి నది?" అని కోపముతో వీపుపై చరచి, బండి తోలుకొని పోయెను. ఇల్లీసకుడు లేచి వణకుచు దుమ్ము దులుపుకొని వేగముగాబోయి బండిని పట్టుకొనెను. గ్రామీణుడు దిగి, ఇల్లీసుని జుట్టుపట్టుకొని వంచి నెత్తిపై మోది, మెడపట్టి, వచ్చినత్రోవ కెదురుగా ద్రోసి వెడలిపోయెను.

అంత మత్తు విడిపోయి ఇల్లీసకుడు వేగముగా నింటికిజేరి తన ధన మును జనులు కొనిపోవుచుండుట చూచి ఇక్కడ నొకనిని, అక్కడ నొకనిని కొట్టుచు "అమ్మో, ఇదియేమి? రాజు నాధనమును నాశము చేయుచున్నాడు" అనుచుండ, అతడు పట్టుకొన్న ప్రతిపురుషుడును

అతనిని నేలమీదికి త్రోయుచుండెను. అతడు దెబ్బలుతిని బాధపడుచు నిజగృహములోనికి బోవనుండగా, ద్వారపాలకు లావి "ఓరీధూర్తా, ఎక్కడికి బోవుచున్నావు?" అని వెదురుకర్రలతో కొట్టి, మెడపట్టి వెలుపలికి నెట్టిరి. రాజుతప్ప నాకు వేరుశరణము లేదు అనుకొని ఇల్లీసకుడు రాజసన్నిధి కరిగి, "దేవా, నాయిల్లు కొల్లగొట్టినారు!" అనెను. "శ్రేష్ఠి, నేను కొల్లగొట్టింపలేదు. నీవే వచ్చి న్వాధనము స్వీకరింపుడు. స్వీకరింపని పక్షమున దానము చేయుదును అంటివి. నగరమున చాటించి నీవే ధర్మము చేసితివి కాదా?" అని రాజనెను. "దేవా, మీసన్నిధికి వచ్చినది నేనుకాను. నేను లోభినని తమకు తెలియును. గడ్డిపరక కంటుకొన్న నూనెబొట్టుకూడ అన్యుల కీయనని తమ రెరుగుదురు. నాధనమును దానము చేసినవానిని పిలిపించి పరీక్ష చేయింపుడు దేవా" అని విన్నవించెను.

రాజు వార్త పంపగా శక్రుడు వచ్చెను. ఇరువురు ఇల్లీసకులును సమానముగానే యుండిరి. రాజు కాని, అచ్చటివారుకాని భేధము గుర్తింపలేదు. లోభియగు ఇల్లీసకుడు "దేవా" నేనే శ్రేష్ఠిని. ఇతడెవడు?" అనెను.

"నిజముగా శ్రేష్ఠి యెవరో తెలియకున్నది. వీరిలో భేదము నిరూపించగల వారున్నారా?" అని రాజనెను. "నాభార్య" అని ఇల్లీసడనెను. వార్త పంపగా ఆమెవచ్చి, నీ భర్త యెవరు అన్నప్పుడు ఈయన అని శక్రుని ప్రక్కకు బోయి నిలిచెను. అంతట ఇల్లీసుని బిడ్డలను పరిచారకులను బిలిపించి రాజడుగగా వారెల్లరు శక్రుని ప్రక్కనే నిలిచిరి. అప్పుడు ఇల్లీసునకు ఒకతలపు కలిగెను. నాశిరస్సున వెంట్రుకలమాటున పులిపిరి కాయ ఉన్నట్లు జ్ఞప్తికి వచ్చినది. దానిని మంగలిమాత్రమే ఎరుగును. కావున వానిని బిలిపించిరి. ఆకాలమున బోధిసత్త్వుడు ఇల్లీసునకు మంగలి. "శ్రేష్ఠిని గురుతు పట్టగలవా?" అని రాజు ప్రశ్న చేసెను. "శిరశ్శును చూచి గురుతింపగలను దేవా" అని మంగలి పలికెను. "అటులైనచో ఇరువురి శిరస్సులు పరీక్షింపుడు" అని రాజనెను. అంత శక్రుని శిరస్సున కాయ మొలిచెను" బోధిసత్త్వుడు పరిశీలించి "మహారాజా, ఇరువురి తలలమీద పిటక మున్నది. శ్రేష్ఠి యెవరో గురుతింపజాల కున్నాను". అని యీ గాథ పలికెను :

కుంటివా రిద్ద, రిద్దరు గూనివారు,
ఇరువుర శిరస్సులను పులిపిరులు కలవు.
ఇల్లీసుని వీరిలోన గుర్తించు టెట్లు ?

బోధిసత్త్వుని మాటలు విని శ్రేష్ఠి వణకుచు ధననాశము సహింపలేక అచ్చటనే పడిపోయెను. అంతట శక్రుడు "మహారాజా, నేను ఇల్లీసకుడను కాను. శక్రుడను" అనెను.

నిజశక్తివలన శక్రు డాకసమునకు లేచి యీ మాటలు చెప్పెను. అచ్చటివారు ఇల్లీసకుని ముఖము తుడిచి నీరు చల్లిరి. అతడు లేచి దేవరాజుకు శక్రునకు ప్రణమిల్లి నిలిచెను. అప్పుడు శక్రు డిట్లనెను. "ధనము నాది కాని నీదికాదు. నేను నీతండ్రిని. నా జీవితములో బీదలకు దానధర్మములు చేసి పుణ్యకార్యము లొనర్చి శక్రపదవి పొందినాను. నీవు నామార్గ మనుసరింపక లోభి వయినావు. దానశాల తగుల బెట్టించినావు. పేదలను మెడబట్టి నెట్టించినావు. ధనము మిక్కిలి కూడబెట్టినావు. నీ వనుభవింపలేదు, వేరొకరి ననుభవింపనీయలేదు. నీ ధన సంచయము పిశాచ గృహీతమైన పుష్కరిణివలె నున్నది. అయినను ధర్మశాలను షురల కట్టించి బీదలకు దానధర్మములు చేసినచో పుణ్యకార్యముగా పరిగణింపబడును. అట్లు చేయ వేని నీకున్నదంతయు హరించి వజ్రాయుధముతో నీ శిరస్సు ఛేదించును"

ఈ వాక్కులకు ఇల్లీస శ్రేష్ఠికి వణకు పుట్టి "నేటి నుండి దానము చేయుదు" నని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. శక్రు డంగీకరించి ఆకాశమున గూర్చుండియే ధర్మ ముపదేశించి, శీలమును ప్రతిష్ఠించి స్వస్థానమునకు బోయెను. ఇల్లీసకుడు దానాది పుణ్యకార్యములు చేసి స్వర్గపరాయణుడయ్యెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశముచేసి రెండు కథలు సరిపోల్చి జాతక సారాంశమును వెలువరించెను. అప్పటి ఇల్లీసుడు ఇప్పటి మచ్ఛరియశ్రేష్ఠి; దేవేంద్ర శక్రుడు ఇప్పటి మొగ్గల్లానుడు; రాజా ఇప్పటి ఆనందుడు; మంగలి నేనే.

79 ఖరస్సర జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహరించుచు, ఒకానొక అమాత్యుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

కోసలదేశుని అమాత్యుడొకడు రాజును ప్రసన్నుని జేసి సరిహద్దుగ్రామముల పన్ను గ్రహించి, చోరులతో కలిసి, "నేను జనులను తీసికొని అడవిలోనికి బోవుదును. మీరు గ్రామము దోచుకొని, సగము నాకీయవలెను" అని జనులను గుమి గూర్చి అడవిలోనికి బోయెను. చోరులు వచ్చి గోవులను వధించి మాంసము తిని గ్రామము దోచుకొని వెడలిపోయినపిమ్మట అమాత్యుడు జనులతో మరలివచ్చెను. తరువాత కొలది దినములకు ఈరహస్యము బయలుపడెను. జనులు వెళ్ళి రాజునకు విన్నవించిరి. రా జతనిని పిలువనంపి అపరాధము నిర్ణయించి, అతనిని బాగుగా నిగ్రహించి, అతని యుద్యోగము నింకొక గ్రామభోజకున కిచ్చి, తాను జేతవనమున కేగి భగవానున కాసమాచారము తెలిపెను. "మహారాజా, అతడు కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వము కూడ నిట్లే చేసెడివాడు" అని, రాజు వేడినపిమ్మట పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచు, ఒకానొక యమాత్యుని సరిహద్దు గ్రామమునకు భోజకునిగా నియమించెను. అంతయు పై జెప్పినట్లే సంఘటిల్లెను. ఆ సమయమున బోధిసత్త్వుడు వాణిజ్యవృత్తితో సంచరించుచు, ఆ కుగ్రామమున నుండెను. సాయంసమయమున ఆభోజకుడు భేరీవాద్యసహితముగా మహాపరివారముతో మరలి వచ్చుచుండగా బోధిసత్త్వుడు చూచి "ఈ దుష్టభోజకుడు చోరులను ప్రోత్సాహించి, గ్రామము దోచి, వారు అరణ్యములో జేరినపిమ్మట ఏమియు నెరుగనట్లు భేరి భాంకారములతో గ్రామమునకు దరలి వచ్చుచున్నాడు" అని ఈగాథ పలికెను :

గోవుల హరించి వధియింప క్రూరబుద్ధి
అగ్ని ముట్టించి యిండ్లకు, నచటిజనుల

కట్టి కొంపోవు చోటు లేకశివబద్ధి
డిండిమమ్ము మ్రోయించుచునుండె; వీడు
కాడు మిత్రుడు— చచ్చినవాడు కాని!

ఈ విధముగా బోధిసత్త్వుడు వానిని బయట బెట్టినాడు. అచిర కాలముననే వానిపని బహిరంగ మయ్యెను. వానికి రాజు దోషానుగుణమైన శిక్ష విధించినాడు.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి అమాత్యుడు ఇప్పటి అమాత్యుడే; గాథారూపమున ఉదాహరణ మిచ్చిన పండితుడు నేనే.

80 భీమసేన జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, ఆత్మస్తుతి చేసికొను భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకభిక్షు వి ట్లనెను: "మాజాతివంటి జాతి, మాగోత్రమువంటి గోత్రము, మరియెచ్చటను లేవు. మేము ఇట్టి మహాక్షత్రియ కులమున పుట్టినాము. గోత్ర దృష్టితో గాని, కుల దృష్టితో గాని చూచినచో మాకు సమానులు లేరు. మాస్థానమున వెండిబంగారములకు అంతము లేదు. మానౌకరులు చాకరులు మాంస శాల్యోదనము భుజింతురు; కాశీవస్త్రములు కట్టుకొందురు; కాశీచందనమే అలరుకొందురు. ప్రవ్రజించుటచే మే మిప్పుడు రుచిపచి లేని భోజనము చేయుచున్నాము; మురుగుచీనరములు కట్టుకొనుచున్నాము". ఈప్రకారముగా సకల వృద్ధ మధ్యమ తరుణ భిక్షువులనడుమ బడాయి కొట్టుచు, జాతి-ఆది-

అభిమానము చూపుచు, కొందరిని మోసగించుచు తిరుగుచుండెను.

ఒకభిక్షు వాతనికుల మున్న ప్రదేశమును పరీక్షించి ఆతడు బడాయి కొట్టినట్లు తక్కిన భిక్షువులతో. జెప్పెను. ధర్మసభలో సమావిష్టులైనభిక్షువులు అతనిని నిందించుచు "ఆయుష్మంతులారా, ఫలాని భిక్షువు కళ్యాణకరమైన యిట్టిశాసనమున ప్రవ్రజించియు బడాయి కొట్టుచు, ఆత్మస్తుతి చేసుకొనుచు, మోసగించుచు తిరుగుచున్నాడు" అనిరి.

బుద్ధుడు వచ్చి "భిక్షువులారా, ఇప్పు డేమి సంభాషించుచున్నారు?" అని యడుగ, ఈవిషయము అని వారు చెప్పిరి: అప్పుడు శాస్త "భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ అత డిదేవిధముగా ప్రవర్తించెడివాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ ఉదీచ్య రాజధానిలో బోధిసత్త్వుడు యుక్తవయస్కుడై తక్షశిలా నగరమునకు జని విఖ్యాతాచార్యునికడ వేదత్రయము, అష్టాదశ విద్యలును పూర్తి చేసెను. విద్వాంసుడై యతడు అల్పధనుర్ధనుడను నామము వహించి తక్షశిల విడిచి వ్యవహారానుభవమునకై ఆంధ్ర దేశమున (నగర) కరిగెను. ఈపుట్టువులో వామనుడగుటచే బోధిసత్త్వుడు "రాజదర్శనము చేసినచో నీవంటి పొట్టివానివలన నేమి లాభమగును? కావున ఆజానుబాహుడు మహోన్నత శరీరుడు గంభీరాకారుడు నగు వాని నాశ్రయించి నేర్పున కాలక్షేపము చేయవలెను" అని యోజించి సాలె వీధికి జని అచ్చట మహోన్నత కాయుని జూచి నమస్కరించి, నీ పేరేమని యడిగెను.

"భీమసేనుడు."

"నీవంటి బలిష్ఠుడు ఈవృత్తిలో నుండ నేల?"

"మరియొక విధమున జీవిక కనబడక ఈవృత్తిలోనున్నాను."

"నేటితో నీవృత్తి మానుకొనుము. నావంటి ధనుర్ధనుడు జంబూద్వీపములో లేడు. కాని నేను పొట్టివాడను. రాజులకు నాయెడల లక్ష్య ముండదు. నీవు ధనుర్విద్యలో ప్రవీణుడ వని ప్రగల్భవాక్య

ములు పలుకుము. రాజు నిన్ను కొలువులో జేర్చుకొనును. వెనుక నుండి నేను నీపనులు నెరవేర్చెదను. ఈవిధముగా ఉభయులము బాగు పడ వచ్చును. నీవు మాత్రము నేను చెప్పినట్లు చేయుచుండుము".

"నాకు సమ్మతమే"

ఈప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు భీమసేనుని వెంటబెట్టుకొని వారణాసికి బోయి, వాని సేవకునివలె నటించుచు, రాజద్వారముచేరి, తమ రాక రాజునకు దెలిపి, అనుమతిపొంది రాజసమక్షమునకు జనెను. ఇరువురు ప్రభువుకు నమస్కరించి నిలిచిరి.

"ఏల ఇచ్చటికి వచ్చితిరి?" అని రాజనెను.

"బాణప్రయోగములో నాయంతటి నేర్పరి జంబూద్వీపములో లేడు",

"నాకొలువులో నుండుటకు నీ కెంత వేతనము కావలెను?"

"పక్షమునకు వేయిరూపాయలు దేవా!"

"ఇత డెవడు?"

"దేవా. ఇతడు నా బాల్యానుచరుడు",

"మంచిది. నీవు నాయాశ్రయమున నుండుము.

భీమసేనుడు రాజుకొలువులో నుండెను. బోధిసత్త్వు డాతని పనులన్నియు తాను జేయుచుండెను. ఆరోజులలో కాశీ రాష్ట్రమందలి యడవిలో పెద్దపులి జనులను చంపి, తినుచు రాజమార్గము నరికట్టుచుండెను. ఈవార్త తెలియగనే రాజు భీమసేనుని బిలిపించి, పులిని పట్టుకొనగలవా" అనెను. "దేవా, పులిని పట్టుకొనలేనిచో ధనుర్ధనుడ నని యెట్లు చెప్పుకొనగలను?" రాజు వానికి బహుమాన మిచ్చి పులిని పట్టుకొన బంపెను. భీమసేను డింటికి బోయి యీవార్త బోధిసత్త్వునకు జెప్పెను.

"మంచిది. మిత్రమా, నీవు పొమ్ము".

"నీవు నావెంట రావా?"

"రాను, కాని చిన్నయుపాయము చెప్పెదను".

"అనుగ్రహించి చెప్పుము".

"పులియుండు చోటికి నీవు త్వరపడి పోవలదు. రెండు వేలమంది గ్రామీణులను గుమిగూర్చికొని, బాణములు కొని వారిని తీసికొని

పొమ్ము. వారు పులిని రెచ్చగొట్టిన పిమ్మట నీవు పొదరింటిలోనికి బోయి నేలపై ముఖముపెట్టి, పరుండుము: జానపదులు పులిని కొట్టి చంపినపిదప నీవు పండ్లు కల తీగెను త్రెంపి, చచ్చినపులి కడకు బోయి కోపముతో, ఎవ రీపులిని కొట్టినవారు? ఈతీగతో పులిని కట్టివేసి వృషభమువలె రాజసన్నిధికి తీసికొని పోదలచితిని. తీగ కొరకు నేను పొదలోనికి బోయి మరలి రాకపూర్వమే నాకు దెలియకుండ పులిని జంపిన వా రెవరు? అని నీవు గంభీరముగా బలికిన యెడల పల్లెలవారు భయపడి, ఈవివరము రాజుకు తెలుపకుండుటకై నీకు బహుమాన మిత్తురు. పులిని చంపిన పేరు నీకు దక్కును. రాజు నీకు బహుమాన మిచ్చును''.

మంచిదని భీమసేనుడు పోయి చెప్పినచొప్పున ప్రవర్తించెను. పులి చచ్చిన పిమ్మట భీమసేనుడు బహుజనపరివృతుడై వారణాసికి వచ్చి రాజ సన్నిధిజేరి, దేవా, వ్యాఘ్రమును సంహరించి, అడవిలో బాట సారులకు భీతిలేకుండ జేసినాను'' అని విన్నవింపగా రాజు సంతుష్ట చిత్తుడై వానికి బహుమాన మిచ్చెను.

వనమహిషము మార్గము నరికట్టుచున్నదని మరియొకనాడు రాజు విని, దానిని జంపుటకై భీమసేనుని బంపెను. బోధిసత్త్వుడు చెప్పినట్లే వాడు వనమహిషమును జంపించి, మరలివచ్చి రాజువలన ధనము బహుమానరూపముగా బడసెను.

భీమసేనుడు ధనాధికుడై నూతన గౌరవాదులచే మదోన్మత్తుడై బోధిసత్త్వుని లెక్కింపక, ఆయన యుపదేశములను చెవిబెట్టక ''నీ సాయము లేకుండ నేను జీవింపలేననుకొకు. నీకంటె వేరెవడును లే రనుకొంటివా?'' అని పరుషవాక్కు లాడెను.

తరువాత కొలదిదినములకు శత్రురాజు దండెత్తివచ్చి, వారాణసిని ముట్టడించి, రాజ్యము తన కప్పగింపవలసిన దనియు, అట్లు చేయనిచో యుద్ధమునకు రమ్మనియు సందేశ మంపెను. రాజు భీమసేనుని బిలిచి యుద్ధమునకు పొమ్మని యానతిచ్చెను. వాడు యోధునివలె ఆపాద మస్తకము కవచముధరించి, ఆయుధములు పట్టుకొని కవచరక్షితమైన యుద్ధహస్తిపై నెక్కెను. భీమసేనుడు నిహతుడగునని భీతిచే బోధి సత్త్వుడు, కవచము తొడిగికొని, ఆయుధములు ధరించి, వానిప్రక్కన

వినయముతో ఏనుగుపై గూరుచుండెను. ఆయేనుగు సేనతో గూడి నగరద్వారము వెలువడి, రణరంగమున బ్రవేశించెను. రణదుంధుభి ధ్వని వినినంతనే భీమసేనుడు వణకుచుండెను; క్రింద బడినచో వాని ప్రాణములు పోవునని భీమసేనుని బోధిసత్త్వుడు పాశములతో గట్టివేసి, వానిని గట్టిగా బట్టుకొనియుండెను. రణభూమిని చూచినంతనే భీమసేనుడు ధైర్యము కోల్పోయెను. ఏనుగు మీదనే మలమూత్రములు విసర్జించెను.

"ఆహా, ప్రకృతమునకు గత కాలమునకును పోలిక లేదు. అప్పుడు నీవు మొనగానివలె నటించితివి. నీ పరాక్రమ మేనుగుపై మల మూత్రములు విడుచుట కుపకరించినది" అని బోధిసత్త్వుడు వానిని క్రిందికి దింపి ఈగాథ పలికెను.

> చెప్పవె ప్రగల్భములు భీమసేన, మున్ను—
> పోరుకొనుచుంటి విట సంప్రహారమందు ;
> ముందు మాట కీచేతకు పొందు కలదె!

నేడు కీర్తి గాంచవలెను అని బోధిసత్త్వుడు యుద్ధఘోష చేయుచు, శత్రువ్యూహములను తాకి, శిబిరమునుండి శత్రురాజు నీడ్చుకొనివచ్చి వారణాసికి గొనిపోయెను. కాశీరాజు మహానంద భరితుడై బోధి సత్త్వుని పరాక్రమము మెచ్చుకొని, విశేషధన మొసంగెను. నాటి నుండి అల్పధనుర్ధరుని కీర్తి జంబూద్వీపమున వ్యాపించెను.

బోధిసత్త్వుడు భీమసేనునకు ధనమొసగి వానిని నిజనివాసమునకు బంపివేసెను. తాను యావజ్జీవము దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు యథా కమ్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి భీమసేనుడు ఇప్పటి కోతలరాయుడు; క్షుద్ర ధనుర్గ్రాహి పండితుడు నేనే.

81 సురాపాన జాతకము

శాస్త కోసంబీ సమీపమున ఘోసితారామమున విహరించుచు సాగత స్థవిరుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

భగవాన్ శ్రావస్తిలో చాతుర్మాస్య గడిపి పర్యటనము చేయుచు భద్రవతి యను నిగమము చేరెను. గొల్లలు, పసులకాపరులు, బాటసారులు శాస్తను జూచి ప్రణామము చేసి "భన్తే, అంబతీర్థమునకు భగవాన్ వెళ్ళరాదు. అచ్చట తపస్వి ఆశ్రమమున అంబతీర్థక మను నాగము మహావిషపూరిత మైనది కలదు. భగవానున కచట కష్టము కలుగునేమో" అనిరి. వారు మూడుమారులు వారించినను వారి మాటలు విననియట్లే యుండి భగవాన్ అచ్చటికే బయలుదేరెను.

భద్రావతికి కొలది దూరములో నొకవనఖండమున భగవాన్ విహరించునపుడు అప్పటి బుద్ధ–ఉపస్థాపక సాగత నామక స్థవిరుడు లౌకికబుద్ధితో కూడియున్నను ఆయాశ్రమములోనికి బోయి నాగరాజ నివాసస్థానమున తృణాసనము పరచుకొని పర్యంకబంధమున గూరుచుండెను. ఈర్ష్యచే నాగరాజు ధూమము వెలువరింప నారంభించెను. స్థవిరుడుకూడ ధూమమును వెలువరించెను. నాగరాజు నిప్పులు గ్రక్కెను. స్థవిరుడుకూడ అటులే చేసెను. నాగరాజు తేజమువలన స్థవిరునకు కష్టము కలుగ లేదు. స్థవిరుని తేజమువలన నాగరాజుకు శ్రమ కలుగుచుండెను. ఈవిధముగా క్షణములో నాగరాజును దమించి స్థవిరుడు అతనిని త్రిశరణములలోను పంచశీలములలోను ప్రతిష్ఠితుని జేసి శాస్తకడకు గొనిపోయెను.

బుద్ధుడు భద్రవతికలో ఇచ్చవచ్చిన న్నాళ్ళు విహరించి, కోశాంబికి చనెను. సాగతస్థవిరుడు నాగరాజును దమించినవార్త జనపద మంతటను వ్యాపించెను. కోశాంబీనివాసులు బుద్ధునికి స్వాగతము చెప్పి ప్రణామము చేసి సాగతస్థవిరునికడకు బోయి ప్రణామము చేసి, ఒక ప్రక్కన గూరుచుండి "తమకు దుర్లభ మైన దేదో మాకు తెలుపుడు, దానిని సిద్ధము చేసి యిత్తుము" అనిరి. స్థవిరుడు మాటాడలేదు, కాని షడ్వర్గీయభిక్షువులు "ఆయుష్మంతులారా, ప్రవ్రజితులకు పారావత

మద్యము దొరకుటలేదు. అది చాల బాగుండును. మీకు స్థవిరునియెడ ప్రసన్నత యున్నచో ఆసవము తయారు చేసి పంపుడు" అనిరి. జనులు సరే అని అంగీకరించి, బుద్ధుని వేరొకనాటికి నిమంత్రించి నగరములో ప్రవేశించి తమతమగృహము స్థవిరునకు చూపదలచి ఆసవము సిద్ధము చేసి, స్థవిరుని నిమంత్రించి ఒకరియింట ఆసవ మిచ్చిరి. ఆయన ఆసవము పుచ్చుకొని, కైపు తల కెక్కగా నగరము వెలువడుచు ద్వారదేశమున పడిపోయి ఏమేమో పలక జొచ్చెను.

బుద్ధుడు భోజనము చేసి నగరము వెలువడుచు స్థవిరుని జూచి "భిక్షువులారా, సాగతుని లేవనెత్తుడు" అని ఆరామమునకు బోయెను. భిక్షువు లాతనిని దెచ్చి స్థవిరునితల బుద్ధుని పాదములవైపు నిలిపిరి. ఆతడు తిరుగబడి తథాగతునివైపు పాదములు పెట్టి పండుకొనెను. బుద్ధుడు "భిక్షువులారా, సాగతునకు పూర్వము నాయెడ ఆదరముండెడిది. ఇప్పు డది యున్నదా?" అనెను.

"భన్తే, లేదు." "భిక్షువులారా, అంబతీర్థమున నాగరాజును నిగ్రహించిన దెవరు?" "సాగతుడు". "భిక్షువులారా. సాగతుడు ఇప్పుడు నీటిపామునైన నిగ్రహింపగలడా?" "నిగ్రహింపలేడు". "కాబట్టి, భిక్షువులారా, దేనిని త్రాగినచో మైకము పుట్టునో దానిని త్రాగవచ్చునా?" "భన్తే, అనుచితము".

భగవాన్ స్థవిరుని నిందించి, భిక్షువులను పిలిచి, "సురాపానము దుష్టము" అని శిక్షాపదము (నియమము) ఏర్పాటు చేసి, పీఠముపైనుండి లేచి గంధకుటిలోనికి బోయెను. భిక్షువులు ధర్మసభలో సమావిష్టులై "ఆయుష్మంతులారా, ఆసవ మెంత చెడ్డది! ప్రజ్ఞావంతుడు, బుద్ధిమంతుడు నగు సాగత స్థవిరు డిట్లాయెను.! తథాగతుని గుణము గ్రహింపలేక పోయెను,!" అనుకొనుచుండిరి.

ఇంతలో బుద్ధు డచటికి బోయి "భిక్షువులారా, ఇప్పు డేమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పినపిమ్మట శాస్త "భిక్షువులారా, ఈప్రవ్రజితుడు ఇప్పుడే కాదు. పూర్వముకూడ ఆసవము పుచ్చుకొని ఇట్లే అయ్యెను" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వకాలము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు కాశిలో ఉదీచ్య బ్రాహ్మణవంశమున బుట్టి పెద్దవాడయి, ప్రవ్రజించి, అభిజ్ఞలు, సమాపత్తులు పొంది, ధ్యానకేళిలో క్రీడించుచు హిమవంతమున నివసించుచుండెను. ఆయనకు 500 శిష్యులుండిరి. వర్షాకాలమున నొకసారి అంతేవాసులు "ఆచార్యా, మేము మానవ నివాసములకుబోయి, లవణము, చింతపండు తెచ్చుకొనవచ్చునా?" అనిరి. "నేనుమాత్ర మిచటనే యుందును. మీరుపోయి ఆరోగ్యము సరిచేసికొని, వర్షాకాలమున రండు" అని ఆయన చెప్పెను. మంచిది అని వారు ఆచార్యునకు నమస్కరించి, వారాణసికిబోయి, రాజోద్యానమున విడిసి, మరునాడు వెలుపలిద్వారము కడ గ్రామమునకు భిక్షార్థము చని, సుష్టుగా భుజించి, ఆమరునాడు మరల నగరమున ప్రవేశించిరి. జనులు సంప్రీతులై భిక్షలు పెట్టిరి. "హిమవంతమునుండి 500 ఋషులు వచ్చి రాజోద్యానమున నివసించుచున్నారు. వారు ఘోరతపోవ్రతులు, జితేంద్రియులు, శీలవంతులు దేవా!" అని రాజుకు తెలియజేసిరి. వారిగుణములను గూర్చి విని రాజు ఉద్యానమునకు జని నమస్కరించి చాతుర్మాస్యలు అక్కడనే గడపు డని సాదరముగా ఆమంత్రించెను. ఉండుటకు వారు సమ్మతించి, నాటినుండి రాజభవనమున భుజించుచు, ఉద్యానమున నివసించుచుండిరి.

ఒకనాడు నగరమున పానగోష్ఠి మహోత్సవము జరిగినది. తాపసులకు సుర దుర్లభమని రాజు అత్యుత్తమ సుర వారికి హెచ్చుగా పంపినాడు. తాపసులు సుర త్రాగి, ఉద్యానమునకు బోయి, మత్తెక్కుటచే కొందరు నాట్యము చేసిరి, కొందరు పాడిరి. నాట్యముచేసి, పాటలుపాడి, విసిగినవారు భోజన సామగ్రులు మొదలగునవి తల క్రిందులుచేసి, నిద్రించిరి. సురామదము తగ్గిన పిమ్మట లేచి, తాము చేసిన పనులకు దుఃఖించి "మన మకార్యము చేసినాము. ఆచార్యులు దగ్గర లేకుండుటచే నిట్టి పాపకర్మ చేసితిమి" అని పరిదేవించి, తక్షణమే ఉద్యానము విడిచి, హిమవంతమునకు జనిరి; చని భాజనాదులావలనుంచి ఆచార్యునకు నమస్కరించి కూరుచుండిరి.

"నాయనలారా, మానవ నివాసములలో భిక్షార్థము శ్రమ చెందక సుఖముగా నుంటిరా? సంఘీభావముతో నుంటిరా?" అని ఆచార్యుడు ప్రశ్నింపగా, వారు "ఆచార్యా, సుఖముగా నుంటిమి. కాని నిషిద్ధ సుర గ్రోలి, ఒడలు మరచి, గంతులు వేసితిమి, పాటలు పాడితిమి అను విషయములను స్పష్టీకరించుటకై ఈగాథ రచించి పలికినారు:

తందనా లాడినాము మద్యమ్ము త్రాగి,
పాడితిమి పాట, లేడ్పులుకూడ వచ్చె
ఆత్మ మరపించు మద్యమ్ము నాన, దైవ
వశమునన్ మారిపోలేదు వానరులుగ!

"గురువు కనిపెట్టి యుండనివారు ఇట్లే యగుదురు" అని బోధిసత్త్వుడా తాపసులను మందలించి, "మరల ఎన్నడు నిట్లు చేయవలదు" అని యుపదేశించి, అపరిహీన ధ్యానమున బ్రహ్మలోక పరాయణుడయ్యెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి ఋషి గణము ఇప్పటి బుద్ధపరిషత్తు; గణగురువు నేనే.

82 మిత్తవింద జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, మాట వినని భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

కాశ్యప సమ్యక్ సంబుద్ధుని కాలమునకు సంబంధించిన యీకథ దశమ నిపాతములో మహామిత్తవిందక జాతకమున (439) వచ్చును.

అతీత కథ

ఆసందర్భమున బోధిసత్త్వుడీగాథ పలికినాడు:

స్ఫాటికము, రాజతము, మణిస్థగితము నగు
రమణకము, సదామత్తము రమ్యమైన
దూళకం బను సౌధ సందోహ సుఖము
విడిచి పూనితి పాషాణ వేష్టనంబు :
అది కదలబోదు ప్రాణ మున్నంతవరకు.

ఈ ప్రకారము పలికి బోధిసత్త్వుడు తన దేవస్థానమునకు జనెను. మిత్రవిందకుడు 'ఉరచక్రమును' శరీరము చుట్టును ధరించి, మహాదుఃఖమనుభవించుచు, పాపకర్మ పరిక్షీణమయిన పిమ్మట నిజ కర్మోచిత పదమును జెందినాడు.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. నాటి మిత్రవిందకుడు నేటి మూర్ఖభిక్షువు; దేవరాజు నేనే.

83 కాలకణ్ణి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు అనాథపిండికుని మిత్రులలో నొకనిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

గోచి పెట్టిననాటనుండియు అతడు అనాథపిండికుని మిత్రము. ఉభయులు నొకేయాచార్యునికడ విద్యలు నేర్చిరి. అతని పేరు కాలకణ్ణి. కాలక్రమమున నతడు దుర్గతిపాలయి, అశ్రమముగా జీవింపలేక శ్రేష్ఠి కడకు బోయెను. శ్రేష్ఠి అతని నోదార్చి, ధన మిచ్చి కుటుంబమును పోషించెను. ఆతడు కృతజ్ఞతతో శ్రేష్ఠికార్యములు నిర్వర్తించుచుండెను. శ్రేష్ఠికడ కాతడు పోయినపుడెల్ల "కాలకణ్ణి, ఆగు; కాలకణ్ణి కూర్చుండుము; కాలకణ్ణి, భుజింపుము" అనుచుండెడివాడు. ఒకనాడు మిత్రులు శ్రేష్ఠితో "ఇతనిని మీకడ ఉండనీయవద్దు. కాలకణ్ణి శబ్దము వినబడుచున్నంతవరకు యక్షులుకూడ భయపడుదురు. ఇతడు నీకు

తగినవాడు కాడు; దరిద్రుడు, కురూపి, ఇతనితో మీ కేమి పని?" అనిరి.

అనాథపిండికుడు వారితో "నామము వ్యవహారమాత్రము. పండితులు దానిని లక్ష్యము చేయరు. శ్రుతమాంగలికము కా నక్కఱలేదు. నామమాత్రము చేతనే చిన్ననాటిమిత్రుని విడిచిపెట్టలేను" అన్నాడు. వారిమాట వినక శ్రేష్ఠి ఒకనాడు తన మొఖాసాగ్రామమునకు బోవునపుడు కాలకణ్ణిని తనయింట నుంచెను.

"శ్రేష్ఠి గ్రామాంతరము వెళ్ళినాడు. ఇల్లు దోచుకొందము" అని చోరులు వివిధాయుధములు పట్టుకొని రాత్రివేళ వచ్చి యిల్లు చుట్టుముట్టిరి. చోరులు వత్తు రేమో అను సంశయముతో అతడు మెలకువతో కూరుచుండి యుండెను. చోరులు వచ్చుట గ్రహించి కాలకణ్ణి ఇంటిలోని పరిజనముతో "నీవు, శంఖమూదుము; నీవు డోలువాయింపుము" అని యింటిలో మేజువాణీజరుగుచున్నట్లు ఘోషను పుట్టించెను. "ఇల్లు ఖాళీగా ఉన్నది అనువార్త అసత్యము; శ్రేష్ఠి ఇంటిలోనే యున్నాడు" అనుకొని చోరులు పాషాణ ముద్గరాదులచటనే విడిచి పారిపోయిరి.

అన్నియెడల పడియున్న పాషాణాదులు మరునాడు లోకులు చూచి సంక్షుబ్ధచిత్తులై "ఈప్రకారముగా బుద్ధిమంతుడైన గృహరక్షకుడు లేనిచో, చోరులు గృహములో ప్రవేశించి, ఇచ్ఛ వచ్చినట్లు దోచుకొనిపోయియుందురు. ఈ గాఢమిత్రమువలన శ్రేష్ఠికి హాని జరుగక ఉన్నతి సంభవించినది" అనిరి.

శ్రేష్ఠి వారితో "ఇట్టి గృహరక్షకమిత్రుని పంపివేయు మంటిరి. నేను మీమాట విని ఇతనిని పంపివేసినచో నేడు నా కేమియు మిగిలియుండెడిది కాదు; కావలసినది పేరు కాదు–హితైషిచిత్తము" అని పలికి, కాలకణ్ణికి మరింతధన మొసగి ఈనాడు నే నీవిషయము చెప్పదగినది అని యెంచి బుద్ధునిసన్నిధికి బోయి, మొదటినుండి తుదివరకును జరిగిన దంతయు తెలిపెను.

శాస్త విని "గృహపతీ, కాలకణ్ణిమిత్ర మిప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ గృహమును సామానులను సంరక్షించినవాడే" అని, శ్రేష్ఠి ప్రార్థించిపపిమ్మట పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు ప్రసిద్ధశ్రేష్ఠిగా నుండెను. అంతయు వెనుకటి కథలోవలెనే జరిగెను. బోధిసత్త్వుడు తన గ్రామమునుండి మరలి వచ్చి, జరిగిన వృత్తాంతము విని, తన మిత్రులతో "మీ మాటలు విని, యిట్టి మిత్రుని తొలగించినచో నా కుటుంబమున కేమియు మిగిలియుండెడిది కాదు" అని పలికి, యీ గాథ చెప్పినాడు :

అడుగు లే డేయగా మిత్రు డగు నరుండు,
పదియు రెం డహస్సుల సహవాసమునను
అగును సాహాయ్యకుడు, పక్షాంతమందు
గాని, మాసాంతమున గాని జ్ఞాతి యగును,
అంత కధికమయే నగు నాత్మసముడు.
వెంట గొంటిని నాకయి వీనిని చిర
కాల, మెట్లు త్యజింతు నీకాలకణ్ణి?

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశమును వెలువరించెను. అప్పటి కాలకణ్ణి ఇప్పటి ఆనందుడు; వారాణసీ శ్రేష్ఠి నేనే.

84 అత్థస్స ద్వార జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహారము చేయుచు, ఒకానొక అర్థకుశల పుత్రుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలో మహావైభవశాలి యగు శ్రేష్ఠి కొకడు పుత్రుడు. బాలునికి ఆయుస్సు ఏడుసంవత్సరములు. అతడు చాలప్రజ్ఞావంతుడు, అర్థకుశలుడు. అత డొకనాడు తండ్రికడకు జని అర్థద్వారమును గూర్చి ప్రశ్నించెను. తండ్రికి దానిసమాధానము తెలియదు. ఆయన ఆలో

చించి సమ్యక్-సంబుద్ధుడు తప్ప మరెవ్వడు ఈసూక్ష్మప్రశ్నకు ఉత్తర మీయ జాలడు" అని తలపోసి కుమారుని వెంటబెట్టుకొని, విశేష మాల్యాలేపనములు కొని జేతవనమునకు బోయి బుద్ధునకు పూజా ప్రణామములు జేసి, "భన్తే ఈబాలకుడు బుద్ధిమంతుడు, అర్థకుశలుడు. ఇతడు నన్ను అర్థద్వారవిషయమున ప్రశ్నించినాడు. దీనికి ఉత్తరము తెలియక తమ సన్నిధికి వచ్చినాను. తమకు విశ్రాంతిగా నున్నచో, భగవన్, దీనికి సమాధాన మనుగ్రహింపవలెను" అని విన్నవించెను. "ఉపాసకా, ఈకుమారుడు పూర్వముకూడ నన్ను ఈప్రశ్న మడిగి నాడు; సమాధానము చెప్పినాను: అది జన్మాంతరవిషయ మగుటచే నితనికి జ్ఞప్తిలేదు" అని, తండ్రి ప్రార్థించినపిదప బుద్ధుడు పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వకాలమున బ్రహ్మదత్తుడు వారాణసిలో రాజ్యము చేయు చుండగా బోధిసత్త్వుడు మహావిభవముకల శ్రేష్ఠియయ్యెను. ఆయన కేడేండ్ల కుమారుడు కలడు. వాడు ప్రజ్ఞావంతుడు, అర్థకుశలుడు. ఒక నాడు వాడు తండ్రిని సమీపించి, "నాయనా, అర్థమునకు (నిర్వాణము నకు) ద్వారమేది?" అని యడిగెను. వానికి ప్రత్యుత్తరముగా బోధి సత్త్వుడీగాథ పలికినాడు :

పరమలాభకర మ్మిది, భద్రపరచు
ఆరువిషయము లన్నతిద్వారము లగు;
జ్ఞానవృద్ధుల సదుపదేశం బొకండు,
శీలము, బహుశ్రుతత్వ, మెవ్వేళ ధర్మ
సహిత మాచరణం బనాసక్తియు నగు.

ఈ ప్రకారముగా పుత్రుని ప్రశ్నమునకు సమాధానము చెప్పినాడు. నాటనుండి బాలుడు ఆరు ధర్మమార్గముల ననుసరించువాడు. బోధి సత్త్వుడు దాన ధర్మాదులు చేయుచు తుదకు నిజ కర్మోచిత పదవిని పొందినాడు.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకసారాంశము తెలుపరించెను. నాటి పుత్రుడు ఇప్పటి పుత్రుడే; మహాశ్రేష్ఠి నేనే.

85 కింపక్క జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహరించుచు, ఆసక్తచిత్తుడైన భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

కులపుత్రు డొకడు బుద్ధశాసనమున అత్యంతశ్రద్ధచే ప్రవ్రజించి, ఒకనాడు శ్రావస్తిలో భిక్షాటనము చేయుచు అలంకృతస్త్రీని వీక్షించి ఆసక్తచిత్తు డయ్యెను. అతనిని ఆచార్యుడు బుద్ధునిసన్నిధికి గొనిపోయెను.

"భిక్షూ, నీవు సత్యముగా ఉత్కంఠితుడ వయినావా?" అని భగవాన్ అడుగగా "సత్యమే" అని భిక్షువు చెప్పినాడు. అప్పుడు భగవాన్ "భిక్షూ, ఈపంచకామగుణములు (భోగములు) అనుభవించునపుడు చక్కగానే తోచును. కాని, భోగము నిరయాదులలో నుత్పత్తికి కారణము లగుటచే కింపాకఫలముతో సమాన మయినది. కింపాకఫలము వర్ణగంధరస సమాయుక్త మయినను భక్షించిన పిదప పేగులను ముక్కలు ముక్కలు చేసి ప్రాణములు హరించును. తొలుత అనేకులు దానిగుణ మెరుగక, దాని వర్ణగంధరసములయం దాసక్తులై దానిని భక్షించి ప్రాణములు కోలుపోయిరి" అని, పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు సార్థవాహు డయ్యెను. ఆయన యొకసారి 500 బండ్లతో తూర్పునుండి పశ్చిమమునకు ప్రయాణము చేయుచు, అటవీముఖము సమీపించి, తన పరివార జనుల నొకచోజేర్చి "ఈయడవిలో విషఫల వృక్షములు కలవు. ఇదివరలో మీరు తినని పండ్లు కనబడినచో నాకు దెలుపకుండ తినవలదు" అని చెప్పెను. వారా యడవి కడచి వేరొక యటవీముఖమునకు జేరి, ఫల భారముతో నిండిన కింపాక వృక్షమును సమీపించిరి. దాని బోదె, కొమ్మలు, ఆకులు, పండ్లును మామిడిని బోలి యుండెను. వన్నెలోను, వాసనలోను, రుచిలోను ఆమ్రఫల

సమానములైన దాని పండ్లను కొందరు కోసి తినిరి. కొందరు పండ్లు కోసి "సార్థవాహునితో జెప్పి తిందము" అని ఆయన రాకకై వేచి యుండిరి. బోధిసత్త్వుడు వచ్చి, కోసినపండ్లు పారవేయుడని చెప్పి, పండ్లు తిన్నవారికి వమన మగుటకు మందిచ్చెను. వీరిలో కొందర కారోగ్యము కలిగెను. మొదట తిన్నవారు మరణించిరి. బోధిసత్త్వుడు గమ్యస్థానముమ సురక్షితముగా జేరి, లాభము గడించి, స్వస్థానమునకు మరలివచ్చి, దానాది పుణ్యకార్యములు చేసి తుదకు నిజకర్మోచిత మగు పదవిని పొందెను.

కామభోగాల దుష్పరిణామములను
తలప కెవ్వడు సేవించు, ఫల మొసంగు
నట్టిచో భోగములె వాని హత మొనర్చు,
అల్ల విషముష్టి ఫలము తిన్నతనిబోలె.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, ఆర్యసత్యములను ప్రవేశింప జేసిన తరువాత ఉత్కంఠితభిక్షువు స్రోతాపత్తిని పొందెను. కొందరు స్రోతాపన్నులు, మరికొందరు సకృదాగాములు, వేరొకకొందరు అనాగాములు నయిరి. కొలదిమంది అర్హతు లయిరి. బుద్ధుడు జాతకసారాంశము వెలువరించెను. నాటి పరిషత్తు నేటి బుద్ధపరిషత్తు. సార్థవాహుడు నేనే.

86 సీలవీమంస జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు శీలవిమర్శక బ్రాహ్మణుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆయనజీవిక కోసలరాజుపై నాధార పడియుండెను. ఆయన త్రిశరణగతుడు, అఖండపంచశీలి, వేదత్రయపారంగతుడు. ఈశీలవంతుని రాజు విశేషముగా సమ్మానించుచుండెను. బ్రాహ్మణు డిట్లు తలపోసెను:

"ఈరాజు తక్కిన బ్రాహ్మణులకంటె నన్ను హెచ్చుగా నాదరించు చున్నాడు. విశేషముగా గౌరవము ప్రదర్శించుచున్నాడు. నాజాతి, గోత్ర, కుల, ప్రదేశ, విద్యలను బట్టియా, శీలసంపదను బట్టియా? మంచిది, దీనిని పరీక్షింతును".

ఒకనా డాయన రాజుకొలువునకు బోయి, తిరిగి వచ్చునపుడు షరాబు దుకాణములో పలకమీద నున్న కార్షాపణములలో నొకదానిని చెప్పకుండ తీసికొని పోయెను. బ్రాహ్మణునియెడ గౌరవ ముండుటచే షరాబు మాటాడక కూరుచుండి యుండెను. మరునాడు బ్రాహ్మణుడు రెండుకార్షాపణములు తీసికొనిపోయెను. షరాబు వెనుకటివలెనే సహించి యుండెను. మూడవనాడు బ్రాహ్మణుడు గుప్పెడు కార్షాపణము లెత్తుకొనెను. "రాజకీయవస్తువు లెత్తుకొనిపోవుట నీ కిది మూడవనాడు" అని షరాబు "రాజకీయపదార్థము హరించు చోరుడు పట్టుపడినాడు" అని బిగ్గరగా గడబిడ చేసెను. జను లిటునుండి అటు నుండి వచ్చి, "నీవు చాలకాలమునుండి సదాచారుని వేషము వేసి తిరుగుచున్నావు!" అని ఒకటిరెండు దెబ్బలు కొట్టి, రాజుకడకు గొనిపోయిరి.

రాజు విచారపడి "బ్రాహ్మణా, ఏల యీపాపకార్యము చేసినావు?" అని "ఈయనకు రాజదండ మిండు" అని ఆజ్ఞ యిచ్చెను.

"మహారాజా, నేను చోరుడను కాను".

"అయినచో, రాజకీయవస్తువుల అధికారిపలకపైనుండి కార్షాపణము లేల తీసితివి?"

"మీరు నన్ను మిక్కిలి గౌరవించుచున్నారు. నామనసులో సందేహ ముదయించినది. నాజాత్యాదులను బట్టియా, శీలమును బట్టియా ఈగౌరవము? అని పరీక్ష చేయదలచి యిట్లు చేసితిని. మీరు నాకు చేయుసమ్మానము జాత్యాదులను బట్టి కాదనియు, శీలమును బట్టియే యనియు సంపూర్ణముగా విశ్వాసము కలిగినది. దీనినిబట్టి శీలమే ఉత్తమము, ప్రముఖము అని నిశ్చయించినాను. నేను గృహస్థుగా నుండి శీలము ననుసరించి వర్తించుట కష్టము. కావున నేడే జేతవనమునకు బోయి బుద్ధుని సన్నిధిలో ప్రవ్రజితుడ నయ్యెదను. దేవా, నా కనుజ్ఞ యిండు" అని, రాజానుమతి పొంది బ్రాహ్మణుడు

జేతవనమునకు బోయెను.

అతని కులములోని బంధువులు, మిత్రులు ఆయనను నివారింప యత్నించిరి; ఆపలేక మరలి వచ్చిరి.

బుద్ధసన్నిధికి జని ఆయన ప్రార్థించి, ప్రవ్రజించి, ఉపసంపద పొంది, కర్మస్థానము (యోగాభ్యాసము) నందు నిలిచి, విదర్శనబుద్ధిచే అర్హత్వము పొందెను. అంతట బుద్ధునికడకు బోయి ఆయన అర్హత్వ ప్రకాశనము చేసి "భన్తే, నాప్రవ్రాజ్య- ఉద్దేశము పరిపూర్ణ మయినది" అని పలికెను.

ఆయన-అర్హత్వ-ప్రకాశనము భిక్షుసంఘమున వ్యాప్త మయ్యెను: వారు ధర్మసభలో నొకనాడు సమావిష్టులై ఆయనను ప్రశంసించుచు ఆయుష్మంతులారా, రాజుగారి ఉపస్థాయక బ్రాహ్మణుడు నిజశీలమును విచారించి రాజు నడిగి, ప్రవ్రజించి, అర్హత్వమున ప్రతిష్ఠితు డయి నాడు," అనుచుండిరి.

ఇంతలో శాస్త అచ్చటికి బోయి "ఏమి సంభాషించుచున్నారు?" అని యడిగి, ఈవిషయము అని వారు చెప్పినపిదప "భిక్షువులారా. ఈ బ్రాహ్మణు డిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ, పండితుల నడిగి, శీల విచారము సలిపి, ప్రతిష్ఠ పొందినాడు" అని, పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడాయన పురోహితుడయ్యెను. ఆయన దానాది పుణ్య కార్యములుచేయుచు, ధర్మనిరతుడై, అఖండ పంచశీలములు పొందెను. అందరకన్న రాజు ఆయనను హెచ్చుగా గౌరవించుచుండెను. అంత యును వెనుక చెప్పినట్లే యయ్యెను.

బోధిసత్త్వుని బంధించి రాజుకడకు భటులు కొనిపోవుచుండగా పాములవాడు తోక పట్టుకొని పాము నాడించుచుండెను. చూచి బోధి సత్త్వుడు "వలదు, వలదు. పామును మెడలో వేసికొన్నాడు. ఇది మిమ్ము కరచి ప్రాణములు హరించును" అనెను. "బ్రాహ్మణోత్తమా, పాము శీలము కలది, ఆచారసంపన్నమైనది; నీ వలె దుశ్శీలముకాదు. నీవు దుష్టకార్యము చేయుటవలన రాజకుటుంబ విలుంపక జోరుడవని

కట్టి తీసికొని పోవుచున్నారు" అని అహితుండికులు పలికిరి.

బోధిసత్త్వుడు తనలో "పాములు కరవని పక్షమున మంచిపేరు పొందుచున్నవి, ఇట్టి స్థితిలో మనుష్యభూతులైన వారి విషయమున చెప్పవలసిన దేమి? లోకమున శీలమే ఉత్తమము. దానికన్న ఉత్తమ మయినది లేదు" అనుకొనెను. ఇంతలో ఆయనను రాజుకడకు గొని పోయిరి. "ఏమిది బాబులారా?" అని రాజు పలికెను. "ధనాగారము నుండి అపహరించుచున్న చోరుడితడు." "అట్లయిన శాసనము నిర్వర్తింపుడు." బ్రాహ్మణుడు "రాజా, నేను చోరుడనుకాను" అనెను. "అట్లయిన కార్షాపణములేల తీసికొంటివి?" అని రాజడుగగా బోధి సత్త్వుడు పైన చెప్పినట్లే చెప్పి "ఈ కారణముచే లోకములో శీలమే ఉత్తమము. శీలము ప్రముఖస్థానము పొందినది. అది యట్లుండనిండు. కరవకుండుటచే సర్పము మంచిదను పేరు పొందుచున్నది. ఈ కారణ ముచే శీలమే ఉత్తమము, ప్రవరము" అని శీలము వర్ణించుచు ఈ గాథ చెప్పినాడు:

శీలమే సర్వకల్యాణ సిద్ధికరము,
ధాత్రి శీలమ్ముకంటె నుత్తమము లేదు,
చూడు మీసర్పమ్ము శుద్ధబుద్ధి
చావు తప్పించుకొని మనజాలె సుమ్ము!

బోధిసత్త్వుడీ గాథవలన ధర్మముపదేశించి, కామము విడిచి, సన్యసించి, హిమవంతము ప్రవేశించి, పంచాభిజ్ఞలను, అష్టసమా పత్తులను పొంది, బ్రహ్మలోక పరాయణుడయ్యెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున ఆపరిషత్తు ఇప్పటి బుద్ధపరిషత్తు: పురోహితుడు నేనే.

87 మంగళ జాతకము

బుద్ధుడు వేళువనమున విహరించుచు, వస్త్రమున మంచి చెడు లక్షణములు కనుగొను బ్రాహ్మణుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

రాజగృహ నివాసియగు బ్రాహ్మణుడొకడు శకునములందు విశ్వాసముకలవాడుండెను. అతడు త్రిరత్నములను అప్రసన్నములు చేసికొని మిథ్యావిచారము చేయుచుండును. ఆయన చాలధనవంతుడు, భోగి. పెట్టెలోపెట్టిన వస్త్రముల జంటను ఎలుకలు కొట్టినవి. ఆయన స్నానము చేసి వస్త్రములు తెండు అనెను. చూచునప్పటికి అవి ఎలుకలు కొట్టినవి.

ఆత డిట్లు యోచించెను. "ఎలుకలు కొట్టిన ఈవస్త్రముల జంటను ఈఇంట నుండనిచ్చినచో మహావిపత్తు కలుగును. ఇయ్యది అమాంగలికము, అదృష్టహీనము, దీనిని బిడ్డలకు గాని, పరిచారకులకు గాని ఇచ్చుటకు వీలులేదు. ఎవరికైన ఇచ్చినచో వారికి ఉన్నదంతయు పోవచ్చును. ఈవస్త్రములను శ్మశానములో పారవైతును. వీనిని పరిచారకుల చేతికి ఈయజాలను. ఇచ్చినచో వారు లోభవశమున వీనిని దాచిపెట్టుకొని నష్టము పొందవచ్చును. వీనిని నా కుమారుని చేతికిత్తును".

ఆయన కుమారుని పిలిచి విషయము తెలిపి "నాయనా, నీవు వీనిని చేతితో తాకవద్దు. కర్రమీదవేసి పట్టుకొనిపోయి శ్మశానమున పారవైచి, తలనిండ స్నానముచేసి మరలిరమ్ము" అని చెప్పెను.

బుద్ధుడు ఆనాడు ప్రాతఃకాలమే ఆర్యమార్గమునకు వచ్చు నవకాశము గల అప్పులకై చూచుచు, ఈతండ్రికొడుకులను శ్రోతాపత్తి ఫలమున నిలుపుటకు అవకాశము గ్రహించి, మృగముల వేటకై అవి యున్నచోటికి పోవునట్లు శ్మశాన ద్వారమునకు పోయి, షడ్వర్గరశ్ములను వ్యాపింప జేసి కూరుచుండెను. మాణవకుడు తండ్రిమాట ననుసరించి ఆవస్త్రముల జంటను ఇంటిలోనుండి కర్రమీద పాములను పడవేయునట్లు పడవేసి శ్మశానద్వారమునకడకు కొనిపోయెను.

"మాణవకా, ఏమిచేయుచున్నావు?" అని భిక్షువు డడిగెను.

"గౌతమా, ఇవి ఎలుకలు కొట్టిన వస్త్రములు, దురదృష్టదాయకములు, విషసమానములు. మానాయనగారు ఈభయముచేతనే మరి ఎవరికైన నిచ్చినచో లోభవశమున దాచికొందురేమో అని నాచేతికే ఇచ్చినారు. నేను వీనిని పారవైచి తలనిండ స్నానము చేయుదును"

మంచిది. అయినచో పారవేయుము". మాణవకుడు, వస్త్రములను పారవైచెను. ఇవి నాకు తగినవి అని శాస్త వానినెత్తెను. మాణవకుడు గౌతమా! వలదు వలదు, ఇవి దురదృష్టదాయకములు. వీనిని తియ్య వలదు అని నివారించుచున్నను శాస్త వానిని తీసికొని వేళువనము వైపునకు చనెను. మాణవకుడు శీఘ్రముగా చని తండ్రితో "నాయనా, నేను పారవైచిన వస్త్రముల జంటను నిషేధించుచున్నను శ్రమణ గౌతముడు నాకు తగిన వని కొని వేళువనమునకు పోయినాడు" అని చెప్పెను.

బ్రాహ్మణు డాలోచించుచు, "ఆవస్త్రముల జత అమాంగలికము, అశుభదాయకము. వానిని ధరించుటవలన గౌతముడు నష్టపడును, విహారముకూడ నష్టము పొందును. అందువలన నాకు నిందరావచ్చును, కావున శ్రమణగౌతమునకు వేరొకవస్త్రముల జత ఇచ్చి ఆవస్త్రముల జత పారవేయింతును." అనెను.

ఆయన అనేక వస్త్రములు పట్టించుకొని పుత్రసహితముగా వేళువనమునకు జని శాస్తను చూచి ఒక ప్రక్క నిలిచి "భోగౌతమా, శ్మశానమునుండి వస్త్రముల జంట నిజముగా తెచ్చితివా?" అనెను.

"అవును, బ్రాహ్మణా, నిజమే".

"భో గౌతమా, ఆవస్త్రముల జంట అమాంగలికము. దానిని తాల్చుటవలన నీకు నష్టము కలుగును. విహారమున కంతకును నష్టము కలుగును. కట్టుకొనుటకు పక్కకు వలయుచో ఈవస్త్రములను తీసికొని ఆజంట పారవేయుము".

"బ్రాహ్మణా, మేము ప్రవ్రజితులము. శ్మశానమున, గల్లిలో చెత్త చెదారము మీద స్నానఘట్టములో, మహామార్గములో–ఇట్టి స్థానము లందు పారవైచినవి మాకు తగినవే. నీవో ఇప్పుడే కాదు పూర్వము కూడ ఈఅభిప్రాయముతోనే ఉండెడి వాడవు అని ఆయన వేడిన

పిమ్మట బుద్ధుడు పూర్వజన్మకథను చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము మగధరాష్ట్రమున రాజగృహములో ధార్మికు డగు మగధరాజు పాలనము చేయుచుండెను. ఆకాలమున బోధిసత్త్వు డుదీచ్య బ్రాహ్మణ వంశమున బుట్టి, పెద్దవాడయి, సన్యసించి, అభిజ్ఞలను సమాపత్తులను పొంది, హిమవంతమున నివసింపబోయెను. ఒకసారి ఆయన యచటినుండి దిగి, రాజగృహములో రాజోద్యానమున ప్రవేశించి ఆయన మరునాడు భిక్షకై నగరములోనికి బోయెను. రాజు చూచి, ఆయన నాహ్వానించి, రాజభవనములో భోజనము పెట్టి, ఉద్యానమునందు నివసించునట్లు మాట తీసికొనెను. బోధిసత్త్వుడు రాజనివేశములో భోజనము చేయుచు, ఉద్యానమున నివసించుచుండెను.

ఆకాలమున రాజగృహనగరములో దుష్టలక్షణ బ్రాహ్మణు డుండెను. ఎలుకలు కొట్టిన ప్రాతగుడ్డలను బట్టి ఆయన శుభాశుభములు చెప్పుచుండును. అంతయు వెనుకటి కథలోవలెనే జరిగెను. మాణవకుడు శ్మశానమునకు బోవుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ముందు పోయి, వాకిట గూర్చుండి, మాణవకుడు పారవైచిన వస్త్రములజంట గైకొని, ఉద్యానమునకు వచ్చెను. కుమారుడు చని తండ్రికీ సంగతి చెప్పగా నతడు "రాజతాపసుడు నశించునే" అనెను. అనంతరము బోధిసత్త్వుని సన్నిధికి జని, "తాపసా, నీవు తీసికొనివచ్చిన వస్త్రములను పారవేయుము. అట్లు చేయవేని వినాశము సంభవించును" అనెను. తాపసుడు "శ్మశానమున పారవేసిన వస్త్రములు మాకు చాలును. నాకు మంగళమునెడ కుతూహలము లేదు. బుద్ధులు, ప్రత్యేకబుద్ధులు, బోధిసత్త్వులు నంగీకరింపని మంగళమునెడ కుతూహలము యుక్తము కాదు. కావున బుద్ధిమంతు లదృష్ట చిహ్నములను విశ్వసింపరాదు" అని బ్రాహ్మణునకు ధర్మము బోధించెను. బ్రాహ్మణుడు ధర్మము విని, భ్రమ విడిచి, బోధిసత్త్వుని శరణు జొచ్చెను. బోధిసత్త్వు డపరిహీన జ్ఞానముచే బ్రహ్మలోక పరాయణు డయ్యెను.

స్వప్నలక్షణ మంగళోత్పాతములను
నమ్మకమ్ముల విడనాడు నరు డెవండు,
వాడు నిర్జించి యెల్లద్వంద్వములు మరల
లోకమున జన్మ మెత్తగా లోపడండు.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి ఆర్యసత్యములను ప్రకాశింప జేసినపిమ్మట ఆ బ్రాహ్మణుడు పుత్రుడు శ్రోతాపత్తి ఫలమున ప్రతిష్ఠితులైరి.

బుద్ధుడు జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి తండ్రి కొడుకులు ఇప్పటి తండ్రి కొడుకులే; తపస్వి నేనే.

88 సారంభ జాతకము

బుద్ధుడు శ్రావస్తిలో విహారము చేయుచు, నిందకు సంబంధించిన శిక్షాపథము (నియమము) విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

రెండుకథలును పూర్వోక్త నందివిశాల జాతకముతో (28) సమానములు. కాని ఈజాతకమున బోధిసత్త్వుడు గాంధారరాష్ట్రములోని తక్షశిలా నగరమున ఒకానొక బ్రాహ్మణుని వృషభముగా సారంభ నామముతో నున్నాడు.

అతీత కథ

పలుకు కల్యాణవాక్కులేపవలు రేలు
పాపవాక్కులు రానీయ వలదు నోట
శుభవచస్సులె సతతమ్ము శుభము గూర్చు
పాపవాక్కు పశ్చాత్తాప ఫలము నొందు.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి బ్రాహ్మణుడు ఇప్పటి ఆనందుడు; బ్రాహ్మణి ఇప్పటి ఉత్పలవర్ణ; సారంభము నేనే.

89 కుహక జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహరించుచు, ఒకానొక పాషండుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

కుహక జాతక ఉద్ధాలక జాతకమున (487) వచ్చును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా ఒకానొక గ్రామము ప్రక్కన పటజటిలుడు నివసించుచుండెను. ఒక కుటుంబి ఆయనకై అరణ్యములో పర్ణశాల వేయించి, తనయింటి నుండి అతని కాహారము పంపుచుండెను. ఆకపటయతి శీలవంతుడని కుటుంబి విశ్వసించి, చోరభయముచే తన సువర్ణ నిష్కశతమును పర్ణశాలకు గొనిపోయి, అచట పాతిపెట్టి, దీనిని కనిపెట్టి యుండుమని యతితో జెప్పెను. "యతుల కీ విషయము చెప్పనక్కరలేదు. మాకు పరద్రవ్యముపై కాంక్ష యుండదు" అని యతడు పలికెను. భదంతా, చిత్తమని కుటుంబి వాని మాట నమ్మి వెడలిపోయెను. కొలది దినములు గడవనిచ్చి, ఆ దుష్టతాపసుడు వానితో జీవనము చేయవచ్చునని ఆనాణెములను వేరొకచోట పాతిపెట్టి, వచ్చి, పర్ణశాలలో నివసించుచుండెను. ఒకనాడు కుటుంబి యింట భోజనముచేసి ఆదుష్టతాపసుడు "ఆర్యా, చాలరోజులనుండి నీ పోషణలోనున్నాను. ఒక చోటనే బహుకాల ముండుట సంసర్గ మగును. లోకసంసర్గము యతులకు నిషిద్ధము. కావున నే వెడలిపోవుదును" అని పలికి, ఆకుటుంబి మాటిమాటికిని బ్రతిమాలినను నిలువ నిచ్చగింపలేదు.

"భదంతా, అట్లయిన దయచేయుడు" అని కుటుంబి అతనిని ఊరి వెలుపలకు సాగనంపెను. తాపసుడు కొంత దూరము పోయి కుటుంబిని వంచింపదలచి, తన జటలలో గడ్డిపరకగూర్చి మరలి వచ్చెను. "భదంతా, మరలివచ్చినా రేల?" అని కుటుంబి యడిగెను. "ఆర్యా, మీ యింటి కప్పులోని గడ్డిపరక నాజడలో చిక్కుకొన్నది. ఈయని దానిని మేము కొనిపోవరాదు. కావున దానిని తెచ్చినాను.

"భదంతా, దానిని పారవేయుము" అని కుటుంబి పలికి, తృణము కూడ పరులవస్తువును గ్రహింపడు. ఆహా ఎంత
ఈ యార్యుడు" అని భావించి, సంతోషించి, నమస్కరించి జటిలుని వీడుకొల్పెను.

ఆసమయమున బోధిసత్త్వుడు వ్యాపారార్థము తిరుగుచు, రాత్రి అక్కడ విడిసెను. తాపసుని మాటలు విని ఆయన "అద్దా! ఈదుష్ట తాపసు డితనిని మోసగించి యుండును" అనుకొని, కుటుంబితో "మిత్రమా, మీరు తాపసునికడ ఏమైన దాచిపెట్టినారా?" అని యడిగెను.

"ఆ, సువర్ణనిష్కశతము దాచిపెట్టినాను."

"అట్లయిన, భద్రముగా నున్నదేమో పోయి చూడుడు." అంతట కుటుంబి పర్ణశాలకు బోయి చూడగా సువర్ణము కాన రాలేదు. అతడు శీఘ్రముగా మరలివచ్చి ధనము కనబడలేదని చెప్పెను. "నీధన మన్యులు హరింపలేదు. ఆ కూటతాపసుడే హరించినాడు. రమ్ము, వానిని వెంబడించి పట్టుకొందము" అని బోధిసత్త్వుడు కుటుంబి వెంట జని, తాపసుని పట్టుకొని కాలుసేతుల మర్దించి, బంగారము తెప్పించెను. సువర్ణమును జూచి ఆయన "నిష్కశతమును హరించు నీవు తృణమాత్రమైనను ధర్మమునుగూర్చి తలంప లేదు" అని పలికి, నిందాపూర్వకముగా ఈ గాథ చెప్పినాడు.

ఓయి ప్రియభాషి, నీవాక్కు తీయ నగును
పూర్ణముగ, నీవు తృణమునే పోల్చి చూతు
వేరికొనవు సువర్ణమ్ము లెన్ని యున్న!

బోధిసత్త్వుడ డీ ప్రకారముగా వానిని గర్హించి, "కూట జటిలా, మరల నెన్నడు నిట్లు చేయకుము" అని యుపదేశించి, యథా కర్మం గతః.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి, కథలు సరిపోల్చి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. నాటి కటిల తపస్వి నేటి పాపండ భిక్షువు; పండితపురుషుడు నేనే.

90 అకతజ్ఞు జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహరించుచు, అనాథపిండికుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

సరిహద్దు దేశమున నివసించు ఒకానొక శ్రేష్ఠి ఆయన మిత్రుడు. శ్రేష్ఠి ఆయనను ఎప్పుడు చూడలేదు. సరిహద్దుప్రదేశమున పండిన పంట 500 బండ్ల కెక్కించి ఆ శ్రేష్ఠి తన మనుష్యులతో "పొండు, దీనిని శ్రావస్తికి కొనిపోయి మామిత్రుడైన మహాశ్రేష్ఠి అనాథపిండికుని సన్నిధిలో విక్రయించి, దీనికిబదులు సరకులు కొనిరండు" అని చెప్పెను.

వారు మంచి దని శ్రావస్తికి పోయి మహాశ్రేష్ఠిని కలుసుకొని విషయము విన్నవించిరి.

మహాశ్రేష్ఠి స్వాగతము పలికి వారికి ఉండుటకు చోటు, ఖర్చులు ఇప్పించి, మిత్రుని కుశలవార్త అడిగి సరకులు అమ్మించి దానికి తగిన సామాను లిప్పించెను. వారు తమ ప్రాంతమునకు మరలిపోయి, విషయమంతయు తమ శ్రేష్ఠికి తెలిపిరి.

అనంతరము అనాథపిండిక శ్రేష్ఠి కూడ అదేవిధముగా 500 బండ్ల సరుకు సరిహద్దు ప్రదేశమునకు పంపెను. ఆయన పరిజనులు అచటికి పోయి, ఆ శ్రేష్ఠిని కలిసికొనిరి. ఆయన "ఎచ్చటనుండి వచ్చినారు?" అనెను. "శ్రావస్తినుండి; మీ మిత్రులు అనాథపిండికశ్రేష్ఠిగారి వద్దనుండి" అని వారు చెప్పిరి.

"ఎవరి పేరో అనాథపిండికుడు కావచ్చును." అని ఆ శ్రేష్ఠి నవ్వెను. మీరు పొండు, అని వెడలిపోయెను; వారికి నివాసస్థానము చూపలేదు. ఖర్చు లీయలేదు. వారు తమంతటనే సరుకులు విక్రయించి వానికి బదులు వచ్చిన సరకులను బండ్లలో నింపి శ్రావస్తికి తిరిగి పోయి ఈ వృత్తాంత మంతయు అనాథపిండికునకు తెలిపిరి.

కొన్నాళ్ళకు ఆసరిహద్దు శ్రేష్ఠి ఒకపర్యాయము వెనుకటివలెనే 500 బండ్లలో సామాను నింపి శ్రావస్తికి పంపి మహాశ్రేష్ఠిని కలిసికొన వలసిన దని తన వారితో చెప్పెను. వారిని చూచి అనాథపిండికుని పరి

జనులు "మీకు నివాస భోజనాదికము లన్నియు మేము కను గొందుము" అని చెప్పి నగరము వెలుపల ఏదో ఒకచోట బండ్లు దింపించి "మీరు ఇచ్చటనే నిలువుడు. మీకు యగు భోజనము మొదలగునవియు, ఖర్చులును ఇక్కడికే వచ్చును" అని చెప్పి పోయిరి. అర్థరాత్రమున పరిజను లందరును గుమికూడి 500 బండ్లను కొల్లగొట్టి, వారి వస్త్రములను పక్కచుట్టలను చింపి, ఎద్దులను పార ద్రోలి, బండిచక్రములను ఊడదీసి, నేలపై బడవైచి, వానిని కూడ గొనిపోయిరి. సరిహద్దువాసులు భయపడి కట్టుబట్టలతో తమ ప్రాంత మునకు శీఘ్రముగా పలాయనము చేసిరి. శ్రేష్ఠిపరిజనులు మహాశ్రేష్ఠితో ఈవిషయము చెప్పిరి. ఇది చెప్పదగిన దని తలపోసి ఆయన బుద్ధుని సన్నిధికి జని తొలినుండి తుదవరకును వృత్తాంతము విన్నవించెను.

బుద్ధుడు "గృహపతీ, కేవలము ఇప్పుడే కాదు. పూర్వము కూడ సరిహద్దు నివాసి ఇట్టులే చేసెను" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వు డానగరములో మహావిభవ సంపన్ను డైన శ్రేష్ఠి యయ్యెను. సరిహద్దు గ్రామనివాసియగు వర్తకు డొక డాయన సహాయుడు. ఆయన యితని నెన్నడు చూడలేదు. అంతయును పైన జెప్పినట్లే జరిగెను. తనవారు చేసిన దంతయు విని బోధిసత్త్వుడు "చూపిన దయకు బదులు కృతఘ్నత" అని పలికి, సమావిష్టుల కుప దేశపూర్వముగా నీగాథ పలికెను:

> ఎవడు పూర్వోపకారమ్ము లెల్ల మరచు,
> దొరక రతనికి నుపకారపరులు మరల.

ఈప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు ధర్మము బోధించి, జీవితము దాన ధర్మాది పుణ్య కార్యములతో గడపి, కర్మోచిత పదవిని పొందెను.

బుద్ధుడు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున సరి హద్దు నివాసి ఈకాలపు సరిహద్దు నివాసి; వారాణసీ శ్రేష్ఠి నేనే.

91 మిత్త జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహారము చేయుచు, ఆలోచింపకుండ పదార్థముల నుపయోగించుటను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున భిక్షువులు చీవరాదులను అనాలోచితముగా ఉపయోగించుచుండిరి. ఈసంగతి తెలిసి భగవాన్ "భిక్షువులారా, నాలుగుప్రత్యయములను అనాలోచితముగా నుపయోగింపరాదు. యోచన లేకుండ ఏ దయిన నుపయోగించుట విషము వాడుట వంటిది. పూర్వము కొందరు జనులు తెలియక విషము తిని చాల బాధపడినారు" అని, పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వు డొకానొక సంపన్న కుటుంబమున జన్మించి పెరిగి పెద్ద వాడయి అక్షద్యూతకారు డయ్యెను. ఒకానొక ధూర్తుడు బోధి సత్త్వునితో పాచిక లాడుచు తాను గెలుచు చున్నంతసేపు కేళి మండలము కట్టివేయక, ఓడిపోయినపుడు పాచిక నోట దాచి, పోయినట్లు నటించుచు, పాచిక పోయినది అని ఆట మాని వెడలి పోయెడివాడు. బోధిసత్త్వుడు గ్రహించి, దీని సంగతి చూచెద నని యింటిలో కొన్ని పాచికలకు హాలాహలము పూసి, బాగుగా నెండబెట్టి, అవి కొనిపోయి ధూర్తునితో "మిత్రమా, రమ్ము, పాచిక లాడుదము" అనెను. "మంచిది మిత్రమా," అని వారు కేళిమండలము సిద్ధము చేసి, ఆయనతో ఆడుచు ఓడిపోయి, పాచిక నోట బెట్టుకొనెను. బోధి సత్త్వుడు అది చూచి "మింగుము. తర్వాలోనే నిజము తెలిసికొందువు గాని" అని యీగాథ పలికెను:

విసము పూసిన పాచిక వీడు మ్రింగె
రూ పెరుంగక: యిప్పు డోపాపి, ధూర్త,
మ్రింగరా దాని! బాగుగా మ్రింగు మోరి!
కఠినఫలితము నావల గాంచెదు గాక!

బోధిసత్త్వుడు మాటాడుచుండగనే విషవేగముచే వాడు కన్నులు త్రిప్పుచు వంగిపోయి మూర్ఛిల్లెను. "ఇక వీనికి ప్రాణదానము చేయవలె" నని బోధిసత్త్వుడు ఔషధ పరిభావితమైన వమన యోగముచే వానిని తెప్పరిల్లజేసి, నెయ్యి, తేనె, చక్కెర మొదలగునవి నాకించి, ఆరోగ్యము సమకూర్చి, ఎన్నడు మోసము చేయకు మని యుపదేశించి, దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు, తుదకు యథా కర్మంగతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి పండిత ధూర్తుడు నేనే.

92 మహాసార జాతకము

బుద్ధుడు జేతవనమున విహారము చేయుచు ఆయుష్మాన్ ఆనందుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకప్పుడు కోసల నరేశుని భార్యలు ఇట్లు తలపోసిరి. "లోకములో బుద్ధుడు అవతరించుట దుర్ఘటము. అట్టి మానవుడు జన్మించుటకూడ సంభావ్యము. సంపూర్ణేంద్రియములు కలవారై పుట్టుట దుర్ఘటము. మాకు ఇట్టి దుర్లభమైన అవకాశము లభించినను, మాయిచ్ఛానుసారముగా విహారమునకు పోయి ధర్మమువినుట, పూజచేయుట, దానమిచ్చుట మొదలగునవి సంభవింపలేదు. పెట్టెలో పెట్టిన వస్తువులవలె ఉన్నాము. కావున రాజుగారితో చెప్పి మాకు ధర్మోపదేశము చేయదగిన స్థవిరుని పిలిపించి ఆయనకడ ధర్మమును విందుము. గ్రహణ యోగ్యములగు వానిని స్వీకరించి దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుదుము. ఈవిధముగా మా సదవకాశము సఫలమగును."

వారందరును రాజుకడకుపోయి తమ ఆలోచన విశదపరచిరి. రాజు మంచిదని అంగీకరించెను.

ఒకనాడు ఉద్యానములో క్రీడింప తలపుకలిగి రాజు తోటమాలిని పిలిచి, ఉద్యానము బాగుచేయుమని చెప్పెను. తోటమాలి ఉద్యానము బాగుచేయుచుండ ఒకానొక వృక్షముక్రింద బుద్ధుడు కూర్చుండి యుండుట కానవచ్చి మాలి రాజుకడకు పోయి "దేవా, ఉద్యానవనము పరిశుభ్రమైనది. వృక్షము క్రింద భగవాన్ ఉపవేశించి యున్నారు" అని విన్నవించెను.

"సౌమ్యా, మంచిది. బుద్ధుని సన్నిధికి పోయి ధర్మోపదేశములను విందము." అని రాజు సుసజ్జితమైన రథమెక్కి, ఉద్యానముచేరి బుద్ధుని సన్నిధికి జనెను.

ఆసమయమున ఛత్రపాణి యను అనాగామి–ఉపాసకుడు బుద్ధునికడ కూరుచుండి ధర్మము వినుచుండెను. అదిచూచి రాజు కొంచెముసేపు సందిగ్ధచిత్తుడై నిలిచియుండి, "ఈతడు చెడ్డవాడు కానోపడు; అగుచో బుద్ధుని కడ కూరుచుండి ధర్మములు వినడు. కావున ఇతడు యోగ్యుడై యుండును" అనుకొని బుద్ధుని కడకు జని ప్రణామము చేసి యొక ప్రక్క కూరుచుండెను. ఉపాసకుడు బుద్ధునకు అగౌరవము జరుగునేమో యను భయముచే రాజు వచ్చినంతనే లేచి ప్రణాదు లేమియును చేయలేదు. ఇందువలన రాజు ఉపాసకుని యెడ అసంతుష్టచిత్తుడయ్యెను.

బుద్ధుడు గ్రహించి ఉపాసకుని ప్రశంసించుచు "మహారాజా, ఈ ఉపాసకుడు బహుశ్రుతుడు, ధర్మవేత్త, భోగములమీద వాంఛలేనివాడు" అని చెప్పెను.

"ఇతడు బుద్ధుని ప్రశంసకు తగిన వాడు కాడు" అనుకుని రాజు "ఉపాసకా, నీకే వస్తువు కావలసినను చెప్పుము అనెను." ఉపాసకుడు మంచి దనెను. రాజు బుద్ధుని కడ ధర్మోపదేశము విని ప్రదక్షిణము చేసి వెడలిపోయెను.

ఒకనాడు ప్రాసాదము మీద తెరచి యున్న ద్వారము కడ రాజు నిలిచి యుండెను. ప్రాతఃకాల భోజనము చేసి ఆయుపాసకుడు ఛత్రము చేత బట్టి జేతవనమునకు బోవుచుండెను. రాజు చూచి ఆయనను

రప్పించి "ఉపాసకా, నీవు బహుశ్రుతుడవు. మా స్త్రీలు మీకడ ధర్మములు విని గ్రహింపగోరుచున్నారు. మీకు విశ్రాంతి యున్నచో నీవు వారికి ధర్మ శ్రవణము చేయింపుము" అనెను. "దేవా, రాజాంతః పురమున గృహస్థులు ధర్మోపదేశము చేయుట కాని, చరించుటకాని ఉచితము కాదు. ఆర్యులకు (భిక్షువులకు) మాత్రము తగును" అని ఉపాసకుడు పలికెను.

ఇతడు సత్యమే చెప్పినాడు అనుకొని రాజు ఆయనను పంపి స్త్రీలను పిలువ నంపి "భద్రలారా, మీకు ధర్మోపదేశము చేయుటకై నేర్పుటకై బుద్ధుని కడకు పోయి భిక్షువును పంపుమని వేడుదును. ఎనుబదిమంది మహాస్థవిరులలో నుండి ఒకరిని పంపుమని కోరుదువా?" అనెను. వారందరు ఆలోచించి ధర్మ భాండాగారికుడగు ఆనంద స్థవిరుని నిర్ణయించుకొనిరి.

రాజు బుద్ధుని కడకు పోయి ప్రణామముచేసి యొక ప్రక్క కూరుచుండి "భన్తే, మాఇంటి ఆడువారలు ఆనందస్థవిరునికడ ధర్మము విని అభ్యసింప గోరుచున్నాను. సమ్మతమగు నేని స్థవిరుడు మాఇంట ఉపదేశము చేసి విద్య నేర్పునుగాక" అని విన్నవించెను.

బుద్ధుడు సమ్మతించి ఆనంద స్థవిరుని కాదేశ మిచ్చెను.

నాటి నుండి రాజస్త్రీలు స్థవిరునికడ ధర్మములు విని అభ్యసించుచుండిరి. ఒకనాడు రాజుగారి చూడామణి కానబడలేదు. రాజు మణి పోయినట్లు విని అమాత్యులను పిలిపించి, అంతఃపురములోని జనుల నందరను పరీక్షించి చూడామణిని వెలువరింప వలెను. అని ఆనతిచ్చెను. స్త్రీలతో ఆరంభించి వెదికి మణి దొరక నందున జనులను శ్రమపెట్ట జొచ్చిరి. ఆనాడు ఆనంద స్థవిరుడు రాజ భవనమునకు బోయెను. తొలినాడు స్థవిరుని జూచి స్త్రీలు హృష్ట తృష్ట బత్తములతో ధర్మోపదేశమునకు పోయినట్లు పోవక విచారముతో నుండిరి.

"నేడు మీరు అ దేదో విధముగా నున్నారేల?" అని స్థవిరు డడుగగా వారు "భన్తే, రాజుగారి చూడమణి పోయినది. అమాత్యులు రాజ భవనములోని స్త్రీలు మొదలుకొని లోపలనున్నవారి నెల్లరను శ్రమపెట్టుచున్నారు. ఏమగునో మాకు తెలియకున్నది. కావున

విచారముతో నున్నాము'' అని చెప్పిరి.

స్థవిరుడు చింతింప వలదని హాగి నోదార్చి రాజు కడకు జని పరచిన ఆసనముపై కూరుచుండి "మహారాజా, మీామణి పోయినదా?" అనెను.

"భన్తే, అవును."

"మహారాజా, దానిని పట్టింప గలిగినారా?"

"భన్తే, లోపలివారల నెల్లరను పరిశీలించి శ్రమ ఇచ్చినను మణి లభింపలేదు." "మహారాజా, జనులకు క్లేశము కలిగింపకుండగనే మరుగు వడిన మణిని వెలువరించుట కుపాయ మున్నది."

"భన్తే, ఏ మా యుపాయము?"

"మహారాజా, పిండదానము?"

"భన్తే, ఎట్టి పిండదానము?"

"మహారాజా, ఎవ రెవరిపై అనుమాన మున్నదో వారిని ఏర్చి కూర్చి ఒక్కొక్కసారి చేతులో మట్టిముద్దకాని, ఎండుగడ్డిఉండగాని ఇచ్చి ప్రాతఃకాలముననే ఈ ఉండలను తెచ్చి ఫలాని చోట ఉంచవలె నని ఆజ్ఞాపింపుడు. చూడామణిని హరించినవాడు దానిని ఆయుండలో నుంచి నిర్దిష్టస్థానమునకు గొని పోగలడు. మొదటినాడే తేగలిగినచో మంచిదే. అట్లు కానియెడల రెండవనాడు, మూడవనాడు—ఈవిధముగా కొన్నాళ్ళు ఈపని చేయింపవలయును. ఇట్లు చేసినచో జనులకు కష్ట ముండదు. మణియును లభించును." అని చెప్పి స్థవిరుడు వెడలి పోయెను.

రాజు స్థవిరుని ఉపదేశానుసారము మూడురోజు లాపని చేయించెను. మణి లభింపలేదు. స్థవిరుడు మూడవనాడు వచ్చి "మహారాజా, మణిని ఎవరైన పడవైచినారా?" యనెను.

"భన్తే, లేదు".

"అట్లగుచో మహారాజా, ప్రాసాదము మీాది పై అంతస్తులో మారుమూల పూర్ణకుంభమునుంచి వానిపై బనాత్ గుడ్డలు మూతలు వేసి రాజభవనములోని స్త్రీ పురుషు లందరితో, ఆవస్త్రము లన్నియు ఒక్కొక్కటిగా మూతక్రిందనుంచి చేతులు కడుగుకొని రావలెను, అని ఆజ్ఞాపింపుడు." స్థవిరు డుపాయము చెప్పి వెడలిపోయెను. రాజు

ఆప్రకారమే చేయించెను.

మణి నపహరించినవాడు తనలో "ధర్మభాండాగారికుడు ఈఅభియోగము చేపట్టి, మణిని వెలువరించువరకును ఊరకుండుట అసంభావ్యము, కావున ఇక మణిని విడిచి వేయవలెను." అనుకొని, మణిని గూఢము చేసి పట్టుకొని పోయి మూత అడుగునుండి భాండములో బడవేసెను. అందరును ఈవలకు వచ్చినపిదప నీరు పారజల్లింపగా మణి లభించెను.

స్థవిరునివలన ఎవరికిని క్లేశము కలుగకుండ మణి దొరకిన దని రాజు సంతుష్టచిత్తు డయ్యెను. సౌధము లోనివారును స్థవిరుని మూలమున మహావ్యథనుండి తప్పించుకొంటి మని ప్రసన్నచిత్తు లయిరి. స్థవిరుని శక్తిచే రాజునకు మణి మరల లభించిన దని నగర మంతటను భిక్షుసంఘమునను వ్యాపించెను. భిక్షువులు ధర్మసభలో సమావిష్టులై ఆయనను ప్రశంసించువారై "ఆయుష్మంతులారా, ఆనందస్థవిరుడు తన బహుశ్రుతత్వముచే, పాండిత్యముచే, ఉపాయ కుశలతచే లోకులకు శ్రమ కలుగకుండ మరుగుపడియున్న మణిని వెలువరించినాడు" అని చెప్పుచుండిరి.

బుద్ధుడు వచ్చి "ఏల సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పగా, బుద్ధుడు "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ ఉపాయమున తిరశ్చీన జంతువుల చేతులలో బడిన వస్తువును గూడ వెలువరించినాడు." అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పినాడు.

అతీతకథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు విద్యాపారంగతుడై అమాత్యు డాయెను. ఒకనాడు రాజు భూరిపరివారముతో ఉద్యానమునకు బోయి వనాంతరములలో విహరించి, జలక్రీడ చేయు కుతూహలము కలిగి, మంగళ పుష్కరిణిలో దిగి, రాణివాసమునకు వార్తపంపెను. స్త్రీలు తమ శిరోభూషణములను గ్రీవాలంకారములు మొదలగువానిని దీసి, ఉత్తరాసంగములను ఊడదీసి, పెట్టెలలో పెట్టి దాసీజనమున కప్పగించి పుష్కరిణిలో

దిగిరి. అప్పుడొక ఉద్యానమర్కటి శాఖాంతరమున గూరుచుండి దేవి ఆభరణములను ఉత్తరీయమును పెట్టెపై బెట్టుట చూచి, ఆమె ముత్యాలసరమును తాను ధరింపదలచి, దాసి అజాగ్రత్తకై యెదురు చూచుచుండెను. దాసి మొదట జాగరూకతతో నుండి, క్రమముగా కునికిపాట్లు పడ నారంభించెను. మర్కటిచూచి వాయువేగమున చెట్టు దిగివచ్చి, ముక్తాహారమును మెడలో వేసికొని, తిరిగి వాయువేగమున చెట్టెక్కెను. తక్కిన కొమ్మలపై నున్న కోతులు చూచునను భయముచే మర్కటి ముత్యాలదండను చెట్టుతొర్రలో దాచెను. ఏమియు ఎరుగనిదానివలె నటించుచు దండను కనిపెట్టియుండెను. మెలకువ వచ్చి దాసి చూచునప్పటికి ముత్తెముల దండ కనబడలేదు. దాసి భయపడి ఉపాయము కానక "దేవీ, ముక్తాహారము నెవ్వడో యెత్తుకొని పరుగెత్తి పోయినాడు" అని బిగ్గరగా అరచెను.

ఆ రక్షకు లచ్చటికి జేరి దాసి మాటలు రాజుకు విన్నవించిరి. రాజభటులు చోరుని కొరకు ఉద్యానము గాలించిరి. పల్లెటూరి మందమతి యొకడు ఆశబ్దము విని భయమున పరుగెత్తెను. దొంగ కావచ్చునని వానిని పట్టి బంధించి కొట్టి, "ఓరీ ధూర్త చోరా, ముత్యాల దండ నేల అపహరించితివి?" అని యడిగి ప్రహరించిరి.

నేను తీయలేదన్నచో నా ప్రాణములు తీయుదురు. దెబ్బలతో ప్రాణములు పోవును. తీసినా ననుటయే మేలు" అని వాడు భావించి, "చిత్తము స్వామీ, తీసికొన్నాను" అని పలికెను. వానిని బంధించి భటులు రాజసన్నిధికి గొనిపోయిరి. "అమూల్యాభరణమును హరించితివా?" అని రాజడిగెను. "చిత్తము దేవా." "ఇప్పు డెక్కడ నున్నది?" "దేవా, బీదవాడను. నా జీవితములో మంచము కాని కుర్చీ కాని విలువగల వస్తువేది కాని యెరుగను. శ్రేష్ఠి నాచేత ఈపని చేయించినాడు. ఆయనకే యిచ్చినాను. అంతయు ఆయనకు తెలియును."

రాజు శ్రేష్ఠిని బిలిపించి "వీనికడనుండి అమూల్యహారమును దీసికొంటివా!" అనెను. "చిత్తము దేవా." "ఇప్పుడది యెక్కడ నున్నది?" "పురోహితున కిచ్చినాను." అంతట రాజు పురోహితుని బిలువ నంపి వెనుకటివలెనే ప్రశ్నించెను. ఆయన ఆలోచించి "తమ

ఆస్థాన గాయకున కిచ్చినాను.'' రాజు తనిని బిలిపించి ''పురోహితుని కడనుండి హారము తీసికొంటివా?'' అని యడిగెను. ''చిత్తము దేవా.'' ''ఎక్కడ నున్నది?'' ''మోహావశమున గణిక కిచ్చినాను.''

రాజు గణికను బిలిపించి యడుగగా గణిక ''నేను తీసికొన లే'' దన్నది. ఈ యయిదుగురను ప్రశ్నించునప్పటికి సాయంకాల మయ్యెను. ''ఇప్పుడు ప్రొద్దు క్రుంకినది. రే పీసంగతి విచారింతుము'' అని రాజు అయిదుగురను అమాత్యుల కప్పగించి రాజనగరులోనికి బోయెను.

అప్పుడు బోధిసత్త్వుఁ డాలోచనలో పడెను. ఈ యాభరణ ముద్యానములో పోయినది. గ్రామీణు డాసమయమున వెలుపల నున్నాడు. ద్వారములను బలవంతులు రక్షించుచున్నారు. కావున లోపలివారు వెలుపలికి బోలేదు. లోపలివారు కాని, వెలుపలివారు కాని దండ నెట్లు హరింపగలరు? ఈ దౌర్భాగ్యుని మూర్ఖతవలన శ్రేష్ఠి కిచ్చితినని చెప్పియుండును – ప్రహరణములు తప్పించు కొనుటకు శ్రేష్ఠి పురోహితుని కిచ్చితినన్నాడు. తా నొక్కడే కాని పురోహితునిగూడ కలిపినచో మే లని చెప్పియుండును. పురోహితుడు గాయకుని కిచ్చితి ననుటలో చెరసాలలో గాయకునితో సుఖముగా కాలము గడపవచ్చునని చెప్పియుండును. గాయకుడు గణిక కిచ్చితి ననుటలో నిర్విచారముగా నామెతో కాలము గడపవచ్చునని, చూడగా వీరిలో నొక్కరును దండ హరింపలేదు. ఉద్యానమున కోతు లనేకము కలవు. అం దొడు కోతి హారము తీసియుండ నోపును.

ఇట్లు తలపోసి బోధిసత్త్వుడు రాజును సమీపించి, ''మహారాజా, చోరులను నా కప్పగింపుడు. నే నాకృత్యమును విచారింతును'' అనెను. ''మంచిది, పండితోత్తమా. శోధింపుడు'' అని రాజు సమ్మతించెను.

బోధిసత్త్వుడు తనదాసులను బిలిచి, ''ఆయయిదుగురను ఒకేచోట నుంచి భద్రముగా కనిపెట్టియుండి వారు రహస్యముగా చెప్పుకొను మాటలు నాకు దెలుపుడు'' అని వెడలిపోయెను. వా రట్లే చేసిరి. అందరు నొకచోట గూరుచున్న తరువాత శ్రేష్ఠి గ్రామీణునితో ''ఓరి దుష్టసంసారీ, ఇంతకుముందు మన మెన్నడైన కలిసితిమా?''

అనెను. "మహాశ్రేష్ఠి, నేను కొయ్యమంచముకూడ ఎరుగను. కాని మీతోడ్పాటుతో తప్పించుకొనగలనని అట్లు పలికినాను. స్వామీ, కోపింపవలదు" అని వాడు పలికెను. పురోహితుడు శ్రేష్ఠితో "ఏడు నీకీయనిదానిని నాకిచ్చినట్లు చెప్పితి వేమి?" అనెను. "ఉద్యోగుల మిరువురము కలిసినచో త్వరలో కార్యము నెరవేరునని చెప్పితిని" అని శ్రేష్ఠి పలికెను. "బ్రాహ్మణోత్తమా, హారము నా కెప్పుడిచ్చితిరి?" అని గాయకుడనెను. "మనము కలసియున్న పక్షమున కాలము సుఖముగా గడచునని అట్లు చెప్పితిని" అని బ్రాహ్మణుడనెను. పర్ణదాసి (గణిక) గంధర్వునితో "ఎన్నడైన నేను నీకడకుగాని, నీవు నా కడకుగాని వచ్చుట సంభవించెనా?" అని గాయకునడిగెను. "సోదరీ! ఏల కోపించెదవు? మన మయిదుగురము కొంతతడవొకచోట నుండినచో నిర్విచారముగా కాలము గడపవచ్చునని అట్లు చెప్పితిని" అని గాయకుడనెను.

దాసులు వచ్చి బోధిసత్త్వునకు సంగతులు విన్నవించిరి. వారు చోరులు కారని స్పష్టమయ్యెను. మర్కటి హారమును హరించి యుండునని యూహించి "మర్కటి హారమును క్రిందికి విడుచునట్లు ఉపాయ మాలోచింపవలెను" అని బోధిసత్త్వుడు సేవకులను బిలిచి "పూసలదండలు సిద్ధము చేయించి, ఉద్యానములోని సర్వ మర్కటములను బట్టుకొని ఆ దండలు మెడలలో వేసి విడిచిపెట్టుడు" అని చెప్పెను. వా రాప్రకారమే చేసిరి.

ఆకోతులు సంతోషముతో ఉద్యానములో విహరించుచుండగా, ముక్తాహారమును దాచిన మర్కటి "పూసల దండలతోనేమి? మంచి ముత్తెముల దండనే ధరింపవలె"నని అహంకారమువలన దండను బయటికి దీసెను. భటులు ఉపాయముగా ఆదండను మర్కటి క్రిందికి జార విడుచునట్లు చేసి, దానిని గొనిపోయి బోధిసత్త్వున కిచ్చిరి. ఆయన దానిని రాజుకు జూపి, "దేవా, ఇదిగో ముక్తాహారము. ఆ యయిదుగురును నిర్దోషులు. ఉద్యానములోని మర్కటి దీనిని తీసినది" అని చెప్పెను. "పండితోత్తమా, ఎట్లు మీరు గ్రహించితిరి? ఎట్లు తెప్పించితిరి?" అని రా జడిగెను. ఆయన సమస్తము వివరించెను. రాజుసంతుష్టుడై "మీరు పదవికి తగినవారు" అని ప్రశంసించి

ఈగాథ పలికెను:

> రణమువేళను శూరు, మంత్రమ్ము వేళ
> గోపనసమర్థు, విందులు కుడుచువేళ
> ఇష్టబంధుల, చిక్కు సాధించువేళ
> బుద్ధిమంతుని గోరుట పొసగుచుండు.

ఇట్లు రాజు బోధిసత్త్వుని ప్రశంసించి, మహామేఘము ఘనవర్షము కురియునట్లు ఆయనను సప్తరత్నములతో పూజించి, ఆయన యుపదేశము ననుసరించి, దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు యథాకర్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి స్థవిరుని ప్రశంసంచి జాతక సారాంశము వెలువరించెను. ఆ కాలమున రాజు ఇప్పటి ఆనందుడు; బుద్ధిమంతుడైన అమాత్యుడు నేనే.

93 విస్సాస భోజన జాతకము

శాస్త, జేతవనమున విహరించుచు జ్ఞాతి భోజనమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున కొందరు భిక్షువులు తరచుగా "ఇది మాతల్లి యిచ్చినది; ఇది మాతండ్రి యిచ్చినది; ఇది మాసోదరు డిచ్చినది; ఇది పినతల్లి; ఇది పినతండ్రి, ఇది అత్త ఇచ్చినది, ఇది మామ యిచ్చినది" అనుచు, జ్ఞాతులవిషయమై పలుకు చుండిరి. శాస్త భిక్షువుల కుపదేశింప దలచి, వారిని సమావేశ పరచి, "భిక్షువులారా, ఆలోచింపక జాతులవిషయమై వినియోగము చేయు భిక్షువులు మరణించినపిదప యక్షయోని గాని, ప్రేతయోనిగాని పొందక తప్పదు. ఆలోచింపక చేయుపని విషపానమువంటిది. నమ్మదగినవా రిచ్చినను

నమ్మదగనివా ర్చినను, విషము చంపితీరును. పూర్వకాలమునగూడ విశ్వాసపాత్రు లిచ్చిన విషముతిని కొందరు మరణించిరి'' అని, వారు వేడిన పిదప పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు మహావిభవ సంపన్నుడైన శ్రేష్ఠి యయ్యెను. ఆయనకు గోపాలకుడు కలడు. పంటకాగున వాడు గోవులను తీసికొని యడవి లోనికి బోయి, యచ్చట గోకుల మేర్పాటుచేసి పశువులను కాపాడుచు శ్రేష్ఠికి అప్పుడప్పుడు పాలు నెయ్యి తెచ్చి యిచ్చుచుండెను. ఆ గోకులమునకు సమీపమున సింహము నివసించుచుండెను. సింహభయము వలన గోవులు తక్కువ పాలిచ్చుచుండెను. ఒకసారి గోపాలకుడు నెయ్యి తెచ్చి యిచ్చినపుడు శ్రేష్ఠి "ఏమోయి గోపాలా, నెయ్యి యింతతక్కువ తెచ్చినావేమి?'' అనెను. వాడు కారణము చెప్పెను. "సింహమునకు దేని మీదనైన ప్రీతి యేర్పడెనా?'' "స్వామీ, సింహమునకు ఒకానొక లేడిమీద ప్రీతి.'' "ఆ లేడిని పట్టుకొనగలవా?'' "చిత్తము స్వామీ.'' "మంచిది. దానిని పట్టుకొని శరీరముమీది రోమములపై విషము, చక్కెర తరచుగా పూసి, ఆరనిచ్చి, ఒకటి రెండు రోజులుంచి, విడిచిపెట్టుము. దానిమీది ప్రీతిచే సింహము దాని యొడలు నాకి, ప్రాణములు విడుచును. పిమ్మట సింహముగోళ్ళు, దంతములు, క్రొవ్వు, చర్మము తీసికొనిరమ్ము'' అని శ్రేష్ఠి గోపాలకునకు హాలాహల మిచ్చి పంపెను. వాడు వలపన్ని, ఉపాయమున లేడిని పట్టుకొని, బోధిసత్త్వుడు చెప్పినట్లు చేసెను.

సింహము లేడిని చూచి మహాప్రీతిచే దానియొడలు నాకి ప్రాణములు విడిచెను. గోపాలకుడు సింహ చర్మాదులు తీసికొని బోధిసత్త్వుని సన్నిధికి బోయెను. ఆయన "అన్యప్రీతి మానవలెను. బలసంపన్నమైన మృగరాజు అతిప్రీతిచే సంసర్గము చెంది, లేడియొడలు నాకి, విషవశమున ప్రాణములు విడిచెను'' అని, అచ్చట జేరిన వారికి ధర్మము బోధించుగాథ పలికెను:

విశ్వసింపగ రాని విషయమ్మునందు
విశ్వసింపగ దగు విషయమ్మునందు
విశ్వాస ముంచుట వీరిడితనము
విశ్వాసవశమున భీతి జనించు
మృగమాతవలన ఆమృగరాజునకును
జరిగిన చందాన జరుగుట నిజము!

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు సమావిష్టులకు ధర్మము నుపదేశించి, దానాది పుణ్యకార్యములు చేసి, తుదకు యథా కర్మం గతో.

శాస్త యీవిధముగా పరిషత్తుకు ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున మహాశ్రేష్ఠి నేనే.

94 లోమహంస జాతకము

శాస్త వైశాలీనగర సమీపమున పాటికారామమున విహారము చేయుచు సునక్షత్రుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకప్పుడు సునక్షత్రుడు అను భిక్షువు శాస్తకు ఉపస్థాపకుడై, పాత్రలు, చీవరములు పట్టుకొని ఆయన వెనువెంటనే తిరుగుచు, కోరక్షత్రియుని ధర్మము అంగీకరించి బుద్ధుని పాత్ర చీవరాదులను ఆయనకే సమర్పించి, కోరక్షత్రియునికడ నివసింప జొచ్చెను. ఆవల నతడు కాలకంజక—అసురయోనిలో నుద్భవించు సమయమున సునక్షత్ర గృహస్థు అయి, వైశాలికి మూడుప్రాకారములలోపల తిరుగుచు, ఏదో ఒకటని శాస్తను నిందించుచుండెడివాడు.—శ్రమణ గౌతమునికడ లోకోత్తరమైన విషయము లేదనియు విశేష ఆర్యజ్ఞానము లేదనియు వాని నింద. "శ్రమణగౌతముడు తర్కసిద్ధ మగు ధర్మోపదేశము చేయును. ఆలోచనసిద్ధము, ఆత్మానుభవసిద్ధము అగు ఉపదేశము చేయును. దుఃఖ

క్షయము జేయు నుద్దేశ్యముతో ధర్మోపదేశము జరుగును. ధర్మము ననుసరించువానిని దుఃఖముల–పూర్ణ క్షయమువరకు కొనిపోవును".

ఆయుష్మాన్ సారిపుత్రుడు భిక్షార్థము పర్యటించు సమయమున ఆతడు అప్రకారముగా నిందించు చుండుట విని తిరిగి వచ్చిన తరువాత భగవానునకు విన్నవించెను. "సారిపుత్రా, కుపితుడైన మూర్ఖ సునక్షత్రుడు క్రోధవశమున ఇట్లు చేయుచున్నాడు. క్రోధమునకు లోబడి అతడు ధర్మానుసారముగా చరించు వానిని దుఃఖక్షయమువరకును కొనిపోవుచున్నాడు అనుటలో అతనికి తెలియకుండనే నాప్రశంస యున్నది. మూర్ఖుడు నాగుణములను గ్రహింపలేదు. సారిపుత్రా, నాకు షడభిజ్ఞలు లభించినవి. ఇదియును లోకోత్తర ధర్మము (దశబలము). నాలుగు వైశారద్యజ్ఞానములున్నవి. నాలుగువిధముల యోని పరిచ్ఛేదకజ్ఞాన మున్నది. ఇది కూడ లోకోత్తర ధర్మమే నన్ను ఎవరైనను శ్రమణగౌతముడు లోకోత్తర ధర్మములు పొందలేదని అన్నచో, అట్లు పలుకుట మాననిచో, అట్టి ఆలోచనను విడవనిచో ఆమతమును విడనాడనిచో ఆతడు నరకమున కూలద్రోయ బడును. నాయందునుగల లోకోత్తర ధర్మ మిట్టిది. సారిపుత్రా, సునక్షత్రుడు కోరక్షత్రియుని దుష్కర క్రియచే, మిథ్యా తపస్సుచే ఆకృష్టుడైనాడు. అట్టి వాడుకూడ నావైపు మొగ్గక తప్పదు. ఇప్పటినుండి తొంబదియొకటవ కల్పము మొదట 'దీనియందు కొంచెమైన సార మున్నదా లేదా?' అని చూడవలెనను కోరికచే నేను పండ్రెండు మిథ్యాతపస్సులను పరిశీలించుచు చతురంగ యుక్తమైన బ్రహ్మచర్యవాసము చేసినాను. ఆసమయమున తపస్వుల యందు పరమ తపస్వినై, శుష్కజీవితమును గడుపు వారిలో పరమశుష్కజీవితమును గడపు వాడనై, జుగుప్సితులలో పరమ జుగుప్సితుడనై, ఏకాంతవాసులలో పరమ–ఏకాంతసేవినై ఉంటిని" అని బుద్ధుడు చెప్పగా, సారిపుత్ర స్థవిరుడు ప్రార్థించిన మీాదట పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము 91 యుగములకు వెనుక బోధిసత్త్వుడు కపట పరివ్రాజనమును పరీక్షింతునని తలచి, ఆజీవికపరివ్రాజనము నవలంబించి,

దిగంబరుడై ధూళిధూసరితాంగుడై ఏకాకిగా విహరించుచు, మానవులు కానబడినచో మృగమువలె పరుగెత్తుచు, గోమయాదులు భక్షించుచు, అప్రమాద విహారార్థము అడవిలో పొదలో నివసించుచుండెను. చలిగాలి కొట్టినపుడు రాత్రివేళ నీవలకు వచ్చి బహిరంగప్రదేశమున దిరుగుచు, సూర్యోదయ మయినంతనే నతడు పొదలో ప్రవేశించును. రాత్రివేళ మంచులో తడియునట్లు పగటివేళ కొమ్మలనుండి రాలు నీటిబిందువులతో తడియుచుండును. దివారాత్రము లతడు చలిబాధ సహించుచుండెను. వేసవికాలము పగటివేళ ఎండలోను, రాత్రివేళ చల్లని గాలిలేనిచోటను కాలము గడపుచుండెను. అశ్రుతపూర్వమగు నీగాథ యొకనా డాయనకు గోచరించెను:

అడవుల వసించి, వానకు తడిసిపోయి,
ఎండ కెండి నగ్నమ్ముగా నుండి, వీతి
హోత్రునకు దూర మయ్యు నోహో యతండు
సత్య మన్వేషణమ్ము నే సలుపుచుండె.

ఇట్లు చతురంగ బ్రహ్మచర్య మనుష్ఠించిన బోధిసత్త్వునకు మరణకాలమున నిరయదర్శనము కాగా నతడు "ఈవ్రత నిర్వాహణము నిరర్థకము" అనిగ్రహించి, ఆక్షణముననే భ్రమను ఛేదించి, సత్యమును గ్రహించి, దేవలోకమునకు జనెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున ఆజీవకుడు నేనే.

95 మహాసుదస్సన జాతకము

శాస్త పరినిర్వాణశయ్యపై పండుకొని యుండ ఆనంద స్థవిరుడు "భన్తే, భగవాన్ ఈచిన్న నగరమున పరినిర్వాణము పొందకుండు గాక" అను వాక్కుల విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

తథాగతుడు జేతవనమున విహారము చేయుసమయమున సారిపుత్ర స్థవిరుడు కార్తిక పూర్ణిమనాడు నాలకగ్రామమున ఉత్పన్న మగుకోష్ఠముననే పరినిర్వాణము పొందెను. మహామౌద్గల్యాయనుడుకూడ కార్తిక మాసమున అమావాస్యనాడు పరినిర్వాణము పొందెను. ఈవిధముగా ప్రధానశిష్యు లిరువురును పరినిర్వాణము పొందినపిదప, "నేనుగూడ కుసీనగరమున పరినిర్వాణము పొందుదును" అని తలచి భగవాన్ పర్యటనము చేయుచు, క్రమముగా కుసీనగరము చేరి, సాలవృక్షముల జంట క్రింద ఉత్తర దిక్కుగా పరచిన శయ్యపై మరల లేవకుండు సంకల్పముతో పండుకొనెను.

ఆయుష్మాన్ ఆనందుడు ఇట్లనెను: "భన్తే, భగవాన్ విషమ మయిన ఇట్టిచిన్న నగరమున అడవిలో సాలవృక్షములక్రింద నిర్వాణము పొందకుండు గాక! భగవాన్, చంపా రాజగృహ ప్రముఖ మహానగరములలో ఏదో ఒకదానియందు పరినిర్వాణము పొందు గాక!" అనెను.

భగవాన్ ఇట్లు పలికెను: ఆనందా, దీనిని అడవిలో నున్న ఇట్టి చిన్న శాఖానగర మనవలదు. నేను పూర్వము సుదర్శన చక్రవర్తిగా నున్నప్పుడు ఈనగరముననే యుంటిని. అప్పు డివి ద్వాదశయోజన విస్తీర్ణము; రత్నఖచిత మైననాలుగు ద్వారముల నడుమ నున్న మహా నగరము".

స్థవిరుడు ప్రార్థించినపిదప పూర్వజన్మకథ చెప్పి మహాసుదర్శన సూక్తము పలికెను.

అతీత కథ

ఆసమయమున సుదర్శనుడను రాజు సుధర్మప్రాసాదము దిగి సమీపమున సప్తరత్నమయ మగు శయ్యపై కుడిప్రక్కన బరుండియుండెను. ఆయనకు మరల లేచు సంకల్పము లేదని గ్రహించి సుభద్రాదేవి "మీ 84 వేల నగరములలో ఈ కుశావతి ప్రముఖ రాజధాని. దీనిపై మన సుంప్రుడు" అని పలికెను. "దేవీ, ఇట్లు చెప్పకుము. దీనిపై ప్రీతి లేకుండునట్లు ఉపదేశింపుము." "ఎందుచేత?" "నేడు మరణ

దినము.” దేవి రోదనముచేయుచు కన్నులు తుడిచికొని కష్టముమీద ఆమాటలు పలికి, మరల పెద్దపెట్టున ఏడ్చి మొత్తుకొనుచుండెను. మిగిలిన 84 వేలమంది స్త్రీలు ఏడ్చి మొత్తుకొనిరి. ఓర్చుకొనలేక అమాత్యాదులు కూడ దుఃఖించిరి. “ధ్వనిచేయకుడు” అని బోధిసత్త్వుడు పలుకునప్పటికి అందరును శాంతించిరి. రాణివైపు తిరిగి ఆయన “దేవీ, దుఃఖింపకుము. తిలమాత్రము కూడ నిత్యమను సంస్కారము లేదు. అన్నియును అనిత్యములే. అన్ని సంస్కారములు కూడ నిశించిపోవునవే, అని ఆమె కుపదేశపూర్వకముగా ఈగాథ పలికెను.

నిఖిలసంస్కారముల్ నిత్యముల్ కావు;
పుటుక నిరోధమ్ము పొందించు టగును
వానిధర్మమ్ము, లవ్వానిశమమ్మె
ఎంతేని సౌఖ్యమ్ము నిచ్చును కాదె?

ఈప్రకారముగా మహాసుదర్శనుడు అద్భుతప్రాయమైన మహానిర్వాణము లక్ష్యమని చెప్పి, మిగిలిన మహాజనముతో, దానము చేయుడు, శీలము రక్షింపుడు, ఉపవాసము చేయుచుండుడు అని యుపదేశించి, దేవలోకపరాయణు డయ్యెను.

భగవాన్ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి సుభద్రాదేవి ఇప్పటి రాహులమాత; ప్రధానామాత్యుడు రాహులుడు; పరిషత్తు బుద్ధపరిషత్తు; మహాసుదర్శనుడు నేనే.

96 తేలపత్త జాతకము

శాస్త సుమ్భరాష్ట్రమున సేతక నిగమమునకు సమీపమున వనఖండమున విహరించుచు జానపద-కళ్యాణీ-సూత్రమును గురించి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసూత్రమున భగవాను డిట్లు చెప్పెను: "భిక్షువులారా, జనపద కళ్యాణి పేరు విని జనసమూహము ఒకచో జేరినది. కల్యాణి నృత్యమునకు గానమునకు తగినది. జనపదకల్యాణిగానము జరుగుచున్నదని విని జనులు గుమి గూడిరి. అందులో నొకడు జీవితముమీాద ప్రీతి కలవాడు. మరణ మన్న నిచ్ఛగింపనివాడు, సుఖము కోరువాడు, దుఃఖ మసహ్యించుకొనువాడు-వచ్చెను. అతనితో "ఓయీా, ఈపాత్ర అంచులవరకు తైలపూర్ణము. దీనిని జనసమూహములో జనపద-కల్యాణినడుమకు గొనిపొమ్ము. నీవెనుక నొకడు కత్తి యెత్తి నడుచుచుండును. నూనెబొట్టు పడినచోట నతడు నీశిరస్సు ఖండించును! అని చెప్పవలెను. అప్పుడు భిక్షువులారా, తైలపాత్రధారి ప్రమత్తతతో, ప్రమాద పూర్వకముగా కొనిపోవు ననుకొందురా"?

"భన్తే, అట్లు కొనిపోవడు".

"అర్థవివరణమునకై నేను ఉపమానము చెప్పితిని. భావార్థ మిది. తైలముతో అంచులవరకును నిండినపాత్ర భిక్షువులారా, కాయానుస్మృతికి రెండవ పేరు. ఇందుచే భిక్షువులారా, మన కాయానుస్మృతి-భావన చక్కగా వృద్ధిపొంద వలె నని గ్రహింపవలెను".

ఈవిధముగా శాస్త జనపద-కల్యాణి-సూత్రమున శబ్దములకు అర్థములకును వ్యాఖ్యానముచేసెను. "పూర్వకాలమునగూడ బుద్ధిమంతులు స్మృతిని కోలుపోవక, నిర్వాణ మగుచున్న దివ్యరూపములను చాంచల్యముతో జూడక రాజ్యము పడసిరి. ఇది కఠినకార్యము" అని శాస్త పూర్వజన్మవృత్తాంతము చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు రాజకుమారశతములో కనిష్ఠుడై పుట్టె, యుక్తవయస్సు వచ్చినపిమ్మట రాజప్రాసాదములో ప్రత్యేక బుద్ధులకు భోజనాద్యతిథి సత్కారములు చేయుచుండెను. భిక్షుగణమును జూచి యత డొకనాడు తనలో "కులక్రమాగత మగు రాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుడ నగుదునా?

కాకుందునా?'' అని యోచించెను. మరునాడు ప్రత్యేకబుద్ధులు వచ్చి దేవకార్యములకై యుంచిన కలశములలోని నీరు వడకట్టి పాద ప్రక్షాళనము చేసికొని, తుడుచుకొని భోజనార్థము కూరుచుండిరి. అప్పుడు బోధిసత్త్వుడు వారికి నమస్కరించి "మానాయనగారి యనంతరము నేను రాజ్యమునకు వత్తునా?'' అని సవినయముగా నడిగెను. వారు విని, కుమారా, నీ వెన్నడును ఈనగరమున అభిషిక్తుడవు కావు. రెండువేల క్రోశముల దూరమున గాంధార దేశములో తక్షశిలా నగర మున్నది. ఏడురోజులలో నీ వానగరము చేరగలిగితి వేని అక్కడ రాజ వగుదువు. కాని అచటికి బోవు మార్గమున కాంతారములో అపాయము కలదు. చుట్టి పోవుద మన్న దూరము మిక్కుటము. అటవీమార్గమున బోవుచో పిశాచములు మార్గ పార్శ్వమున గంధర్వ నగరములు నిర్మించుకొని యుండును. తారకలు చిత్రించిన వితానము క్రింద అద్భుత వర్ణశోభితము రమణీయమునకు ఆవరణ పటసంయుత పర్యంకములను మాయచే నిర్మింతురు. అతిమానుషప్రభ కలిగిన రాక్షసాంగనలు పథికులను జూచి మృదుమధుర సల్లాపముతో "ఆర్యా, బడలిన ట్లున్నారు. పయనము సాగింపక పూర్వము మాయాతిథ్యమును స్వీకరింపుడు'' అని తియ్యగా పలుకుదురు. అంగీకరించి పథికులను లోనికి గొనిపోయి తమసౌందర్య ప్రభావమున ముగ్ధులను జేసి, వారు కామ విహారము సలిపినచో ఆడు దయ్యములు వారిని సంహరించి రక్తమాంసము లారగింతురు. అసమాన సౌందర్యముచే పథికుల నేత్రములను అవ్యక్తగాన మాధుర్యముచే శ్రవణములను అతి స్వాదు భక్ష్యములచే వారి జిహ్వలను మృదుశరీరములచే త్వగింద్రియమును జయింతురు. కాని ఇంద్రియ నిగ్రహముతో నీవు వారిని జూడకుండ సూటిగా మార్గమున బోవుచో ఏడురోజులలో తక్షశిలానగరము చేరగలవు; అచట అభిషిక్తుడవు కాగలవు'' అని చెప్పిరి.

"భదంతులారా, మీరు చెప్పిన మీదగూడ దయ్యములు నాకు కనబడునా!'' అని యతడు పయనమున తన కపాయము వాటిల్లకుండ రక్షావస్తువును దయచేయు డని ప్రత్యేక బుద్ధులను ప్రార్థించెను. మంత్రించిన సూత్రసైకతములను వారతని కిచ్చిరి.

బోధిసత్త్వుడు వారలకడను, తలిదండ్రుల వద్దను సెలవు తీసికొని "రాజ్యాభిషిక్తుడ నగుటకై నేను తక్షశిలకు బోవుచున్నాను. మీరిచ్చటనే యుండుడు" అని తనవారలతో జెప్పెను. "మమ్ము కూడ రానిమ్ము" అని అయిదుగురు ప్రార్థించిరి. నావెంట మీరు రావలదు. తమ సౌందర్య ప్రభావముచే బాటసారుల మనసులు హరించి తమ వశము చేసికొని వారిని సంహరించి భక్షించు రాక్షస జన మా త్రోవలో నున్నది. వచ్చినచో మీకు హాని కలుగును. ఆత్మ విశ్వాసముచే నేను పోవుచున్నాను" అని బోధిసత్త్వుడు చెప్పగా, వారు "కుమారా, మేము దుష్టసుందర విగ్రహములను చూడము. మమ్ము నీవెంట రానిమ్ము" అని వేడుకొనిరి. బోధిసత్త్వుడు "సరే, ఇంద్రియ నిగ్రహముతో బయలుదేరుడు" అని అయిదుగురను వెంట దీసికొని పోయెను.

తమ గ్రామసమీపముగా బోవుచున్న బోధిసత్త్వుని తదనుచరులను ఆడుదయ్యములు చూచుచుండెను. అనుచరులలో నొకడు దుష్టపిశాచీ లావణ్యాపహృత చేతస్కుడై వెనుకడుగు వేయుచుండగా "నీవేల వెనుకబడు చున్నావు?" అని బోధిసత్త్వు డనెను. "కుమారా, పాదములు నొప్పు లెత్తుచున్నవి. ఈ లతా వితానముక్రింద కొంతసేపు విశ్రాంతి తీసికొందును" అని వాడు పలికెను. "ఓయీ, ఇవి పిశాచ ములు, వీని నాశింపకుము". "కుమారా, ఏమయినను సరే, ఇచ్చట విశ్రమింపక ఒక్కయడుగైనను వేయలేను. "మంచిది. నీ నిజస్వరూ పము త్వరలోనే బయలు బడును" అని బోధిసత్త్వుడు మిగిలిన నలుగురితో పయనము సాగించెను.

విషయ లోలుడు కామాంధుడు నగు వాడు పిశాచముల వద్దకు బోయి వానికి లోబడగా, నవి వానిని చంపి భక్షించెను. ఆపిశాచ ములు బాటసారుల కన్న ముందుగా బోయి మార్గములో తమ మాయా ప్రభావముచే చాందినీ నిర్మించి నానావిధ వాద్యములతో అవ్యక్త మధురముగా గానము చేయుచుండెను. అనుచరులలో గాన లోలుడగు వాడు వెనుకడుగు వేయగా మొదటివాని దుర్గతియే వానికిని పట్టెను. పిశాచములు పథికుల కన్న ముందుగా బోయి సుగంధ ద్రవ్యాభరితమైన దుకాణము పెట్టినవి. గంధలోలుడు వెనుకబ

తగ్గగా ముందరి యిరువురగతియే వానికిని పట్టెను. పిశాచములు పాంథులకంటె ముందుగాబోయి స్వాదుభక్ష్యముల దుకాణము పెట్టినవి. భోజనప్రియు డచటి పిశాచములకు భోజన మయ్యెను. పిమ్మట పిశాచములు ముందుగాబోయి త్రోవలో తమ మాయాప్రభావముచే రమ్యశయ్యలు రచించి వానిపై గూరుచుండి యుండెను. సుఖాసక్తుడు వానినిజూచి ఆగి, దుర్గతి చెందెను.

తుదకు బోధిసత్త్వు డొకడే మిగిలెను. పిశాచములలో నొకతె మాత్రము మొండిపట్టు పట్టి ఆయన నెట్లయిన సంహారింపవలె నని వెంట బోవుచుండెను. వనవాసులు చూచి, ముందు పోవుచున్నవా డెవ రని దాని నడిగిరి. "సజ్జనులారా, ఆయన నాభర్త" అన్నది. బోధిసత్త్వునితో ఆటవికులు "స్వామీ, పుష్పమువలె కోమలి, తరుణి అయిన భార్య నిన్ను నమ్ముకొని యిలు విడిచి వచ్చుచుండగా తోడ గొనిపోవక, ఆమె కాళ్ళీడ్చుకొని వచ్చునట్లు చేయు చున్నా వేమి?" అని యడిగిరి. ఈమె నా భార్య కాదు, పిశాచము. నా యనుచరుల నయిదుగురను మ్రింగినది" అన్నా డాయన. "అయ్యో, సజ్జనులారా, పురుషులు కోపావేశమున భార్యలను దయ్యము లని పిశాచము లని నిందించుచుందురు" అని పిశాచము పలికెను.

అంతట పిశాచి శిశువును ప్రసవించినట్లు నటించుచు, బిడ్డను వీపుపై గట్టుకొని ఆయన వెంట బోవుచుండెను. మార్గ మధ్యమున కానబడిన వా రందరును వెనుకటివలెనే అడిగిరి. బోధిసత్త్వుడు వెనుకటివలెనే బదులు చెప్పుచుండెను.

చివర కాయన తక్షశిల చేరెను. శిశువు నంతర్ధానము చేసి పిశాచి ఆయన ననుసరించుచునే యుండెను. నగరద్వారము చేరి ఆయన విశ్రాంతి మందిరమున గూరుచుండెను. ఆయన మహత్త్వముచే దయ్యమాయింట ప్రవేశింపనేరక సౌందర్య మొలకబోయుచు ప్రాంగణమున నిలిచి యుండెను.

తక్షశిలా పాలకు డుద్యానమునకు బోవుచు పిశాచిని గాంచి మోహించి పరిచారకునితో "ఆమె భర్త యున్నాడో లేడో కనుగొని రమ్ము" అని పంపెను. "అమ్మా, నీభర్త యెక్కడున్నాడు?" అని వాడు ప్రశ్నింపగా "అయ్యా, నాభర్త విశ్రాంతి గృహములో

నున్నాడు" అని యామె చెప్పెను. "ఆమె నాభార్య కాదు. నా సహచరు లయిదుగురను మ్రింగిన దయ్యము" అని బోధిసత్త్వుడు పలికెను. "పురుషులు కోపావేశమున తమ భార్యలను దయ్యము లనియు పిశాచము లనియు నిందింతురు." అని యామె చెప్పెను. ఈ విషయము లన్నియు పరిచారకుడు ప్రభువునకు నివేదించెను. అనాయకమగు నిధి ప్రభువులకు చెందవలెను." అని రా జామెనురప్పించి, ఏనుగుపై గూరుచుండబెట్టుకొని, ఊరేగి, ప్రాసాదము చేరి, ఉచితగృహములో బ్రవేశపెట్టెను. రాజు స్నానము చేసి, సుగంధాది లేపనము చేసికొని భోజనానంతరము శయ్యపై బరుండెను.

పిశాచి కూడ భోజనము చేసి మోహనరూపము ధరించి సంతుష్టచిత్తుడైన రాజు ప్రక్కన బండుకొని రోదనము చేయసాగెను. రాజు కారణ మడుగగా ఆమె యి ట్లనెను. "మీరు నన్ను త్రోవలోచూచి కుల గోత్రములు కనుగొనకుండ అంతఃపురస్త్రీలు పెక్కు రున్నను నా కున్నత పదవి నొసగ నున్నారు. నేను వీరి నడుమ నివసించుచున్నను, నీ కుల గోత్రములు తెలియవు. తలిదండ్రు లెవరో తెలియదు. మార్గమధ్యమున లభ్య మయిన దానవు, అని వీరు నన్ను హేళన చేయుచున్నను సహించి యుండవలెను. మీరు నా కున్నతాధికార మిచ్చిన చో ఆక్షేపింప వెరతురు".

"భద్రే, నాకు నిరంకుశాధికారము లేదు. నేను రారాజునుకాను. నన్ను ధిక్కరించు వారిమీదను, నేరములు చేయువారిమీదను నాయధికారము చెల్లును. సమస్తరాష్ట్రముపై నీకు సర్వాధికార మీయజాలను" అని రాజు పలికెను.

"దేవా, నాకు రాష్ట్రముమీదగాని, నగరముమీదగాని అధికార మీయలేనిచో నగరి మీదనైన దయచేయుడు, నేను వారిని పాలించెదను." అని యామె వేడెను.

మోహాంధుడై యుండుటచే రా జామెప్రార్థన మంగీకరించి ప్రాసాద నివాసి జనముపై నధికార మిచ్చెను. ఆమె సంతుష్టచిత్తయై రాజు సుఖనిద్ర చెందువరకును వేచియుండి, పిమ్మట పిశాచ నగరమునకు జని పిశాచములను తోడ్కొనివచ్చి, రాజును తానే సంహరించి తిని, అస్థికలు మాత్రము విడిచెను. పిశాచములు ప్రాసాదములోని

కుక్కుటములను, శునకాది జంతువులను జనమును తమ పొట్టన బెట్టు కొన్నవి.

మరునాడు ప్రాసాదద్వారములు మూసి యుండుటజూచి జనులు బిగ్గరగా కేకలువేసిరి. ప్రతివచనము రానందున తలుపులు పగుల గొట్టి లోనికి బోయిరి. నేల నలుమూలలను అస్థికలు విరజిమ్మి యుండెను. అప్పుడు జను లిట్లు యోచించిరి?" ఆ పెద్ద మనుష్యుడు తన వెంట వచ్చు తరుణి తన భార్య కాదనియు, పిశాచ మనియు జెప్పినాడు. సంశయములేదు. మోహవశమున రాజు దానిని ప్రాసాదములోనికి గొనిపోయి, భార్యగా స్వీకరించి యుండును. అది తక్కిన పిశాచములను బిలిచి సర్వనాశనము చేయించి యుండును."

నాటిరాత్రి బోధిసత్త్వుడు మంత్రించిన యిసుక శిరముపై నుంచుకొని, మంత్రపూతమైన సూత్రము లలాటము మీదుగా తలకు జుట్టుకొని, ఖడ్గహస్తుడై సూర్యోదయమున కెదురు చూచు చుండెను. పౌరులు ప్రాసాదాంగణమును బాగుచేసి, కప్పులనుండి పుష్పగుచ్ఛములు వ్రేలాడ దీసి, సుగంధమాలికలతో గోడల లంకరించి ధూపము వేసి యిట్లు చింతించిరి: "సుందరి తన్ననుసరించినను ఒక మారుకూడ కన్నెత్తిచూడక, ఇంద్రియ నిగ్రహము కలిగి జ్ఞాన సంపన్నుడైనవాడు ప్రభు వగుచో రాష్ట్రము సుఖముగా నుండును. ఆయనను రాజును చేయుదము."

రాష్ట్ర జనులు రాజవల్లభులును ఏకాభిప్రాయులై బోధిసత్త్వుని రాజుగా నెన్నుకొని నగరమునకు గొనిపోయి, పట్టాభిషిక్తుని జేసిరి. బోధిసత్త్వుడు దుష్టమార్గ చతుష్టయమును వర్జించి, దశప్రకార రాజ విధులు నిర్వర్తించుచు, ధర్మపరిపాలనము చేయుచు, దానాది పుణ్య కార్యము లాచరించుచు, తుదకు యథా కర్మంగతో.

బుద్ధు డయిన శాస్త కథ చెప్పి, ఈగాథ పలికినాడు:—

అంచులవరకును నించిన తైల
పాత్ర భద్రమ్ముగా పట్టెడునట్లు,
నిర్వాణమున నిచ్చ నిలిపినవాడు
చిత్తంబు మిగుల రక్షించుకో వలయు.

శాస్త ఈవిధముగా ఉపదేశించి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి రాజ పరిషత్తు ఇప్పటి బుద్ధపరిషత్తు; రాజ్యము పొందిన కుమారుడు నేనే.

97 నామసిద్ధి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు నామసిద్ధి భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకానొక యువకునిపేరు పాపకుడు. అతడు శ్రద్ధతో బుద్ధశాసనమున ప్రవ్రజించెను. భిక్షువు లతనితో "ఆయుష్మన్, పాపకా, రమ్ము; ఆయుష్మన్, పాపకా, రమ్ము" అని పిలిచెడివాడు. అతడు తనలో "పాపకనామము లోకములో చాలచెడ్డది, అదృష్టహీన మయినది. నేను వేరొక పేరు పెట్టుకొందును" అనుకొనెను.

అతడు ఆచార్యులకడకు జని "భన్తే, నాపేరు అమాంగలిక మయినది. నాకు వేరొకపేరు పెట్టుడు" అని కోరెను.

"ఆయుష్మన్, నామము సంకేతమాత్రము; కేవలము పిలుచుటకే ఉపయోగించును. నామమువల్ల అర్థసిద్ధి యేమియును లేదు. ఉన్న పేరుతో సంతుష్టి నొందుము" అని చెప్పెను.

అతడు మాటిమాటికిని పట్టుపట్టెను. ఈసంగతి భిక్షుసంఘములో తెలిసిపోయెను.

ఒకనాడు ధర్మసభలో భిక్షువులు సమావిష్టులై "ఆయుష్మంతులారా, అభిక్షువు నామములో సిద్ధి గ్రహించి, మంచిపేరుకోసము వెదకుచున్నాడు" అనిరి. అప్పుడు శాస్త ధర్మసభలోనికి వచ్చి "భిక్షువులారా, ఏమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పిన పిదప శాస్త "భిక్షువులారా, ఇత డిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ నామసిద్ధి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము తక్కశిలలో బోధిసత్త్వుడు విఖ్యాతాచార్యుడై, 500 శిష్యులకు వేదాధ్యాపనము చేయుచుండెను. అందులో నొక మాణవకుని పేరు పాపకుడు. పాపకా, రమ్ము, పాపకా, పొమ్ము. అని తరచుగా నందరు ననుచుండుటచే వాడు విసిగి తన పేరు అమంగళకరముగా నున్న దని తలచి, గురువు సన్నిధికి బోయి "ఆచార్యా,

నా పేరు అమంగళకరముగా నున్నది. వేరొక పేరు అనుగ్రహింపుడు" అని యడిగెను. "నాయనా, పొమ్ము. దేశాటనములో నీకు మంగళ కర మని రుచించిన పేరు తెలిసికొని వచ్చినపిమ్మట నీపేరు మార్చి, ఆపే రుంచెదను" అని యాచార్యుడు పలికెను.

చిత్త మని శిష్యుడు పాథేయము తీసికొని బయలుదేరి గ్రామములు దాటి నగరము చేరెను. అచ్చట జీవకు డను పురుషుడు చనిపోయెను. జ్ఞాతు లతనిని శ్మశానమునకు మోసికొని పోవుచుండగా పాపకుడు చూచి "ఈయన పే రేమి?" అని యడుగగా వారు జీవకు డని చెప్పిరి.

"జీవకుడు కూడ చనిపోవునా?"

"జీవకుడు చనిపోవును; అజీవకుడును చనిపోవును. పేరు సంజ్ఞా మాత్రము. నీవు బుద్ధిహీనునివలె నున్నావు".

అత డంతట తన నామ విషయమున నుదాసీనుడై నగరములో ప్రవేశించెను. ఇంటికి భత్యము కొని రాలే దని వాకిట బడవైచి యజమానుడు యజమానురాలిని త్రాటితో గొట్టుచుండెను. దాని పేరు ధనపాలి. దానిని పాపకుడు చూచి "ఈమె నేల కొట్టుచున్నారు". అని యడుగగా, వాడు "ఇది భత్యము తేలేదు." అని చెప్పెను. "ఈమె పే రేమి?" "ధనపాలి". "ధనపాలి యను పేరు గలది ఒకనాటి బత్తెమును సంతరించలేదా?"

"ధనపాలి గాని నిర్ధనపాలి గాని దుర్గతి పొందవచ్చును. పేరు సంజ్ఞా మాత్రమే. నీవు బుద్ధిహీనుని వలె నున్నావు".

అతడు నామము విషయమై మరింత యుదాసీను డాయెను. నగరము విడిచి మార్గమున బోవుచుండగా విచారగ్రస్తుడు కానబడెను. "ఆర్యా, ఏల విచారపడుచున్నావు?" అని యాతడు ప్రశ్నింపగా "మార్గము తప్పినాను స్వామీ" అని వా డనెను. "నీ పే రేమి?" "పాంథకుడు" "పాంథకుడు కూడ త్రోవ తప్పునా?" "పాంథకుడు గాని అపాంథకుడు గాని త్రోవ తప్పును. నామము సంజ్ఞా మాత్రము, నీవు బుద్ధిహీనుని వలె నున్నావు."

పాపకుడు తన పేరు విషయమై మిక్కిలి ఉదాసీనుడై బోధిసత్త్వుని సన్నిధికి వచ్చెను. ఆచార్యు డతనిని జూచి "నాయనా, మంచి పేరు

దొరకినదా? తిరిగి వచ్చినావు” అనెను.

“ఆచార్యా, జీవకుడుగాని అజీవకుడుగాని మరణించును. ధనపాలి యయినను నిర్ధనపాలియయినను దుర్గతి జెందును. పాంథకుడును అపాంథకుడును త్రోవ తప్పుదురు. పేరు సంజ్ఞామాత్రము. నామము వలన సిద్ధిలేదు. కర్మమువలననే సిద్ధి. ఇంకొక పేరు వలదు. ఉన్న పేరే ఉండనిండు” అని శిష్యుడు విన్నవించెను.

శిష్యుడు చూచినవియు విన్నవియు కలిపి బోధిసత్త్వు డీగాథ పలికెను.

జీవకుడు పోయె, ధనపాలి జెందె లేమి,
అకట, పాంథకుడును గూడ నడవి బట్టె.
వారి నందర వీక్షించి వచ్చె మరలి
పాపకుడు నామమందలి భ్రాంతి విడిచి.

శాస్త జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి నామసిద్ధి ఇప్పటి నామసిద్ధి; ఆచార్యపరిషత్తు నేటి బుద్ధపరిషత్తు; ఆచార్యుడు నేనే.

98 కూటవాణిజ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు టక్కరి వర్తకుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలో నిరువురు ఉమ్మడివ్యాపారము చేయుచుండిరి. వారు బండ్లలో సరకులు గొని గ్రామములకు గొనిపోయి లాభము తీసి మరలి వచ్చిరి. అందులో మోసగా డిట్లు తలపోసెను: “ఈవర్తకుడు చాల రోజులు భోజనశయనములు లేక కష్టపడుచుండెను. ఇప్పు డింటిలో నానావిధములగు స్వాదిష్ఠ పదార్థములు నిండియుండుటచే కడుపునిండ

తిని అజీర్ణమువలన మృతి చెందును. కావున సరకులు మూడుభాగ ములు చేసి ఒకభాగ మతనిబిడ్డల కిచ్చి రెండుభాగములు నేను తీసి కొందును."

నేడు పంచెదను, రేపు పంచెదను అనుచు వాడు సరకులు పంపిణీ చేయకుండెను. బుద్ధిమంతు డగువర్తకుడు బలవంతముగా వానిచే సరకులు విభాగము చేయించెను. అంతట విహారమునకు పోయెను. అచ్చట శాస్తకు ప్రణామము చేసి కుశల మడిగినపిదప శాస్త అత నితో "చాల ఆలస్యము చేసినావు. కొంతకాలము క్రిందట వచ్చియు బుద్ధసేవకు ఇంతజాగయిన దేమి?" అనెను.

అతడు జరిగిన సంగతి అంతయు విన్నవించెను.

"ఉపాసకా, కేవల మిప్పుడే కాదు, ఆవర్తకుడు పూర్వముకూడ మోసకాడే; వెనుకకూడ నిన్ను మోసగింపయత్నించినాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధి సత్త్వుడు వారాణసిలో వణిక్కులమున బుట్టినాడు. నామకర ణము నాడు అతనికి పండితుడని పేరు పెట్టిరి. అతడు పెద్దవా డయిన పిదప వేరొక వణిజునితో కలిసి వ్యాపారము చేయసాగినాడు. వాని పేరు అతిపండితుడు. వారు వారాణసినుండి 500 బండ్లతో సరకులు వేసి జనపదమునకు బోయి వ్యాపారముచేసి, లాభముతో తిరిగి వచ్చిరి. వారు ధనము పంచుకొనుకాలమున అతిపండితుడు "నాకు రెండువంతులు రావలె" నన్నాడు. "ఎందుచేత?" "నీవు పండితుడవు, నేనో అతిపండితుడను. పండితు డేకభాగమునకు అతిపండితుడు రెండు భాగములకు నర్హులు"

"సరకులలోను ఎద్దులలోను మనకు సరిసమాన భాగములు కదా? నీకు రెండు వంతులేల రావలెను?"

"అతిపండితుడ నగుటచేత."

ఇట్లు వారి వివాదము కలహములోనికి పరిణమించెను.

అంతట అతిపండితుడు "దీని కొక యుపాయమున్నది" అని

చింతించి, తన తండ్రిని ఒక చెట్టుతొర్రలో ప్రవేశపెట్టి "మేము వచ్చి నిన్ను కోరినపుడు అతిపండితుడు రెండు భాగముల కర్హుడు" అని చెప్పవలె నని కోరెను. తరువాత వాడు బోధిసత్త్వుని కడకుబోయి "మిత్రమా, నాకు రెండు భాగములు వచ్చుట యుక్తమో కాదో వృక్షదేవతకు దెలియును. రమ్ము, పోయి యడుగుదము" అని యతని గొనిపోయి "ఆర్యా, వృక్షదేవతా, మాతగవు తీర్పుము" అనెను. అప్పుడు వానితండ్రి స్వరముమార్చి "సంగతి తెలుపుడు" అనెను. "ఇతడు పండితుడు, నేను అతి పండితుడను. మేము కలిసి వ్యాపారము చేసినాము. అందు ఎవని కెంత భాగము రావలెను." అని అతిపండితు డనెను. "పండితున కొక భాగము, అతిపండితునకు రెండు భాగములు" అని బదులు పలుకు వినబడెను. ఇట్లు వినిశ్చితార్థమును విని బోధిసత్త్వుడు "దేవతాభావముగాని అదేవతా భావముగాని యిప్పుడు బయటబడును "అని యెండు గడ్డి తెచ్చి, తొర్ర నింపి, నిప్పు ముట్టించెను. అగ్నిజ్వాలలు వ్యాపించినప్పు డతి పండితుని తండ్రి సగము మాడిపోయి, కొమ్మ పట్టుకొని పైకి వచ్చి నేలపై బడి యీగాథ చెప్పినాడు :

పండితుం డనుపేర పరగుట మేలు,
అతిపండితుం డన్న హానికరంబు.
అతిపండితుం డైనయట్టి నాకొడుకు
క్షణములో నగ్నిపాల్ కావించె నన్ను.

ఉభయులు నంతట సమభాగములు తీసికొని, కాలక్రమమున యథా కర్మం గతా.

శాస్త జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి కుటిలవర్తకుడు నేటి కుటిలవర్తకుడు; బుద్ధిమంతు డైనవర్తకుడు నేనే.

99 పరోసహస్స జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక అజ్ఞుడు అడిగిన ప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తరముగా చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఇందలివస్తువు సరభంగ జాతకమున (522) వచ్చును.

ఒకసారి భిక్షువులు ధర్మసభలో సమావిష్టులై "ఆయుష్మంతులారా, బుద్ధునిసంక్షిప్త-ఉపదేశములను ధర్మసేనాపతి సారిపుత్రుడు సవిస్తరముగా చెప్పినాడు" అని స్థవిరుని ప్రశంసించుచుండిరి. శాస్త అరుదెంచి "భిక్షువులారా, ఈ సమయమున ఏమి సంభాషించుచున్నా?" రనెను. ఈవిషయము అని వారు తెలిపినపిదప శాస్త "భిక్షువులారా, సారిపుత్రుడు ఇప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ నాసంక్షిప్త కథనము విస్తరించి వాఖ్యానము చేసినవాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ఉదీచ్యబ్రాహ్మణ వంశమున బుట్టి, తక్షశిలలో సమస్త విద్యలు పూర్తిచేసి, కామమువిడిచి, ప్రవ్రజించి, పంచాభిజ్ఞలను అష్ట సమాపత్తులను పొంది, హిమవత్ప్రదేశమున నివసించుచుండెను. 500 తాపసు లాయనచుట్టు జేరిరి. ఆయన పెద్దశిష్యుడు సగముమంది తాపసులను వెంటబెట్టుకొని వర్షాకాలమున ఉప్పు చింతపండు కొరకు మానవ నివాసములకు బోయెను. బోధిసత్త్వుని నిర్వాణసమయము వచ్చెను. "మీకు ఏ గుణములు లబ్ధమయినవి?" అని శిష్యు లాయన నడిగిరి.

ఆయన నాస్తి కించిత్ అని పలికి, ఆభాస్వర బ్రహ్మలోకమున జన్మించెను. బోధిసత్త్వులు రూపసమాపత్తి పొందియును అరూప లోకములో జన్మింపరు:

"ఆచార్యున కధిగమము లేదు" అని శిష్యులు దహనసంస్కారములు సరిగా చేయలేదు.

పెద్దశిష్యుడు వచ్చి "ఆచార్యు లెట్లున్నారు?" అని అడిగి, కాలము చేసినా రని విని, అధిగమమును గూర్చి ఆచార్యుల నడిగితిరా యనెను. "నాస్తి కించిత్ అని ఆచార్యులవా రనుటచే మేము విశేష సత్కారము చేయలేదు" అని శిష్యులు చెప్పిరి.

"ఆచార్యులవారి వచనార్థము మీరు గ్రహింపలేదు. నాస్తి కించిత్ అన్నప్పుడు మహాశూన్యతత్త్వమని యర్థము. ఆచార్యులవారు అచింతిత జ్ఞానాయతన ధ్యానలాభము కలవారు" అని వృద్ధశిష్యుడు మాటిమాటికి జెప్పినను వారికి విశ్వాసము కలుగలేదు. వారి యవిశ్వాసమును బోధిసత్త్వుడు గ్రహించి "బుద్ధిహీనులు! నాప్రధానశిష్యుని వివరణమును వీరు నమ్మలేదు. వీరి కీవిషయము ప్రకటింతును" అని బ్రహ్మలోకమునుండి వచ్చి ప్రభావమువలన ఆశ్రమముమీద ఆకాశమున నిలిచి, ప్రధానశిష్యుని ప్రజ్ఞాభావమును వర్ణించుచు ఈగాథ వలికెను:

ప్రజ్ఞావిహీనులు పదివంద లైన
అరచుటకంటె సహస్రవర్షములు,
ఉత్తమం బగు ప్రజ్ఞ నొప్పెడివాడు
ఆతడు మాటలం దర్థ మెరుంగు!

ఈప్రకారముగా మహాసత్త్వుడాకాశమున నిలిచి, ధర్మ ముపదేశించి, తాపసులను మందలించి, బ్రహ్మలోకమునకు బోయెను. జీవితాంతమున ఆతాపసులుకూడ బ్రహ్మలోకమునకు పోవుట కర్హులయిరి.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి ప్రధాన శిష్యుడు ఇప్పటి సారిపుత్రుడు; మహాబ్రాహ్మణుడు నేనే.

100 అసాతరూప జాతకము

శాస్త శాక్యదేశములోని కుండియ నగరమువద్ద కుండధాన వనమున విహారము చేయుచు కోలియ రాజకుమారియు, ఉపాసికయు నగు సుప్పవాసను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆమె ఏడుసంవత్సరముల పాటు గర్భము ధరించి సప్తాహ కాలము గర్భము భగ్నమగుటచే బాధపడుచుండెను. ఆమెకు చాల వేదన కలిగెను. అట్టి బాధ కలిగినను అతడు భగవాన్ సమ్యక్ సంబుద్ధుడు; ఇట్టి దుఃఖవినాశము కొరకు ఉపదేశము చేయుచున్నాడు; ఆభగవానుని శ్రావకసంఘము సుప్రతిపన్నమైనది. ఇట్టి దుఃఖమును తొలగించుటకై ప్రయత్నించుచున్నది. నిర్వాణసుఖమున ఇట్టిదుఃఖము లేదు— అను మూడు ఆలోచనలు చేయుచు, బాధ సహించుచుండెను. ఆమె తన భర్తను పిలిచి శాస్త్రకడకు కొని పోవలసినదనియు ఆయనకు ప్రణామము చేసి స్థితిగతులు తెలుపవలసినదనియు చెప్పెను.

శాస్త్ర ఆతని ప్రణామము చూచి "కోలియకుమారి సుప్పవాస సుఖముగా నుండుగాక. తాను ఆరోగ్యముతో నుండుటయేకాక ఆరోగ్యవంతుడైన కుమారుని కనునుగాక" అని ఆశీర్వదించెను.

భగవానుని నోట మాటలు వెలువడినంతనే కోలియకుమారికి సౌఖ్యము కలిగెను; ఆమె ఆరోగ్యవంతుడైన కుమారుని కనెను. ఆమె భర్త ఇంటికిపోయి ప్రసవమగుట తెలిసికొని "ఆశ్చర్యము! మహాశ్చర్యము! తథాగతుని ప్రతాపముచే అత్యంతాశ్చర్యకరమైన విషయము జరిగినది" అన్నాడు.

సుప్పవాస పుత్రుని కని తన భర్తతో మరల శాస్త్ర కడకు పోయి బుద్ధప్రముఖ భిక్షు సంఘమునకు సప్తాహకాలము దాన నిమంత్రణము చేయుడని చెప్పెను. ఆకాలమున మహా మౌద్గల్యాయనుని ఉపస్థాపకుడు బుద్ధప్రముఖ సంఘమును నిమంత్రించెను. శాస్త్ర సుప్రవాస కొరకు దానప్రదేశము ప్రత్యేకించి స్థవిరుని ఉపస్థాపకుని వెంటపంపి, దానమును తాను సంఘముకొరకు స్వీకరించితినని సూచనచేసెను. ఆమె ఏడవనాడు శీవలే కుమారుని చక్కగా అలంకరించి శాస్త్రకును భిక్షుసంఘమునకును వానిచే ప్రణామము చేయించెను. క్రమముగా వానిని సారిపుత్ర స్థవిరునికడకు గొనిపోయిన పిమ్మట సారిపుత్ర స్థవిరుడు కుశల సమాచారమడిగి "ఏమి శీవలీ, చక్కగా ఉన్నావా?"

అనెను. "భన్తే, నాకు సుఖమెక్కడిది? నేను ఏడుసంవత్సరములపాటు లోహకుంభి నరకమున నుంటిని" అని ఆయనతో సంభాషణ చేసెను.

అతని వాక్కులు విని "ఏడుదినముల పుత్రుడు ధర్మసేనాపతితో ఆలోచన సలుపుచున్నాడు" అనుకొని సుప్పవాస ప్రసన్నచిత్తయయ్యెను. శాస్త "సుప్పవాసా, ఇట్టి పుత్రులమీద ఇంకను కోరిక ఉన్నదా?" అనెను.

"భన్తే, ఇట్టిపుత్రులు ఏడుగురు లభించుచో ఏడుగురును కావలెను." శాస్త ఉదానము చెప్పి అనుమోదము చేసి వెడలిపోయెను. శీవలీకుమారుడు ఏడవఏట బుద్ధశాసనమున అత్యంత శ్రద్ధాపూర్వకముగ ప్రవ్రజించి, ఇరువదిఏండ్లు నిండునప్పటికి ఉపసంపద పొంది, పుణ్యవంతులలో అగ్రగణ్యుడై జగత్ వ్యాప్తముగ అర్హత్వ పదవి పొంది పుణ్యవంతులలో ప్రథమస్థానము నొందెను.

ఒకనాడు ధర్మసభలో కూరుచుండి భిక్షువులు, "ఆయుష్మంతులారా, శీవలీస్థవిరుడు ఇట్టి మహాపుణ్యాత్ముడైనాడు. ఆయన కోర్కె సంపూర్ణమైనది. ఆయన అంతిమ దేహధారి. అట్లయ్యును ఏడుసంవత్సరములపాటు లోహకుంభి నరకమున నుండి, సప్తాహకాలము గర్భములో గడబిడలో నుండెను. అందువలన తల్లికిని బిడ్డకును చాల బాధ కలిగెను. ఇట్లగుటకు వారు ఏమి పాపకర్మము జేసిరి?" అనిరి.

శాస్త అచటికి వచ్చి "భిక్షువులారా, శీవలి మహాపుణ్యవంతుడయ్యును ఏడుసంవత్సరములపాటు లోహకుంభి నరకమున నుండుటకు సప్తాహకాలము గర్భములో గడబిడలో నుండుటకు కారణము అతడు చేసిన కర్మ ఫలితమే. ఇక సుప్పవాస ఏడుసంవత్సరములు గర్భము మోయుచు తిరుగుచు శ్రమపడుచు, ఏడు దినములపాటు గర్భ దుఃఖము పొందుటకు కారణము ఆమె చేసిన కర్మ ఫలమే" అని, భిక్షువులు ప్రార్థించిన మీదట పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడాయన యగ్రమహిషి కడుపున బుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి తక్షశిలలో సమస్త విద్య లభ్యసించి, తండ్రి మరణానంతరము రాజయి,

ధర్మపాలనము చేయజొచ్చెను. ఆకాలమున కోసలరాజు మహాసైన్య ముతో వారాణసిమీదికి వచ్చి, రాజును సంహరించి, రాజ్యము జయించి, ఆయన పట్టమహిషిని తన పట్టమహిషిని జేసికొనెను.

తండ్రి మరణించినపుడు రాజకుమారుడు చోరమార్గమున పారి పోయి, బలము సమకూర్చుకొని, వారాణసీ సమీపమున విడిసి, "రాజ్య మిమ్ము. అట్లు కాదేని యుద్ధము చేయుము" అని రాజుకు సందేశ మంపెను. యుద్ధము చేయుదునని ఆతడు ప్రతివచన మంపెను. ఆవార్త విని తల్లి రాజకుమారునకు ఇట్లు సందేశము పంపెను. "యుద్ధము వలదు. జనసంహారము జరుగకుండ నగర మన్నిదిక్కుల భేరి వేయింపుము. ఉదకము, ఆహారద్రవ్యములు, కట్టెలు క్షీణించును. జనులు డస్సిపోవుదురు. పోరు లేకుండనే నగరము నీ చేజిక్కును."

తల్లి యుపదేశప్రకారము రాజకుమారు డేడు రోజులు నగరము నరికట్టెను. ఏడవనాడు నగరవాసులు రాజు శిరస్సు ఖండించి తెచ్చి, రాజకుమారున కప్పగించిరి. రాజకుమారుడు నగరము ప్రవేశించి, రాజ్యము గ్రహించి, కాలక్రమమున యథా కర్మం గతో.

శాస్త పూర్వజన్మకథను గ్రహించి, అభిసంబుద్ధు డయినపు డీగాథ పలికినాడు :

అప్రియమ్ము ప్రియమ్ముగా, అమధురము
మధురముగ, దుఃఖముల్ సుఖవిధిని తోచి
అలసు డగువానిని జయించు టబ్బురంబె ?

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతక సారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున నగరము నరికట్టి రాజ్యము పొందినకుమారుడు నేటి శీవలి; తల్లి సుప్పవాస; వారాణసి రాజు నేనే.

101 పరోసత జాతకము

ప్రజ్ఞ లేక నూరువర్షముల్ ధ్యానంబు
సలుపు నూరు నొక్క జనులకంటె,
పల్కులో గభీరభావం బెఱింగెడి
ప్రాజ్ఞు డొకడు చాలు వసుధలోన.

కథాదృష్టిని బట్టి, వ్యాకరణదృష్టిని బట్టి, సారాంశమును బట్టి ఈజాతకకథ పరోసహస్స జాతకమునకు (98) సమానముగా నున్నది. ఝాయేయ్యుం (ధ్యానించినను) అను పదముమాత్రము ఇందు విశిష్టము.

102 పణ్ణిక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు దుకాణదారు డగు ఉపాసకుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆయుపాసకుడు శ్రావస్తి నివాసి. కందమూలములు, కూరగాయలు మొదలగుపదార్థముల నమ్మి కాలము గడపుచుండెను. ఆతనికి ఒక్కతే కూతురు కలదు. ఆమె రూపవతి, ఆచారవంతురాలు, వినయ భయములు కలది. కాని తరచుగా నవ్వుచుండునది. తనకులములో వా రందరును ఆమెను వివాహమాడుటకై వచ్చినపిదప తండ్రి యిట్లు తలపోయ సాగెను : "దీనికి పెండ్లి యగును. ఇది యెల్లప్పుడు నవ్వు చుండును. కుమారీత్వము కోలుపోయి వేరొకకుటుంబములోనికి బోయి నచో తలిదండ్రుల కప్రతిష్ఠ వచ్చుటకు కారణ మగును. దీని కుమారీ త్వము సురక్షితముగ నున్నదో లేదో పరీక్షింతును."

కుమారితచే తట్ట యెత్తించి ఒకనాడతడు ఆకులకొరకు కడవికి గొని పోయి, ఆమెను పరీక్షించు కోరికతో కాముకునివలె మర్మభాషణము లాడి ఆమెచేయి పట్టుకొనెను. తోడనే యామె ఏడ్చుచు, అరచుచు "నాయనా, ఇది అనుచితకార్యము. ఇది నీటిలోనుండి నిప్పు వెలువ రించుట వంటిది. ఇట్లు చేయవలదు" అనెను.

"అమ్మా, నేను కేవలము పరీక్షచేయుటకే నీచేయి పట్టుకొంటిని. నీకౌమారము సురక్షితముగా నున్నదా, లేదా చెప్పవము".

"అయ్యో, నాయనా, నేను అనురాగవశవర్తినై ఏపురుషునివైపు చూడలేదు".

ఆతడు పుత్రిక నూరడించి ఇంటికి గొనిపోయి, వివాహము చేసి అత్తవారింటికి బంపెను.

శాస్తను దర్శించు కోరికతో నతడు గంధమాల్యాను లేపనములు చేత బట్టుకొని జేతవనమున కేగి శాస్తకు వందనము చేసి పూజాది కము కావించి ఒకప్రక్క గూరుచుండెను. "బహుకాలమునకు వచ్చి నావే!" అని శాస్త అన్నపిమ్మట నతడు భగవానున కావిషయము తెలిపెను.

"ఉపాసకా, కుమారి సదాచారిణి. కాని నీవు కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ నామెను పరీక్ష చేసియుంటివి" అని శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వు డరణ్యములో వృక్షదేవతగా నివసించుచుండెను. వారాణ సిలో ఒకానొక కూరగాయల వర్తకుడు ఉపాసకు డయ్యెను. వానికి నిజపుత్రిక విషయమున సందేహము కలిగినది. అంతయు పైకథలో జెప్పినట్లే యయ్యెను. అతడు పరీక్షార్థము చేయి పట్టుకొనగా పుత్రిక ఈగాథ పలికినది :

సహజముగ నార్త యగుపుత్రి సాకి ప్రోచు
తండ్రియే నట్టడివిని ఘాతం బొనర్చ!
ఈవనస్థలి రక్షింప నెవని బిలుతు
త్రాత కా దగువా డిట్లు తలప నెగ్గు!

అంతట తండ్రి యామె నోదార్చి, "అమ్మా, నీవు రక్షితవా (కన్యవా)" అని యడిగెను. అవును నాయనా, అని యామె పలుకగా తండ్రి యామె నింటికి గొనివచ్చి, పండుగ చేసి, వివాహము కావించెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి నాలుగుసత్యములను వెలువరించునప్పటికి ఉపాసకుడు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. ఆకాలమున తండ్రి ఇప్పటితండ్రియే; కుమారిత ఇప్పటి కుమారిత! వృక్షదేవత నేనే.

103 వేరీ జాతకము

శాస్త జేతవనములో విహరించుచు అనాథపిండికుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అనాథపిండికుడు తన మొఖాసాగ్రామమునుండి మరలివచ్చునప్పుడు త్రోవలో చోరులు కనబడగా "మార్గమున నుండుట మంచిది కాదు. శ్రావస్తికే పోయి ఆగుదును" అనుకొని త్వరితముగా వృషభములను అదలించుచు, శ్రావస్తి చేరి, మరునాడు విహారమునకు బోయి ఈవిషయము శాస్తతో జెప్పెను. "గృహపతీ, పూర్వకాలమునగూడ బుద్ధిమంతులు మార్గమున చోరులను గాంచి, పథములో ఆగక, నిజస్థానమునకే పోయిరి" అని, శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వుడు మహావిభవము కల శ్రేష్ఠియై, ఒకనాడు గ్రామాంతరమునకు బోయి తనకు రావలసిన ధనము రాబట్టుకొని మరలివచ్చు

చుండగా మార్గమధ్యమున చోరులు కానవచ్చిరి. వేగముగా బండి తోలుకొని యాతడు సురక్షితముగా నిజగృహము చేరెను. విందు చేసి యతడు మహాశయనమున గూరుచుండి, "నేను చోరులబారినుండి తప్పించుకొని నిర్భయ మయిన నిజగృహము చేరినాను" అని యుత్సాహమున నీగాథ పలికినాడు:

> శత్రు వున్నెడ నివసింప జనదు ప్రాజ్ఞు
> డొకటియు రెండు రాత్రము లున్న చాలు
> వైరిమధ్యాన కష్టాలపాల బడును.

బోధిసత్త్వు డీవిధముగా హర్షధ్వని చేసి దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు యథా కర్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆసమయమున వారాణసి శ్రేష్ఠి నేనే.

104 మిత్తవింద జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు దుర్భాషి యగు భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఇదివరలో వచ్చిన మిత్రవింద జాతకమున కిది సమాన మని గ్రహింప నగును.

అతీత కథ

ఈకథ కాశ్యప సంబుద్ధుని నాటిది. ఆకాలమున నరకములో యమ యాతన లనుభవించుచున్న వా డొకడు శిరముపై చక్రము ధరించి

బోధిసత్త్వునితో "భన్తే, నే నేమి పాపము చేసినాను?" అనెను. "నీవు ఈయీపాపకర్మములు చేసినావు" అని, బుద్ధుడీగాథ పలికెను:

ఎనిమిదిం గోరె నా ల్గున్న, నెనిమి దున్న
పదియు నారును, నవల ముప్పదియు రెండు;
ఇట్లు కోర్కులు నానాట వృద్ధి యగుట
శిరసుపై 'తిర్గుడుం గల్లు' సిద్ధ మయ్యె,
అనవరత లోభ తాడితు దైనజనుని
శిరముపై చక్ర మిట్టులే తిరుగుచుండు.

ఇట్లు చెప్పి నిజదేవలోకమునకు బోయెను.

వాడు నిజపాపక్షయ మగువరకును నరకమున నుండి తరువాత యథా కర్మం గతో.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆకాలమున మిత్రవిందకుడు ఇప్పటి దుర్వాచభిక్షువు; దేవపుత్రుడు నేనే.

105 దుబ్బలకట్ఠ జాతకము

శాస్త జేతవనమున నుండునపుడు భీతభిక్షువు విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఇతడు శ్రావస్తీనివాసి యగు తరుణుడు. శాస్త ధర్మోపదేశము విని ప్రవ్రజించి, మరణము కలుగు నను భయము పొందెను. పవలుగాని, రాత్రిగాని గాలి వీచినపిదపను, ఎండుకొమ్మ రాలినను, పక్షులుగాని జంతువులుగాని కొంచెము కూసినను, అతడు మరణ భీతుడై గట్టిగా అరచుచు పరుగెత్తును. నేను గూడ చనిపోవలెను అను విషయముపై నతని దృష్టి నిలవలేదు. నేనుకూడ పోవుదును అనుసంగతి తెలిసినచో

నతనికి మరణభీతి యుండెడిది కాదు. అతడు మరణస్మృతి యోగ-విధి (కర్మస్థానము) అభ్యాసకుడు కాకపోవుటచే భయపడుచుండెను. అతడు మరణభీతి గొన్నాడనుసంగతి భిక్షుసంఘమునకు తెలిసెను. ఒకనాడు ధర్మసభలో భిక్షువులు సమావిష్టులై "ఆయుష్మంతులారా, ఫలాని భిక్షువు మరణభీతుడు" అనుచుండిరి. శాస్త అచటికి బోయి "ఏమి మాటాడుచున్నా?" రని యడుగగా వారు ఈవిషయము అని చెప్పిరి. అప్పుడు శాస్త భిక్షువును బిలిచి, "భిక్షూ, నీవు మరణభీతి చెంది యుండుట సత్యమేనా?" అని యడిగెను. "భన్తే, సత్యమే". "భిక్షువులారా, ఈభిక్షువువలన మీరలసంతుష్టచిత్తులు కావలదు. ఇత డిప్పుడే కాదు; పూర్వము కూడ ఇట్లే యుండెడివాడు" అని శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు హిమవంతమున వృక్షదేవతగా నివసించుచుండెను. ఆ సమయమున రాజు భద్ర మాతంగమునకు సుశిక్షణకై హస్తిపాలకుల నియమించెను. వారు భద్రగజమును స్తంభమునకు గట్టివేసి, అంకుశ హస్తులై సుశిక్షణ యిచ్చుచుండిరి. ఏనుగు బాధ భరింపలేక కట్టు కొయ్య పెరికి, హస్తి పాలకులను తరిమి, హిమవంతమునకు పరుగెత్తెను. దానిని పట్టుకొనజాలక వారు మరలి చనిరి.

ఏనుగు మరణభయమున నచ్చట నివసించుచుండెను. గాలిసవ్వడి యయినంతనే కంపము నొందుచు ప్రాణ భయమున ఏనుగు తొండ మిటు నటు ద్రిప్పుచు మహావేగమున పరుగెత్తును. శిక్షణార్థ మాలానమున తన్ను కట్టివేసినట్లే దానికి దోచును. మనశ్శాంతి, దేహ స్వాస్థ్యము లేక, మాతంగము నిరంతర కంపముతో విచరించుచుండెను. దీనిని గమనించి వృక్షదేవత చెట్టు పంగలో నిలిచి యీగాథ పలికెను:

కాననంబున దుర్బల 'కాష్ఠములను
లీల భంజించి వేయును గాలి వీచి.
వెఱ్ఱినాగులు, దీనికి వెరతువేని
తప్పకుండగ దుర్బలతరుడ వగుదు!

ఇట్లు దేవత దాని కుపదేశమిచ్చెను. నాటనుండి యేనుగు నిర్భయముగా నివసింపజొచ్చెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి నాలుగు సత్యములను ప్రకాశింపచేసిన పిదప భిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. అప్పటి ఏనుగు ఇప్పటి భిక్షువు; వృక్షదేవత నేనే.

106 ఉదంచని జాతకము

శాస్త జేతవనమున నుండగా ప్రౌఢకుమారియెడ ఆసక్తివిషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

మూలకథ పదుమూడవ నిపాతమున చూలనారద జాతకమున (447) వచ్చును. శాస్త ఆభిక్షువుతో "భిక్షూ, నీవు ఆసక్తచిత్తుడవగుట సత్యమేనా?" అనెను.

"భగవన్, సత్యమే."

"నీకు ఎవరియెడ ఆసక్తి కలిగినది?"

"ఒకానొక ప్రౌఢకుమారియెడ."

"భిక్షూ, ఇది నీ కనర్థకము. పూర్వముకూడ నీవు ఈమెవలననే భ్రష్టుడవై వణకుచు, నిరుద్దేశముగా తిరుగుచుండువాడవు. బుద్ధిమంతుల మూలమున సౌఖ్యము పొందినావు" అని బుద్ధుడు పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము పాలించుచుండగా జరిగిన సంఘటనలు క్షుద్ర–నారద – కస్సప జాతకమున చెప్పబడును. కాని అప్పుడు బోధిసత్త్వుడు సాయం సమయమున ఫలము లాశ్రమమునకు గొనివచ్చి, తలుపు తెరచి, అల్పతాపసునితో 'దినము విడిచి దినము నీవు కట్టెలు, వంటసామానులు తెచ్చి, నిప్పు

చేసెడివాడవు. నే డేమియు చేయక దీన వదనముతో కూరుచున్నావు?’ అనెను.

‘నాయనా, మీరు ఫలాహరణమునకు బోయినప్పుడు స్త్రీ వచ్చి, నన్ను ప్రలోభపెట్టి కొనిపోవ యత్నించెను. మీ సెలవు తీసికొని వత్తు నని నే నాగితిని. ఆమె నొకచో గూరుచుండబెట్టి వచ్చితిని. నాయనా, యిక పోవుదును’ అని కుమారుడు పలికెను.

వీనిని మరపింపజాలను, అని బోధిసత్త్వుడు గ్రహించి, “నాయనా, అట్లయిన పొమ్ము. కాని ఈమె మత్స్యమాంసములు, నెయ్యి, ఉప్పు, బియ్యము వలసినప్పుడు ఇది తెమ్ము అది తెమ్ము అని యిటునటు నిన్ను త్రిప్పుచున్నయెడల నీవు నావద్దకు పరుగెత్తుకొని మరలిరమ్ము” అని అనుజ్ఞ యిచ్చెను.

అత డామెతో మానవ నివాసములకు జని ఆమెయింటికి జేరినప్పుడు ‘మాంసము తెమ్ము, మత్స్యములు తెమ్ము’ అని యామె తనకు వలసిన యొక్కొక వస్తువు కొరకతనిని తరుముచుండెను. అంత నతడు ‘నిజదాసునివలె కర్మకారునివలె నీమె నన్ను వేధించుచున్నది’ అని భావించి, పరుగెత్తి పోయి తండ్రి సన్నిధి జేరి, నమస్కరించి, నిలువబడి యీగాథ చెప్పెను:

జలము తోడెడి పాత్రతో సదృశ మైన
దీని భార్యగ గ్రహియించు దినమువరకు
హేలతో నుంటి; ఈదొంగ తైల మనుచు
లవణ మనుచును వేధించు పవలు రేలు!

అంతట బోధిసత్త్వు డతనిని ఓదార్చి ‘నాయనా, కానిమ్ము. నీవు కారుణ్యమును భావింపుము’ అని నాలుగు బ్రహ్మవిహారములను (కసిణ పరి కమ్మం) తెలిపెను. అచిరకాలముననే యితడు అభిజ్ఞను సమాపత్తిని పొంది, బ్రహ్మవిహారములు భావనచేసి, తండ్రితో బ్రహ్మలోకమున కేగెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి నాలుగుసత్యములను ప్రకాశింప జేయునప్పటికి ఆభిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. అప్పటి ప్రౌఢకుమారి ఇప్పటి ప్రౌఢకుమారి; అప్పటి చూలతాపసుడు ఇప్పటి ఆసక్తచిత్త భిక్షువు; తండ్రి నేనే.

107 సాలిత్త జాతకము

శాస్త జేతవనమున నుండగా హంసమారకు డగు భిక్షువువిషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తి నివాసి యగు కులపుత్రు డొకడు సాలిత్తక శిల్పపారంగతుడు. చిల్ల పెంకును విసరుటలో నేర్పును సాలిత్తక శిల్ప మందురు. ఒకనా డతడు ధర్మోపదేశము విని, బుద్ధుని శాసనమున శ్రద్ధాయుక్తుడై ప్రవ్రజించి, ఉపసంపద పొందెను. కాని అతనికి శిక్షమీదగాని, తదనుసారప్రవర్తనమున గాని ఇచ్చ లేదు. ఒకనా డతడు చిన్నభిక్షువును వెంటగొని అచిరవతీనదికి పోయెను. అందులో స్నానము చేసి, నిలిచియున్నప్పుడు ఆకాశమార్గమున రెండు శ్వేతహంస లెగురుచుండుట అతనికి కానవచ్చెను. చిన్నభిక్షువుతో నతడు "ఇందులో వెనుక నున్న హంస కంటిపై రాతితో కొట్టి నాకాళ్ళవద్ద పడగొట్టుదును" అని పలికెను.

"ఎట్లు పడగొట్టుదువు? కొట్టనుగూడ కొట్టలేవు."

"కన్ను లిటు లుండును. ఈవైపుకంటిపై గొట్టెదను."

"అసంభావ్య మైనవిషయము చెప్పుచున్నావు!"

అట్లయిన చూడు మని కొంచెము వాడి కలిగినపెంకు తీసి, వ్రేలితో నొక్కి ఆహంస వెనుక విసరెను. పెంకు ఝం అని ధ్వని చేసెను. హంసకు అపాయము కలిగియుండు నని యోచించి ఆగి శబ్దము వినజొచ్చెను. వెంటనే యతడు గుండ్రనిరాయి తీసి హంసకు రెండవవైపు కంటిపై విసరెను. దెబ్బ తిని హంస గీపెట్టుచు వచ్చి పాదములపై బడెను.

భిక్షువులు అన్నిప్రక్కలనుండి వచ్చి "నీవు అనుచితకార్యము చేసినావు" అని నిందించి, అతనిని శాస్తకడకు గొనిపోయి, ఇత డీపని చేసినా డని చెప్పిరి. శాస్త అతనిని మందలించి "భిక్షువులారా, ఇతడు కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వము కూడ సౌందర్యోత్సాహి" అని, పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వు డాయన కమాత్యు డయ్యెను. నాటి రాజ పురోహితుడు మిక్కిలి వాచాలుడు. ఆయన యేదయిన చెప్ప మొదలిడినచో అన్యుల కవకాశముండదు. రాజు యోచించి ఎవ్వడీయన సోది కట్టి పెట్టింప గలడో యని అట్టివానికై వెదకుచుండెను. ఆకాలమున వారాణసిలో కుంటి వా డొకడు మట్టిగుళికలు విసరుటలో నేర్పరి. బాలకులు వానిని చిన్నిబండిలో గూరుచుండబెట్టి నగరద్వారమునకు లాగుకొని పోయెడివారు. అచ్చటికి సమీపమున వటవృక్షము కలదు. బాలకులు వానిచుట్టుచేరి చేతిలో డబ్బు పెట్టి మఱ్ఱియాకులు మట్టియుండలతో కొట్టి అశ్వాకారమో గజాకారమో చేయు మనెడివారు. వాడు చిన్నగులకరాలు విసరి కోరిన యాకారము పర్ణములకు కలుగువరకును కొట్టెడివాడు. రాలిన పర్ణములు నేలమీద రాశీభూత మయ్యెడివి.

ఉద్యానమునకు బోవుచు రాజు అచ్చటనాగెను. భయపడి బాలకులు పరుగెత్తిరి. కుంటివాడు మాత్ర మచ్చటనే కూరుచుండియుండెను. ఆకులగుట్ట చూచి, కోసినవా రెవరని రథములోనున్న రా జడిగెను. కుంటివా డాపని చేసెనని విని, వా డెచ్చట నని ప్రశ్నించి, తెలిసికొని, తరుమూలమున నున్న వానిని జూపిరి. రాజు వానినిరప్పించి, పరివారము నావలకు బంపి, "ఏమోయీ, మాకడ వదరుబోతు బ్రాహ్మణు డున్నాడు. ఆయననోరు కట్టిపెట్టించగలవా?" యనెను. "దేవా, యెండు మేకపెంటికలు కల నాళిక తెప్పించినచో ఆయన నోరు కట్టించగలను" అని వాడు పలికెను.

రాజు వానిని తనమేడకు గొనిపోయి, తెర అడ్డము వేసిన గదిలో గూరుచుండబెట్టి, తెరలో చిన్న రంధ్రముచేయించి, మేకపెంటికలు నింపిన నాళికలు తెప్పించి, తెరచిల్లి కెదురుగా పురోహితుని పీఠము వేయించెను. బ్రాహ్మణుడు రాగా రాజాయనను పీఠముపై గూరుచుండ జేసి, సంభాషణ మొదలిడెను. తోడనే బ్రాహ్మణు డందుకొని, అన్యుల కవకాశము లేకుండ మాటాడుచుండెను. ఇచ్చట కుంటివాడు

ఒక్కొక్క పెంటికను రంధ్రము వెంట సూటిగా బ్రాహ్మణుని నోటి లోనికి గొట్టుచుండెను. ఒక్కొక్కదాని నాయన తైలబిందువును మ్రింగినట్లు మ్రింగుచుండెను. కొంతతడవునకు పెంటిక లయిపోయినవి. లోనికి బోయిన వానివలన బ్రాహ్మణుని కడు పుబ్బెను. రాజు గ్రహించి "ఆర్యా, వాక్ప్రవాహమున నోటిలోనికి మేక పెంటికలు పోవుట గమనింపక మ్రింగితిరి. ఇంటికి దయచేసి ప్రియంగూదకము త్రాగి, వమనము చేయుడు. స్వస్థత కలుగును" అని చెప్పెను.

నాటినుండి రాజపురోహితుడు నోరు తెరువక, ఇతరులు పలుక రించినను ప్రతివచన మీయక మౌనశీలి యయ్యెను.

"ఈతనివలన శ్రవణములకు సౌఖ్య మేర్పడినది" అని రాజు సంవత్స రమునకు లక్ష ఆదాయము వచ్చు నాలుగు గ్రామములు కుంటివానికి నాలుగు దిక్కులలో నిచ్చెను.

బోధిసత్త్వుడు రాజును సమీపించి "దేవా! లోకులు బుద్ధిమంతు లగుటయే కాక పుణ్యముకూడ చేయవలెను. గురిచూచుటలో నేర్పరి యయిన కుంటివానికి సంపద లభించినది" అని ఈగాథ పలికెను:

ఎటులనే లక్ష్యశుద్ధి నేర్చుటయె మేలు —
చూడు మీగూనివాని యిషుప్రయోగ
చాతురిని- నాల్గుగ్రామముల్ సంగ్రహించె.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి హంసమార కుడు ఇప్పటి భిక్షువు; రాజు ఆనందుడు; పండితమంత్రి నేనే.

108 బాహియ జాతకము

శాస్త వైశాలి నాశ్రయించియున్న మహావనమున కూటాగారశాలలో నుండుసమయ మున ఒకానొక లిచ్ఛవిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆ లిచ్ఛవిరాజు శ్రద్ధాప్రసన్నుడు; భిక్షుసంఘముతో గూడ బుద్ధుని నిమంత్రించి మహాదానము చేసెను.

శాస్త భోజనానంతరము దానానుమోదనము చేసి, విహారమునకు పోయి, భిక్షువుల కుపదేశ మిచ్చి, గంధకుటిలో ప్రవేశించెను. ధర్మ సభలో భిక్షువులు సంభాషించుచు "ఆయుష్మంతులారా, ఆ లిచ్ఛవి-నరేశుడు చక్కనివాడు; కాని ఆయనభార్య స్థూలదేహ. రాజు ఆమెతో నెట్లు ఉండగలుగుచున్నాడు?" అనుచుండిరి.

శాస్త అరుదెంచి "భిక్షువులారా, ఇప్పు డేమి సంభాషించుచున్నారు?" అని యడిగెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పిన పిమ్మట శాస్త "కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ ఈస్థూలశరీరముతో రాజు కలిసియుండువాడు" అని, వారు కోరినపిదప పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వ డాయన కమాత్యు డయ్యెను. స్థూలశరీరయగు జానపద స్త్రీ సరియగు వస్త్రము లేనిది భృతికై పనిచేయుచు రాజాంగణమున కనతి దూరమున జనుచుండ కడుపుబ్బుకొని వచ్చుటచే క్రిందికి వంగి వస్త్రము సరిగా కప్పుకొని పని ముగించి తోడనే లేచి నిలుచుండెను. రాజు వాతాయనముగుండ నాక్షణమున నంగణము చూచుచుండ నిది కంటబడెను. అప్పుడీతడు యోజించి '...ఈమె ఆరోగ్యవతి యయియుండును. ఇంట నీమె పరిశుభ్రముగా నుండియుండును. పరిశుద్ధగృహమున జన్మించిన పుత్రుడు పరిశుద్ధుడు, పుణ్యాత్ముడు నగును. ఈమెను అగ్రమహిషిని జేయవలెను' అని, ఆమె కన్యయని తెలిసికొని పిలువనంపి, అగ్రమహిషిస్థాన మిచ్చెను. ఆమె రాజున కాప్తురాలు ప్రియురాలు నయ్యెను. అచిరకాలముననే యామెకు పుత్రుడుదయించెను. ఆతడు చక్రవర్తి యయ్యెను.

ఆమె యదృష్టముచూచి బోధిసత్త్వుడు వచనావకాశముపొంది, రాజుతో 'దేవా, నేర్చికో దగిన విద్య ఏల నేర్వరాదు? ఈపుణ్యాత్మ

రాలు సిగ్గు విడవకుండనే వస్త్రము మాటుచేసికొని, శౌచము కావించి, దేవరను ప్రసన్నచిత్తులను చేసి ఇట్టిసంపద పొందెను” అని యీగాథ పలికెను.

నేర్చికో దగ్గవాక్కులు నేర్వవలయు:
విలువ సరికట్టగా జనుల్ కలరు జగతి.
ప్రభుని వశవర్తి జేసె నీపల్లెపడుచు.

ఇట్లు మహాసత్త్వుడు యుక్త నియమములను పాటించువారి గుణమును ప్రశంసించెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పుడు భార్యాభర్తలు ఇప్పటి భార్యాభర్తలే; పండితామాత్యుడను నేనే.

109 కుణ్డకపూవ జాతకము

శాస్త శ్రావస్తిలో నుండి ఒకానొక మహాదరిద్రుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలో బుద్ధునకు ఆయనసంఘమునకు అప్పుడప్పుడొక్కే కుటుంబము దాన మిచ్చుచుండెడిది; ఒక్కొకప్పుడు మూడునాలుగు కుటుంబముల వారును, ఒకప్పుడు ఒకగల్లీలోనివారును మరొకప్పుడు ఒకగణములోవారును, ఒకప్పుడు నగరవాసులును కలిసి నిమంత్రణము చేయుచుందురు. ఆసమయమున ఒకగల్లీలోనివారు దానము చేయుచుండిరి. బుద్ధునకు సంఘమునకు జనులు యవాగువు వడ్డించి భుజింపుడనిరి.

ఇతరులకు కూలి చేసి జీవించుచు ఆగల్లీలోనే నివసించు దరిద్రుడొకడు తనలో “నేను యవాగు నీయజాలను, ఖాద్య మిత్తును” అను

కొని సన్నని బియ్యపురవ్వ చేటతో చెరిగి, నీటిలో నానబెట్టి, జిల్లే డాకులలో నుంచి, నిప్పులమీద వండెను. ఆవల బుద్ధునకు సమర్పింతును అనుకొని యతడు వంటకము పట్టుకొని శాస్త్రసన్నిధి కరిగి నిలుచుండెను. ఖాద్యములు తెండు అని అచ్చటివారు తొలిసారి అన్నంతనే ఆపేదవాడు శాస్త కెదురుగా జని పూరీ లుంచెను. ఇతరులు సమర్పించిన ఖాద్యములు శాస్త స్వీకరింపక అతని పిండివంటనే గ్రహించెను. తోడనే సమ్యక్-సంబుద్ధుడు పేదవాడు తెచ్చిన యాహారమును ఏవగింపు లేక ఆరగించె ననువార్త నగర మంతట వ్యాపించెను.

రాజు, మహామంత్రి మొదలుకొని ద్వారపాలకులవరకును శాస్తకు ప్రణామము చేసి ఆపేదవానితో "ఓయీ, వందతీసికొని, రెండువందలు తీసికొని, పోనీ అయిదువందలు తీసికొని మాకు భాగ మిమ్ము" అని కోరిరి. శాస్త నడిగి తెలిసికొందును అనుకొని దరిద్రుడు శాస్త సన్నిధి కరిగి ఆవిషయము విన్నవించెను. "ధనము తీసికొనిగాని, తీసికొనకుండ గాని సమస్త ప్రాణులను భాగస్వాములను చేయుము" అని శాస్త బదులు చెప్పెను. ఆతడు ధనము స్వీకరింప నారంభించెను. జనులు రెండురెట్లు, నాలుగురెట్లు, ఎనిమిదిరెట్లు – ఈవిధముగా ధన మీయగా మొత్తము తొమ్మిదికోట్ల సువర్ణములు సమకూడెను. శాస్త దానానుమోదనము చేసి విహారమునకు జనెను. భిక్షువులు తమతమ కర్తవ్యమును నెరవేర్చిన పిదప శాస్త వారి కుపదేశమిచ్చి గంధకుటి లోనికి బోయెను.

సాయంకాలము రాజు ఆదరిద్రుని బిలువనంపి శ్రేష్ఠిపదవి యిచ్చి సత్కరించెను. ధర్మసభలో భిక్షువులు ఇష్టాగోష్ఠి చేయుచు "ఆయుష్మంతులారా, మహాదరిద్రుడు సమర్పించిన ఖాద్యమును శాస్త ఏవగింపు లేక అమృత మారగించునట్లు స్వీకరించినాడు. పేదవాడు మహాధనవంతు డయి, శ్రేష్ఠిపదవి పొంది విశేషముగా సమ్మానితు డయినాడు" అనుచుండిరి.

శాస్త అచటికి బోయి, భిక్షువులారా, ఇప్పు డేమి సంభాషించుచున్నారు?" అని యడుగగా ఈవిషయ మని వారు చెప్పిరి. అప్పుడు శాస్త "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వము నేను వృక్షదేవతగా నుండగా ఇట్లే చేసితిని". అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు ఆముదపుచెట్టులో వృక్షదేవత యయినాడు. ఆకాలమున గ్రామవాసులు దేవతలను పూజించువారు. పండుగ వచ్చినప్పుడు ఆ గ్రామవాసులు తమతమ వృక్షదేవతలను పూజించుట చూచి బీదవాడొకడు ఆముదపు మొక్కను పూజింప దలచెను. జనులు తమతమ దేవతలకు నానావిధ మాల్యగంధ విలేపనములు, ఖాద్యములు కొనిపోయిరి. బీదవాడు తవుడు రొట్టె, టెంకాయ చిప్పలో నీరు పట్టుకొనిపోయి, ఆముదపు మొక్కకు సమీపమున నిలిచి "దేవతలు దివ్యఖాద్యము లారగింతురు. నా దేవత యీ తవుడు రొట్టె తినదు. దీనిని పోగొట్టుకొననేల–నేనే తిందు" నని అక్కడనుండి కదల బోయెను. బోధిసత్త్వుడు చెట్టుపంగలో నిలిచి "ఓయీ, నీవు ధనికుడవే యయినచో నాకు మధుర ఖాద్యములు తెచ్చి యుందువు. నీవు పేదవాడవు. నీయపూపమును గాక వేరేమి తిందును ? నా భాగమును హరింపకుము" అని పలికి యీగాథ పలికినాడు :

కొలుచు మానవునకు కూర్చెడి యన్నమే
కొలువు కొనెడి వేల్పు కుడుచుచుండు.
నాయపూప మేదొ నా కిటు కొని తెమ్ము—
నష్టపెట్ట బోకు నాదుపాలు!

అతడు వెనుదిరిగి, బోధిసత్త్వుని చూచి నైవేద్యము పెట్టినాడు. బోధిసత్త్వుడు దానిని భుజించి "ఓయీ, నీ వేల నన్ను పూజించినావు?" అనెను. "స్వామీ, నేను దుర్గతికుడను. నాదారిద్ర్యము పరిహరించుటకై మీపూజ చేసినాను" అని యతడు పలికెను. "ఇక విచారింపకుము. సత్కార్యములు గ్రహించి, కృతజ్ఞుడగువాని నర్చించినావు. ఈ యాముదపుమొక్క చుట్టు మెడకు మెడ తగులుకొన్న నిధి కుంభము లున్నవి. రాజుకు తెలిపి, శకటములలో ధనమును గొనిపోయి రాజాంగణమున దింపుము. సంతుష్టుడై రాజు నిన్ను శ్రేష్ఠిని జేయును" అని చెప్పి బోధిసత్త్వు డంతర్ధాన మాయెను. వాడట్లే చేసెను. రా జతనికి శ్రేష్ఠిపదవి యిచ్చెను. ఇట్లతడు బోధిసత్త్వుని

వలన మహాసంపత్తి పొంది, యథాకమ్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున పేదవాడు ఇప్పటి పేదవాడు; అరణ్యవృక్షదేవత నేనే.

110 సబ్బసంహార పన్హ

ఈ సర్వసమాహారక ప్రశ్న వివరముగా ఉమ్మగ్గ జాతకమున వచ్చును.

111 గద్రభ పన్హ

గద్రభ ప్రశ్న ఉమ్మగ్గ జాతకమున వివరింపబడును.

112 అమరాదేవీ పన్హ

అమరాదేవీ ప్రశ్న ఉమ్మగ్గ జాతకముననే వివృత మగును.

113 సిగాల జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహారము చేయుచు దేవదత్తుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున భిక్షువులు ధర్మసభలో సంభాషించుచు "ఆయుష్మంతులారా, దేవదత్తుడు 500 మంది భిక్షువులను తీసికొని గయాశీర్ష మునకు పోయినాడు. అచ్చటికిపోయి ఆభిక్షువులతో నతడు, "శ్రమణ గౌతము డాచరించునది ధర్మము కాదు. నేను చేయునది ధర్మము" అని తనమతము సృజించి, మిథ్యాచరణము చేయుచు, సంఘములో చీలిక తెచ్చి, ఒకసీమలో రెండు ఉపోసథ గృహములు ఏర్పాటు చేసినాడు" అనుచు దేవదత్తుని నిందించుచుండిరి. భగవాన్ అక్కడకు వచ్చి "ఇప్పు డేమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పినపిమ్మట శాస్త "భిక్షువులారా, దేవదత్తుడు కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వజన్మమున కూడ అసత్యములు పలుకుచుండెడివాడు" అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు శ్మశానమున వృక్షదేవతగా నుండెను. అప్పుడు వారాణసిలో ఉత్సవము జరుగుచుండెను. యక్షులకు పూజాబలులు సమర్పింప జనులు చేపలు, మాంసపుముక్కలు అంగణములలో వీధులలో చల్లి, భాండములలో విశేషముగా సుర నింపిరి. అర్ధరాత్రమున నక్క అగడ్త ద్వారా నగరములో ప్రవేశించి, మత్స్యమాంసములు తిని, సుర త్రాగి, పున్నాగ తరువులలో జేరి నిద్రపోయెను. దానికి మెలకువ వచ్చునప్పటికి తెల్లవారెను. ఇప్పుడు నేను సురక్షితముగా మరలి పోలేను, అని మార్గ సమీపమున నక్కి, జనులు కానవచ్చినపు డావలకు బోవుచు, తుదకు బ్రాహ్మణుడు దంతధావనార్థము తటాకము కడకు బోవుచుండ జూచి "బ్రాహ్మణులకు ధనలోభ ముండును. ఈయనకు లోభము కలిగించి, తన యుత్తరీయమున నన్ను దాచి నగరము

వెలుపలికి గొనిపోవునట్లు చేయుదు" నని తలపోసి, మనుష్యవాక్కున బ్రాహ్మణోత్తమా! యని పిలిచెను.

"ఎవరో నన్ను పిలుచుచున్నారే!" అని బ్రాహ్మణుడు వెను దిరిగెను. "నేను, బ్రాహ్మణోత్తమా!" "ఎందులకు?" "బ్రాహ్మణోత్తమా, నాకడ రెండువందల కార్షాపణము లున్నవి. నన్ను నీయుత్తరీయములో దాచి, యెవ్వరికిని కనబడనీయక నగరము వెలుపలకు దాటవేసినచో నీ కవి యిచ్చెదను." ధన లోభముచే బ్రాహ్మణు డంగీకరించి నక్కను నగరము వెలుపలికి గొంపోయెను. "బ్రాహ్మణోత్తమా, ఇది యేమి ప్రదేశము?" అని నక్క యనెను. "అముక ప్రదేశము" అని బ్రాహ్మణుడు చెప్పెను. "ఇంక కొంచెము దూరము పొమ్ము" అని మాటిమాటికి నక్క వేగిరించుచు, మహాశ్మశానము చేరునప్పటికి "నన్నిక్కడ దింపుము" అనెను. బ్రాహ్మణుడు దానిని దింపగా, "నీ యుత్తరీయము నేలపై బరచుము" అని నక్క పలికెను. బ్రాహ్మణు డట్లే చేసెను. "ఈచెట్టు మొదట త్రవ్వుము" అని పని కల్పించి, బ్రాహ్మణుడు త్రవ్వుచుండగా, నతని యుత్తరీయము పై నిలిచి, నాలుగు చెరగులమీదను మధ్యభాగమునను మలమూత్రములు విడిచి, అడవిలోనికి బరుగెత్తెను.

అప్పుడు బోధిసత్త్వుడు చెట్టునడుమ నిలిచి, యీగాథ చెప్పెను.

మద్య మానిన యీనక్కమాట విశ్వ
సించుచున్నావు బాపడా, చెనటి వగుచు!
దీనికడ చిల్లిగవ్వయు నైన లేదు,
రెండునూర్ల కార్షాపణా లుండునొక్కొ?

అని యీపద్యము చెప్పి బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణునితో "ఇకపోయి నీయుత్తరీయము నుదికి, స్నానము చేసి, నీపని చేసికొమ్ము" అని పలికి యంతర్ధానము చెందెను. బ్రాహ్మణు డట్లు చేసి, వంచన జరిగినందులకు విషణ్ణచిత్తముతో నరిగెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆసమయమున నక్క దేవదత్తుడు; వృక్షదేవత నేనే.

114 మితచిన్త జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఇద్దరు వృద్ధస్థవిరులను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఉభయులు అడవిలో వర్షాకాలము గడపి, ఇక శాస్త దర్శనార్థము పోవుద మని, ప్రయాణమునకు వలయు సామాగ్రిని సమకూర్చుకొని, నేడు పోవుదము, రేపు పోవుదము అను ఆలోచనలలో మాసము గడపిరి. మరల సామగ్రి సమకూర్చుకొని రెండవమారు, నేడు బయలు దేరుదము, రేపు బయలుదేరుదము అను నాలోచనలలో ఇంకొక నెల దాటిపోయినది. ఈప్రకారముగా వారు మాంద్యముచేతను, నివాస స్థానముమీది మోహముచేతను మరల మూడవమాసము గూడ గడ పిరి. ఆతరువాత ఉభయులు జేతవనమున జేరి తమకు తగినచోట పంచ చీవరము లుంచి బుద్ధదర్శనార్థము చనిరి. భిక్షువులు వారితో "ఆయు ష్మంతులారా, బుద్ధసేవార్థము బహుకాలమునకు వచ్చితిరి. ఇంత ఆలస్య మగుటకు కారణ మేమి?" యనిరి. వారు జరిగినది వివరించిరి. వారి మాంద్యమునకు ఆలస్యమునకు కారణభూత మైనస్వభావము భిక్షువు లందరకును ప్రకట మయ్యెను. భిక్షువులు ధర్మసభలో చేరి వారియలస స్వభావమును గూర్చి చర్చించుచుండిరి. శాస్త అరుదెంచి ఏమి మాటాడుచున్నా రని యడుగగా వారు ఈవిషయ మని చెప్పిరి. బుద్ధుడు భిక్షుద్వయమును పిలువ నంపి "భిక్షువులారా, మీరు అలస స్వభావు లగుట సత్యమేనా?" అనెను. "భన్తే, సత్యమే" అని వా రనగా శాస్త "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వజన్మమున గూడ మీరు ఆలసించుచు, నివాసస్థానముపై మోహము విడువ లేదు" అని పూర్వజన్మకథ జెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, వారాణసీనదిలో మూడు మత్స్యము లుండెను. బహుచింతకుడు, అల్ప

చింతకుడు, మితచింతకుడు అని వానిపేర్లు. అవి యరణ్యప్రాంతము నుండి ప్రవాహాముఖమున మానవ నివాసములకడకు జేరెను. మిత చింతకుడు వారితో "ఇది మానవపథము. అనుమానాస్పదము, భయాస్పదము, కైవర్తకులు నానావిధ జాలములను, బుట్టలను, బెట్టి చేపలను బట్టుదురు. మనము అరణ్యములోనికే పోవుదము" అని చెప్పెను. మిగిలిన రెండు చేపలు అలసభావముచేతను, ఆమిషలోభము చేతను, 'నేడు పోవుదము, రేపు పోవుదము' అని మూడుమాసములు గడపినవి. ఒకనాడు కైవర్తకులు నదిలో వలవేసిరి. బహుచింతకుడు, అల్పచింతకుడు ఎర పట్టుకొనుటకై ముందరికి బోయినవి. అవి తమ బుద్ధిహీనతవలన వలలోపలికే పోయినవి. మితచింతకుడు వెనుక వచ్చుచు వలనుచూచి, తక్కిన రెండిటిని జాలకుక్షిలో గనుగొనెను.

"ఈసోమరి బుద్ధిహీనులను రక్షింపవలెను" అని భావించి మిత చింతకుడు వల చుట్టును తిరిగి, వెనుకనుండి వచ్చి నీటియెగువకు జాలకుక్షిలో నుండి తప్పించుకొని పోయిన దానివలె గంతువేసెను; మరల వెనుకకు బోయి వలనుండి తప్పించుకొని ప్రవాహము వాలున పోయిన దానివలె నీటిలో మరల గంతువేసెను. పల్లెకారులు చూచి వల త్రెంచుకొని చేపలు తప్పించుకొని పోయినవని తలచి, ఒకకోణము నుండి వల లాగిరి. సందు దొరకిన వెంటనే రెండుచేపలును ప్రవాహము లోనికి పోయినవి. ఈవిధముగా మితచింతకుడు వానిని రక్షించెను.

అల్పచింతకుడు నతిచింతకుండును
చిక్కి జాలమందు చెందిరి శ్రమ;
వెతను పొందకుండ మితచింతకు డొకండె
వలలనుండి వారి వెలువరించె.

ఈవిధముగా శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి ఆర్యసత్యములను తెలిపి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. స్థవిరులిరువురు శ్రోతాపత్తిలో ప్రతిష్ఠితు లయిరి. ఆకాలమున బహుచింతకుడు, అల్ప చింతకుడు ఈస్థవిరులిరువురు; మితచింతకుడు నేనే.

115 అనుసాసిక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఉపదేశ మిచ్చు భిక్షుకురాలిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆమె శ్రావస్తిలో ఒకానొక కులపుత్రిక. ఆమె ప్రవ్రజించి ఉపసంపన్న యయినప్పటినుండియు శ్రమణధర్మమును పాటింపక పదార్థముల యెడ పేరాశ కలిగి, ఇతర భిక్షువులు పోవని భాగములకు భిక్షార్థము పర్యటించుచుండెను. లోకు లామెకు బాగుగా భోజనము పెట్టుచుండిరి. ఆమె తనతృష్ణచే ఇతర భిక్షునులు తాను భిక్షార్థ మరుగు తావులకు బోవుదు రేమో యనియు, అపుడు తనలబ్ధికి లోటు చేకూరు ననియు, తలచి అన్యలు పోవకుండు నట్లు యోజన చేసి భిక్షునుల నివాసస్థానమునకు బోయి "సోదరలారా, ఆప్రదేశమున మదపు టేనుగు కలదు. ఆచోట ప్రచండహాయ మున్నది. అచట భయంకర శ్వాన మున్నది. అయ్యవి ఆపత్కరప్రదేశములు. భిక్షార్థ మచటికి జనవలదు, అని బోధించెను. ఒక్కతెయు మెడ యెత్తి ఆప్రదేశముల వైపు చూచెడిది కాదు.

ఒకనా డామె యావైపు భిక్షార్థ మరిగి త్వరితముగా నొక యింటిలో ప్రవేశించుచుండ పందెపు పొట్టేలు ఆమెను మార్కొని తొడయెముక విరగబొడిచెను. రెండుముక్కలుగా విరిగిన యామెతొడ బొమికెకు జనులు కట్టు కట్టి, ఆమెను మంచముపై వేసికొని బిక్షునుల యాశ్రమము నకు గొనిపోయిరి. "ఈమె ఇతర బిక్షునులకు పోవలదని ఉపదేశ మిచ్చెడిది. కాని తానుమాత్రము పోయి ఎముక విరుగగొట్టుకొన్నది." అని బిక్షునులు పరిహాసము చేసిరి. వార్త త్వరలోనే భిక్షుసంఘమునకు బ్రాకెను.

ఒకనాడు ధర్మసభలో గూరుచుండి భిక్షువు లామెను నిందించుచు "ఆయుష్మంతులారా, అన్యల కుపదేశ మిచ్చు భిక్షుని స్వయముగా నచ్చటికి బోయి, పొట్టేలు డీకొనుటచే తొడ విరగగొట్టుకొన్నది" అనిరి:

శాస్త వచ్చి "భిక్షువులారా, ఏమి మాటాడుచున్నారు?" అనెను. వారు ఈవిషయము అని చెప్పినపిదప శాస్త వారితో "భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు; పూర్వమున గూడ నీమె ఉపదేశ మిచ్చుచు, తదనుసారముగా నాచరింపకుండుటచే దుఃఖ మనుభవించినది" అని, పూర్వ జన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు పక్షికడుపున పుట్టి, పెరిగి, పక్షిజ్యేష్ఠు డయి, బహు సహస్ర శకుంత పరివృతుడై హిమవంతము జేరెను. ఆయన యచట నివసించు కాలమున నొకానొక చండశకుంతము మహామార్గమున బోయి యాహారము సంపాదించుచుండెను. పోయెడి బండ్లనుండి మార్గమున రాలు బియ్యము, ముద్గ, బీజాదులు ఏరుకొని తినుచు, "ఈ ప్రదేశమున కితరపక్షులు రాకుండునట్లు చేయుదు నని తలచి, పక్షిసంఘముతో 'మహావర్త్మ మనగా భయావహము. ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు మొదలగునవియు, భీకర వృషభములు లాగు శకటములును పోవుచుండును. చప్పున నెగురుటకు వీలుండదు. అచ్చటికి పోవకుండుటే మేలు" అని యుపదేశము చేసెను. ఆపిట్టకు శకుంత సంఘము అనుశాసిక అని పేరు పెట్టెను.

ఒకనాడు మార్గమున గింజలు తినుచుండగా మహావేగమున వచ్చుచున్న శకట ధ్వని విని పక్షి వెనుదిరిగి చూచి, 'యింకను దూరమున నున్నది' అని గింజ లేరి తినుచుండెను. శకటము వాయువేగమున వచ్చినది. పిట్ట యెగురలేక చక్రముక్రిందబడి నలిగిపోయినది. తక్కిన పిట్టలతోపాటు ఆ పిట్ట కనబడకపోవుటచే శకుంతజ్యేష్ఠుడు" అనుశాసిక యెక్కడ? వెదకిచూడుడు' అని యానతిచ్చెను. పిట్టలు వెదకి, మహామార్గమున నలిగి చచ్చి పడియుండుటచూచి వచ్చి, చెప్పినవి. 'తక్కిన పిట్టలకు తాను బోధించిన జాగరూకత తానే యనుసరింపక పోవుటచే మృతినొంది యుండును' అని శకుంతజ్యేష్ఠము పలికి, యీగాథ చెప్పెను :

ఇతరులకు నీతు లుపదేశ మిచ్చుపిట్ట
తనకు దాన దురాశకు దాసి యగుచు,
ఇదిగో రథచక్రములక్రింద నిట్టులు పడి
వక్షములు కోలుపోయి జీవములు విడిచె.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున ఉపదేశ మిచ్చుపిట్ట ఇప్పటిభిక్షుని; జ్యేష్ఠపక్షి నేనే.

116 దుబ్బచ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు మాట వినని భిక్షువు విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆకథ నవమ నిపాతములో గిజ్ఝ జాతకమున వచ్చును. శాస్త ఆభిక్షువును పిలువనంపి "భిక్షూ, నీవు కేవల మిప్పుడే మాట వినని వాడవు కావు; పూర్వముకూడ పండితులమాట వినక శక్తి- ఆఘాతముచే ప్రాణములు కోలుపోతివి" అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు లంఘననటక కుటుంబమున జన్మించెను. ఆయన పెరిగి పెద్దవాడయి, ప్రజ్ఞావంతుడు, ఉపాయశాలియు నయ్యెను. ఆత డొక లంఘన నటునికడ భల్లనాట్యము నేర్చి, యాచార్యునితో గూడ విద్యాప్రదర్శనము చేయుచు సంచారము చేయుచుండెను. ఆచార్యునకు నాలుగు బల్లెముల నాట్యము తెలియును కాని అయిదుబల్లెముల నాట్యము తెలియదు. ఆత డొకనాడు ఒకానొక గ్రామమున నాట్యా

ప్రదర్శనము చేయుచు, సురామత్తుడై, అయిదుబల్లెములు పాతించి, నాట్యము చేయుదునని ప్రకటించెను.

"మీకు అయిదుబల్లెముల లంఘనశిల్పము తెలియదు ఆచార్యా! ఒకదానిని తొలగింపుడు. తొలగింపనిచో అయిదవబల్లెము గ్రుచ్చుకొని ప్రాణములు విడుతురు" అని బోధిసత్త్వుడు చెప్పెను.

'నే నేమి చేయగలనో నాకే తెలియును" అని మత్తతచే బోధిసత్త్వునిమాట వినక, అతడు నాలుగు దూకి, అయిదవబల్లెము మీద దండకమున మధూకపుష్పమువలె దిగబడి మూలుగుచుండెను. అంతట బోధిసత్త్వుడు "బుద్ధిమంతులమాట వినక ఈవ్యధకు పాల్పడినారు" అని ఈగాథ చెప్పెను:

> అరిగినాడ వాచార్య, నేడతిగ నీవు
> నాకు గూడ నీమార్గము నచ్చలేదు
> నాల్గుదాటి ఐదింటను నీల్గినావు!

ఇట్లు చెప్పి, ఆచార్యుని బల్లెమునుండి తప్పించి, కళేబరమునకు బోధిసత్త్వుడు అంత్యక్రియలు చేసెను.

శాస్త జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి ఆచార్యుడు ఈభిక్షువు; శిష్యుడు నేనే.

117 తిత్తిర జాతకము (2)

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు కోకాలికుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఇది పదుమూడవ నిపాతమున తక్కారియ జాతకమున (481) ప్రకట మగును. శాస్త "భిక్షువులారా, కోకాలికుడు తనవాక్కువలన కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ నష్టపడినాడు" అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ఉదీచ్య బ్రాహ్మణ వంశమున బుట్టి, పెద్దవాడయి, తక్షశిలానగరమున విద్యలు పూర్తి చేసి, కోరికలు విడనాడి, వానప్రస్థుడయ్యెను. ఆయన పంచాభిజ్ఞలను అష్టసమాపత్తులను పొందెను. హిమవత్ప్రదేశమున ఋషులు చేరి, ఆయన నాచార్యునిగా గ్రహించి, యనుసరించుచుండిరి. ఆయన పంచశతఋషిగణమున కాచార్యుడై ధ్యానకేళిలో క్రీడించుచుండెను. ఒకానొక పాండురోగి తాపసుడు కుఠారము పూని కట్టెలు కొట్టుచుండెను. ఒకానొక ముఖర తాపసుడు ఆతని ప్రక్కన గూరుచుండి, ఇక్కడ దెబ్బ కొట్టుము, అని నిర్దేశించుచుండెను. రోగి తాపసుడు కోపోద్రిక్తుడై "దారుదారణము నాకు నీవా బోధింతువు!" వని తీక్ష్ణ కుఠార మెత్తి ఒక్క పెట్టున నతని ప్రాణములు పాపెను. బోధిసత్త్వుడు మృతకళేబరమున కంత్య క్రియలు చేసెను.

ఆయాశ్రమమున కనతిదూరములో వల్మీకము మీద తిత్తిరి నివసించుచుండెను. అది సాయం ప్రాతఃకాలములందు వల్మీకముపై గూయుచుండెను. ఒకానొక లుబ్ధకు డది విని, ధ్వని గురుతించి, పోయి దానిని వధించి, కొంపోయెను. దాని సవ్వడి వినబడనందున బోధిసత్త్వుడు "ఆప్రదేశమున తిత్తిరి యుండెడిది. దాని కంఠధ్వని వినబడుట లేదేమి?" అని తాపసుల నడిగెను. వారు జరిగిన సంగతి చెప్పిరి. రెండు ఘటనలను కలిపి బోధిసత్త్వుడు ఋషిగణ మధ్యమున నీగాథ చెప్పెను:

> ఎత్తు కెగసి మింట నెక్కువ వేగాన
> దీర్ఘముగను కూయు తిత్తువు నెటు
> చంపివేసి రట్లె చంపిరి దుర్మదు
> డతడు పరుషవాక్కు లాడు నపుడు.

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు నాలుగు బ్రహ్మవిహారములను భావించి, బ్రహ్మలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి కోకాలికుడు ఇప్పటి దుష్టవచస్కుడైన తాపసుడు; ఋషిగణశాస్త నేనే.

118 వ ర్తక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచుండగా ఉత్తరు డను శ్రేష్ఠి పుత్రుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలో ఉత్తరు డను శ్రేష్ఠి మహాధనవంతుడు. ఆయన భార్య కడుపున బాలకుడు పుట్టెను. అతడు పుణ్యాత్ముడు; బ్రహ్మలోకము నుండి జారిపడి ఇక్కడ జన్మ మెత్తినాడు. అతడు పెరిగి పెద్దవాడైన పిమ్మట బ్రహ్మవలెనే సుందరవర్ణముతో కూడి యుండెను.

ఒకనాడు శ్రావస్తిలో కార్తికమహోత్సవము జరుగు నని చాటించిరి. జను లెల్లరు ఉత్సవము జరుపుచు ఉద్రిక్తులై యుండిరి. ఆయువకుని మిత్రులకు, రెండవ శ్రేష్ఠి పుత్రులకు భార్యలుండిరి; ఉత్తరశ్రేష్ఠి పుత్రుడు చాల కాలముగువరకు బ్రహ్మలోక మం దున్నవా డగుటచే అతనికి కామోప భోగముల యందు ఆసక్తి లేదు.

ఉత్తర శ్రేష్ఠి పుత్రునికి కూడ స్త్రీ నొకతెను తెచ్చి సమర్పించి పండుగ చెయ్యవలె నని అతని మిత్రులు యోచించి అతని కడకు జని "సౌమ్యా, ఈనగరమున కార్తిక రాత్రి మహోత్సవము చాటించి నారు. నీకొరకు గూడ నొకతెను తెచ్చి పండుగ చేసికొందమా?" అనిరి.

నాకు స్త్రీతో పనిలేదు అని ఆతడు చెప్పినను వారు మాటి మాటికిని పట్టు పట్టి అతని నంగీకరింప జేసిరి. ఒకానొక వేశ్యను సమస్తాభరణములతో నలంకరించి ఆతని ఇంటికి గొనిపోయి ఆతడు పండుకొను గది చూపి, నీవు శ్రేష్ఠి పుత్రునికడకు పొమ్ము, అని వారు వెడలి పోయిరి.

వేశ్య శయనాగారములోనికి ప్రవేశించినను శ్రేష్ఠి పుత్రుడు ఆమె వంక చూడలేదు. నోరు మెదల్పలేదు. ఆమె తనలో "నావంటి చక్కని ఉత్తమ విలాసిని వైపు చూడకున్నాడు. పెదవి కదల్ప కున్నాడు. స్త్రీ లీల చూపి ఇతనిని వశము చేసుకొందును," అనుకొని విలాసము చూపుచు ప్రసన్నముఖ యైనట్లు ముందరి దంతములు కనబడునట్లు

నవ్వెను. అది చూచిన శ్రేష్ఠి పుత్రునకు దంతముల యెముకల మీద ధ్యానము నిలిచెను. అందు అస్థికలుపుట్టినవి. అతనికి శరీర మంతయు అస్థిపంజరము వలె తోచసాగెను. ఆమె కతడు డబ్బిచ్చి పంపెను.

ఆమె ఇంటిలో నుండి వెలువడి వీధి నడుమ నిలిచి చూచు నప్పటికి ధనవంతు డొకడు ఆమెకు సొమ్మిచ్చి తన ఇంటిలోనికి కొనిపోయెను. వారమురోజులకు ఉత్సవ సమాప్తి అయ్యెను. వేశ్యమాత తన బిడ్డ ఇంటికి రాకుండుటచే శ్రేష్ఠి పుత్రుల కడకు పోయి, నా బిడ్డ ఎక్కడ నున్నది, అని అడిగెను. ఉత్తర శ్రేష్ఠి పుత్రుని ఇంటికి పోయి వారు వేశ్య ఎక్కడ నున్న దని అడిగిరి. అప్పుడే ధన మిచ్చి ఆమెను పంపి వేసినా నని అతడు చెప్పెను. వేశ్యమాత రోదనము చేయుచు "నాబిడ్డ కానవచ్చుట లేదు. ఆమెను తీసికొని రండు" అనుచు ఉత్తర శ్రేష్ఠి కుమారుని వెంటబెట్టుకొని రాజు కడకు పోయెను.

రాజు అభియోగము విచారించి తీర్పు చెప్పబోవుచు "ఈ శ్రేష్ఠి పుత్రులు నీకు వేశ్యను సమర్పించినారా?" అని శ్రేష్ఠి పుత్రు నడిగెను.

"దేవా, చిత్తము."

"ఆమె ఇప్పు డెక్కడ నున్నది?"

"నాకు తెలియదు. ఆమెకు డబ్బిచ్చి వెంటనే పంపివేసితిని."

ఇప్పుడు నీ వామెను తీసికొని రాగలవా?"

"దేవా, తే జాలను."

"నీవు తీసికొని రాలేని పక్షమున నీకు రాజదండము విధింతుము."

ఆతని చేతులు వెనుకకు విరిచి కట్టి రాజదండ మిచ్చుటకు పట్టు కొని పోయిరి. వేశ్యను తీసికొని రాజాలనందున రాజు శ్రేష్ఠిపుత్రునకు మరణదండనము విధించినా డని విని నగరములో పెద్ద అలజడి బయలుదేరెను. లోకులు రొమ్ముపై చేతులు వేసికొని "స్వామీ, ఇది మీకు తగినదేనా?" అనుచు దుఃఖింపసాగిరి. శ్రేష్ఠి కూడ ఏడ్చి మొత్తుకొనుచు కుమారుని వెనువెంటనే పోవుచుండెను. శ్రేష్ఠి పుత్రుడు తనలో "నాకు ఈప్రకారముగా కష్టము ప్రాప్తించుటకు ఇంట నుండుటయే. ఈగండము గడచి బయలు పడితి నేని గౌతమ సమ్యక్ సంబుద్ధుని సన్నిధిలో ప్రవ్రజింతును." అనుకొనెను.

వేశ్య ఆగడబిడ ఏమని లోకులను ప్రశ్నించెను. సంగతి తెలిసిన

పిమ్మట ఆమె శీఘ్రముగా మేడదిగి "స్వామీ, ఆగుడు, ఆగుడు!" అని, రాజపురుషులను నేనొకసారి చూడవలెను. అని వారిని సమీపించెను. రాజపురుషు లామెను చూచి తల్లికి సమర్పించి శ్రేష్ఠి పుత్రుని విడిచి పుచ్చిరి.

శ్రేష్ఠిపుత్రుడు మిత్రులతో నదికిపోయి అచ్చట శిరస్స్నానము చేసి, ఇంటికిజని ప్రాతర్భోజనము చేసి, తలిదండ్రులకు ప్రవ్రజ్యావిషయమై చెప్పి, చీవరములను చేకొని జనసమూహముతో కలసి బుద్ధుని సన్నిధికి పోయి ప్రణామము చేసి ప్రవ్రజ్యకొరకు వేడెను. ప్రవ్రజ్యయు ఉప సంపదయు లభించినపిదప శ్రేష్ఠిపుత్రుడు యోగాభ్యాసయుక్తుడై విపశ్య యనను వృద్ధిచేసికొని, త్వరలోనే అర్హత్వము పొందెను.

ఒకనాడు ధర్మసభలో భిక్షువులు సమావిష్టులై శ్రేష్ఠిపుత్రుని ప్రశం సించుచు "ఆయుష్మంతులారా, శ్రేష్ఠిపుత్రుడు తనకు సంభవించిన ఆపదచూచి బుద్ధశాసనమున మహిమ గ్రహించి, ఈ గండమునుండి బయట పడినపిమ్మట ప్రవ్రజింతును అనుకొని ఆశుభచింతకు ఫలిత ముగా విముక్తి పొంది, ప్రవ్రజించి అర్హత్వముకూడ పొందినాడు" అను చుండిరి. శాస్త అచటి కరుదెంచి "భిక్షువులారా, ఇప్పుడేమి మాటాడుచున్నారు?" అనెను: ఫలాని విషయము అని వారు చెప్పిన పిమ్మట శాస్త "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడేకాదు; పూర్వముకూడ శ్రేష్ఠిపుత్రుడు మృత్తి భయమునుండి విముక్తుడైనాడు" అని పూర్వ జన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు జన్మాంతర పరివర్తనమున టిట్టిభము కడుపున బుట్టెను. ఆరోజులలో బోయవా డడవిలో టిట్టిభములను బట్టి యింటికి గొని పోయి మేతపెట్టి, లోకులకు విక్రయించి జీవించు చుండెడివాడు. వా డొకనాడు అనేక టిట్టిభములతో పాటు బోధిసత్త్వునికూడ పట్టుకొని వచ్చెను. బోధిసత్త్వు డిట్లు యోజించెను: "వీ డిచ్చు నాహార పానీయ ములు గ్రహింతునేని నన్ను విక్రయించును. గ్రహింప నేని చిక్కి పోవుదును. అప్పుడు లోకులు నన్ను స్వీకరింపరు. నేను సురక్షితముగా

నుందును. కావున ఈ యుపాయ మవలంబింతును''. ఇట్లు తలచి బోధిసత్త్వుడు ఆహార పానీయములు స్వీకరింపక చిక్కి శల్య మయ్యెను. లోకు లతనిని చూచియు కొనలేదు. లుబ్ధకుడు బోధిసత్త్వుని తప్ప తక్కిన పక్షుల నన్నిటిని విక్రయించి, పంజరములోనుండి అతని నీవలకు దీసి, చేతిపై బెట్టుకొని, ఏల యీపిట్ట యిట్లున్నది, అని పరీక్షింప బోచ్చెను. వాడజాగరూకుడై యుండుట గమనించి బోధిసత్త్వుడు రెక్కలుచాచి, యెగిరి యరణ్యమునకు బోయెను. టిట్టిభము లతనిని జూచి, 'ఇంతకాలము కనబడవైతివి. ఎచ్చట నుంటివి?' అని యడిగినవి. 'లుబ్ధకుడు పట్టుకొన్నాడు.' "ఎట్లు తప్పించుకొంటివి?" "వాడు పెట్టిన మేత, నీరు నేను ముట్టుకొనలేదు. ఈ యుపాయమున తప్పించుకొంటిని" అని పలికి యీగాథ చెప్పెను:

యోచనము చేయలేని యయోగ్యజనుడు
పారముం గాంచనేర డెప్పటికి గూడ
చూడు, మాలోచనఫలంబు చూచునన్ను
తలగికొంటిని మృత్యుబంధనమునుండి.

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు తాను చేసినకృత్యము తెలిపెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకమును సరిపోల్చెను. అసమయమున మరణము నుండి విముక్తి పొందిన శ్రేష్ఠి పుత్రుడు నేనే.

119 అకాలరావి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు అసమయమున ధ్వని చేయుభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తి నివాసి యగు నాతరుణుడు బుద్ధశాసనమున ప్రవ్రజించి, కర్తవ్యమునుగూర్చి శిక్షణ పొందకుండెను. ఈసమయమున నేను నేల

తుడువవలెను, ఈవేళ సేవ చేయువలెను, ఈకాలమున పాఠము చదువవలెను, అని తెలిసికొనలేదు. ప్రథమయామములో, మధ్యయామములో, తుదియామములో కన్నులు తెరపుడు పడినప్పు డెల్ల ఆత డరచుచుండెడివాడు. భిక్షువులకు నిద్ర పట్టెడిది కాదు. ధర్మసభలో గూరుచుండి భిక్షువు లాతనిని నిందించుచు "ఆయుష్మంతులారా, ఈ భిక్షువు రత్నమువంటి యీశాసనమున ప్రవ్రజించి కర్తవ్యము నెరుగడు, శిక్షణ నెరుగడు, సమయాసమయము లెరుగడు" అనుచుండిరి.

శాస్త యరుదెంచి "భిక్షువులారా, ఇప్పు డేమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పినపిదప, శాస్త "భిక్షువులారా, ఈతడు కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ సమయాసమయము లెరుగక అరచుచుండుటచే మెడ విరిచి చంపిరి" అని, పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వకాలమున బ్రహ్మదత్తుడు వారాణసిలో రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వుడు ఉదీచ్యబ్రాహ్మణ కుటుంబమున బుట్టి, సకల విద్యలు నేర్చి, జగద్విఖ్యాతు డైన యాచార్యుడయ్యెను. ఆయనకడ అయిదువందల విద్యార్థులు విద్యల నభ్యసించుచుండిరి. ఆ మాణవకుల కడ సకాలమునకు కూయు కుక్కుటము కలదు. దాని కూత విని లేచి విద్యార్థులు పాఠములు చదువుచుందురు. కొంతకాలమునకు కోడి చనిపోయెను. వేరొక కోడికొరకు వారు వెదకుచుండ, నం దొకరు మహాశ్మశానముకడ కట్టె లేరుచుండ కోడి కానవచ్చెను. దానిని పంజరములో నుంచి, కొనివచ్చిరి. అది శ్మశానమున పెరుగుటచే దానికి కాలజ్ఞానములేదు! ఒక్కొకప్పు డర్ధరాత్రమునను వే రొకప్పు డరుణోదయమునను కూయుచుండెను. అర్ధరాత్రమున కోడి కూతవిని మాణవకులు లేచి, పాఠములు చదివి, ప్రాతఃకాలమునకు బడలికచెంది, సరిగా విద్యలు గ్రహింపలేకుండిరి. పగలది కూయుచున్నపుడు పాఠములు వల్లించుట కవకాశము లేకుండెను. అహోరాత్రములు కూయుచుండుటచే నిద్రావకాశముకూడ లేదాయెను. ఒకనాడు మాణవకులు "ఈ కోడి అర్ధరాత్రమున కూయుచున్నది.

తెల్లవారుజామున కూయుచున్నది. దీనివలన మన చదువు నిలిచిపోవుచున్నది" అని దానిగొంతు నులిమివేసి" అకాలరావియగు కుక్కుటమును మేము సంహరించినాము" అని ఆచార్యునితోఁ జెప్పిరి. ఆచార్యుడు "అవర్ధితభావమున (సుశిక్ష లేక) విని మరణించినది" అని పలికి, వారల కుపదేశ మిచ్చుటకై గాధ చెప్పెను:

> తల్లిదండ్రులవద్ద తగినశిక్షణము
> నందక, గురుకులమ్మందు వాసమ్ము
> సలుపని యీకోడి సమయ మెరుంగ
> కారావ మొనరించు నన్నివేళలను.

బోధిసత్త్వు డిట్లుపదేశించి, జీవితాంతమున యథా కర్మ్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలిబుచ్చెను. అప్పటి కోడి ఇప్పటి భిక్షువు; శిష్యులు బుద్ధపరిషత్తు; ఆచార్యుడు నేనే.

120 బంధనమోక్ష జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచుండగా చించమాణవికను గూర్చి చెప్పినది.

ఆకథ పండ్రెండవ నిపాతమున మహాపదుమ జాతకమున (472) వచ్చును. ఆసమయమున శాస్త "భిక్షువులారా, చించమాణవిక ఇప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ నాపై మిథ్యాప్రవాదములు వ్యాప్తము చేసినది" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను:

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు పురోహితగృహమున పుట్టి, తండ్రి మరణానంతరము రాజపురోహితు డయ్యెను.

కోరిన వర మిత్తునని రాజు అగ్రమహిషికి వాగ్దానము చేసెను. "నేను కోరినవరము సులభమయినదే. నేటినుండి అన్యస్త్రీని మీరు ప్రీతితో జూడగూడదు" అని యామె కోరెను. మొదట రాజామె మాటలు లక్ష్యము చేయలేదు; కాని మాటిమాటికి నామె ప్రార్థించుటచే త్రోసి వేయనేరక యాతడు తుద కంగీకరించెను. అది మొదలు రాజు పదునారు వేల నట్టువకత్తెలలో నొకతెనుగూడ కామ దృష్టితో జూడలేదు.

ఒకసారి ప్రత్యంత గ్రామములో నుపప్లవము బయలుదేరెను. అచ్చటి సైనికులు చోరులతో మూడుసారులు తలపడి పోరి, ఇక మావలన గాదని రాజుకు వార్త నంపిరి. రాజచటికి జనదలచి గొప్ప సేన సమకూర్చుకొని, వెడలబోవుచు భార్యతో "భద్రే, నేను ప్రత్యంత ప్రదేశములకు పోవుచున్నాను. అక్కడ నానావిధయుద్ధములు జరుగును. జయాపజయములు తెలియవు. అట్టి తావులకు స్త్రీలు రారాదు. నీ విచ్చటనే యుండవలెను" అని చెప్పెను. "నే నిచట నుండజాలను" అని యామెపలికి, రాజు దృఢనిశ్చయముతో నుండుటచే గ్రహించి "అట్లయినచో, మీరు యోజనము పోవగానే కష్టసుఖములవార్త నాకు బంపుచుండుడు" అని వేడెను. మంచిదని రాజు బోధిసత్త్వుని నగరరక్షకునిగా నిలిపి, స్వసైన్యముగా బయలువెడలి యోజనము పోయి "మా యారోగ్యము దేవికి తెలిపి, ఆమె స్థితిగతులు కొనిరమ్ము" అని వార్తావహున కానతిచ్చెను. రాణి వచ్చిన పురుషునితో "రాజు నిన్నేల పంపినాడు?" అని యడిగెను. "తమ యోగక్షేమములు తెలిసికొని పోవుటకు పంపినారు" అని యతడు చెప్పగా, 'అట్లయిన రమ్ము' అని రాణి వానితో అక్రమమార్గమున వర్తించెను. రాజు మొత్తము ముప్పదిరెండు యోజనములు ప్రయాణముచేసి, ముప్పదియిరువురు వార్తావహులను బంపెను. రాణి వారందరితోగూడ అక్రమకేళి సలిపెను.

ఉపద్రవము తొలగించి రాజు అచ్చటివారల సంతోషపరచి జయస్కంధావారమునుండి నిజరాజధానికి మరలుచు, ముప్పదియిద్దరు వార్తావహులను క్రమముగా రాణికడకు బంపెను. ఆమె యందరితోడను వెనుకటివలెనే విహరించెను. క్రమముగా రాజు నిజనగరము

సమీపించి, స్వసైన్యముగా నగర బాహ్యమున విడిసి, తన నగరప్రవేశ సన్నాహమునకై బోధిసత్త్వునకు వార్తనంపెను. బోధిసత్త్వుడు నగరమున నలంకరణము చేయించి, ప్రాసాదాలంకరణార్థమునగరిలోనికి బోయెను. రాణి బోధిసత్త్వుని రూపమునకు ముగ్ధయై, "రమ్ము, బ్రాహ్మణోత్తమా, శయనము మీదికి రమ్ము" అని ఆహ్వానించెను. "ఇట్లనకుము. రాజగౌరవమును స్మరింపుము. పాపకార్యము చేయజాలను" అని యతడు పలికెను.

"అరువదినలుగురు వార్తావహులకు లేని భయము నీకెక్కడనుండి వచ్చినది? రాజువలని భయముచే నామాట పాటింపవా?"

"వార్తాహరులు నావలెనే బోధించినయెడల నట్లు ప్రవర్తింపరు. ధర్మమేదియో నాకు తెలియును. ఇట్టి పాపకర్మము చేయను."

"ఎక్కువగా ప్రలాపించుచున్నావు! అంగీకరింపవేని శిరశ్ఛేదము చేయింతును!"

"నా శిరసు ఈ జన్మలోనేగాని లక్ష జన్మలలో కూడ ఛేదింపుము; ఈపని చేయను."

"సరి. చూచెదను" అని రాణి బోధిసత్త్వుని బెదరించి తన గదిలోనికి బోయి, ఒడలిపై గోళ్ళతో రక్కుకొని, అవయవములపై నూనె రాచికొని, మాసిన చీరెకట్టి, అనారోగ్యముగా నున్నట్టు నటించి, దాసీజనమును బిలిపించి, "దేవి యెచ్చట నున్నదని రాజు ప్రశ్నించినచో అనారోగ్యముగా నున్నదని చెప్పుడు" అని ఆన తిచ్చెను.

ఇంతలో బోధిసత్త్వుడు రాజున కెదురు పోయెను. రాజు నగరప్రవేశము చేసి, ప్రాసాదములోనికి జని రాణి కనబడకుండుటచే దేవి యెక్కడ? అని పరిజనులను ప్రశ్నింపగా, అనారోగ్యముగా నున్నదని చెప్పిరి. అంతట రాజు శయనాగారము లోనికి బోయి రాణి వీపు నిమిరి; 'భద్రే, అసుఖమేమి?' అని యడిగెను. ఆమె మాటాడ లేదు. మూడవసారి అడిగినపిమ్మట నామె "మహా రాజా, మీరు జీవించి యుండగా మావంటి స్త్రీలకు వేరొక నాథు డుండవలసి వచ్చెను!" అని పలికెను.

"భద్రే, ఏ మంటివి?"

"మీరు నగరరక్షణార్థ ముంచిపోయిన పురోహితుడు రాజప్రా సాదమును పరిశీలించెదనని యిచ్చటికి వచ్చి, నేను తనమాట విన నందున బలవంతముగా తనయిచ్ఛ దీర్చుకొని పోయినాడు."

అగ్నిలో ఉప్పుగాని చక్కెరగాని పడినచో పటపట లాడినట్లు రాజు కోపాగ్నిలో పటపటలాడి, గదినుండి వెలువడి ద్వారి కాదులను కేకవేసి, "మీరు పోయి, రాజపురోహితుని చేతులు విరిచి కట్టి, వధ్యస్థానమునకు గొనిపొండు" అని ఆన తిచ్చెను. వారు వెంటనే చని బోధిసత్త్వుని బంధించి వధ్యభేరి మ్రోయించిరి.

"ఆహా, దుష్టరాజ్ఞి రాజమనస్సు విరిచినది. ఆత్మబలముచే నేడీ యాపద తప్పించుకొనవలెను" అనుకొని బోధిసత్త్వుడు రాజపురుషులతో "మీరు నన్ను సంహరింపక పూర్వము రాజసన్నిధికి గొని పోవలెను" అని యడిగెను. వారు "ఎందుచేత?" అనిరి. నేను రాజసేవలో నుండి బహుకార్యములు నిర్వహించినాను. అనేక నిధి నిక్షేపముల నెరుగుదును. నన్ను రాజుకడకు గొనిపోవనిచో రహస్యము నాతోడనే యంతరించి రాజుకు కనబడకుండ బోవును." నన్ను రాజసన్నిధికి జేర్చినతర్వాత మీ కర్తవ్యము నెరవేర్పవచ్చును" అని బోధిసత్త్వుడు పలికెను. వారట్లే చేసిరి. రా జాయనను జూచి, "ఓయీ, బ్రాహ్మణా, నన్ను జూచి సిగ్గుపడవా? ఏల యిట్టి యకార్యము చేసితివి?" అనెను.

బోధిసత్త్వు డిట్లు చెప్పెను: "మహారాజా, నేను శ్రోత్రియకుల సంజాతుడను. ఇంతవరకు చీమ ప్రాణమయినను తీయలేదు. నాది కానిదానిని తృణము నయినను గ్రహింపలేదు. కామవశమున పర స్త్రీపై నేత్రములు ప్రసారింపలేదు. పరిహాసమునకైనను అసత్యము పలుకలేదు. ఎన్నడును బిందుమాత్ర మయినను మద్యము త్రావ లేదు. నేను మీయెడ నపరాధము చేయలేదు. అజ్ఞానముచే, లోలుపత్వముచే రాణి నాచేయి పట్టుకొని, నేను నిరాకరించుటచే నన్ను బెదరించి, తన పాపము నాపై మోపినది. మహారాజా, నే నపరాధిని. వార్తలు కొనివచ్చిన యరువది నలుగురు పురుషులను బిలిపించి, ఒక్కొక్కరు రాణి మాటచొప్పున ప్రవర్తించిరో లేదో కనుగొనుడు, దేవా!"

రాజు వార్తాహరులను బంధించి కొనిరా నాన తిచ్చి, రాణిని బిలిపించి "నీవు వార్తాహరులతో నకార్య కరణము చేసితివా లేదా?" అని యడిగెను. "చేసితిని దేవా!" అని యామె ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. రాజు వా రందఱికిని శిరశ్ఛేద దండనము విధించెను.

అప్పుడు బోధిసత్త్వుడు "మహారాజా, వీరి దోషము లేదు. దేవి వీరిని నిర్బంధించినది. కావున వీరు క్షంతవ్యులు. రాణి దోషముకూడ లేదు. స్త్రీలు కామపరాయణలు. జాతి స్వభావమువలన నీమె యట్లు చేసినది. కావున క్షంతవ్యురాలు" అని పలికెను.

బోధిసత్త్వు డిట్లు ప్రార్థింపగా రాజు శాంతించి, ఎల్లరను విడిచిపుచ్చి, ఒక్కొక్కనికి నివాసము కూడ నిచ్చెను. అనంతరము బోధిసత్త్వుడు రాజును సమీపించి, "మహారాజా, ఇతరుల సత్యవచనముల వలన యోగ్యులుకూడ నిష్కారణముగా బంధనమున బడుచుందురు. అజ్ఞానము వలన బంధనము, జ్ఞానమువలన మోక్షము లభించును" అని పలికి, యీగాథ చెప్పెను:

మూర్ఖులు మాటాడ, ముక్తులు గూడ
పడిపోవుచుందురు బంధనమందు.
పండితుల్ మాటాడ బద్ధులుకూడ
మున్మాటికి నిజమ్ము ముక్తిని గనుట.

రాజుకు ధర్మ మీ విధముగా జెప్పి బోధిసత్త్వుడు "మహారాజా, నేను గృహస్థుగా నుండుటచే ఈదుఃఖము సంప్రాప్తించినది. ఇక నేను పరివ్రాజకుడ నగుట కనుజ్ఞ యీయవలెను" అని, అనుజ్ఞ పొంది, అశ్రుముఖులగు జ్ఞాతులను, మహాసంపదను విడిచి, ప్రవ్రజించి, హిమవంతమున నివసించుచు, అభిజ్ఞలను సమాపత్తులను పొంది, బ్రహ్మలోక పరాయణు డయ్యెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశముచేసి కథలు సరిపోల్చెను. అప్పటి దుష్టదేవి ఇప్పటి చించమాణవిక; రాజు ఆనందుడు; పురోహితుడు నేనే.

121 కుసనాళి జాతకము

శాస్త జేతవనమున నున్నప్పుడు అనాథపిండికుని దృఢమిత్రమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అనాథపిండికుని మిత్రులు, ఆప్తులు, జ్ఞాతులు గుమిగూడి, ఆయనను మాటిమాటికి ఈవిధముగా వాదించుచుండిరి : మహాశ్రేష్ఠీ, జాతిలో, గోత్రములో, ధనధాన్యములలో అతడు నీకు సమానుడు కాడు, నీకంటె మిన్న కాడు. నీ వతనితో మైత్రి ఏల నెరపుదువు? అతనితో మైత్రి వలదు". తనకంటె చిన్నవారితో, సమానులతో, శ్రేష్ఠులతో, అందరితో మైత్రి నెరపవలె నని శ్రేష్ఠియభిమతము. కావుననే ఆయన వారిమాట పాటింపలేదు. ఒకసారి తన జమీందారీ గ్రామమునకు బోవుచు తనసర్వస్వమును కాపాడుభారము ఆమిత్రునిపై నుంచి చనెను. ముందువచ్చుకథ కాలపణ్ణికథతో సమానముగా నుండునని గ్రహింపవలెను. కాని యీకథలో అనాథపిండికుడు వృత్తాంతము తెలిపినపిదప శాస్త యిట్లనెను: "గృహపతీ, మిత్రు డెన్నడును తుచ్ఛుడు కానేరడు. మిత్రధర్మమును రక్షించుశక్తి మొదట నుండ వలెను. తనకంటె తక్కువవారితో, సమానులతో. శ్రేష్ఠులతో మైత్రి నెరపవలెను. స్థిరమిత్రునివలన నీవు ధనస్వామివిగా నున్నావు. పూర్వము పరిపూర్ణమిత్రుని వలన విమానస్వామి వైతివి".

ఇట్లు చెప్పి శాస్త పూర్వజన్మకథ తెలిపెను :

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు రాజోద్యానమున దర్భదుబ్బలో వృక్షదేవతగా నివసించుచుండెను. అందులోనే మంగళమంటపపార్శ్వమున ఋజుగతస్కంధవృక్షము విశాలశాఖలతో వర్ధిల్లుచుండెను. ఆ వృక్షమన్న రాజుకు ప్రీతిమెండు. దానిపై వృక్షదేవతగా జన్మించిన దేవరాజుకును, బోధిసత్త్వునకును మైత్రి.

అచ్చటి మంటపమున కొక్కటే స్తంభము, అది కొంచెము పుచ్చి

నది. చేవగల దారు స్తంభమును దెప్పించి గట్టిచేయుడు అని రాజు పరిజనుల కాజ్ఞయిచ్చెను. వడ్రంగులు సూటిబోదె చెట్టుకయి వెదకి వెదకి కానక, తుదకు రాజోద్యానములోని ముక్షక వృక్షమునుగాంచి రాజసన్నిధికి బోయిరి. 'అనువైన చెట్టు దొరకినదా?' అని రాజడుగగా "చిత్తము దేవా! కాని దానిని ఖండించుట మాకు సమ్మతము కాదు" అని వారు పలికిరి. "ఎందుచేత?" "ఎక్కడ వెదకినను తగిన చెట్టు లభింపలేదు. ఉద్యానములో మంగళవృక్షము తప్ప వేరొకటి కానరాదు. దానినిఖండించుట మాకిష్టముకాదు". "పోయి చెట్టుకొట్టి, శీఘ్రముగా నిలువబెట్టుడు. వేరొక మంగళవృక్షము సమకూర్తును".

వారు వెడలి మంగళవృక్షమునకు పూజ చేసి రేపు ఖండించవచ్చునని చనిరి. వృక్షదేవత యీమాటలు విని "రేపటినుండి నాకు నిలువ నీడలేదు. బిడ్డలను దీసికొని యెక్కడకు బోవుదును?" అని గంతవ్యస్థాన మెరుగక బిడ్డలను బుజముల మీద వేసికొని రోదనము చేసెను. వనదేవతలు వచ్చి సంగతి తెలిసికొని, వడ్రంగుల నాపు నుపాయము కానక ఆలింగనము చేసికొని యేడువసాగెను. వృక్షదేవతను జూడ గోరి సరిగా నాసమయమునకు బోధిసత్త్వు డక్కడకు వచ్చి విషయము తెలిసికొని, "అగుగాక. విచారము వలదు. వృక్షమును నరకకుండ జూచెదను. రేపు వడ్రంగులు వచ్చునప్పటికి నే నేమి చేయుదునో చూతురుగాని" అని పలికెను.

మరునాడు వడ్రంగులు వచ్చునప్పటికి బోధిసత్త్వుడు తొండరూపము దాల్చి, ముందుగనే చెట్టు మొదటికి బోయి మూలమునుండి కొమ్మల వరకును పడునట్లు చేసి, కొమ్మల నడుమనుండి యిటు నటు తల త్రిప్పుచుండెను. మహావర్ధకుడు తొండను జూచి, చేతితో చెట్టుపైగొట్టి, "ఈవృక్షమునకు చిల్లు లున్నవి. పూజాసమయమున మనము గమనింపలేదు." అని మంగళవృక్షమును గర్హించుచు బోయెను. వృక్షదేవతా నివాసము బోధిసత్త్వుని వలన సురక్షిత మయ్యెను. ఆ మెచుట్టములు, బంధువులు సమావేశ మయినప్పుడు నా నివాసము సురక్షిత మయినది అని సంతుష్టచిత్తయై "వనదేవతలారా, మనకు శక్తి యున్నను యేమి చేయుటకును తోచలేదు. కాని కుశనాళి దేవత తన జ్ఞానసంపద వలన మన నివాసము రక్షించెను. మిత్రుల విషయమున హెచ్చు తగ్గులు

చూడనక్కరలేదు. అవసరము వచ్చినపుడు ఒక్కొక్కడును తమ తమ శక్తి కనుగుణముగా సాయము చేయుదురు. కష్టము తొలగించి సంతోషము సమకూర్తురు" అని మిత్ర ధర్మమును వర్ణించి, ఈగాథ పలికెను:

సలుప వచ్చు మైత్రి, సరివానితో శ్రేష్ఠు
తోడ, చిన్నవానితోడ నేని
కష్టవేళ నన్ను గాచె నీకుశనాళి:
చేయగలరు మేలు చెలిమికాండ్రు.

ఈప్రకారముగా వృక్షదేవత సమావిష్టదేవతల నుద్దేశించి, కష్ట నివారణలో హెచ్చుతగ్గులు గమనింపక, బుద్ధిమంతులు మైత్రి నెరప వలె నని ధర్మము బోధించెను. జీవితాంతమున నామె కుశనాళి దేవతతో గూడ యథా కర్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము తెలువరించెను. ఆకాలమున వనదేవత ఆనందుడు; కుశనాళిదేవత నేనే.

122 దుమ్మేధ జాతకము

బుద్ధుడు వేళువనమున నుండగా దేవదత్తుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ధర్మసభలో గూరుచుండి భిక్షువులు దేవదత్తుని నిందించుచు, ఆయుష్మంతులరా, తథాగతుని ముఖము పూర్ణచంద్రునివలె నుండును. ఆయన ఎనుబది అనువ్యంజనములతోడను ముప్పదిరెండు మహాపురుష లక్షణములతోడను కూడినవాడు. ఆయనకు నలుప్రక్కలను వ్యోమము పెండు ప్రభ యుండును. ఆయనశరీరమునుండి చుట్టలు చుట్టలుగా బుద్ధ

శరీరము కలువపూమందును. ఆయనతేజస్సు మహాశోభాసంపన్న మయినది. ఇట్టి సుందరరూపమును జూచి దేవదత్తుని చిత్తము అప్రసన్నమై ఈర్ష్య యుదయించును. బుద్ధునకు ఇట్టిశీలము, ఇట్టిసమాధి, ఇట్టిప్రజ్ఞ, ఇట్టివిముక్తి, విమోక్షజ్ఞాన దర్శనము కలవు" అని ప్రశంస చేసి, దేవదత్తుడు బుద్ధప్రశంస సహింపలేక ఈర్ష్యాపరవశు డయినాడు" అనుచుండిరి.

శాస్త అరుదెంచి "భిక్షువులారా, ఇక్కడ గూరుచుండి ఏమి సంభాషించుచున్నారు?" అని యడిగెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పినపిదప శాస్త "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు; దేవదత్తుడు పూర్వముకూడ నాప్రశంస జరిగినపిమ్మట ఈర్ష్య చెందెడివాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వకాలము రాజగృహమున మగధరాజు పాలనము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు ఏనుగు కడుపున బుట్టి ఒడలెల్ల తెల్లనయి, రూపసంపద కలవాడయ్యెను. ఈ గజము లక్షణ సంపన్నమని రాజు తన మంగళ హస్తిని జేసికొనెను.

ఉత్సవమునాడు నగరమునకు, దేవనగరమునకువలె నలంకారము చేయించి, సర్వాలంకారమండిత మగు హస్తిపై నెక్కి, బహు పరివారముతో రాజు నగర ప్రదక్షిణము చేసెను. మహాజనము మార్గమున నచ్చటచ్చట నిలిచి, మంగళహస్తిరూప సౌభాగ్యము చూచి "ఆహా, ఏమి యాకారము, ఏమి నడక, ఏమి విలాసము, ఏమి లక్షణ సంపత్తి!" ఇట్టి శ్వేతభద్రగజము చక్రవర్తికి తగినది" అని వర్ణించుచుండ రాజు ఈర్ష్యాపరవశుడై "నేడే దీనిని పర్వతప్రపాతమునుండి క్రిందికి ద్రోయించి, ప్రాణములు తీసెదను" అనుకొని, గజాచార్యుని బిలిపించి 'ఏమేమి చేసి గజమునకు సుశిక్ష యిచ్చినావు?" అని యడిగెను. "దేవా, ఈ భద్రగజము సుశిక్షితము" అని మావటివాడు పలికినాడు. "సుశిక్షితము కాదు. అశిక్షితము." అన్నాడు రాజు. "సుశిక్షితమే దేవా!" "అటులయిన వేపుల పర్వత శిఖరముమీదికి దీని నెక్కింపగలవా?" "చిత్తము దేవా!" రాజు పర్వతపాదమున

వరకు బోయి, ఏనుగు పైనుండి దిగి, మావటివానిని గజ మధిష్ఠించి పర్వతము మీదికి గొని పొమ్మని, తాను పరివారముతో అమాత్యులతో ప్రపాతము జేరెను. ఏను గచ్చటికి వచ్చినతోడనే రాజా మావటీనితో "దీనికి సుశిక్షణ యిచ్చితి నంటివి. ఏనుగును మూడు కాళ్ళమీద నిలుపుము" అనెను.

మావటీడు భద్రగజమును అంకుశముతో సంజ్ఞార్థము తాకి, మూడుకాళ్ళమీద నిలిపెను. రాజు "ముందరి రెండుకాళ్ళమీద నిలుపుము" అనగా వాడు దానిని అట్లే నిలిపెను. వెనుకటి కాళ్ళమీద నిలుపు మన్నప్పుడు మహాసత్త్వుడు ముందరి కాళ్ళెత్తి, వెనుకకాళ్ళ మీద నిలుచుండెను. ఒంటికాలిమీద నిలుపు మనగా గజమట్లే నిలుచుండెను. ఏనుగు జారిపడిపోవదని గ్రహించినరాజు మావటీనితో "నీచేత నయినచో దీని నాకాశమున నిలుపు" మనెను. అప్పుడు గజాచార్యుడు "యావజ్జంబూద్వీపములో దీనితో సమానముగా సుశిక్షిత మైన హస్తిలేదు. గజముప్రపాతమునుండి జారిపడి మడియ వలెనని రాజుకోరిక కానోపును" అని తలచి, గజకర్ణమున మావటీడు "బాబా, ఈరాజు నిన్ను చంపదలచినాడు. ఇతడు నీకు తగడు. నీకు శక్తి కలదేని నాతోగూడ నాకసమునకు లేచి, వారాణసి పురమునకు జనుము" అని దృఢముగా బలికెను.

ఆ మహాసత్త్వుడు పూర్వజన్మకృత పుణ్య మహత్త్వము వలన తత్క్షణమే గగనములోని కెగసెను. గజాచార్యుడు "మహారాజా, నీవంటి మందపుణ్యుడు, దుర్బుద్ధియు నగు వానికడ ఈగజరాజు నిలుచుట యుక్తము కాదు. వివేకి, పుణ్యాత్ముడు నగు ప్రభువే దీనికి తగినవాడు. నీవంటి దౌర్భాగ్యునకు ఇట్టి వాహనము లభించినను గౌరవముతోపాటు అదికూడ నశించును. నీవు గుణగౌరవ మెరుగనివాడవు!" అని పలికి ఏనుగు మెడమీదికి వచ్చి, యీగాథ పలికెను:

సంపద లభింపగా మూర్ఖజనుడు జడత
తనకు చేజేత కావించుకొనును హాని;
బాధపడు తాను, పరులను బాధపెట్టు.

ఇట్లు చెప్పి, రాజుకు ధర్మ ముపదేశించి, ఇక నీవుండుమని గగన మార్గమున నతడు హస్తితో వారాణసికి జేరి, రాజసౌధాంగణముపై

నాగెను. నగర మంతట కోలాహాల ముప్పతిల్లెను. "మన రాజౌయి గగనమార్గమున భద్రగజము వచ్చి నిలిచియున్న" దని జనులు కేకలు వేసిరి. రాజున కీ విషయము వెంటనే తెలిసెను. ఆత డీవలకు వచ్చి "భద్రగజమా, నాకొరకే వచ్చినచో భూమిమీాది కవత రింపుము" అనగా బోధిసత్త్వుడు నేలమీాది కవతరించెను. గజా చార్యుడు కూడ దిగి, రాజునకు నమస్కరించి 'ఎక్కడనుండి వచ్చినా' వను ప్రశ్నకు రాజగృహామునుండి యని బదులుపలికి, సమస్తము వివ రించెను. "బాబా, నీ విచ్చటికి వచ్చుటే మే లయ్యెను" అని రాజు నగరము నలంకరించి భద్రగజమును మంగళహాస్తిశాలలో ప్రతిష్ఠిం చెను. పిమ్మట రాజ్యమును మూడు భాగములు చేసి, ఒకటి బోధి సత్త్వునకు, ఒకటి గజాచార్యునకు నిచ్చి, తాను మూడవభాగము తీసి కొనెను. నాటినుండి రాజప్రభావము వృద్ధియై క్రమముగా సమస్త జంబూద్వీప మాయన హాస్తగత మయ్యెను. ఆయన రాజాగ్రేసరుడై, దానాది పుణ్యాకార్యములు చేయుచు, తుదకు యథా కర్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకము సరిపోల్చెను. అప్పటి మగధనరేశుడు దేవ దత్తుడు; వారాణసీనరేశుడు సారిపుత్రుడు; హాస్తిపకుడు ఆనందుడు; హాస్తి నేనే.

123 నంగలీస జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు లాళుదాయి స్థవిరుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతడు ధర్మోపదేశము చేయునపుడు యోగ్యము అయోగ్యము అను విషయము గమనింప డని యిచట చెప్పవలసి యున్నది. మంగళ వాక్యులు పలుకవలసినపుడు అమంగళవాక్కు లాడి దానానుమోద నము చేయుచుండును, అమంగళానుమోదనము చేయవలసినయెడ,

నతడు మంగళవాక్కులు పలికి "ఈప్రకారముగా మంగళకార్యము వందలకొలది, వేలకొలది చేయు సామర్థ్యము నుత్పాదింపుడు" అనెడి వాడు.

ఒకనాడు భిక్షువులు ధర్మసభలో గూడుచుండి చర్చ చేయుచు ఆయుష్మంతులారా, లాళుదాయి ఉచితానుచితముల నెరుగడు. ఎచ్చట నుపయోగింపరాని వాక్కులను సర్వత్ర వాడుచుండును" అనుచుండిరి. శాస్త్ర అరుదెంచి "భిక్షువులారా, ఏమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. ఈవిషయ మని వారు చెప్పిరి. అంతట శాస్త్ర "భిక్షువులారా, లాళుదాయి కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ జడిమచే ఉచితానుచితము లెరుగక మాటాడెడివాడు; సదామూర్ఖుడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వుడు సంపన్న బ్రాహ్మణ వంశమునబుట్టి, పెద్దవాడయి, తక్షశిలానగరమున సకలవిద్యల నభ్యసించి, వారాణసికి వచ్చి, జగద్విఖ్యాతాచార్యుడై 500 శిష్యసంఘమునకు విద్యలు బోధించుచుండెను. అందులో నొకమాణవకుడు ధర్మాంతేవాసికుడై చదువుచుండెను. వాడు మందబుద్ధి, విపరీతభావములు కలవాడు, అసంబద్ధప్రత్యుత్తరము లిచ్చువాడు. వానికి చదువబ్బలేదు. వాడు బోధిసత్త్వునియెడ భక్తి కలవాడై, దాసునివలె సమస్త పరిచర్యలు చేయుచుండెను.

ఒకనాడు బోధిసత్త్వుడు సాయంసమయ భోజనానంతరము శయనమున పండుకొనగా ఆమాణవకుడు వచ్చి, కాళ్ళు, చేతులు, వీపు పట్టి, పోవునపుడు నాయనా, మంచముకాళ్ళు సరిగా ఎత్తుపెట్టుము అని చెప్పెను. వాడు ఒకపార్శ్వమున సరిగా ఎత్తుపెట్టెను. కాని రెండవ పార్శ్వమున పెట్టుట కేమియు గానక తనకాలే యెత్తుపెట్టి, రాత్రి యంతయు నట్లే యుండెను. తెల్లవారగా బోధిసత్త్వుడు లేచి, వానిని జూచి, ఏల యిట్లు కూరుచున్నా' వని యడిగెను. 'ఆచార్యా, ఏమియు గానక నాకాలే యెత్తు పెట్టియున్నా' నని వాడు చెప్పెను. ఈమాట లకు మనసు కరిగి బోధిసత్త్వుడు తనలో 'వీడు నాకు చాలసేవ చేసి

నాడు. అందరిలో వీడు మందుడు; చదు వబ్బకున్నది. వీనిని విద్యావంతు నెట్లు చేయుదు నని యోజించి, 'వీడు సమిధలు తెచ్చినపిమ్మట, నీవేమి చూచినావు; ఏమి చేసినావు? అని యడిగెదను. వాడు చెప్పిన మాట లను బట్టి ప్రశ్నలు చేయగా ఉపమానములను కారణములను వివరిం చును. ఈవిధముగా వీనికి విద్య చెప్పవచ్చును' అని భావించెను.

అనంతరము వానిని బిలిచి 'నీవు సమిధలు తెచ్చునపుడు చూచి నవి, తిన్నవి, త్రాగినవి ఏవియో చెప్పుచుండుము' అని యాదేశింప, వాడు చిత్త మనెను. ఒకనాడు వాడు తక్కిన శిష్యులతో పాటు సమిధ లకై యడవికి బోయినపుడు పాముకనబడెను. వచ్చి వాడు 'ఆచార్యా, సర్పమును చూచినాను' అని చెప్పెను. "అది యెట్లుండెను?" "నాగలి కఱ్ఱువలె నుండెను". "మంచి యుపమానము. సర్పములు లాంగలీ సదృశ్యములు" అని పలికి బోధిసత్త్వుడు వానికి చదువు చెప్పగల నని ఆశించెను.

వేరొకనాడు అడవిలో ఏనుగును జూచివచ్చి చెప్పెను. "నాయనా, ఏను గెట్లుండెను?" "నాగలికఱ్ఱువలె". "ఏనుగు తొండము నాగలి వలె నుండును. దంతాదులుకూడ నిట్లే యుండును. వీడు బుద్ధి మాంద్యమువలన విభాగము చేసి చెప్పలేక తొండమును గూర్చియే చెప్పియుండును" అనుకొని యేమియు మాటాడలేదు.

మరియొకనాడు వాడు చెఱకు తినివచ్చి, ఆచార్యునితో జెప్పెను. "చెఱకుగడ యె ట్లుండెను?" "నాగలికఱ్ఱువలె". "ఏమాత్రము తగిన యుపమానము కాదు" అనుకొని ఆచార్యు డూరకుండెను. ఇంకొక నాడు వాని నెవరో పిలిచి బెల్లము, పెరుగు, పాలు కలిపి యిచ్చిరి. వాడువచ్చి ఆచార్యునితో జెప్పెను. "దధిక్షీరము లెట్లుండెను?" "నాగలి కఱ్ఱువలె." అప్పు డాచార్యు డిట్లు భావించెను: "వీడు పాము లాంగలి వలె నున్నదనుట సముచితము. ఏనుగు తొండము దాని వలెనే యున్నదనుట కొంతవరకు తగును. చెఱకుగడకూడ అంతే. కాని, దధిక్షీరములు తెల్లనివి. పోసినపాత్రాకారము ధరించును. ఇక్కడ వీడు తప్పినాడు. యీ మందునకు చదువు చెప్పుట వట్టిది" అని ఆచార్యు డీ గాథ చెప్పినాడు :

అన్నియెడల మూర్ఖుడదూకని పలుకులే
పలుకుచుండు వెఱ్ఱుడు పాడి వీడి:
ఎఱుగ డిద్ది పెరుగు, నిది హాలాగ్రం బని—
దధి హాలాగ్ర మనుచు దలచు నతడు.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి సారాంశము వెలువరించెను. ఆనాటి మూర్ఖవిద్యార్థి లాలుదాయి; ప్రసిద్ధాచార్యుడు నేనే.

124 అమ్బ జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున నుండునపుడు కర్తవ్యనిష్ఠుడగు బ్రాహ్మణుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తి నివాసి యగు నాయువకుడు బుద్ధశాసనమున శ్రద్ధచే ప్రవ్రజించి మిక్కిలి కర్తవ్యపరాయణు డయ్యెను. ఆచార్య- ఉపాధ్యాయుని సేవాకార్యములయందును, త్రాగదగిన నీటివిషయమునను ఖాద్యములను సిద్ధము చేయుటలోను, ఉపోసథ గృహమును, జంతాగారమును (అగ్నిశాల) పరిశుభ్రముగా నుంచుటలోను చక్కగా పనిచేయువాడు. విహారమును ఊడ్చెడివాడు. పదునాలుగు మహా కర్తవ్యములను, ఎనుబది చిన్నచిన్న కర్తవ్యములను పరిపూర్ణముగా నిర్వర్తించువాడు. అంగణమును, పచారు చేయుప్రదేశమును, విహారమునకు గొనిపోవుమార్గమును శుభ్రము చేసెడివాడు. లోకులకు త్రాగ నీ రిచ్చెడివాడు.

ఆతని కర్తవ్యనిష్ఠకు జనులు ప్రసన్నులై అతనికి 500 స్థిరనిమంత్రణము లిచ్చిరి. విశేషలాభకర మైన సత్కృతి అతనికి లభించెను. దానివలన అనేకులకు సౌఖ్యము కలిగెను. ధర్మసభలో సమావిష్టులైన భిక్షువులలో చర్చ జరుగుచుండెను. "ఆయుష్మంతులారా, ఆభిక్షువు

తనకర్తవ్య నిష్ఠ వలన మిగుల లాభసత్కారములు పొందినాడు. ఒక్కనివలన అనేకులకు సౌఖ్యము కలిగినది” అని వా రనుచుండిరి.

శాస్త యచటికి బోయి “భిక్షువులారా, కూరుచుండి ఏమి మాటాడుచున్నారు?” అనెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పినపిదప శాస్త “భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ ఈభిక్షు విట్లే యుండెడివాడు” అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణాసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వు డుదీచ్య బ్రాహ్మణ కుటుంబమున బుట్టి, పెరిగి, ప్రవ్రజించి, అయిదువందల ఋషులతో పర్వతపాదమున నివసించుచుండెను. ఒక ప్పుడు హిమవంతమున చండనిదాఘము ప్రబలి, అన్నిచోట్లను నీ రెండి పోవ, జంతువులు పానీయము లభింపక మహావ్యథ నొందినవి. అందలి తాపసులలో నొకడు వాని పిపాసాబాధ చూచి, చెట్టునరకి, ద్రోణము (తొట్టి) చేసి, దొరకిన నీరు తెచ్చి దానిలోబోసి వానిని త్రాగనిచ్చు చుండెను. జంతువులు గుంపులుగా వచ్చి త్రాగుచుండ, వానికి నీరు పోయుచు తాపసుడు ఫలాదులు తెచ్చికొనుటకు తీరిక లేదాయెను. ఆయన నిరాహారు డయ్యును జంతువులకు నీరు పోయుచుండెను. అప్పుడు మృగగణము లిట్లు చింతించినవి: “ఈయన మాకు నీరు తెచ్చుచు తనకు ఫలాదులు తెచ్చికొనుట కవకాశము లేక నిరా హారుడై మిక్కిలి శ్రమపడుచున్నాడు, ఇక్కడకు నీటికై వచ్చు ప్రతి జంతువు చేతనయినన్ని ఫలాదులు తాపసునికై తేవలెను” అని నాట నుండి ప్రతిమృగము నిజబలానురూపముగా ఫలములను- మధురము లయిన అమ్రజంబూపనసాదులను గొని తెచ్చుచుండెను. ఫలరాశి రెండువందల యేబదిబండ్లు నిండుచుండెను. అచ్చటి 500 తాపసులు కడుపార భుజించుచుండిరి. అది చూచి బోధిసత్త్వుడు “ఒక్క వ్రత సంపన్నుని వలన ననేక తాపసులకు ఫలాహారము లభించుచున్నది. కర్తవ్యము నెల్లపుడు నిర్వహింపవలెను” అని పలికి, యీగాథ పలి కెను:

విఫలు డయ్యె మరల విదూషక యత్నంబు
పండితుండు పొందు ఫలము తుదిని;
చూడు, మాత డెట్లు శుష్కోపవాసాంత
మందు చూతఫలము లంద గనెనో!

ఇట్లు మహాసత్త్వుడు ఋషిగణమున కుపదేశ మిచ్చెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి తపస్వి ఇప్పటి భిక్షువు; గణశాస్త నేనే.

125 కటాహక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ప్రగల్భములు పలుకు భిక్షువువిషయమై చెప్పినది. ఆకథ పూర్వోక్త భీమసేన జాతకము (207) వలె నుండును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు మహావైభవముగల శ్రేష్ఠిగా జన్మించెను. ఆయనకు కుమారుడు పుట్టిననాడే యింటికి దాసికిగూడ పుత్రుడు పుట్టెను. ఉభయులు కలిసి పెరిగినారు. శ్రేష్ఠి కుమారుడు చదువుకొన బోవునపుడు దాసీ పుత్రు డతనిపలక మోసికొని పోవుచుండును. అతనితో పాటు వాడుకూడ చదువుకొనుచు క్రమముగా రెండుమూడు విద్యలు నేర్చినాడు. మాటనేర్పరి, రూపసంపన్నుడు నగు వాని పేరు కటాహుడు. శ్రేష్ఠియింట భాండాగారికుడుగా నుండి వా డొకరోజున నిట్లు తలపోసినాడు: “ఈవని నాకెల్లకాల ముండదు. నావలన చిన్ని పొరపాటు జరిగెనా నన్ను కట్టి, కొట్టి, ముద్ర కాల్చివేసి, దాసులకు చేయుతిండి పెట్టుదురు. మా యజమానుడు వ్రాసినట్టు పత్రిక లిఖించి, నేను శ్రేష్ఠి కుమారుడనని చెప్పి, ప్రత్యంత గ్రామములో మా యజ

యజమానుని మిత్రు డగు శ్రేష్ఠి కిచ్చి, ఆయన పుత్రికను పెండ్లాడి యేల సుఖముగా నుండరాదు?" కటాహకు డా సాయంకాలమే యిట్లు పత్రిక లిఖించెను: "నా కుమారుని నీవద్దకు బంపుచున్నాను. మన రెండు కుటుంబములు సమాన ప్రతిపత్తి కలవి. కొమరిత నితని కిచ్చి పెండ్లి చేసి, ప్రస్తుత మచ్చటనే యుండ నిమ్ము. నాకు తీరిక చిక్కి నంతనే నీకడకు వత్తును."

ఇట్లు లేఖ ముగించి యజమానుని ముద్ర వేసి, మంచిదుస్తులు, సుగంధ ద్రవ్యములు తీసికొని యాగ్రామమునకు బోయి శ్రేష్ఠికి నమస్కరించి నిలుచుండెను. "ఎక్కడనుండి వచ్చుచున్నావు?" "వారాణసినుండి." "ఎవరి కుమారుడవు?" "వారాణసీ శ్రేష్ఠి కుమారుడను." "ఏమి పనిమీద వచ్చినావు?" "ఈలేఖ సమస్తము తెలుపును" అని కటాహకుడు లేఖ యతనిచేతి కిచ్చెను. శ్రేష్ఠి పత్రిక చదివి "ఇది నాకు ప్రాణము పోయుచున్నది!" అనుకొని, సంతుష్ట చిత్తుడై, వానికి పుత్రిక నిచ్చి పెండ్లిచేసి, తనయింటనే నిలుపుకొనెను. వధూవరులు మహావైభవముతో సుఖముగా కాలము గడపుచుండిరి. వానికడకు ఖాద్యములు సుగంధాది ద్రవ్యములు పరిచారకులు తెచ్చి నప్పుడు "ఇవి సరిగా లేవు. పరిసరగ్రామముల వారికి ఉడుపులు ధరించుట గాని, సుగంధాదిక లేపనము కాని, మాలికా గ్రథనము కాని సరిగా తెలియదు" అని ఆక్షేపించుచుండును.

కటాహకుడు కనబడకుండుటచే బోధిసత్త్వు డొకనాడు "కటాహకుడు కానరాడు. ఎచ్చటికి బోయినాడో. వానిని వెదకి కనుగొనుడు" అని అన్నియెడలకు పరిజనులను బంపెను. అందులో నొకడు కటాహకు డున్నగ్రామమునకు బోయి, వానిని గురుతుపట్టి, తన్ను వాడు గమనింపకుండ మరలివచ్చి, యజమానునకు సంగతులు విన్నవించెను. బోధిసత్త్వుడు "వాడు చేసినపని యుక్తము కాదు. పోయి పట్టుకొనివచ్చెదను" అని తలచి, రాజుకడ సెలవు తీసికొని బహుపరివారముతో బయలుదేరెను. మహాశ్రేష్ఠి ప్రత్యంతమునకు బోవుచున్నా డని అన్నియెడల వ్యాపించెను. విని కటాహకు డిట్లు చింతించెను: "ఆయన వచ్చుటకు వేరుకారణము లేదు. నన్ను పట్టుకొని పోవుటకే ఆయన రాక. నేను పలాయనము చేసితినేని మరలి

వచ్చుటకు వీ లుండదు. ఒకయుపాయము తోచుచున్నది. స్వామి కెదురుగా బోయి దాసునివలె ప్రవర్తించి, ఆయనను ప్రసన్నుని జేసి కొనవలెను."

నాడు మొదలు కటాహాకు డందరియెదుట నిట్లు పలుక జొచ్చెను: "ఈ కాలమున పెద్దలయెడ గౌరవము తగ్గుచున్నది. తలిదండ్రులు భోజనమునకు గూరుచున్నపుడు వలయు నుపచారములు చేయుటకు మారుగా బిడ్డలుకూడ వారితో సమముగా కూరుచుందురు. నా తలిదండ్రులు భుజించు నపుడు వారికి భాజనాదిక మందించి, పాద ప్రక్షాళ నానంతరము తమ్మపడిగము మంచము కడ బెట్టి, వీవన లందించు వాడను. అది నాపద్ధతి."

ఈప్రకారముగా దాసులు యజమానులకు చేయు పరిచర్యల నచటి వారికి కటాహాకుడు వివరించి, మామగారితో "మానాయనగారు మీ దర్శనార్థము వచ్చుచున్నారు. వారికై యేర్పాటులు చేయుడు. నేను సబహుమానముగా వారి నెదుర్కొందును" అని చెప్పెను. "మంచిది నాయనా, అట్లే చేయుదును" అని మామ పలికెను.

అంతట కటాహాకు డమూల్యాహారములు తీసికొని, భూరిపరివారమును వెంట బెట్టుకొని చని, బోధిసత్త్వునకు నమస్కరించి, బహుమానము లందించెను. ఆయన ప్రసన్నచిత్తముతో వాని నందుకొని, ప్రాతఃకాలమున విడిదినుండి యేకాంతప్రదేశమునకు బోవునపుడు కటాహాకుడు పరిజనమును వెనుక నాపి, జలకలశము తానే పట్టుకొని, ప్రక్షాళనవేళ పాదములపై బడి, "స్వామీ, నాపరువు నిలుపుడు. కోరినంత ధన మిచ్చెదను" అని ప్రార్థించెను.

వానివర్తనమునకు ప్రసన్నుడై బోధిసత్త్వుడు "నావలన నీకేమియు భయము లేదు" అని ఓదార్చి, గ్రామప్రవేశము చేసెను. సత్కారము ఘనముగా జరిగెను. కటాహాకుడు దాసునివలె నిరంతర మాయన సేవ చేయుచుండెను.

మహాశ్రేష్ఠి సుఖాసీనుడై యుండ ప్రత్యంత శ్రేష్ఠివచ్చి, "మహాశ్రేష్ఠి, తాము నాకు పంపిన లేఖనుబట్టి మీకుమారునకు నాకొమార్తె నిచ్చి వివాహము చేసినాను" అని చెప్పెను. కటాహాకుని తన కుమారునిగానే పలికి మహాశ్రేష్ఠి ప్రియవచనము లాడి, శ్రేష్ఠిని సంతోష

పెట్టెను; కాని కటాహకుని ముఖము చూడజాలక పోయెను.

మరునాడు మహాశ్రేష్ఠి ఆయన పుత్రికను బిలిచి, "అమ్మా, నాతల దువ్వుము" అని ప్రియవచనములు పలికి "అమ్మా, కుమారుడు సుఖ దుఃఖములం దప్రమత్తుడేనా? మీా రుభయులు నన్యోన్యముగా సంతోషముతో నున్నారా?" అని యడిగెను. "ఆర్యా, కుమారునియందు దోష మేమియు లేదు. కాని భోజన విషయమున మాత్ర మాయన తప్పు పట్టుచుండును" అని యామె ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

"అమ్మా, నిరంతర మితడు తప్పులు పట్టుచుండువాడే. కాని వీని ముఖపిధాన మంత్రము చెప్పెదను. భోజన సమయమున వాడు తప్పులు పట్టుచున్నచో ఈమంత్రము పఠింపుము" అని మహాసత్త్వుడు కొన్ని పంక్తులు చెప్పెను. కొలదిరోజు లచట నుండి బోధిసత్త్వుడు వారాణసికి బోయెను.

కటాహనుడు ఆయన వెంట కొంతదూరము చని, అమూల్య బహుమానము లొసగి, నమస్కరించి అతడు మరలి వచ్చెను. ఆయన వెడలిపోయినది మొదలుగా వాని గర్వ మతిశయించెను. ఒక నాడు భార్య వడ్డించిన రుచ్యభోజనము చూచి, గరిటతో కొంచెము నోట వేసికొని, ప్రథమకబళమునే వాడు గర్హించెను. అతని భార్య బోధిసత్త్వునికడ ఉపదేశము పొందిన గాథ పలికెను:

అన్యదేశములకు నరిగి ప్రగల్భముల్
పలికినా డతండు బహువిధాల.
అన్యదేశవాసు లరుదెంచి నిందింతు!
రనుభవింపు లబ్ధ మైనవాని!

కటాహకుడు విని "అద్ధా! శ్రేష్ఠి నాపే రీమెకు వివరించి యుండును" అనుకొని, నాటినుండి భోజనసమయమున నింద మాని తనకు లభించినది వినయముతో భుజించుచుండెను. జీవితాంతమున యథా కర్మంగ తో.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చెను. ఆకాలపు కటాహకుడు నేటి బహుభాషిభిక్షువు; వారాణసీ శ్రేష్ఠి నేనే.

126 అసిలక్ఖణ జాతకము

శాస్త జేతవనమున నున్నపుడు ఖడ్గలక్షణములు చెప్పు కోసల నరేశుని బ్రాహ్మణుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆబ్రాహ్మణుడు రాజుకడకు లోహకారులు ఖడ్గములు తెచ్చినపుడు కరవాలముల వాసనను బట్టి లక్షణములు చెప్పుచుండెడివాడు. ఎవని కడనుండి కొంతలబ్ధి చేకూరునో వాడు తెచ్చిన ఖడ్గము మంచి దనియు లబ్ధి లేనిచోట ఖడ్గ మమాంగలిక మనియు అతడు నిర్ణయము చేయు వాడు.

ఒకానొక శిల్పి ఖడ్గము నిర్మించి దాని యొరలో సన్నని కారపు పొడి నింపి రాజుకడకు తెచ్చెను. రాజు బ్రాహ్మణుని బిలువనంపి "ఖడ్గపరీక్ష చేయుడు" అనెను.

బ్రాహ్మణుడు ఖడ్గమును దీసి వాసన చూచినంతనే కారపుపొడి ముక్కులో దూరెను. తుమ్ము వచ్చెను. ఆతొందరలో నాసిక ఖడ్గధారకు తగిలి రెండు తుండెము లయ్యెను.

ఈవిషయము భిక్షుసంఘమునకు దెలిసెను. వారు ధర్మసభలో కూడి "ఆయుష్మంతులారా, రాజుగారి ఖడ్గపరీక్షకు బ్రాహ్మణుని నాసిక తెగిపోయినది" అనుచుండిరి. శాస్త అచ్చటికరుదెంచి "భిక్షువు లారా, ఈసమయమున నేమి మాటాడుచున్నారు?" అనెను. ఈవిషయ మని వారు చెప్పినపిదప శాస్త "భిక్షువులారా, ఈబ్రాహ్మణున కిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ ఇట్లే జరిగినది" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ అసిలక్షణ పారగు డగు బ్రాహ్మణు డాయనకడ నుండెను. రాజు వైద్యులను బిలిపించి ప్రతినాసిక చేయించి ఆయన నాసికకు తొడిగించెను. రంగు వేయుటచే నది సహజనాసిక వలె నుండెను. రాజుకు కొడుకు లేడు, కొమార్తెయు మేనల్లుడు నుండిరి. వారిని రాజు

ప్రీతితో పెంచుచుండగా వారికి పరస్పరానురాగము కలిగెను. రాజు అమాత్యులతో "నా మేనల్లుడు రాజ్యమునకు వారసుడు. నా పుత్రిక నిచ్చి పెండ్లి చేసితినేని అతనికే అభిషేకము జరుగును" అని పలికి మరల యోచించి "నా మేనల్లుడు అన్నివిధముల జ్ఞాతివలె నున్నాడు. ఇతనికి వేరొక రాజపుత్రిక నిచ్చి వివాహము చేసి, నా బిడ్డను వేరొక రాజపుత్రున కిచ్చి పెండ్లి చేసినచో బంధువులు సంతతియు వృద్ధి యగును. నావారికి రెండు రాజ్యములు దక్కును" అని చెప్పి పుత్రికను మేనల్లుని విడివిడిగా నుంచెను.

వారికి పదునారు వర్షముల వయసు వచ్చినది. ఉభయులు పరస్పర ప్రతిబద్ధ చిత్తులయి యున్నారు. ఏ యుపాయమున రాజభవనము నుండి ప్రేయసిని తీసికొని పోవగలను అని యతడు యోచించుచు ఒకానొక వృద్ధురాలిని బిలిపించి వేయిముద్ర లిచ్చి, విషయ మామెకు దెలిపెను. 'నే నేమి చేయవలెను?' అని యామె యడుగగా, "నన్ను రాజకుమారికడకు గొనిపోవు నుపాయము చూడు" మని రాజ పుత్రుడనెను. "మంచిది స్వామీ, నేను రాజుకడకు బోయి, దేవా, రాజకుమారికకు పిశాచము పట్టినది. కొంతకాలమునుండి పిశాచము జాగరూకతతో నుండుట లేదు. ఒకనాడు రాజకుమారిని రథములో నెక్కించుకొని ఆయుధహస్తులైన భటులు వెంటరా శ్మశానమునకు గొనిపోయి, మండలపీఠముపై మంచము మీద నామెను బరుండబెట్టి, అడుగున శవము నుంచి, నూటయెనిమిది సుగంధోదక ఘటములతో స్నానము చేయించి - పిశాచశాంతి యగునట్లు చేసెదను, అని రాజు నొప్పించి యామెను శ్మశానమునకు దీసికొని వచ్చెదను. నీవు మాకంటె ముందుగా నచ్చట బ్రవేశించి, కొంచెము మిరియముపొడి దగ్గర నుంచుకొని, ఆయుధపాణు లయిన పరివారజనులతో రథారూఢుడవై వచ్చి, బండి ద్వారముకడ నిలిపి, పరిజనులను శ్మశాన వనములోనికి బంపి, నీవు మండలపీఠమున మృతునివలె బండుకొని యుండుము. నే నచ్చటికి వచ్చి, నీ పైభాగమున మంచము వేసి, దానిపై రాజకుమారుని పండుకో బెట్టెదను. అప్పుడు నీవు మిరియము పొడి పీల్చి, రెండు మూడు పర్యాయములు తుమ్మవలెను. నీవు తుమ్మగానే రాజపుత్రిక నచ్చట విడిచి పారిపోవుదుము. అంతట మీ యుభ

[illegible]
...ని ముసలిది బోధించెను. ఇది మంచి యుపాయ మని యాత దంగీకరించెను.

ఆమె రాజుకడకు జని, చెప్పి యొప్పించి, రాజపుత్రికకు అందలి మర్మము రహస్యముగా దెలువగా నామె సమ్మతించెను.

రాజకుమారిని శ్మశానమునకు గొనిపోవునాడు ముసలిది ముందుగా రాజకుమారునకు వార్త పంపి, వెంటవచ్చు రక్షకభటులకు భయము కలుగనట్లు "నేను రాజపుత్రికను మంచముపై నుంచెదను. అడుగున శవ ముండును. శవమునకు తుమ్ము వచ్చినంతనే లేచి, ప్రథమమున కనబడిన వారిని పట్టుకొనును. కావున మీ రెల్లరు జాగరూకులై యుండుడు" అని ప్రబోధించెను. రాజకుమారుడు ముందుగానే వచ్చి నిర్ణీతస్థానమున పండుకొనియుండెను. వృద్ధురాలు రాజపుత్రికను మంచముపై గూరుచుండ బెట్టి, భయపడవల దని నెమ్మదిగా జెప్పెను. రాజకుమారుడు మిరియపుపొడి పీల్చి తుమ్మ నారంభించెను. తోడనే వృద్ధురాలు (మహా ఇక్షణిక) రాజకుమారిని విడిచిపెట్టి, పెద్దపెట్టున కేకలు పెట్టుచు మార్గమువెంట బరుగెత్తెను. భటు లాయుధములు జారవిడిచి భయభ్రాంతులై పరుగెత్తిరి. ముందు చెప్పినట్టు చేసి రాజకుమారుడు రాజకుమారిని నిజగృహమునకు గొనిపోయెను. ఇక్షణిక పోయి, జరిగిన సంగతి రాజుకు విన్నవించెను.

"అతనికే పిల్ల నీయ సంకల్పించి యుంటిని. పాయసములో నేయి వలె వీరు కలసి మెలసి యున్నారు" అని తలపోసి రాజు కోపము చెందక మేనల్లునికి కాలక్రమేణ రాజ్యమిచ్చి, కొమార్తె నిచ్చి పెండ్లి చేసెను. అతడు రాజయి, భార్యతో సుఖముగా జీవించుచు, ధర్మ పాలనము చేయుచుండెను.

అసిలక్షణ పాఠకు డగు బ్రాహ్మణుడు నూతన ప్రభువుకడ నుండెను. ఒకనా డాయన సూర్యున కెదురుగా నుండగా తుమ్ము వచ్చినది. పెట్టుడు ముక్కు జారి క్రింద బడినది. లజ్జచే బ్రాహ్మణుడు అవనతవదను డయ్యెను. రాజు పరిహాసముగా "ఆచార్యా, చింతింప వలదు. కొందరకు తుమ్ము మంచిది, కొందరకు చెడ్డది. తుమ్మువలన మీ ముక్కు తెగిపోయినది, తుమ్మువలన నాకు మేనమామ కూతురు,

[illegible]

[illegible] కరి [illegible] చేయుచున్న [illegible]
కష్టము లాభంగు; కల్యాణకరము లగునె
అన్నియుండగాద కష్టదాయకము లగునె?

ఇట్లు పలికి, రాజు దానాది పుణ్యాకార్యములు చేయుచు, తుదకు యథా కమ్మం గతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. అప్పటి అసిలక్షణ వేత్త ఇప్పటి అసిలక్షణవేత్త; భాగినేయరాజు నేనే.

127 కలణ్డుక జాతకము

శాస్త జేతవనమున నున్నపుడు వదరుబోతు భిక్షువు విషయమై చెప్పినది. ఇందలి వర్తమాన-అతీతకథలు కటాహక జాతకము (125) నందలి కథలవలె నుండును.

వర్తమాన కథ

ఈజాతకమున వారాణసీ శ్రేష్ఠి దాసుడు కలణ్డుకుడు. అతడు పలాయనము చేసి సరిహద్దు ప్రాంతమున నున్న శ్రేష్ఠిపుత్రికను పెండ్లియాడి ఆడంబరముతో నివసించుచున్నను, అతని ఆచోకీ తెలియక శ్రేష్ఠి తాను పెంచిన చిలుకపిల్లను పంపుచు, కలందుకుని వెదకి రమ్ము అని పంపగా చిలుక ఇటునటు తిరుగుచు ఆత డున్న నగరము చేరెను.

ఆసమయమున కలందుకుడు జలక్రీడ సలుపు కోరికతో, గంధ మాల్యానులేపనములు, ఖాద్యాదులు, పట్టించుకొని శ్రేష్ఠి పుత్రికతో నౌకలో నెక్కి క్రీడించుచుండెను. ఆప్రదేశములోని ఐశ్వర్యవంతులు జలక్రీడార్థము పోవునపుడు ఏదో మంచి ఔషధము కలిపి పాలు త్రాగుదురు. దానివలన పవ లంతయు నీటిలో నున్నను శీతము

చేయదు. కలందుకుడు ఆపాలు నోటినిండ పోసికొని పుక్కిలించి యుమియుచుండెను. నీటిలో గాక శ్రేష్ఠి కన్యాశిరస్సుపై నుమియుచుండెను.

ఆశుకశాబకము నదియొడ్డున పొదలో నొక కొమ్మమీద వాలి, కలందుకుని గురుతించి శ్రేష్ఠి కన్యశిరసుమీద నుమ్మివేయుచుండుట గమనించెను. "ఓరీ, కలందుకా, దాసీపుత్ర, నీజాతిని పూర్వనివాసస్థానమును జ్ఞప్తికి దెచ్చికొమ్ము. ఉన్నతవంశ సంభూత యైన శ్రేష్ఠిపుత్రిక నెత్తిమీద ఉమియకుము. నీ స్థితిని గమనించుట లేదా?" అని యీగాథ పలికెను.

కలందుకుడు చిలుకను గురుతించి ఇది నాసంగతి బయట పెట్టును అని యోచించి భయము చెంది "స్వామీ, రండు. ఎప్పుడు వచ్చితిరి?" అని యడిగెను. శుకము యోజించి, "వీడు నాహితచింతకుడు కాడు! నామెడ విరిచి నన్ను సంహరించును" అనుకొని నాకు నీతో పని లేదు అని యెగిరిపోయి తాను చూచినది సవిస్తరముగా చెప్పెను.

"వాడు అనుచితకార్యము చేసినాడు" అని శ్రేష్ఠి వానిని వారాణసికి రప్పించి దాసుని జేసియుంచెను.

నీదేశమును జన్మ నే నెరుంగుదును -
విహగమ్మ నడవిలో విచరించుదాన.
బాగుగా గురుతించి పట్టింతు: దుగ్ధ
మోయి కలందుకా! ఉమియక త్రాగు!

కలందుకుడు కూడ శుకపోతమును గురుతించి నన్ను బయటపెట్టునను భయమున "స్వామీ, రమ్ము, ఎప్పుడు వచ్చితివి?" అనెను. శుకము "హితకాముడై వీడు నన్ను పలుకరింపలేదు, గొంతు నులిమి చంపుటకే" యని భావించి, శుకపోతము ఎగిరి వారాణసికి బోయి, తాను చూచిన నంతయు శ్రేష్ఠికి వివరించెను. "వాడు చేసిన దయుక్తము" అని శ్రేష్ఠి వానిని తెప్పించి యథా పూర్వముగా దాసపదమునం దుంచెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. అప్పటి కలందుకుడు ఇప్పటి భిక్షువు; వారాణసి శ్రేష్ఠి నేనే.

128 బిలారవత జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున నుండగా కపట భిక్షువు విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున ఆభిక్షువు కపటముపై చర్చ జరిగినపిదప శాస్త "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడేకాదు, పూర్వముకూడ నితడు మోస గాడే". అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు మూషికము కడుపున బుట్టి, బుద్ధివైభవము కలిగి సూకరశాబకమువలె మహాశరీరము కలిగి యనేకశత మూషిక పరివార ముతో నరణ్యమున నివసించుచుండెను. ఒకానొక నక్క యిటు నటు సంచరించుచు, మూషిక సంఘమును జూచి, వీనిని వంచించి, భక్షింతు నని యోజించి, మూషికావాసమునకు సమీపమున సూర్యాభిముఖ ముగా ఒక పాదముపై నిలిచి, వాయువు పీల్చుచుండెను. బోధిసత్త్వు డాహారార్థము తిరుగుచు దానిని గాంచి శీలవంత మని భావించి దగ్గ రకు బోయి "భదంతా, మీనామధేయ మేమి?" అని యడిగెను. "ధార్మిక నాముడను." "ఒంటి కాలిమీదనే నిలువ నేల?" "నాలుగు పాదములు మోపితినేని భూమి భరింపజాలదు." "నోరు తెరచియున్నా వేమి?" "నే నేమియు భుజింపను. వాయుభక్షణము చేయుదును." "సూర్యాభిముఖముగా నిలిచినా వేల?" "సూర్యనమస్కారము చేయు చున్నాను." బోధిసత్త్వు డీమాటలు విని, యీతడు శీలవంతుడు కానోపు నని భావించి, నాటనుండి మూషిక పరివృతుడై ప్రాత స్సాయం సమయములందు నక్కకు నమస్కరింప బోవుచుండెను. అవి మరలి పోవుసమయమున తుది మూషికమును బట్టి సృగాలము దాని మాంసము భుజించి, మూతి తుడుచుకొని నిలిచియుండును. క్రమముగా మూషికములు పలుచబడెను. మూషికము లిట్లు చింతించినవి:

"వెనుక మనము సాంద్రముగా నుంటిమి; ఇప్పుడు మన పంక్తి చాల శిథిల మయినది. దీనికి కారణ మే మగును?" ఇట్లు తలపోసి మూషిక ములు బోధిసత్త్వునితో జరిగిన సంగతి చెప్పెను. ఏల మూషికములు పలుచబడిన వని ఆయన చింతించి, నిర్ణయింపనేరక, నక్కపై నను మానము కలిగి, మరునాడు తాము వదలిపోవు కాలమున మూషికము లను ముం దుంచి, తాను చివర నుండెను. సృగాలము బోధిసత్త్వుని మీాదికి దుమికెను. కనిపెట్టి బోధిసత్త్వుడు తప్పించుకొని "నక్కా, నీ వ్రత మిదియాా? పరహింసార్థము ధర్మధ్వజము పట్టి తిరుగుచున్నావా?" అని యీా గాథ పలికెను:

ఎవడు ధర్మధ్వజ మెత్తి ప్రాణులకు
తొలుత విశ్వాసమ్ము కలిగించి యవల
మోసములో పాపములు చేయుచుండు;
తద్ధర్మము బిడాలధర్మము చూావె!

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. అప్పటి నక్క ఈక్రతిమ భిక్షువు; మూషిక రాజా నేనే.

129 అగ్గిక జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున నుండగా కపటభిక్షువు విషయమై చెప్పినది.

అతీత కథ

పూర్వము బ్రహ్మదత్తుడు వారాణసిలో రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు మూషిక రాజై యరణ్యమున నివసించుచుండెను. ఒకప్పుడు దవానలము బయలుదేర నక్క యొకటి తప్పించుకొని పోవ నేరక వృక్షమునకు తల మోపి నిలిచి యుండెను. దాని యొడలిమీాది

రోమములు కాలిపోయినవి. చెట్టు కానించి యుండుటచే నెత్తిమీది కొలది వెంట్రుకలు మాత్రము మిగిలినవి. ఒకనాడు నక్క పడియలో నీరు త్రాగుచుండగా శిరముమీది శిఖ నీటిలో ప్రతిఫలింప, చూడ్కి మును జూచి "నా కిప్పటికి భాండారము దొరకినది" అని సంతోషించి, అడవిలో తిరుగుచు మూషిక బిలమును గాంచి 'మూషికములను మోసగించి భక్షింపవలెను' అని చింతించి సమీపమున నిలిచెను.

ఆహారార్థము తిరుగుచున్న బోధిసత్త్వుడు నక్కను జూచి శీలవంతు డని భావించి దగ్గరకు బోయి "మీ నామధేయ మేమి?" అని యడిగెను.

"అగ్నిక భారద్వాజ నాముడను".

"ఇచ్చటి కేల వచ్చితిరి?"

"మిమ్మును మీ సర్వస్వమును రక్షించుటకు.

"ఏమి చేసి మమ్ము రక్షింతురు?"

"అంగుష్ఠ గణనము నాకు తెలియును. మీ రందరు ఆహారార్థము బయలుదేరునపుడు మరలివచ్చునపుడును గుణించి అందరు సరిగా నున్నారో లేదో గమనింతును. ఇట్లు ఉదయ సాయంకాలములందు మిమ్ము రక్షించుచుందును."

"అట్లయిన మామా, మమ్ము గాపాడుచుండుము."

"మంచిది" అని సృగాలము ప్రాతఃకాలమున మూషికములు బయలు వెడలుచుండ ఒకటి రెండు మూడు అని లెక్కపెట్టి, సాయం కాలమునగూడ అట్లే లెక్కించుచు వెనుక జిక్కిన యెలుకను బట్టి భక్షించుచుండెను. ఒకనాడు మూషికరాజు వెనుదిరిగి "అగ్నిక భారద్వాజ, నీధర్మబుద్ధివలన శిరసుమీద శిఖ యుంచలేదు. కుక్షిపరా యణత్వము వలన శిఖ స్థాపించినావు" అని యీగాథ పలికినాడు:

పొట్టకూటికి గాని పుణ్యమ్ముకొరకు
కాదు నీశిఖ అగ్గికా, చాలు గణన-
నీలెక్క వ్రేళ్ళపై నిండుట లేదు.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశములు చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. అప్పటి నక్క ఇప్పటి భిక్షువు; మూషికరాజా నేనే.

130 కోసియ జాతకము

శాస్త జేతవనమున నుండగా శ్రావస్తీ నివాసిని యగు నొకానొక స్త్రీ విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రద్ధాళు వగు బ్రాహ్మణునిభార్య యామె; కాని దుశ్చరిత్ర, పాపాత్మురాలు. రాత్రులందు దురాచారమున నుండి, పగ లేమియు చేయక, రోగము నటించుచు, ప్రేలుచు పండుకొనును.

"భద్రే, నీ కేమి బాధ?" అని బ్రాహ్మణు డామె నడిగెను.

"నాకు వాతపు పోట్లు.

"అయినచో నీ కేమి కావలెను?"

"చక్కని, తీయని, స్వాదిష్ఠ మైన యవాగు తైలము మొద లగు నవి కావలెను".

ఆమె కోరినదానిని బ్రాహ్మణుడు తెచ్చి యిచ్చుచుండెను. బ్రాహ్మణు డింట నున్నప్పు డామె పండుకొని యుండును; వెలుపలికి వెళ్ళినప్పుడు జారులతో కాలక్షేపము చేయుచుండును. ఆమెశరీరమున వాతపుపోటులు తగ్గునట్లు బ్రాహ్మణునకు తోచలేదు.

ఒకనా డాయన గంధమాల్యానులేపనములు తీసికొని జేతవనము నకు బోయి, శాస్తకు వందనము, పూజ చేసి, ఒకప్రక్కన గూరు చుండెను. "బ్రాహ్మణా, కనబడుట లే దేమి?" అని శాస్త యడిగెను.

"భన్తే, బ్రాహ్మణిశరీరమున వాతపునొప్పులు. ఆమెకోసము నేను నెయ్యి, తైలము, మంచిమంచి భోజనపదార్థములు తెచ్చు చుందును. ఆమెయొడలు లా వెక్కినది; చర్మము నును పెక్కుచున్నది. కాని, వాతరోగము తగ్గుట లేదు. ఆమె కుపచారము చేయుటలోనే కాలము గడచుచున్నది. అందుచేత ఇచ్చటికి వచ్చుట కవకాశము కలుగుట లేదు."

బ్రాహ్మణి దుశ్చరిత్రురా లను విషయము గ్రహించి శాస్త "బ్రాహ్మణా, ఇప్పుడే కాదు; పూర్వజన్మములో కూడ నీవు పండితుల నడిగినావు. వారు చెప్పినది పూర్వజన్మవిషయ మగుటచే నీకు జ్ఞప్తిలో

లేదు" అని, బ్రాహ్మణుడు వేడినపిదప పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ప్రసిద్ధ బ్రాహ్మణ కుటుంబమున బుట్టి తక్షశిలలో విద్యా పారంగతుడై వచ్చి, జగద్విఖ్యాతు డైన యాచార్యు డయ్యెను. రాజధానులనుండి క్షత్రియ కుమారులు, బ్రాహ్మణ కుమారులు ఔత్సుక్యమున వచ్చి ఆయన సన్నిధిలో విద్య లభ్యసించుచుండిరి. ఒకానొక గ్రామీణ బ్రాహ్మణుడు బోధిసత్త్వుని కడ మూడు వేదములు అష్టాదశ విద్యలు నేర్చినవాడు; వారాణసిలోనే కుటుంబము నుంచి అనుదినము రెండుమూడు పర్యాయములు బోధిసత్త్వునికడకు వచ్చుచుండెను. ఆయనభార్య దుశ్శీల, దుర్మార్గురాలు, అంతయు పైె జెప్పినట్లే యయ్యెను. "ఈకారణమున ఉపదేశ శ్రవణమునకు రా వీలు కలుగుట లేదు" అని యతడు చెప్పినప్పుడు బోధిసత్త్వుడు తనలో "భార్య యితనిని వంచించి, లేవకున్నది" అని గ్రహించి ఆమెరోగము కుదుర్చు మందు చెప్పెద నని యోజించి "నాయనా, నీవు నేటినుండి యామెకు పరమాన్నాదులు పెట్టవలదు. గోమూత్రమున పంచఫలములు వేసి, క్రొత్త రాగిపాత్రలో పోసి, చిలు మెక్కువరకు నుంచి త్రాడు కాని, తీగ కాని, కఱ్ఱ గాని పట్టుకొని 'ఇది నీరోగము కుదుర్చు మందు. దీనిని త్రాగినను సరే, లేచి వంట మొద లయిన పనులు చేసినను సరే' అని నీ భార్యకీ పంక్తులు చెప్పుము. ఆమె మందు త్రాగదేని, త్రాటితో గాని, పలుపుతో గాని, కఱ్ఱతో గాని కొట్టి, జుట్టు పట్టి యీడ్చి, పిడికిలితో పొడువుము. తక్షణముననే లేచి యామె పనులు చేయ నారంభించును" అని బోధించెను. బ్రాహ్మణుడు చిత్తమని పోయి చెప్పిన ప్రకార మౌషధము చేసి "భద్రే, ఈమందు త్రాగు" మని భార్యతో జెప్పెను.

"ఎవ్వ రిది చెప్పినారు?"

"ఆచార్యుల వారు."

"నేను త్రాగను, తీసివేయుడు.

"త్రాగవా?" అని యతడు త్రాడు తీసి "నీ రోగము కుదుర్చు

మందు త్రాగుము, కాదేని లేచి వంటపనులు చేయుము" అని యీ గాథ పలికెను:

చెప్పినట్లుగ నాపథసేవ చేసి
తిన్నయట్లు పనుల్ సరి దిద్దవలయు!
ఓసి కోసియు, నీవాడు నుక్కు_లకును
భోజనాదుల కేమియు పొత్తు లేదు!

ఇట్లాతడు వలుకగా కోసియ బ్రాహ్మణి భయపడి, ఆచార్యుడు ప్రోత్సహించినందున ఈయనను వంచింప శక్యము కా దని గ్రహించి లేచి యింటిలో పనులు చేయ నారంభించెను. "ఆచార్యునకు నాదుశ్శీలము విదిత మయినది: ఇకనుండి వెనుకటి విధమున ప్రవర్తింప వీలు లేదు" అని ఆచార్యునియెడ గారవమున పాపకర్మలు విరమించి, శీలవతి యయ్యెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చెను. అప్పటి భార్యాభర్తలు ఇప్పటి భర్యాభర్తలే; ఆచార్యుడు నేనే.

131 అసంపదాన జాతకము

శాస్త వేళువనమున నున్నపుడు దేవదత్తుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున భిక్షువులు ధర్మసభలో ఇష్టాగోష్ఠి చేయుచు "ఆయుష్మంతులారా, దేవదత్తుడు అకృతజ్ఞుడు; తథాగతుని సద్గుణము లను గ్రహించినవాడు కాడు" అనుచుండిరి. శాస్త అరుదెంచి "భిక్షువు లారా, ఏమి మాటాడుచున్నారు?" అనెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పినపిదప బుద్ధుడు "భిక్షువులారా, దేవదత్తుడు కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ అకృతజ్ఞుడే" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము మగధరాజు రాజ గృహమున పరిపాలనము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వు డాయనకు శ్రేష్ఠియై యెనుబది కోటుల సంపద కలిగి, 'కోటీశ్వరు' డను పేరు నొందెను. వారాణసిలో పిలియ శ్రేష్ఠికి కూడ నెనుబది కోటు లుండెను. వారిరువురు మిత్రులు. ఏ కారణమున నో పిలియ శ్రేష్ఠికి మహాపద సంభవించి సమస్తము కోలు పోయెను. అతడు దరిద్రుడై గతిలేక భార్యను వెంటగొని వారాణసి నుండి బయలుదేరి రాజగృహము చేరి కోటీశ్వరుని యింటికి పోయెను. ఇతనిని జూచి కోటీశ్వరుడు మిత్రము వచ్చి నాడని కౌగిలించుకొని ఆదరించెను. కొలది రోజుల తరువాత "మిత్రమా, ఏమి పనిమీద వచ్చినా?" వని యడిగెను. "కష్టములు దాపు రించినవి. ధన మంతయు పోయినది. నీ సాయము కావలెను" అని పిలియ శ్రేష్ఠి పలికెను.

"మంచిది, మిత్రమా. భయపడకు" అని కోటీశ్వరుడు భాండాగారము తెరపించి, నలువదికోట్ల హిరణ్య మిచ్చి, మిగిలిన తన సర్వస్వము రెండు భాగములు చేసి, ఒక భాగము మిత్రున కిచ్చెను. వాడాసంపద గొని వారాణసికి బోయి నివాస మేర్పరచు కొనెను.

తరువాత అనతి కాలమునకు కష్టములు దాపురించి, కోటీశ్వరుడు సమస్తము కోలుపోయెను. దిక్కుకై యోజించుచుండ అతనికి పిలియ శ్రేష్ఠి జ్ఞప్తికి వచ్చినాడు. తన కతడు సాయము చేయు నని యతడు భార్యతో కూడ కాలినడకను వారాణసికి బోయి, భార్యతో 'భద్రే, నీవు నాతో వీధుల వెంట నడచుట యుక్తము కాదు. ఇచ్చట కొలది సేపు వేచి యుండుము. పరివారముతో శకటము పంపి సగౌరవముగా నిన్ను గొనిపోవుదును' అని చెప్పి, నగరద్వార సమీపమున గూరుచుండ బెట్టి, తాను పిలియ శ్రేష్ఠి భవనమునకు బోయెను. రాజగృహశ్రేష్ఠి వచ్చినాడని లోనికి వార్త పంపి, రావచ్చు నని లోపల నుండి యనుజ్ఞ వచ్చినంతనే శ్రేష్ఠి పిలియ కడకు జనెను. మిత్రుని జూచి పిలియ పీఠము మీదనుండి లేవలేదు, స్వాగత మనలేదు, ఏల వచ్చితి వని మాత్ర మడిగెను.

"మీదర్శనార్థమే వచ్చినాను."

"నివాస మెక్కడ?"

"ఇంతవర కెక్కడను లేదు. భార్యను నగరద్వారమున సత్రము లో నుంచి వచ్చితిని."

"నీ కిచ్చట గది లేదు. స్వయంపాకమునకు బియ్యము తీసుకొని పోయి వంట చేసికొనుడు. మరల నిచ్చటి కెన్నడు రావలదు" అని పిలియశ్రేష్ఠి సేవకుని బిలిచి, తవ్వెడు బియ్యము త్తరీయము, కొంగున మూట కట్టి పంపుమని ఆనతిచ్చెను. ఆనా డతని కోష్ఠములలో దంపిన బియ్యము వేయిబండ్లు నిండునవి యుండెను. పూర్వము నలుబదికోట్లు గ్రహించిన యాధూర్తుడు కృతఘ్నుడై, మిత్రునకు తవ్వెడు బియ్యము మాత్ర మిచ్చెను. సేవకుడు బియ్యము కొలిచినబుట్టతో బోధిసత్త్వుని కడకు వచ్చెను. ఈ సత్పురుషుడు నాకడ నలుబది కోట్లు పుచ్చు కొన్నాడు. ఇప్పుడు తవ్వెడు బియ్య మిచ్చి నాడు. తీసుకొందునా, మానుదునా? అని యోచించి తుదకు "ఇతడు కృతఘ్నుడు, మిత్ర ద్రోహి. నాతో మైత్రి విడినాడి నాడు. నా దీనావస్థయే దీనికి కార ణము. ఈత డిచ్చిన బియ్యమును స్వీకరింప నేని, నేనుగూడ ఈతనితో పాటే యగుదును. స్వీకరించి మైత్రి ప్రతిష్ఠించెదను" అని వస్త్రాంచల మున బియ్యము మూట కట్టుకొని, భవనము వెలువడి, భార్య యున్న తావున కరిగెను.

"ఏమి తెచ్చినారు?" అని భార్య యనెను.

"భద్రే, నామిత్రము పిలియశ్రేష్ఠి బియ్యము పెట్టి, నేటికి విడిచి పెట్టినాడు."

"అయ్యో, దీని నేల స్వీకరించినారు? మన మిచ్చిన నలువదికోట్లకు ప్రతిఫలమా యిది!" అని యామె ఏడువసాగెను.

"భద్రే, అతనితో మైత్రి విడనాడక స్వీకరించినాను. నీవు రోదింప నేల?" అని యీగాథ పలికెను:

తెచ్చియిచ్చిన వస్తువున్ దేనిగూడ
స్వీకరింపని మూర్ఖుని స్నిగ్ధజనులు
నిలువ; రీమాత్రము తవుడు నేను తెచ్చి
నాడ తెగకుండ స్నేహబంధంబు నేడు;
విరతముగ మైత్రి దృఢముగా నిలుచుగాక!

ఇట్లు చెప్పినను ఆమె కన్నీరు విడుచుచుండెను. పూర్వము కోటీశ్వరుడు పిలియశ్రేష్ఠి కిచ్చిన పాలికాపు ఆసమయమున ద్వారముదగ్గరగా పోవుచు నామె యేడుపు విని, సమీపమునకు బోయి, వారిని గురితించి వారి పాదముల వ్రాలి, తాను కూడ దుఃఖించుచు "సామీ, యేమి పనిమీద ఇచ్చటికి దయచేసినారు?" అని యడిగెను. శ్రేష్ఠి సమస్తము వివరించెను. కానిండు సామీ, యని వా రిరువుర నోదార్చి తన యింటికి గొనిపోయి, గంధోదకమున స్నానము చేయించి, భోజనము పెట్టి, తక్కిన కర్మకారులకు జెప్పి, కొలది రోజులకు వారి నందరిని రాజాంగణమునకు దోడుకొని పోయి ఆక్రోశించెను.

విషయ మే మని రా జడుగగా సంగతి యంతయు వారు రాజునకు విన్నవించిరి. రాజు శ్రేష్ఠుల నిరువురను బిలిపించి శంఖ శ్రేష్ఠితో (కోటీశ్వరునితో) "నీవు పిలియశ్రేష్ఠికి నలుబది కోటు లిచ్చినమాట నిజమేనా?" అని యడిగెను.

"మహారాజా, మిత్రుడు కష్టదశలో నాకడకు వచ్చి సాయ మడిగి నపుడు ధనమే కాక సమస్తములో సగము భాగముకూడ నిచ్చితిని" అని శంఖశ్రేష్ఠి చెప్పెను.

"ఈమాట సత్యమేనా?" అని రాజు పిలియశ్రేష్ఠి నడిగెను.

"చిత్తము, దేవా!"

"నీ కుపకారి యయిన మిత్రుడు కష్టదశలో నీకడకు వచ్చినపుడు తగిన సమ్మానము చేసి, ఆతిథ్య మిచ్చితివా?"

పిలియశ్రేష్ఠి మౌనము వహించెను.

"నీవు తవ్వెడు బియ్య మీయన యుత్తరీయము కొంగున కట్టించితివా?" అని రా జడిగెను.

అప్పటికిని పిలియశ్రేష్ఠి మౌనము వహించి యుండెను.

ఏమి చేయవలయు నని రాజు అమాత్యులతో యోచన చేసి, "పొండు, పిలియశ్రేష్ఠి సర్వస్వమును శంఖ శ్రేష్ఠి కప్పగింపుడు" అని ఆజ్ఞ చేసెను.

బోధిసత్త్వు డప్పుడు "మహారాజా, పరధనము నా కక్కరలేదు. నే నిచ్చినది నాకు మరల వచ్చిన జాలును" అని పలికెను. రాజు

బోధిసత్త్వుని భాగ మిప్పించెను. తన సంపద తిరుగ లభింపగా శంఖ శ్రేష్ఠి దాసజన పరివృతుడై రాజగృహమునకు బోయి, పనులు చక్కబెట్టుకొని, దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు తుదకు యథాకర్మంగతో.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చెను. ఆకాలపు పిలియశ్రేష్ఠి దేవదత్తుడు; శంఖశ్రేష్ఠి నేనే.

132 పంచగరుక జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయునపుడు అజపాల న్యగ్రోధ వృక్షముక్రింద మారుని కుమారితలు ప్రలోభపెట్టు సూత్రమువిషయమై చెప్పినది. భగవాన్ మొదటి నుండియు నిట్లుండెను :

మారకన్యక లరుదెంచినారు రక్తి
తృష్ణ వెదజల్లుచున్ మహాతీవ్రముగను;
దూదిపింజల వాయువు త్రోయునట్లు
దూరముగ శాస్త వారల ద్రోలినాడు.

ఈప్రకారముగా ఆ సూత్రమును తుదివరకును చెప్పునపుడు ధర్మసభలో సమావిష్టులైన భిక్షువులు "ఆయుష్మంతులారా, సమ్యక్-సంబుద్ధుని కడకు మారకన్యలు వందలకొలది దివ్యరూపములు ధరించి భగవానుని ప్రలోభపెట్టుటకు వచ్చిరి. కాని ఆయన కన్ను తెరవలేదు. ఓహో, బుద్ధబల మెంతయద్భుతము!" అనుచుండిరి.

శాస్త్ర అచ్చటి కరుదెంచి "భిక్షువులారా, ఇక్కడ గూరుచుండి యేమి మాటాడుచున్నారు?" అనెను. ఈవిషయ మని వారు చెప్పగా శాస్త్ర "భిక్షువులారా, ఈసమయమున ఆశ్రవము లన్నియు నశించి సర్వజ్ఞత్వము లభించినపిదప మారకన్యలు కానరాకుండుటలో నాశ్చర్యము లేదు. పూర్వకాలమున బుద్ధత్వము నన్వేషించునపుడు చిత్తమున మాలిన్య మున్నను, కల్పితదివ్యరూపములను కన్నులు తెరచి

కాముకభావముతో చూడలేదు; మహారాజ్యపదము లభించినది" అని, పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వుడు భ్రాతృశతకమున కనిష్ఠుడై పుట్టెను. (సమస్తము తక్షశిలాజాతకమున వివరింపబడును.) మహాజనము తక్షశిలా నగరము వెలుపల శాలలో బోధిసత్త్వుని సమీపించి ప్రార్థించి రాజ్య మిచ్చిరి. ఆయన కభిషేక కాలమునకు జనులు నగరమును దేవనగరమువలెను ప్రాసాదమును ఇంద్రభవనము వలెను అలంకరించిరి. బోధిసత్త్వుడు నగర ప్రవేశము చేసి, ప్రాసాదములోని మహాతలమున శ్వేతచ్ఛత్రము క్రింది రత్నపల్యంకికపై దేవరాజ విలాసముతో కూరుచుండెను. అమాత్యులు, బ్రాహ్మణులు, గృహపతులు మొదలగువారు, క్షత్రియ కుమారులు సర్వాలంకారమండితులై యుండ, పదునారువేల నట్టువ కత్తెలు అచ్చరలవలె గీతవాద్యములతో నాట్యము చేయుచుండ, రాజభవన మా ధ్వనికి ఉరుముతో గూడిన సముద్రము వలె ప్రతి ధ్వనించెను. బోధిసత్త్వుడు తన మహావైభవమును జూచుచు ఇట్లు చింతించెను: "నే నా యక్షిణుల దివ్యరూపమును జూచుచున్న యెడల ప్రాణములు కోలుపోయి యుందును. ఈసిరిసంపదలను జూడను. ప్రత్యేక బుద్ధుల యుపదేశము స్థిరముగా నుండుటచే నిది లభించినది". ఇట్లు చింతించి, ఉత్సాహావశమున ఈగాథ పలికెను:

సుదృఢముగా నుండుటన్ సదుపదేశంబు
బెదరు లేకుండుటన్ హృదయంబులందు
రక్కసి వాతను చిక్కము మేము:
భయభారమున నేనొ బ్రతికిపోయితిని!

ఇట్లు మహాసత్త్వుడీ పద్యరూపమున ధర్మమును నిరూపించి, ధర్మ మార్గమున రాజ్యము పాలించి, దానాది పుణ్యకార్యములు చేసి, యథా కర్మంగతో.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చెను. తక్షశిలకు పోయి రాజ్యము పొందిన కుమారుడు నేనే.

133 ఘతాసన జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమానకథ

ఆభిక్షువు బుద్ధునికడ కర్మస్థానము గ్రహించి సరిహద్దు ప్రాంతమునకు బోయి ఒకానొక గ్రామసమీపమున నివాస మేర్పరచుకొని నివసింప జొచ్చెను. మొదటి మాసములో నతడు భిక్షార్థము పోయినపుడు కుటీరము దగ్ధ మయ్యెను. ఉండుటకు చోటు లేక శ్రమపడుచుండె నత డుపస్థాపకులతో జెప్పెను. వారు "మంచిది, భన్తే, పర్ణశాల నిర్మింతుము. ఇప్పుడుమాత్రము నాగళ్ళు దున్నెడిపని యున్నది. ఇప్పుడే గింజలు చల్లవలెను" అనుచు మూడు నెలలు గడపిరి.

నివాసస్థానమున కానుకూల్యము లేక ఆభిక్షువు కర్మస్థానము పూర్తి చేయ లేకపోయెను. అతడు నిమిత్తమయినను పొందలేదు. వర్షావాస మయినపిదప నతడు జేతవనమునకు బోయి శాస్తకు ప్రణామము చేసి ఒకప్రక్క గూరుచుండెను. శాస్త అతనితో ఇష్టాగోష్ఠి చేయుచు "ఏమి భిక్షూ, కర్మస్థానము సఫల మయినదా?" అనెను. అత డాదినుండియు కలప్రతికూలతను తెలిపినాడు. శాస్త "భిక్షూ, పూర్వముకూడ జంతువులు తమ అనుకూలతా ప్రతికూలతలను గమనించి అనుకూలముగా నున్నప్పు డొకచోట నుండి, ప్రతికూలత తోచినంతనే ఆచోటు విడిచి వేరొకచోటికి బోయెడివి. నీవు స్థితిగతు లేల గ్రహింపలేదు?" అని, పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు పక్షికడుపున పుట్టెను. క్రమముగా పెరిగి సౌభాగ్యవంతమున పక్షి రాజయ్యెను. అడవిలో సరోవరతీరమున బహుశాఖాపత్ర ఫలభరిత మైన మహావృక్షము నాశ్రయించి పక్షిరాజు సపరివారముగా నివసించుచుండెను. శాఖలపై నున్న పక్షులు క్రింది సరోవరజలమున రెట్టలు వేయుచుండెను. సరస్సులో నివసించుచున్న నాగ

రాజు చందుడు కుపితుడై, "ఈపిట్టలు రెట్టలు విడిచి నా నివాసమును మలినము చేయుచున్నవి. జలములో అగ్నిని ప్రేరేచి వృక్షమునకు దాకునట్లు చేసి, పిట్టలను పార ద్రోలుదును" అని చింతించి, ఒకరాత్రి వేళ పక్షులు నిద్రించుచుండ, జలము సలసల కాగునట్లు చేసి ధూమము రేపి, తాడిపొడవున మంటలు లేపెను.

జలమునుండి మంటలు లేచుట చూచి బోధిసత్త్వుడు "పక్షులారా, అగ్నిని సలిలము చల్లార్చును. కాని యిచ్చట ఉదకమునుండి యగ్ని యుద్భవించుచున్నది. ఇక్కడ మనము నివసింపజాలము. అన్యప్రదేశమునకు బోవుదము" అని యీగాథ చెప్పెను:

కల్యాణ మున్నంత కాలమ్ము వైరు
లందయ మొందుచునుండి; రుదకమ్ములోన
జ్వాలనమ్ము రేగగా సాగెను; ధాత్రి
జనియించు తరువుపై నునికి యసాధ్య;
మెచటికైనను బోవుటే చాల మేలు!
ఎచ్చోట శరణమ్ము జొచ్చిన నచట
జనియించు చున్నది ఘనముగా భీతి.

ఇట్లు చెప్పి బోధిసత్త్వుడు తన మాట విన్న పక్షులతో నెగిరి వేరొకచోటికి బోయెను. బోధిసత్త్వుని మాట వినక అచ్చట నిలిచిన పక్షులు ప్రాణములు కోలుపోయెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి ఆర్యసత్యమును ప్రకటించి కథలు సరిపోల్చెను. ఆభిక్షువు అర్హత్త్వము పొందెను. అప్పటి పక్షిగణము ఇప్పటి బుద్ధపరిషత్తు; పక్షిరాజు నేనే.

134 ఝూవశోధన జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు సంకస్స నగరద్వారమున సంక్షేపముగా నడిగిన ప్రశ్నకు ధర్మసేనాపతి సారిపుత్రుడు చేసిన విపులవ్యాఖ్యను గూర్చి చెప్పినది అతీతకథ ఇట్లున్నది.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు అరణ్యాయతనమున మరణించుచు "సంజ్ఞ కాదు, అసంజ్ఞ కాదు" అని పలికెను. తాపసులు జ్యేష్ఠశిష్యుని కథనము విశ్వసింపలేదు. బోధిసత్త్వుడు ఆభాస్వరలోకమునుండి వచ్చి, ఆకాశ మున నిలిచి, యీగాథ పలికినాడు:

సంజ్ఞ యున్నను దుర్గతి, సంజ్ఞ లేక
యున్న దుర్గతి, విడనాడి యుభయములను
ప్రాప్త మగునేని యాసమాపత్తి సుఖము
దోషరహితముగా నుంట ధ్రువము జనుడు.

ఈప్రకారము బోధిసత్త్వుడు ధర్మమును నిరూపించి, అంతేవాసి గుణములను ప్రశంసించి, బ్రహ్మలోకమునకు జనెను. అప్పుడు మిగిలిన తాపసు లెల్లరు జ్యేష్ఠాంతేవాసి వాక్కును విశ్వసించిరి.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి కథలం సరిపోల్చెను. ఆకాలమున జ్యేష్ఠశిష్యుడు సారి పుత్రుడు; మహాబ్రహ్మ నేనే.

135 చందాభ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు శంకస్స నగరద్వారమున ప్రశ్నకు స్థవిరుడు చేసిన వ్యాఖ్యానమును గూర్చి చెప్పినది.

పూర్వకాలమున వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయు చుండగా బోధిసత్త్వుడు ఏకాంతముగా వనములో మరణించు సమయ మున శిష్యు లడుగగా చందాభం సురియాభం అనెను. ఆయన మృతి చెంది ఆభాస్వరలోకమున జన్మించెను. తపస్వులకు జ్యేష్ఠశిష్యుని

మాటమీద నమ్మకము కలగలేదు: బోధిసత్త్వు డరుదెంచి, ఆకాశ మున నిలిచి ఈగాథ పలికెను:

సూర్యచంద్రాభలన్ ప్రజ్ఞ సుస్థిరముగ
ఎవ్వ డుండు, వితర్క విహీన మైన
ధ్యానవశవర్తి యగునట్టి మానవుండు
బ్రహ్మలోకమ్మునందు నుత్పన్ను డగును.

ఈ ప్రకారము బోధిసత్త్వుడు తాపసులకు బోధచేసి, ప్రధాన శిష్యుని ప్రశంసించి, బ్రహ్మలోకమునకు జనెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. అప్పటి జ్యేష్ఠశిష్యుడు సారిపుత్రుడు; మహాబ్రహ్మ నేనే.

136 సువణ్ణహంస జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు స్థూల నంద భిక్షుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలో ఉపాసకుడు భిక్షుణీసంఘమునకు వెల్లుల్లిపాయ లిత్తు నని నిమంత్రించి, భిక్షునులు వచ్చినచో ఒక్కొక్కరికి రెండుమూడు ఉల్లిపాయ లున్నగుత్తి ఈయవలసిన దని తనపొలములోని పనివారి కాజ్ఞ యిచ్చెను. అప్పటినుండి భిక్షునులు ఆతనియింటికి పొలమునకును బోవసాగిరి.

ఒకపండుగ నాడు ఆయుపాసకునియింట వెల్లుల్లిపాయ లయిపోయి నవి. స్థూలనంద మరికొందరు భిక్షునులతో గలిసి ఆతనియింటికి జేరి "ఆయుష్మంతులారా, ఉల్లిపాయలు కావలసి వచ్చినవి" అని చెప్పెను.

"ఆర్యే, ఉల్లిపాయ లయిపోయినవి. తెచ్చుటకూడ ముగిసినది. పొలమునకు పొండు" అని యతడు పలికెను.

ఆమె క్షేత్రమునకు జని లెక్క లేకుండ లశునములు గొనిపోయెను. పాలమువారు "ఏ మిది? బిక్షునులు లెక్క లేకుండ ఉల్లిపాయలు తీసికొనిపోవుచున్నారు" అని మండిపడిరి.

అల్పేచ్ఛువు లగు బిక్షునులు అసంతుష్ట లయిరి; విన్న భిక్షువులుకూడ అసంతుష్టి చెందిరి. వారు బాధపడి, భగవానునితో ఈసంగతి చెప్పిరి. భగవాన్ బిక్షునిని నిందించి "భిక్షువులారా, కన్నతల్లికూడ పేరాశ కలవానిని ఏవగించుకొనును. ఆమెకుకూడ లాలసి అప్రియముగా నుండును. పేరాస అప్రసన్నులను ప్రసన్నులను చేయలేదు; ప్రసన్నులను అధికప్రసన్నులను చేయజాలదు. అల్పేచ్ఛ వగువాడు అప్రసన్నులను ప్రసన్నులను చేయగలడు" అని భిక్షువులకు పొమ్యముగా ఉపదేశ మిచ్చి, "భిక్షువులారా, ఈమె కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ లోభముతో నుండునది" అని, పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణ కుటుంబమున బుట్టి, పెరిగి, సమాన రూప యగు కన్యను పెండ్లాడెను. నంద, నందవతి, సుందరినంద, అను ముగ్గురు పుత్రికలు కలిగిరి. బోధిసత్త్వుడు కాలము చేసిన తరువాత వారిని సమీపాప్తులు తీసికొని పోయిరి. ఆయన సువర్ణహంస యయి పుట్టి, పూర్వస్మృతితో నుండెను. హంస తన సువర్ణ వర్ణములను సౌందర్యమును జూచుకొని ఎచ్చటనుండియీ జన్మ బడసినానో యని తల పోయుగా మానవలోకము నుండి యని స్మృతికి వచ్చెను. తనభార్యయు బిడ్డలును పరపోషణలో నుండుట జూచి "నాశరీరమున బంగారు పర్ణము లున్నవి గదా, ఒక్కొక్కటి వారల కిచ్చినచో సుఖముగా జీవింతురు" అని తలచి వా రున్న చోటికి బోయి యింటి వదుమ దూలముమీద వ్రాలెను. బ్రాహ్మణియు పుత్రికలును బోధిసత్త్వుని జూచి "స్వామీ, ఎక్కడనుండి వచ్చినావు?" అని యడిగిరి. "నేను మీతండ్రిని, చని పోయి సువర్ణహంసనై పుట్టినాను. మిమ్ము జూడవచ్చినాను. నేటి నుండి మీరు పరసేవ చేసి జీవింపవలసిన పని లేదు. మీకు ఒక్కొక్క

పత్ర మిచ్చుచుందును. దానిని విక్రయించి, సుఖముగా జీవింపుడు" అని చెప్పి, యొక యీక యిచ్చి, వెడలిపోయెను. ఈవిధముగా హంస అప్పుడప్పుడు వచ్చి పర్ణ మిచ్చి పోవుచుండెను. దాని మూల్యమువలన బ్రాహ్మణి బిడ్డలు సుఖజీవనము చేయుచుండిరి. ఒకనాడు తల్లి "బిడ్డలారా, జంతువుల మనస్సు గ్రహింపలేము. మీతండ్రి యిక్కడికి నిర్ణీతకాలము లేకుండవచ్చును. ఈసారి వచ్చి నప్పుడు పర్ణము లన్నిటిని లాగి వేయుదము" అని పలికెను. తండ్రికి బాధ కలుగు నని కొమార్తెలు సమ్మతింప లేదు. ఒకనాడు హంస వచ్చినపుడు స్వామీ, రమ్మని బ్రాహ్మణి పిలిచి, దగ్గరకు వచ్చిన సువర్ణహంసను గట్టిగా రెండు చేతులతో బట్టుకొని పేరాసచే రెక్క లన్నిటిని లాగెను. బోధి సత్త్వున కిష్టము లేనపుడు పర్ణముల నెవరైన లాగినచో అవి సువర్ణత్వము కోల్పోయి, కొంగ రెక్కలవలె నగును. హంస యెగురలేదాయెను. బ్రాహ్మణి హంసను పెద్ద గంపలో (పీపాలో) బడవేసెను. క్రమముగా పర్ణములు మొలిచి శక్తి వచ్చిన తర్వాత హంస యెగిరి నిజనివాసమునకు బోయి, ఎన్నడు బ్రాహ్మణి యింటికి మరలి రాలేదు.

దొరకినదానితో తుష్టి నొందుటయె
యగు సమ్మతము, పేరాస పాపమ్ము.
హస్తగతం బయ్యె హంసరాజమ్ము —
కాని లభింపదే కార్తస్వరమ్ము.

శాస్త కథలు సరిపోల్చెను. అప్పటి బ్రాహ్మణి ఇప్పటి మాలనంద; ముగ్గు రాడుపిల్లలు ఇప్పటి ముగ్గురు సోదరలు; స్వర్ణరాజహంసము నేనే.

137 బబ్బు జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహరించుచు ఏకాక్షిమాత కిచ్చిన శిక్షాపదమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలో కాణమాత అని పిలువబడు స్త్రీ స్రోతాపన్న ఆర్య శ్రావిక. ఆమె తనయేకాక్షిపుత్రికను ఒకానొకపల్లెలో తమకులమువాని కిచ్చి పెండ్లి చేసెను. కూతు రేదోపనిమీాద తల్లియింటికి వచ్చెను. కొలదిరోజు లయినపిమ్మట భర్త ఆమె వెంటనే రావలె నని వార్త పంపెను.

దూత తెచ్చినవార్త తల్లికి తెలిపి ఆమె "అమ్మా, పోవుచున్నాను" అనెను.

బిడ్డ నిన్నిరోజు లుంచి ఏమియు పెట్టక వట్టిచేతులతో నెట్లు పంపుదు నని యోచించి, తల్లిరొట్టెలు చేయనారంభించెను.

ఆసమయమున పిండపాతిక భిక్షువు ఆమెయింటికి బోయెను: ఉపాసిక ఆయనను గూరుచుండబెట్టి పాత్రనిండుగా రొట్టె లుంచెను. ఆయన వెడలిపోయి వేరొక భిక్షువుతో చెప్పగా నాతడు వచ్చి వెను కటి వానివలెనే చేసెను. ఈప్రకారముగా వచ్చిన నలుగురు భిక్షువులకును ఆమె రొట్టె లిచ్చెను. అపూపములు పూర్తి యగుటచే కూతురు భర్తకడకు బోవుట సంభవింపలేదు.

ఆమెభర్త రెండవసారి దూతను బంపెను; భార్య వెంటనే రాని పక్షమున తాను వేరొకతెను పెండ్లి యాడుదు నని యాతడు మూడవ దూత ద్వారా వార్త పంపెను. కూతురు మూడవసారికూడ భర్త కడకు బోవుట సంభవింపలేదు. తనభర్త వేరొకతెను తెచ్చి కొన్నా డని విని ఏకాక్షి ఏడువనారంభించెను.

ఈవిషయములు తెలియగానే శాస్త్ర పాత్రచీవరాదులు తీసికొని ఆమెతల్లియింటికివెళ్లి వేసిన పీఠముపై గూరుచుండి "ఈమె ఏల రోద నము చేయుచున్నది?" అనెను. ఇందుచేత అని వృద్ధురాలు చెప్పెను. శాస్త్ర ధర్మకథ చెప్పి, ఆమె కుల్లాసము కలిగించెను. లేచి విహారము నకు పోయెను. ఆనలుగురు భిక్షువులు చేసినపనివలన కలిగిన ఫలితము

భిక్షుసంఘమునకు దెలిపెను. ఒకనాడు భిక్షువులు ధర్మసభలో గూడు చుండి మాటాడుచు "ఆయుష్మంతులారా, భిక్షువులు చేసినపనివలన వృద్ధురాలి కూతురిని భర్త విడిచిపెట్టినాడు. దీని వలన మహో-ఉపాసిక మనస్సుకు చాలవ్యథ కలిగినది" అనుచుండిరి.

శాస్త అరుదెంచి "భిక్షువులారా, ఏమి మాటాడుచున్నారు? అనెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పినపిదప శాస్త "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ నిట్లే జరిగెను" అని పూర్వ జన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు పాషాణములు కొట్టు కులమున బుట్టి, పెరిగి పెద్దవా డయి రాతి చెక్కడమున నేర్పరి యయ్యెను. కాశీరాష్ట్రమున నొకా నొక గ్రామములో నలువదికోట్ల యజమాను డగు శ్రేష్ఠి యుండెను. ఆతని భార్య కాలము చేసి ధనప్రీతిచే మూషిక మయి పుట్టి, ధనా గారమున నివసించుచుండెను. క్రమక్రమముగా నింటిలో నందరును శ్రేష్ఠియు గతించిరి. గ్రామము కూడ శిథిలమై నిర్జన మయ్యెను. కథా కాలమున బోధిసత్త్వు డా గ్రామప్రదేశమున రాతిపని చేయుచుండెను. తిండికై యిటు నటు దిరుగుచు ఆడయెలుక యతనిని గాంచుచుండెను. తరచుగా ఆయనను చూచుచుండుటచే మూషిక ఉత్పన్నస్నిగ్ధయై నాకున్న యీ మహాధనము నిష్కారణముగా నంతరించును. ఈతనితో గూడ దీని ననుభవింతును.' అని తలచి, యొకనాడు కార్షాపణము నోట గరచుకొని, యతని వద్దకు వచ్చెను. అతడు చూచి ప్రీతి పూర్వకముగా 'అమ్మా. యీ బంగారు నాణెముతో నేల వచ్చినావు?' అనెను. 'నాయనా, దీనిని తీసికొని యుపయోగించుకొనుము. నాకు మాంసము తెచ్చి పెట్టుము' అని యెలుక చెప్పెను. మంచి దని యతడు కార్షాపణము నింటికి గొనిపోయి, మూషికమునకు మాంసము కొని బెట్టెను. అనుదినము నిట్లే జరుగుచుండెను. ఒకనాడు మూషికమును బిడాలము పట్టుకొనెను. "నన్ను చంపవలదు" అని ఎలుక బలికెను. "ఎందుచేత? నాకు ఆకలి మెండుగా నున్నది. ఆకలి బాధ

శమించుటకు నిన్ను జంపి తినక తప్పదు." "ముందు చెప్పుము. నీకీనా డేనా, ప్రతిదినము కూడ ఆకలి బాధ యుండునా?" "ప్రతి దినము నుండును. అట్లయిన నీకు మాంసమును ప్రతి దినము తెచ్చి పెట్టుదును. నన్ను పోనిమ్ము." "అట్లయిన అప్రమత్తవు కమ్ము" అని బిడాలము మూషికమును విడిచెను.

నాటనుండి బోధిసత్త్వుఁ డిచ్చిన మాంసమును రెండుభాగములు చేసి తా నొకటి యుంచుకొని రెండవది పిల్లికి మూషిక మిచ్చుచుండెను. మరియొకనాడు మూషికమును మరియొక మార్జాలము పట్టుకొనెను. అదేవిధముగా మూషిక మంగీకరింపజేసెను. ఇప్పుడు మాంసము మూడు భాగములు చేయవలసి వచ్చెను. అనంతరము మూడవ పిల్లి నాలుగవ పిల్లి, మూషికమును పట్టుకొని, పై ప్రకారముగా సమ్మ తించి, మాంసభాగములు గొనుచుండెను. అయిదవ వంతుమాంసమే భుజించుటచే మూషికము మిక్కిలి చిక్కిపోయి, యెముకలపోగయ్యెను. బోధిసత్త్వుఁ డొకనాడు చూచి, ఇట్లున్నావే మని యడిగెను. జరిగిన దంతయు మూషికము చెప్పెను.

"ఇదివరలో ఏల చెప్పలేదు? విచారపడకు. ఈకష్టములోనుండి ని న్నుద్ధరించెదను" అని బోధిసత్త్వుడు పలికి, శుద్ధస్ఫటిక పాషాణ ముతో ఇల్లుచెక్కి, తెచ్చి, యెలుకకిచ్చి, 'అమ్మా, నీవిందు పండు కొనుము. వచ్చిపోవు పిల్లులను పరుషవాక్కులతో బెదరింపుము' అని చెప్పెను. మూషికమా గుహలో ప్రవేశించి పండుకొనెను. అంతలో నొక పిల్లి వచ్చి 'నాకు మాంసము పెట్టు' మనెను. 'ఓరి, బిడాల ధూర్తా, నీకు నేను మాంసము తెచ్చుదాననా? ఇంటికి బోయి నీ బిడ్డ లను మ్రింగుము' అని యెలుక పలుకునప్పటికి కోపవశమున పిల్లి యెగిరి యెలుకను కొట్టెను. స్ఫటికశిల తగులుటవలన పిల్లి గుండె ఆగి పోయి, గ్రుడ్లు పైకివచ్చెను. ఈవిధముగానే తక్కిన పిల్లులుకూడ ప్రాణములు కోలుపోయినవి.

ఆవల మూషికము కృతజ్ఞతతో రోజునకు రెండుమూడు నాణెములు తెచ్చి బోధిసత్త్వున కిచ్చుచు, క్రమముగా సమస్తము నిచ్చెను. వారి జీవితాంతమువరకు నుభయులు నభిన్న మైత్రితో నుండి, తుదకు యథా కమ్ముంగాతా.

ఒక్క పిల్లికి మాంస మెక్కడ దొరకు
అక్కడ క్రమముగా నొక్కటి రెండు,
మూడు, నాలుగును తా రాడుచునుండు:
పిల్లి అయ్యాది నీదుబిలము, కన్గొనుము.

ఆవిధముగా శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి రెండుకథలు సరిపోల్చెను. అప్పటి నాలుగు పిల్లలు ఇప్పటి నలుగురు భిక్షువులు; ఎలుక ఏకాక్షీ మాత; రాయి చెక్కశిల్పి నేనే.

138 గోధ జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక మోసగాని విషయమై చెప్పినది. వర్తమానకథ ఇదివరలో భీమసేన జాతకమున (80) ఉన్నట్లుండును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు బల్లికడుపున బుట్టెను. ప్రత్యంతగ్రామమున అరణ్యాయతనమున పర్ణశాలలో పంచాభిజ్ఞలుకల మహాతపస్వి నివాసము చేయుచుండెను. గ్రామవాసులా సత్యతాపసుని గౌరవించుచుండిరి. బోధిసత్త్వుడు సమీపమున పుట్టలో నివసించుచుండెను. అచ్చటికి తాపసి నిత్యము పచారు చేయుచుండును. బోధిసత్త్వుడు అనుదినము మూడు సారులు తాపసివద్దకు బోయి ధర్మోపదేశములు వినుచు ఆయనకు నమస్కరించి, నిజనివాసమునకు బోవుచుండును. కొంతకాలమునకు తాపసి గ్రామవాసులతో జెప్పి, యచ్చటినుండి వెడలి పోయెను. పిమ్మట కూడ తాపసుడు వచ్చి, ఆశ్రమ పదమున నివసింప జొచ్చెను. ఇతడుకూడ శీలవంతుడని భావించి బోధిసత్త్వుడు వెనుకటి తాపసుని యెడ ప్రవర్తించినట్లే ఇతనియెడను ప్రవర్తించుచుండెను.

నిదాఘసమయమున ఒకనా డకాలవర్షము కురిసినది. చీమలు పుట్టలలోనుండి యీవలకు వచ్చినవి. వానిని తినుటకు బల్లులు బయట తిరిగినవి. గ్రామవాసులు బల్లులను బట్టుకొని, బల్లిమాంసమును పోపుపెట్టి తాపసునకు బెట్టిరి. అది తిని తాపసుడు రుచి మరిగి 'యీమాంస మతిమధురముగా నున్నది. ఇది దేని మాంసము?' అని యడిగెను. బల్లిమాంస మని విని 'నావద్దకు పెద్దబల్లి వచ్చి పోవుచుం డును. దానిని చంపి తిందును' అని తలచి, వంటపళ్ళెము (బాణలి) నెయ్యి, లవణము మొదలగునవి సంతరించి, ఒకచో నుంచి, తుండు కాషాయముచాటున దాచి, పర్ణశాల వాకిట బోధిసత్త్వుని రాకకై యెదురు చూచుచు కూరుచుండెను. 'సాయాహ్న సమయమున తాప సుని సన్నిధికి బోవుదు' నని బయలుదేరి వచ్చి, తాపసుని యింద్రియ వికారమును జూచి 'ఇతడు రోజువలె లేడు. నన్ను తేరిపార జూచు చున్నాడు. పట్టుకొనునేమో' అని తలచి, పర్ణశాలలో నుండి బల్లి మాంసపు వాసనకొట్టగా ననుమానించి వానిదగ్గరకు బోవక దూర ముగా తిరుగుచుండెను. తనభావము బల్లి గ్రహించెనని తెలిసికొని తాపసుడు ముద్గరమును దానిమీదికి విసరివేసెను. అది దానితోక చివర తగిలెను. బోధిసత్త్వుడు వేగముగా వల్మీకము లోనికిదూరి, వేరొక బిలద్వారమున తలపైకి పెట్టి, 'ఓయి కూటజటిలా, నీవు శీల వంతుడ వని నీవద్దకు వచ్చుచుంటిని. నేడు నీమోసము బయట బడి నది. నీవంటి పెద్దదొంగకు తాపసత్వ మెందులకు?'' అని వానిని నిందించుచు ఈగాథ పలికెను:

జటలవలన ఫలం బేమి కుటిల బుద్ధి!
ఇర్రిచర్మము తాల్చిన నేమి ఫలము?
లోన మలినాత్ము డవు నీవు; కానవత్తు
వమలినాత్ముని పోల్కి- బాహ్యంబునందు!

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు కూటతాపసుని గర్హించి, వల్మీకములోనికి పోయెను. వాడును అచ్చటినుండి వెడలిపోయెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చెను. అప్పటి కుటిలతపస్వి ఇప్పటి మోసగాడు; అప్పటి శీలవంతు డగుతపస్వి సారిపుత్రుడు; గోధపండితుడు నేనే.

139 ఉభతోభట్ట జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహారించుచుండగా దేవదత్తుని విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున భిక్షువులు ధర్మసభలో చేరి "ఆయుష్మంతులారా, శ్మశానములో రెండువైపుల కాలిన కట్టె మధ్యభాగమున మురికి కలది–అడవిలో కలపగా గాని గ్రామములో వంటచెఱకుగా గాని ఉపయోగింపదు. కల్యాణకర మైన శాసనమున ప్రవ్రజితు డయ్యు దేవదత్తుడు ఆకట్టెవలె రెండుమార్గముల భ్రష్టు డయినాడు; గృహస్థ భోగములను స్వీకరింపజాలడు, శ్రమణత్వలక్ష్యము పూర్తిచేయ నేరడు" అనుచుండిరి.

శాస్త యరుదెంచి "భిక్షువులారా, ఏమి సంభాషించుచున్నారు?" అని ప్రశ్నించెను. ఈ విషయము అని వారు చెప్పగా శాస్త "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వము కూడ దేవదత్తు డుభయ భ్రష్టుడే" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు వృక్షదేవతగా పుట్టెను. ఒక గ్రామములో పల్లెవాండ్రు నివసించుచుండిరి. అందొకడు తన కుమారుని వెంటగొని పల్లెకాడులు చేపలు పట్టుచోట బడిశము బడవైచెను. అది నీటి మరుగున నున్న స్థాణమునకు తగులుకొనెను. వాడు దానిని లాగజాలక 'ఈ వలలో పెద్దచేప తగులుకొన్నదని పిల్లవాని నింటికి బంపి, తల్లి యిరుగుపొరుగు వారితో కలహము పెట్టుకొనునట్లు చేసెదను. అందువలన నిచ్చటి కెవరును వచ్చి భాగ మడుగరు' అని తలపోసి, కుమారునితో 'నాయనా, పో. మనకు పెద్దచేప దొరకినదని మీయమ్మతో చెప్పు. పొరుగువారితో పోరాటము పెట్టుకొమ్మనుము' అని చెప్పి పంపి, [illegible] తెగునను భీతిచే వల లాగక, ఉత్తరీయము మొద్దునమంచి, ఉదకములో దిగి లోభముచే చేపను [illegible] పోయి స్థాణమునకు

(తుండు) గొట్టుకొని రెండు కన్నులు కోలుపోయెను. ఇంతలో దొంగ వాని వస్త్రము హరించెను. వాడు వృధామత్తుడై చేతులతో కన్నులు మూసికొని వణకుతో తీరము జేరి వస్త్రముకై వెదకెను.

అచ్చట వాని భార్య కలహము తెచ్చిపెట్టుకొనుటకై ఒక చెవిలో తాళదళముంచుకొని, ఒకకంటికి కాటుక పూసికొని, కుక్క నక్కున జేర్చికొని, పొరుగింటికి బోయెను. 'నీకు వెట్టి యెత్తినదా?' అని యొకతె యనెను. 'నాకు వెట్టి యెత్తలేదు. నన్ను నిష్కారణముగా దూషించుచున్నావు, పద, గ్రామభోజకుని వద్ద నీకు ఎనిమిది కార్షాపణములు జరిమానా వేయించెదను' అని కూటకలహము పెట్టుకొనెను. ఉభయులును గ్రామభోజకుని వద్దకు బోయిరి. తగవును పరీక్షింపగా పల్లెవాని భార్యకే శిక్ష పడెను. జుల్మానా చెల్లింపు మని యామెను వారు దండించిరి.

వృక్షదేవత గ్రామములో నామెకును, అరణ్యములో నామె భర్తకును కలిగిన సంకటములు చూచి, చెట్టునడుమ నిలిచి "ఓయీ, ఉదకములోను నేలమీదను రెంటను భ్రష్టుడ' వయినావు అని యీగాథ పలికెను:

చిదికెను కన్నులు, చినిగె వస్త్రంబు,
సఖిమందిరమ్ములో జగడమ్ము జరిగె,
నేలను నీటను నీపని చెడియె!

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి కథలు పరిపోల్చెను. అప్పటి చేపలవాడు దేవదత్తుడు; వృక్షదేవత నేనే.

146 కాక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు జాతిసేవ విషయమై చెప్పినది. వర్తమానకథ పండ్రెండవ నిపాతములోని భద్దసాల జాతకమున వచ్చును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు కాకి కడుపున పుట్టెను. రాజపురోహితు డొకనాడు నగరము వెలుపలినదిలో స్నానముచేసి, గంధవిలేపనము చేసికొని, మాల్యములు దాల్చి ఉత్తమ వస్త్ర ధారియై నగరములోనికి బయలుదేరెను. ఆసమయమున, నగరద్వార తోరణము మీాద రెండు కాకులు వాలియుండెను. అం దొకటి 'ఈబ్రాహ్మణుని మీాద రెట్ట వేయవలె నను కోరిక యున్న' దని రెండవదానితో ననెను. "నీ యభిలాష తగదు. ఈబ్రాహ్మణుడు ప్రభావసంపన్నుడు. ప్రబలులతో వైరము కూడదు. ఈయనకు కోపము వచ్చునేని కాకులకు నాశము సంభవించును" అని రెండవ కాకి పలికెను. ఊరకుండజాలను, అని మొదటి కాకి యనెను. అట్లయిన నీకర్మము! అని రెండవ కాకి యెగిరి పోయెను. బ్రాహ్మణుడు సరిగా తోరణము క్రిందికి వచ్చునప్పటికి కాకి పూలదండ విడిచినట్లు రెట్ట ఆయన శిరముపై విడిచెను. బ్రాహ్మణుడు కోపగించి కాక కులముపై పగబూనెను.

ఆరోజులలో నొక దాసి బియ్యము గృహద్వారముకడ నెండబోసి కనిపెట్టియుండి కొంత తడవునకు కన్నుమూసెను. అది చూచి దీర్ఘ రోమములు గల మేక వచ్చి, బియ్యము తినుచుండెను. దాసికి మెలకువ వచ్చునప్పటికి మేక పరుగెత్తెను. దాసి నిదుర పోవునపుడు మేక రెండు మారులు బియ్యము తినెను. మూాడవ మారు దాసి దానిని తోలి "ఈమేక మాటిమాటికిని వచ్చి తినుచున్నచో చాలనష్టము కలుగును. ఇది యెన్నటికిని రాకుండునట్లు మరల చేయవలెను," అని యోచించి, కొరవి చేతబట్టుకొని, నిద్ర నటించుచుండెను. మేక వచ్చి బియ్యము ముట్టుకొనగానే దాసి కొరవితో దానిని గొట్టెను. తోడనే రోమములకు నిప్పంటుకొనెను. మేక యొడ లంతయును మండుచుండ, బాధానివారణార్థము పరుగెత్తిపోయి అశ్వశాల ప్రక్కన పాకకు రాచుకొనెను. కుటీరమున మంటలు లేచి హస్తిశాలకు నిప్పంటుకొనెను. వైద్యులు, కుదర్పలేనంతగా గజశరీరములు కాలెను. సేవకులు రాజునకీ విషయము తెలిపిరి. ఆయన రాజపురోహితుని రావించి "ఆచార్యా,

వైద్యులు ఏనుగులకు చికిత్స చేయజాలరట. వీనికి తెలిసిన ఔషధ మేమయిన కలదా?" అని యడిగెను.

"తెలియును మహారాజా!"

"అయ్యది లభ్య మగునా?"

"కాక వస కావలయును మహారాజా!"

"అట్లయిన కాకులను జంపి, వస సమకూర్పుడు" అని రాజు సేవకుల కాజ్ఞ యిచ్చెను. పరిజనులు కాకులను చంపి, గుట్టవేయ జొచ్చిరి. కాక జాతికి మహోపద్రవము సంఘటిల్లెను.

బోధిసత్త్వుడు అశీతి సహస్రకాక పరివృతుడై, మహాశ్మశాన తరువుపై వసించుచుండెను. ఒకానొక కాకి పోయి యీ వృత్తాంతము బోధిసత్త్వునకు జెప్పెను. "నేను తప్ప అన్యులు మాజ్ఞాతి సమూహామునకు కలిగిన భయమును తొలగింప సమర్థులుకారు. నేనే తొలగింపవలెను" అని ఆయన భావించి, దశపారమితలను పరిశీలించి, కరుణతో నొక్క పరుగున రాజప్రసాదమున కెగిరిపోయి, వివృతగవాక్షము వెంటలోన ప్రవేశించి, రాజు సింహాసనము క్రిందికి జేరెను. సేవకుడు కాకిని పట్టుకొనబోవగా రాజు గదిలో బ్రవేశించి నివారించెను.

మహాసత్త్వుడు కొంచెము విశ్రమించి మైత్రిపారమితను స్మరించి, పీఠముక్రిందినుండి యీవలకు వచ్చి "మహారాజా, పరిపాలనలో ప్రభువు తన యిచ్చ వచ్చినట్లు ప్రవర్తింపరాదు. కార్యమును సంపూర్ణముగా విమర్శించి చేయవలెను. అట్లు చేయనిచో లోకమునకు మరణ పర్యవసాన మగు మహాభయ ముప్పతిల్లును. పురోహితుడు విరుద్ధ మనస్కుడై యట్లు చెప్పినాడు. కాకులకు వస యుండదు" అని పలికెను. రా జామాటలు విని ప్రసన్నచిత్తుడై బోధిసత్త్వుని కాంచన భద్ర పీఠముపై నిలిపి, సహస్రపుటములు వేసిన తైలము రెక్కల క్రింద రుద్ది, రాజభోగ్యమగు భోజనము బంగరు పళ్ళెరములోనుంచి, పానీయమిచ్చి, మహాసత్త్వుడు విశ్రాంతి గొన్న పిదప రాజు "పండితోత్తమా, కాకులకు క్రొవ్వు లేదంటిరి. ఏల లేదు?" అని యడిగెను. ఈ కారణముచేత నని మహాసత్త్వుడు భవనము ప్రతిధ్వనించు నట్లు ధర్మము బోధించు నీగాథ పలికెను:

నిత్యమనుద్విగ్నహృదయాలు; నిఖిలలోక
భయము కలుగుచు నుంటచే పట్టె దపుడు
కాక జాతికి క్రొవ్వు లోకైకనాథ!

మహాసత్త్వుఁ డీవిధముగా వివరించి "మహారాజా, విషయమును బాగుగా వివేచింపక ప్రభువులు పనిచేయరాదు" అని చెప్పెను. రాజు సంతుష్టచిత్తుడై తన రాజ్యమును బోధిసత్త్వుని పాదములకడ ధార పోసెను. బోధిసత్త్వుడు రాజ్యమును మరల నిచ్చి, రాజును పంచ శీలములందు ప్రతిష్ఠితుని జేసి, సర్వప్రాణుల కభయమిచ్చి, కాకజాతికి ప్రత్యేకదానము చేసెను. అనుదినము అన్నములో మాంసము వేసి, అన్ని రసములు కలిపి, కాకులకు పెట్టునట్లును మహాసత్త్వునకు రాజ భోజనము వడ్డించునట్లును పరిజనమున కాజ్ఞ యిచ్చెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చెను. అప్పుడు వారాణసీ నరేనుడు ఆనందుడు; కాకరాజు నేనే.

141 గోధ జాతకము (2)

శాస్త వేళువనమున విహారము చేయుచు ప్రతిపక్ష భిక్షువుతో కలసిమెలసి యుండు భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ మహిలాముఖ జాతకకథవలె (26) నుండును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు ఉడుమయి పుట్టెను. అతడు పెద్ద యయిన పిమ్మట వందలకొలది యుడుములు పరివేష్టించి యుండ నదీతీరమున మహాబిల మున నివసించుచుండెను. బోధిసత్త్వుని పుత్రుడయిన చిన్న యుడుము తొండతో స్నేహముచేసి, దానిని కౌగలించుకొనుచు, సమ్మోదమున సంచరించుచుండెను. ఈసంగతి గోధరాజునకు దెలియగా, ఆయన కొడుకును బిలిపించి 'నాయనా, అయోగ్యప్రదేశమున నీవు విశ్వాసము నుంచినావు. తొండ నీచజాతిలోనిది. దానిని విశ్వసింపరాదు. నీవట్టు

విడువవేని దానివలన గోధజాతికి ముప్పువచ్చును'. నేటినుండి దానితో నీకు మైత్రివలదు' అని బోధించెను. యువకుడు మాత్రము మైత్రి విడువలేదు. మాటిమాటికిని బోధిసత్త్వుడు కొడుకును మందలించుచుండెను. అతనిని వారింపలేక తండ్రి 'యీ తొండవలన ఉడుము జాతికి ముప్పు వాటిల్లును, అప్పుడు పారిపోవుటకు మార్గము ఏర్పాటు చేయవలసి యున్నది' అని బిలమున కొకపార్శ్వమున సొరంగము త్రవ్వించెను.

క్రమముగా పుత్రుడు మహాశరీరు డయ్యెను. తొండ వెనుకటి తీరుననే యుండెను. గోధయువకుడు కౌగలించుకొనునప్పుడు వ్యథసహింపలేక, యిట్లు కొన్నిదినములు గడచినచో తనకు మరణము తప్పదని భావించి, లుబ్ధకునితో సంప్రతించి గోధకులమును నాశము చేయింప సంకల్పించెను.

వేసవికాలమున నొకనాడు వాన పడినతర్వాత రెక్కలచీమలు పుట్టలలోనుండి వెలువడెను. ఉడుములు బయలుదేరి చీమలను తినజొచ్చెను. ఇంతలో ఉడుముల వేటకాడు గునపముతో (పారతో) కుక్కలతో అడవిలో ప్రవేశించెను. తొండ వానిని జూచి 'నేడు నామనోరథము పూర్ణ మగును' అని వాని సమీపమునకు బోయి 'ఓయీ, ఏల అడివిలో తిరుగుచున్నా' వని యడిగెను. 'ఉడుముల కొసము' అని వా డన్నాడు. 'వందలకొలది యుడుము లున్నచోటు నే నెరుగుదును. నిప్పు, కట్టెలు కొనిరమ్ము' అని చెప్పి తొండ వానిని గోధబిలమునకు జేర్చి, 'ఇచ్చట తుత్తిరిగడ్డి పేర్చి, నిప్పు ముట్టించి, పొగపెట్టి, కుక్కల నన్నిప్రక్కల నిలిపి, దుడ్డుకఱ్ఱ దీసికొనియుండుము. ఉడుములు బయటికి వచ్చినంతనే వానిని దుడ్డుతో చావమోదుము. అని చెప్పి, 'నేడు నాశత్రువుల సంహారము చూచెదను' అనుకొని, కొలది దూరమున తలయెత్తి పండుకొని యుండెను. లుబ్ధకుడు పొగ పెట్టెను. పొగ చూరినంతనే ఉడుములు ప్రాణభయమున నటునిటు పరుగెత్తజొచ్చెను. వాడు దొరికిన వానిని చావమోదెను; తప్పించు [illegible] పోయినవి కుక్కలపాల పడినవి. వానికి మహానాశము సంఘటిల్లెను. తొండవలన భయముప్పతిల్లిన దని బోధిసత్త్వుడు గ్రహించి, 'పాపపురుష సంసర్గ మెంతమాత్రము కూడదు. పాపాత్మునివలనే సుఖము

చేకూరదు. ఒక్క చెడు తొండవలన ఇన్ని యుడుములకు నాశము సంభవించినది' అని పాతబిలము వెంట పారిపోవుచు, యీగాథ పలికె నాడు :

పాపులం గూడి యెవ్వాడు ప్రత్యహమ్ము
తిరుగు, నతనికి సౌఖ్యము స్థిరము కాదు.
ఒక్క తొండమూలమ్మున నుక్కడంగె
బల్లిసంఘము వాడు, - వాపగిది జెడును.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి కథలం పరిపోల్చెను. అప్పటి తొండ దేవదత్తుడు; బోధిసత్త్వుని పుత్రుడు, ఉపదేశము విననివాడు గోధ—పిల్లా ప్రతిపక్ష సేవక భిక్షువు గోధరాజు నేనే.

142 సిగాల జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచుండ దేవదత్తుడు తథాగతుని పరిమార్చు ప్రయత్నమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ధర్మసభలో భిక్షువులు చేయుసంభాషణ విని తథాగతుడు "భిక్షువులారా, దేవదత్తుడు కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ నిట్లే చేసెను. కాని నన్ను సంహారింపలేక పోయెను, తానే కష్టపడెను" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు నక్కకడుపున బుట్టి, సృగాలపరివృతుడై, రాజయి, శ్మశానవుతోటలో నివసించు చుండెను. ఆ సమయమున రాజ

గృహమున ఉత్సవము జరుగుచుండెను. ఎల్లరును సురాపానము చేయుచుండిరి. అది సురోత్సవము అనవచ్చును. కొందరు ధూర్తులు సురామాంసములు కొల్లగా సమకూర్చుకొని మంచి దుస్తులు ధరించి, పాడుచు కాలక్షేపము చేయుచుండిరి. అర్ధరాత్ర మగు నప్పటికి సుర మిగిలినను మాంస మయిపోయినది. అందొకడు మాంస మడుగ, లేదని చెప్పిరి. 'నే నుండగా మాంసమునకు కొదవ లేదు. శ్మశాన వాటికకు బోయి, శవములకై వచ్చు నక్క నొకదానిని సంహరించి, మాంసము దీసికొని వత్తును' అని పలికి, దుడ్డుకఱ్ఱ చేతగొని నిర్ధమన ద్వారమున నగరము వెలువడి శ్మశానము చేరి, కఱ్ఱ క్రింద బెట్టి, మృతునివలె పండుకొనెను.

అప్పుడు బోధిసత్త్వుడు సృగాలపరివృతుడై యచ్చటికి వచ్చి, వానిని జూచి 'వీడు మరణింపలేదు. బాగుగా పరిశీలించెదను' అని అధోవాతముగా బోయి, యొడలి వాసన పసిపట్టి, మానవుడు మరణింప లేదని గ్రహించి, వానిని సిగ్గుపరచుటకై, కఱ్ఱ కొసను బట్టి లాగెను. ధూర్తుడు కఱ్ఱను విడువలేదు. సమీపించిన నక్కను చూడలేదు. గట్టిగా కఱ్ఱను బట్టుకొనెను. బోధిసత్త్వుడు వెనుకకు బోయి, "మహాశయా, నేను దుడ్డుకఱ్ఱను లాగినప్పుడు పట్టు విడువక పోవుటయే గాక మరింత బిగువుగా గ్రహించినావు" అని యీగాథ పలికెను:

గ్రహియించు టెంతయో కష్టమ్ము నీవు
ప్రాణముల్ లేనట్లు పడియుండుటకును.
కాని నీ చేతిలో కఱ్ఱ మాత్రమ్ము
ఏలనో రాకున్న దెంత లాగినను!

ధూర్తుడు 'నక్క నా సంగతి గ్రహించినది' అని లేచి కఱ్ఱ విసిరి వేసినాడు. నక్కకు తగులలేదు. 'పో, నేటికి తప్పించుకొన్నావు!' అని ధూర్తుడుపలికినాడు. 'ఓయీ, నీవు మహానిరయమును, పదునారు ఉపనిరయములను తప్పించుకొనలేవు' అని నక్క వెడలిపోయెను.

ధూర్తుడు శ్మశానమునుండి వెడలి, పరిఖలో స్నానము చేసి, వచ్చినత్రోవనే నగరము ప్రవేశించెను.

శాస్త ధర్మసందేశమిచ్చి కథలం సరిపోల్చెను. అప్పటి ధూర్తుడు దేవదత్తుడు; సృగాలరాజు నేనే.

143 విరోచన జాతకము

శాస్త వేళువనమున నుండునప్పుడు దేవదత్తుడు గయాశీర్షమున తథాగతునకు ప్రతి చేయుటను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

దేవదత్తుని ధ్యానబలము పోవుచున్న కొలదిని, లోకులవలన అతనికి రాబడి కట్టుబడి పోవుచున్న కొలదిని, లోకులు అతనిని సత్కరించుట మానినకొలదిని అతడు ఆలోచనాపరుడై ఒకా నొక యుపాయము కన్గొనెను. అప్పు డతడు బుద్ధుని ఐదు విషయములు కోరెను; శాస్త వాని కంగీకరింప లేదు. అంతట దేవదత్తుడు ఇరువురు అగ్రశ్రావకులను 500 మంది శిష్యులను గయాశీర్ష పర్వతమునకు గొనిపోయి సంఘములో చీలిక పుట్టించి, ఒక సీమలోనె విడివిడిగా వినయకర్మలను చేయ జొచ్చెను. శిష్యులలో చాలమంది క్రొత్తగా ప్రవ్రజించి ధర్మవినయము లను బాగుగా నెరుగక పెడత్రోవన బడినవారు.

శాస్త ఆశిష్యులను మరల రప్పించు సమయము చూచి అగ్ర శ్రావకుల నిరువురను బంపెను. వారిని చూచి దేవదత్తుడు ప్రసన్ను డయ్యెను. రాత్రివేళ ధర్మోపదేశము చేయునపుడు బుద్ధునకు ప్రతి బింబముగ సిద్ధ మగుదునా అని తలపోసి "సారిపుత్రా, భిక్షుసంఘము ఆలస్య రహితమైనది. నీవు భిక్షుసంఘమునకు కొంచెము ధర్మోప దేశము చేయుము. నా వీపుమీాద బాధగా నున్నది; నేను కొంచెము రుద్దుకొందును" అని పండుకొనెను.

ఇద్దరు అగ్రశ్రావకులు భిక్షువులకు ధర్మోపదేశ మిచ్చి, ఆర్య సత్యముల ఫలముల నెడల వారు దృష్టి నిలుపునట్లు చేసి, ఎల్లరను వేళువనమునకు కొనిపోయిరి.

కోకాలికుడు విహారము ఖాళీయగుట చూచి, దేవదత్తుని సన్నిధికి పోయి "ఆయుష్మన్, దేవదత్తా, నీఅనుయాయులలో చేలికలు పుట్టించి అగ్రశ్రావకుడు నీ విహారమును ఖాళీచేయించి పోయినాడు. నీవు పండుకొని యుంటివి" అని చెప్పెను. అతడు ఉత్తరీయము తొలగించి గోడలో మేకు కొట్టినట్టు ఛాతిమీాద మడమతో తన్నెను. అప్పు

డాతని నోటివెంట రక్తము కారెను. ఆక్షణ మతడు రోగగ్రస్థుడయ్యెను.

శాస్త స్థవిరునితో "సారిపుత్రా, నీవు వచ్చునపుడు దేవదత్తు డేమి చేసినాడు?" అన్నాడు.

"భన్తే, బుద్ధునివలె వ్యవహరింతు నని దేవదత్తుడు యోచించినట్లు మేము కనుగొంటిమి. బుద్ధునకు ప్రతిబింబము కల్పింప దలచి అతడు వినాశము పొందినాడు".

"సారిపుత్రా! దేవదత్తుడు కేవల మిప్పుడే కాదు; పూర్వముకూడ అట్లే యైనాడు" అని శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు సింహ మయి, హిమవత్ప్రదేశమున కాంచన గుహాలో నివసించుచుండెను. ఒకనాడు సింహము కాంచన గుహానుండి వెలువడి నలుదిక్కులు కలయ జూచి విజృంభించి, సింహనాదము చేసి, ఆహారార్థము పరిక్రమించెను. అంతట మహామహిషము లభింపగా దానిని వధించి, మంచి మాంసము తిని, చెరువులో దిగి నీరు కడుపునిండ ద్రాగి, గుహాకు మరలుచుండెను. ఆహారార్థము తిరుగుచున్న నక్కయొకటి తటాలున సింహమును జూచి, పారిపోవుటకు శక్తి చాలక, సింహము పాదములకడ ప్రణమిల్లెను. 'ఏమి నక్కా' యని సింహమడుగగా, 'స్వామీ, మీ పాదములకడ బ్రదుక దలచినాను' అని నక్క పలికెను. 'మంచిది. నా సేవ చేయుము, నీకు మంచిమాంసము లభించును' అని సింహము పలికి, నక్కను వెంటగొని, కాంచన గుహాలో ప్రవేశించెను. నాటనుండి నక్క సింహోచ్ఛిష్టము తినుచుండెను. కొలది రోజులలో దానిశరీరము స్థూల మయ్యెను.

ఒకనాడు సింహము గుహాలోనుండి 'జంబుకమా, పో. పర్వత శిఖరముమీాదనుండి, పర్వతపాదమున సంచరించు గజాశ్వ మహిషాదులలో నీ కిచ్చవచ్చిన వేమయిన నున్న వేమో జూచి 'ఈజంతువు మాంసము తినగోరుదు' నని నాతో జెప్పి, నమస్కరించి, విరోచన స్వామీ అనుము. దానిని వధించి మాంసము భుజించి, నీకు కూడ

బెట్టుదును' అని చెప్పెను. జంబుకము శిఖర మెక్కి, నానావిధ మృగ ములను జూచి, తనకు నచ్చిన దానిని గుర్తించి వచ్చి, సింహము పాదములకడ వాలి విరోచనస్వామీ యనును. సింహము తోడనే లంఘించి మత్తవారణము నయినను సంహరించి, తాను భుజించి, నక్కకు పెట్టును. సృగాలము కడుపునిండ మెక్కి, గుహలోనికి బోయి నిద్రించును.

కొంతకాలము గడవగా జంబుకమునకు గర్వము హెచ్చెను. 'నాకును నాలుగుకాళ్ళు లేవా? అనుదినము పరపోషణములో నేల జీవించుచున్నాను? నేటినుండి నేనుగూడ గజాదులను సంహరించి మాంసము తినగలను. విరోచనస్వామీ, అనుటచే సింహము వచ్చి వారణములను వధించును'. అని చింతించి సింహమును జేరి 'స్వామీ! మీరు సంహరించిన గజముల మాంసమును బహుకాలమునుండి తిను చున్నాను. నేను నయితము హస్తిని కొట్టి మాంసము భుజింపగోరెదను. మీరు పండుకొను చోటనే నేను పండుకొందును. మీరు శిఖరము మీదికి పోయి వారణాది జంతువులను జూచి వచ్చి, విరోచన జంబుక, అనుడు. ఈ కోంచె మనుగ్రహింపుడు' అని వేడెను.

'జంబుకా, ఏనుగులను జంపుటకు సింహములే జనించినవి. ఏనుగును గొట్టి మాంసము తినగల నక్క ప్రపంచమున లేదు. ఈయభిలాషము ను విడిచి నేను సంహరించిన గజమాంసమును తినుచుండుము' అని సింహము పలికెను. ఎంత చెప్పినను వినక, మాటి మాటికిని వేడు చుండుటచే సింహము దానిని నివారింప నేరక, సమ్మతించి 'అట్లయిన నాచోట పండుకొనుము' అని జంబుకమును కాంచన గుహలో బరుండ బెట్టి, పర్వతపాదమున మత్తవారణమును జూచి, గుహాముఖమునకు వచ్చి 'విరోచన జంబుక' అనెను. సృగాలము కాంచన గుహలోనుండి వచ్చి విజృంభించి, నాలుగుదిక్కులు కలయ జూచి, ముమ్మారు ఊళ పెట్టి, ఏనుగు కుంభస్థలము మీదికి దుమికెద నని యెంచి, యెగిరి, దాని పాదములకడ బడెను. ఏనుగు కుడికాలెత్తి దాని నెత్తిన పెట్టి త్రొక్కెను. బొమికలు పొడిపొడి యయ్యెను. అంతట దాని శరీర మును కాలబెట్టి రాచి, లద్దె వేసి, క్రౌంచనాదము (బృంహితము) చేసి, అరణ్యములోనికి బోయెను.

జరిగినదానిని బోధిసత్త్వుడుజూచి ఈ గాథ పలికినాడు:

చిలికె మ స్తిష్కమ్ము, చెదర మేదస్సు,
బొమికలు త్రుటితమై పోయె నన్నియును;
చూపితి వీనాడు శూరత్వ మోశ్రు!

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి కథలు పరిపోర్చెను. ఆకాలమున నక్క దేవదత్తుడు; సింహము నేనే.

144 నంగుట్ఠ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచుండగా ఆజీవకుల మిథ్యాతపమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆదినములలో జేతవనమునకు వెనుకవైపున ఆజీవకులు రకరకములు మిథ్యాతపస్సులు చేయుచుండిరి. చాలమంది భిక్షువులు ఆజీవకులు గొంతుకూర్చుండుట, గబ్బిలమువలె నుండుట, ముళ్ళకంపమీాద పండుకొనుట, పంచాగ్నిమధ్యమున తపస్సుచేయుట, మొదలగు మిథ్యాతపస్సులు చేయుచుండుట చూచి, భగవానునితో "భన్తే, ఈమిథ్యాతపస్సుచలన ఏమయిన ఉన్నతి యుండునా?" అనిరి.

"భిక్షువులారా, ఇట్టివానివలన కళ్యాణము లేదు, ఉన్నతి లేదు. ఈతపస్సులవలన ఫలముున్నదా, లేదా యనువిషయము పండితులు పూర్వము తెలియపరచిరి. పుట్టిననాటినుండి రక్షించుచున్న అగ్నులను వెంటగొని కానల కేగిరి. అచట అగ్ని ఉపాసనాదికము వలన లాభమేమియు లే దని తెలిసికొని నిప్పు నీటిలో ముంచి, కసిణాభ్యాసము చేసి, అభిజ్ఞలను సమాపత్తులను పొంది బ్రహ్మలోకగాములు ఐయిరి" అని శాస్త్ర పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణాసియందు బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు ఉదీచ్య బ్రాహ్మణవంశమున బుట్టెను. ఆనాడే తల్లి దండ్రులు జాతాగ్నిని నెలకొల్పిరి. అతనికి పదునారేండ్లు వచ్చినపుడు వారు "నాయనా, నీవు పుట్టిననాడే జాతవేదసుని అగ్నిగృహముఁ బ్రతిష్ఠించినాము. నీవు కుటుంబిగా నుండదలచినచో వేదత్రయము నధ్యయనము చేయుము. బ్రహ్మలోకము చేరగోరుచో అగ్నిని గ్రహించి, అరణ్యము ప్రవేశించి, అగ్నిదేవుని సపర్యలు చేయుచు మహాబ్రహ్మ నారాధించుచు బ్రహ్మలోకపరాయణుడవు కమ్ము" అని చెప్పిరి.

"ఇంటిపైన నాసక్తి లేదు" అని యతఁ డగ్నిని గైకొని యరణ్యమునకు బోయి, ఆశ్రమము నిర్మించుకొని, అగ్ని పరిచర్య చేయుచుండెను. ప్రత్యంత గ్రామమున నొకనాడు గోదక్షిణ లభింపగా నతడు దాని నాశ్రమపదమునకు గొనివచ్చి, అగ్నిభట్టారకునకు గోమాంస హోమము చేయనెంచి, ఆవు నచ్చట కట్టివేసి, లవణముకొఱకు సమీపగ్రామమునకు జనెను.

అతడు లేనపుడు బోయవాండ్ర గుంపువచ్చి, ఆవును వధించి మాంసము వండుకొనితిని, తోక, జంఘలు, చర్మము మాత్ర మచ్చట విడిచిపోయిరి. బ్రాహ్మణుడు మరలి వచ్చి దానిని జూచి, "అగ్నిభగవానుడు తన ద్రవ్యమున్నే రక్షించుకొనలేక పోయెను. నన్నెట్లు రక్షింపగలడు? ఈయగ్నిపరిచర్యవలన లాభము లేదు, భద్రత లేదు; కేవల మిది నిరర్థకము!" అనుకొని, అగ్నిపరిచర్యపై నాసక్తి విడిచి, "అగ్నిభట్టారకా, నీవస్తువునే నీవు కాపాడుకొనలేక పోతివి. నన్నెట్లు కాపాడగలవు? మ్మాంసము లేదు. మిగిలిన వీనిని గ్రహింపుము" అని తోక మొదలగునవి అగ్నిలో బడవేసి, యీగాథ పలికినాడు :

ఓ జాతవేదసా, ఓయి, దుర్బుద్ధీ!
వేదు వాలమ్ముతో నీపూజ మేము
కావింతు మని నీవు గ్రహింపుమోయి!

మాంసయోగ్యత యున్నదుకుతు మీకు, నీకు
ఇత్తుము మాంసవిహీన మగా తోక!

మహాసత్త్వుడిట్లు చెప్పి, నీరు చల్లి, అగ్ని నార్పి, ప్రవ్రజించి, అభిజ్ఞలను, సమాపత్తులను పొంది, బ్రహ్మలోకపరాయణుడయ్యెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి కథలు జోడించెను. అగ్ని నార్పిన తపస్వి శాస్తయే.

145 రాధ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచుండ పూర్వభార్యపై గల ఆసక్తిని గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ ఇంద్రియజాతకమున (423) వచ్చును.

శాస్త ఆభిక్షువును పిలిపించి "భిక్షూ, స్త్రీల సంరక్షణము కష్టము. రక్షకులున్నను జరుగనేరదు. నీవుకూడ పూర్వము రక్షకు నుంచినను రక్షింపజాలవైతివి. ఇప్పుడెట్లు కాపాడుదువు?" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము బ్రహ్మదత్తుడు వారాణాసిలో రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు శుక గర్భమున బుట్టెను. కాశీరాష్ట్రమందలి బ్రాహ్మణు డొకడు ఈ చిలుకను, ఈ చిలుక తమ్ముని కన్నబిడ్డలవలె జూచుచుండెను. బోధిసత్త్వునకు పోట్ఠపాదు డనియు, తమ్మునికి రాధు డనియు పేర్లు.

ఆ బ్రాహ్మణుని భార్య దుశ్శీల, దుర్మార్గురాలు. ఆయన పనిమీద గ్రామాంతరము పోవుచు చిలుక సోదరులతో "నాయనలారా, మీ తల్లి బ్రాహ్మణి దురాచారమునకు దొరకొనుచో వారింపుడు" అని చెప్పెను. "మంచిది నాయనా, వారింపగల మేని వారింతుము. వారింపజాలనిచో మౌనము వహింతుము" అని బోధిసత్త్వుడు పలికెను. బ్రాహ్మణు డిట్లు శుకముల కానతిచ్చి, పనిమీద బయలుదేరిపోయెను.

నాటినుండి ప్రతిదినము బ్రాహ్మణి దుర్వృత్తి ప్రారంభించెను. వచ్చి పోవు జనప్రవాహమునకు విరామము లేకుండెను. అది చూచి రాధుడు బోధిసత్త్వునితో "అన్నా, మనతండ్రి వెడలిపోవుచు బ్రాహ్మణి దుర్వృత్తిని వారింపు డని యాన తిచ్చినాడు. ఈమె దుష్క్రియలే కాని సత్క్రియలు చేయుట లేదు. వారింతమా?" అనెను. "తమ్ముడా, బాలభావముచే అజ్ఞానివై యిట్లు పలుకుచున్నావు. ఎత్తుకొని తిరుగు చున్నను స్త్రీని రక్షింపలేరు. అసాధ్యము తలపెట్టవలదు" అని, బోధిసత్త్వు డీ గాథ పలికినాడు:

> రాధ యెరుగవు నీవర్ధరాత్ర మైన
> నిపుడు కాలే దటంచు; నాహేతువున నె
> ఫలవిహీనముగా విరావములు చేతు,
> వామె కనురక్తియే లేదు స్వామియెడల.

ఈ విధముగా కారణము చెప్పి బోధిసత్త్వుడు తమ్మునిచేత బ్రాహ్మణిని వారింప నీయలేదు. భర్త రానంత వరకు నామె యథాభిమతముగా చరించినది. బ్రాహ్మణుడు వచ్చి పొట్ఠపాదునితో "బిడ్డా, నీ తల్లి యె ట్లున్నది?" అనెను. బోధిసత్త్వుడు జరిగినది జరిగినట్లుగా బ్రాహ్మణునకు జెప్పి, "నాయనా, దుశ్శీల నీ కెందులకు? తల్లి దుర్మార్గమును నీకు దెలిపినాము: కావున నేటినుండి మే మిక్కడ నుండజాలము" అని బ్రాహ్మణుని పాదములకు నమస్కరించి, రాధునితో నెగిరి, యరణ్యము జేరెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి నాలుగుసత్యములను ప్రకటించినపిదప ఆభిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. అప్పటి భార్యాభర్త లిప్పటి భార్యాభర్తలే; రాధ ఆనందుడు; పొట్ఠపాదుడు నేనే.

146 కాక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు అందరికన్న ముసలి భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

వారు గృహస్థులుగా నున్నపుడు శ్రావస్తిలో ధనవంతులు. ఒకడు రెండవవానికి మిత్రము. ఉభయులు కలసి, మెలసి పుణ్యకార్యములు చేయుచుండిరి. బుద్ధుని ఉపదేశములు విని వారు మనము వృద్ధుల మైతిమి; మనము గృహస్థులముగా నుండుటవలన లాభ మేమి? శాస్తకడకు పోయి రమ్యబుద్ధశాసనమున ప్రవ్రజించి, దుఃఖమునుండి విముక్తుల మగుదుము" అనుకొనిరి.

వారు తమ సర్వసంపత్తిని పుత్రులకు పుత్రికలకు నిచ్చి, జ్ఞాతులను విడిచి శాస్తకడకు బోయి ప్రవ్రజ్య కావలెనని వేడి ప్రవ్రజించిరి. అయినను తదనుకూల శ్రమణధర్మములను పూర్తి కావింపలేదు. వృద్ధు లగుటచే వారు ధర్మముకూడ అభ్యసింప లేకపోయిరి. గృహస్థులుగా నున్నప్పటి వలెనే విహారములో నొకమూల పర్ణశాల నిర్మించుకొని అందు ఇరువురు నివసించుచుండిరి. భిక్షార్థము తిరుగక తమబిడ్డల ఇండ్లకే తరచుగా పోవుచు అచ్చటనే భుజించుచుండిరి.

వారిలో ఒకని భార్య వృద్ధు లందరకు ఉపకారము చేయుచుండెడిది. ఇందుచే మిగిలినవారి వలన లభించిన భిక్షాన్నము ఆమె ఇంటికి కొనిపోయి వృద్ధభిక్షువులు కూరుచుండి భుజించెడివారు. ఆమెకూడ తన ఇంట వండిన సూపవ్యంజనములను పెట్టుచుండెడిది. అట్టి యామె ఏదో జబ్బువలన మరణించెను.

ఆ వృద్ధు లిరువురు విహారమునకు పోయి ఒకరిమెడ ఇంకొకరిని కౌగలించుకొని రోదనము చేయుచు "చేతిలో మధుర రసముకల ఉపాసిక మృతి చెందినది" అనుకొనిరి.

వారి రోదన ధ్వని విని భిక్షువులు అన్నివైపులనుండి వచ్చి, ఆయుష్మంతులారా, ఏల రోదనము చేయుచున్నారు అనిరి. "మా మిత్రుని వెనుకటి భార్య చనిపోయినది. ఆమె చేతివంట చాల మధు

రము. ఆహా మీారు ఎంతో ఉపకారము చేయుచుండెడివి. ఇప్పు డట్టి దూతము ఎక్కడ లభించును? ఇందుచే దుఃఖించుచున్నాము'' అని వారు చెప్పిరి.

వారు విలపించుచుండగా చూచి భిక్షువులు ధర్మసభలోనికి పోయి ఇష్టాగోష్ఠి చేయుచు 'ఆయుష్మంతులారా, ఈ కారణముచే వృద్ధస్థవిరు లిరువురు మెడలు కౌగలించుకొని రోదనము చేయుచు తిరుగుచున్నారు'' అనుకొనిరి.

శాస్త్ర వచ్చి 'భిక్షువులారా, ఇచట కూర్చుండి ఏమి సంభాషించుచున్నారు?'' అనెను ఈ విషయము అని వారు చెప్పగా శాస్త్ర 'భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు. వీరు పూర్వము కూడ నిట్లే చేసిరి. వెనుక కాకికడుపున పుట్టి సముద్రమున మరగించిన పిమ్మట సముద్రోదకమును తమ రెక్కలతో ఎగజిమ్మివేయదలచిరి.

కష్టముమీాద పరిశ్రమ చేయుచు పండితుల వలన బ్రదికి పోయిరి'' అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు సముద్రమున దేవతగా జన్మించెను. ఒకానొక కాకి నిజ భార్యతో ఆహారార్థము తిరుగుచు సముద్రతీరము జేరెను. ఆసమయమున కొందఱు జనులు పాయస మత్స్యమాంస సురాదులు నాగపూజ చేసి నైవేద్యము పెట్టి వెడలి పోయిరి. కాకదంపతులు వచ్చి, పదార్థములు భుజించి, సుర బాగుగా ఆరగించిరి. మత్తెక్కి యవి సముద్రమున జలక్రీడ చేయుచుండగా నొక తరంగము ఆడుకాకిని సముద్రములోనికి లాగుకొని పోయెను. మత్స్య మొకటి దానిని మ్రింగెను. "నాభార్య పోయినది'' అని కాకి యేడువజొచ్చెను. రోదనము విని అనేక కాకము లచ్చట వ్రాలి 'ఏల యేడ్చుచున్నా?' వని యడిగినవి. 'నాసహాయకురాలు స్నానము చేయుచుండ తరంగము లోనికి లాగివేసినది' అని కాకి చెప్పి నప్పటికి కాకులన్నియు నాక్రందనము చేయసాగెను. 'ఈసముద్రమునకు మనకంటె బలము కలదా? నీరు పీల్చి పారబోసి, సముద్రమును ఎండగొట్టి కాకిని ఉద్ధరింతము' అని యవి యాలో

చన చేసి, ముక్కులతో నీరుపీల్చి, యావల విడుచుచుండెను. ఉప్పు నీటివలన గొంతులు మండునప్పుడు నేలమీద వాలి, విశ్రాంతి తీసికొను చుండెను. దౌడలు నొప్పిపుట్టి, నోళ్ళెండి, కన్ను లెఱ్ఱబడి, బడలికచే పడిపోవు నంత వర కవి నీరు పీల్చి యావల విడుచుచున్నంతలో జలము మరల వచ్చి నిండుకొనుచున్నది. సముద్రమును మన మోడ గట్టలేము' అని కాకు లీగాథలు పలికినవి:

> ఎండిపోయెను మానోరు, తుండములును
> పుండుపడియెను; క్రమ్మర నిండు నుదధి.

అంత నవి 'ఆ కాకిరూపమును, ఆ ముక్కును, నేత్రములను, మధుర స్వరమును, లావణ్యమును వర్ణించి, వీనిని బట్టియే సముద్రము దానిని హరించినది అని మిక్కిలి విలపించెను. అవి విలాపము చేయుచుండ, సముద్రమున దేవత భైరవరూపమును ప్రదర్శించినది. అవి యెగిరి పోయినవి. ఇట్లవి రక్షణ పొందినవి.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున ఆడుకాకి ఇప్పటి పూర్వభార్య; కాకి వృద్ధస్థవిరుడు; మిగిలిన కాకులు తక్కిన వృద్ధస్థవిరులు; సముద్ర దేవత నేనే.

147 పుప్పరత్త జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుసమయమున ఉద్విగ్నచిత్తు డగు భిక్షువునుగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

భగవాన్ ఆతనితో "భిక్షూ, నీవు ఉద్విగ్నచిత్తుడ వగుట సత్యమేనా!" అనెను. "భన్తే సత్యమే". "ఎవరు నిన్ను ఉత్తేజితుని చేసి

వారుగో "నాపూర్వభార్య. భర్తే" ఆమె చేతిలో మాధుర్యముమున్నది. ఆమె లేకుండ నే నుండలేను.

"భిక్షూ, యీమె నీ కనర్థదాయిని. ఈమెవలననే పూర్వము శూలముమీది కెక్కితివి; రోదనము చేయుచు మృతి నొంది నరకమున పుట్టితివి. ఇప్పు డీమెను మరల ఏల వాంఛింతువు?" అని శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు ఆకాశమున దేవత యయ్యెను. ఒకనాడు కార్తికమాసమున వారాణసీనగరమున రాత్రివేళ ఉత్సవమునకు జనులు నగరమును దేవనగరము వలె నలంకరించి, వేడుకలలో నుండిరి. ఒకానొక పేదవానికి రెండు ముదుకబట్టలుండెను. వానిని వాడు ఉదికి, జాడించి, తెలుపు చేయునప్పటి కవి నూరువాలికలు వేయి వాలికలయ్యెను. వానిభార్య 'స్వామీ, కుసుంభావర్ణముకల చీరెకట్టి, పైన కప్పుకొని మీకంఠమున చేతులు వేసి కార్తికోత్సవములో విహారము చేయవలెనని యున్నది' అని పలికెను. "భద్రే, మనకు కుసుంభము ఎక్కడ నుండి వచ్చును? మనము పేదవారము. తెల్లబట్టలు కట్టుకొని వేడుక చూడవచ్చును." "రంగు వేయనిచో ఉత్సవమునకు నేను పోవనే పోవను. మీవెంట వే రెవరినైన నను తీసికొని పొండు." "ఏల నన్ను వేధింతువు? మనకు కుసుంభ మెక్కడ లభించును?" "స్వామీ, పురుషునకు ఇచ్ఛ కలిగినచో ఏది లభింపదు? రాజుగారి ఉపవనములో కుసుంభ పుష్పములు లేవా?" "భద్రే, రాజోపవనము యక్షగ్రస్తమైన పుష్కరిణి వంటిది. ప్రబల రక్షకు లుందురు; అచ్చటికి పోవుటకే వీలుండదు. ఈకోరిక విడిచి, ఉన్నదానితో తుష్టి నొందుము." "రాత్రి చీకటిలో పురుషుడు పోవలేని తా వుండదు."

ఆమె మాటిమాటికిని వేధించుచుండుట చేత తన భార్యమాట కంగీకరించి, సరే విచారపడకు మని యామె నోదార్చి అతడు రాత్రివేళ గాఢాంధకారమున నగరము వెలువడి, రాజోపవనములో ప్రవేశించి ప్రాణములకు తెగించి, దడి త్రొక్కుటలో చప్పు డయ్యెను.

రక్షకు లలికిడి విని, చోరుని బట్టుకొన వచ్చిరి. వానిని తన్ని, కొట్టి, కట్టి ఉదయమున రాజసన్నిధికి గొనిపోయిరి. వానికి చోరుడను పేరున రాజు శిక్ష విధించెను. వాని చేతులు వెనుకకు కట్టి, భటులు భేరి మ్రోగించుచుండగా నగరము వెలుపలికి గొని చని, శూలారోపము చేసిరి. వాడు మహావ్యథ పొందుచుండ, కాకులు వాని తలపై వ్రాలి, శూలములవంటి ముక్కులతో కన్నులు పొడిచి, లాగివేసినవి. వాడు బాధ సహించుచు, భార్యను స్మరించుచు "నీవు నా మెడపై చేతులు వేసి, కుసుంభారుణ చేలములు ధరించి, కార్తికోత్సవమున నాతో విహరించు వేడుక కోలుపోతివి గదా" యని గొణుగుచు, యీ గాథ పలికెను:

గణన సేయను శూలమ్ము; కాకి కనులం
బీకుచుండుట లెక్కింప; ప్రేయసి తన
తనువున లతాంతవర్ణ వస్త్రంబు దాల్చి
కార్తికోత్సవ కేళిలో గలిసి నన్ను
ప్రమద మొందుట లే దని బాధ కలుగు!

వాడు భార్యనుగూర్చి యిట్లు ప్రలపించుచు ప్రాణములు విడిచి, నిరయమునకు బోయెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున భార్యాభర్తలు నేటి భార్యాభర్తలు; ఆకాశ దేవత నేనే.

148 సిగాల జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు కామకలానిగ్రహ విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలో మహాధనవంతులైన శ్రేష్ఠుల పుత్రులు 500 మంది సహవాసము మిత్రులుండిరి. వారు శాస్త చేసిన ధర్మోపదేశము విని శాసన

[illegible] దృష్టి నిలిపి ప్రవేశించి, జేతవనమున అనాథపిండికుడు [illegible] [illegible] పరచిన భాగములో నివసించుచుండిరి.

ఒకానొక అర్ధరాత్రి సమయమున వారి మనస్సులలో కామోద్రేకము కలుగగా వార లుద్విగ్నచిత్తు లయిరి.

తనసర్వజ్ఞత్వాముబలన శాస్త గ్రహించి, జ్ఞానదండప్రదీపమును జాజ్వల్యమానము చేసి జేతవనములోని భిక్షువుల మానసిక ప్రవృత్తులను చూచెను. ఆభిక్షువుల మనస్సులలో కామభావ ముదయించె నని చూడగలిగెను.

బుద్ధుడు తనశిష్యులను రక్షింపగోరి తోడనే అదుష్టసంకల్పములను నిగ్రహించి వారలకు అర్హత్వము అనుగ్రహింప నెంచెను.

సుగంధిత గంధకుటినుండి ఈవలకు వచ్చి శాస్త ధర్మభజాంచీ అగు ఆనందస్థవిరుని మధురస్వరమున ఆనందా, అని పిలిచెను.

"భన్తే, ఏమి యాజ్ఞ?" అని స్థవిరుడు ప్రణామముచేసి నిలిచెను.

"ఆనందా, అనాథపిండికుడు కోట్లకొలది ధనము పరచిన సీమలో ఉన్న భిక్షువులను గంధకుటీ ప్రాంగణమున చేర్పుము".

500 మంది భిక్షువులను మాత్రము పిలిపించినచో తనకు వారిపై దురభిప్రాయము కలిగె నని వారు బాధపడుదు రనియు, ఉద్విగ్నచిత్తులై ధర్మోపదేశము సరిగా వినక పోవచ్చుననియు శాస్త భావించి అందరను సమకూర్పుమని ఆనందునితో పలికెను.

సమావిష్టులైన భిక్షువు లెల్లరు శాస్తకు ప్రణామము చేసి ఆయన చుట్టును కూరుచుండిరి. బుద్ధుడు బ్రహ్మస్వరములో ధర్మోపదేశము చేసి పూర్వజన్మకథ చెప్పెను :

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు నక్కకడుపున బుట్టి, అరణ్యములో నదీతీరమున నివసించుచుండెను. ఒకానొక వృద్ధగజము గంగాతటమున మరణించెను. నక్క యా కళేబరమును గాంచి 'నాకు విశేషాహారము లబ్ధ మయినది, అనుకొని తొండమును కరచెను. అది నాగలికఱ్ఱవలె నుండెను. దీనిని భుజింపలేను అని తలచి దంతము కరచెను. అది బొమికవలె

నుండెను. చెవులు కొరకగా నది ధాన్యపు కొట్టువలె నుండెను. ఉదర మును కొరకగా నది ధాన్యపు కొట్టువలె నుండెను. పాదములు కోటల వలెను, తోక కోశలివలెను ఉండెను. ఇప్పుడు తినుట కేమియు లేదని వెనుకవైపున కరచి చూడగా తుత్తుని కొట్టువలె నుండెను. అంతట నక్క 'ఇందులో మెత్తని భాగము నాకు తినలభ్యమయినది' అని అది మొదలుకొని కుక్షిలోనికి తిను చుపోయి యకృత్తు, హృదయమున్ను కొంచ కొంచముగ భుజించుచు, రక్తము త్రాగి దప్పి తీర్చుకొనుచు, రాత్రి వేళ కళేబరములోనే పండుకొనెను. దాని కిట్లు తోచినది : "ఈ యేనుగు కళేబరము నాకు నివాససుఖ మిచ్చి, యిల్లువలె నున్నది. భుజించుటకు మిక్కుటముగా నాహార మున్నది. నేను వేరుచోటికి బోవనేల?" ఇట్లు తలపోసి సృగాలము గజశరీరమున నివసించుచుండెను.

కొన్ని రోజులు గడవగా వేసవికాలము వచ్చినది. ఎండ వేడిమి వలన ఆపీనుగు శుష్కించి, చర్మము కుంచిత మయ్యెను. నక్క ప్రవే శించిన మార్గము మూసికొనిపోయెను. కటికచీకటివలన సృగాలమునకు లోకాంతరనివాసమువలె నయ్యెను. చర్మము బిగిసిన పిమ్మట మాంస మెండెను, రక్తము క్షయించెను. వెలువడు త్రోవ కానక నక్క భయముచెంది, కళేబర కారాగారమున నిటునటు దిరుగుచుండెను. వేడిగిన్నెలో పిండిముద్దవలె ఆకుక్షిలో కొలదిరోజులు తిరుగుచుండ, పెద్ద మబ్బుపట్టి, వర్షము కురిసెను. పీనుగు తడిసి, ఉబ్బినది. సందులో నుండి వెలుతురు తారకవలె ప్రవేశించినది. బ్రదికినా నని నక్క సందును తలతో నెట్టి, యీవల బడెను. దాని యొడలిమీద రోమము లన్నియు సందున జిక్కుకొని, యూడిపోయినవి. తొలుత పరుగెత్తి, పిమ్మట నాగి, కూరుచుండి నిజశరీరమును జూచుకొనెను. నిర్మలమైన దాని శరీరము తాటిబోదెవలె నుండెను. "ఈవ్యధయంతయు అన్యుల వలన గాక నావలననే సంభవించినది. లోభమే దీనికి కారణము. పేరాసవలననే యీపని చేసితిని. నేటినుండి మరల నెన్నడు లోభము నకు లోబడను. ఎన్నడు గజకళేబరమున ప్రవేశింపను". అనుకొని, యుద్విగ్నహృదయమున నక్క యీగాథ పలికెను :-

భయము చెందితి మహాభయము చెందితిని
ఇభగర్భమున ఘోర నిశి చెన్నొందితి

ఇట్లు చెప్పి అక్కడనుండి పరుగెత్తి నక్క ఎన్నడును లోభమునకు లోబడలేదు. గనుక కళేబరమున ప్రవేశింపలేదు.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకసారాంశము వెలువరించెను. ఆసమయమున నక్క నేనే.

149 ఏకపణ్ణ జాతకము

శాస్త వైశాలికి సమీపమున మహావనములోని కూటాగార శాలలో నుండగా వైశాలిలో దుష్టస్వభావు డగు నొక లిచ్ఛవీ కుమారునివిషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆకాలమున వైశాలిలో క్రోశమున కొకటి చొప్పున మూడు ప్రాకారములు కలవు. మూడుచోటులను అట్టాలికలు కోష్ఠములు నిర్మితములై చాలశోభతో నుండెను.

నిత్య మచట నుండి రాజ్యము నడపురాజులు ఏడువేల ఏడువందల ఏడుగు రుండిరి. అంతమంది ఉపరాజులుకూడ నుండిరి. అందరు సేనాపతులు, అందరు భాండారికులు నుండిరి.

రాజకుమారులలో నొకనికి దుష్ట లిచ్ఛవి కుమారు డనుపేరు కలదు. వాడు కోపి, ప్రచండుడు, కఠోరుడు. తలిదండ్రులు గాని, జ్ఞాతులు గాని ఇష్టురాండ్రు కాని వానియెదుట మాటాడజాలకుండిరి. సమ్యక్-సంబుద్ధుడు తప్ప మరియెవ్వరు కుమారుని వంచలే రని తలచి తలిదండ్రు లొకనాడు వానిని శాస్తకడకు గొనిపోయిరి. శాస్త గంభీరోపదేశము చేసెను.

ఒక్క ధర్మోపదేశమునకే వాడు కోపము విడిచి శాంతచిత్తు డయినాడు. క్రోధము తొలగుటయే కాక అతని చిత్తమున మైత్రి, కోమలత్వము నెలకొన్నవి. అతని నెవ్వరైన తిట్టినను కొట్టినను వారివంక చూచువాడు కాడు.

ఒకనాడు భిక్షువులు ధర్మసభలో అతని విషయము ప్రసంగించుచు “ఆయుష్మంతులారా, దుష్టలిచ్ఛవి కుమారుడు ఎవరు ఎన్నాళ్ళు చెప్పినను వినక, సమ్యక్-సంబుద్ధుడు ఒక్కసారి ధర్మోపదేశము చేసి నంతనే మార్పుచెందినాడు. శాస్త్ర అతనిని హస్తిని వంచినట్లు వంచి నాడు” అనుచుండిరి.

శాస్త్ర అచటికి కరుదెంచి “భిక్షువులారా, ఏమి మాటాడుచు న్నారు!” అనెను. ఈవిషయము అని వారు చెప్పినపిదప శాస్త్ర “భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ ఇతనిని లొంగదీయ వలసి వచ్చినది” అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ఉదీచ్య బ్రాహ్మణవంశమున బుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి తక్షశిలానగరమున వేదత్రయమును, సమస్త విద్యలను అభ్యసించి, కొంతకాల మట నుండి, తలిదండ్రులు పోయిన పిమ్మట ప్రవ్రజించి, హిమవంతమున అభిజ్ఞలను సమాపత్తులను సంపాదించి, బహుకాల మచ్చటనే నివసించెను. ఒకసారి ఉప్పు చింతపండు కొరకు మానవ నివాసములకు వచ్చి, క్రమముగా వారాణసి చేరి, రాజోద్యానమున విడిసి, మరునాడు తాపసివేషము దాల్చి భిక్షార్థము నగరములోనికి బోయి రాజద్వారము సమీపించెను. రాజు సింహపంజరము వెంట (కిటికీ) జూచుచుండ తాపసుడు కానబడెను. “ఈతాపసుడు ఇంద్రియ ములను జయించి శాంతచిత్తుడై, అడుగడుగున వేయినాణెములు విడుచుచున్నవాని వలెను, సింహవిజృంభితములోను వచ్చుచున్నాడు, శాంతి ధర్మము లెచ్చటనైన నున్నచో ఈయన హృదయమున నుండు నని తలచి, రాజు అమాత్యుని బిలిచి తాపసుని గొని రమ్మని చెప్పెను. చిత్తము దేవా, అని అమాత్యుడు పోయి బోధిసత్త్వునకు నమస్కరించి, ఆయన చేతిలోని భిక్షాపాత్రమును తాను కైకొని ఏమి పుణ్యాత్మా అని తాపసి యడుగగా “భదంతా, రాజు తమ్ము నాహ్వానించుచున్నాడు” అని పలికెను.

“రాజకులము నన్నెరుగదు. నేను హిమాలయవాసిని” అని బోధి

సత్త్వుడు పలుకగా అమాత్యుడు రాజుకు జరిగిన మాటలు చెప్పెను. “నాకిక కలుషపు లెవ్వారును లేరు. ఆయనను దోడ్కొని రమ్ము” అని రాజు పలికెను. అమాత్యుడు చని నమస్కారము చేసి, ప్రార్థించి, బోధిసత్త్వుని రాజునివాసమునకు దోడ్కొని వచ్చెను; రాజు బోధిసత్త్వునకు నమస్కరించి, విశాల శ్వేతచ్ఛత్రము క్రింద కాంచన పర్యంకమున గూరుచుండబెట్టి తనకు సిద్ధ మయిన రుచ్యాహారమును తాపసికి బెట్టించి, భోజనానంతరము ‘భదంతా, తమ నివాస మెక్కడ?’ అని యడిగెను.

“హిమవంతము నా నివాసము మహారాజా!”

“తా మిప్పు డెచ్చటికి బోవుచున్నారు?”

“వర్షాకాలము గడపుటకు నివాసము చూచు చున్నాను మహారాజా!”

అట్లయిన, మా యుద్యానములోనే వసింపుడు భదంతా!” అని రా జాయన సమ్మతిబడసి, తానుభుజించి, సాయంకాలము బోధిసత్త్వు నుద్యానమునకు దోడ్కొని పోయి, అచ్చట తగిన పర్ణశాల నిర్మింప పరిజనుల కాజ్ఞ యిచ్చి, పగలు రాత్రి నివసించుట కను వైన గదులు కావలయు నని చెప్పి, పరివ్రాజకునకు వలయు పరికరము లన్నియు సమకూర్చి నగరము జేరెను. నాటినుండి బోధిసత్త్వు డుద్యానమున నివసింపజొచ్చెను. రాజు రోజునకు రెండుమూడుమారు లాయన దర్శనార్థము పోవుచుండెను.

ఆ రాజుకు దుష్టకుమారు డను పుత్రు డుండెను. వాడు పరుష స్వభావుడు, చండప్రచండుడు. తండ్రి కూడ వానిని స్వాధీనము చేసి కొనలేక పోయెను. అమాత్యులు, బ్రాహ్మణులు, పెద్దలు వానితో “స్వామీ, యిట్లు చేయుము” అని బోధించినను వాడు వారివాక్కులు పెడచెవిని బెట్టువాడు. ఒకనాడు రాజు యోచించి “శీలవంతు డైన యీ తాపసుడు తప్ప మరి యెవ్వడైన వీనిని లోపరచుకొందు రను మాట కల్ల. ఈయన కడకే పంపుట మేలు” అని కుమారుని స్వయముగా బోధిసత్త్వుని కడకు దోడ్కొని పోయి, “భదంతా, వీడు పరుష స్వభావుడు, చండప్రచండుడు. మీరు వీనికి బుద్ధి చెప్పవలె” నని అప్పగించి, వెడలిపోయెను.

రాజకుమారుని వెంట బెట్టుకొని బోధిసత్త్వు డుద్యానమున విచరించుచుండగా వేపమొక్క కానవచ్చెను. అది యిది వాకొక పర్ణము చొప్పున మొక్క రెండాకులు వేసెను. ఆకు రుచి చూచి యె ట్లున్నదో చెప్పు మని బోధిసత్త్వుడు రాజకుమారు నడిగెను. ఒక పర్ణము కోసి నమలి వాడు కాండ్రించి యుమిసెను.

"ఏమి కుమారా!"

"భదంతా, ఈ మొక్క హాలాహల విషముతో సమానముగా నున్నది. పెద్ద దయినచో ననేకుల ప్రాణములు తీయు." నని రాజకుమారుడు దానిని పెరికి, చేతులతో నలిపి, యీ గాథ పలికెను:

అవనిపై నాలుగంగుళా లైన లేక
ఒక్క పర్ణమె విడిచిన మొక్క నిండ
ఇంత విష ముండ, పెరిగిన నెట్లు లుండు!

అంతట బోధిసత్త్వుడు "కుమారా, నీ వీ వేపమొక్కను పీకివేసి, మర్దించి, హాలాహలముతో సమానముగా నున్నది, పెద్ద దయినచో ననేకుల ప్రాణములు తీయు నంటివి. ఈ రాజ్యములోని ప్రజలు నీవంటి భయంకరుడు పెద్దవా డయినచో నెంత ప్రచండుడై అనేకుల ప్రాణములు తీయునో యను భీతిచే నీ వీ మొక్కను పీకినట్లే ని న్నుత్పాటించి, కులక్రమాగత మైన రాజ్యమును నీ కీయక, ప్రవాసమునకు బంపుదురు. కావున నేటినుండి శాంతి వహించి కరుణ బూనియుండుము' అని బోధించెను.

రాజకుమారుడు నాటినుండి సమాహిత చిత్తుడై, దయాదాక్షిణ్యములు వహించి, బోధిసత్త్వుని యుపదేశ ప్రకారము ప్రవర్తించుచు తండ్రి తరువాత రాజయి, దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు, తుదకు యథా కర్మం గతో.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చెను. అప్పటి దుష్టలిచ్ఛవి కుమారుడు ఇప్పటి లిచ్ఛవి కుమారుడు; రాజు ఆనందుడు; ఉపదేశించిన తపస్వి నేనే.

150 సంజీవ జాతకము

శాస్త్ర వేళువనమున విహారము చేయుసమయమున అజాతశత్రు ప్రభువు దుర్మతికి చేయునాదరమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

బుద్ధవిరోధి యగు దేవదత్తునకు గయాశీర్షమున విహారము కట్టించి యిచ్చి, హెచ్చుగా నాదరించుచున్న అజాతశత్రువునకు ఒకనాడు భయము పట్టుకొనెను. నాటినుండియు అతడు సుఖ మెరుగక తల్లడిల్లుచు, సమ్యక్-సంబుద్ధుని జేరి క్షమాపణ వేడనెంచెను. కాని స్వాయముగా పోవుట కాయనకు ధైర్యము చాలలేదు.

రాజగృహ నగరములో కార్తికోత్సవము జరుగుచుండెను. దేవనగరమువలె నగర మలంకృత మయ్యెను. సౌధమున అమాత్యగణ పరివేష్టితుడై రాజు కొలువుండ, పార్శ్వమునకే కౌమారభృత్య జీవకుడు కానవచ్చెను. జీవకుని వెంట బెట్టుకొని శాస్తకడకు బోవలె నని రాజుకు సంకల్పము కలిగెను; కాని తోడనే వేరొకభావము కలిగి అన్యాపదేశముగా రాత్రిప్రశంస చేసెను: "ఈవెన్నెలరాత్రి లక్షణసంపన్నము; ఈవెన్నెలరాత్రి సుందరము; ఈవెన్నెలరేయి దర్శనీయము! ఈవెన్నెలరేయి ప్రసన్నము; ఈవెన్నెలరాత్రి రమణీయము; ఎవరిసాంగత్యమువలన చిత్తము ప్రసన్న మగునో అట్టి శ్రమణుని కడకుగాని, బ్రాహ్మణుని కడకుగాని యీరేయి చనవలెను.

ఒకయమాత్యుడు పూరణ కశ్యపుని ప్రశంసించెను; ఒకడు మక్ఖలి గోశాలుని, ఒకడు అజిత కేశకంబలిని, వేరొకడు ప్రబుద్ధ కాత్యాయనుని, మరియొకడు వేలట్ఠిపుత్ర సంజయుని, ఇంకొకడు నిర్గ్రంథనాథ పుత్రుని ప్రశంసించిరి.

మహామాత్య జీవకు డేమైన పలుకు నని రాజు భావించెను; ప్రభు వడిగినప్పుడు చెప్పవచ్చు నని జీవకుడు తలపోసెను. ఇంతలో రాజు "జీవకా, నీ వేమియు మాటాడలే దేమి?" అనెను. జీవకుడు పీఠము మీదినుండి లేచి బుద్ధభగవానుడు నివసించుచున్నదిశకు చేతులు జోడించి "దేవా, భగవాన్ అర్హత సమ్యక్-సంబుద్ధుడు మన శాస్త్ర

వనమున వేంచేసి యున్నాడు. ఆయన వెంట 1250 మంది శిష్యు లున్నారు. భగవాన్ గుణములు అనంతములు. ఆయనసన్నిధికి జని, ధర్మోపదేశము విని, సంశయములు తొలగించు కొనవచ్చును" అని విన్నవించెను.

మనోరథసిద్ధి యగుటచే రాజు "సౌమ్యా, జీవకా, ఏనుగులను సిద్ధము చేయింపుము" అనెను. అనంతరము వైభవముతో, రాజు బయలుదేరి ఆశ్రమవనము చేరి సువాసితభవనములో బుద్ధునిచుట్టును భిక్షుసంఘము కూర్చుండుట విలోకించెను. అంతయు శాంతముగా నుండెను. రాజు భిక్షుసంఘమునకు ప్రణామము చేసి, స్తుతించి, భగవానునకు ప్రణామముచేసి, ఒకప్రక్క కూరుచుండి, శ్రమణత్వఫలమును గూర్చి ప్రశ్న వేసెను. భగవానుడు రెండుప్రకరణములలో విస్తరించి, సామఞ్ఞఫలసూత్రము ఉపదేశించెను. రాజు విని ప్రసన్నుడై భగవానుని క్షమాపణ వేడి వెడలిపోయెను.

తరువాత కొలదిదినములకు భిక్షువులు ధర్మసభలో జేరి, "దుర్మార్గుడగు దేవదత్తుని ప్రేరణమువలన అజాతశత్రువు పితృహత్య చేసి శ్రోతాపత్తిఫలము కోలుపోయెను. దేవదత్తుడు రాజ్యమును పాడు చేసినాడు" అనుచుండిరి.

శాస్త అచ్చటికిబోయి, "భిక్షువులారా, ఏమి సంభాషించుచున్నారు?" అనెను. యీవిషయము అని వారు చెప్పగా శాస్త "భిక్షువులారా, ఇప్పుడేకాదు, పూర్వముకూడ అజాతశత్రువు దుష్టులకు సమ్మానము చేసి నాశము పొందినాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను:

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వుడు మహావిభవ సంపన్నమైన బ్రాహ్మణ వంశమున బుట్టి, పెరిగి పెద్దవాడయి, తక్షశిలానగరమునకు బోయి, సకల విద్యల నభ్యసించినాడు. ఆతడు వారాణసికి మరలి వచ్చి, ఆచార్యుడయి జగద్విఖ్యాతి నొందినాడు. ఆతనికడ పంచశతవిద్యార్థిగణ ముండెను. వారిలో సంజీవుడను మాణవకుడు కలడు. బోధిసత్త్వుడతనికి మృతోత్థాపన మంత్ర ముపదేశించినాడు. కాని వాడు ప్రతిక్రియా మంత్రమును

చెప్పుకొనలేదు. ఒకనాడు తోడి విద్యార్థులతో నరణ్యమునకు జని కాష్ఠము లేరుచుండ మృతవ్యాఘ్రకళేబరము కానవచ్చెను. "చచ్చిన పులిని బ్రతికించెదను" అని సంజీవుడనెను. "నీవల్లకాదు" అన్నారు విద్యార్థులు. "చూడుడు, దీనిని లేపెదను." "చేతనయినచో బ్రదికింపుము" అని వారు వెక్కిరించినారు.

సంజీవుడు మంత్ర ముచ్చరించి పులియొడలి మీద ఇసుక చల్లెను. వ్యాఘ్రము లేచి, చప్పున లంఘించి, సంజీవుని పీక పట్టుకొని చంపి, యచ్చటనే పడి ప్రాణములు విడిచెను. పులియు, సంజీవుడు నొకేచోట పడియుండిరి.

మాణవకులు కాష్ఠములు సంగ్రహించి, వృత్తాంత మాచార్యునకు విన్నవించిరి. ఆచార్యుడు వారలను సంబోధించి "నాయనలారా, దుర్మార్గుల ననుగ్రహించి, అయోగ్యస్థానమున సమ్మానము చేయుట వలన నిట్టి యనర్థములు కలుగుచుండును" అని యీగాథ పలికెను :

దుష్టబుద్ధుల కెవ్వడు దొడ్డతనము
గూర్చుచును దురాచారుల గూడియుండు,
ప్రాప్తజీవన మైనవ్యాఘ్రంబు వోలె
వాని వారు పోకార్చుట వాస్తవమ్ము.

బోధిసత్త్వు డీ గాథద్వారా మాణవకులకు ధర్మము బోధించి, జీవితము దానాది పుణ్యకార్యములలో గడపి నిజకర్మానురూప మగు పదవిని బొందెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి కథలు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున మృతవ్యాఘ్రమును ఉజ్జీవింప జేసిన విద్యార్థి అజాతశత్రువు; ప్రసిద్ధాచార్యుడు నేనే.

ప్రథమ నిపాతము

అనుక్రమణిక

నిపాతము ౧

౧ అపణ్ణక వగ్గము

౨ సీల వగ్గము

3 కురుంగ వగ్గము

౧౦ లిత్త వర్గము

౧౧ పరోసత వర్గము

౧౨ హంసీ వర్గము

౧౩ కుసనాళి వర్గము

౧౪ అసంపదాన వర్గము

౧౫ కకణ్టక వర్గము

ప్రథమ సంపుటి